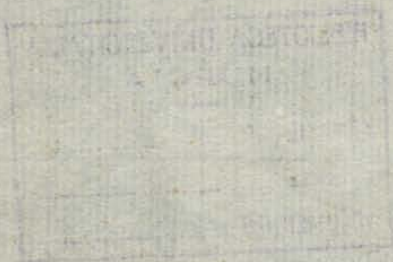

3179

28-2-B

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA
MURCIA
ARMARIO N.º 2
ESTANTE 2
VOLUMEN N.º 19-11

DIVI AVRELII
AVGVSTINI
HIPPONENSIS
EPISCOPI, OPERVM,
Tomus sextus,

Continens τὰ πολυμικὰ, hoc est, decertationes aduersus hæreses,
præcipue Iudeorum, Manichæorum, Priscillianitarum,
Origenistarum, Arrianorum, & Iouiniani.

In quo, præter locorum multorum restitutionem, secundum collationem vetustio-
rum exemplarium: curauimus remoueri ea omnia, quæ fidelium mentes,
hæretica prauitate possent inficere, aut à catholica,
& orthodoxa fide deniare.

Nunc recèns impressus, recognitus, & emendatus.

*es de la libreria
de mi J. J. J. J.
del monde de sumilla*

*Esta expurgado este sexto
tomo por mandado y comisión
del s.º oficio conforme al
nuevo indice expurgat.º en
13. de Diciembre de 1614. por
mi S.º P.º Adam...*

VENETIIS, APVD IVNTAS,
M D LXXIIII.

De hæresibus ad Quoduultdeum. Liber I.	Folio. 3. colum. 3.
De quinq; hæresibus, oratio.	11. co. 2.
Côto ad Catechūmenos cōtra Iudeos, Paganos & Arrianos, 17. c. 1	
Oratio aduersus Iudæos.	22. co. 2.
De altercatione Ecclesiæ & Synagogę, dialogus.	25. co. 3.
De vilitate credendi ad Honoratum. Lib. I.	29 co. 1.
Cōtra epistolā Manichæi, quam vocant Fundamenti. Lib. I. 36. co. 4.	
De duabus animabus contra Manichæos. Lib. Vnus.	46. co. 2.
Cōtra Fortunatū quendā Manichæorū presbyterū. Liber. 51. co. 1.	
Cōtra Adimantum Manichæi discipulum. Liber Vnus.	55. co. 4.
Cōtra Faustum Manichæum. Libri XXXIII.	68. co. 2.
De actis cum Felice Manichæo. Lib. II.	159. co. 4.
Cōtra Secundinum Manichæum. Lib. I.	170. co. 3.
De natura boni contra Manichæos. Lib. I.	177. co. 4.
De fide contra Manichæos. Lib. I.	183. co. 3.
Cōtra aduersarium legis & Prophetarum. Lib. II.	188. co. 4.
Cōtra Priscillianistas, & Origenistas ad Orosium. Lib. I.	207. co. 1.
Cōtra sermonem Arrianorum. Lib. I.	212. co. 1.
Cōtra Maximinum Arrianorum Episcopum. Lib. III.	215. co. 3.
Cōtra Felicianū Arrianū de vnitāte trinit. ad Optatū. Lib. I. 250. c. 2.	
De bono coniugali contra Iouinianum. Lib. I.	255. co. 4.
De sancta virginitate. Lib. I.	262. co. 2.
De adulterinis coniugiis ad Pollentinum. Lib. II.	271. co. 1.
De Epicureis & Stoicis Tractatus. I.	281. co. 1.
De eo quod dictum est, Ego sum qui sum, Tractatus. I.	283. co. 1.

PISTOLA QVODVVLTDEI

A Ad Augustinum, petentis vt hæreseon catalogum, conscribat.

Omino merito venerabili, & vere beatissimo patri Augustino Epō, Quoduultdeus diaconus. Diu trepidus fui, & ausus hos meos aliquotiens di-

stulsi: sed me principaliter, ut dici assolet, animauit beatitudinis tuæ beneuolentia omnibus comprobata. Quā dū considero, magis timui, ne nō petendo luperbus, nō querēdo desidiosus, nō pulsando piger a dño iudicarer. Sufficere autem mihi crederem huiusmodi tantūmodo voluntatē, si fructum adipisci non possem. Cum autē pro certo nouerim, ostium, diuini sermonis, quod uenerationi tuæ cælestis gratia patefecit, paratam esse mētem tuam sanctam, quam possidet Christus, non solum cunctis uolentibus pandere, uerumetiam nolentibus, vt introire non pigeat, persuadere, occupationi reuerentiæ tuę multiloquio superfluo moram non faciam, sed desiderium obsecrationis meæ breuiter indicabo. Nō nullos in clero huiusce etiam amplissimæ ciuitatis esse imperitos, ex me ipso conicio: & quantum uniuerso illi ordini, p futurum sit quod exspecto, considerationi scitatis tuæ discutiendum offero. Priuilegio namq; cunctorum, qui hoc de spiritualibus tuis laboribus promerētur, etiā me indignū consecuturum esse præsumo, domine merito uenerabilis, & uere beatissime pater. Pre-

Petito.

cor igitur beatitudinē tuam, vt ex quo Christiana religio hereditatis promissæ nomen accepit, quę hæreses fuerint, sint: quos errores intulerint, inferant: quid aduersus catholicam Ecclesiam senserint, sentiant, de fide, de trinitate, de baptismo, de penitentia, de homine Christo, de Deo Christo, de resurrectione, de nouo & uetere testamento: & oīa omnino, quibus a ueritate dissentiant: quæ etiam baptismum habeāt, quæ vt nō habeāt & post quos baptizet, nec tamen rebaptizet Ecclesia: qualiter suscipiat uenientes, & quid singulis, lege, autoritate, atq; rōne respondeat, digneris exponere. Nec me tantæ beatitudinis tua credat ineptiæ, vt nō inspiciam quātis & quā ingentibus voluminibus opus sit, vt possint ista dissolui. Verū hoc ego fieri nō

Occurrit
circa obiectionis

expecto: id. n. multipliciter factū esse non dubito: sed breuiter, pstrictē, atq; summam, & opinioniones rogo cuiuslibet heresis poni, & quid contra teneat Ecclesia catholica, quantum instructioni satis est, subdi, vt uelut quodā ex oībus concepto cōmonitorio, si quis aliqua obiectionē aut cōuictionē uerius, plenius ac plenius nosse uoluerit, ad opulenta & magnifica volumina trāsmittat: quibus a diuersis, & p̄cipue a ueneratione tua in hoc ipso constat elaboratū. Sufficiat autē & admonitio talis, vt puto doctis & imperitis, ociosis & occupatis, & ad cuiuslibet gradus ministerium Ecclesię vndecunq; p̄motis: dum & ille q; multa legit, eadē breuiter recordat, & cōpeditio ignarus instruit: vt nouerit quid teneat, qd euitet, qd auerseat ne faciat, qd vt faciat assequat. Fortassis autē, si tū qd arbitror uerū est, ēt aduersus calūniantium malignas mētes, & dolosa labia opus hoc parū inter cetera mirifica testimonio coronæ tuę non deerit: vt quibus patet cāpus calumniandi pfusior, ualidis ex omni parte cōclusis fidei limitibus coarctari, omnibusq; ueritatis telorū generib; circumacti, ēt vno multiformi iaculo repete pstrati, morticinos spiritus nō audeāt anhelare. Video quā onerosus existam meliora cogitanti, & disponenti maiora sancto seni, & quęrelas corporis sustinenti. Sed per Christum dñm rogo, q te participem sapientię suę sine inuidia esse cōcessit, vt hanc gratiam dones indoctis Ecclesię, q te agnoscis sapientibus atq; insipientibus debitorem, merito ac iure dicturus, Videte qm non mihi soli laboraui, sed omnibus exquirentibus ueritatē. Potui adhuc offerre supplices & multiplices preces, & mecum imperitorum classes asseciscere: sed malui iam gaudere dictantem, q adhuc occupare legentem.

Rom 1
Eccl. 24.
et 33.

Augustinus Quoduultdeo.

Omino dilectissimo filio & coniacio Dno Quoduultdeo August. Accepis literis charitatis tuæ, ubi a me ardentissimo studio postulasti, vt de omnibus hæresibus, quę post dñi saluatoris aduentū aduersus eis doctrinam pullulauerunt, aliquid breuiter scriberem: q sic hoc difficile, cōtinuo reperta occasione referipsi per filiū meū Hipponensium primum Philocalum: mox autem etiam

A 2 illa

E ista oblata est, qua nunc rescribo, & breuiter
 Philastrius quidam Brixienſis Episcopus quem cum san-
 cto Ambrosio Mediolani etiam ipse vidi,
 scripsit hinc librum: nec illas haereses preter-
 mittens, quae in populo Iudae fuerunt ante
 aduentum dñi easq; XXVIII. commemora-
 uit: & post domini aduentum. CXXIII. scrip-
 sit hinc et Graece Ep̃s Cyprius Epiphanius,
 in doctrina catholicae fidei laudabiliter dis-
 famatus, sed ipse vtriusq; temporis haereses
 colligens, XC. complexus est. Cũ ergo ambo
 id vellent facere, quod a me petis, quantum
 tñ inter se differant de numero interim secta-
 rũ, vides: qđ vtiq; nõ euenisset, nisi aliud vni-
 eorum videretur esse haeresis, & aliud alteri.
 Neq; n. putadũ est aliqua ignorasse Epipha-
 niũ, quas nouerat Philastrius, cũ Epiphaniũ
 longe Philastrio doctiorẽ inuenerimus: ita
 vt Philastrium potius dicere deberemus la-
 tuisse plurimas, si tñ plures esset ille cõple-
 xus, & iste pauciores. Sed proculdubio in ea
 qñe, vbi disceptat qđ sit haeresis, non idẽ vi-
 debat ambobus: & reuera hoc omnino defi-
 nire difficile est: & ideo cauendum, cũ oēs
 in numerũ redigere conamur, ne p̃termitta-
 mus aliquas, quanuis haereses sint: aut annu-
 meremus aliquas, cũ haereses non sint. Vide
 ergo ne forte librũ sancti Epiphaniĩ tibi mit-
 tere debeas: ipsum. n. arbitror Philastrio do-
 ctius hinc locurum, qui possit apud Cartha-
 ginem in Latinam linguã verti facilius atq;
 comodius, vt tu potius praestes nobis, quod
 q̃ris a nobis. Perlatore multũ cõmendo. Sub
 diaconus est de nostra dioecesi: de fundo au-
 tem viri spectabilis, nobisq; charissimĩ Oró-
 tij. Pro illo autẽ, & p̃ eius p̃re, a quo adopta-
 tus est, etiã ad ipsum scripsi: quas lras cũ lege-
 rit Christiana benignitas tua, peto vt eas apud
 memoratũ virũ tua intercessione adiungere
 digneris. Misi autẽ cũ illo et hominẽ Eccle-
 siae, ne ad tuã sanctitatẽ difficulti ei esset acces-
 sus: nõ. n. parũ de illo sollicitus sum, a qua me
 solitudine dñs, vt spero, p̃ tuae charitatis in-
 stituti liberabit. Peto et mihi rescribere non
 graueris, quemadmodũ sit in fide catholica
 ille Theodosius, per quem Manichæi non-
 nulli sunt proditi: & ipsi quos ab eo prodito-
 tos, putamus esse correctos. Si etiam de per-
 fectione sanctorum Episcoporum fortassis
 audisti, fac vt nouerim. Deo uiuas.

Quoduult deus Aug. idẽ instantius petens.

Domino merito venerabili, ac beatissi-
 mo sancto p̃fi Aug. Ep̃o, Quoduult deus
 diaconus. Vnũ quidẽ reuerentia tuae cõmo-
 nitorium, quod per Ecclesiasticũ dignatus es
 destinare, suscepi. Nã qđ prius directũ esse
 beatitudo tua significauit, p̃ uirũ honorabi-
 lẽ Philocalũ, necdum ad me puenit. Verum
 quanuis cõsciũ priorũ semp fuerim p̃ctorũ
 nũc tñ euidenter agnoui aspiciẽdo ad id qđ
 exorauĩ muneris, meã toti Ecclesiae impedi-
 mento esse psonã. Sed omnino cõfido, qm̃ q
 p̃ vnici sui gratiã, humani generis dignatus
 est delere facinora, nec me in pernecie cun-
 ctorũ p̃uale re permittet: potiusq; vbi abun-
 dauit peccatum, gratiam faciet redundare.
 Dñe emerito venerabilis ac beatissime pater
 difficultatẽ operis qđ instruendis imperitiſ-
 simis nobis per tuam bñſcientiam p̃stari
 sublimiter * exorauĩ, nec ipse ignorans ante
 praedixi, sed de diuini fontis vbertate, quã ti-
 bi dñs tribuit, veraci corde praesumſi: nam &
 Philastrius Epiphanius venerandi Ep̃i si tale
 aliquid scripsisse memorant, p̃culdubio me
 inter cetera, imo sicut omnia latet: nõ tñ ar-
 bitror eos hac curã diligentiamq; adhibuisse,
 vt singulis quibusq; opinionibus contra-
 rias etiam opiniones adiungant, * irritasque
 subicerent: tunc deniq; opus illud vtriusq;
 qualecunq; sit, non habet fortassis eã quã de-
 sidero veritatẽ. Frustra et homini, qui Latina
 nõ didicit, Græca facundia delegat: q̃a non
 ego tñmõ consiliũ, sed & auxiliũ postulauĩ.
 Quid autẽ venerationẽ tuã de interpretũ nõ
 solũ difficultate, sed et obscuritate admoneo
 cũ ipse hoc magis, ac plenẽ diiudices? Acce-
 dit ad cãm, & qđ non nullã et post illorum
 obitũ haereses emeruisse doceant, quarũ nul-
 lam illi fecerint menciónẽ: quamobrẽ ad pec-
 cularẽ patrociniũ pietatis tuae confugio,
 & voce mea & vniuersali desiderio paratũ
 ad misericordiã sacrosanctũ pietatis pectus
 appello, sequestratis saporibus peregrinis,
 cõsiderato textu prioris Epistolę, panẽ a fru-
 mento, qđ nostra * prouincia solet h̃re p̃eci-
 pium, celesti et manna conditum, sero pul-
 santi, & famem patiẽti nõ deneges. Profecto
 enim nec ego pulsare cessabo, donec ipse cõ-
 cedas: ut qđ non impetret priuilegium, vbi
 nullum est meritum, saltem indefessã impor-
 tunitas mereatur.

Aug.

Augustinus Quoduultdeo.

Domino synceriter dilectissimo fratri & cōdiacono Quoduultdeo, Augustin⁹ Episcopus. Cū mihi hęc scribendi offeretur occasio per Eufalsensem presbyterū, quē cōmendo charitati tuę, relegi Epistolam tuā, in qua petis, vt de hęresib. quę oriri potuerunt ex quo domini in carne nunciari cepit aduentus, aliquid scriberē. Hoc autē feci, vt viderē vtrū iā videretur * opus ipsū aggredi, & inde tibi aliquid mittere: vbi considera ui * tanto esse difficilius, quanto vis esse breuius: sed ne hoc quidē potui, talibus curis su peruenientibus impeditus, a quibus omnino dissimulare nō possem: nā me & ab eo quod habebā in manibus, auerterunt. Hoc autē est, vbi respōdeo libris Iuliani, quos octo ēdidi post illos quatuor, quibus ante respondi. Hoc. n. cū Romę accepisset frater Alipius, nondū omnes descripserat, cū oblatā occasionē noluit preterire, per quē mihi quinq; transmisit: promittens alios tres cito esse misurū, & multū instans ne respondere differē. Cuius instātia coactus sum remissus sem per agere quod agebā, vt operi vtriq; non deesset: vni diebus, alteri noctibus: quantū mihi ab alijs occupationibus hinc atq; hinc venire nō desistenubus parceretur. Agebam vero rē plurimū necessariā: nā retractabam opuscula mea, & si quid in eis me offenderet vel alios posset offendere, partim reprehendendo, partim defendēdo quod legi possent & deberent, operabar, & duo volumina iam absoluerā, retractatis oībus libris meis quorū numerū nesciebā: eosq; CCXXXII. esse cognoui, restabāt Epistolę, & tractat⁹ populares, quos Gręci homilias vocant: Et plurimas Epistolarū legebā, sed adhuc nihil inde dictauerā, cū me etiā isti Iuliani libri occupare cepērūt, quorū nūc quarto respondere cepi. Quando ego id explicauero, quartog; respondero, si tres non superuenerint, dispo no, si Deus voluerit, & quod poscis incipere, simul agens vtrūq; & hoc scilicet, & illud de tractatione opusculorū nostrorū, noturnis & diurnis temporibus in singula distributis. Hoc ideo insinuauī sanctitati tuę, vt quantū tibi desiderium est sumēdi quod poscis, tanto flagrātius a dño mihi poscas adiutorū quo seruā laudabili studio tuo atq; vti

litati eorū, quibus existimas profuturū. Dñe synceriter dilectissime frater, cōmendo iterū perlatorē, & negociū pp qd eo perrexit, si cognoueris apud quē agendū sit, ne pigeat adiuuare. Nō. n. possumus necessitates eiusmodi deferere, qui nostri non coloni, sed qd maius est fratres sunt, & in charitate Christi ad curam nostram pertinent. Deo viuas.

D. AVRELI AVGVSTINI
in librum de hęresibus ad Quoduultdeum, Prefatio.

M

Qvod petis sapissime atq; instatissime sancte fili. Quoduultdeus, vt de hęresibus aliquid scribā dignū lectione cupientū dogmata deuotare cōtraria fidei Christianę, & Christiani nominis obūbratione fallētia: scias me olim longe antequā peteres, facere cogitasse, atq; fuisse facturū, nisi diligenter considerans quale quātūq; id esset, vltra vires meas esse sentirem. Sed quoniā fateor nullū mihi vt te instituisse poscendo, in ipsā tamen molesta instātia tuā etiā tuū nomen attendi, & dixi, aggrediar & faciā. Quoduultdeus. Hoc. n. Deū velle confido, si me ad huius operis terminū misericordī feruore perduxerit, vt p ministeriū linguę meę tanta huius rei difficultas aut ostēdatur tantūmodo, aut ipso etiā plenius adiuuante tollatur: quorū duorum, quod priore loco posui, iam diu est quod animo voluo ac reuoluo, & quadā meditatione cōtueor. Quod autē postea dixi non me accepisse cōfiteor: & vtrū dum hoc ago, vt e ficiā, dū, pe to, dū quero, dū pulso, sim fortasse accepturus ignoro: scio me tamen nec petiturū, nec quęsiturū, nec pullaturū quantum sat est, nisi & hunc affectū munere diuine in spirationis accepero. In hoc igitur opere, qd te vehementer vrgente in Dei voluntate suscepī, cernis me vt id peragā nō tam crebre scētib; ad me tuis petitionibus esse cogen dum, quam pijs ad Deum non solum tuis, verum & aliorum fratrum quos tibi in hęc rem fideles socios potueris inuenire, orationib; adiuuandum. Quod vt fiat has ipsas primas huius laboris mei partes, vbi est & ista prælocutio, curam tuā charitati in auxilio domini accelerare mittendas: vt propter il-

Aug. Tomus Sextus. A 3 la

Al. l. de-
berem.
Al. l. v.
cōsideres.

Al. l. no-
merus li-
brorum

A

la quæ restant, notueritis, quantum pro me orare debeatis, quicūq; nosse poteritis, à me iā fuisse susceptū hoc tam grande negociū, quod à me desideratis impleri. Petis ergo quod tuę indicant literæ, quas ad me disti, cū primū a me petere ista cēpisti, vt exponam breuiter, perstricte atq; summam, **B** ex quo Christiana religio promissæ hereditatis nomen accepit: quę hereses fuerint, sint: quos errores intulerint, inferant: quid aduersus catholicā Ecclesiā fēserint, sentiant: de fide, de Trinitate, de baptismo, de penitentia, de homine Christo, de Deo Christo, de resurrectione, de nouo & veteri testamento. Istas autē inquisitiones tuas in immensum procedere cū videres, putasti cuiusdā generalitatis adhibendū esse compendū, atq; dixisti, Et omnia omnino, quibus à veritate dissentiant. Deinde addidisti, Quæ etiā baptismum habeant, quæue non habeant, & post quas baptizet, nec tamen rebaptizet Ecclesia qualiter suscipiat venientes: & quid singulis lege, autoritate, atq; rōne respōdeat. Hęc omnia cū quæris vt exponantur a me, miror luculentū ingenū tuū, tot tantarūq; rerum scire veritatē, & fastidium iam timendo posscere breuitatē. Sed vidisti etiam ipse quid possem hoc loco tuæ huius Epistolæ cogitare: & quasi vigilanter occurristi cogitationi meę, dicēs, Nec me tātę beatitudo tua credat ineptię, vt non inspiciā quantis & quā ingentibus voluminib. opus sit, vt possint ista dissolui, verum hoc ego fieri non expeto: id. n. multiplicetur factū esse non dubito. Et tanquā consiliū subiiciens, quō possit & seruari breuitas, & veritas pandi, adiungis ea verba quæ paulo ante iā posui, & dicis, Sed breuiter, pstricte, atq; summam, & opiniones rogo cuiuslibet hæresis poni: & quid contra teneat Ecclesia catholica, quantum instructioni satis est subdi. Ecce iterū mittis in longū, non quia dici ista breuiter siue non valeant, siue non debeant: sed quia tam multa sunt, vt quālibet breuiter dicenda, multas literas flagitent: tu autē, vt velut quodā inquis, ex oib. cōcepto cōmonitorio, si qs aliquā obiectio nē aut cōuictionē vberius, plenius ac planius nosse voluerit, ad opulenta & magnifica volumina trāsmittatur, quibus a diuersis, & p̄cipue, inquis, à veneratione tua in hoc ipso cōstat esse elaboratū. Quę cum dicis, vnum

quasi cōmonitoriū de his omnibus te desidere significas. Audi ergo vnde cōmonearis, quid petas. Opiniones omnīū Philosophorū, qui sectas varias condiderunt, vsq; ad tēpora sua, (neq; n. plus poterat) sex non paruis voluminibus quidā Celsus absoluit. Nec redarguit aliquē, sed tantū quid sentirent aperuit, ea breuitate sermonis, vt tantū adhiberet eloqui, quantum rei nec laudandæ, nec vituperandæ, nec affirmandæ aut defendendæ, sed aperiendæ indicandæq; iussiceret, cum sermō centū Philosophos nominasset: quorum non omnes instituerūt hæreses proprias: quoniam nec illos tacendos putauit, qui suos magistros sine vlla dissensione secuti sunt. Noster vero Epiphanius Cyprius Episcopus, ab hinc nō longe humanis rebus exemptus, de octoginta hæresibus loquens, sex libros etiā conscripsit, historica narratione cōmemorās oīa, nulla disputatione aduersus falsitatē pro veritate decertans. Breues sanē sunt: libelli, & si in vñ libellū redigantur, nec ipse erit nostris vel aliorū quibūdā libris longitudine cōparandus. Huius breuitatē si fuero in commemorandis hæresibus imitatus, quid a me breui⁹ postulare vel expectare debeas, nō habebis. Sed non ibi huius mei laboris summa consistit, quod & tibi, vel me demonstrante, vel etiā te præcurrente poterit apparere, cū hoc fecero, Videbis. n. in eo, quod su prædictus Episcopus facit, quantum desit operi quod ipse vis fieri, quāto magis quod ego? Tu nāq; quāuis breuiter, perstricte atq; summam, tñ vis etiā responderi cōmemoratis hæresibus, quod ille non fecit. Ego vero hoc magis volo facere, si & Deus velit, vnde possit oīs hæresis, & quę non est, & quæ ignota, vitari: & vnde recte possit quęcūq; innotuerit, iudicari. Non enim omnis error hæresis est, quāuis omnis hæresis, quæ in vitio ponitur, nisi in errore aliquo hæresis esse non possit. Quid ergo faciat hereticū, regulari quādā definitione cōprehendi, sicut ego existimo, aut oīno nō potest, aut difficillime pōt: quod in processu huius operis declarabitur, si Deus rexerit, atq; id quod intendo perduxerit* disputationē meā. Quid autē pro sit ipsa inquisitio, et si nō potuerimus cōprehendere, quomodo sit definiendus hereticus, suo loco videndum atque dicendum est: nam si hoc comprehendi poterit, quis non videat

D
Celsus.Error.
Hæresis.Al. l. dī.
possessionē.

vtilitas

utilitas quanta sit? Erunt ergo primæ partes operis huius de hæresib. quæ post Christi aduentum atq; ascensum aduersus doctrinâ ipsius extiterunt, & vtriusq; nobis innotescere potuerunt. In posteriorib. aut partib. quid faciat hæreticū, disputabitur. Cum ergo dñs ascendisset in cælum, hi hæretici exorti sunt.

- F**
- 1 Simoniani.
 - 2 Menandriani.
 - 3 Saturniani.
 - 4 Basilidiani.
 - 5 Nicolaitæ.
 - 6 Gnostici.
 - 7 Carpocratiani.
 - 8 Cerinthiani, vel Merinthiani.
 - 9 Nazarei.
 - 10 Hebionei.
 - 11 Valentiniiani.
 - 12 Secundiani.
 - 13 Ptolemæi.
 - 14 Marcitæ.
 - 15 Colarbasij.
 - 16 Heracleonitæ.
 - 17 Ophitæ.
 - 18 Cajani, aliàs Caini.
 - 19 Sethiani.
 - 20 Archontici.
 - 21 Cerdoniani.
 - 22 Marcionitæ.
 - 23 Apellitæ.
 - 24 Seueriani.
 - 25 Taciani.
 - 26 Cataphryges.
 - 27 Pepuziani, aliàs Quintilliani.
 - 28 Artotyritæ.
 - 29 Tessarescædecitæ.
 - 30 Alogiani, alias Alogi.
 - 31 Aditæ, alias Adamiani.
 - 32 Elcesitæ, & Samseitæ.
 - 33 Theodorij, alias Theodotiani.
 - 34 Melchisedechitæ, alias Melchisedeciani.
 - 35 Bardefanitæ, alias Bardefanistæ.
- G**
- 36 Noetiani.
 - 37 Valciji.
 - 38 Carthari, qui & Nouatiani.
 - 39 Angelici.
 - 40 Apostolici.
 - 41 Sabelliani.
 - 42 Origeniastæ, alias Origeniani.
 - 43 Alij Origeniastæ vel Origeniani.
- 44 Paulonitæ, alias Pauliani.
- 45 Photiniaci, alias Photiniani.
- 46 Manichei.
- 47 Hierachitæ vel Hieraclitæ.
- 48 Melitiani.
- 49 Arriani.
- 50 Vadiani siue Anthropomorphitæ.
- 51 Semiarriani.
- 52 Macedoniani.
- 53 Aeriani.
- 54 Aetiani, qui & Eunomiani.
- 55 Apollinaristæ.
- 56 Antidicomarianitæ vel Antidicomaritæ.
- 57 Psalliani, siue Euchitæ.
- 58 Metangismonitæ.
- 59 Selauciani vel Hermiani.
- 60 Proclianitæ.
- 61 Patriciani.
- 62 Ascitæ.
- 63 Pattalorinchitæ.
- 64 Aquarij.
- 65 Coluthiani, alias Colathiani.
- 66 Floriniani.
- 67 De mundi statu dissentientes.
- 68 Nudis pedibus ambulantes.
- 69 Donatistæ, siue Donatiani.
- 70 Priscilliani, alias Priscillianistæ.
- 71 Cum hominibus non manducantes.
- 72 Rhetoriani.
- 73 Christi diuinitatem passibilem dicētes.
- 74 Triformem Deum putantes.
- 75 Aquam Deo coæternam dicentes.
- 76 Imaginem Dei non esse animam dicentes, Melitonij.
- 77 Innumerabiles mūdos opinātes, Ophei.
- 78 Animas cōuerti in dēmones & in quicunque animalia existimantes, Tertullij.
- 79 Liberationem omnium apud inferos factam Christi descensione credentes.
- 80 Christi de patre natiuitati initium a tempore dantes.
- 81 Luciferiani.
- 82 Iouinianistæ.
- 83 Arabici.
- 84 Heluidiani.
- 85 Paterniani, vel Venustiani.
- 86 Tertullianitæ, vel Tertullianistæ.
- 87 Abeloitæ, vel Abeloini.
- 88 Pelagiani qui & Celestiani.
- 89 Nestoriani.
- 90 Euthiciani.

DE HAERESIBVS AD
CATALOGVS HAERESEON
Ex Epiphani j Euseb j q; cōmentarijs col-
lectus, additis alijs nōnullis. Obiter Aug.
distinguit errorem, h̄eresim, & schisma.

LIBER VNVS.

Simoniani à Simone mago, qui
baptizatus à Philippo diaco-
no, sicut in Actibus Apostolo-
rum legitur, pecunia voluit e-
mere à sanctis Apostolis, vt et
per impositionē manus eius, daretur spūs
sanctus. Hic magicis fallacijs deceperat mul-
tos. Docebat aut detestandam turpitudinem,
indifferenter vtendi feminis. Nec Deum fe-
cisse mundum. Negabat et carnis resurrectio-
nem, & asserbat se esse Christum. Itemq; Io-
uem se credi volebat, Mineruam vero mere-
tricem quandā Selenem, quam sibi sociā sce-
lerum fecerat: imaginesq; & suam & eiusdē
meretricis discipulis suis praebebat adoran-
das, quas & Romae tanquā deorum simula-
chra autoritate publica cōstituerat. In qua
vrbe beatus Apostolus Petrus eū vera omni
potentis Dei virtute extinxit. Dixerat. n. se in
monte Sina legem Moy si in patris persona
dedisse Iudeis. Tpe Tyberij in filij persona
putatiue apparuisse, postea se i linguis igneis
spūs sanctum super Apostolos venisse. Chri-
stum aut nec venisse, nec à Iudeis quicquā
pertulisse. Menandriani a Menandro et ipso
mago discipulo eius, qui mundum asserbat
non a Deo, sed ab angelis factum. Saturnia-
ni, a quodā Saturnino, qui turpitudinē Simo-
nianam in Syria confirmasse perhibetur: qui
et mundū solos angelos septem prater con-
scientiā Dei patris fecisse dicebat. Basilidia-
ni, a Basilide, qui hoc distabat a Simonianis,
q; trecentos sexagintaquinq; celos esse dice-
bat, quo numero dierū annus includitur. Vn-
de et quasi sanctū nomen cōmendabat, q; est
αβγδ εζζς, cuius nominis litera secundū Græ-
cam supputationem eundem numerū com-
plent. Sunt. n. VII. α & β, & γ & δ, & ε & ζ, & η,
& θ. i. vnum & duo, & centū & vnū, & sexa-
ginta & vnum, & ducenta, quae sunt in sum-
ma trecēta sexagintaquinque. Mundū istum
vel hominē non credunt a Deo factū, sed a
trecentesimo sexagesimo quinto celo. Ama-
toria carmina studiose discunt. A Iudeis nō

credunt Christū crucifixum, sed Simonem
Cyrenensem, qui angariatus sustulit crucem
eius. Nicolaitae, a Nicolao noīati sunt, vno,
vt perhibetur, ex illis septem, quos Apostoli
diaconos ordinauerunt. Iste eū zelo pulcher-
rimae coniugis culparetur, velut purgandi se
causa, permisisse fortur, vt ea qui vellet vtire
tur. Quod eius factum in sectam turpissimā
versum est, qua placet vsus indifferens femi-
narum. Hi nec ab ijs quae idolis immolantur
cibos suos separant: & alios ritus gentilium
superstitionū non auerantur. Narrant etiam
quēdam fabulosa de mundo, nescio quē Bar-
bara principum nomina miscentes disputa-
tionib. suis, quib. terreant auditores, quae pru-
dentibus risum potius faciunt quam timorē.
Intelligunt aut et isti non Deo tribuere crea-
turam, sed quibusdam potestatib. quas mira-
bili vel fingunt vanitate, vel credunt. Gnosti-
ci propter excellentiam scientiae sic se appel-
latos esse, vel appellari debuisse gloriantur,
cū sint superioribus omnib. vaniores atq; tur-
piores. Deniq; cū ab alijs per diuersas terra-
rum partes aliter atq; aliter nuncupentur, nō
nulli eos et Borboritas vocant, quasi ceno-
fos, propter nimiam turpitudinē, quam in suis
mysterijs exercere dicuntur. Aliqui eos a Ni-
colaitis exortos putant, alij a Carpocrate, de
quo post loquemur. Tradunt aut dogmata
fabulosissimis plena figmentis: et ipsi Princi-
pum, vel angelorū noib. terribilib. infirmas
aias capiunt: & de Deo rerumq; natura fabu-
losa, & a sanitate veritatis aliena, multa con-
texunt, Animarū substantiam, Dei dicūt esse
naturam, earumq; aduentū in hāc corpora
cū alijs aeris aialib. dicunt fieri, per quas pec-
cata in corporib. cōmittūtur: nam illas aias,
quae ex Dei procedunt substantia, reuerti ad
Deum immaculatas: dicuntur quoq; bonum
Deum & malum Deū in suis habere dogma-
tibus. Carpocratiani sunt a Carpocrate, qui
docebat oēm turpem operationē, oēm q; ad
inventionē peccati: nec aliter euadi atq; trā-
siri principatus & ptates, quib. hāc placent,
vt possit ad celū superius perueniri. Hic etiā
Iesum hoīem tantūmodo, & de vtroq; sexu
natū putasse perhibetur, sed accepisse talem
aiam quae sciret ea quae superna essent atque
nunciaret. Resurrectionē corporis simul cū
lege abijciebat. Negabat mudū a Deo factū,
sed nescio a quib. virtutib. Sectae ipsius fuisse
traditur

traditur socia quādā Marcellina, quæ colebat imagines Iesu & Pauli & Homeri & Pythagoræ adorando incensumq; ponēdo. Cerinthiani a Cerintho idemq; Merinthiani a Merintho, mundū ab angelis factū esse dicentes, & carne circumcidi oportere, atque alia hmoi legis præcepta seruari. Iesum hominē tantūmodo fuisse, nec resurrexisse, sed resurrecturū asseuerantes. Mille quoq; annos post resurrectionē in terreno regno Christi, secū dū carnales ventris & libidinis voluptates, futuros fabulantur, vnde et Chiliaste sunt appellati. Nazareī cū Dei filiū cōfiteantur esse Christū, oīa tñ veteris legis obseruant, quæ Christiani per Apostolicā traditionē nō obseruare carnaliter, sed spiritaliter intelligere didicerunt. Hebionei Christū et tantūmodo hominē dicunt. Mandata carnalia legis obseruant, circumcisionem, carnīs, & cetera a quorū onerib. p nouū testm liberati sumus. Huic hæresi Epiphanius Sāseos & Elceseos ita copulat, vt sub eodem numero tanquam vna sit hæresis ponat, aliquod tñ interesse significans. Quāuis & in consequentib. loquatur de illis, ponens eos sub numero suo. Eusebius vero Elcesaitarū sectam cōmemorās, fidem in persecutione dicit negandā docuisse, & in corde seruandā. Valentiniani a Valētino, qui de natura rerū multa fabulosa confixit. Triginta *aiōnas*, i. secula asserens extitisse, quorum principiū esse profundum & silentium, q; profundum et patrem appellat. Ex quib. duobus velut ex coniugio processisse perhibet intellectū & veritatem, & protulisse in honorē patris æonas octo. De intellectu autē & veritate processisse verbū & vitā, & protulisse æonas decem. Porro de verbo & vita processisse hominem & Ecclesiā, & protulisse æonas duodecim. Itaq; octo & decē & duodecim fieri triginta æonas, habētes, vt diximus, primū principiū de profundo & silentio. Christū autē a patre missum, i. a profundo spiritale vel celeste corpus secū attulisse: nihilq; assumpsisse de virgine Maria, sed per illā tanquā per rimam * aut per fistulā sine vlla de illa assumpta carne transisse. De tricesimo seculo dicit diaboli genitū, & a diabolo alios natos, qui fecerint hunc mundū. Et ideo malitiā non arbitrio tribuit, sed naturæ mundi, i. generi diabolico, carnis resurrectionē negat, Animam tm̄ & spiritū

affirmat per Christum saluari. * Secundiani hoc a Valentinianis distare dicūt, q; addūt opera turpitudinis. Ptolemæus quoq; discipulus Valentini hæresim nouam condere cupiens, quatuor æonas & alias quatuor asserere maluit. Marcus et nefcio quis hæresim cōdidit, negās resurrectionē carnis, & Christū non vere, sed putatiue passū asseuerans. Duo quoq; opinatus est ex aduerso sibi esse principia, quiddam tale et ipse de æonibus sicut Valentinus affirmans. Colarbasus secutus est istos non multū aliter sentiens, Vitam omnīū hominū & generationē in septem syderibus consistere affirmans. Heraclionitæ ab Heraclione discipulo superiorū, duo asserūt principia, vnū ex altero, & ex his duob. alia plurima. Feruntur autē suos morientes nouo modo quasi redimere, i. per oleū, balsamum & aquā, & inuocationes quas Hebraicis verbis dicunt super capita eorū. Ophitæ a colubro nominati sunt, coluber. n. Græce ophis dī. Hunc autē colubrum qui decepit Adam & Euam Christū arbitrantur. Sed habent et verū colubrū quē nutriunt & venerantur. Qui & incantante sacerdote egreditur de spelunca, & ascendit super altare innixū speluncę, & oblationes eorū lambit, & inuoluens se circa eas, regreditur ad speluncā: & ita confringunt oblationes in eucharistiā quasi a serpente Christo vt illi putant sanctificatas. Tradunt huius serpentis cultū a Nicolaitis siue Gnosticis ad istos deductū. Caiani propterea sic appellati, qm̄ Cain honorant, dicētes eū fortissimę esse virtutis: simul & Iudā traditorē diuinū aliquid putant esse, & scelus eius beneficiū deputant asserentes eū præscisse quantū esset generi humano Christi passio profutura, & occidēdū Iudeis propterea tradidisse: illos et qui schisma facientes in primo populo Dei, terra dehiscēte perierunt, Chore, Dathan, & Abiron, & Sodomitas colere perhibentur. Blasphemā legem, & Deū legis authorē: carnisq; resurrectionē negāt. Sethiani nomen acceperunt a filio Adæ, qui vocatus est Seth: eū quippe honorant, sed fabulosa & hæretica vanitate. Dicūt. n. eum de superna matre natū, quā perhibent conuenisse cū superno patre: vnde diuinū semē aliud nasceretur, tanquā filiorum Dei. Hi quoque multa de principatibus & potestatibus vanissima fabulantur: quidā eos dicūt Sem filium Noe

Al. l. Se-
nadrani.Lib. 6.
cap. 28.

Num. 16

All. rind

- 20 Noe Christum putare. Archontici à principibus appellati, vniuersitatē, quam Deus condidit, opera esse Principū dicunt: operantur ēt quandam turpitudinem. Resurrectionem
- 21 carnis negant. Cerdoniani à Cerdone nominati, qui duo principia sibi aduersantia dogmatizant: Deumq; legis ac Prophetarum nō esse patrem Christi, nec bonum Deū esse, sed
- Al. l. nec.* * iustum, patrem vero Christi bonum: Christumq; ipsum neq; natum ex femina, neque habuisse carnem: nec vere mortuū, vel quicquā passum, sed simulasse passionem. Quidā vero in duobus principiis suis duos deos ita eū dixisse perhibent, vt vnus eorum esset bonus, alter autē malus: resurrectionē mortuorū
- 22 negant. Spēnūt ēt testm̄ vetus. Marcion quoque, à quo Marcionissae sunt, qui Cerdonis secutus est dogmata de duobus principiis: quamuis Epiphanius eum tria dicat asseruisse principia: bonum, iustum, prauum: sed Eusebius Synerum quendam, non Marcionem, trium principiorum atq; naturarum scribit
- 23 autorem. Appellatū sunt, quorū Apelles est Princeps, qui duos quidem introducit deos: vnum bonum, alterū malum non tñ in duobus diuersis atq; inter se aduersis esse principijs, sed vnū esse principium: Deum, s. bonū, & ab illo factum alterum: qui cū malignus esset, inuentus est in sua mundum natiuitate fecisse. Hunc Apellem dicunt quidam etiam de Christo tam falsa sensisse, vt dicerent eū, non quidem carnem duxisse de cēlo, sed ex elementis mundi accepisse, quā mundo reddidit, cum sine carne resurgens, in celū ascēdit. Seueriani a Seuerō exorti, vinum non bibunt, eo qđ fabulosa vanitate de Satana & terra germinasse asserunt vitem. Etiam ipsi non sanam doctrinam suā, quibus volunt inflant nominib. Principum, Carnis resurrectionē cum veteri testō respuētes. Hic præterea Philumenem quandam puellā dicebat inspiratā diuinis ad prænuncianda futura, ad quam somnia atq; æstus sui animi referens, diuinationibus seu præsagijs eius secretim erat solitus præmoneri, eodem phantasmate eidem Philumenæ pueri habitu se demonstrante, Qui puer apparens, Christum se aliquē, aliquē esse assereret Paulū. A quo phantasmate sciens, ea soleret respondere quæ se audientibus diceret. Nonnulla quoq; illā miracula operari solitam, inter quæ illud præcipuum,
- qđ in angustissimi oris ampullam vitreā, panem grandem immitteret, eumq; extremis digitulis leuare soleret illæsum, eoq; solo quasi diuinitus sibi cibo dato fuisse cōtenta. Taciani à Tacio quodā, instituti sunt, qui & 25 Encratitæ appellati sunt, nuptias dānant, atq; omnino pares eas fornicationib. alijsq; corruptionibus faciunt, nec recipiūt in suorum numero coniugio vtentem, siue marem, siue foeminam: non vescuntur carnibus, easq; omnes abominantur: prolationes quasdam fabulosas seculorum etiam ipsi sapiunt: salutē primi hominis contradicunt. Epiphanius Tacianos & Encratitas ita discernit, vt Encratitas Taciani schismaticos dicant. Cataphryges sunt, quorum authores fuerunt, Mōranus tanquam paracletus, & duæ Prophetissæ ipsius, Prisca & Maximilla. His nomen prouincia Phrygia dedit, quia ibi extiterunt, ibiq; 26 vixerunt: & ēt nunc in eiusdem partibus populos habent. Aduētum spiritus sancti à dño promissum, in se potius quam in Apostolis eis fuisse asserunt redditum. Secūdas nuptias pro fornicationibus habent: & ideo dicunt eas permisisse Apostolum Paulum, quia ex parte sciebat, & ex parte prophetabat: Nondum. n. venerat qđ perfectum est. Hoc autem perfectum in Montanum & in eius prophetissas venisse delirant. Sacramenta perhibentur funesta habere. Nam de infantis anniculi sanguine, quem de toto eius corpore minutis punctiōum vulneribus extorquēt, quasi eucharistiā suam conficere perhibentur, miscētes eum farinā, panemq; inde facientes: qui puer si mortuus fuerit, habetur apud eos pro martyre: si autem vixerit, pro magno sacerdote. Pepuziani a loco quodam nominati sunt, quam ciuitatem desertam dicit Epiphanius. Hanc autē isti diuinum aliquid esse arbitantes, Hierusalem vocant. Tantum dantes mulieribus principarum, vt sacerdotio quoque apud eos honorentur. Dicunt enim Quintillā & Priscillā in eadē ciuitate Pepuza, Christū specie femina reuelatum. Vnde ab hac Quintilliani etiam nuncupantur. Faciunt & ipsi de sanguine infantis quod Cataphryges facere supra diximus. Nam & ab eis perhibentur exorti. Denique alij hanc Pepuzam non esse ciuitatem, sed villam dicūt fuisse Montani & Prophetissarum eius Priscæ & Maximillæ: & quia ibi vixerūt, iō locum

- 28 cum meruisse appellari Hierusalem. Artotyritæ sunt, quibus oblatio eorum hoc nomen dedit: offerunt. n. panē & caseum, dicentes à primis hominibus oblationes de fructibus terræ & ouium fuisse celebratas. Hos Pepuzianis iungit Epiphanius. Tessařescę decatitæ hinc appellati sunt, quoniam nisi quartadecima Luna mense Martio, Pascha celebrant, quilibet septē dierum occurrat dies, & si dies dominicus occurrerit, ipso die ieiunant & vigiliant. Alogiani propterea sic vocantur, quia sine verbo: logos. n. Gręce verbum dicis, quia domini verbum recipere noluerunt, Ioannis Euangelium respuentes, cuius nec Apocalypsim accipiunt, haec videlicet scripturas negant esse ipsius. Adamiani ex Adā dicti, cuius imitatur in paradiso nuditas, quę fuit ante peccatum: unde & nuptias auersantur, quia nec prius quā peccasset Adam, nec prius quā dimissus esset de paradiso, cognouit uxorem. Credunt ergo quod nuptię futura non fuissent, si nemo peccasset. Nudi itaque mares feminaque conueniunt: nudi lectiones audiunt, nudi orant, nudi celebrant sacramenta, & ex hoc paradisu suā arbitrantur Ecclesiam. Elceseos & Samseos hic tanquā ordine suo commemorat Epiphanius, quos dicit a quodam pseudopropheta esse deceptos qui vocabatur Elci, ex cuius genere duas mulieres tanquā deas ab eis perhibet adoratas. Cetera Hebræoneis tene re similia. Theodotiani à Theodotione quodā instituti, hominem tantummodo Christum asseuerant. Quod dicitur quidē Theodotion propterea docuisse, quia in persecutione lapsus isto modo se casus sui deuitare putabat opprobrium, si non Deū negasse, sed hominem videretur. Melchisedeciani, Melchisedech sacerdotē Dei excelsi, non hominem fuisse, sed virtutē Dei esse arbitrantur. Bardesaniſtæ, a quodam Bardesane, qui in doctrina Christi prius extitisse perhibetur insignis: quauis post ea per omnia in Valentinianam haresim lapsus est, addens de suo ut fateretur conuersationes hominum. Noetiani, a quodam Noeto, qui dicebat Christum eundem ipsum esse patrem & spiritum sanctum. Valesij & seipſos castrat, & hospites suos hoc modo exillimantes Deo se debere seruire. Alia quoque heretica docere dicuntur & turpia: sed quę illa sint, nec ipse commemorauit Epiphanius, nec vſpiā potui reperire. Chathari, qui seipſos isto nomine, quasi propter mundiciam superbissime atque odiosissime nominant: secundas nuptias non admittunt, penitentiam denegant, Noetianum sectantes hereticum: unde etiam Noetiani appellantur. Angelici, in angelorum cultu inclinati, quos Epiphanius iam omnino defecisse testatur. Apostolici, qui se isto nomine arrogantissime vocauerunt, eo quod in suā communionē non reciperent videntes coniugibus, & res proprias possidentes quales habet catholica Ecclesia & monachos & clericos plurimos. Sed ideo isti heretici sunt, quoniam se ab Ecclesia separantes, nullum spiritum putant eos habere qui videntur his rebus, quibus ipsi carerent. Encratitis isti similes sunt, nam & Apotaſtitæ * appellantur. Sed alia nescio quę propria heretica docere perhibentur. Sabelliani ab illo Noeto, quē supra memorauimus, defluxisse dicuntur. Nam & discipulus eius quidam perhibent fuisse Sabellium. Sed qua causa duas hareses Epiphanius computet, nescio: cum fieri potuisse videamus ut fuerit Sabellius iste famosior, & ideo ex illo celebrius hæc haresis nomen acceperit. Noetiani enim difficillime ab aliquo sciuntur, Sabelliani autem sunt in ore multorum. Nam & Praxeianis à Praxeas quidam vocant, & Hermogenianis vocari ab Hermogene poterunt, qui Praxeas & Hermogenes eadē sentientes in Africa fuisse dicuntur. Nec tamē istę plures sectę sunt; sed vnius sectę plura nomina ex his hominibus qui in ea maxime innotuerunt, sicut Donatistę, iisdē Parmenianistę, sicut Pelagianis iisdē Celestianis. Unde ergo sit factum, ut Noetianos & Sabellianos, non vnius haresis duo nomina, sed tanquam duas hareses supradictus episcopus poneret liquido inuenire non potui: quia si quid inter se differunt, tam obscure dixit, studio forsitan breuitatis, ut non intelligā. Loco quippe isto quo & non tā longe à Noetianis Sabellianos commemorans Sabelliani, inquit, similia Noeto dogmatizantes præter hoc quod dicitur patrē non esse passum: quomodo de Sabellianis intelligi potest, cum sic innotuerunt dicere patrē passum, ut Patripassiani quā Sabelliani crebrius nuncupentur. Aut si forte i eo quod ait, præter hoc quod dicunt patrē non esse passum, Noetianos hoc dicere intelligi voluit, quod eos in hac ambiguitate discernat. Vel quomodo possunt intelligi quilibet eorum patrē passum

Al. l. Id-
dē ex-
traordi-
narij.

41

B

passum fuisse non dicere, cum dicant eundē
ipsum esse & patrē & filiū & spm̄ sanctum?
Philaster autē Brixianus episcopus in proli-
xissimo libro quem de hēresibus condidit,
H & CXXVIII. hēreses arbitratu est compu-
tandas, Sabellianos continuo post Noetia-
nos ponens, Sabellius inquit, discipulus ei-
us, qui similitudinē sui doctoris itidem secu-
tus est vnde & Sabelliani postea sunt appel-
lati, qui & Patripassiani & Praxeiani à Pra-
xea, & Hermogeniani ab Hermogene, qui
fuerūt in Aphrica, qui & ista sentiētes abiecti
sunt ab ecclesia catholica. Certe iste eisdem
postea Sabellianos dixit appellatos, qui ea q̄
Noetus sentiebāt. Et alia nomina eiusdē sectę
cōmemorauit, & tamen Noetianos & Sa-
bellianos sub duobus numeris tanquā duas
42 hēreses posuit, quā causa, ipse viderit. Origi-
niani a quodā Origene dicti sunt, nō ab illo
qui fere omnibus notus ē, sed ab alio nescio
quo, de quo, vel sectatoribus eius Epipha-
nius loquēs, Originiani, inquit, cuiusdā Ori-
genis discipuli, turpis autē sunt operationis:
43 isti sunt nephāda facientes, sua corpora cor-
ruptioni tradentes. Alios autem Originia-
nos continuo subiiciēs, Originiani, inquit,
alii qui & Adamātij tractatoris illius sectato-
res qui & mortuorū resurrectionē negant,
Christū autē & spiritū sanctum creaturam di-
cunt: paradisum autē & cēlos & alia nō cre-
dunt esse secūdū literā: sed in allegoria. Hęc
quidē de Origene Epiphanius refert. Sed de-
fensores eius dicunt Originē patrē & filium
& spiritum sanctū vnus eiusdemq; substan-
tię docuisse, neq; resurrectionem repulisse
mortuorū: sed qui eius plura legerūt, contra-
dicunt. Sed alia huius Origenis dogmata q̄
catholica ecclesia omnino non recepit: in
quibus nec ipsam falso arguit, nec pōt ab ei-
us defensoribus excusari, maxime de pur-
gatione & liberatione: ac rursus post longū
tēps ad eadē mala reuolutione rōnalis vniuer-
sę creaturę. Quis, n. catholicus Xpianus vel
indoctus nō vehementer exhorreat, eā quā
dicit purgationē malorū id est etiam eos qui
vitā in flagitijs & facinoribus & sacrilegijs
atq; impietatibus quamlibet maximis finie-
ruat: ipsum etiā postremo diabolū atq; ange-
los eius, quamuis post lōgissima tēpora pur-
gatos atque liberatos regno Dei luciq; resti-
tuit, & rursus post longissima tēpa oēs qui li-
berati sunt, ad hęc mala denuo relabi & re-
uerti, & has vices alternantes beatitudinē &
& miseriarū rationalis creaturę semper fo-
re? De qua vanissima impietate aduersus Phi-
losophos, à quibus ista didicit Origenes, in
libris de ciuitate Dei diligentissime disputa-
ui. Dicit pręterea ipse Origenes, q̄ filius Dei
sanctis hominibus cōparatur, veritas sit, pa-
tri collatus mendaciū: & quantū distant Apo-
stoli Xpō, tm̄ filius patri. Vnde nec orandus
est filius, cū patre, qā nō est author indulgē-
darū petitionum sed supplicator, Pauliani a
44 Paulo samosateno, Xpm̄ nō sēp fuisse dicūt,
sed eius initiū, ex quo de Maria natus est, as-
seuerant, nec eum aliquid amplius quam ho-
minē putant. Ista hēresis aliq̄ cuiusdā Arte-
monij fuit, sed cū defecisset, instaurata est à
Paulo, & postea sic à Photino cōfirmata, vt
Photiniani celebrius nuncupetur. Istos sanē
Paulianos baptizādos esse in ecclesia catho-
lica Niceno concilio constitutum est. Vnde
credendum est eos regulā baptismatis nō tē-
nere quam secū multi hēretici cū de catho-
lica discederent abstulerunt eamq; custo-
diunt. Photinus ab Epiphanio non continuo
post Paulū suę* pro Paulo, sed alijs inter-
positis ponitur: non tacetur sanē similia cre-
didisse, sed m̄ aliquid tm̄ aduersus ei dicitur
sed quid sit ipsum aliquid, omnino non dici-
tur. Philaster autē continuatim ponit ambos
sub singulis & proprijs numeris quasi hēre-
ses duas, cū dicat Photinū in oībus Pauli se-
cutū fuisse doctrinā. Manichæi à quodā Per-
45 fa existerunt, qui vocabatur Mani* quan-
46 Al. l. Ma
uis & ipsum cum eius insana doctrina cepit
47 nes. i. m-
fer nomen prædicari, nam ante hac Vrbicus
vocabatur. Sed in Græcia discipuli eius vitā-
tes nomen insanę, quasi doctiores & eo ip-
so mendaciores, geminata, n. litera, Mani-
chæū quasi māna fundentē, pro Manichæo. i.
insano appellauerunt. Iste duo principia in-
ter se diuersa atq; aduersa, eadēq; æterna &
coæterna, hoc est semper fuisse composuit.
Duasq; naturas atq; substantias boni scilicet
& mali, sequēs alios antiquos hēreticos o-
pinatus est: quarū inter se pugnam & cōmix-
tionē, & boni a malo purgationem, & boni
quod purgari non poterit, cum malo in æter-
num damnationem secundum sua dogmata
asseuerās multa fabulatur quę cūcta intex-
re huic operi nimis longum est. Ex his autē
fuis

suis fabulis vanis atq; impiis cogunt dicere, animas bonas quas cēsent ab animarū malarū naturā, i. contrariē cōmixtione liberādas eius cuius Deus est esse naturā. Proinde mūdū a natura boni, hoc est a natura Dei factū, consistēt, q̄dem, sed de cōmixtione boni & mali, q̄ facta est, qñ inter se vtrāq; natura pugnavit. Ipsam vero boni a malo purgationē ac liberationē, non per totum mūdū & de omnibus eius elementis virtutē Dei facere dicunt, verū etiā electos suos p̄ alimenta q̄ sumunt: & eis q̄ppe alimentis sicut vniuerso mundo Dei substantiā perhibent esse cōmixtam: quā purgari putāt in electis suis eo gñe vitæ, quo viuunt electi Manichæorū, velut sāctius, & excellētius auditoribus suis. Nā his duabus p̄fessionibus, hoc est, electorū & auditorū, Ecclesiam suam cōstare volunt. In ceteris aut̄ hominibus, ēē in ipsis auditoribus suis, hanc partem bonę diuinęq; substantiæ, quæ mixta & colligata in escis & potibus detinet, maximeq; in eis q̄ gñant filios, arctius & iniquitatus colligari putāt. Quicquid vero undiq; purgatur luminis, per quasdam naues, quas esse lunam & solem uolunt regno Dei, tanquam propriis sedibus reddi. Quas itidē naues de substantia Dei pura perhibent fabricatas. Lucemq; istam corporeā animantū mortaliū oculis adiacentem, non solū in his nauibus, vbi eam purissimam credunt, verum etiā in aliis quibuscq; lucidis rebus vbi secundū ipsos tenetur admixta, crediturque purgāda, Dei dicunt esse naturā. Quinq; n. elementa quę genuerūt principes proprios, gēti tribuunt tenebrarum, eaq; elementa his nominibus nuncupant, fumū, tenebras, ignē, aquā, ventum. In fumo nata animalia bipedia, vnde hoīes docere originem cēsent. In tenebris serpētia, in igne quadrupedia, in aquis natatilia, in vēto volatilia. His qnq; elementis malis debellādis, alia quinq; elemēta de regno & substantia Dei missa esse, & in illa pugna fuisse p̄mixta, fumo aera, tenebris lucē, igni malo, ignem bonū, aquæ malā, aq̄ bonam; vento malo, uētum bonū. Naues aut̄ illas, i. duo cēli luminaria ita distinguunt, ut lunā dicant factam ex bona aqua, solem vero ex igne bono. Esse autē in eis nauibus sāctas virtutes, quę se in masculos transfigurant, ut illiciant foeminas gentis aduersę, & per hanc illecebram commota eorum con-

cupiscentia fugiat de illis lumē quod membris suis p̄mixtum tenebant, & purgandū suscipiatur ab angelis lucis, purgatumq; illis nauibus imponatur ad regna propria reportandum. Qua occasione, uel potius execrabilis superstitionis quadam necessitate, cōguntur electi eorum, uelut Eucharistiā cōspiciam cum semine humano sumere, ut etiā inde, sicut de aliis cibis quos accipiunt, substantia illā diuinā purgetur. Sed hoc se facere negāt, & alios nescio quos sub noīe Manichæorū facere affirmāt. Detecti sunt tñ in ecclesia, sicuti scis apud Carthaginē, iam te ibi diacono constituto, qñ instante Vrso tribuno, q̄ tūc domui regię p̄fuit, alio adducti sunt, Vbi puella illa nomine Margarita, istā nefariam turpitudinem, p̄didit. Quæ cum esset annorū nodū duodecim, p̄ hoc scelestū mysterium se dicebat esse violatā. Tūc Eulēbiam, quandā Manichæam quasi sanctimoniale, idipsum p̄ hoc ipsum passam, uix cōpulit confiteri, cum primum illa se asseruisset integram, atq; ab obsterice inspici postulasset, quæ inspecta & quid esset inuenta, totū illud turpissimū scelus, ubi ad excipiendū & cōmiscendum concumbentū semen fari na substernitur, qđ Margarita indicante abscissens non audierat, similiter indicauit: & recenti tempore nonnulli eorum reperti, & ad ecclesiā ducti, sicuti gesta ep̄alia quæ nobis ministri ostendunt, hoc non lacrimis, sed execramentū sub diligenti interrogatione confessi sunt: quorum unus noīe Vrator, eos qui ista faciūt propriæ catharitas, i. mundatores uel purgatores uocari dicēs, cum alias eiusdem Manichæę sectę partes in Macarios, & specialiter Manichæos distribui perhibere, oēs tamen has tres formas ab uno auctore propagatas, & oēs generaliter Manichæos esse negare non potuit. Certe illi libri Manichæi sunt omnibus sine dubitatione cōmunes, in quibus libris illa portenta ad illicendos, & per concupiscentiam dissoluendo utriusq; sexus principes tenebrarum, ut liberata fugiat ab eis quæ captiuata tenebatur in eis diuina substantia, de masculorum in foeminas & foeminarum in masculos transfiguratione cōscripta sunt, unde ista eorum, quamlibet negant ad se pertinere, turpitudine defluit. Diuinas enim uirtutes quantum possunt imitari se putant, ut purgent Dei sui partem quam:

Sol & luna
na naves

quã pfecto sicut in omnibus corporibus cœlestibus & terrestribus, atq; in oīum rerū leminibus, ita & in hoīs semine teneri existimāt inquinatam. Ac per hoc sequitur eos ut sic eam et de semine humano, quẽadmodũ de alīs feminibus, quẽ in alimentis sumūt, debeat māducando purgare. Vñ et catharicę appellat, quasi purgatores, ita eã purgães diligetia, vt se nec ab hac tam horrenda cibi turpitudine abstineant. Nec vescunt tñ carnibus, tanq̃ de mortuis vel occisis fugerit diuina substantia, tãtũq; ac tale inde remaneret, qđ iam dignũ non sit in electorũ ventre purgari. Nec oua saltẽ sumunt, quasi & ipsa cū fragunt expirent, nec oportet vllis mortuis corporibus vesci, & hoc solũ viuat ex carne qđ in farina ne moriat excipitur. Sed nec alimonia lactis vtũtur, q̃uis de corpore animantis viuente mulgeatur siue sugatur: nō quia putant diuinę substantię nihil ibi esse pmixtũ, sed q̃a ipse sibi error non constat. Nam & vinũ nō bibunt, dicẽtes fel esse principũ tenebrarũ, cū vescant vuis. Nec multi aliqd, vel recẽtissimis sorbet. Animas auditorũ suorũ in electos reuolui arbitrant, aut feliciore cõpendio in escas electorũ suorũ, vt iã inde purgatę in nulla corpora reuertant. Cæteras aut aīas & ī pecora redire putāt, & in oīa q̃ radicibus fixa sunt atq; alunt in terra Herbas, n. atq; arbores sic putant viuere, vt uitã quẽ illis in est, & sentire credāt, & dolere cū sedunt, nec aliqd inde sine cruciatu eorũ quẽ quã posse vellere aut capere. Propter qđ agrũ et spinis purgat nefas hñt. Vnde agriculturã, quẽ oīum artium est innocetissima, tanq̃ plurimum homicidiorũ rē demetēs ac culaat: suisq; auditoribus ideo hæc arbitrantur ignosci, q̃a p̃bet inde alimẽta electis suis vt diuina illa substantia in eorũ ventre purgata, impetret eis veniã, quorũ traditur oblatione purganda. Itaq; ipsi electi, nec in agris operantes, nec pompa carpentes, nec saltem folia vlla vellentes, expectant hæc afferri vsibus suis ab auditoribus suis, viuentes de tot ac tantis secundum suam vanitatem homicidiis alienis, monent etiam eosdem auditores suos, vt si vescuntur carnalibus, animalia nō occidat, ne offendant principes tenebrarum in cœlestibus colligatos, a quibus omnẽ carnem dicunt originem ducere. Et si vtuntur coniugibus, conceptũ tamen generationeq;

deuient, ne diuina substantia, quẽ in eos per alimẽta ingreditur, vinculis carneis liget in prole. Sic quippe in oēm carnẽ. i. per escas & potus venire animas credũt. Vnde nuptias sine dubitationes cõdemnāt, & quantũ in ipsis & prohibet, qñ generare phibent, p̃p qđ coniugia copulanda sunt. Adã & Euã ex parentibus principibus sumi asserunt natos, cū pater eorũ noīe Saclã* sociorũ suorũ fœtus omnium deuorasset, & qcqđ inde cõmistũ diuinę substantię ceperat, cum vxore concubens in carne prolis tanq̃ tenacissimos vinculo colligasset. Chrm aut fuisse affirmāt quẽ dicit nostra scriptura serpentẽ, a quo illuminatos eos asserunt, vt cognitionis oculos aperirent, & bonum malumq; dignoscere. Eumq; Chrm nouissimis t̃pibus venisse ad animas, non ad corpora liberandas. Nec fuisse in carne verã, sed simulatã speciem carnis ludificandis humanis sensibus p̃buisse, vbi non solũ mortem, verũetiã resurrectionem similiter mentiretur. Deum q̃ legẽ p̃ Moysen dedit, & in Hebrẽis Prophetis locutus est, non esse verũ Deum, sed vnum ex principibus tenebrarum. Ipsiusq; noui testamẽti scripturas tanquã infallatas ita legunt, vt quod voluerint inde accipiant, quod nolunt reiiciant, eisq; tanquã non totum verum habentibus nōnullas apocryphas anteponan. Promissionẽ domini. Iesu Christi de paracleto spiritus sancto in suo archimanichæo dicũt esse completã. Vnde se in suis literis Iesu Christi Apostolũ dicit, eo qđ Iesus Christus se missurũ esse promiserit, atq; in illo miserit, spiritum sanctũ. Propter quod etiam ipse Manichęus duodecim discipulos habuit ad instar Apostolicę numeri, quem numerum Manichæi hodieq; custodiunt. Nã ex electis suis habent duodecim, quos appellant magistros, & tertiumdecimum principẽ ipsorũ. Epos autem septuaginta duos, qui ordinant a magistris: & presbyteros, qui ordinantur ab Epis. Habent et Epi diaconos, lã ceteri trũ modo electi vocant. Sed mittuntur etiam ipsi qui videntur idonei, ad hunc errorem vel vbi est sustentandum & augendum, vel vbi non est et seminandum. Baptismum in aqua nihil cuiquã perhibet salutis afferre, nec quẽ quam eorum quos decipiunt baptizandum putant. Orationes faciunt ad solem per diẽ quaquauer sum circumit: ad lunam per no-

al. Sada

A

D

Ioan. 14
al. heresia
archa
Manich.

M

*Liberum
art. i. i. i.*

Gal. 5.

A. e. d. u. e.

Item si apparet, si autem non apparet, ad Aquiloniam partem, qua sol cum occiderit ad Orientem reuertitur: stat orantes, Peccatorum originem non libero arbitrio voluntatis, sed substantie tribuunt gentis aduersus: quam dogmatizantes esse hominibus mixtam, omnem carnem non Dei, sed malae mentis phibet esse opifici: quam a contrario principio Deo coeterna esse aiunt. Carnalem concupiscentiam, qua caro concupiscit aduersus spiritum, non ex vitia in primo homine natura nobis inesse infirmitatem, sed substantiam uolunt esse contrariam, sic nobis adherentem, ut quando libera mur atque purgamur, separet a nobis, & in sua natura ipsa immortaliter uiuat. Easque duas animas, uel duas mentes, unam bonam, alteram malam in uno homine inter se habere conflictum, quando caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem. Nec in nobis sanatum hoc vitium, sicut nos dicimus, nunquam futurum: sed a nobis seiunctum atque seculum substantiam istam mali, & finito isto seculo post conflagationem mundi in globo quodam, tanquam in carcere sempiterno esse uicturam. Cui globo affluunt accessum semper & adhuc, quasi cooperituri atque rectorum ex animabus: natura quidem bonis, sed tamen quae non potuerant a natura male coniugatione purgari. Hierarchia, quorum author Hierarcha nuncupatur, resurrectionem carnis negant: Monachos tantum & monachas & coniugia non habentes in comunione recipiunt. Ad regnum celorum non pertinere paruulos dicunt, quia non sunt eis ulla merita certaminis, quo uitae superent. Melitiani a Melitio nuncupati, nolentes orare cum conuersis: id est, eis, qui in persecutione ceciderunt, uel schisma fecerunt. Nunc autem dicuntur Arrianis esse coniuncti. Arriani ab Arrio, in eo sunt notissimi errore, quo patrem & filium & spiritum sanctum nolunt esse unius eiusdemque naturae atque substantiae, aut ut expressius dicatur essentiae quae uel Graece appellatur: sed esse filium creaturam, spiritum uero sanctum creaturam creaturam: hoc est, ab ipso filio creatum uolunt. In eo autem quod Christum sine anima sola carnem suscepisse arbitrantur, minus notum sunt. Nec aduersus eos ab aliquo inueni de hac re aliqui fuisse certatum. Sed hoc uerum esse & Epiphanius non tacuit, & ego ex eorum quibusdam scriptis & colloctionibus certis me comperi. Rebaptizari, quoque ab his catholicos nouimus, utrum & non catholicos, nescio. Vadianos, quos appellat &

Epiphanius schismaticos, non hereticos uolunt uideri. Alii uocant Anthropomorphitas, quoniam Deum sibi fingunt cogitatione carnali in similitudine imaginis corruptibilis hominis, quod iustitiae eorum tribuit Epiphanius, patet eis ne dicant heretici. Eos autem separasse se dicit a comunione nostra, culpando Episcopos diuites, & Pascha cum Iudeis celebrando. Quauis sint quos in Aegypto Ecclesiae catholice communicare asseueret. De Photinians autem, quos isto loco Epiphanius commemorat iam superius satis locutus sum. Semiarianos Epiphanius dicit, quod similis essentiae dicunt patrem & filium, tanquam non plenos Arrianos, quasi Arriani nec similem uelint, cum hoc Eunomiani dicere celebrant. Macedoniani sunt a Macedonio Constantinopolitana Ecclesia Episcopo, quos & πνευματευχες Graeci dicunt, eo quod de spiritus sancto litiger. Nam de patre & filio recte sentiunt, quod unus sint eiusdemque substantiae uel essentiae, sed de spiritu sancto hoc nolunt credere, creaturam eum esse dicentes. Hos potius quidam Semiarianos uocant, quod in hac questione ex parte cum illis sunt, ex parte nobiscum. Quauis a nonnullis phibeantur, non Deum, sed deitatem patris & filii dicere spiritum sanctum, & nullam propriam habere substantiam. Aetiani ab Aetio quodam sunt nominati, quod cum esset presbyter, doluisse fertur, quod Episcopus non potuit ordinari, & in Arrianorum haesim lapsus, propria quoque dogmata addidisse nonnulla, dicens, orare uel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta sollemniter celebranda esse ieiunia, sed cum quisque uoluerit ieiunandum, ne uideatur esse sub lege. Dicebat et presbyterum ab Episcopo nulla differentia debere discerni. Quidam phibent istos sicut Encratitas uel Apotactitas non admittere ad comunione suam, nisi continentes, & eos qui seculo ita renunciauere, ut propria nulla possideant, ab eis tamen carnium non eos abstinere dicit Epiphanius. Philaster uero & haec eis tribuit abstinentiam. Aetiani ab Aetio sunt uocati, eundemque Eunomiani ab Eunomio Aetii discipulo, quo nomine magis innotuerunt. Eunomius quippe in dilectica preualens, acutius & celebrius defendit haesim, dissimile pro omnia patri asserens filium & filio spiritum sanctum. Feitum est ut quae deo fuisse bonis moribus inimicus, ut asseueraret, quod nihil cuique obesset quorumlibet perpetratio ac perseuerantia peccatorum, si huius qui ab illo docebatur filii dei

Dei particeps esset. Apollinaristas Apollinaris instituit, q. de aia Chři a catholica dissen-
 55 serūt, dicētes sicut Arriani Deū Chrm carnē sine aia suscepisse. In qōne testimoniis Euan-
 gelicis victi, mentē, qua rōnalis est aia hoīs, nō fuisse in anima Chři, sed p hac ipm ver-
 bū in ea fuisse dixerūt. De ipsa vero eius car-
 ne sic a recta fide dissenisse phibent, vt dice-
 rent carnē illam & verbū vnus eiusdēq; sub-
 stātia, cōtētiōsisime asseuerāres, verbū car-
 nē factū: hoc est, verbū aliq. in carnē fuisse
 cōuersum atq; mutatū, nō aut carnē de Ma-
 56 riā carne susceptā. Antidicomarianitā ap-
 pellati sunt hæreici, qui Mariā virginitati
 vsque adeo contradicūt, vt affirmēt eam post
 Christum natum viro suo fuisse cōmixtam.
 57 Plālianorū postremā ponit Epiphanius
 hāresim, qd nomē ex lingua Syra est, Græce
 aut dicunt *εὐχίτα*, ab orādo sic appellati. Tā-
 tū. n. orāt, vt eis qui hoc de illis audiunt in-
 credibile videat. Nā cū dñs dixerit, Oportet
 semper orare & nō deficere. Et Apostolus,
 Sine intermissione orate: qd sanissime sic ac-
 cipit, vt nullo die intermittant certatēpora
 orādi, isti ita nimis hoc faciūt, vt hinc iudi-
 cent inter hæreicos nominādi. Quāvis non
 nulli eos dicāt de purgatiōe animarū nescio
 quā phantasticā & ridiculā fabulā narrare,
 porcā. sc. cū procellis suis videri exire de ore
 hominibus qñ purgatur, & in eū visibili simi-
 liter specie ignē qui nō cōburat intrare. His
 adiungit Epiphanius Euphemitas Martyria-
 nos, & Satamanos, & hos oēs cū illis tāquā
 vnā hēresim ponit. Dicunt Euchitā opinari,
 monachis nō licere sustētandē vitā suę cau-
 60 sa aliqd operari, atq; ita seiplos monachos
 pfiteri, vt omnino ab opibus vacēt. Vsq; ad
 illos ergo de hāresibus opus suū pduxit su-
 pradiētus Eps Cyprius, apud Græcos inter
 magnos, habitus, & a multis in catholicę fi-
 dei sanitate laudatus. Cuius ego in cōmemo-
 randis hāretici nō modū, sed ordinē sum se-
 61 cutus. Nā & aliqua ex aliis posui q ipse non
 posuit: & aliqua nō posui, q ipse posuit. itaq;
 alia latius q ipse, alia ē breuius explicauit, pa-
 remq; in nōnullis exhibui breuitatē, oīa mo-
 derās sicut intētiōnis meę ratio postulabat.
 Proinde ille de octuaginta hāresibus, separa-
 tis viginti, quas ante domini aduentū exitif-
 se sicut ei yilum est cōputauit, reliquas post
 domini ascensum natas sexaginta, breuissi-
 mis libris quinq; comprehendit, atq; omnes
 in sex libros totius eiuldē sui operis fecit cō-
 cludi. Ego aut qui ēm pētiōne tuā eas hē-
 reses memorare institui: q post glorificatiō-
 nē Chři se aduersus doctrinā Christi, et sub
 velamine Christiani nominis extulerunt, qn-
 quaginta septē ex Epiphaniī ipsius opere in
 meū transtuli, duas in vnā referens, vbi nul-
 lā differentiā potui reperire: & rursus vbi il-
 le ex duabus vnā facere voluit, sub numeris
 suis singulas posui. Sed adhuc cōmemorare
 debeo, siue quas apud alios reperi, siue quas
 ipse reminiscor. Nūc ergo addo quas Phila-
 58 ster posuit, nec posuit Epiphanius. Metāgisi-
 monitē dici possunt, q metāgismōn asserūt,
 dicētes sic esse in patre filiū, quō vas in vase
 quasi duo corpora carnaliter opinātes, ita vt
 filius inter in patrē tanq vas minus in vas ma-
 lus, Vnde & tale nōmen hic error accepit, vt
 62 *μεταγισμός* Græce diceretur: *αγγειον* q. ppe
 illa lingua vas dicitur, sed introitus vnus va-
 sis in alterū. Latine vno nomine non potest
 dici sicut Græce potuit, *μεταγισμός*. Seleu-
 ciani ver Hermiani ab authoribus seculo &
 59 Hermia, q elemētorū materiā de qua factus
 est mundus, nō a Deo factam dicūt, sed Deo
 cōternā. Nec animam deō tribuūt creatori
 sed creatores esse animarū angelos volūt
 de igne & spiritu. Malum autem asserunt ef-
 se aliquando a deo, aliquando a materia. Ne-
 gant saluatorem in carne sedere ad dexterā
 patris, sed ea se exuisse phibent, eademq;
 in sole posuisse, accipientes occasionem de
 Psalmo vbi legitur, In sole posuit tabernacu-
 lum suum. Negant etiam visibilē paradisum,
 Baptismū i aqua nō accipiūt. Resurrectionē
 non putant futuram, sed quotidie fieri in ge-
 60 neratione filiorum. Proclianitā secuti sunt
 istos, & addiderunt Christū nō in carne ve-
 nisse. Patriciani a Patricio nūcupati, substan-
 61 tiam carnis humanę nō a Deo, sed a diabolo
 conditā dicunt, eamq; sic fugiēdā & detestā-
 dā putant, vt qdā eorū phibeant, etiā morte
 62 sibi illata carere carne voluisse. Ascitā ab v-
 tre sic appellati sunt. *ἀσκησις*. n. Græce, Latine
 vter dicitur, quem phibentur inflatū & oper-
 tū circumire bachātes, tanq ipsi sint Euan-
 gelici vres noui, vino nouo repleti. Patralo
 63 rinchitā tantum silentio student, vt nari-
 bus & labris suis digitum opponant, ne
 vel ipsam taciturnitatem voce praripiant, 6
 quando

Luc. 18
1. The. 5

Quo sem-
p sit oran-
dum.

Transua-
satio.

Psal. 18.

qñ tacendū sibi esse arbitrantur, vnde etiā il-
lis est nomen inditū: *παραλογος*. n. dicitur Græ-
ce palus, & *παραλογος* natus. Cur aut per palū di-
gitum significare maluerint, & a quibus hoc
nomen compositū est, nescio, cū Græce di-
gitus *δακτυλος*, & possint utiq; dactylorin-
chitæ multo euidentiū nūcupari. Aquarij ex
hoc appellati sunt, q̃ aquā offerūt in pocu-
lo sacramenti, nō illud q̃ omnis Ecclesia. Co-
luthiani a quodā Colutho, qui dicebāt Deū
nō facere mala: cōtra illud q̃ scriptū est, Ego
Deus creā malā. Floriani a Florino, qui ecō-
trario dicebat Deū creasse mala: cōtra id qđ
scriptū est, Fecit Deus oīa, & ecce bona val-
de. Ac per hoc q̃ uis contraria inter se dicen-
tes, tamen ambo diuinis eloquijs resistebant.
Creat. n. Deus mala, pēnas iustissimas irrogā-
do, quod Coluthus non videbat: nō aut ma-
las creando naturas atq; substantias, inquan-
tū sunt naturæ atq; substantiæ, vbi Florinus
errabat. Hæresim quandā sine authore & si-
ne nomine Philaster cōmemorat, quæ dicit,
hunc mundū ē pōt resurrectionē mortuorū
in eodē statu, in quo nunc est, esse mansurū:
neq; ita esse mutadū, vt sit celū nouū & terra
noua, sicut sancta scriptura promittit. Est alia
hæresis nudis pedibus semp ambulantiū, in
eo qđ dñs dixerit ad Moysen vel ad Iosue,
Solue calcimacētū de pedib. tuis. Et q̃ pphē-
ta Esaias nudis pedib. iussus fuerit ambulare.
Inde ergo hæresis est, quia non p̃ corporis
afflictionē sic ambulant, sed quia testimonia
taliter intelligunt. Donatiani vel Donatistæ
sunt, qui primū p̃ Cēcilianū cōtra suā vo-
luntatē ordinatum Ecclesiæ Carthaginensis
Episcopum, schisma fecerunt, obijcientes ei
crimina non probata, & maxime q̃ a tradi-
toribus diuinarū scripturarū fuerit ordina-
tus. Sed post causam cū eo dictā atq; finitam,
falsitatis rei deprehenſi, pertinaci disensione
firmata, in hæresim schisma verterūt: tanquā
Ecclesia Christi propter crimina Cēciliani,
seu vera, seu, quod magis iudicib. apparuit,
falsa, de toto terrarū orbe perierit, vbi futu-
ra promissa est, atq; in Aphrica Donati par-
te remāserit, in alijs terrarum partibus quasi
contrageione cōmunis extincta. Audent et-
iam rebaptizare catholicos, vbi se amplius
hæreticos esse firmarunt, cum Ecclesiæ Ca-
tholicæ vniuersę placuerit, nec in ipsis hære-
ticis baptisma commune rescindere. Huius

hæresim Principē accipimus fuisse Donatū,
qui de Numidia veniens, & contra Cēcilia-
nū Christianā diuidens plebē, adiunctis sibi
eiusdē factionis Episcopis, Maiorinū apud
Carthaginē ordinauit Episcopū. Cui Maiori-
no Donatus Episcopus alius in eadē diuisio-
ne successit, qui eloquentia sua sic confirma-
uit hanc hæresim, vt multi existiment pro-
pter ipsum potius eos Donatistas vocari. Ex-
tant scripta eius, vbi apparet eū ēt nō Catho-
licā de Trinitate habuisse sententiā: sed quā
uis eiusdē substantię, minorē tñ patre filium,
minorē filio putasse spiritum sanctū. Verū in
hunc quē de Trinitate habuit eius errorem
Donatistarū multitudo intenta nō fuit, nec
facile in eis quisquā qui hoc illū sensisse no-
uerit inuenitur. Isti hæretici in vrbe Roma
Mōtenses vocātur, quibus hinc ex Aphrica
soleat. Ep̃m mittere: aut hinc illuc Aphri E-
piscopi eorū pergere, si forte ibi eū ordina-
re placuisset. Ad hanc hæresim in Aphrica &
illi pertinent, qui appellantur Circuncellio-
nes, genus hominum agreste & famosissimę
audaciæ, nō solū in alios immania facinora
perpetrando sed nec sibi eadē insana feritate
parcēdo. Nā per mortes varias maxime præ-
cipitiorū & aquarū & igniū serpsos necare
cōsueverunt, & in istū furorē alios quos po-
tuerint sexus vtriusq; seducere, aliquē vt oc-
cidātur ab alijs, mortē nisi fecerint cōminā-
tes. Veruntū plerisq; Donatistarum displi-
cent tales, nec eorū communionē cōtamina-
ri se putant, qui Christiani orbi terrarū de-
mentes obijciūt ignotorū crimen Aphrorū.
Multa & inter ipsos facta sunt schismata, &
ab eis se diuersi cētib; alij atq; alij separa-
runt, quorū separationē cetera grandis mul-
titudo non sensit. Sed apud Carthaginē Ma-
ximianus contra Primianū ab eiusdē erroris
cētū fermē episcopis ordinatus, & a reliquis
trecentis decē, cū eis duodecim q̃ ordinatio
ni eius ēt pñtia corporali interfuerunt, atro-
cissima criminatione dānatus, cōpulsit eos
nosse ēt extra ecclesiā dari posse baptismū
Chri. Nā quosdā ex eis, cū eis quos extra eo-
rū ecclesiā baptizauerāt, i suis honorib. sine
ulla in quoquā repetitione baptismatis rece-
perūt, nec eos vt corrigerēt per publicas po-
testates agere destiterūt, nec eorū criminib.
p̃ sui cōsiliij sententiā vehemētē exaggeratis
cōmunionē suam contaminare timuerunt.

Aug. Tomus Sextus. B Priscil-

Priscillianistę quos in Hispania Priscillianus instituit maxime Canoslicorū & Manichęorū dogmata permixta sectantur. Quauis & ex alijs hæresib in eas sordes, tanq̃ in sententiā quandā horribili confusione confluerint. Propter occultandas aut cōtaminaciones & turpitudines suas, habēt in suis dogmatibus & hæc verba, Iura, periura, secretum prodere noli. Hi animas Deum eiusdē naturę atq; substantię, cuius est Deus, ad agonem

C quendā spontaneū in terris exercendum, per septē cēlos, & per quosdā gradatim descendere principatus, & in malignū Principem incurrere, a quo istū mundū factum volunt, atq; ab hoc Principe per diuersa carnis corpora seminari: Astruunt ēt fatalibus stellis homines colligatos, ipsūq; corpus nostrum secundū duodecim signa cēli esse cōpositū, sicut hi mathematici vulgo appellātur. Constituentes in capite arietē, taurū in ceruice, geminos in humeris, cancrū in pectore: & cetera nominatim signa percurrentes, ad plantas vsq; perueniunt, quas piscibus tribuunt, quod vltimū signū ab astrologis nūcupatur. Hæc & alia fabulosa, vana, sacrilega, quę per se quī longū est, hæresis ista contexit. Carnes tanquā immundas escas etiā ipsa deuorat. Cōiuges quibus hoc malū potuerit persuadere disiungens, & viros a nolentibus feminis, & feminas a nolentibus viris. Opificium quippe omnis carnis non Deo bono & vero, sed malignis angelis tribuunt: hoc versutiores etiā Manichęis, q̃ nihil scripturarū canonicarū repudiāt, simul cū apocryphis legentes omnia & in autoritate sumētes, sed in suos sensus allegorizādo vertentes, quicqd in sanctis libris est q̃ eorū euertat errorē. De Christo Sabellianā sectā tenēt eundē ipsum esse dicentes, non solū filiū, sed ēt patrē, & spiritū sanctū. Dicit Philaster, esse alios hæreticos qui cū hominibus non sumunt escas, sed vtrum cū alijs qui eiusdē sectę non sunt, an ēt inter seipfos id faciāt, non exprimit. Dicit ēt eos de patre & filio rectē, de spiritu autē

D sancto non catholice sapere, se q̃ eū opinentur esse creaturā. A Rhetorio quodā exortā hæresim dicit nimīū mirabilis vanitatis, quę omnes hæreticos rectē ambulare, & vera dicere affirmat, quod ita est absurdum, vt mihi incredibile videatur. Alia est hæresis, quę dicit in Christo diuinitatē doluisse, cum

figeretur caro eius in cruce. Est alia, q̃ trifor-
mē sic asserit Deū, vt quēdam pars eius sit pater, quēdā filius, quēdā spūs sanctus: hoc est, q̃ Dei vniū pater sint, quę istam faciūt Trinitatem, velut ex his tribus partibus cōpleatur Deus, nec sic perfectus in seipso, vel pater, vel filius, vel spiritus sanctus. Alia est quę dicit aquā non a Deo creatā, sed ei semper fuisse cōternā. Alia dicit, corpus hominis, nō animā esse imaginē Dei. Alia dicit, in numerabiles mundos, sicut opinati sunt quidā Philosophigētiū. Alia sceleratorū animas cōuerti in demones dicit, & in quęq; animalia suis meritis cōgrua. Alia descēdēte ad inferos Christo credidisse incredulos, & omnes inde existimat liberos. Alia sempiternē natū, nō intelligens filium, putat illā natuitatem sumpsisse a tempore initium: tū volens cōternū patri filiū confiteri apud illū fuisse antequā de illo nasceretur existimat: hoc est, semper eū fuisse, veruntū semper eū filiū non fuisse, sed ex quo de illo natus est filium esse cēpisse. Has hæreses, quę absq; authorū nominibus sunt, putauī in hoc opus meū de Philastri opere transferendas: & alias quidē ipse cōmemorat, sed mihi appellandę hæreses nō vidētur. Quascunq; autem sine nominibus posui, nec ipse earū nomina cōmemorauit Luciferianos a Lucifero Caralitano episcopo exortos, & celebriter nominatos, nec Epiphanius, nec Philaster inter hereticos posuit: credo tātūmodo schisma, nō hæresim eos cōdidisse credētes. Apud quēdā tū cuius nomē in eodē eius opusculo nō inueni, in hæreticis Luciferianos positos legi p̃ hæc verba: Luciferiani, ingt, cum teneant in omnib. catholicā veritatē, in hūc errorē stultissimū prolabūtur, vt animā dicāt ex transfusione generari: eandēq; dicunt & de carne & carnis esse substantiam. Vtrū ergo iste p̃ hoc q̃ de anima ista sentiūt, si tū vere ita sentiūt, eos inter hæreticos ponēdos esse crediderit, recteq; crediderit: an ēt si id nō sēntiūt, siue non sentiūt, iō tū sint hæretici, quia dissensionē suā pertinaci animositate firmauerūt, alia q̃stio est, neq; hoc loco mihi vidē esse tractāda. Iovinianistas quoq; apud istū reperi quos iā nouerā. A Ioviniano quodā Monacho ista hæresis orta est gr̃ate nostra, cū adhuc iuuenes essemus. Hic omnia peccata, sicut Stoici Philosophi, paria eē dicebat,

nec

et hōib.
mōmandū
vantes.

nec posse peccare hominē lauacro regenera-
tionis accepto, nec aliquid prodesse ieiunia
vel a cibis aliquib. abstinentiā. Virginitatem
Mariæ destruebat, dicens eā pariendo fuisse
corruptā. Virginitatē ēt sanctimonialium, &
G continentiā lexus virilis in sanctis eligentib.
celibem vitā, coniugiorū castorū atq; fide-
liū meritis adēquabat: ita vt qdā virgines sa-
cræ puctæ iā ætatis in vrbe Roma, vbi hæc
docebat, eo audito nupfisse dicantur. Non sa-
ne ipse vel habebat vel habere volebat vxorē,
q̃ non pp aliquod apud Deū maius meri-
tū in regno vitæ perpetuæ profuturū, sed pp
præsentē prodesse necessitatē, ne homo con-
iugales patiatur molestias, disputabat. Cito
tū ista hæresis oppressa & extincta est, nec vī
que ad deceptionē aliquorū sacerdotū po-
tuit peruenire. Cū Eusebij historiā perscru-
tatus essem, cui Rufinus, a se in Latinam lin-
guā translate, subsequentiū ēt temporū duos
libros addidit, non inueni aliquam hæresim
quā nō legerim apud istos, nisi quā in sexto
libro ponit Eusebius, narrans eā extitisse in
Arabia. Itaq; hos hæreticos, qm nullū eorū
ponit authorē, Arabicos possumus nuncupa-
re, qui dixerunt animas cū corporibus mori
atq; dissolui, & in fine seculi vtrunq; resurge-
re. Sed hos disputatione Origenis præsentis,
& eos alloquentis, celerrime dicit fuisse cor-
rectos. Iā nunc illę cōmemorandę sunt hære-
ses, q̃ apud nos, non apud istos repertę sunt,
sed in recordationē nostrā quocunq; vene-
runt. Heluidiani exorti ab Heludio, ita vir-
ginitati Mariæ contradicunt, vt eā post Chri-
stum alios ēt filios de vtero suo Ioseph pe-
perisse contendat: sed mirū in istos præter-
misso Heluidij nomine, Antidicomaritas Epi-
phanus appellauit. Paterniani, inferiores par-
tes humani corporis non a Deo, sed a diabo-
lo factas opinantur, & omniū ex illis partib.
flagitiorum licentiā tribuentes impurissime
H viuunt. Hos ēt Venusianos quidam vocant,
Tertullianistę, a Tertulliano, cuius multa le-
guntur opuscula eloquentissime scripta, vī-
que ad nostrum tēpus paulatim deficientes,
in extremis reliquijs durare potuerūt in vr-
be Carthaginensi: me aut ibi positio ante ali-
quos annos, q̃ ēt te meminisse arbitror, om-
ni ex parte consumpti sunt. Paucissimi etiā
qui remanserant, in catholicam transierunt,
suamq; basilicam quæ nunc ēt notissima est,

catholicę tradiderunt. Tertullianus ergo si-
cut scripta eius indicant, animam dicit im-
mortalē quidem, sed eā effigiatum corpus ef-
se contendit: neq; hanc tantū, sed ipsum etiā
Deū corporeū esse dicit, licet non effigiatū.
Nec tū hinc hæreticus creditur factus. Pos-
set. n. quoquo modo putari ipsam naturam
substantiamq; diuinā corpus vocare, nō tale
corpus cuius partes aliæ maiores, aliæ mino-
res valeant vel debeant cogitari, qualia sunt
omnia quæ proprie dicimus corpora: quā-
uis de anima tale aliquid sentiat. Sed potuit,
vt dixi, ppter ea putari corpus Deū dicere,
quia non est nihil, non est inanitas, non est
corporis vel animæ qualitas, sed ubiq; totus,
& per locorū spatia nulla partitus: in sua tū
natura atq; substantia immutabiliter perma-
net. Nō ergo ideo est Tertullianus factus hæ-
reticus, sed quia transiens ad Cataphryges,
quos ante destruxerat, cepit ēt secundas nu-
ptias contra Apostolicā doctrinā tanquā stu-
pra damnare, & postmodum ēt ab ipsis diui-
lus, sua conuenticula propagauit. Dicit sane
ipse animas hominum pessimas post mor-
tem in demones verti, statim aut animæ cre-
dit per traducem propagari. Est quædam hæ-
resis rusticana in campo nostro, i. Hipponen-
si, vel potius fuit: paulatim. n. diminuta, in v-
na exigua uilla remanserat, in qua quidem
paucissimi, sed omnes hoc fuerunt. Qui oēs
modo correcti & catholici facti sunt, nec ali-
quis illius supersedit erroris. Abelonij voca-
bantur, punica declinatione nominis. Hos
nōnulli dicunt ex filio Adæ nominatos, qui
est uocatus Abel: unde Abelianos uel Abe-
loitas eos nos possumus dicere. Non misce-
bantur uxoribus, & eis tū sine uxoribus uiue-
re sectæ ipsius dogmate non licebat. Mares
ergo & femine sub continentię professione
simul habitantes, puerum puellam sibi ad-
optabant in eiusdē coniunctionis pacto suc-
cessores suos futuros: morte præuentis qui-
busq; singulis alij surrogabatur: dum tū duo
duobus disparis sexus in illius domus socie-
tate succederēt. Vtrolibet quippe parente de
functo, uno remanenti, usq; ad eius quoque
obitū filij seruiebant. Post cuius mortē ēt ipsi
puerū & puellā similiter adoptabant: nec un-
quā eis defuit unde adoptarent, generantib.
circumquaque uicinis, & filios suos inopes
ad spem hæreditatis alienæ dantib. libenter.

*Deus qm
corporeus
dici possit.*

1. Tim. 5

2. sen. di.
28. c. Pe-
lagianorū
rum.

1. rer-
ra. c. 9.

Ephesi. 1.

Col. 1.

Ioan. 6.

Rom. 5.

Galat. 5.

Ioan. 15.

Pelagianorū est hēresis hoc tpe omnium re-
centissima à Pelagio monacho exorta. Quē
magistrū Cēlestius sic secutus est, vt sectato-
res eorū Cēlestiani ēt nuncupentur. Hi Dei
gratiā, quā prādestinati sumus in adoptionē
filiorū per Iesum Chrm in ipsum, & quā e-
ruimur de pāte tenebrarum, vt in eū creda-
mus atq; in regnum ipsius transferamur, pp
q̄ ait, Nemo venit ad me, nisi fuerit ei datum
a patre meo. Et quā diffunditur charitas in
cordib. nostris, vt fides per dilectionē opere
tur intrin̄ inimici sunt, vt sine hac posse ho-
minē credant facere oīa diuina mandata: cū

I si hoc verū esset, frustra dñs dixisse videres,
sine me nihil potestis facere. Denique Pela-
gius a fratribus increpātus, q̄ nihil tribueret
adiutorio gratiā Dei ad eius mandata faciē-
da, correptioni eorū hactenus cessit, vt nō eā
libero arbitrio prāponeret, sed infideli calli-
ditate supponeret dicens, Ad hoc eā dari ho-
minib. vt quā facere per liberū iubentur ar-
bitriū, facilius possint implere per gratiā. Di-
cendo utiq; vt facilius possint, voluit credi,
ēt si difficilior, tñ posse hoīes sine gratia diui-
na facere iussa. Illā vero gratiā Dei, sine qua
nihil boni possumus facere, non esse dicūt,
nisi in libero arbitrio, q̄ nullis suis prācedē-
tib. meritis ab illo accepit nostra natura, ad
hoc tñ ipso adiuvante per suā legē atq; do-
ctrinā, vt discamus quā facere & quā spera-
re debeamus. Nos autē ad hoc per donū spūs
sancti, vt quā didicerimus esse faciēda facia-
mus. Ac per hoc diuinitus nobis dari scien-
tiā confitentur, quā ignorātia pellitur, Cha-
ritatē autē Dei negant quā pie vinitur, vt, s. cū
sit Dei donū, scientia quā sine charitate in-
flat, non sit Dei donū ipsa charitas, q̄ vt scien-
tia non inflat, & edificat. Destrūit ēt orationes
quas facit ecclesia, siue pro infidelib. & do-
ctrinā Dei resistentib. vt conuertant ad Deū:
siue pro fidelib. vt augeatur eis fides & perse-
uerent in eo. Hāc quippe non ab ipso acci-

1. Cor. 8.

M pere, sed à seipsis hoīes habere cōtendunt,
gratiā Dei qua liberamur ab impietate dicen-
tes secundū merita nostra dari, Quod quidē
Pelagius in epāl iudicio Palestino damnari
metuens, dānare cōpulsus est, sed in postero-
rib. suis scriptis hoc inuenit docere. In id ēt
progrediūtur, vt dicāt vitā iustorū in hoc se-
culo nullū oīno habere pētm, & ex his eccle-
siam Xpi in hac mortalitate pfici, vt sit oīno

sine macula & ruga, quasi nō sit Christi eccle-
sia, quā in toto terrarū orbe clamat ad Deū,
Dimitte nobis debita nostra: Paruulos ēt ne-
gant secundū Adā carnaliter natos, cōragiū
mortis antiquæ prima natiuitate contrahere.
Sic. n. eos sine vllo peccati originalis vincu-
lo asserunt nasci, vt prorsus non sit, q̄ eis o-
porteat scdā natiuitate dimitti: sed eos ppea
baptizari, vt regeneratione adoptati admit-
tant ad regnū Dei, de bono in melius trās-
lati, nō ista renouatione ab aliquo malo obli-
gationis veteris absoluti. Nā ēt si nō baptizen-
tur, promittūt eis extra regnū quidē Dei, sed
tñ aternā & beatā quandā vitā suam. Ipsum
quoq; Adā dicunt ēt si non peccasset, fuisse
corpore moriturū, neq; mortuū merito cul-
pæ, sed cōditione naturæ. Obijciuntur eis &
alia nōnulla, sed ista sunt maxime ex quib. in-
telliguntur ēt illa vel cūcta, vel penē cūcta
pendere. Nestoriani a Nestorio Epō Patriar-
cha Constantinopolitano, qui cōtra fidē ca-
tholicā dogmatizare ausus est, dñm nostrum
Iesum Christū hominē tñ, nec id q̄ media-
tor Dei & hominū factus est, in vtero virgi-
nis de spūs sancto fuisse conceptū, sed postea
Deū homini fuisse permixtum, nec Deū ho-
minē passum sepultumq; dicebat: euacuare
contendens omne nostrū remediū quo ver-
bū Dei sic hominē suscipere dignatum est in
vtero virginis, vt vna plōna fieret Dei & ho-
minis, ppea sic singulariter & mirabiliter na-
tus, mortuus ēt pro peccatis nostris, cū ea q̄
nō rapuerat solueret, Deus homo a mortuis
resurgens ascendit in celū. Euthiciani ab Eu-
thice quodā Constantinopolitanæ Ecclesiæ
presbytero monacho exorti sunt, qui cū vi-
deretur refutare Nestoriū, in Apollinarē Ma-
nichæumq; transiuit, & humanitatis in Chri-
sto denegans veritatē, quicquid a verbo no-
stræ proprietatis receptū est, diuinæ tantum-
modo ascribit essentia, vt sacrm salutis hu-
manæ, q̄ non nisi in vtraq; substantia est, no-
stram in Christo naturam negando dissolue-
ret: stulta impietate non inspiciens vniuerso
corpori auferri q̄ capiti defuisset. Ecce quā
multas cōmemorauimus hēreses, nec tñ mo-
dum tuæ postulationis impleuimus. Ex quo
enim Christiana religio, vt verbis tuis vtar,
hæreditatis promissæ nomen accepit, q̄ hēre-
ses orta sint, quō cōmemorare oēs potui, q̄
oēs nosse non potui? Quod ideo existimo
quia

Mat. 6.

A

peroratio

quia nullus eorū quorū de hæreſi ſcripta legi, oēs poſuit: Quid ē inueni apud alium, quas apud alium non inueni, & rursus apud iſtū quas ille non poſuit. Ego autē p̄p̄ea plures quā ipſi poſui, quia collegi ex omnibus quas oēs apud ſingulos nō inueni, additis ēt his quas recolēs apud vllū illorum inuenire non potui. Vnde merito credo nec me poſuiſſe oēs, qui nec oēs qui de hac re ſcripſerunt legere potui, neq; hoc quenquā eorum video feciſſe quos legi. Poſtremo etiā ſi oēs
C forſitan poſui, quod nō puto verū oēs ſint vtiq; nescio. Et ideo q̄ uis me loquente ſiniri, non ſaltem poſſet me cognoſcente comprehendere. Audiui ſcripſiſſe de hæreſibus ſanctū Hieronymum, ſed eius opusculū nec in noſtra bibliotheca inuenire potuimus, nec vnde poſſit accipi ſciimus. Quod ſi tu ſcieris, perueniat illud, & forſitan habebis melius aliquid quam hoc noſtrum quanuis nec ipſum, licet hominē doctiſſimū, omnes hæreſes arbitrer indagare potuiſſe. Et certe Abelitas noſtræ regionis hēreticos quantū exiſtimo, ille nesciuit. Sic forte & alibi alios in obſcuriſſimis locis reconditos, eiusq; notitiam ipſa locorū obſcuritate fugientes. Iā vero illud quod habent tūc litera, vt omnia oī no dicamus quibus hēretici à veritate diſſentiunt, etiā ſi omnia ſciſſe, facere non poſſum: quanto minus poſſim qui omnia ſciſſe non poſſum? Sunt. n. hēretici, quod fatendū eſt, q̄ ſingulis vel non multo amplius dogmatibus oppugnāt regulā veritatis, ſicut Macedoniani vel Photiniani, atq; alij quicunq; ita ſeſe habent. Illi autē vt ita dixerim fabulones, id eſt, quia fabulas vanas eaſdemq; longas perplexasq; contexuerunt, tā multis falſis dogmatibus pleni ſunt, vt ipſi quoq; illa numerare nō poſſint, aut diſſicillime poſſint. Nec vlli alieno vlla hæreſis facile ſic innotescit vt ſuis, vnde nec earū quas cōmemorauī oīa dogmata me dixiſſe vel didiciſſe profiteor. Quis. n. nō videat quanta res iſta operā, & q̄ multas literas flagitet? Nec ideo tñ parū prodeſt errores iſtos, quos huic operi intexui, lectos cognitosq; vitare. Quid. n. contra iſta ſentiat catholica Eccleſia, quod a me dicendū putavi ſu p̄ſuo q̄ritur, cū p̄p̄ea hoc ſciſſe ſufficiat eā cōtra iſta ſentire, nec aliquid horū in fidē quenquā debere recipere. Quō autē quæ contra hęc veritas habet, afferenda ac

defendenda ſint, modulum operis huius excedit. Sed multū adiuuat cor fidele, noſſe, qd credendū non ſit, ſi diſputādī facultate id refutare nō poſſit. Omnis itaq; Chriſtianus catholicus iſta non debet credere, ſed non omnis qui iſta non credit, cōſequenter debet ſe Chriſtianū catholicum iā putare vel dicere. Poſſunt enim hēreſes alię quæ in hoc opere noſtro cōmemoratae non ſunt, vel eſſe vel fieri, quarū aliquā quiſquis tenuerit, Chriſtianus catholicus non erit. Quid ergo faciat hēreticū deinceps requirendū eſt, vt cū hoc domino adiuuante vitamus, non ſolū ea quę ſciimus, verum etiam quę nescimus, ſiue quæ iā orta ſunt, ſiue quę adhuc oriri poterunt hēretica venena vitemus. Huius autē ſit iam voluminis ſinis, quę propterea vobis antequā totū hoc opus perficerem, credidi eſſe mittendum, vt eum quicunq; legeritis, ad id quod reſtat implendum quod tam magnum eſſe cernitis, me orationibus adiuuetis.

DE QVINQVE HAERE- ſibus.

O R A T I O.

Debitor ſum fateor, non neceſſitate cogente, ſed quod eſt vehementius, charitate. Ad cōpellendū nō pōt eſſe moleſtus exactor, qm̄ ad reddendū deuotus eſt debitor. Sed vt impleā quod p̄miſi, adiuuate me ſanctis orationibus vſtris, vt Deus omnipotens det gratiā ſermonibus meis, vt ſatisfaciā pijs mētibus. & auribus vſtris. Si me miniſſe dignamini qui in tempore aſſuiſtiſ, quinq; hoſtium genera eſſe diximus; contra q̄ expugnanda inducias poſtulauiſmus, vt neceſſaria arma preparare poſſemus. Promiſſus dies illuxit, nos quoq; impigre ad certamen dño adiuuante proceſſimus. Adiutoriū noſtrū a domino qui fecit cēlum & terram. Donabit certanti victoriam, qui certandi dedit audaciam. Non nos hoſtium turba, non nos bellantium reuocet forma, non quaſi vitrea fulgeria terreant arma. * Goliath magnum, robuſtū, armis terribilē, ingentiq; turba munitum, Dauid ſolus, puer, paruus, atq; inermis vno lapidis icſtu poſtrauit, totaque Allophylorum caſta turbauit atque fugauit.

Aug. Tomus Sextus. B 3 Quid

Cap. I.

F
Pſ. 123
Al. l. Nō
quaſi ful-
men ful-
gēs, vitrea
terreant
matura
pagani.
1. Reg. I.

Quid aut aliud petra cōtra Goliā manu Dauid missa, nisi Xpm cōtra diabolu ex semine Dauid venturū significauit? Aggrediamur iā & errorū quæ diximus quinq; genera proponamus. Pagani dicunt, Quid est quod nos exhorretis atq; abijcitis tanquā multos colētes Deos? Ecce & vos Deū quē prēdicatis colendū filiū habere dicitis, & sine alterius cōmixtione lexus natū esse cōfingitis. Iudei dicūt, Quomodo vnū colitis Deum, qm̄ & hominē quē patres nostri crucifixerunt dām dicentes, hominibus extorquetis vt tanquā filiū Dei vobi scū venerentur & colant. Manichēi dicūt phantasma esse, qd̄ dē Deū Iesum Christū semineo potuisse nasci ex vtero. Nō enim dignū est, inquit, vt tanta maiestas p sordes & squalores semine transisse credatur. Sabelliani, ijdē Patripalsiani, dicunt, vnus est Deus pater & filius, qm̄ qui pater, ipse est filius. Nam si aliter dixerimus, dicimur multicolæ. Arriani dicunt, Alius est pater, alius est filius, sed minor est filius: Quomodo enim fieri potest, vt genitori genitus existat æqualis? Ecce sunt errorū proposiitæ quæstiones, quasi hostiū cōpositæ acies. Cōtra istas acies pestíferas sanctissimi fratres, sumite armā Dei, vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Accingimini lumbos veritate, nemo trepidet, nemo formidet: est lorica iustitiæ, est scutum fidei, in quo sagittæ malignorū ignitæ excipiantur & extinguantur. Est galea salutis, est gladius spiritus, quod est verbū Dei. Quisquis fidelīū Christi militum his fuerit armis munitus, nō cuiusquā formidabit personā, non terrore temporis à certamine reuocabitur. Eia fratres certamen in promptu est, seruet opus, vrget aduersarius, spicula parat, iacere tentat, nemo expauescat. Fratres, plures sunt nobiscū quā cū illis. Nobiscū est Moyses ille magnus amicus Dei, qui vt hostē vinceret prælantē manus ad celū extendit, iā tunc figurā crucis Christi ostēdens: ipse diuini imperio, tumētis ponti, volentes flexuosis sinibus vndas, vno ictu virgē percussit, & traiciendo populū aridos interim vertit in cāpos. Nobiscū est Iesus post Moysen populi dux Israelitici fortissimus prælator, cuius ēt nomen indicat saluatorem: ipse potentia sui & diuina fiducia, diē, sui cursus metas ne perageret, statuit, & nocti ne accederet imperauit. Ipse gentium reges non singillatim, sed gregatim superauit, captiuauit, humiliavit & occidit. Nobiscū est Dauid manu fortis, Quid dicat? Seruus Dei, electus Dei, amicus Dei, parens Dei nouerat & bene nouerat, non solū parere subiectis & debellare superbos, verum etiā virtutes ostendere & patientiā custodire. Ipse inimicos suos cū persequeretur non perniciosus, & cū vinceret, non exitit impius. Nobiscū sunt alij sancti viri, qui omnia futura prēviderunt. Nō est ergo quod nos terreat. Tantū expectate, audite & orate, intentor & auctior circa me vestra sit oratio. Nō diutius inmoremur, iam quæ proposuimus prosequamur. Quid dicis Pagane? Deus, inquis, si delectatus est filio, indiguit cōiugio: si horruit coniugiū, solus est sine filio. Quid enim poterat inueniri simile Deo, qd̄ cōiungere Deo, & pareret filiū Deo? Deinde si vt dicitis, habet Deus filiū iā non vnū colitis Deū. Quid agimus? Ab Allophylo telū missum, excepiamus, quid remittimus? Quodlibet miserimus telū, licet perueniat ad illū, nihil prodest. Quare? Quia durus est, quia lapideus est, idola colit: Et scriptū est, Similes illis fiant omnes qui faciunt ea, & oēs qui cōfidunt in eis. Sanctas scripturas non accipit. Quatenus ergo lapidem quo percutiatur, vt percussus quales, quasi latus cōminuatur, cōminutus in puluerē conuertatur, conuersus in puluerē cōpluatur, cōplutus seratur, satus faciat fructū, nō qui igne cōsumatur, sed qui in horreo recōdatur. Hermes, qd̄ Latine Mercurius dicitur, scripsit librū qui ἄρ' γος τέλειος appellatur, id est, verbū perfectū: magnū nōmē libri huius, quia magnus est de quo scriptus est liber. Quid enim perfectius verbo, qd̄ solus est inter mortuos liber? Audiamus qd̄ loquatur Mercurius de verbo perfecto. Dñs, inquit, & omniū factor deorū, secundū fecit dominū. Et post pauca vt ostēderet quid dixerit, repetiuit & dixit. Quoniā ergo hunc fecit primū & solū & vnū. Bonus autē ei visus est & plenissimus omniū bonorū. Quātū plenissimus, Ioannes euangelista dicat, De plenitudine eius nos omnes accepimus, gratiā pro gratia. Bonus autē ei visus est, & plenissimus omnium bonorum. Et sequitur, Letatus est. Cui, vel cum quo letatus est? Dicat ipsa sapientia Dei, filius Dei. Ego erā cui agebat. Ergo letatus est & valde dilexit tanquam

Ex Hermete & Sibilla. cap. 3.

Pf. 113.

Psal. 85.

K Ioan. 1.

tanquam vnigenitū suū. Quē primo factū dixit, postea vnigenitū appellauit. Itē alio loco sic dixit. Filius benedicti Dei atq; bonæ volū-
tatis, cuius nomē non pōt humano ore nar-
rari. Quærebas Pagane coniugem Dei? Audi
Mercuriū, para frontē, & excipe lapis lapidē
cade vt erigaris, frangere vt confirmeris, de-
struere vt ædificeris. Ictus lapidis non cutem
diuidat frontis, nō venā rūpat sanguinis, nō
aperiat foueā vulneris, sed signū faciat cru-
cis. Cōiugē Dei q̄ris? abijciatur ex corde tuo
rogo improba * prauitas. Cōiunx Dei bonæ
voluntas est. Quō autē pater sit Deus, & filius
Deus, nec tñ duo dij, sed vnus sit Deus, tecū
disputare nō debeo, quia nisi credideris intel-
ligere nullatenus poteris. Et tñ filiū Dei Deū
fatetur Mercurius. Audiamus quid ēt Sybilla
vates eorū de eodē dicat. Aliū, inquit, dedit
Deus filijs hominū colendū. Quantū appa-
ret, in his sententijs Mercurij & Sybillæ, Sa-
bellius ēt indicatur. Mercurius & patrē Deū
dicit & filiū, & Sybilla dicit Deū aliū. Sabel-
lius dicit non aliū, quia eundē patrē asserit
esse quē filium. Optimū valde est, si mō non
ad vnū tm, sed ēt ad quantoscunq; missus p-
uenire potuerit, aduersarios hoc ictu percu-
tiamus. Itē Sybilla dicit, Ipsum tuū cogno-
sce Deū Dei filiū esse. Versus iste & paganū
increpat & Iudeū. Alio loco filiū Dei *συμβου-
λον* appellat, i. consiliū vel consiliarium. Et
Propheta dicit, Vocabitur nomen eius admi-
rabilis consiliarius Deus fortis, pater futuri
seculi. Hinc Arrianus arguitur, qui cū dicit,
minorē Dei filiū, dicit aliqñ Deū non habu-
isse filiū. Et si fuit sine filio, fuit sine consilio.
Ecce ad quæ & ad quāta pericula prouoca-
mur. Sed quia Deus nunq̄ fuit sine consilio,
ēit contradicente Arriano, nunq̄ pater potuit
esse sine filio. Quid agis Pagane? Aperi aures,
noli esse sicut alpis surda, quæ obrurat aurem
ne audiat vocē incantantis. Nō tibi meos au-
thores profero, tuus est Mercurius, cui inter
deos tātus honor cultusq; a vobis allatus est,
vt eius noīe diē dñi vocaretis. Ipsum audi, ip-
se te cōiunxit, ipse expugnet, vt cū te vicerit,
illi cedas, & mihi credas. Mercurius dixit, Di-
lexit Deus vnigenitū suū. Ipse dixit, Filius be-
nedicti Dei atq; bonæ voluntatis. Et ne de e-
ius noīe tēdiū interrogationis sustineret, se-
cutus adiunxit, Cuius nomen non pōt huma-
no ore narrari. Quid tu Mercuri, ab homi-

nib. dicis nomen Dei filij narrari non posse?
At ē narretur qui non hō, sed Deus ab hoīb.
æstimatoris. Loquitur autē ad filiū suū dicens,
Est. n. quis filij inenarrabilis sermo sapientiæ
spūsanctus, Nōne hoc est, In principio erat
verbū? Dic Hermes, sermo iste sapientiæ ha-
bet matrē? Sequit̄ de solo Deo, Dñs est om-
niū dñante Deo mortalibus. Et quia ab hoīb.
indagari non pōt, addit & dicit, Super hoīes
est. Nomen filij Dei narrare non possum, quia
Deus non sum: dicant hoīes quasi homines
q̄ non sum, ego agnosco q̄ sum. Sermo Sa-
pientiæ de solo Deo est. Non ergo ibi Paga-
ne humanū suspiceris aut singas fuisse coni-
ugiū, de solo Deo est dñs Deus, & super ho-
mines est. Increpat te Sybilla dicens, Ipsum
tuū cognosce dñm Dei filiū esse, Ipsum tuū
cognosce Deū: Ipsum, non alium, non Mar-
tē, non Iouē, non Mercurium, sed quē confi-
tetur Mercurius. Quid miraris Christiane, q̄
Italia isti de patre & filio dicant? Et dēmones
credunt & contremiscunt. Nempe in euā-
gelio transeunte dño dicunt, Nouimus q̄ sis
filius Dei, venisti ante tps perdere nos. Vtinā
quō dēmones iudicē, sic homines agnosce-
rēt Saluatorem. Quid dicit Iudeus? Vnus est
nobis Deus pater, ipsum, non aliū nouimus.
Illum vero quem dicitis Christū, patres no-
stri non Deū, sed hominē occiderunt. Nem-
pe hoc est q̄ dixi, Vtinam quō dēmones iu-
dicem, sic homines agnoscerēt Saluatorem.
Ecce dēmones uiderunt & tremuerunt: ho-
mines uiderunt & occiderunt, Dēmones cō-
fessi sunt, homines persecuti sunt. Quæ infē-
licitas & quanta miseria, imparem ēt dēmo-
nibus inueniri? Item hoīes credūt, dēmones
percuti: hoīes saluantur, dēmones puniuntur.
Sed hæc immutatio est dexteræ excelsi,
non præsumptio hominis de suis uirib. cōfi-
dentis. Contra istū Iudeū non laboro, pug-
nent contra illū codices sui, pugnent lex &
Prophætæ: & aut uictus & humiliatus salua-
bitur, aut superbus & pertinax * punietur.
Dixit dñs ad Moysen, Ecce ego mitto ange-
lum meum qui præcedat te, & custodiat in
uia, & introducat in locū quem paraui. Ob-
serua eū, & audi uocem eius, nec contemnē-
dum putes. Audisti angelum, agnosce dñm;
nec contēnendū esse putes. Quare? Quia non
remittet cum peccaueris, & est nomen meū
in illo. Quis est ille tam magnus, cui Deus &
B 4 pote-

Ioan. 1.

Iac. 2.

Mar. 1.

Ex vetere
test. c. 4.

Psal. 76.

Al. con-
tinuax.

Exo. 23.

potestatem suā dedit & nomen? Dñs virtutū, ipse est rex gloriæ. Et vnde probamus, q̃ cū dñs angelus, debeat intelligi Deus? In libro
Psal. 23. qui appellatur Genesis. Venerūt, inquit, duo angeli Sodomā vespere, sedēte Loth pro forib. ciuitatis: quos cū vidisset, surrexit, & iuit obuiā eis. Quid plura? Suscepit, & obsecutus est eis tanquā peregrinis. Cōsuetudine hospitalitatis liberatus est à periculo ciuitatis, & tēporale euasit incendiū, & æternū consecutus est pmiū. Discite Christiani, sine discretionē hospites suscipere, ne forte cui domū clauseritis, cui humanitatem negaueritis, ipse sit Christus. Nō amplius euagemur à proposita actione. Angeli venerunt ad Loth & dixerūt. Videte & aduertite, quia angeli loqui dñr. Quid dixerunt angeli? Salua animā tuā, noli respicere post tergū. Hoc scriptū est in
Zuc. 9. Euangelio, Quia nemo ponens manū super aratrum, & tergo respiciens, aptus est regno Dei. Neq; stes in oī circā regionem: terrenis nō inhæres voluptatib. sed in mōte saluū te fac. Spes tua Deus sit, ne & tu simul pereas cū Sodomitis. Dixitq; Loth ad eos. Videte hominē videntē, non cecū, sicut Iudeū & Sabellianū; nō lippientē, sicut Arriani: sed oculos sanos habetē, sicut catholici christiani. Et angelos vidit, & dñm intellexit. Quid dixit angelis? Dixitq; Loth ad eos, Dñe mi quia inuenit seruus tuus gratiā ante te, & magnificasti misericordiā tuā, quā fecisti mecū, vt saluares animā meā. Magna res, cū volo Iudeū ferire, Moyses fortissimus vir hastā verbi sui vibrauit, & misit, factū est vt per Iudeū ad Sabellianū transiret, Arrianumq; percuteret. Quid agis Loth sancte? Angelos vides, non vnū, sed duos, & dicis, Dñe mi. Ad vnū verbū facis, vnū precaris, & non metuis ne alteri iniuriā facere videaris? Absit. Recedite Iudei, recedite Sabelliani quia nō videtis: recedite Arriani quia parū videtis. Ego video, q̃ video: & quia video, nec cōtēno, nec erro. Duos video, æquales video. Vnū rogo, nulli iniuriā facio: q̃a patrē & filiū nō diuido. Nā vt intelligat me non falli, cū duos tanquam vnū deprecor, videte vrū duo, an vnus rñdeat. Precib. petijt, vt in modica ciuitate & proxima refugiū haberet & vinceret. Rñdetur ei. Videamus quot sunt qui rñdent. Verba libri subsequuntur. Dixitq; ad eū, Quasi rñsio singularis est. Adhuc sequere, videamus, Ec-

ce ē in hoc suscepi preces tuas, vt non subuertā vr̃bem, pro qua locutus es. Festina ergo, & saluare ibi: quia non potero facere q̃cquā, donec ingrediaris illuc. Vides Iudē, & dici angelū, & esse Deū. Audis Arrianē duos patrē & filiū dicentē, nec tñ eundē patrem quem filiū p̃p Sabellianos: sed patrē & filiū. Audis q̃ dictū est? Suscepi preces tuas. Audis quid dicit? Non subuertā vr̃bem. Audis, Non potero facere quicquā? Ergo Iudēus legat angelū, intelligat Deū: Sabellianus legat duos venisse, Arrianus legat vnū respondisse: & nō cōtēnant, sed errorē fugiant, ne ad ignē æternū perueniant. Sed vt plenius ostendamus dictū angelū debere intelligi Deū, huius lectōnis sequentiā recitemus. Igitur, inquit, dñs pluit super Sodomā & Gomorā sulphur & ignē a dño de cēlo. Quid est dñs a dño, nisi filius a patre? Sicut & alio loco, Dixit dñs dño meo, i. p̃f filio suo, sede a dextris meis. Donec ponā inimicos scabellū pedū tuorū. Item in Exodo, apparuit, inquit, Moysi angelus dñi in flamma ignis de rubo, & vidit qm rubus ardebat igni, rubus autē non cremabatur, Et dixit Moyses, vadā & videbo hoc grā de visum quare non crematur rubus. Cū vidisset autē dñs, quia accedit videre, vocauit eū dñs de rubo. Ecce angelus ipse dñs. Et sequitur dicēs, Moyses, Moyses. Et ille dixit, Quid est dñs? Ait illi dñs: Ne accefferis huc, nisi solueris calciamenta de pedib. tuis, locus. n. in quo stas, terra sancta est. Adhuc audi quid dixerit ei. Ego sum Deus patrum tuorū: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Et ideo Iudēus sic legat angelum, vt intelligat dñm, & timeat Deum. Sabellianus sic confiteatur patrem, vt non neget filiū, Arrianus sic confiteatur patrem, vt non minuat filiū. Iesus etiā Naue, sicut liber dicit, qui eius nomine conscriptus est cū contra hostes dimicaret, in ipso constitutus procinctu, vidit virum stantē contra se & euaginatū tenentem gladiū, perrexītq; ad eū, & ait, Noster es, an aduersarius? Qui respondit, Nequaquam, sed sum Princeps exercitus dñi, & nunc adueni. Cecidit autē Iesus pronus in terrā, & adorauit. Et nunc sequere Iudē ducem tuū. Videt, interrogat, & adorat. Visio cōionem habet: vñ. n. & q̃ agnoscitur, & q̃ non cognoscitur. Ergo visio cōionem habet, interrogatio ignoratio. nem, adoratio fidem: quem vidit? hominem? Quis

Gen. 19.

Pf. 109.

Exo. 3.

Iosue 5.

Quis est homo iste? Ipse est cuius contra inimicas gentes prænunciabatur, desiderabatur, expectabatur aduentus. Et homo est, inquit, & quis cognoscet eum? Quis est iste Princeps exercitus dñi? Nonne ipse est, qui in Euangelio interrogatus quis esset, respondit, Principium, qui & loquor vobis? Quid turbaris Iesu Naue? Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania, aduersus dñm, & aduersus Christum eius? Vides armatum, noli metuere: non contra te venio, sed pro te: quia

G non sum missus nisi ad oves perditas domus Israel. Quid est Iesu q̄ uides, interrogas & adoras? Audi, Homine uideo, interrogo quē uideo, audio non quē uideo: adoro nō q̄ uideo, sed q̄ credo. Quia fides ex auditu, auditus aut per uerbum Christi. Quid ergo queris? Aduerte & sequere, Homine uideo, sed præ filiis hominū est q̄ intelligo. Nescio quid mihi coruscet, & tanq̄ de latebris fulgidū aliqd̄ splendet. Vado ad eū quia uenit ad me, scrutabor q̄ uideo: hoc grande uisum q̄ uideo, & hō est, & non est hō, imo & hō est, p̄ Ma nichēū, & plusq̄ homo est, p̄ Iudēū. Perge Iesus meus dux meus perge. Quare, nisi quia cū tu me inquiris, me acquiris? Ecce uenio, hominē inuenio: intus nescio quid intelligo obscurū est, nondum uideo, tecta est facies

Exo. 33. **Al. l. uel. a** **men im-** **pedis fa-** **ciem,**
Moyſi uelamine, impedit aciem, latet ueritas. Non cognosco quid sit, opus est interrogatione. Dic tu hō, Noster es, an aduersariorū? Si aduersariorū es, & hō es, & inimicus es: si noster es: & hō es, & Saluator, Post me uenit sed ante me factus est. Si Iesus es, & Saluator es. Interroget Iesus Iesum, interroget priorē posterior, sed tñ minor maiorem interroget deficiens crescentē: figura interroget ueritatē, imo figura intelligat ueritatē, ut luceſcat dies, & remoueantur tenebræ temporales Ecce uenio, scio, spiritus carnē & ossa nō hēt, inquirō palpo carnē: quēro, intueor armatū. Adhuc latet mysteriū. Interrogo uirū, audio uerbū, credo uerbū, remoueo uelum, adoro Deū. In eo q̄ Iesus uidit, nec cognoscit furioſam gentē Iudēorū significabat: q̄ si uidēs cognouisset, nunq̄ dñm gloriæ crucifixisset. In eo aut q̄ audiendo credidit & adorauit istū significabat populū, de quo scriptū est, Populus quē non cognoui seruiui mihi, in auditu auris obediui mihi. Audi adhuc, Quærebās Deū genuisse filiū, audi quid dicit p̄

Luc. 24.
H per Elaiā Prophetā, Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non parā dicit dñs? Ergo ego qui generationes ceteris tribuo nunq̄ sterilis remanebo, dicit dñs Deus tuus? Cui dictū est, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quid me stimulas Arriane, & rides, cum audis, hodie? Apud Deū nunq̄ crastinus, nunquā hesternus dies est, sed semper hodie, nō mensū circulis soluitur annus, nō succedent tibi. ac decedent tibi. transigit mensis dieb. non horæ mutant, non uariant t̄pa uel momēta, * ubi Deus est: nec termino includit, nec initio inchoatur. Audiat adhuc Iudæus qd̄ per Prophetā dicat dñs, audiat Arrianus: audiant & oēs qui filiū Dei aut non esse, aut esse minorē dicūt, Ego, inquit, Deus, & nō est alius. Et quid de filio dñe, si tu solus es Deus? Audi. adhuc, qd̄ festinas? In memetipso iurauī. Vbi est iuratio, nulla est dubitatio. In memetipso iurauī: Egrediet̄ de ore meo iustitiæ uerbū, Ecce habes filiū, Egredietur de ore meo iustitiæ uerbū, & non reuertetur. Quid est nō reuertetur? Ne Sabellianus dicat. Ipse est pater qui filius, Egredium uerbū non reuertet̄: q̄a p̄r, pater est: filius, filius est. Sileat aliquatū hæreticorū loquacitas, nullā habentes uerecundiam, impleant dñi iniam, & filio Dei aut nullus aduersabitur: aut qui aduersus extiterit, confundetur, Egredietur, inquit, de ore meo iustitiæ uerbū, & nō reuertet̄: quia mihi curuabitur oē genu, & * per me iurabit oīs lingua Deo. Et filius quid? Audi ergo in dño dici, Mox sumus sumē iustitiæ & imperiū. Age ergo. Et quid postea? Ad eū uenient, & cōfundentur oēs qui repugnant ei. Ite nunc oēs Pagani, hæretici, Iudæi, aduersamini, & repugnate filio Dei. Ad eū uenietis, & confundemini oēs q̄ repugnatis ei. Nō parua de filio Dei secundū diuinitatē locuti sumus, & resistentib. inquantū potuimus aduersarijs, non pepercimus. Nūc uolo ad eus incarnationē accedere, & Manichæus insitit improbus. Quare? Quia Dei filiū non uult dici ē hōis filiū. Et ubi est q̄ scriptū est. Rorate celi desuper, & nubes pluant iustū: aperiatur terra, & germinet Saluatorē & iustitia oriatur simul, ego dñs creauī eum? Itē, Ecce paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis: & factus ē principatus eius super humerū eius, & uocabitur nomē eius admirabilis, cōsiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Itē,

Ecce

P̄. 66.

P̄. 2.

I
al. l. Mo
mita ubi
dies, nec.

Esa. 45.

Al. l. Et
confitebi
tibi.

Esa. 45.

Esa. 9.

Ecce virgo cōcipiet in vtero, & pariet filiū, & vocabitur nomen eius Emanuel. Dicit aliquis, Cū Manichæo certare disposueras, non cū Iudæo. Contra Manichæū noua tela sunt necessaria, nō antiqua, quia nouū, non vetus accipiet testm̄. Sed mihi, qui cōtra vtroq; suscepi certamē, vndiq; arma sunt necessaria maxime, quia ista noua ex veterib; fabricata sunt: ergo nec illa abijciēda, & ista portāda sunt. Diuersis. n. telis diuersi cōciduntur aduersarij. Ordo itaq; iste seruandus est, vt loquēs de Euāgelio, nō sileā de Prophetis. Sed ego, īquit Manichæus, nec Moysen accipio, nec Prophetas. Quid agis de Paulo Apostolo, qui in exordio Epistolæ suæ ad Romanos scribens, ait, Paulus seruus Iesu Christi vocatus Apostolus, segregatus in Euāgelium Dei, q̄ ante p̄miserat per Prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid scđm carnē? Audis, quia Euāgelium per Apostolos nō exhiberetur, nisi per Prophetas antea promitteret? Audis, q̄a Dei filius scđm diuinitatē factus est filius hoīs scđm carnē? Quid est. n. in quo Propheta cōtrarij sunt Euāgelio? Dixit. n. Propheta, Rorate cēli desuper, & nubes pluāt iustū. Veniat angelus, & prædicet verbū, aperiat terra, audiat Maria, germinet Saluatorē, pariat Iesū. Propheta dixit: Ecce virgo in vtero cōcipiet, & pariet filiū, & vocabitur nomen eius Emanuel. Hoc ēt Euāgelistacum diceret, secutus est, & exposuit dices, Nobiscū Deus. Frustra Manichæus conaris aduersari Prophetis. Ecce Apostolus dicit, De filio suo qui factus est ei de semine Dauid scđm carnē. Quod Prophetæ præviderunt & prædixerunt, hoc Apostoli viderunt & prædicauerūt: qui erat, factus est. Quid erat? quid factus est? Deus erat, hō factus est: suscepit humanitatē, non amisit diuinitatē: factus humilis, mansit sublimis: natus est homo, nō destitit esse Deus: natus est paruulus, latens magnus: qui libenter amplectitur Deū natū, nō horreat virginis partum. Dicit tibi Deus creator hominis, filius hoīs, Quid est q̄ te permouet in mea natiuitate? Non sum libidinis cōceptus cupiditate. Ego matrē de qua nascerer, feci: ego viā meo itineri p̄parauī atq; mundauī. Hanc quā despicias Manichæus mater est mea: sed manu fabricata est mea. Si potui inquinari cū eā facerē, potui in illa inquinari cū ex ea ascerer. Si-

cut transitu meo illius non est corrupta virginitas, sic & mea non est ibi maculata maiestas. Si Solis radius cloacarū sordiciē desicca re nouit, eis inquinari nō nouit: quāto magis splendor lucis æternæ, in quo nihil inquinamenti incurrit, quocunq; radiauerit, mūdare pōt, ipse pollui non pōt? Stulte, vnde sordes in virgine matre, vbi non est concubitus cū hoīe patre? Vnde sordes in ea, q̄ nec cōcipiendo libidinem, nec pariendo est perpessa dolorē? Vnde sordes in domo, ad quā nullus hospes accesserit? Solus ad eā dñs & fabricator eius venit, vestē quā non habebat induit: eamq; sicut inuenit, clausam reliquit. Sicut ille natus est solus iter mortuos liber: sic istius ex qua natus est matris pudor, solus est integer. Eua inobediens meruit penā, Maria obediendo consecuta est gratiā. Illa gustando p̄hibitu, maledicta: hæc credens angelo, est benedicta. Illa nobis mortē contulit, hæc virgo vitam nobis peperit. Quid agis Manichæus? Christianū premis, nō Christū defendis. Taceat immunda vanitas, quia munda nata est diuinitas. Vellē adhuc Manichæū persequi, sed infestū patior Arrianū, qui cōfidit in virtute sua, & in abundantia diuitiarū suarū gloriatur. Jam quidem cū alijs rāderemus, nec ipsi tacuimus. Sed iā nunc seruato ipsius ordinis modo, videamus quæ spicula iaciat. Nullius terreat persona potentis, omnis caro fenum. Vides quotidie fenum crescere, vides florere, quid expauescis? Tales fructus desertæ germinat terra. Agricolas non accuso, sed q̄ro. Vbi mihi estis o boni agricolæ? Quid agitis? Quare vacatis? Videtis quo malo ista plena sit terra? Hinc spinæ, hinc tribuli, hinc fenum surgit. Spinās incendite, tribulos eradicatē, fenum secate, noua semina spargite, nō terreat hyems: & si abundat iniquitas, vestra tū ferueat charitas. Serite hyemē, q̄ metatis estis. Sed quib; dico? Vbi estis fontes lachrymarū? Quibus agricolis loquor? Alij sunt mortui, alij fugati: terra tradita est in manu impij, tribulatio, & necessitas inuenerunt nos domine. Da nobis auxilium de tribulatione, vt salus hominis non sit vana, sed vera. Quid dicis Arriane? Interroganti quæso respondeas. Nolo despicias paruulum, non te grandis forma iuuabit, non magna protegent arma, vnus lapidis ictus frōtem penetrat galeatā. Dic mihi ergo quod te interrogo, Credis in Deum

Es. 7.
Mat. 1.

L

Corra Ma
nichæos.
Cap. 5
Rom. 1.

Es. 45.

Es. 7.
Mat. 1.
Mat. 1.
Rom. 1.

M

A

Psal. 87.

Gen. 3.
Luc. 1.

Corra Ar
rianos.
Cap. 6.
Psal. 48.

Es. 40.

Mat. 24.
Iob. 9.
Psal. 59.

B

I. Re. 17.

Deum patrē omnipotentē? Credo, inquis. Credis in filiū eius Iesum Christū Deum & dñm nostrū? Credo, inquis. Credis Deū & hominē Iesum Christū cōceptū de spiritu sancto, natū ex virgine Maria? Credo, inquis. Benefa-
 cis. Adhuc interrogo, Sicut pater Deus est, ita alius est pater, alius filius? Et maxime. Aequalis est patri filius? Aequalis inquis. Quid restat? Ecce ad omnia quæ interrogavi respōdit. In eo quod credere se dicit Deū patrem & Deū filiū, contrarius est mecū Pagano. In eo quod Christū Deū & hominē conceptū de spiritu sancto, natū ex virgine Maria, mecū est contra Iudæum & Manichæum. In eo quod credit aliū esse patrē, aliū filiū, mecū est contra Sabellianū. Age si mecū est in omnibus, quare litigamus? Si vna nobis est hēreditas, simul possideamus, fratres sumus, Ecce quā bonū & quā iocundū habitare fratres in vnū. Si bonū & iocundum est habitare fratres in vnū quæ est noua fabrica ante murū? Simul ad custodiā nostrę hēreditatis vigilemus. Ecce. n. hēreditas nostra præclara est nobis. Habemus inuidos, habemus inimicos. Ipsi possidere volunt, non nobiscū, sed contra nos. Nemo sibi vsurpet aliquid, hēreditas ista sic est nobis dimissa, vt indiuisa possideatur, nō partibus dissipetur. Simul colligamus, ne diuidendo perdamus: Paupertas sollicitū me fecit, rogo te noli foras præter me colligere: ne incipiamus spargere. Qui enim mecū nō colligit spargit. Quasi oblitus sum, cum quo agebā: sed non sum oblitus, interrogo Arrianum, quē desidero esse catholicū Christianum. Dicit aliquis, Ad omnia quæ voluisti respondit, in responsionibus illius nihil inuenit aduersum, Quid amplius quæris? Expecta frater, noli facile iudicare, habeo adhuc quod interrogem: noli cito te illi cōmittere, responsio claret, virtus latet. Quid dixisti? Aequalis est patri filius? Aequalis, inquis. Eia modo vigilia, modo manifestabitur quod latebat. Quomodo dicis æqualē patri filium? Operatione, an origine? Potestate, an eternitate? An forte in vtroque? Absit inquis, Operatione & potestate æqualis est, non æternitate, quō enim fieri pōt, vt vnigenitus sit æqualis ingenito? En adest ille qui mecū quasi cōhæres ambulabat, dolus apparuit qui latebat. Mecū possidere putabatur, vult diuidere, sed non permittō. Prorsus resisto, leges habent

vt testatoris voluntati in omnibus pareatur. Si quis contra voluntatē testatoris facere voluerit, careat hēreditate. Sed non silent leges inter arma. Ad hoc, prorsus laboratur, ad hoc pugnatur vt legibus feruiatur. Testamentum profero, verba testatoris recito: si est quod diuidatur, ibi inuenio, si non est quod diuidatur de testamento, ibi resisto. Audi quid habet testamentū, Pacē meā do vobis, pacē relinquo vobis. Hæc est hēreditas, & quis est ipse saluator? Lege testamentū, & inuenies. Cū Propheta de dño loqueretur, ait, Magnificabitur vsq; ad terminos orbis terrę, & erit ipse pax. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonę voluntatis, nō diuisoribus sanctę vnitatis sed hominibus bonę voluntatis. Ipse est hēreditas, ipse testator, ipsum quæris diuidere. Quid partitis vnū? Si vnū diuiseris, integrū nihil habebis. O Arriana heresis, d crudelis & impia Meretrix indicante Salomone ne vnū viuū, ne vnde cunq; conceptū iam quod partū perderet, non permittit diuidi filiū suū, & tu diuidis dñm Deū tuū? Illa & si meretrix, tñ pia, quia mater: tu autē & meretrix & impia, non vt mater, quod paris, præfocas: quod nō paris, cōgregas. Quō alienū lactas quæ tuū necas? Viscera tua duruerunt, illius tremuerunt. Quid dixit? Date illi puerū, ne diuidatis eū: filius. n. meus est. Sed melius apud illā integrū gaudeo viuū, q̄ diuisum lugeā mortuū. Filius meus est, inquit, sed quid prodero mater puero, si vitam quā non confero, assero: volo illius crudelis a paruulo auferre vbera, sed magis cogor iu dicis timere macherā. Date illi filiū meum, meus est natus: sed migret ad illā totus, apud me maneat affectus. Date illi puerū totū, vērunt nō auferatur vita mēbrorū, non diuidatur integritas, mihi nō eripitur pietas, Quid dixit, Date illi puerū, nolite diuidere eū: Ecce ego dico, totū posside, & noli diuidere hēreditatē. Non inquit, sed si vis habere pacē, sine præiudicio diuide hēreditatē. Et quō habeo diuidere, Pater maior ē, filius minor? O partes, d iusticia, d æqualitas. Vna pars maior est, alia minor. Non consentio, non facio partem, quia nō diuido pacē. Si n. fracta fuerit pax, iam non erit pax. Sed quō apud te pax illibata esse potest, apud quem fides integra non est? Quare? Quia mecū non vis possidere, & pacem vis dimittere, hēreditatem

Cic. Silēs
leges in-
ter arma.

E
Ioh. 14.

Mich. 5.
Lucæ. 2.

3. Reg. 3.

F
al. 1. De c.

Ps. 142.

Ps. 15.

tem non potes obtinere. Postremo si more tuo non parcis, sed perfidiæ studes, vade interpella iudicē, videamus quid tibi dicturus est. Habes iudicē ordinariū, nolo mihi adducas ex diuersis partibus alias atq; alias potestates. Nō mihi armiger, sed legis necessarius est. Et vbi, inquis, istū inuenio? Vbi autē eū nō inuenies? Audi Prophetā dicēte, Dñs iudex noster, dñs legis noster. Nec contēnen dū iudicē putes, audi quid sequitur, Dñs rex noster, dñs ipse saluabit nos. Ecce habes iudicē. Si parū est, & rex noster ante te est. Sic est in cēlo, vt nō deferat terrā. Cēlum, inquit, & terrā ego impleo. Vobiscū sum omnib; diebus vsq; ad cōsumationē seculi. Vobiscū est, & cū patre est: quia nec patrē dimisit, cū ad nos descendit: nec deseruit, cū ad patrem ascendit. Ipsum interpella, ipsi dic, Dñe, dic fratri meo vt diuidat mecū hēreditatē. Audi rñsum diuinū audi iudicē iustū: audi pacē, sūgentem litē, quid ait? Amicē quis me constituit iudicem, aut diuisorem inter vos? Vis diuidere pacē: & queris adire iudicem pacem? Iudex tuus nolo esse, Ego pax sum, ligare non noui: consentientibus alsideo, ligantes fugio. Si tu cū esses inimicus patri meo, recōciliaui te per me, quō ergo a patre meo separabis me? Ego cū esses longe, veni vt reducerē te: cū inter montes & syluas errares, q̄siui te inter lapides & ligna inuenite: in lapidibus offendebas, ipsis adhegebās, quia ligna & lapides adorabas. Et ne luporū ferarūq; audio ore laniareris, collegite, humeris meis portauit te, p̄ri meo reddidite, laboraui, sudaui, caput meū spinis supposui, manus meas clauis obieci, lancea latus meū aperuit, quantis non dicā iniurijs, sed & asperitatibus laceratus sum, sanguinē meū fudi, animā meā posui, vt mihi cōiungerē te, & tu diuidis me? Audi quid rñdeatur discipulo, qui filiū nouerat, & patrē querebat. Ait Philippus dño, Domine ostende nobis patrē, & sufficit nobis. Nunquid non & ipse filiū separabat a patre? Iā te inquit, nouimus, sed patrē tuū non nouimus. Et quid vis? Ostēde nobis patrē, & sufficit nobis, dñs ad eū, Si velis & tu Arriane audire, cū Apostolo errasti, redi cū Apostolo. Sit illius obiurgatio etiam tua curatio. Quid ait dominus? Tanto tempore, inquit, vobiscū sum, & nō cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem: ego veni patri meo te applicare, & tu noli me separare. Quid q̄ris quasi alterum p̄ter me? Qui me videt videt & patrē: tanta in nobis est vnitas, tāta similitudo, tanta charitas: vt ego in patre sim, & pater in me. Sentio Sabelliane quid mulsitas, aut in Arriano me concludere, aut ab Ariano auocare festinas. Sed in nomine patris & filij & spiritus sancti: non trium, sed vnus Dei: cū illi rñdeo, te nō p̄tereo. Quid dixit dominus? Qui me videt, videt & patrē. Nunquid dixit, Qui videt me, videt patrem: aut, Ego sum filius simul & pater? Sed dixit, Ego in patre, & pater in me: q̄ me videt, videt & patrē. Vnius substantiā qui dicit, & patrē discernit, & filiū. teq; demonstrat nec patrē habere, nec filiū. Dic mihi Arriane. Patrē dicis Deū? Et maxime, Quid filiū? Ipsum quoque Deū profiteor. Bene agnoscis, quia cum prænunciaretur in carne venturus, de ipso Propheta dixit, Dicite, Pusillanimes, confortamini: nolite timere, ecce Deus noster adducet tributiones, Deus ipse veniet & saluabit nos. Agnosce in eo quod te agnoscere dicis, si Propheta non aduersaris. Quid ergo dicis de patre? Deus est. Quid filius? Deus est. Cōæternus est patri filius? Nō. Ergo erat tēpus, qñ non erat filius secundū te. Si erat tempus, quando non erat filius, ergo fuit tempus q̄ non fecit filius. Si fuit tempus quod non fecit filius, non oīa per ipsum facta sunt: iam enim erat tempus, quando non erat filius. Si erat tempus quando nō erat filius, Ioannes Euāgelista nō debuerat dicere, In principio erat verbum: sed, In principio erat tempus. Ioannes dicit, Omnia per ipsum facta sunt: & Arrianns contradicit. Dic Arriane, Vnde scis quia erat tempus, quādo non erat filius? An forte dicturus es, Et Ioannes vnde scit, quia in principio erat verbum? Quia super pectus dñi discumbibat, & inde hauriebat, & in conuiuio Christi bibebat, quia in principio erat verbum. Tamen dic mihi, Quando in principio erat verbum, vel quando Ioannes super pectus domini recumbibat, & a verbo domini discibat, quia verbum erat in principio, & verbum Deus erat, Arrius vbi errat? Nescio, si audes dicere ibi erat. Notū est enim & legitur quo tēpore natus est, meritoq; sit damnatus. Notū est etiam quomodo vixerit, quomodo mortuus fuerit: & ideo non audes dicere de Arrio sicut de verbo, &

& fuit, & est: quia nec tunc fuit Arrius, modo est. Sed ut in omnibus excludatur Arrianus audi quid per Salomonem dicatur, Dominus fecit regiones & fides inhabitabiles sub celo. Cum pararet celum, aderat illi. Et post pauca, Eram ego apud illum cuncta disponens. Ego eram quando faciebat fortia fundamenta terrae. Ego eram cui aggaudebat. Sed dicis, de tempore agitur, utrum fuerit filius antequam esset tempus? Audi ipsum per Prophetam dicentem, Ex tempore. Ex tempore, inquit. Quid est ex tempore? Nunquid ex quo esse tempus coepit? Non sic impie Arriane, non sic: sed ex tempore antequam fieret tempus, ibi erat. Quare iam, quando non erat, qui ante tempora erat: In principio erat verbum. Melius & Graeci dicunt λόγος. Logos quippe verbum significat & rationem. Vides ergo quia semper erat, de quo tu audes dicere, non erat. Aut si dicis Deum aliquando sine verbo, aut sine ratione fuisse, iam non filio tantum, sed & patri aduersarius eris. Ego inquit, ex ore altissimi pro diis. Quis dicit? Verbum. Et verbum hoc quod est, Ioannes dicit, Deus erat verbum. Et verbum ergo, & cuius erat verbum, non duo, sed unum sunt. Non inquis, quia verbum posterius est eo cuius est verbum: unde apparet filium patre esse minorem. Negas itaque filium Dei esse Deum? Non nego, inquis, & patrem Deum dico, & filium Deum: sed patrem maiorem, filium minorem. Quando diu pater maior, filius minor? Dic mihi, quia video te calculari uelle aeternitatem: quot annis praecedat Deus pater filium suum? Vbi diem natiuitatis filij Dei legisti? Filij Dei dico, non dico filij Dei & hominis. Vbi ergo diem natiuitatis ipsius ex patre legisti? Cum quo Mathematico creationis * siderum constellationem quaesisti, atque tractasti? Quae tempora, quas horas, quae momenta, quos numeros, quas minutas momentorum natiuitatis illius, qui ea condidit, collegisti? Quiescat ergo haeretica, non religio, sed superstitio: de Christi initio deficit calculatio. Quia cum auditur, sine initio aeternitas, nulla ibi quaeritur aetas. Si pater Deus, & filius Deus, Pater maior, filius minor: iam non unus Deus, sed duo dii. Si duo dii sunt, quid est ergo quod dicit dominus per Prophetam, Ante me non est formator Deus, & post me non erit? Quiddicis Arriane? Cui istas deputas uoces? Si patris sunt, dicendo, Ante me non est formator Deus, & post me non est alius: aut ipse pater non erit, aut filius non erit Deus. Si non hoc diceret, Ante me non est formator

Deus: nec adderet, post me non erit, liberum tibi erat haec uerba patri tantummodo applicare. Cum autem sequitur & dicit, Post me non erit: secundum te, ut dixi, & se patrem & filium negat Deum. Item si filij sunt haec uerba, patrem suum & Deum negat & patrem. Si non non diceret, Ante me non est formator Deus, sed tantum diceret: post me non erit, posset forsitan dici filium illud fuisse locutum, Modo autem cum dicit, Ante me non est formator Deus, & post me non erit: patrem suum nec Deum dicit esse, nec patrem. Item si patris sunt haec uerba, quis dicit, cui dicit, Filius meus es tu, ego hodie genui te? An forte, quod absit, mendacij arguendus est Deus? Sed si filij uerba sunt, quis dicit, cui dicit, Pater meus usque modo operatur? An forte & iniurius patri indicandus est & ingratus? Sed nunquid ingrato diceretur, Postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam & possessionem tuam terminos terrae? An forte Prophetam, aut quod diceret nesciuit, aut fallere uoluit: aut ut mitius aliquid de Propheta dicamus, finxisse credo sibi duos confabulantes, id est patrem & filium, & patre dicente, Ante me non est formator Deus, adiunxit filius dicendo, Et post me non erit. Humana sunt quae agimus, an diuina? O scelus. Proh dolor, parce, parce haeretica impietas. Cum tu Deum non capias, nos quoque ad blasphemiam prouocas. Non hoc docet sancta Ecclesia, Pater, pater est: filius, filius est: & ille nunquam non fuit pater, & iste nunquam non fuit filius: ambo aeterni: nec coeperunt esse, nec desierunt. Quod pater loquitur, filius loquitur, quia uerbum patris est: & quod filius loquitur, pater loquitur, quia pater uerbi est. Ipsum uerbum dicit, Verba quae ego loquor, a me ipso non loquor. Concedite quod creatori, quod ipse praestitit creaturae, & in creatura si potestis capite creatorem. Ecce ignis & splendor duo sunt, alter ex altero est, nec sine altero alter est. Ignis pater, splendor filius. Ipse si posset, diceret, quod luceo, non a me ipso luceo, sed qui me misit, ipse mihi dedit ut luceam. Ignis non splendorem mittit. Et sicut filius de Deo patre dicit, Pater mecum est: ita & splendor diceret: si dicere posset, ignis mecum est: Extingue ignem, splendor nusquam parebit. Iste ergo ignis pater, & splendor filius, unus sine coniuge pater, alius sine matre filius. Nec diuini alter ab altero potest: & cum sit alter ex altero, iniunctum tantum alterius esse non potest sine altero. Hoc enim

enim posse, à creatore tributū est creaturæ. Quid pōt ipse creator? Accedat Paganus, accedat Sabellianus, videat Arrianus, & contemplantur lucernā, in ipsa & videāt q̄ in Deo videre non pnt. Nō facio iniuriā, si aliqua parte tanti creatoris cupiens ostendere p̄tatem, ignis siue lucernę afferā ante illū similitudinem. Scriptū est. n. Lucerna pedib. meis verbū tuum dñe, & lumen semitis meis. Et de Deo dictū est, Ignis cōsumens. Accedite ergo, & lucernā diligenter considerate, vestrasq; fatuas tenebras remouete. Paganus intueat, & illic sine cōiugio esse patrē discat & filiū, & q̄nō natus est filius: & si cęcus non es, ibi videri inter ignē & splendorē quære mediū. Si nullū est mediū, nullū est cōiugiū: Noli vel le scrutari mediū, ne magnū patiaris incendiū. Accedat Sabellianus, videat duos in vnū

bellianus exultat. Vt. n. vnū eundemq; patrē ostendat & filium, talib. se testimonijs credit muniri. Et contra Arriani, vt probent aliū esse patrē, alterū filiū, alia proferunt testimonia, in quibus dicant, Alter est pater, alter est filius: alter maior, alter minor: vt pater dicat filio, Dedi te in lucem gentiū: & filius dicat, Pater misit me. Quāntū intelligo, lucē istam gentiū cōprehendere non valent, atq; perspicere: vnde cęcati, non in eā possunt ambulare, sed potius oberrare. Arrianus aliud, Sabellianus aliud. Quale bellū? Quid ad hęc catholicus? Arma, inquit, q̄ portant, mea sunt, mihi militant ambo: cōtra se pugnat, sed pro me: vtinā ambo deficiant, & nō alter ad alterū transeat, sed ad me properent: & ego aliquid, vnde vtriq; percutiant, proferā. Tu Arriane dicis, maiore esse qui mittit, minorem q̄ mittitur. Interrogo te & ego, Quis est maior, qui p̄cedit, an qui p̄ceditur? Itē quis est maior cui p̄paratur aliquid veniēti, an qui p̄parat? Cui exhibetur officiū, an qui exhibet? Vtiq; si hominū genus interrogas, respondet illū esse maiore, qui p̄paratur, qui p̄ceditur: vel cui officiū exhibetur. Tu autē inde vis probare minore filiū, quia misus est: & ego ostendā eū qui misit, p̄cedere illū quem misit: nec vnum dico eorū maiore, quia non audeo dicere vel minore. Esa. 45. dñs meo, cuius apprehēdi dexteram, vt subiiciam ante faciē eius gentes. Ecce iam filio misso, q̄nō p̄curfor est pater. Adhuc seque re me, Et dorsa regum vertam, & aperiā corā eo ianuas, & portæ non claudentur, Ecce ille qui miserat, p̄curfor factus est. Quis. n. maior aut superior, ante minorem ianuas aperit? vel q̄nō fiet, nisi paululum p̄cesserit? Audi adhuc, Et portæ, inquit, non claudentur. Quō? Ego quoq; ante te ibo. Audis quia qui miserat, & comitat, & p̄cedit, mittit, & nō discedit, parum est quia non discedit, insuper & p̄cedit. Iā tu discerne qui sit maior, qui potior: ego. n. nullā discretionem video, sed potius æqualitē conspicio. Filius dicit de patre, Misit me. Pater filio dicit, Ego ante te ibo. Recedat de medio discordiōla calamitas: æqualitas hoc exhibet, nō disparilitas. Adhuc seque re, vt clarius appareat: q̄ cui dicat, Ego ante te ibo, & gloriosos terre humiliabo. Hic esto & tu Pagane. Audi qd dicat

Contra Sabellianum. Cap. 7.

Esa. 42. Ioan. 8.

B

Esa. 45.

F

Pf. 118. Den 4.

Ioan. 14.

Ioan. 17.

Esa. 45.

C dictū est, Ignis cōsumens. Accedite ergo, & lucernā diligenter considerate, vestrasq; fatuas tenebras remouete. Paganus intueat, & illic sine cōiugio esse patrē discat & filiū, & q̄nō natus est filius: & si cęcus non es, ibi videri inter ignē & splendorē quære mediū. Si nullū est mediū, nullū est cōiugiū: Noli vel le scrutari mediū, ne magnū patiaris incendiū. Accedat Sabellianus, videat duos in vnū ignē & splendorē. Nunquid nō recte dicere pōt splendor, ego in igne & ignis in me: sicut & filius dicit, Ego in patre & pater in me? Accedat Arrianus, videat & ipse alterū ex altero, nec tñ nasci posse alterū sine altero, Ne mo eorū prior, nemo posterior. Coqui sunt pater & filius, splendor & ignis. Nec ignis sine splendore, nec splendor sine igne. Aut certe si placet mitte manū, diuide alterū ab altero, ostende mihi ignē sine splendore, vel splendore sine igne. Absit, absit, ardere tantū modo poteris, separare alterū ab altero nō poteris. Sicut. n. ignis & splendor alter ex altero est vt esse alter sine altero non possit: ita Deus pater & filius Deus alter ex altero est, nec esse alter sine altero pōt. Nō illis ortus qui nō est, sed æternitas vna est, vna substantia. Ignis & splendor tēporales sunt, pater autē & filius æterni sunt. Sunt dico, quia pater & filius: Deus dico, quia vnū. Dualitas in prole, vnitatis in deitate. Alterū facit vnus natiuitas, sed vnū ostendit esse diuinitas, Cū dico filius, alter est: cū dico Deus, vnus est. Alius est, quia filius est: aliud quidē non est, quia Deus est.

D Erubescite Arriani, Tunicā hominis iam indicati in cruce pendentis carnifices Pilati nō sunt ausi cōscindere. & vos conamini charitatē Dei in cēlo sedētis, imo Deū ipsam charitatē diuidere? Sed conamini quantū potestis, conamini, vos iā in infernū rulistis: nam illā tunicā nunquā rupistis. Itē per Prophetā dñs dicit, Non est ultra absq; me Deus. Deus iustus & saluans non est p̄ter me. Hic Sa-

erat Propheta, Nō mihi ego quod volui scripsi, Codex, in quo est scripta leguntur, in armario Iudæi habet. Inimicus meus restis est meus, ab ipso q̄re: aperi, lege, & crede. Dorſa inquit, regnū vertā & gloriosos terrę humiliabo. Nōne reges terrę vides, qui ante p̄ſequebant Christianos nūc integros esse Christianos? Nonne vides eos, qui humiliabāt Ecclesiā, humiles introire in Ecclesiā? Nōne ipsos h̄re defensores, quos ante habuit p̄secutores? Ego, inquit, ante te ibo, & gloriosos terrā humiliabo, Portas æreas conterā, & vetes ferreos confringā. Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorū: vt scias quia ego sum Deus, qui voco nomē meum, qm̄ Dens Israel. Audiat Sabellianus, Deus dicit, hō dicit. Ergo duo sunt, qui dicit, & cui dicit. Audiat & Arrianus. Ego Deus, & nō est alius extra me. Diu ē, ex quo cōtra istas duas h̄ereses certādo laboro, & penē sum fatigatus. Veni dñe meus Iesū p̄ſiator fortissime princeps exercitus dñi, qui diabolū viciſti, & seculū. Apprehēde arma & scutū, & exurge in adiutoriū mihi. Processurus ad p̄ſiū, & victurus in mūdo mūdū, orauit: nō tanq̄ virtutis oipotens, sed vt nobis p̄p q̄ venerat humilitatis ministeriū exhiberet. Et quid dixit? Pater clarifica filiū tuū. Modo Arrianus maledictus dicit, Vides q̄a minor est, & claritatē nō haberet, nisi patrē petisset: Expecta hō, quid festinas? Tu hominem vides, in qua forma nō solū patrē, sed & angelis minor ē, Homo patet, Deus latet. Tu mihi ostēdis hominē humilē, aperi oculos, & vide Deū sublimē, nō angelis minorē, sed patri coequalē. Pater, inquit, filiū tuū clarifica: ecce minor ē. Adhuc sequere, Vt & filius tuus clarificet te, Ecce æqualē: Inuenimus filiū agnoscentē patrē, atq; orantē, eiq; cōiunctū, non vt putabatur ingrātū. Videamus quid de filio dicat H & pater. Assumpsit Iesū Petrū & Iacobū & Ioannē fratrē eius, Euangelij verba sunt, & duxit illos in montē excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos, Et resplenduit facies eius sicut Sol, vestimenta autē eius facta sūt alba sicut nix. Et ecce apparuit illis Moyses & Helias cū eo loquētes. Qui sunt Moyses & Helias, nisi lex & Propheta? Loquebatur cū illo, quia locuti erant de illo, ostendebant quē prädixerant, manifestabant quem prophetauerant. Loquebatur. Putas, quid lo

quebantur? Vt Iudæi conuincerentur, Pagani cōuerterentur, Manichæi confunderentur, h̄eretici cōprimerentur, catholici cōfirmarentur. Loquebatur lex & gratia, lenitas & asperitas, terror & mansuetudo, p̄ceptū & adiutoriū, ferramentū & medicus, & vmbrā & lux, p̄ſeco & index, sententia & misericordia. Et quid postea? Respondens Petrus dixit ad Iesū, Dñe bonū est nobis hic esse. Si vis faciamus hic tria tabernacula tibi Vnū, Moy si vnū, & Helias vnū: Quid dicis sancte Petre? Mūdus parturit & tu secretū petis? Vides tot gentes in vnū cōuenisse, & tu requiē quæris? Vides tenebras mundi, & tu lu men abscondis? Nemo accendit lucernā & ponit eā sub modio, sed super candelabrū vt luceat omnibus qui in domo sunt. Ista domus totus est mundus, lucernā accensio, verbi est incarnatio, Candelabrū autē crucis est lignū, Lucerna in candelabro lucens, Christus in cruce pendens. Nemo accendit lucernā, & ponit eam sub modio, sed super candelabrū vt luceat omnibus qui in domo sunt, Vides tu, videamus & nos. Tenebræ sunt, nō offendam⁹ in Paganis, nō erremus cū h̄eticis, luceat, nobis lucerna, doceat nos verbū in carne. Videamus quid dicit Euangelista, videamus si admissum est cōsiliū Petri. Adhuc, inquit, eo loquente, ecce nubes lucida obūbrauit eos, Et ecce vox de nube dicens. Omnes audiamus, nemo aures claudat. Audiāt pagani irrisores audiāt Iudæi p̄secutores, audiant Manichæi phantasmātū somniores, audiāt h̄eretici erronei litigatores, audiant & maxime audiāt et catholici fideles Dei cultores. Isti audiāt vt instruātur, illi vt corrigantur, aut isti audiāt ne seducantur, illi vt puniant. Quid dicit vox de nube? Hic est filius meus dilectus in quo mihi bene cōplacui. Vbi estis q̄ aduersamini filio Dei? Pater dicit, Hic est filius meus & tu dicis, nō hēt filiū Deū? Tu pagane, qd stas foris & murmurās? Intra huc in scholā Dei aperi aures cordis tui, audi vocē dñi tui & discē filiū Dei. Quo fugietis Iudæi q̄ occidistis filiū? Quo fugietis, vbivos abscondetis? Qui mōtes, q̄ petrē sup vos calare sūt? Et si i cauernis petrarū vos abscondideritis, idē extrahā vos dicit dñs. Sed & vos venite, intra te, cōsiliū meum audite, desperare nolite, qm̄ sunt reliquæ homini pacifico, Scilicet, occidistis, sanguinem Christi sudistis, filio Dei

Psal. 34.

Ier. 17.

Mat. 17.

Mat. 9.

Mat. 17.

Psal. 36.

Dei increduli fuistis, in periculo positi estis, Quid facere nūc debetis, nisi vt credētes baptizemini & viuatis? Sāguinē quē fudistis, nō est q̄ horreatis, Fusus est sanguis medici, & factus est medicamētū phrenetici. Quid dubitatis? Gustate & videte qm̄ suauis est dñs. Quid tu Manicheæ, quādiu phāasmata somniabis: Euigila, & vide, nubila tonāt. Quid tonant? Hic est filius meus dilectus. Vide in terra hominē verū, audi de cēlo Deū verū. Vide in terra hominis filiū, audi de cēlo Dei esse filiū. Vtrūq; verū esse cognosce, i. Deū & hominē, filiū Dei & filiū hominis vnū eundēq; esse Deū & hominē. Agnosce hominē, & placabis Deū. Caue ne offendas ī petra, ne mortis patiaris ruinā, quia q̄ tu somnias, vanitas est: q̄ Deus tonat, veritas est. Audi tu Sabellianē, audi de cēlo patrē, vide in terra filiū, & noli dicere, idē pater qui filius. Audi & tu Arriane, & in patre & in filio noli errare, sed se quere vnitatē, & vide diuinitatē. Dñe audiamus, quid dicis de filio tuo, Hic est, inquit, filius meus dilectus in quo mihi bene cōplacui. Et qd aliud? Ipsū audite. Deo gratias. In tonuit p̄ceptū Dei, & remotū est cōsiliū Petri. Gratias tibi Deus ēterna virtus, gratias tibi Deus pater omnīp̄otēs, qui & filiū tuū ōn disti, & mihi doctōrē dedisti. Recedat Sabellianus, recedat Arrianus recedant cētera pestes, recedat omnis iniqua doctrina. Doceat Deus, nō iniqu⁹ Arrius: doceat Dei filius, nō filij aduersarij. Dic dñe meus Iesu, doce, vt discā q̄ doceā. Sabellianus dicit, ipse est pater qui filius. Arrianus dicit, alius est pater, alius filius: pater maior, Aduersatur, clamat, litigat, pugnat, turbas cōgregat, cōtra Christū dimicat. Ille sanguinem fudit, vt redimat, iste pecuniā spargit, vt perimat: Speluncā fabricat, illic catholicū p̄foccat, Christianū

A vocat paganū, baptizato ingerit baptismum, cōtra id quod scriptum est, Qui semel lotus est, non indiget denuo lauari. Clamat homo Christianus sum: quid me dicis esse quod nō sum? Clamat fidelis sum: & ille dicit, Accipe a me pecuniā. Clamat, Redēptus sum: & ille Accipe a meaurū. Quid das, aut quid auferis? Das pecuniā, vt auferas gratiā: das pecuniā, vt auferas vitā: das pretium, vt auferas quod emptus sum. Quid emis ab empto? Pretium meum non aurum, sed sanguis Christi est: non me seducis non me decipis: quantūcū-

que mihi conferas, non mihi tollis pretium meū. Pecunia tua tecū sit in perditionē: nā p̄tium meū non habet aēstimationē. Clamat homo, fidelis sum, & exuffatur: clamat in noīe patris & filij baptizatus sum: & tu irritū facis. Quid ergo Christiano reseruas, in quo patrē & filiū & spiritū sanctū exuffas? An forte nouā fidem, nouū baptisma, nouū Deū de transmarinis partibus aduexisti? Dic meus sancte Paule, doce diuini iuris perite, spon- si amice, homo iste modo venit, mundū subuertit, & fidei vnitatem scindit, Trinitatem diuidit, sibi non consentientē rebaptizare cōtendit. Quid facio? In Christo Iesu per Euangelij tuū me genuisti, in ipso baptizatus sū. An forte alia fides, aut aliud baptismat, Absit, inquit, Vna fides, vnum baptismat, vnus Deus & pater omnīū. Si ergo vna fides, imō q̄ & vna fides, vnū baptismat, vnus Deus & pater omnīū: iam credidi, iam baptizatus sum, iam Deum habeo patrem: quare hominē cōtendā p̄tor Arrianū? Subueni dominem meus Iesu, & accingere gladiū tuū circa femur potētissime. Omnīū potētissime egredere, occide eos in se, vt viuant in te, & desinant persequi me. Sabelliani te subtrahunt, Arriani te minuūt: tu quid dicis de te? Pater dixit vt te audiamus. Cū te audimus, ipsum audimus: vno ictu vtrōq; percutit aduersarios. Pereāt, inquit, vaniloqui, & mentis seductores, Arrianus & Sabellianus, Nā ego & pater vnū sumus. Nō dixit, ego & pater vnus sum: sed, ego & p̄ vnū sumus. Quod dico, vnū: audiat Arrianus: q̄ dico, sumus: audiat Sabellianus. Nō diuidat Arrianus, vnū: non deleat Sabellianus, sumus: sed ambo veniāt, & sint ēt ipsi in nobis vnū, sicuti ego & pater vnum sumus. Ergo si pater & filius vnū sūt, imō q̄ indubitanter vnum sunt, & nō duo dii, sed vnus Deus: non iniquū aliquid Propheta scribit, se verū dixit Deū dicentē, Ante me nō est formator Deus, & post me non erit. Docuit veritas veritatē & gladio sic acuto omnē pe remittit errorē. Si adhuc hēretici reluctantur, audiant catholici definitiuā sententiā, quam sequantur. Audisti patrem quid dixerit de filio, audisti filium quid de patre dixerit vel de se. Si quis vobis euangelizauerit prāter id quod accepistis anathema sit. Diximus de patre & filio quod potuimus, & quantū potuimus, si tamen aliquid digne potuimus.

De

Act. 8.

I. Cor. 4.

Eph. 4.

Psal. 44.

B

Ican. 10.

Ioan. 17.

Esa. 53.

Cōclusio.
Cap. 8.
Galat. 1.

De spiritu sancto tacuimus, sed nō eū p̄terimus: quicquid. n. de patre & filio diximus etiam de spiritu sancto diximus. Est. n. in illis & cū illis æqualis vnus & verus Deus: nō minor, aut tertius Deus. Quid adhuc dicam fatigatis, fatigatus? Qui spiritum sanctum à patre & filio eternitate & substantia, vel cōmunionē separat, eum qui negat spiritum sanctum non esse patris & filij, plenus est spiritu immundo, vacuus est spiritu sancto. Ideo enim dicitur Deus charitas, quia partibus non diuidit unitatem, sed ineffabiliter coagulat Trinitatem. Ipsa enim Trinitas vnus Deus turris fortitudinis a facie inimici, qui in se credentes custodit in secula seculorum, Amen.

A D L E C T O R E M.

Hic sequebatur opusculum ad Deo gratias de sex quæstionibus, expositis contra Paganos. Hoc reperies inter Epistolas, Epistola quadragesimanona.

CONCIO AD CATHECVME-
nos, contra Iudeos, Paganos &
Arrianos.

O R A T I O.

Christiana
vigilia,
c. 1.

Nter pressuras atq; angustias p̄sentis tēporis & nostrę officia seruitutis cogimur dilectissimi nō tacere, quū potius expediat flere magis q̄ aliquid dicere: veruntū ne quid minus lucri arcę domini cę accedens dicatur nobis, Serue nequā & piger, tu errogares pecuniā meā, & ego veniēs cū vsuris exigerē eā: peto charitatē vestrā, vt quæ ipse paterfamilias per nos vobis ministrauerit, libenter accipere dignemini. Apostoli Pauli verba sunt, Nox p̄cessit, dies aut appropinquauit, Deponētes ergo opera tenebrarū, induite arma lucis. Expulsa itaq; noctis caligine, effugatisq; tenebris peccatorū, radius veri luminis fulgeat in cordibus vestris. Exigit. n. à nobis rō eius tātā congregationis & noctis transactę, vobis reddere rationē, & istius diei de tanto sacramento p̄cepto uerā sempiternāq; demonstrare salutē. Si. n. dilectissimi opera tenebrarū trāfactę noctis cōsideremus, & quid egerimus dño donan-

te explicare ualuerimus nos in nocte, nō opera noctis, sed diei peregrisse. Neq; n. delectatione somni sopitos sensus nostros agnouimus, neq; uanis phātasmatib. animas nostras illulas, nec ipsa corpora nostra stramentorū calore depressa in alto sopore requies inclinauit: sed uigilādo, orādo, p̄sallendo, cōtra aduersariū diabolū dimicādo, & magnā lucē inclusam cordibus nostris sensimus, & in nocte opera Dei peregrimus. * Quid. n. egim⁹ in hac nocte? Captiuatorem captiuauimus. Quid egimus in hac nocte? Tenebras diabolicas a cordibus uestris excusimus lumē uerū hauriēdū esse demonstrauimus. Quid. n. actū est in hac nocte? Veniens uera fortitudo alligauit fortē, & uasa domus eius diripuit. Quid actū est in hac nocte? Extirpata est superbia, introducta est humilitas. Quid actū est in nocte? Princeps oīum uitiorū expulsus est, fons omniū bonorū susceptus est. Videtis dilectissimi q̄ bona habetis preparata, & ex quo onere, uel ex quibus sarcinis peccatorū releuamini, ab isto qui uos uocat vt suscipiatis iugū eius suauē, & sarcinā eius leuē. Deponētes itaq; opera tenebrarū, induite uos arma lucis. Quid sit hoc, ex uerbis symboli q̄ mō accepistis, uobis expositū eē cognoscit. Quid est deponere opera tenebrarū, nisi renūciare diaboli pōpis, & angelis eius? Et qd est, induite uos arma lucis: nisi credite ī Deū patrē oīpotētē? Prius tñ dilectissimi discutiamus, qui sit, uel quid sit diabolus, uel q̄ sint pōpę eius, quibus renūciātes opera deponimus tenebrarū, tūc demū de Deo patre oīpōtēte q̄ est uera lux quātū ipse donauerit charitati uestre dicemus. Quid ē diabolus? Angelus p̄ superbā separatus à Deo, qui in ueritate nō stetit, author mēdaciū, à semetipso deceptus qui alterū decipere cōcupiuit. Iste aduersarius, effectus aduersarius humani generis, inuētor mortis, superbę institutor, radix malitię, scelerū caput, princeps omniū uitiorū, p̄uasor et turpiū cogitationū. Hic dū illū primū hominē à Deo factū, Adā, p̄patrē omniū nostrū tueret, uideretq; hominē ex limo terrę ad imaginē Dei factū puilitia ornatum, tēperatiā cōpositū, charitate circūdatū immortalitātē uestitū, æmulus atque inuidus hoc hominem terrenū accepisse, q̄ ipse dū eēt angelus p̄ superbā cognoscit amisisse, inuidit statim insatiabilis homicida, eoq;

E

Al. l. Et in
nocte die
bolū fuga
uimus,
Christū
induxi-
mus.

Mat. 12.

Mat. 11.
Rom. 13.

Diabolus
qui sit.
Cap. 2.

Diabolus,

De p̄mi.
2. c. Prius
ceps.
F

Aug. Tomus Sextus. C nostros

CONTRA IYDAEOS, PAGANOS, ET ARRIANOS,

nostros primos parētes illis donis ac tantis bonis expoliavit insuper & peremit. Namq; dilectissimi cū tanta bona homini diabolus abstulisset pudicitia, continentia, charitatē, immortalitatē eumq; turpē ac nudū reddidisset, obitu suis pannis deridens eū, suo dñio obstrinxit, atq; ex illo vinculo omnē prolē eius sibi met obligavit. Turpes n. pannos suscepit Adā, qñ a diabolo expoliatus pudicitia, accinctus est impudicitia: amissa tēperantia, intemperās effectus est: perdita charitate, malus inuētus est: expoliatus immortalitate, morti propinatus est. Quid perdidit, & quid accepit: Ad hoc. n. per turpissimos pannos

Renuncia
re satanae
q. l. c. 3.

Mat. 5.

Thal. 9.

suos posteros obligavit: Renunciemus huic dāno & hereditati, pupilli effecti sumus: antequā exactor veniat, tā pessimā hereditati renunciemus. Si quis itaq; huic hereditati, in qua sunt panni diaboli, pompæ, s. & angelis eius renunciare neglexerit, cū iudex venerit, sicut Euangeliū loquit, tradetur debitor exactori, exactor aut debitorē in carcerē trudet. Amē dico vobis, ait dñs, non exies inde, donec reddas novissimū quadrantē. Oē itaque genus humanū tanq̃ pauperē & pupillū cōmēdat scriptura diuina, dicens Deo, Tibi de relictus est pauper pupillo tu eris adiutor. Eiusq; aduersariū diabolū demonstrans, secutus adiunxit, Cōteres brachiū peccatoris & maligni. Alsit itaq; alius pius hō, & aliquam misericordiā pupillo & pauperi exhibeat. Ferocē. n. atq; callidū aduersariū patitur, & hic pupillus in causa sua defecit: qñ eū suus aduersarius prauis actibus obligauit. Adhibeamus huic pupillo idoneos dēfensores, & Apostolorū tanq̃ iurisperorū celestiu ei patrocinii subrogemus. Quid est agendū apud tales, p. talē? Apud vos itaq; Petre, Paule, Ioannes, ceteriq; sācti cōsiliarij veri iudicis, amici summę potestatis causam exponimus, q̃ optime nostis, huius pauperis & pupilli, generis, s. humani: qui ex paterno chirographo debitor inuētus est reus, atq; obstrictus ab aduersario detinet, nō est aliud quēadmodum huic subueniat nisi ex vestro consilio. Quid itaq; in hoc negocio serenitati vestrę videatur pro huius miseri libertate ex cōi tractatu, utinā * pro eo dignamini proferre sententiā. Et vos. n. astrinxerat hęc obligatio, nisi vobis gratia Christi subueniret. Liberati liberate consiliū quod a iudice accepistis, p-

Al. l. Vni
sam.

mite: vt hoc sequatur q̃ captiuus detineatur, atq; ex mala seruitute p. vestrā defensionē ad verā pueniat libertatē. Hęc est vox oīū: q̃ se cimus faciat. Quid obsecro facturus est? Renūciat diabolo pōpis & angelis eius. Hęc est illa dānosa hereditas, cui renūciare cōpelli mur. Videtis dilectissimi quā sententiā protulerūt nostri defensores. Vigilet itaq; vnusquisq; ne nō extoto renuncians post professionē apud eū diabolus suos pannos recognoscat: & incipiat semp reus detineri, quē Christus voluit sua grā liberare. Nec sibi male blādiatur, qui post gratiā acceptā corrigi nolunt, atq; rursus ad illas suas pristinas redeunt voluntates. Expectatur. n. dies iudicii, aderit ille æquissimus iudex, qui nullius potētis psonā accipiet, cuius palatiū auro vel argēto nemo corrūpet. Astabit oēs aīę, vt referat vnaqueq; scđm ea q̃ p corpus gelsit, siue bonū siue malū. Presto. n. erit aduersarius diabolus, recitabunt verba p. fessionis n. & Et si talis inuētus fuerit quisq; vt debitor ex hac vita migret, exultabit ille aduersarius in cōspectu serenissimi iudicis, superiorē se esse declamās, agēs q; talē causam apud talē iudicē. Aequissime, inquit, iudex, iudica, iustitia & iudiciū pręparatio sedis tuę. Iudica meū esse qui tuus esse noluit: meū est, mecū dam nandus est. Post renūciationē vt quid inuasit pānos meos? Quid apud eū impudicitia faciebat, cui ipse renūciauerat? Quid intēperantia, quid auaritia, quid ira, quid superbia, qd cetera mea? Postremo æquissimā fugientē a me, confugientē ad te, postea cū meis quibus renūciauerat apprehendi, inuasorē detinui. In ipsa quodāmodo mea possessione a me apprehēsus est. Quid. n. in circo faciebat, atq; ibi furias, lites, inīanas voces, inanesq; victorias, cū iā a se alienus sibi met videbat? Quid in theatro faciebat renunciator turpi voluptatū? Quid in amphitheatro crudelitates sęuas oculis suis inuendo? Thesaurizauit sibi irā in die irę. Hęc omnia mea post renūciationem inuasit, meus esse voluit, & mea concupiuit. Iudica, iudica æquissime, qñ quē tu nō dedignatus es tanto pretio liberare, ipse mihi se postmodū voluit obligare. Poterit ne os aperire is q̃ post professionē suam talis inuenitur, vt iuste diabolo addicatur? Videte quid agatis filij mei, fratres mei, Videte quid agatis quomodo hanc professionem

K
Relapsus
a baptis-
mo. c. 4.

Rom. 2.

2. Cor. 5.

Psal. 88.

Rom. 2.

L

Trinitat
incōprehē
sibilis. c. 6

fessionem vestram custodiatis. Cōtestamur vobis ipsum iudicē omnesq; potestates cēlestes, quæ & nos audiūt admonētes, & vos excipiunt profitentes, ne in uacuū gratiā accipiatis, sed corde integro, tota virtute, perfecta fide renūciantes atq; spernētes tam dānosam diaboli hēreditatē ne pupilli vel pau-peres remaneatis. Credite in Deū patrē omnipotentē. Murantes patrē, mutare hēreditatem. Quis est iste pater omnipotens? Patrem quidem omnium quem credimus, omnium nostrū atq; totius mundi cognoscimus esse per gratiā: sed & propriū eius filium querimus per substantiā, qm̄ & antequā ab illo mūdus formaretur, pater erat. Si pater erat, cuius pater erat? erat ei utiq; filius ex ipso, cum ipso, hoc q̄ ipse, sed non ipse, qm̄ ille pater, hic filius: qm̄ omnipotens pater omnipotentem filiū genuit de se, talē qualē se noīit: vt totus maneret in se, & esset pater filij, & filius patris: Deus ex Deo, dies ex die, lumen de lumine: non tñ duo dij, aut duo dies, aut duo luminaria, sed vnus Deus, vnus dies, vnum lumen. Non capis videndo, intellige credēdo: munda oculos cordis, imo potius ipsa lux quā desideras videre, mundet cor tuū, vt sit a pētorum tenebris mūdātū. Beati. n. ait dñs, mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. Ecce extende aciē oculi cordis & vide, & aures cordis accōmoda & audi. Pater. n. & filius duo sonant: sed cū ipse filius dicit, Ego in patre, & pater in me est. Verbū. n. patris est filius. Pater aut̄ nunquā fuit sine verbo, qm̄ in principio erat verbū, & verbū erat apud Deum, & Deus erat verbū: hoc erat in principio apud Deū. Hoc ergo verbū filius cum est in patre, & pater in filio suo verbo suo. Non ergo duo dij, sed vnus Deus. Dies ex die, duos videntur significare dies: sed cū ipse filius in Euangelio dicit Iudēis, Abrahā pater vester exultauit vt videret diē meū, & vidit & lētatus est. Abrahā aut̄ tres viros vidēs sub quercu Mābre, non tres appellauit dños sed vnum appellauit dñm, tanquā tres dies vnum. Vnde ipse dñs in Euangelio unum volens intelligi diē patrem & filiū, Philippo requirenti patrē tanquā alterum diē, qui iam filiū uidebat diem, diē ostendens quo oculo quārere deberet uidere Dei unitatem, quia oculū carnis fixerat in humanitatem, Philippus, inquit, qui me videt, videt & patrem.

Ego. n. & pater non duo dies, sed vnus. Si potes capere, cape sempiternū diē. Lumen de lumine duo sonare videntur luminaria, sed absit a nobis ne nos error Manichēorū cōprehendat, qui tñ Solem æstimant esse Christū: sed nos Solē iustitiæ credimus, verbū patris inseparabile, æqualē cū patre manentē, & omnia cū illo disponentē: patrē per filiū omnia facientē, fabricā mūdi per verbū suū construētem: filiū ad nos uenientē, nec patrem deferentē, semper cū illo, nusquam vīquā esse sine illo: illuminantem, & de se & de illo splendentē, radiantē, coruscantē, non duo luminaria, sed unū lumen. Ego. n. ait & pater unū sumus. De ipso verbo unigenito ait propheta Dauid, Semel locutus est Deus, duo hęc audiui. Quō semel locutus est Deus & secūdo sonuit, nisi quia verbū in transgressibile procedēs de corde patris, suscepit carnem, ut esset homo ex utero matris: uenit & mansit, ad nos uenit, a patre non recessit. Ecce per hoc q̄ semel locutus est Deus, surrexit omnis fabrica nostra. Per hoc q̄ secūdo sonuit, factus est pax nostra, ut solueret inimicitias in carne sua. Hoc verbū, hoc lumen nō respiciens Arrianus, audet dicere filium minorem, quē nos cōitemur æqualē: & infana contumacia vult de verbo in corde patris manente disputare, cū semetipsum non valeat intelligere. Insane hēretice prius redi ad te, considera te totū si potes cōprehendere te, & tunc disputa de illo qui fecit & me & te. Vide q̄ non altū sapiebat, sed in simplicitate cordis Deū nosse quærebat ille humilis Dauid, qui in uno lapide superbā frontē deiecti Golix. Vide quam non alte sapiebat, considerauit. n. quid in seipso ageretur: considerauit animam suam, inspexit fabricā, discussit se intus quid esset, & ex qua parte istā tam pulchram molem gubernaret, atque in uasculo luteo quomodo habitaret aia plena tantis thesauris sapientiæ & scientiæ & prudentiæ: ubi illic essent tanta, tam pretiosa, tā grandia: q̄ loca anima obtineret, in qua nullus est locus: atq; ex uno fonte quo procederent singulæ uirtutes sine diminutione & ex-euntis & profundētis. Vidit hęc, cōsiderauit hęc, uoluit nec ualuit comprehendere se, & exclamauit Deo dicēs, Mirificata est scientia tua ex me, inualuit, & nō potero ad illā. Hōc fuit dicere, Quando te possum cōprehendere

B
Ioan. 10.
Psal. 61.

Ephes. 2.

1. Reg. 17.

C

Ps. 138.

re tam magnū, qui meipsum non valeo expli-
care extremum & paruum? Vide & aliū hu-
mitem requirentem modulū suā infirmita-
tis, & non excedentē, superbos ad humilita-
tem inclinantē. Arenam inquit maris, & plu-
uię guttas, & dies seculi quis dinumerauit?
Altitudinē cęli, & latitudinem terrę, & pro-
funditatē abyssi quis mensus est? Sapientiam

D Dei præcedentē omnia quis inuestigauit? Ec-
ce Propheta dicit, imo ipse dñs qui loqueba-
tur per Prophetā, q̃ sapientiā Dei nullus in-

I. Cor. 1. uestigauit. Christus est. n. Dei virtus, & Dei
sapientia. Nullus secundū diuinitatem potuit
inuestigare sapientiam, quia secundum id q̃
filius natus est de patre sine aliqua matre, na-
tuitatē eius quis enarrabit? Dic mihi hæreti-
ce, qui audes dicere, q̃ minor sit Dei sapien-
tia: dic mihi, altitudo cęli quāta sit, latitudo
terrę, profundū abyssi? Numera si potes plu-
uię guttas, arenam maris, & dies seculi: tuos
ēnt numera capillos, qm̃ omnes capilli capi-
tis vestri numerati sunt. Demonstra mihi atq;
explica parua ista inferiora, & tunc tibi cre-
dam posse te inuestigare superiora. Sed non
potes, non vales. Spiritus Dei te conuincat,
qui vos hæreticos ante præiudic. Qui. n. ista
quę superius diximus, conscripserunt atque
senferunt, spiritu agebantur veritatis, non er-
roris. Tu aut̃ hæretice, cū hæc non vales ex-
plicare, audes de ipsa quę inuestigari nō pōt
Dei sapientia disputare, & magnus tibi vide-
ris, quia disputas nullo altercante tecū, nullo
iudice præfidente. Et dū suffragatur tps erro-
ri tuo, existimas te aliquid esse, cū sis nihil: &
seductus multos seducere cupis, alios pecu-
nia, alios potentia: tales tibi congregas quos
plurimos tecū perdas. Non est tibi labor hic
vtilis ad salutem, sed potius ad perniciē. Ta-
lia. n. docendo, imo non docēdo, sed potius
blasphemando, non cuiuslibet potenti, sed ipsi
Deo patri in eius filio facere demonstraris

E iniuriā. Maior est pater, minor est filius: me-
lior est pater, inferior filius. Has contumelias
nec homo quilibet sapiens libenter accipiat,
qui filium meliorem seipso, aut parem habe-
re cōtendit. Vnde ē illud dictū prophetici,
Lætatus est pater in filio sapiente, in vita sua
vinit, & in obitu non est contristatus, Mor-
tuus. n. est pater, & tanquā non sit mortuus.
Quare non est mortuus? Similē. n. reliquit p
se. Ecce Propheta dicit, sapientē filium hoīs

esse similē patri, & tu hæretice audes dicere
ipsam sapientiā Dei filiū patri esse dissimilē.
Propheta dicit, mortuū hominem patrē in
eo, q̃ filium similem reliquit, viuere in filio:
& tu audes ipsam sempiternam vitam, q̃ est
Dei filius, separare ab illo qui nunq̃ moritur
patre? Et quid, inquit, facturus sum? Ipse di-
xit, Pater maior me est. Quia non intelligis,
ideo tibi male sonat q̃ bene dixit. Nā ipse di-
xit, imo & confirmauit. Prorsus ipse dixit, Pa-
ter maior me est: ipse fili⁹ dixit. Vide qñ hoc
dixit, In susceptione humanę naturę positus
hoc dixit. Tunc dixit, Pater maior me est: qñ
dixit, Tristis est anima mea vsq; ad mortem.
Tunc dixit, Pater maior me est: qñ fleuit, qñ
lassatus est, qñ esuriuit, qñ sitiuit. Tunc dixit,
Pater maior me est: qñ & dicit scriptura, mi-
noratum paulominus ab angelis. Nunquid
ēnt insana superbia ita irreuerens progreditur
vestra, vt verbum Dei manens apud patrem,
audeatis dicere in illa diuinitate angelis esse
minorem? Si non audes hæretice hoc dicere,
serua hos gradus, & periet error tuus: Filius
apud patrem, æqualis cum patre, qm̃ sempi-
ternus cum sempiterno, semper manens cū
sempiterno, manet æqualis, missus, & veniens:
in susceptione hominis minor, non solum
patre, verum etiam angelis, æqualis in forma
Dei minor in forma serui. Æqualis cum pa-
tre creans angelos, æqualis cum patre homi-
nes faciens, æqualis cum patre nouum con-
stituens mundum: minor patre, perditum re-
parans mundum. Æqualis cum patre, vitam
largiens, æternam: minor patre, mortem su-
scipiens nostram. Hūc itaq; filium credimus
in susceptione hominis minorem, in diuini-
tate patri æqualem, factū, sicut Apostolus di-
cit, ex semine David. Quem virgo Maria de
spiritu sancto concipiens, & in cuius vtero
verbū carnē suscepit, nobis factus est media-
tor homo totus & Deus verbū, anima & ca-
ro vnus Christus. Hoc quippe nobis ēnt ordo
huius sacri declarat, q̃ posteaquā credimus
in Deum patrem omnipotentem, credimus
& in Iesum Christū filiū eius conceptum de
spiritu sancto, natū ex virgine Maria. Et hæc
natiuitas perturbat omnem cogitationē hu-
manam, qm̃ virtus est eam operata diuina.
Nam quando admittet ratio nostrę genera-
tionis, vt virgo concipiens, virgo post partū
permanens, filius videatur, integritas inuiol-
lata

*Aequali-
tas perso-
narū. c. 8
Ioan. 14.*

Mat. 26.

Psal. 8.

*Christina
ciuitas.
Cap. 9.
Rom. 8.
1. Tim. 2.*

Eccl. 30.

*Cōtra Ar-
rianos,
Cap. 7.
Mat. 10.*

Iata seruetur? Et hoc non potest implere qui libet natus homo: ille autem ponit: quia non erat solus homo sed Deus & homo: qui propterea voluit nasci homo, quia perierat omnis homo. Primum itaque miraculum magni huius mediatoris ac singulare fuit, quod sic natus est: ut ille qui veniebat multos docere, facere miracula, quia ipse per se & per illos faciebat, haberet tamen aliquid proprium qui nihil usurpauerat alienum. Solus enim de virgine natus est, quia solus sine amplexu viri & feminae de spiritu sancto conceptus est: solus sine corruptione impleuit uterum matris, quia solus pro nobis super celos ascendit ut sederet ad dexteram patris. Acceperunt ab illo discipuli ut facerent multa & magna miracula, & fecerunt: nec tamen quisquam praedicatur aut creditur de virgine natus, aut de spiritu sancto conceptus: nisi ille vnus qui creator temporum inuentus, in tempore est etiam ipse creatus, suscipiens quam integram formauerat humanam naturam, ut per ipsam quodammodo redemptio nostram reparet ruinam. Et hic Dei filius, & hominis filius Dei: filius de corde patris hominis filius ex utero matris. Idem ipse vnus Christus qui processit ex utero virginali tanquam sponsus de thalamo suo. In quo utero spirituales nuptiae celebratae, Deus coniunctus est carni, & caro adhaesit Deo, ut esset vnus Christus & totus homo. Hic ergo procedens velut sponsus de thalamo suo, ad cuius nuptias commota vniuersa exultare visa est creatura. Namque angelorum chorus ex his nuptiis pacem designat hominibus bonae voluntatis, quia qui erat Dei filius, factus est hominis filius, suscipiens quod non erat, non amittens quod erat. His nuptiis caeli nouam stellam, nouumque splendidum lumen illo sponso operante producit: ut lumen verum sedentibus in umbra mortis nuntiaret natum, & velut in lingua sua laudarent hunc sponsum procedentem quem sciebant ad hoc suscepisse hominem mortalem ut faceret immortalem. Ad hunc sponsum Magi ab extremo terrae ueniunt, & commoniti requirunt, & uocari munera offerunt infantem natum necesse quidem uidentes, sed stella indice regem adorare cupientes. Ex his nuptiis regis nati, turbatur Herodes, perturbati & Iudei regem totius creaturae non intelligentes: quaerit Herodes quem audit regem natum infantem perdere, ne illo crescente posset regnum amittere. Iudei nolentes habere Dei

filium regem, ubi Christus nasceretur Herodis produm, atque de tunc infantis nece utrorumque voluntas astringitur. Postquam enim Herodes Iudeis narrantibus didicit, ubi Christus occidendus posset inueniri, uocans ad se Magos, tempus ab eis inquisiuit stellae, missisque in Bethleem ait, Ite, diligenter inquirete de puero, ut & ego ueniens adore eum. Labia dolosa, quod in ore & corde loqueris mala? Aliud enim habet tua lingua, aliud clamat conscientia. Te ipsum decipis talia cogitando, erras, falleris & fallis. Frustra in malo uigilat falsitas, non a te sicut de te inquiritur ueritas. Ecce audiunt te Magi, aliud quidem fors dicit, sed nesciunt te intus aliud cogitantem, & pergunt ita ut amplius ad te non reuertantur. Ille enim eos admonebat, qui sapientiam tuam deridens, Hoc Magos facere praecipit quod rex iusserat uerus, non quod sub dolo persuaserat falsus. Per aliam, inquit Euangelista, uiam regressi sunt in regionem suam. Verum cum te a Magis delusum sensisses Herodes, uoluisti omnes infantes terrae illius perdere, ut unum quem querebas possis occidere. Sed ille sponsus noster qui processit de thalamo suo, ut ex ore infantium & lactentium perficeret laudem, finiuit implere te uoluntatem tuam: ut etiam quae lingua propria Christum non poterat confiteri, testimonio mortis suae confiteretur, & crudelitas immanis demonstraretur tua, & ad nuptias celestis sponsi infantium congregaretur turba. Dic Herodes, si te Christus offendit, quia eius Magis annunciantibus audisti regnum, quid te offederunt illi qui tecum aduersus Christum sentiebant? Principes Iudeorum quorum filios interficiens ipsos magis atrocissima poena in suis filiis affixit. Nam Christum minime inuenire potuisti. Sed quid tecum diutius agam? Ipsos conueniam Iudeos qui dum infantem Christum noluerunt agnoscere, filios suos pro illo compulsi sunt amittere: quos quidem occidit morti, propinauit Herodes uester amicus, sed his immortalitatem eternamque uitam donauit Christus, quem uestrum etiam nunc dicitis inimicum. Vos inquam conuenio o Iudei, qui usque in hodiernum diem negatis filium Dei. Non ne uox uestra illa est, quando eum uidebatis miracula facientem, atque tentantes dicebatis, Quousque animas nostras suspendis? Si tu es Christus, dic nobis palam. Ille autem ad considerationem miraculorum uos mittebat di-

Aug. Tomus Sextus. C 3 cens,

Mat. 2.

K

Psal. 18.
Psal. 3.

Crudeli-
tas Hero-
dis. c. 10.

Luc. 2.

Mat. 2.

Contra
Iudeos.
Cap. 11.
Ioan. 10.

- Pf. 73.
Ioan. 8.* cens, Opera quæ ego facio ipsa testimoniū de me perhibent: Christo testimoniū diceret nō verba, sed facta. Vos autē nō agnoscetes saluatore, qui operabatur salutē in medio terrę vestrę, adiicientes in malo aistis, Tu de teipso testimoniū dicis, testimoniū tuū non est verū. Sed ad hæc ille quid vobis respōderit, aduerrere noluitis. Nonne scriptū est in lege vestra, q̄ duorū hominū verū sit testimoniū? Pręuaticatores legis, intendite legē. Testimoniū quæratis de Christo, & in lege vestra scriptū est, q̄ duorū hominū testimoniū verum sit. Procedant de lege vestra, nō tantum duo, sed etiā plures testes Christi, & conuincant auditores legis, nec factores. Dic Eſaia testimoniū Christo, Ecce, inq̄, virgo in vtero cōcipiet & pariet filium, & vocabis nomē eius Emanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. Accedat & alius testis. Dic tu Barnabæ testimoniū Christo, Hic est, inquit, Deus noster, & non æstimabitur alius absq̄ illo, qui inuenit omnē viā sciētiæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo: Post hæc in terris visus est, & cū omnibus conuersatus est. Ecce duo testes idonei ex lege vestra ex quorū testimoniū non sunt compuncta corda uestra. Sed alij atq̄ alij ex lege Christi testes introducantur, vt frontes durissimæ inimicorū conterantur. Veniat & ille Daniel sanctus, iuuenis quidē ætate, senior vero sciētia ac mansuetudine conuincat omnes falsos testes: sicut conuincit seniores impudicos, ita suo testimonio Christi conterat inimicos. Dic sancte Daniel, dic de Christo quod nosti, Cū venerit, inquit, sanctus sanctorū, cessabit vnctio. Quare illo p̄nte cui insultantes dicebatis, Tu de teipso testimoniū dicis, testimoniū tuū nō est verū, cessauit vnctio vestra, nisi quia ipse est qui venerat sanctus sanctorū? Si vt vos dicitis, nondum venit, sed expectatur vt veniat sanctus sanctorū, demonstrare vnctionem. Si autem quod verū est, cessauit vnctio vestra, agnoscite venisse sanctū sanctorū. Ipse est enim & lapis ille abscessus de monte sine manibus cōcidentiū, id est, Christus natus de virgine sine manibus cōplectentiū: qui tantū creuit, vt mōs magnus fieret, & impleret vniuersam faciē terrę. De quo monte dicit Propheta, Venite ascendamus ad montē dñi. Et de quo David dicit, Mons Dei, mons uberrimus: vt quid suspicamini montes in caseatos, montē in quo placuit Deo habitare in eo? Cum. n. ipse dñs Christus discipulos suos interrogaret, quē dicerent esse hoīes filiū hominis, Rñderūt. Alij Helīā, alij Hieremiā, aut vnū ex Prophetis. Et ille, Vt quid suspicamini mōtes in caseatos, montē in quo placuit Deo habitare in ipso? Hunc cognouit Petrus dicens, Tu es Christus filius Dei. Agnouit montē, & ascendit in montē. Testimoniū dixit veritati, & dilectus est à veritate. Supra petrā fundatus est Petrus, vt mortem susciperet illū amando, quē ter negauerat timendo. Dic & tu Moyſes legislator, dux populi Israel, testimoniū Christo. Prophetā vobis excitabit Deus de fratribus vestris. Omnis anima quę nō audierit Prophetā illū, exterminabitur de populo suo. Prophetā autē dictū Christum, ipsum audi in Euangelio Christum, Nō est, inquit, Propheta sine honore, nisi in patria sua. Accedat autem David sanctus, testis fidelis, ex cuius semine processit ille, cui lex & Prophetæ testimoniū reddunt. Dicat & ipse testimoniū Christo. Adorabunt, inquit, eū omnes reges terrę, omnes gētes seruient illi. Cui seruiēte? Dicit, cui seruiēte? Vis audire cui seruiēte? Dixit dominus domino meo, sedē ad dexteram meā, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et expressius atq̄ nominatim, Quare, inquit tumultuatę sunt gentes & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terrę, & Principes conuenerunt in vnū, aduersus dñm, & aduersus Christum eius. Accedat & alius testis: Dic & tu Abacuc Propheta testimoniū Christo, Dñe, inquit, audiui auditū tuū & timui, cōsideraui opera tua Deus, & expaui. Quę opera Dei iste miratus expauit? Nunquid fabricam mundi iste miratus expauit? Abst̄, sed audi ad quid expauit. In medio, inquit, duū animalū innotescēs opera tua Deus, Verbū caro factū est. In medio duū animalium cognosceris. Qui quousq̄ descendisti, expauescere me fecisti, quia verbū per q̄ facta sunt oīa, in p̄sepio iacuisti. Agnouit possessore bos suū, & asinus præsepe dñi sui. In medio duū animalū cognosceris. Quid est in medio duū animalū cognosceris: nisi aut in medio duū testamentorū, aut in medio duorū latronū, aut in medio Moyſi & Helix cum eo in monte sermocinantiū? Ambulauit, inquit, verbum &

Mat. 16.

B
Mat. 16.

Ite testi-
monia ex
lege &
prophetis
reliquis.
Cap. 13.
Mat. 13.
Mar. 6.
Rom. 1.
Psal. 71.

Pf. 109.
Psal. 2.

Abac. 3.

Ioan. 1.

C
Luc. 2.
Esa. 1.

Luc. 23.
Mat. 27.

Baru. 3. & exiuit in campos. Verbum caro factū est, & habitauit in nobis. Hoc & Baruch ait, Post hæc in terris uisus est, & cū hominibus conuersatus est. Ecce quō conueniunt sibi testes ueritatis: ecce quō conuincunt filios falsitatis. Sufficiūt uobis ista dō Iudæi, An adhuc ad uestram confusionem ex lege & ex gente uestra alios introducemus testes, ut illi testimoniū perhibeant, cui perditā mente insul-tātes dicebatis, Tu de teipso testimoniū perhibes, testimoniū tuum non est uerū? Quod si uelim ex lege & ex Prophetis oīa quæ de Christo dicta sunt, colligere, facilius metips quā copia deserit. Verumtū senem illum ex gente uestra natū, sed in errore uestro non relictū, Simeon sanctū in mediū introducā: q̄ meruit decrepitis teneri in hac luce, quoadusq; uideret ueram lucē. Quem quidem iam ætas cōpellebat ire, sed expectabat iulci pere quem sciebat uenire, Cum iste senex ad montus esset a sancto spiritu, q̄ non ante moreretur quam uideret Christū Dei natū quem cognoscens uenit ad templū. Vbi uero eū portari manibus matris uidit, & diuinā infantiam pia senectus agnouit, tulit infantem in manib. suis. Ille quidem Xpm̄ ferebat, sed senem Xps̄ regebat. Regebat qui portabatur, ne ille ante promissum a corpore solueretur. Quid tñ dixerit, quem cōfessus fuerit, aduertite inimici, non Xpi, sed uestri. Benedixit Deū exclamauit senex ille & dixit, Nūc dimittis dñe seruū tuū secundum uerbum tuum in pace, Quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Illi etiam parentes Ioannis Zacharias & Helisabeth, iuuenes steriles, in senecta fēcundi, dicant et ipsi testimoniū Xpo. Dicant de Xpo quid sentiant, & testem idoneū Xpo nutrant. Aiunt. n. suo paruulo nato, Tu **Luce. 1.** puer Propheta altissimi uocaberis, Præbis enim ante faciem dñi parare uias eius. Ipsiq; matri & uirgini Helisabet ait, Vnde mihi, ut ueniat mater dñi mei ad me? Ecce. n. ut facta est uox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in utero meo. Intelli-gens. n. Ioannes matrē dñi sui uenisse ad suā matrem, inter ipsas angustias uteri adhuc positus, motu salutauit, quem uoce nō poterat. Qui postea ipse Ioannes præcursor & amicus, humilis & fidelissimus seruus, testis idoneus factus, tanto maior in natis mulierum, quanto existimabatur, esse q̄ non erat.

Christum. n. eum esse Iudæi credebant, sed ille non se esse clamabat dicens, Quem me in spicamini esse non sum ego, sed ecce uenit post me, de cuius pedibus non sum ego dignus soluere corrigiā calciāmēti eius. O fidelis testis & amice ueri sponſi quantum te humiliasti, si ad corrigiā calciāmēti eius soluendam dignū te esse dixisses. Sed dū hoc non te dignū dicis, Iudæis falsis testibus contradicis. Et hæc a te dicta sunt antequā Christum uideres; qui cū ad te ipse uenit excelsus & humilis implendæ dispensationis suæ gratia, ut a te baptizaretur, qui nullum habebat omnino p̄c̄m, quid rīderis, quem cognoueris, quale testimoniū protuleris, audiant inimici qui audire nolunt, Ecce, inquit, Tu ad me uenis baptizari, Ego a te debeo baptizari. Agnouit seruus dñm, agnouit peccati originalis uinculis obligatus, ab omni nexu peccati liberū. Agnouit præco iudicē, agnouit creatura creatorem, agnouit paranympus sponſum. Nā & hæc uox Ioannis est. Qui habet sponſam sponſus est. Amicus autē sponſi stat & audit eum, & gaudio gaudet propter uocem sponſi. Sufficiunt uobis ista dō Iudæi, sufficiunt uobis tanti testes & testimonia ex lege uestra & ex gente uestra? An adhuc impudentia nimia audebitis dicere, q̄ alterius gentis uel nationis homines Xpo deberent testimoniū perhibere? Sed si hoc dicitis, respondet quidem ille uobis, Nō sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Sed sicut uos in actib. Apostolorū increpat Paulus. Vobis primū oportuerat annūciari uerbum Dei, sed quia repulistis illud, nec uos dignos uitæ æternæ iudicastis, ecce, inquit, conuertimus nos ad gentes: demonstremus et nos ex gentibus testimoniū Christo fuisse prolatum, qm̄ ueritas non tacuit clamando et per linguas inimicorum suorū. Nonne qm̄ Poeta ille sacundissimus inter sua carmina, iam noua progenies cēlo demittitur alto, dicebat: Christo testimoniū perhibebat? In dubium hoc ueniet nisi alios ex gentibus idoneos testes pluraq; dicentes in mediū introducā. Illum regem qui uestrā superbiam captiuando perdomuit, Nabuchodonosor regem, f. Babylonis non prætermittam. Dic Nabuchodonosor quid in fornace, quo tres uiros iustos iuste immiseras; dic, dic qd tibi fuerit reuelatū. Nōne, inquit, tres uiros misimus

simus in fornacē ligatos? Et aiūt ei, Vere rex. Ecce, inquit, ego video quatuor viros solutos deambulantes ī medio ignis, & corruptio nulla est in eis, & aspectus quarto similis est filio Dei. O alienigena, vnde tibi hoc? Quis tibi annunciauit filiū Dei? Quæ lex, quis Propheta annūciauit tibi filiū Dei? Nōdū quidē mundo nascitur, & similitudo nascentis a te cognoscitur. Vnde tibi hoc? Quis tibi istud annunciauit, nisi quia sic te diuinus ignis intus illuminauit, vt cū illic apud te captiui tenerentur inimici Iudæi, sic diceres testimoniu filiū Dei. Sed quia in ore duorū vel triū testium stat omne verbum, sicut ipse dñs cōfutans vestram cōtumaciam, in lege, inquit, vestra scriptum est, q̄ duorum hominū testimonium verum sit, etiam ex gentibus tertius testis introducatur, vt testimonium veritatis omni ex parte roboretur. Quid Sybilla vaticinando etiam de Christo clamauerit, in medium proferamus, vt ex vno lapide vtrorū que frontes percutiantur, Iudæorum scilicet atque Paganorum, atq; suo gladio, sicut Goliath, Christi omnes percutiantur inimici.

*Dist. 17.
De Sybillis.
cap. 16.
Ioan. 8.*

*1. Re. 17.
Pascimū
Sybillæ.*

Audite quid Sybilla dixerit, Iudicij signum, tellus sudore madescet. E cēlo rex adueniet per secula futurus. Scilicet in carne præsens, vt iudicet orbem. Vnde Deum cernent, incredulus atq; fidelis. Celsū cū sanctis, aui iam termino in ipso. Sic aīa cum carne aderūt quas iudicat ipse. Cum iacet incultus densis in vepribus orbis. Reijciēt simulachra viri cunctā quoq; gazā. Exuret terras ignis pontumq; polumq; Inquirens, tetri portas effringet auerni. Sanctorum sed. n. cunctæ lux libera carni, Tradetur, fontes æternaq; flamma cremabit. Occultos actus retegens, tūc quisq; loquet. Secreta, atq; Deus referabit pectora luci. Tunc erit & luctus, stridebunt dentibus oēs. Eripitur solis iubar, & chorus interit altris. Voluetur celum, lunaris splendor obibit. Reijciēt colles, valles extollet ab imo. Non erit in rebus hoīum sublime vel altum. Jam æquantur cāpis montes & cerula pōti. Omnia cessabunt, tellus confRACTA peribit. Sic pariter fontes torrentur, fluminaq; igni. Et tuba tunc fonitū tristem demittet ab alto. Orbe gemēs facinus miserū variosq; labores Tartareūq; chaos mōstrabit terra dehiscens. Et coram domino reges sistentur ad vnum.

Decidet ē cēlo, ignisq; & sulphuris amnis.

Hæc de Christi natiuitate, passione & resurrectione, atq; secūdo eius aduentu ita dicta sunt, vt si quis in Græco capita horū versū discernere voluerit, inueniat in *actūs pascimū* Ios̄ deoū σωτηρίḃ. Idest, Iesus Chrs filius Dei Saluator. Quod & in Latinū translatis eisdē versib. apparet, prter quā q̄ Græcarū literarū proprietas non adeo potuit obseruari. Alios versus Sybillinos Christi passionē apertius demonstrantes intentissime audiamus. In manus iniquas & infidelīū postea veniet. Dabunt Deo alapas manibus inectis. Et orib. immūdis expuent saluas venenosas. Dabit aut in verbera oīno innocens dorsum. Et colaphos accipies tacebit, ne q̄ agnoscat Qd̄ verbū & vnde venit, vt mortuis loquat: Et coronam portabit spineam. In cibū aut fel, & ad sitim acetum dederunt, Inhospitalitatis hanc monstrabant mensam. Ipsa enim stulta, Deum tuum nō cognouisti. Ludentē mortalibus mentibus, sed ex spinis Coronasti corona, horridumq; fel miscuisti Templi vero velum seindetur & die. Media nox tenebrosa nimis tribus horis. Et mortis factum finiet trium dierum somno suscepto, Et nunc a mortuis regressus in lucem venit. Primus resurrectionis initū reuocat ondit. Credo iā vos o inimici Iudæi tantis testib. ita obrutos confutatosq; esse ipsa veritate, vt nihil vltra repugnare, nihil quæere debeatis. Qui & si ipsa veritate cui nimia insipietia, vel potius amentia, cū oīa nossetis q̄ de Christo essent dicta atq; conscripta, in verecunda et fronte dicebatis, Tu de teipso testimoniu dicis, testimoniu tuū non est verum. Verumtū vt diuinæ maiestatis veritas luceat, supra tot testiū pclaras voces, suo creatori vniuersa creatura testimonium Christo dixisse visa proclamat. Nonne celū testimoniu dixit, qn̄ nouū sydus in noua hominis progenie velut lingua & digito, quo potuit natū Deū hominē gentib. demonstrauit? Nonne mare testimoniu dixit, qn̄ obliuio quodāmodo naturæ suæ liquidus humor, soliditate suscepta, sui dñi portauit impressa vestigia: vt imple-retur illud q̄ dictū est, In mari. n. via tua, & semitæ tuæ in aquis multis: qn̄ eleuatū seruū Christi supra se sapientem, vt demonstraret quantū interesset inter creaturā & creatorē, lymphis

K

Ioan. 8.

L

Mat. 14.
Ioan. 9.
Gen. 1.

Ioan. 11.

M

Mat. 1.
Ioan. 8.
Ex euen-
tis. c. 18.

Luc. 23.

Mat. 26.

Mat. 27.

lymphis vnda Petrum absorbuisset, nisi dñs rerū mergenti Petro manū porrexisset? Nonne terra testimoniū dixit, qñ eius conperisa salua, ex ea cecī nati oculos inūgens, lumē non videnti restituit: & fabricā q̄ minus habuit è limo terræ artifex reparauit, qui totū hominē de terra ante formauit? Nonne inferna Christo testimoniū perhibuerunt, qñ vita sua perdita Lazarū quē dissoluendū acceperant, integrū per quadriduū reseruauerūt, vt incolumē redderent, cū uocem dñi sui iubentis audirent? Quid in ipsa eius passione actū est? Nonne contra uelut ā impudentiā ferocemq; amentia ipsam quodāmodo publicā lucem testē citabor? Sicut putabatis, hominē a uobis interficiebatur Christus. Quod & si tm̄ esset, uobis parcere debuistis, ut manus uestras alienas redderetis a sanguine innocētis. Quæ cecitas insula est in cordib. uestris, ut nec illa uos tanta terreret medio die solis obscuritas, & inter eius radios claros amputata lux, nox recondita in diē, imo nox usurpauit diē, nec cursum ordinis seruauit: & obtenebratur celū, luget terra, uelū templi conscinditur, petra scinduntur, inferna referantur, omnis penē creatura expauescit mortē Christi. Nec tm̄ in his tantis aperti sunt oculi uestri? O Iudei, dæmones qui uestra corda possederunt dixerūt, Scimus qui sis, quid uenisti ante rps perdere nos? Et uos dixistis, Tu de templo testimoniū dicis, testimoniū tuum non est uerū. Sed non intelligentes actiones uestras, egistis causas uestras. Deniq; nostræ salutis militabat uestra malitia: ille. n. qui ad hoc uenerat ut pro nobis moreret, insanas uoces, Crucifige crucifige clamantiū, ut homo nō expauit, quia ut Deus ante eas prauit. Quantū laborastis, ut discipulū Iudæ pecunia corrūperetis, & a malo uenditore mali emptores Christū non possidendū cōpararetis, nundinas malas agentes animæ uestre qñ fundebatis pretiū salutis nostræ. Quantū laborastis, ut iudicē a uestro scelere manus lauante, calūnijs, Cæsaris noīe opposito opprimeretis, ut id impleret q̄ fieri uolebatis. Quantū laborastis, ut Christus occideretur & latro dimitteretur: quantum laborastis ut Christus contumeliā pateretur, spinis coronaretur, in ligno suspenderetur, lancea perforaretur, quantū clamastis, quantū sudastis, quantū laborastis: sed omnis iste labor uester

fructus est nolter. Denique a uobis Christus occiditur, nobis resurgit. A uobis in ligno suspenditur, clauis confixus in cruce detinetur, & a ducibus nostris discipulis suis in medio eorum clausis ianuis inuenitur. Pecunia milites corrūpendo Christi resurrectionem opprimere uoluistis, & ecce eius resurrectio toto mundo iā celebratur, & q̄ dedistis, iam perdidistis. Implere nō potuistis q̄ uoluistis, audite iam q̄ audire non uultis. Die tertio a mortuis resurgens, assumptus in celū, sedet ad dexterā patris: disperfit uos per nos, per uniuersas terras, ut ubiq; prophetias de eius natiuitate, passione, resurrectione, ascensione, quæcunq; dicta sunt uos perferatis, atque lucernā legis, tanquā lignea candelabra sensu carentia, gētib. ministraretis. Quod propterea factū esse cognoscite, ne gentes hæc oīa quæ aguntur, dū prædicantur a nobis, dicerent fuisse conficta. Hanc ē ipsam uestrā dispersionem fuisse prædictā, Dauid Propheta declarat dicēs, Ne occideris eos, ne qñ obliuiscantur legem tuā, sed disperse eos in uirtute tua. Dispersio hæc ergo uestra testimoniū perhibet Christo cui dixistis, Tu de templo testimoniū dicis, testimoniū tuū non est uerū: & cetera: Vt ex uestro testimonio inimicorū, alij inimici confundantur, qui Christū magicis artib. fecisse dicūt quæcunq; fecit miracula. Nā & hoc q̄ mortuus colitur magicæ potentie deputandū esse cōtendūt. Irosi erite codices propheticos, o Iudei Christi inimici, ut ex ipsis alij Pagani conuincantur inimici. Prophetas longe antequā nasceretur ante se præmisit, qui omnia quæ superius diximus, p̄dixerunt. Hinc iā iudicate qui recte sapitis. Nunquid si magicis artib. fecit ut coleretur mortuus, Magos miserat anteq̄ natus? Confundimini, corrigimini qui ita de Christo uel sentitis uel creditis uel dicitis. Confundimini & uos Iudei, qui lucernā legis in manibus habentes, alijs lumen præbetis, & uos in sanctis intendere non curastis, sed expectatis quidē & uos ut ueniat qui uenturus est. Et ueniet, sed nō sicut uultis ueniet: ueniet excelsus ille qui a uobis interfectus est nullius criminis reus: manifestus ueniet Deus, & uidebitis iudicantē quē contēpistis miracula facientē. Qualis erit tunc & uestra cōscientia, cū uobis illē nullā iā exhibet patientiā, quia uos inuenit in anima mortuos, qui

Pf. 58.

Ioan. 8.

G

Cōtra Ar
rianus.
Cap. 19.

qui venturus est iudicare viuos & mortuos. Credimus in spūsanctū, quē nos credimus Deū, æqualem patri & filio, manentem in patre & filio, inseparabilē patri & filio, regnantem cū patre & filio: Trinitas vna, & tertia in vnitare persona spūsanctus, q̄ operatur omnia in omnibus. Hūc & Arriani blasphemāt, patre filioq; esse minorem. Hunc eorū errorem ille Euangelista reuocat dicens, Si quis dixerit verbū in filiū hominis, remittetur illi: si quis dixerit verbum in spūsanctum, nō

Mat. 12.

D remittetur illi, nec in seculo isto, nec in futuro seculo. Quid est Arriane, quod progressa fuit immanitas tua? Dicis verbū in filiū hominis, quia secundū diuinitatē filiū Dei asseris esse minorem. Dicis verbū in spūsanctū, in ipsa illa indiuidua vnitare etiam filio esse minore. Dicendo tale verbū de verbo, tale verbū de spūsancto, nō remittuntur nec hic nec in futuro seculo peccata tua, & tu rebaptizādo polliceris dimittere aliena? Donū spūsancti agnoscimus esse remissionē omniū p̄ctorum, suffragante nobis ipsa veritate, q̄ post resurrectionē suā ait discipulis suis, Accipite spūsanctū, si cui remiseritis peccata, remittuntur illi. Vos autē sacrilego ausu, quib. iam Christi dono & spūsancto, per baptismū & originalia & propria cūcta dimisit omnino peccata, in iā baptizatis exufflatis Christum, respuistis spūsanctū: & renatū non abluerē, sed sordidare: non liberare, sed obligare: nō viuificare, sed mortificare cōtēditis. Nec mirū si has ruinas quotidie fabricatis, qui petrā integrā Christū in fundamento habere noluitis: qui a vestro errore separat veritatis filios quos sic fouet vt nutriet, non sic vt tu blandiendo decipit vt occidat. Apud catholicam

Resurre-
ctio. c. 20

E fidē dilectissimi noueritis tm̄ esse verā fidē, germanā pacē, perpetuā salutem. Non. n. in angulo est, sed vbiq; tota est. Si quis ab ea discesserit, atq; in hæreticorū errorē se tradiderit, vt fugitiuus seruus iudicabitur, non ut filius adoptiuus: nec ad vitā æternam resurget, sed potius ad damnationē: qm̄ bonis malisq; promittitur resurrectio. Omnes quidē resurgemus ait Apostolus, sed non oēs immutabimur. Et quid prodest fratres mei resurgere, & non immutari? Qui. n. in illa vita non fuerit immutatus, a iusto iudice inuenitur esse dānatus. Damnatū autē æternā non consequitur vitā, qui de aduersario diabolo victrice

nō valuit accipere palmam. Quid. n. prodest dilectissimi, illius vinculis in idolorum cultu non inhærere, quos diabolus hæreticorū caput iuste decenterq; possidet. Qui vult ad æternā vitam peruenire, contra oēs diaboli laqueos debet fortiter inuigilare. Non. n. qualis est ista vita, ita inuenietur & illa. Quantum autē distat inter hanc & illā, debet nosse charitas vestra. Hic falsitas, ibi veritas. Hic perturbatio, illic fida possessio. Hic pessima amaritudo, illic sempiterna dilectio. Hic periculosa elatio, illic est secura exultatio. Hic time

Differen-
tia tēpora-
lis vitæ et
æternæ.
Cap. 21.

1. Co. 15.

1. Cor. 2.

1. Pet. 1.

De via ad
patriam.
Cap. 22.
Pf. 18.

G

re contendit. Frustra tunc ecclesie nomen imponet Iudæa specie subdola decipiens, quia decepta. Video quidem quod capies formam tuam sub specie aliena, Quid te coponis, quod tantum te exornas, quid fimbrias tuas expandis, cur te contra veram sponfam equare contendis? Non te respicit sponsus, quia non es sponsa. Sed pulchram te dicis esse, & de auro atque ornamentis plurimis gloriaris: respondet tibi speciosus forma præ filii hominum: species fornicariæ facta est tibi, irreuerens facta es in omnibus. Quod si dixeris, quare? respondet, quia sub specie sponsæ coponis te, & mentiris sponsum tuum esse me. Species fornicariæ facta est tibi, irreuerens facta es in omnibus, non sicut patrem appellas me, Ego enim & pater vnum sumus. Non sicut patrem appellasti me, & Principem virginitatis tuæ. Verba sunt Christi per prophetam, Si ego essem princeps virginitatis tuæ, seruares integritatem tuam, sicut integram seruavi matrem meam. Quia ergo nec Principem virginitatis tuæ, nec patrem agnoscis, nec æqualem, nec ego te agnosco virginem. Noli te amplius iactare esse quod non es, agnoscere turpitudinem tuam: Arius abstulit integritatem tuam: Non es igitur sponsa, quia non es integra. Frustra enim illum sponsum vocas qui non est tuus. Turpem enim viduam non accipit Christus. Redi, redi, repudiata redi, confusa redi, serpentinis fraudibus violata redi, non diuinis cœlesti composita, sed humanis assertionibus reconueta redi, fallere te metipsam potes, illum non potes. Nouit enim ille quam querat, agnoscit quam vocat semper enim viuunt mater, Nouerca, quid te supponis? Non potes excludere pulchram. Nam cum turpis sis ancilla, species fornicariæ facta est tibi. Non enim seruas vni viro fidem, quæ catholicam non tenes vnitatem. Ille enim sponsus matrem querit veram, quæ pie filios suos nutriet, non turpem quæ alienos fraudulentè occidat. Vide quæ sit hæc mater vera, quæ adhuc te tolerat suos filios præfocantem, suo viro iniuriam facièntem. Tolerat, quia patientiam exhibet sui sponsi & expectat auras libertatis, ut vindicetur ab eo eius humilitas, quoniam eam viri sui obtinet charitas. Ipse est enim qui viuunt & regnat cum Deo patre & cum spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

D. AURELI AVGVSTINI
Hipponenfis Episcopi,

ADVERSVS IVDÆOS.

ORATIO.

Batus Apostolus Paulus doctor gentium, & in fide & veritate exhortans nos, ut in eadem fide cuius idoneus minister effectus est, stabiles firmique maneamus

præcepto admonet, terret exemplo, Vides, inquit, bonitatem & seueritatem Dei. In eos quidem qui ceciderunt, seueritatem in te autem bonitatem Dei, si permaneris in bonitate. Hoc dixit vtiq; de iudæis, qui tamquam rami ex illa olea, quæ in sanctis Patriarchis, tanquam in radice fructifera, propter incredulitatem tracti sunt: ut gentium propter fidem infereretur oleaster, & fieret particeps pinguedinis oleæ, ramis naturalibus amputatis. Sed noli, inquit, gloriari aduersum ramos: nam si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Et quoniam saluantur aliqui ex illis, continuo subiunxit, Alioquin & tu excideris: sed & illi si non permanerint in infidelitate, inferentur. Potens est enim Deus iterum inferere eos. Illi ergo qui permanent in infidelitate, ad illam sententiam domini pertinent ubi ait, Filii autem regni huius ibunt in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Gentiles autem permanentes in bonitate, ad illud quod superius ait, Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno celorum. Itaque illis Patriarchis in radice viuentibus, & infidelis superbia naturalium ramorum, iusta Dei seueritate confringitur, & fidelis humilitas oleastri, gratia diuinæ bonitatis inseritur. Sed quoniam Iudæis ista dicuntur, Euangelium Apostolorumque cõtenuent, & quod dicimus non audiunt, quoniam quod legunt non intelligunt. Nam vtiq; si intelligerent de quod prædixerit Propheta, quem legunt, Dedi te in lucem gentium, ita ut sis salus mea usque in fines terrarum: non sic cæci essent, non sic egroti, ut in domino Christo nec lucem agnoscerent, nec salutem. Item si intelligerent, quod infructuose atque inaniter cantant, de quibus sit prænuntiatum, In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terrarum verba eorum: ad sonum Apostolorum vigilarent,

K
cap. I.

Rom. II.

Matt. 8.

Esa. 49.

L

Pf. 18.

Quate
nus nos
seruamus
legē Moy
sic. 2.

Iarent, & verba eorū diuina esse sentirent. De sanctis ergo scripturis, quarū & apud ipsos magna habetur autoritas, sumēda sunt testi monia, quorū etsi nolint oblata utilitate sana ri, aperta possint veritate conuinci. Sed pri mo eorū ille redarguendus est error, quo pu tant ad nos iō nō pertinere instrumenti vete ris librōs, quia iā nō vetera, sed noua sacra menta seruamus. Dicūt enim nobis, Quid a pud vos facit lectio legis & Prophetarū, cu ius pręcepta seruare non vultis? Eo q̄ carnē pręputij non circuncidimus masculinam, & A ve scimur carnibus quas lex dicit immundas, nec sabbata, & neomenias, & dies festos eo rū carnaliter obseruamus, nec victimis peco rū sacrificamus, Deo, nec pascha in oue & azymis similiter celebramus: & si qua sunt alia vetera sacramenta, quę generali vocabu lo vmbas futurorū appellat Apostolus, quę ea significabant suo tpe reuelanda, quę nos reuelata suscepimus, veremota vmbra ludęo rū, luce fruoremur. De quibus singulatim ni mis longū est disputare, quemadmodū exuē do veterē hominē circūcidimur nō in expo liatione corporis carnis: & quos cibos vitāt in pecoribus, vitamus in moribus, & exhibe mus corpora nostra hostiā viuā sanctā, Deo placentē, cui & animas nostras desiderijs san ctis p sanguine intelligenter effundimus, & Christi velut agni immaculati sanguine ab oī iniquitate mundamur. Qui p p similitudi nē carnis peccati, ēt caprino pecore in vete ribus sacrificijs figuratus est, nec eū negat in crucis cornibus taurū, qui in illo agnoscent maximā victimā. In illo requiem cū inueni mus, vere sabbatizamus: & Lunę nouę obser uatio, vitę nouę est sanctificatio. Et paschā nostrū immolatus est Christus, & azyma no strū est sinceritas veritatis fermentū nō ha bens vetustatis: & si qua alia sunt, in quibus nūc immorari opus nō est, quę illis veterib. adūbrata sunt signis, i isto habēt finē, cuius re gni non erit finis. In illo quippe omnia opor tebat impleri, qui venit legē & Prophetas nō soluere, sed implere. Proinde illa vetera signa rerū nō euacuauit arguēdo, sed implendo mutauit, vt alia essent quę nūciarēt venisse iā Christū. quā fuerāt illa quę pręnunciabant esse venturū. Quid sibi autē vult, q̄ sic prę notantur quidā Psalmi, quos & ipsi legūt, & habent in literarum auctoritate sanctarū, vt

Col. 2.

Ibidem.

Rom. 12.

Gen. 22.

1. Cor. 5.

Mat. 5.
Christus
legē non
aboleuit
sed imple
uit. c. 3.

in eorū titulis scriptū sit, Pro ijs qui immu tabuntur: textus vero eorundē Psalmorū prę dicat Christū: nisi quia eorū mutatio per il lū futura prędicta est, per quē nunc apparet impleta: vt populus Dei, qui nunc est popu lus Christianus, iā nō cogatur obseruare, q̄ prophetis tēporibus obseruabantur: nō q̄a damnata, sed quia mutata sunt, non vt res ip sę quę significabantur perirent, sed vt rerum signa suis quęq; tēporibus conuenirent. De niq; in Psalmo quadagesimo quarto, Nam ipse primus est eorū qui hmoi titulū pręfe runt, Pro ijs qui immutabuntur, vbi etiā le gitur, canticū pro dilecto, apertissime Chri stus ostēditur, Speciosus forma prę filiis ho minū. Qui cū in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est, esse se æqualē Deo. Ibi ei dicitur. Accingere gladio tuo iuxta femur: quod in carne esset hominibus locuturus. Per gla diū quippe sermo, per femur caro significa tur: quia semetipsum exinaniuit, formā serui accipiens, vt ille per diuinitatē speciosus for ma prę filiis hominū, etiā illud iteret per in firmitatē, quod de illo alius Propheta, Vidi mus eū, & non habebat speciē, neq; decorē: sed vultus eius abiectus, & deformis positio eius. Nā in eodē Psalmo, q̄ nō tantū homo, sed etiā Deus sit Christus apertissime ostēdi tur, cū dicitur, Thronus tuus Deus in seculū seculi, virga æquitatis * virga regni tui. Dile xisti iustitiā & odisti iniquitatem, propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo exaltationis p participibus tuis. Ab vnctione quippe q̄ Grę ce *χρίσμα* dicitur, Christus est appellatus, ipse est Deus vnctus a Deo, q̄ & ipsam cū ceteris sa cramētis carnalē in spiritalē mutauit vnctio nē. Ibi ei de Ecclesia dicitur, Altitut regina a dextris tuis in vestitu de iurato, circumami cta varietate. Vbi significatur linguarū varie tas in omnibus gentibus: quarū tamen vna & & simplex fides est intus, Omnis. n. pulchri tudo filię regis intrinsecus, Quā Psalmus al loquitur dicens, Audi filia & vide. Audi pro missum, vide cōpletū, & obliuiscere popu lū tuū & domū patris tui. Sic noua implētur, sic vetera cōmutātur. Quoniā cōcupiuit rex speciē tuā. Speciē quā fecit ipse per se, non inuenit in te. Quō. n. speciosa esses eius ocu lis, quando eras tuis sedata peccatis? Neta men spem tuam arbitreris esse in homini bus, sequitur & dicit, Quā ipse est dñs Deus tuus.

C

De Psal.
44. c. 4.

Psal. 44.
Phil. 2.

Ej. 53.

all. Dire
ctionis.

D

tuus. Ne formā serui spernās, ne potentis infirmitatē excelsiq; humilitatē derideas, ipse est Deus tuus. In eo q; paruus apparet, magnus latet, in vmbra mortis Sol iustitiæ, in cōtumelia crucis, dñs gloriæ. Quāuis eū per secutores necent, infideles negēt, ipse est dñs Deus tuus, per huius corpus immutatur, q; antea per vmbas figurabatur. Psalmus quoque sexagesimus octauus habet in titulo, Pro ijs qui cōmutabuntur. Et cantatur ibi passio dñi nostri Iesu Christi, transfigurantis in se quāsdā et voces mēbrorum: hoc est, fidelīū suorū. Non. n. ipse vlla delicta habuit, sed nostra portauit. Vnde dicit, Et delicta mea a te non sunt abscondita. Ibi scriptū est & prænūciatum, q; in Euangelio legimus, factū, Dederunt in escā meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Per hūc ergo immutata sūt vetera, q; titulus Psalmi prädixerat immutanda. Quod Iudēi legentes & nō intelligentes, aliquid se dicere existimant, cū requirunt a nobis quō accipiamus auctoritatem legis & Prophetarum, cū sacra nō obseruamus quæ ibi præcepta sunt. Non obseruamus quia mutata sunt. Mutata sunt autē q; mutanda prænūciata sunt, & in eū credimus cuius reuelatione mutata sunt. Non ergo obseruamus sacra, quæ ibi præcepta sunt, quia intelligimus quæ ibi prædicta sunt, & tenemus quæ ibi promissa sunt. Isti autē qui hæc nobis obijciunt, adhuc amari sunt ex parentib. suis, qui dederūt in escā dño fel, & adhuc veteres ex aceto, q; ei potandū obtulerunt: & ideo nō intelligūt, quia in eis impletur q; sequitur, Fiat mensa eorū corā ipsis in laqueū, & in retributionē & scandalum. Ipsi. n. fel & acetum facti sunt, felleas* & acidas pani vino epulas ministrando. Quō. n. hæc videant, de quib. ibi prædictū est, Obscurentur oculi eorū ne videant. Et quō sint recti vt sursum corda habeant, de quibus prædictū est, Et dorsum eorū semper incurua? Nec de omnib. hæc dicta sunt, imo vero de omnib. ad quos pertinent, quæ prædicta sunt. Ad eos. n. qui vel tunc ex illis crediderunt in Christū, vel nunc vsq; credunt, vel deinceps vsq; in finē seculi credituri sūt, ista non pertinent aduersum Israel, s; qui videbit dñm facie ad faciem. Neq; n. omnes qui ex Israel sunt, hi Israel: neque qui semen sunt Abraham, omnes filij, sed in Isaac, inquit, vocabitur tibi semen. hoc est, nō ij qui filij car-

nis, hi filij Dei, sed filij promissionis deputantur in semine. Sed hi pertinent ad spiritalem Sion & ciuitatem Iudæ, i. Ecclesiæ, de quib. Apostolus dicit, Eram autē ignotus facie Ecclesijs Iudæ, quæ sunt in Christo: qm̄ sicut in eodē Psalmo paulopost ponitur, Deus saluam faciet Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudæ. Et inhabitabunt eam, & hæreditate acquirunt eam. Et semen seruorum eius possidebit eā, & qui diligunt nomen eius, habitabunt in ea. Sed cū hæc audiunt Iudēi, carnaliter accipiunt, & terrenā Hierusalem cogitant, quæ seruit cū filiis suis: non matrem nostram æternā in celis. Itē Psalmus septuagesimus nonus similiter prænотatur, Pro ijs qui immutabuntur. In quo Psalmo inter cœtera scriptum est, Respice de cœlo & vide, & visita vineam istā. Et perfice eā quam plantauit dextera tua, & super filiū hominis, quem cōfirmasti tibi. Ipsa est. n. vinea, de qua dñs, Vineam ex Aegypto transtulisti. Non. n. Christus aliam plantauit, sed ipsam veniendū in melius cōmutauit. Sic & in Euangelio legitur, Malos male perdet, & vineam suam locabit alijs agricolis. Non. n. autē, Eradicabit, aliamq; plantabit: sed eandem ipsam locabit alijs agricolis. Eadem nanq; est sanctorū societate ciuitas Dei, & congregatio filiorum promissionis, mortaliū decessione ac successione cōplēda: atq; in fine seculi simul in omnibus immortalitatem debitam receptura: q; alio modo in alio Psalmo per oliuā fructiferam significatur, & dicit, Ego autē sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternū, & in seculum seculi. Neque. n. quia fracti sunt infideles, & superbi, ac per hoc infructuosi rami, vt infereretur oleaster gentiū: ideo perire potuit radix Patriarcharum & Prophetarū. Quia etsi fuerit, inquit Esaias, numerus filiorū Israel sicut arena maris, reliquæ saluæ sient: sed per eū, de quo dñs, Et super filium hominis, quē confirmasti tibi: & de quo reperit, Fiat manus tua super virum dextere tue, & super filium hominis, quem confirmasti tibi. Et non discedimus a te. Per hunc filium hominis, i. Christū Iesum: & de suis reliquiis, hoc est Apostolis, & aliis multis, qui ex Israelitis in Christum dñm crediderunt, accedente plenitudine gentiū, vinea sancta perficitur: vt remotione veterū, atq; institutione nouorū sacrorum titulus

Galat. 1.

F

Galat. 4.

Ex Ps. 79

cap. 6.

Mat. 21.

Psal. 51.

Rom. 1.

Esa. 10.

G

Psal. 79.

Ex Ps. 68
cap. 5.

Ps. 68.

Joan. 19.

E

Psal. 68.

Al. l. fel-
lei, & a-
cidi.

Rom. 9.

Hier. 31.

tulus eius Psalmi, Pro his qui cōmutabuntur, implentur. Apertioribus itaque testimonijs cū eis agendū est, quæ siue dissentiant, siue consentiant, tñ sentiant. Ecce dies veniunt dicit dñs, & confirmabo super domū Iacob testm̄ nouum: non secundum testm̄, q̄ constitui patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorū, vt ducerem eos de terra Aegypti.

Hgypti. Ista certe prædicta mutatio, non per Psalmorum titulos intelligentibus paucis significatur, sed manifesto præconio prophetice vocis exprimitur. Aperte promissum est testm̄ nouum, non secundum testm̄ q̄ factū est ad populum, qñ eductus est de Aegypto. Cū ergo in illo veteri testamento præcepta sint ista, quæ nos ad nouum pertinentes obferuare non cogimur, cur non Iudæi se potius in vetustate superuacua remansisse nō cognoscunt, q̄ nobis noua promissa tenentibus. q̄ vetera non obseruamus, obijciunt? Qm̄ ergo sicut scriptum est in Cantico Canticorū,

Gen. 2.

Psal. 49.

Aspirauit dies, remoueantur vmbra: spiritus significatio luceat, carnalis celebratio iā requiescat. Deus deorum dñs locutus est, & vocauit terram à Solis ortu vsq; ad occasum: vtq; omnem terram ad testm̄ nouum,

Psal. 95.

cui dicitur in alio Psalmo, Cantate dño canticum nouum, cantate dño omnis terra. Nō ergo sicut antea ex monte Sina, locutus est vni populo, quem vocauit ex Aegypto Deus deorum: sed sic locutus est, vt vocaret terrā, a Solis ortu vsq; ad occasum. Quā si Iudæus vellet intelligere locutionem, audiret hanc vocationem: & in eis esset quibus in eodem

Psal. 49.

Psalmo dicitur, Audi populus meus, & loquar tibi Israel, & testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum. Non super sacrificia tua arguam te, holocausta aut tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos, neq; de gregibus hircos. Qm̄ meæ sunt omnes bestia syluæ, pecora in montibus, & boues. Cognoui omnia volatilia celi, & species agri mecum est. Si esuriero, non dicam tibi: meus est. n. orbis terræ & plentudo eius. Nunquid manducabo carnes tauro- rum & sanguinem hircorū potabo? Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Inuoca me in die tribulationis, & eruam te, & glorificabis me. Certe & hic sacrificiorū veterum aperta mutatio est. Illa. n. Deus accepturum se non fuisse prædixit, cul-

Itoribus suis sacrificium laudis indixit: & hoc non q̄ a nobis tanq̄ indigens expetat laudē, sed vt in ea nobis consulat ad salutem: nam eundem Psalmum ita concludit, Sacrificium laudis glorificauit me, & ibi via est, vbi ostēdam illi salutare Dei. Quid est salutare Dei, nisi filius Dei, Saluator mundi: dies filius ex die patre, hoc est lumen de lumine: cuius aduentus reuelauit testm̄ nouum? Vnde etiam ibi dicitur, Cantate dño canticum nouum, cantate dño omnis terra. Cantate dño, benedicite nomini eius. Statim euangelizandus ipse monstratur, atque additur, Bene nuncia te diem ex die salutare eius. Ipse igitur sacerdos & victima sacrificium laudis impleuit, malorum operum tribuens indulgentiam, & bene operandi largiens gratiam. Ad hoc. n. dño sacrificium laudis ab eius cultoribus immolatur, vt qui gloriatur in domino gloriatur. Sed hoc Iudæi cum audiunt, erecta ceruice respondent, Nos sumus, de nobis hoc dictum est: nos. n. sumus Israel populus Dei. Nos in verbis dicentis agnoscimus, Audi populus meus, & loquar tibi Israel, & testificabor tibi. Quid sumus ad ista dictū? Nouimus quidem Israel spiritalem, de quo dicit Apostolus, Et quicunq; hanc regulam sequuntur, pax super illos, & misericordia & super Israel Dei. Istum autem Israel scimus esse carnalem, de quo idem dicit, Videte Israel secū dum carnem, Sed ista isti non capiunt, & eo ipso seipsos carnales esse conuincunt. Quos paululum quasi præsentis alloqui libet, Itane vos ad eum populū pertinetis, quem vocauit Deus deorū à Solis ortu vsq; ad occasum? Nonne vos ex Aegypto in terram Chanaan translati estis? Non illuc vocati a Solis ortu vsq; ad occasum, sed inde dispersi in Solis ortum & in occasum. Nonne vos ad eius inimicos potius pertinetis, qui dicit in Psalmo, Deus meus misericordia eius præueniet me, Deus demonstra mihi inter inimicos meos, ne occideris eos, ne qñ obliuiscantur legis tuæ. Disperge illos in veritate tua? Vnde non obliuiscens legē Dei, sed eandē circumferentes, gentibus ad testimoniū, vobis ad opprobriū, nescientes eā populo ministratis, qui vocatus est à Solis ortu vsq; ad occasum. An vero negabitis & ea quæ tāta autoritate prædicta, tanta manifestatione cōpleta sunt? Aut maiore cecitate non intuemini, aut mirabili

K

Psal. 95.

Hier. 9.

1. Cor. 1.

Veri Is-

rael. e. q.

cap. 7.

Psal. 49.

Galar. 6.

Psal. 58.

L

Al. l. vii. tute.

Esaie 2. rabili impudentia non fatemini? Quid ergo ad illud rñfuri estis, quod Esaías Propheta proclamat, Erit in nouissimis tēporibus manifestus mōs domus dñi paratus in cacumine montiū, & exaltabitur super colles, & veniet ad eū vniuersæ gētes, & dicēt, Venite a scēdamus in montē dñi & in domū Dei Iacob, & annūciabit nobis vbi salutis, & ingrediemur in eā: Ex Sion. n. lex prodiet, & verbū dñi ex Hierusalē? An & hic dicturi estis, Nos sumus? qm̄ audistis domū Jacob & Siō & Hierusalē: quasi nos negemus de semine Iacob esse Christū dñm scđm carnē, qui significatus est vocabulo montis sup cacumē montiū, q̄ omnes celsitudines eorū eius celstudo transcendit: aut negemus Apostolos & illas Ecclesias Iudææ, q̄ post Christi resurrectionē in eū continuo crediderunt, ad domū Iacob pertinere, aut vero alius intelligēdus sit spiritualiter Iacob, quam ipse populus Christianus qui cū sit minor natu, quā populus Iudæorū, tamen eum crescendo superauit, & subdidit: vt impleretur quod de duobus illis fratribus in figura prædictum est, Et maior seruiet minori. Siō autē & Hierusalē, quanuis spiritualiter intelligitur Ecclesia, magis tñ aduersus istos idoneū testimoniū est, q̄ ex isto loco, vbi Christū crucifixerunt, & lex & verbū domini processit ad gentes. Lex enim quæ illis per Moysen data est, de qua superbius extolluntur, de qua melius cōmunicuntur, non intelligitur prodisse de Sion & Hierusalē, sed de monte Sina. Ad terrā quippe promissionis, vbi est quæ appellatur etiā Hierusalē, post quadraginta annos cū ipsa lege venerunt: non autē ibi eā vel inde acceperunt. Euangelium vero Christi, & lex fidei, quod certū est, inde processit. Sicut etiā ipse dñs, posteaquā resurrexit, loquens discipulis suis, & ostendēs prædicta diuinorū eloquiorū in se esse cōpleta, Quoniā fuit scriptum est, inquit, & sic oportet. Christū pati, & resurgere a mortuis die tertio, & prædicari in nomine eius penitentiā & remissionē peccatorū per omnes gentes, incipientibus ab Hierusalē. Ecce quod prophetauit Esaías dicēs, Ex Sion. n. lex prodiet, & verbū dñi ex Hierusalē: ibi. n. veniens desuper secundū domini promissionem spiritus sanctus, eos quos tunc vna domus cōtinebat, implevit, & loqui linguis omniū gentiū fecit: & inde exie-

runt prædicare Euangelium in notitiā omniū gentiū. Sicut. n. lex illa quæ processit de monte Sina, quinquagesimo die post celebratum pascha conscripta est digito Dei, quo significatur spiritus sanctus: ita lex ista, quæ processit de Sion & Hierusalē, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis sanctorū Euangelistarū scripta est per spiritū sanctū, quinquagesimo die post verū pascha passionis, & resurrectionis dñi Christi, quo die spiritus sanctus est missus, qui fideliter fuerat ante promissus. Ite nunc o Israelitę scđm carnē, non scđm spiritū. Ite nunc, & adhuc contradicite apertissimæ veritati: & cū auditis, Venite a scēdamus in montē dñi, & in domū Dei Iacob: dicite, Nos sumus, vt cęci offendant in montē, vbi collisa facie peius perdati frontē. Si vere vultis dicere, Nos sumus: ibi hoc dicite, vbi auditis, Ob iniquitatē populi mei ductus est ad mortem. De Christo. n. dictum est quē vos in parentibus vestris duxistis ad mortē, qui sicut ouis ad immolandū ductus est, vt pascha, quod nescientes in pecude celebratis, nobis per Christū, q̄ est agnus Dei, cōsecraret: nā pascha nostrū immolatus est Christus. Si vere vultis dicere, Nos sumus: tunc dicite quando auditis, In crassa cor populi huius & aures eorū oppila, & oculos eorū graua. Tunc dicite, Nos sumus: qm̄ auditis, Tota die expandi manus meas ad populum nō credētem, & contradicētē. Tunc dicite, Nos sumus: quando auditis, Excęcentur oculi eorū ne videant, & dorsa eorū semper incurua. In his atq; hmōi prophetis vocibus dicite, Nos sumus: vbi sine vlla dubitatione vos estis: sed vt cęci estis: vt esse vos dicatis, vbi non estis: & non vos agnoscatis vbi estis. Sed in hæc manifestiora q̄ dicturus sum, paulisper attendite. Certe cū auditis in bono Israel, dicitis, Nos sumus. Et cū auditis in bono Iacob, dicitis, Nos sumus: Et cū a nobis causa regriū, rñdetis, Qm̄ Iacob ipse est & Israel, ex quo Patriarcha ppagati sumus, vnde merito patris nři appellatione censemur. Nō ergo vos alto & graui sōno dormiētes, ad spiritalia q̄ nō capitis excitam⁹: neq; nūc quō spiritualiter accipiēda sint ista vocabula, vobis in auditu & visu spiritali furdis & cęcis persuadere conamur. Nepe & vos fatemini, & lectio libri Geneleos manifeste declarat, vnus homo erat Iacob & Israel: & vnde gloria-

B
2. Cor. 3.

Esaie 2.

Esaie 53.

1. Cor. 5.

Esaie 6.

Esaie 65.

Psal. 68.

Vocatio
gentium.
Cap. 8.

C

Esaiæ 2. gloriamini, ipsa est domus Iacob, quæ domus est Israel. Quid ergo est quod idē ipse Propheta, cū prænunciasset montē futurum paratū in cacumine montiū, ad quē venturę essent vniuersę gentes: quia nō de monte Sinā vni genti, sed de Syon & Hierusalē lex & verbū dñi processurū esse omnibus gentibus: q̃ manifestissime in Christo & Christia nis videmus impleū. Paulopost dicit, Et nūc tu domus Iacob, venite ambulemus in lucē dñi. Hic profecto dicitis, vt soletis, Nos sumus. Sed q̃ sequitur, paulisper attendite, vt cū dixeritis quod vultis, et q̃ nō vultis, audia tis. Nā propheta cōiungit & dicit, Dimisit. n. plebē suā domū Israel. Hic dicite, nos sum⁹: hic vos agnoscite, & nobis quia ista cōmemoramus, ignoscite. Si. n. libenter auditis, ad vestrū dicuntur alloquiū, si vero indignanter auditis, ad vestrū dicuntur opprobriū. Dicātur tñ oportet, siue volētibus siue nolentibus vobis. Ecce nō ego, sed propheta quē legitis, per quē Deū locutū nō potestis negare, quē auctoritate diuinarū scrip̃urarū nō potestis auferre, quē admodū illi dñs imperauit, exclamat vehementer: & sicut tuba exaltat vocē suā, vosq; increpat dicēs. Et nunc tu domus Iacob, venite ambulemus in lucē dñi. Occidistis Christū in parētibus vestris. Tandiu nō credidistis, & contradixistis: sed nōdū peristis, quia nōdū de corpore existis: & nunc habetis spatium penitendi, & nūc venite, Olim quidē debuistis, sed & nūc venite: nondum finiti sunt dies, cui non venit vltimus dies. Aut si vos tanquā domū Iacob prophetā secutos, iā in lucē domini creditis ambulare, quæ sit domus Israel quā dimisit, ostendite. Nos. n. vtrosq; monstramus, & quos ex illa domo vocando discreuerit, & quos illic remanentes dimiserit. Vocauit. n. inde nō solū Apostolos, sed etiā post Christi resurrectionē populū magnū: vnde superius iā diximus, Dimisit aut illos, quod et vos non credendo imitamini & vos ipsos, qui eos imitando in eadē perniciē demoramini. Aut si vos estis quos inde vocauit, vbi sunt quos dimisit? Nō enim potestis dicere quod nescio q̃ aliā gentē dimiserit, cū propheta clamet, Dimisit. n. plebē suā domū Israel. Ecce quod estis, non q̃ vos esse iactatis. Dimisit. n. & vineā, de qua expectauit vt faceret vvas, fecit aut spinas: & mandauit nubibus suis ne pluerent super eā

imbrem: sed et inde eos vocauit, quibus dicit, Iudicate inter me & vineā meā: De quib. dñs ait, Si ego in Beelzebub eiicio demonia, filij vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices erunt vestri. Quibus hoc promittens, Sedebitis, inquit, super duodecim sedes, iudicantes duodecim tribus Israel. Sedebit itaq; domus Iacob, quæ in lucē domini vocata ambulauit, iudicare domū Israel, hoc est plebē ipsius dimisit. Quō. n. iuxta eundē Prophetā, Lapis quē reprobauerunt adificantes, hic factus est in caput anguli: nisi ex circūcisione & pręputio populi tanquā parietes de diuerso venientes, in angulo sibi met tanquā in pacis osculo copulātur? Vnde dicit Apostolus, Ipse est enim pax nostra, q̃ fecit vtraq; vnū. Qui ex domo Iacob siue Israel vocantē secuti sunt, ipsi sunt lapidi angulari coherentes, & in domini luce ambulantes: Quos vero ibi dimisit, ipsi sunt ruinā & adificantes, & angularē lapidē reprobātes. Postremo si hęc verba prophetica secundū cor vestrū in aliū sensum detorquere conamini d Iudai contra salutē vestram resistentē filio Dei, Si hęc, inquam, verba si vultis accipere, vt eadem sit plebs & domus Iacob vel Israel, & vocata & dimissa: non in alijs vocata, in alijs dimissa, sed vniuersa propterea vocata, vt ambularet in lucē domini: quoniam propterea erat dimissa, q̃ non ambulabat in lucē domini: Aut certe sic in alijs vocata, i alijs dimissa, vt nulla facta separatione mēse dominicę, ad Christi sacrificium pertinentis, sub eisdem veteribus sacramentis essent vtriq; .s. qui in luce domini ambulantes, eius pręcepta seruauit: ij qui iusticiam respuentes, ab eo deferri meruerunt: Si hęc ergo sic intelligere vultis, qd dicturi estis, & quomodo aliū Prophetā intellecturi, qui vobis omnino hanc amputat vocē, tanta manifestatione clamantē, Nō est mihi voluntas in vobis, dicit dominus omnipotēs, & sacrificiū nō accipiā de manibus vestris. Quia ab oriente Sole vsq; in Occidē tē nomen meum clarū factū est in gentibus: & in omni loco sacrificiū offertur nomini meo, sacrificiū mundū: qm̃ magnū est nomen meum in gentibus, dicit dominus omnipotens. Qua tandem voce tantę rerum euidentię reclamatis? Quid vos amplius nimis impudenter extollitis, vt grauiore ruina miserabilius pereatis? Non est mihi voluntas

Mat. 12.
Mat. 16.F
ps. 117.

Ephē. 2.

Ex alio
Prophē
ta. c. 9.

Malā. 1.

G

Juntas in vobis, dicit, nō quicunque, sed dñs omnipotēs. Quid tm̄ de Abrahę semine gloriāmini, q̄ vbiq̄ auditis Iacob aut Israel, aut domum Iacob, aut domum Israel cū aliqua laude dici, contēditis hoc nō potuisse dici, nisi de vobis, cum dñs omnibus * dicat, Non est mihi voluntas in vobis, & sacrificiū nō accipiam de manib. vestris? Certe hic negare nō potestis, non solum illum non accipere sacrificiū de manib. vestris, sed nec vos illi offerre manib. vestris. Sed quare hoc illi offerri de manib. vestris nō vult? Locus. n. vn^o

I est lege dñi constitutus, vbi manib. vestris sacrificia iussit offerri, p̄ter quem locū oīno prohibuit. Hunc ergo locum qm̄ vestris meritis amisistis, etiam sacrificium qđ ibi tm̄ licebat offerri in locis offerre aliis nō audetis. Ecce omnimodo impletum est, qđ ait Propheta. Et sacrificium non accipia de manib. vestris. Nam si in terrena Hierusalē maneret vobis templū & altare, possetis dicere in eis hoc esse completum, quorum iniquorum inter vos cōstitutorum sacrificia dñs nō acceptat, aliorum vero ex vobis atq; in vobis acceptare sacrificia, q̄ Dei p̄cepta custodiūt, hoc non est cur possit dici, vbi nullus oīno vestrum est, qui secūdum legem, q̄ de mōte Sina processit, manib. suis sacrificiū possit offerre. Neq; hoc ita p̄dictum & impletū est, vt vos prophetica sententiā * rēspōdere permittat, quia manib. non offerimus carnē, sed corde & ore offerimus laudem, s̄m illud in Psalmo, Immola Deo sacrificium laudis. Etiam hinc contradicit vobis, qui dicit, Nō est mihi voluntas in vobis. Deinde ne existimetis non offerentib. vobis, nec illo accipiēte de manib. vestris, Deo sacrificium nō offerri, quo q̄dem ille non eget, qui bonorum nō storum nullius indiget, tm̄ q̄ sine sacrificio non est, qđ non illi, sed vobis vtile est, adiungit & dicit, Quia ab Oriente sole vsq; in Occidentem nomen meum clarum est factum in omnibus gentibus, & in omni loco sacrificium offertur nomini meo, sacrificiū mundum, qm̄ magnū nomen meum in gentibus, dicit dñs omnipotēs. Quid ad hęc re spōdetis? Aperite oculos tandem aliquando, & videte, ab Oriente sole vsq; in Occidentē non in vno sicut vobis fuerat constitutum, sed in omni loco offerri sacrificium Christianorum, non cuilibet Deo, sed ei qui ista

p̄dixit, Deo Israel. Vnde & alibi dicit Ecclesię suę, Et q̄ eruerit te, ipse ceu Israel vniuersę terrę vocabit̄. Scrutamini scripturas, in q̄b. putatis vos h̄re vitam ęternam. Et p̄fecto h̄retis, si Christū in eis intelligeretis & teneretis. Sed perscrutamini eas ipsa testimonia perhibēt de hoc sacrificio mundo, qđ offert Deo Israel, nō ab vna gente vestra, de cuius manib. non se accepturū p̄dixit, sed ab omnib. gentib. quę dñt, Venite ascēdam^{us} in montem dñi. Nec in vno loco, sicut vobis p̄ceptū erat in terrena Hierusalem, sed in omni loco, vsq; in ipsam Hierusalem. Nec s̄m ordinem Aaron, sed secūdum ordinem Melchisedech. Christo enim dictū est, & de Christo tāto ante p̄dictum est, iurauit dñs & non p̄nitebit eum, tu es sacerdos in ęternum, s̄m ordinem Melchisedech. Quid est, iurauit dñs, nisi inconcussa veritate firmavit? Et quid est, non p̄nitebit eum, nisi hoc sacerdotium nulla oīno rōne mutabit? Neque. n. sicut hoīem, p̄nitet Deum, sed Dei dī p̄nitentia, quāuis ab illo instituta rei cuiusq; mutatio, quę credebatur esse mālura. Proinde cū dicit, Non p̄nitebit eum, tu es sacerdos in ęternū s̄m ordinē Melchisedech, satis ostendit eū p̄nituisse, hoc est, eū mutare voluisse sacerdotium, qđ constituerat s̄m ordinem Aaron, sicut de vtroque videmus impletum. Nam & Aaron sacerdotium iam nullum est in aliquo templo, & Christi sacerdotium in ęternum perseuerat in cęlo. Ad hęc ergo lucem dñi vocat nos Propheta, cum dicit, Et nūc tu Iacob domus venite ambulemus in lucem dñi. Tu domus Iacob, quā vocauit & elegit, nō tu q̄ dimisit. Dimisit. n. plebem suā domum Israel. Quicunq; inde venire vultis, ad hęc pertinebitis, q̄ vocabit, illa carebitis, quam dimisit. Lux q̄ppe dñi, in qua ambulant gentes, illa est de qua idem Propheta dicit, M Dedi te in lucem gētium, vt sis salus vsq; in fines terrę. Cui hoc dictum est, nisi Christo? De quo impletum est, nisi de Christo? Non est ista lux in vobis, de quibus identidem dictum est, Dedit illis Deus spiritum compunctionis, oculos, vt non videant, & aures, vt non audiant, vsq; in hodiernum diem. Non est inquam, in vobis hęc lux ideo omni cęcitare lapidem reprobatis, qui factus est caput anguli. Ergo accedite ad eum, & illuminamini. Quid est, accedite nisi credite? Quo

Aug. Tomus Sextus. D enim

Esa. 45.
Ioan. 5.

Esa. 2.

Psa. 109

Esa. 2.

Esa. 49.

Rom. 1.1.

Psa. 117
Psal. 33.

* cōpōrē,

* propheta
tica s̄m̄.
Psal. 49.

Psal. 15.

K

Danie. 2. enim eatis, vt ad eum accedatis, cum ille sit lapis, de quo Daniel Propheta dicit, q̄ cre-
Esai. 2. leendo tam magnus mōs factus sit, vt imple-
 ret vniuersam faciē terræ: Sic. n. & gētes quæ
 dicunt, Venite ascendamus in montem dñi,
 nusquā terrarū pergere & peruenire cōten-
 dunt. Vbi sunt, vbi ascēdunt, q̄a in omni loco
 sacrificium offeri s̄m ordinē Melchisedech.
 Et sicut alius Propheta dicit, Exterminat De⁹
 oēs Deos gētiū terræ, & adorant eū vnū-
 quisq; de loco suo. Cū ergo vobis dī, Acce-
 dite ad eum, non dī, naues aut iumenta præ-

A parate, & vestris victimis onerate, & de tam
 lōginqua terra pergit ad locum, vbi Deus
 sacrificia vestrę deuotionis acceptet, sed ac-
 cedite ad eū, qui in vestris aurb. predicatur,
 Accedite ad eū, qui ante oculos vestros glo-
 rificat, Ambulando non laborabitis, ibi. n. ac-
 ceditis vbi creditis. Hæc fratres charissimi, si
 ue grātiter, siue indigāter audiāt Iudei, nos
 tñ vbi possumus, cū eorum dilectione predi-
 cemur. Nec superbe gloriemur aduersus ra-
 mos fractos, sed potius cogitemus cuius gra-
 tia & q̄ta misericordia, & in qua radice infer-
 ti sumus vt nō alta sapiamus, sed humilib. cō-
 sentientes, nō eis cum præsumptione insultā-
 do, sed cū tremore exultando dicamus, Veni
 te ambule⁹ in lucem dñi, qm̄ magnum est
 nomē eius in gētib. Si. n. audierint, & obaudie-
 rint, erūt inter eos, de q̄b. dictum est, Accedi-
 te ad eū, & illuminamini, & vultus vestri nō
 erubescēt. Si autē audiūt & non obaudiunt, vi-
 dēt & inuidēt, inter eos sunt, de q̄b. dictū est,
 Peccator videbit, & irascet, dentib. suis fren-
 det, & tabescet. Ego autē, dicit Ecclesia Ch̄ro,
 velut oliua fructifera in domo dñi, speraui in
 misericordia Dei ī eternū, & ī seculū seculi.

DE ALTERCATIONE ECCLE.

Et Synagogæ,

DIALOGVS.

B

D Varum matronarum vobis cen-
 sorib. causam videor suscepisse,
 vtraq; negocia magis lateri-
 bus panditurus, vt quicquid
 ex iudicio vestro veritas expo-
 stulata diremerit, id vna de duab. obseruet.
 Idcirco in hoc cētū vestro ius recito, tabulas
 offero. Lege agat, q̄a de possessione cōtentio

est, & reuoluere imperiali sanctione senten-
 tias nō morabor, vt quicquid veritatis ordo
 perspexerit, iuxta legem diuinitus datā, cōcē-
 tus vestri sn̄a promulgetur. Vna quibusdam
 t̄pib. adulterio deprehēsa possessionis nostræ
 præco, quā psuasiōe iura temerauerat, alia
 merito castitatis per sn̄am donatoris, possi-
 dentem illam quæ aurib. vestris vī exacta, nō
 nulla apud seculum prius clandestina fraude
 priuauerat, redhibitione compellit quotidie
 reddere, & adhuc quantū reddiderat debet.
 Totum. n. quicquid possessioni defenderat,
 abiuramus. Ergo si causæ faciē, si frontem
 parabolæ vultis audire, Gentes hæreditatē
 nostram possessionem, & terminos terræ nō
 bis augustin iure cōcessam, potens quondā,
 diues aulæ mulier synagogam psuasit. Mox
 supplicauimus, p̄ces retinemus in manib.
 introductio protinus fundi, habita possessio
 in nostro iure consistit. Resolui nolumus tñ,
 quicquid ornamētorum mulier inquieta p-
 suasit. Quæ cum postulare v̄t redderet, len-
 tius quam deberet exoluit. Nūc ergo ad hāc
 matrem familias & viduam, nostra materfa-
 milias, hoc est ad synagogam ECCLE. dixit,
 Recita quid merueris, & ego qd meruero,
 recitabo. SYNA. rñdit, Prophetæ ad me oēs
 venerunt, qđ tu dissiteri nō poteris. ECCL.
 dixit, Certum est q̄ Prophetæ, dum ad te ve-
 niunt, remorandi pro t̄pe velut ad hospitem
 cucurrerunt: nam probo eosdem sponsi mei
 iuuenes metatores. s̄. Christi gerulos litera-
 rum, mandatorum etiam portitores, inuidiæ
 causa a te fuisse interfectos. Nunquid si ad te
 venissent, a te quispiam eorum potuisset oc-
 cidere? Sed quia ad me veniebant, causa zeli
 homines meos recipi cum non sustineres,
 gladio & fustibus affecisti. SYNA. respon-
 dit, Etiam si istud quod asseris feci, recte &
 honeste peccaui, quia ego regem noueram,
 cuius literas frequenter acceperam, & tu syl-
 uicula quarebaris, quæ Barbarorum ritu ru-
 re collib. intra inuia vel secreta, agresti quo-
 dam tugurio commanebas. Nam quid te ali-
 quando rusticus fuit? Tu cum gentib. cum
 quibus ego sæpe pugnaui, pastoralis more ba-
 lantia credo pecora sequebaris, ego scepro
 & legionib. fulta, apud Hierosolimam pur-
 pureo amictu regnabam: ego Romanū pos-
 sidebam imperium: ego reges, milites, & alie
 nigenarum gentiū duces occidi, mihi Persæ

&

& Indus aurum, gemmas, ebur, argentum & fericum, totasq; opes aduexit, tu montana rustica, apta pecorib. tu pſis in vallib. trū diuerſabare ſollicita, tu ex vaſta rupe cōdenſior, cui rimofus lapis timidū quodā preſtabat hoſpitiū, lac de caſeo vaccinia cū glāde mādebas, ego Pharaonē ſuis currib. ego Aegyptios, ego Chanañcos, Hiebuſcos, & Cethęcos, & Phereſeos reges occidi. ECCLE. dixit, Recognoſco q̄ loqueris, & laudes tuas diſſixi nō poſſum. Scio q̄a vr̄bis tuę & ambicioſa fora, & capitolia celſa vidisti, armorum uorū impreſſio, & fulgētia clypeorū ſi

E gna, ſpicula, enſes, iacula miſſorū telorū expreſſum equeſtriū exercituū gemitū magnos ornatos duces & tyrānos ſtrauit. Scio potentiam tuam, q̄ Hieroſolyma illa pōpuli faſtu ructuabat. Scio. n. quia tibi quodā Romanus orbis intremuit, & terra gentium palpitauit, ſed memor eſſe dēs quid p̄ vnā mulierē Dinam feceris in Sichem. Imbelles hoies, & innocentie ſuę honore fulgentes, latronum ritu vaſtaſti. SYNA. reſpōdit, Potestas regni permiſſe libertatis accepit audaciā. Nunq̄ in eo peccaſſe me credis, ſi ſub imperio meo maculaui quos volui, aut meos forſitā rebelles occidi? Qui poteſtatem regnādi dederat, faciendi vtiq; quicquid vellem indulſerat dignitati. Aut dic mihi, ſi legem non habet qui proprio regnat imperio, & qui poſſidet totum, neceſſe eſt vt regni potentia quocunq; volet extendat. ECCLE. dixit, In eo me gaudeo ſublimatam, q̄ celſis celſior ſum facta, & regna regnatiū deſieci, & ecce ſub pedib. meis purpurata quondā regina verſaris. Ille eſt. n. rex regum, qui eidem imperare coepit, quę ſe viderit aliq̄n regnaſſe, Regnaſti faſtor, Romana tibi terra ſubiſciuit, reges & principes ceciderunt, & ſi q̄n conſlixeras, captiuus hoſtis luccubuit. Noli irarſci, ſi tu quę fueras domina, mihi facta videaris ancilla.

F SYNA. r̄ndit, Quia te tanto præconio declarati, proba ancillā, & dominā recognoſco. ECCLE. dixit, Habeo tabulas, recito teſtū, q̄ ſcriba quondā tuus vares ſcripſit, & Aarō magiſtratu præſente ſignauit. SYNA. r̄ndit, Scio teſtū ſub regno meo conſcriptum, ſed volo diſcere vbi me dictator voluminis ſeruire mandauit. ECCLE. dixit, Lege quid Rebecca ſit dictum cum pareret, Duę gentes in vtero tuo ſunt, & duo pupuli de ventre tuo

diuident, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Certe maiorem te pauloante dixiſti regnaſſe, triumphaſſe, ſceptū tenuiſſe, purpurā poſſediſſe, me miniſculā vallib. delituſſe quodā, vel in collib. habitaſſe ſaxorum, te auro, ornamēto, byſſo, ſerico, gemmis clariſſe nobilib. me minorē pecorum lacte vixiſſe. Ego oues & pecora, tu militem poſſidebas. Inde eſt quod ego minor atque pauperior, tu maior & diues ſubiugata mihi eligas * populo ſeruitura minori. ** ſorte de gas.*

SYNA. r̄ndit, Recognoſco titulum teſtamēti, video literas quas ipſa in theſauro meo & in bibliotheca ſeruauit. Sed dicito mihi quō tibi ſeruiſſe, quę adhuc filios meos liberos eſſe recognoſco, Vacant negociis, nauigandi poteſtas libera, compedes neſciūt, nullus vineā laborioſa neceſſitatis foſſura diſcerpit, neſcio an tibi ſim ſeruitute ſubiecta. ECCLE. dixit, Teſtū recolis, apices recognoſcis, & adhuc non recipis ſeruitutem. SYNA. r̄ndit, Dic tu mihi qd̄ aſſeris, recognoſco Moysen, audio, & refugere non poſſū, ſed qualiter tibi ſeruam ſcire non poſſum. ECCLE. dixit, Mutarete nō potes, ſemp̄ negas & fallis, ſemper de falſitate contendis. Certe regnaſſe te ante dixiſti, cū populus Iſrael locum tenuiſſet imperii * Si adhuc regnas, liberam te eſſe cognosco, & nec dū mihi ſeruitute ſubiecta. *a. l. latum tenuiſſet imperiū.*

Alioquin ſi recte populo Iſrael Chriſtianus populus regnat, conſtat te ancillam eſſe non liberam, quam video ſeruituti ſubiectam. Reſpice in legionibus ſigna, nomen ſaluatoris intende, Chriſticolas imperatores aduerte, & coſidera te de regno eſſe diſcuſſam, & nobis iuxta teſtamenti fidem quod ſeruas, conſtitere, tributum mihi ſoluis, ad imperium nō accedis, hſe non potes præfecturam. Iudgum eſſe Comitem non licet, ſenatum tibi introire prohibet, præfecturam neſcis, ad militiam non admitteris, mēſas diuitum non attingis, *Comes hic dignitatis nomē eſt.*

H chariſmaticum ordinem perdidisti, totum tibi non licet, cui etiam ad manducandum vt vel male viueres, pauca condonamus. Ergo ſi iis quę ſumma quę prima ſunt caruiſti, lege quid Rebecca ſit dictum, cum geminos pareret. Duę gentes in vtero tuo ſunt, & duo populi de ventre tuo diuidentur, & populus populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. SYNA. reſpondit, Quid tamen feceram vt me diuinitas de regno diſcueret, & priuaret

varet imperio? ECCLE. dixit, Si tu vt graui-
 ter peccasti, tā grauis poena sit seruitutis sub
 interitu mortis debita, nec ancilla potes esse
 nec libera. Nā cum primū Moyſes in monte
 Sina charaxatas decalogo duplices tabulas
 accepisset, vos contra Deum idola poposci-
 stis, dicētes ad Aaron, Fac nobis Deos q nos
 antecedit. SYNA. rñdit, Hic me miserā er-
 rasse cognosco, sed mox eos qui idola popo-
 scerunt, vsque ad vltimā mortē damnationis
 puasit interitus. Quid ergo posteri fecerūt, si
 mox illi seniores, qui istud admiserant, pēn-
 suā merita sulceperunt? ECCLE. dixit, Certū
 habeo q legisti, sed q legeris retinere nō po-
 teris, & ipsum agnosco. Sed recale scriptū,
 Et annunciat filii filiorū suorum, qm pecca-
 ta parētum eorum in filiis creuerunt, & non
 laxabo illis dicit dñs. Et alibi ait, Parentes
 vnas acerbis manducauerunt, & filiis dentes
 stupuerūt. SINA. rñdit, In quo tibi plaudis?
 sub cuius regno imperiū tenes? Prius ad me,
 vel in populo meo Christ⁹ aduenit. ECCLE.
 dixit, Sic erat dignum, vt totū q cquid fuerat
 astruendum, diuina sapiētia praeueniret. Si n.
 ad me Christus principaliter aduenisset, et te
 sub aduentu ipso primæ natiuitatis repudia-
 re voluisset, hodie diceres, Nō venit ad me,
 nesciui qd colerem: nā si & in populo meo
 dignatus fuisset accedere, quem Prophetę
 Deū dixerant, cōfiterer. Ad te venit mortuos
 tuos virtutū imperio sulcavit, loquaces p-
 stitit mutos, gressib. reddidit claudos, cecos
 oculauit, paralyticos absolutis artub. expedi-
 uit, leproſos sanitati restituit, & nō esse Deū,
 quem Deum legeras, prophana mēte dixisti.
 Idcirco, qā dixisti Saluatorem & dñm prius
 ad te venisse recolo, & elogio tuo rursus cō-
 tendo, Lege qd tibi Esdras ex psona Saluato-
 ris scripsit, Ad meos veni, & me mei non re-
 ceperūt. Quid tibi faciam Iacob? Noluit me
 audire Iuda, transferā me ad alteram gētem.
 Vnde vides te non debere gloriari q videris
 Christum. Maior. n. causa criminis est videre
 cui seruias, & cōtemnere cui dēas seruitutē.
 Defenderes forsitan te, si diceres, Non noui
 dñm, nesciui Prophetas fuisse mentitos. Attū
 & Prophetę dixerunt, & ipsum dñm, quem
 Prophetę cecinerāt, cū suis mirabilib. agno-
 uisses, & miserabili refutatiuncula blasphem-
 masses, vides te sub tanti criminis reatu excu-
 sare non posse. SYNA. respondit, Dixerant

quidem Prophetę esse venturum, sed vnctū
 Dei, sed puerum sctum de virgine. Vnde an
 ipse dominus venire velit, penitus ignorabā.
 ECCLE. dixit, Recte ergo Esaias ait, Vade &
 dic populo isti, Aure audietis, & nō intellige-
 tis, & videntes videbitis, & nō cognoscetis.
 Inerassauit. n. cor populi huius, & aurib. gra-
 uiter audierūt, & oculos suos clauferunt, ne
 forte videant oculis, & aurib. audiant, & cor
 de intelligāt, & reuertant, & curē illos. Nam
 & Hieremias ait, Me dereliquerunt fontem
 aquę viuę, effoderunt sibi lacus detritos, &
 non potuerūt aq. potare. Et quid adiecit idē
 Prophetā? Miluus cognouit tps suum, turtur
 & hirundo, grues, passerēs custodierunt tem-
 pora introitus sui, populus autē meus me non
 cognouit. Nam & in Salomone credo q le-
 geris, qui ait, Quarent me mali, & non inue-
 nient, odio. n. habuerunt sapientiam, sermo-
 nem autē dñi non receperunt. Vides ergo
 te Deum Dei filium blasphemis oculis, & p
 phano pectore reieciſſe. Ergo si legis Esaiā,
 legis Prophetas, Deum Christum frequēter
 audisti, sic. n. ait, vt tibi & de virgine, & de fi-
 lio, sicuti ipsa dixisti, rñdeam, Pariet virgo fi-
 lium, & vocabi nomē eius Emmanuel, qui
 interpreta, nobiscū Deus. Et Dauid ait, Pro-
 pterea vixit te Deus, Deus tuus. Et in Geneſi
 sic ait, Et fecit Deus hominem ad imaginem
 suam. SYNA. rñdit, Nolo te in tanto plausu
 efferāt lectiones, sed ad illud conuertere, qd
 mihi arbitror profuturum. Relpice te nec le-
 gem accepisse, nec circūcisionem meruisse,
 in quo signo gētilitas segregat. Inde est q &
 signum meum habeo, & legem quam Moy-
 ses protulit, non amitto. ECCLE. dixit, Legē
 te accepisse testaris, sed legem veteris testa-
 menti, Ego autem Euangeliorum nouam le-
 gem accepi. Et vt scias veterem nouitate cō-
 pressam, lege Esaiam qui tibi ait, Illa vetera
 transferūt, ecce facta sunt noua, nunc orient.
 Nam quod dicis te in salutē populi, circū-
 cisionis signaculum accepisse, hodie probō
 stultitiā tuā fuisse deceptā. Si ergo per circū-
 cisionē æternitas donabat, vides te caput ac-
 cepisse, non pedes, & vno oculo vel vna ma-
 nu fuisse truncatā: mediā vixisse, & mediam
 fuisse emortuā. Nā si dicis populū tuū in fi-
 gno tuę pñsionis esse saluandū, qd faciēt vir-
 gines tuę, quid faciēt viduę, quid matres et
 synagogę, si circūcisionis signum populo
 ad

Esai. 6.

Hier. 2.

Hier. 8.

Prov. 1.

L

Esai. 7.

Psal. 44.
Gene. 1.

M

Esa. 42.

- ad æternam vitam profecisse testaris? Ergo Iudæas foeminas hæc nō decet, viri. n. circumcidunt, mulieres aut præputium non admittunt, ergo saluæ esse non pñt, si circūcisione saluamini. Vides ergo te viros, hoc est circūcisos hæc posse Iudæos, mulieres aut, quæ circūcisci nō pñt, nec Iudæas nec Christianas, sed Paganas esse profiteor. Audi, doceo te clarissime circūcisionis insignia, q̄ circūcisionē accipere potuisses, nunq̄ prodigiū de regno perpeti cecidisses. Respice qđ Hieremias ait: Hæc dicit dñs viris Iudæis qui habitatis in Hierusalē, Renouamini inter vos nouitate, & ne feminaueritis in spinis, Circūcidite vos Deo vestro, & circūcidite præputiū cordis vestri. Qđ & ipse Moyses ait, quē tu similiter sequebaris, licet mihi mandata portaret, Erit, inquit, in nouissimis dieb. circūcidet Deus cor tuum, & cor seminis tui ad dñm Deum tuum amandum. Et Apostolus Paulus ait circūcisi estis circūcisione non manufacta, nō in explicatione carnis, sed in circūcisione Christi. Quid ad hæc dicimus synagoga? Ecce non carnis, sed cordis circūcisio mādabatur. s. vt vitia cordis incideres, vt libidinē defecares, vt idololatriæ caput auferres, vt tunicam fornicationis scinderes, Quia ait, ppheta, In lapide mēchata es & in ligno, Vides ergo te non accepisse in signum salutis circūcisionem, sed in signū potius pudoris & turpitudinis. Nā putas signū esse qđ vestitu tegit, quod præ verecundia non proferret, quod vxori tantummodo debitum esse cognoscit, qđ officina & mulieres tuas depilato capite ac decaluato ī afinis sæpe vidi dānatas. Vtiq; si signum salutis est illud qđ adulterā stuprauit, qđ virginē vitando cōprelsit, mulier quæ de circūcisionis salute sibi turpiter luse dānari nō debet, nec ille puniri, qđ adulterā de salutifero circūcisionis signo cōpressam vel in mortē reiecit. Nescio an illic signum salutis esse potuisset, vnde facinoris admissa damnant. Populus aut meus signum salutis in fronte gestādo, totum hoīem viros ac mulieres, de alto signaculi, casta de sublimib. & publica libertate defendit. SYNA. respōdit. Vellem addiscere vbi signum frontis acceperis, vel quis Propheta signū istud qđ dicis, hoc est signum frontis signaculo sāctificationis inciderit, ECCLE. dixit. Habes Ezechielē prophetam, qui ex præsētia maiestatis exclamat, Itē, & cœdite, & nolite parcere oculis vestris, Nolite misereri seniorib. iuuenes, virgines, paruulos & mulieres interficite vsq; ad internitionem, omnem aut super quem signum scriptum est in fronte, ne tetigeritis. Idem quoq; ipse Propheta sic ait, Vade per mediam Hierusalem, & notabis signū sup frontem virorū, qui ingemiscūt & moerent ob iniquitates q̄ fiunt in medio ipsoꝝ. Itē in Apocalypsi, Vidi agnū stantem in monte Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor milia, & habebāt nomen eius & nomē patris eius scriptū in frōtib. suis. Vides ergo signum mihi datū, & insigne crucis q̄ dimissa te atq; derelicta, passio saluatoris ornauit. SYNA. rñdit, De signō frōtis interrogata crucis signaculum pposuisti, quasi vero anteq̄ saluator veniret, vates antiquissimi insignia p̄dicauerint, & ideo dicito mihi si legisti qđ Christus passurus esset & in cruce penderet. ECCLE. dixit, Audi synagoga, & nū vt docearis, sed vt puniaris, aduerte legē, & inuenies vbi saluator manib. extensis crucem figuraltē prophetauit: Et sic. n. Esaias ex persona saluatoris ait, Expandi manus meas tota die ad plebē contumacē & contradicere mihi, quæ ambulauit vias non bonas, sed post peccata sua. Nā & Hieremias ait, venite mittamus lignum in panē eius. Et in Deuteronomio, qđ pentateucho vtebaris, Et erit, inquit, vita tua pendēs ante oculos tuos die & nocte. Sic & Plāmidicus refert, Exclamaui ad te dñe, tota die expandi ad te manus meas. Nā in numeris, hoc est in lege tua, quam tu prior acceperas, qđ Christus suspensus esset & in cruce pēderet, sic ait, Nō quasi homo Deus suspēdit, neq; quasi filius hoīs minas patitur. Et alibi Propheta ait, Dñs regnauit a ligno. Ecce miracula passionis, ecce speculū lucis, ecce populi tui iniqua commenta, vt Deum Dei filium in crucem suspenderent. SYNA. rñdit, Facta recolo, & dicta similiter recognosco, sed quē tu es quē me increpare videaris? Turistica, tu aliquādo montāna, tu Dei legibus aliena, quæ gentilico more vivebas, ego in lege verlabar, ad me Prophete venerunt, mihi quē iussa & præcepta portabant! ECCLE. dixit, Audi synagoga, audi vidua, audi derelicta, ego sum quod tu esse non potuisti, ego sum regina quæ te de regno deposui, ego sum sponsa quæ derelictis idolis de sylua &

- de monte descendi, vt ait Patriarcha tuus, Ec
Gen. 27. ce odor filii mei sicut odor agri pleni quem
 benedixit dñs. Vnde venis virgo cum lacte,
 cum florib. innumerata iuencula, opaco de
 nemore, ciuis simplex, lata pallio niuali cō-
 posita? Sponsus meus speciosus prae filiis ho-
 minum, rex regum, qui caput meū mitra cō-
 posuit, ac me protinus purpurauit, venientē
 excepit. SYNA. rñdit, Qualiter istud poteris
 comprobare, q̄ & tu spōsa sis, & Christus in
 lege videat sponſus. ECCLE. dixit, Si ad me
 principaliter Prophetae concurrissent, hodie
 diceres ignorasse legē non habuisse Prophe-
 tas, nescire te quid esset scriptum. De tuis igit
 Prophetis reuincēdam te recognosce. Audi
Iohel 2. ergo quid Prophetę de sponſo & sponſa mā-
 dauert. Nam sic Iohel Propheta ait, Canite
 tuba in Sion, sanctificate ieiuniū, & indicite
 E orōnem, aggregate pupillum, sanctificate ec-
 clesiam, excipite maiores natu, colligite par-
 uulos & lactentes, procedat sponſus de cubi-
 culo suo, & sponſa de thalamo suo. Nam cer-
 tum habeo q̄ tu illa es Hierusalē, de qua &
Psal. 118. sponſus & sponſa, vt ait David. Et ipse tanq̄
 sponſus procedēs de thalamo suo, Exultauit
 vt gigas ad currēdā viam, a summo cōelo
 egressio ei⁹, Et occurſus eius vsq; ad summū
 eius, nec est qui se abscondat calore eius. Et in
Apoc. 21 Apocalypsi Ioannes ait, Veni ostendam tibi
 nouā nuptā spōsam agni. Et eduxit me in spū
 in montē magnum, & ostendit mihi ciuitatē
 sanctā Hierusalem descendētē de cōelo, ha-
 bentem claritatem Dei. Sic etiā ipse Ioannes
Apoc. 19 ait, Regnabit dñs Deus oīpotens, exultemus
 & lætemur, demus ei claritatē, qm̄ venerunt
 agni nuptiæ, & vxor eius se preparauit. Vides
 ergo & spōsam & vxorē dictā fuisse p̄ legē,
 sponſam, q̄ spōdeo fidem me redditurā dño
 saluatori, vxorem, q̄ per cōceptum baptis-
 mī spū maritatē, filios veri mei lauacro turgēte
 F producam. In quo puerperio generationis
 gratioris, spūs & aīa nuptiali societate iungū-
 tur. SYNA. rñdit, Illud scire desidero, ne for-
 te putes me oblitam fuisse qđ dixeris, totū vt
 videar scrutari, quid est quod Prophetam di-
 xisse contendis, quid est quod ait in Deutero-
Deu. 21. nomio, Et erit pendens vita tua ante oculos
 tuos die & nocte? ECCLE. dixit, Non quod
 te doceā, eloqui vel effari contendo, sed nec
 taciturnitas dubitationis lineam ducat, ac p̄
 hoc de tuo te testō conuincō. Saluator enim
 die & nocte pependit in cruce, hoc est sexta
 feria per diem, & huius diei per noctem vsq;
 ad sabbatū, quo dixisti iuxta legē hoīem
 in ligno nō licere pēdere. Hæc tibi interim,
 vt fecisti, dicta esse videant: nam ad cām ve-
 ritatis, & ad dogmatis nodum illud cōtem-
 plare qđ dicimus, Et erit, ingt, vita tua pen-
 dens ante oculos tuos die ac nocte. In vna. n.
 die fuit dies & nox. Lucem diei subito tene-
 brarum horrore nocturna caligo distinxit, si-
 cut saluator cū suspenderet in ligno, ab hora
 diei sexta vsq; ad horam nouā tenebræ factę
 sunt, nox lumen abstulit, & totā diē feralis &
 luctuosa caligo cecauit. Vides ergo in vno
 die & diem fuisse & noctem. Merito p̄ hāc
 idem passiōē in Deuteronomio ait, Et erit
 vita tua pendens ante oculos die ac nocte.
 SYNA. rñdit, Ergo si in cruce suspensus est,
 si pepēdit, si occisus est, quō resurrexit? Quo
 tu illū asseris viuere, resurrexisse, & in cōelis
 in dextera patris residere? Doce ergo me, si
 mortem vicit, si resurrexit, qui vī occisus, ita
 tñ vt mihi quæ dicis, de Prophetis assignes.
 ECCLE. dixit, Audi misera audi infelicissi-
 ma, audi mulier parricida, q̄ adhuc de Chri-
 sti morte, de resurrectione subdubitas. Lege qđ
 dixerit ex persona saluatoris David Psalmo
 quintodecimo, Nō derelinques aīam meam
 in inferno, nec dabis sanctū tuum videre cor-
 ruptionem. Quis est sanctus nisi Christus.
 Quis est incorruptus, nisi filius Dei? Sicut ait
 in Psalmo viceſimonono, Dñe deduxisti ab
 inferis aīam meam. Itē in Psalmo tertio, Ego
 dormiui & somnum capī & exurrexi, qm̄
 dñs suscepit me. Et idem rursus David ex per-
 ſona patris ad filium ait, Exurge gloria mea,
 exurge, exurgā diluculo. Nā diluculo q̄ ait,
 hoc est post diem terciā calicā morte infe-
 risq; damnatis, reciduat viuus ex mortuis vē-
 turus, vt ait Propheta, Ad vesp̄um demora-
 bi⁹ fletus, & ad matutinum lætitia. SYNA. re-
 spondit, Aliud interrogauerā, & aliud immi-
 sisti, de resurrectione cognoui, & q̄ inferos
 superauit, ad didici. Sed qm̄ dixisti die tertia
 resurrexisse dominum saluatorem, quod an-
 fuerit factum ignoro. ECCLE. dixit, Scio
 quia memor es, sed penitentia causa non
 vis confiteri quod nosti. Error macerat con-
 scientiam, & crimen memoriam tollit. Audi
 ergo Christum ab inferis vt nos viuificaret
 die tertia resurrexisse. Lege Osee pphetam, *Osee. 6.*
 qui

Exo. 19. qui ait, Viuificauit nos die tertia. Et in Deuteronomio sic ait, Dixit dñs ad Moysē, Descē de & sanctifica populum meum, sanctifica illos hodie & cras, & lauent vestē suā, & sint parati in perendinū diem, i. in diem vltra crā finū. Die. n. tertia descendit dñs in montē Sina. Et in Euangelio sic ait, Progenies nequā & adultera signū petit, & signum non dabit ei, nisi signum Ionæ prophete. Quo. n. Jonas fuit in ventre ceti trib. dieb. & trib. noctib. ita erit filius hominis trib. dieb. & trib. noctib. in corde terræ. SYNA. rñdit, Recognosco, I vera sunt quę mihi teste prophetia narrātur, Nūc scire desidero vbi sit vbi lateat Christus q. de terra resurrexit, volo. n. videre, si postea per Prophetas aliqui post passionē vel post resurrectionem habeat potestatis. Legi. n. ad saluandum populum venturum esse Heliam vnctum Dei. ECCLE. dixit, Ergo misera qđ negare non potes, confitere, & audi omnia? veritas calare non potest, tota se vsque ad coelos claritatis libertas extēdit. Lege Danielem qui ait, Videbam in visione noctis, & ecce in nubib. cœli quasi filius hominis veniēs venit vsq; ad veterem dierum, & stetit in cōspectu eius, & qui assidebant obtulerunt eū. Et data est ei potestas regia, & omnes reges terræ per genus, & omnis claritas seruiēs ei, & potestas eius æterna, quæ nō auferetur, & regnum eius æternum quod nō corrumpet. SYNA. respondit, Gloriam habere vnctum Dei, hoc est Christum negare non possum. Sed hoc mihi dicito, si posteaquā passus est & resurrexit, Gloria istam adipisci potuit & tenere. ECCLE. dixit, Lege Eiaiam Prophe tam qui ex persona saluatoris ait, Nunc exurgā dicit dominus, Nunc clarificabor & exaltabor, nunc videbitis, nunc intelligetis, nunc cōfundemini, vana erit fortitudo spiritus vestri, ignis vos consumet. Sed & Dauid ait, Dixit dominus dño meo, sede a dextris meis. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuę emitte dominus ex Sion, & dominaberis in medio inimicorum tuorum. SYNA. respondit, Ergo & Deus & filius Dei. ECCLE. dixit, Vtique stulta. Qui de homine gignit, homo est, ita & qui de Deo oritur, Deus profecto signat. SYNA. respondit. Non assertionibus credo, sed lege reuinci desidero. Non enim te sed Prophetas audire contendo. ECCLE. dixit,

Respice quod Psalmidicus ait, & scies dñm Deum esse saluatorem. Exurgat, inquit, Deus & dissipentur inimici eius, & effugiant qui oderunt eum a facie eius. Sicut deficit fumus deficiant, & sicut tabescit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei. Cantate Deo, psallite nomini eius, viam facite ei qui ascendit sup occasum, dñs nomē est illi. Qui producit vnctos in fortitudine, qui habitāt in monumentis. Et rursus idem Dauid, Exurge dñe & iudica terram, qm tu hereditabis in oib. gentib. Et alibi, Deus deorum dñs locutus est. Et, Pariet virgo filium, & vocabit nomen eius Emanuel, quod est interpretatū, nobiscū Deus. Et, Propterea vnxit te Deus tuus. Habes ergo & Deum & dñm & regem. SYNA. rñdit, Et Deum & dominum recognosco, sed regem mihi probari desidero. ECCLE. dixit, Stultissima mulierum, si Deū confiteris, regem fateri non debes? Aut nunquid Deus potest esse, nisi regnauerit? Omne regnum sub pedib. Dei iacet, Et quicquid regna tenent, maiestas possidet Dei. Ergo regem dubitas, quē Deum pfecto cognoscis? SYNA. rñdit, Non quidem dubito, sed volo mihi Israel veritate signari. ECCLE. dixit, Lege Dauid, & inuenies in Psal. 71. Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Et in Psal. 73. sic ait, Deus aut rex noster ante secula, operatus est salutē in medio terræ. Et in Psal. 2. Ego aut constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctū eius, annuncians imperium eius. Et apud Malachiam sic ait, Rex magnus sum ego, dicit dñs, & nomē meum illustrabo apud gentes. Et in Psal. 96. Dominus regnauit, exultet terra, latent insula multæ. Et alibi, Eructauit cor meū verbū bonum, dico ego opera mea regi. SYNA. rñdit, Præuenisti me, rñdere nihil possum, non assertionē verborū, sed lege videor esse dāna ta. ECCLE. dixit, Interroga quācūq; volueris, & ego de tuo testamēto reuincā. SYNA. respondit, Certe dicis te diffiteri nō posse, qđ Christ⁹ Deus sit Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Vtique Abraham Iudæus fuit, quomodo ergo me dicis dammandum? ECCLE. dixit, Bene, qđ iam cœpisti reciprocare sermones, & de obliquitatē verborum per flexuras parabolarum membra palpare: nam & Petrus & Paulus predicatorēs mei Iudæi fuerunt, sed derelicta te, ad fontem vitæ, æter-

Psal. 67.

Psal. 49.

Mar. 1.

Psal. 44.

L

Malac. 1.

Psal. 44.

M

D 4 nam.

namq; gratiam conuenerunt. Nā Abraam, quem nominasti, cum paganus esset, & idola confringeret, sic ad diuinā maiestatis amicitias cōsolauit: inde incolumis iam Dei amicus, ad te rursus accessit, sed & postmodum a te ad gētes, hoc est ad nos, iterū redire mādauit. Sic. n. in Genesi ait, Dixit, inquit, dñs Deus Abrahæ, Exi de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & vade in il- lam terram, q̄ tibi ostendero, & faciam te in gentem magnā, & benedicā te & magnificabo nomen tuum. Vides ergo Abrahæ præceptum, vt exiret de terra tua & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veniret ad terrā gētiū, & princeps fieret sup gētes, & magnū nomē acciperet. Nam & in figura saluatoris benedixit Isaac Iacob; Seruiunt tibi, inquit, gentes, & adorabunt te principes, & eris dñs fratrib. tuis, & adorabunt te filii matris tuæ. SYNA. respōdit, Ergo omnes ad te venerūt, & ego, quæ tot & tantos filios habui, & filiorum multitudine gloriata sum, vt derelicta despicior, quæ fui mater populis, aut si tibi vt plures filios habeas in lege mandatū est, probare debes ex lege. ECCL. dixit, Nunc flecte ris, nūc te antiquus rigor extollit mox, & ad malitiā replicaris. Dicit. n. dñs, Dilata locū ta bernaculi tui, & aulæ orū tuorum longās fac mensuras, & palos tuos confirma. Adhuc in dexterā tuam, & in sinistrā extende, & semen tuū gentes possidebunt, & ciuitates desertas inhabitabis. Noli timere, q̄ deuicta es, neq; verearis, q̄ maledicta es, qm̄ confusionem æternam obliuisceris. Fui utiq; maledicta cū idola sequerer, fui cōfusa, cū diuinitatis mādata nescirē, fui sterilis, q̄ baptismū non habebā: quo imperio maiestatis filios enutrirē:

B nūc exaltata sum in filios, & per dñm Ch̄m æterna regna suscepi. Merito & in βουλῆσιν id est regnōrū, ait, Sterilis peperit septem, & quæ plurimos filios habebat, infirmata est. Et Apostolus ad septē ecclesias epistolas mittit. Et Iacob accepit vxores duas, maiorem Liā, oculis infirmiorib. typum Synagoge, & minorem speciosam Rachel, typū ecclesie, quæ & sterilis diu mansit, & postea peperit, & benedicta est. Merito ait in Genesi, Et dixit dñs ad Rebeccam, Duæ gentes in utero tuo sunt, & duo populi de ventre tuo diuident, & populus populum superabit, & maior seruiet minori. Item apud Osee Prophetam, Voca-

bo, inquit, non populum meum populum meum, & nō dilectam dilectam. Erit. n. quo loco dicit, non populus meus, illo loco dicent filii Dei viui. Nam & in Esaia legis, Terra vestra deserta, ciuitates vestre exulta, regionē vestram in cōspectu vestro alii comedent, & ecce deserta est, & sabuerfa populis alienis. Derelinque filia Sion sicut cala in vinea, & sicut cussodiariū in cucumerario, & quasi ciuitas quæ expugnat, Nunc ergo si iuxta legē derelicta es & desolata, & qd ego feci, quæ quæ credidi dotalib. tabulis, regnū magnū accipi, qd & tu proculdubio hīc potuisses, si nō te criminis furore & prophano parricidio prædānas; nā memor es qd ex persona tua Esdras ille Propheta tuus exclamet, vbi filiis tuis miserabilē seruitutē indixi sit. Ite filii, q̄a vidua sum, & derelicta, educaui vos cum lēgitia, amisi vos cū luctu & tristitia. SYNA. respondit, Ergo homicidiū feci? ECCL. dixit, Vide si apud te, humani sanguinis persecutrix, homicidii crimen admiseris: nam negare nō potes, quā iustos Dei Prophetas occideris. SYNA. rñdit, Quis mihi probat, q̄ maculauerim manus meas sanguine Prophetarum? ECCL. dixit, Gladius tuus p apicē mucronis madido adhuc cruore distillat, & reuinci desiderat? Audi ergo quid Helias testat, Aemulando, inq̄t, æmulatus sum dño meo omnipotenti, qm̄ derelinquerūt te filii Israel, & altaria tua demolierūt & Prophetas tuos interfecerunt gladio & remansi ego solitarius, & querunt aīam meam vt auferant eā. Vide etiā qd Esdras prædixerit, Discesserunt a te & abierunt post legem tuā & Prophetas tuos interfecerunt, qui obtestabant eo vt reuerterent ad te. Sic etiam & Hieremias scripsit, Misi ad vos seruos meos Prophetas ante lucē mittebam & non exau- diebatis me, neq; intendeatis aurib. vestris ne ambularetis post Deos alienos, vt seruiretis eis, & pcepta mea audire noluitis. SYNA. rñdit, Nunc recolo, nūc recognosco. Sed qd diceret ante, nesciui, quia prophetas istos ne gligenter audiuī. ECCL. dixit, Nō quod loqueris, sed quod intellexeris in legē etiam vī esse testm̄, vt ait Esaias, Erūt hī omnes sermones, sicut sermones libri q̄ signatus est, quē si dederis homini nescienti literas ad legendum, dicet, Nōn possum legere, signatus est enim. Sed in illa die audiet surdi sermonem libri,

Gen. 12.

Gen. 27.

Esa. 54.

1. Re. 2.

Gen. 25.

Osee. 1.

C

3. Re. 19.

D

Hier. 7.

Esa. 29.

Hier. 23. libri, & qui in tenebris, & qui in nebula sūt, oculi cecorum videbūt. Et vt Hieremias ait, In nouissimo die cognoscetis eū vos. Sic & *Dan. 12.* Daniel scripsit, Muni sermones, signa librum vsq; ad ipsos consummationis, quo adducant multi, & impleat cognitio, qm̄ quum sit dispersio cognoscent omnia. Hęc cognita sunt omnia, & in suo ordine cuncta feliciter currebant, Et ideo tuo te gladio scito esse dā natam, tuo testamento percussam, tuorum Prophetarum, hoc est, oīum Iudæorum eloquis. Ad hoc protuli quæ monstraui, & uangelia & Apostolos mihi meisq; seruando, q̄ si legissem amplius immugissem. Gaudete populi, gaudete Christicolæ, sterili peperit, & q̄ filios habebat, cum filiis suis ante defecit.

D. AVRELI AVGVSTINI
Hipponensis Episcopi, De utilitate credēdi ad Honorem.

LIBER VNVS.

Quis sit
hereticus
et quo p
Manicha
et Aug.
deceperit
enaserit.
Cap. 1.
24. q. 3.
c. Hære
ticus est.
4. sen. di.
13. ca. ne
antem.

Imihi Honorate, vnum atque idem videret esse, hæreticus, & credens hæreticis homo tā lingua quam stylo in hac cā conuiescēdū mihi esse arbitrarer.

Nunc vero cum inter duo plurimum inter sit, q̄nquidē hæreticus est, vt mea refert opinio, qui alicuius tp̄alis commodi, & maxime glorię principatusq; sui gratia, falsas ac novas opiniones vel gignit vel sequitur: ille autē qui huiusmodi hominibus credit, homo est imaginatione quadam veritatis ac pietatis illulus. Cum hæc ergo ita sint, nō putauī apud te silendum esse, quid mihi de inuenienda ac

Retinenda veritate videat, cuius vt scis ab incute adolecētia magno amore flagrauimus, sed res est longe remota a vanorum hominum mentibus, qui nimis in hæc corporalia p̄gressi atq; lapsi, nihil aliud putant esse, quā quod istis quinq; notissimis nunciis corporis sentiunt, & quas ab his plagas atq; imagines acceperunt, eas secū volunt etiam cum conant recedere a sensibus & ex earum mortifera & fallacissima regula, ineffabilia penetralia veritatis rectissime se metiri putant. Nihil est facilius mi charissime, quam non solum se dicere, sed etiam opinari verum inuenisse, sed

quam re ipsa difficillimum sit, agnosces, vt confido his literis meis. Quæ vt tibi profint, aut certe nihil obstant, oībusq; oīno, quorū in manus forte deuerint, & rogauī Deum & rogo, & spero ita fore, si bene mihi conscius sum, q̄ ad hunc stylo pio & officio aīo, nō vani nominis appetitione, ac nugatorie ostentationis accelsi. Est igitur mihi propositum, vt probem tibi si possim, q̄ Manichęi sacrilege ac temere inuehantur in eos, qui catholicę fidei auctoritatem sequentes, anteq̄ illud verum quod pura mente conspici inueniri queant, credendo præmuniuntur, & illuminatiuro præparant Deo. Nosti. n. Honorate, non aliam ob causam nos in tales hoīes incidisse, nisi q̄ se dicebant, terribili auctoritate separata, & mira & simplici rōne eos q̄ se audire vellent introducturos ad Deum, & errore omni liberaturos. Quid. n. me aliud cogeat annos ferē nouem spreta religione, quæ mihi puerulo a parētib. insita erat, hoīes illos sequi ac diligenter audire, nisi q̄ nos superstitione terreri, & fidem nobis ante rationē imperari dicerēt, se aut nullum premere ad fidē, nisi prius discussa & enodata veritate?

Quis nō his pollicitationib. alliteret, præsertim adolescentis aīus cupidus veri, etiā non nullorum in schola doctorum hominum disputationib. superb. & garrulus, qualem me tunc illic inuenerunt, sperrentem. t. quasi aniles fabulas, & ab eis promissum, apertum & sincerum verum tenere atq; haurire cupient? Sed quæ rursus ratio reuocabat ne apud eos penitus hærerem, vt me in illo gradu quem vocant auditorum tenerem, vt huius mundi spem atque negotia non dimitterem,

nisi quod ipsos quoque animaduertebā, plus in reuolendis aliis disertos & copiosos esse, quam in suis probandis firmos & certos manere? Sed de me quid dicam, qui iam catholicus Christianus eram, qui nunc vbera Ecclesię, post longissimam sitim penē exaustus atque audis, tota audiditate reperiui, eaq; altius flens & gemens concussi & expressi, vt id maneret, quod mihi sic affecto ad recreationem satis esse posset, & ad spem reducendā vitę ac salutis? Quid ergo de me ipso dicā? Tu nondum Christianus, qui hortatu meo cū eos vehementer execraretis vix adductus es, vt audiendi tibi atq; explorandi viderentur, quā q̄so alia re delectatus es, recordare obsecro

Lib. 3. cō
seß. ca. 6.
et 11. et
lib. 5. c. 6.

Hic est p
cipuus hæ
reticorū
mos.

H

obsecro te, nisi magna quadam præsumptione ac pollicitatione rationum? Sed quia diu multumq; de imperiorum erroribus. Iacissime ac vehementissime disputabāt, qđ cuius me diocriter erudito esset facillimum, sero didici. Si qđ etiam suorum nobis inferebant, necessitate retinendum, cum alia non occurrerent, in quibus acquiesceremus, arbitrabamur. Itaque nobis faciebant, qđ insidiosus aucupes solent, qui viscatos furculos prope aquā defigunt, ut sitientes aues decipiant. Obruūt. n. & quoquo modo cooperiūt alias quę circa sunt aquas, vel inde etiam formidolosus molitionibus deterrent, ut in eorum dolos nō electione sed inopia decidat. Sed cur non ipse mihi rñdeo, qđ istę lautę ac lepidę similitudines, atq; huiusmodi reprehensiones, in oēs qui aliquid docent, a quouis aduersario effundi vrbaniissime ac dicacissime possūt. Sed hoc putavi aliqd tale inferēdum literis meis, ut eos admonēam, desinant talibus agere, ut quemadmodum ille ait, separatis nugis locorum communium, res cum re, cā cum cā, rō cum rōne confligat. Quare desināt dicere illud qđ in ore habent quasi necessarium, cum eos quisq; deserit qui diutius audisset, lumē per illum transitum fecit. Vides. n. tu mea maxima cura, nam de illis non nimis æstuo, qđ hoc mane & facillimum ad reprehendendū cuius esse possit. Itaq; hoc dicitur diuinitatis tuę. Non. n. vereor ne me arbitreris inhabitatum lumine, cum vitę huius mundi eram implicatus, tenebrosam spē gerēs de pulchritudine vxoris, de pōpa diuitiarum, de inanitate honorū, ceterisque noxiis & perniciosis voluptatibus. Hęc. n. omnia, qđ te nō latet, cum studiose illos audirem, cupere & sperare non desistebam. neq; hoc eorū doctrinę tribuo. Fateor enim & illos sedulo monere, ut ista caueant, sed modo me dicere desertum lumine, cum ab his omnibus vmbribus rerū me auerterim, soloq; victu ad valeditudinem corporis necessario contentus esse decreuerim: illustratum autē atq; fulgentem fuisse cū ista diligerem & his inuolutus tenerer, hominis est, ut mitissime dicā, min⁹ acute cōsiderantis res, de qb. loqui multū amat. Sed veniam⁹ ad cām si placet. Nā bene nosti qđ reprehendentes Manichęi catholicam fidē, & maxime vetus testm̄ discerpentes & dilaniantes, commonēt imperitos, qui profecto

nesciūt quatenus sint accipienda illa, & quę admodum hausta vtiliter in venas quasi vagentium adhuc aīarum medullasq; descendunt. Et qđ sunt ibi qđam quę suboffendant aīos ignaros & negligentes sui quę maxima turba est, populariter accusari pnt, defendi autē populariter pp mysteria quę his continent, non a multis admodum pnt. Qui vero pauci hoc facere nouerunt, non amant propatula & famigerula qđam in disputatione certamina, & ob hoc minime noti sunt, nisi his qui eos instantissime requirunt. De hac igit Manicheorū temeritate qua vetus testm̄ & catholicam fidem reprehendunt, accipe obsecro quę me moueant. Opto autē ac spero te hoc aīo accepturū, quo a me dicuntur. Scit autē Deus, cui nota sunt arcana conscientię meę, nihil me in hoc sermone malitiose agere, sed ut existimo accipiendum esse, veri probādi cā: cui vni rei viuere iam diu statui mus, & incredibili solitudine, ne mihi errare vobiscum facillimum fuerit, iter autem rectū tenere vobiscū sit, ne durius loquar diffcillimum. Sed præsumo qđ & in hac spē, qua spero vos viam sapientię mecum obtenturos, nō me deserit ille cui sacratus sum, quę dies noctesq; intueri conor, & qm̄ pp peccata mea, propterq; consuetudinem plagis veter nosarū opinionum fauciatū oculum aīę gerens, inualidū me esse cognosco, sæpe rogo cum lachrymis. Et quemadmodum post longam cæcitatem ac tenebras luminibus vix apertis, & adhuc lucem palpitādo atq; aduersando, qđ tñ desiderant, recusantibus. præsertim si eis solem istum quispiā conest ostendere, ita mihi nunc euenit, non neganti esse ineffabile quoddam & singulare aīę bonum, qđ mēte videat, & me ad contemplandū nondū esse idoneū cū fletu & gemitu confitēti. Non me ergo deseret, si nihil fingō, si officio ducor, si veritatē amo, si amicitiam diligo, si multum metuo ne fallaris. Omnis igit scriptura, quę testamentum vetus vocatur, diligenter eam nosse cupientibus. quadrifariam traditur, secū dum historiam, sē xtiologiam, secundum analogiam, sē allegoriam. Ne me ineptum putes, Græcis nominibus vtentē. Primum quia sic accepi, nec tibi hoc aliter audeo intimare quam accepi. Deinde tu quoque animaduertis, non esse harum rerum apud nos vsitata nomina, qđ si fabricassem interpretando, esse

L

Comparo.

M

Quadruplex scripturarū intellectus
Cap. 3.

Manichęi
dant
nā: vetus
testamen
tum.
Cap. 2.

pro-

perfecto ineptior, si autem circumloquerer: minus essem in differendo expeditus. Id tñ oro credas, quoquo modo errem nihil a me inflato ac tumido fieri. Secundum historiam ergo tradit doceat quid scriptum aut quid gestum sit, qd non gestum, sed tñ modo scriptum quasi gestum sit. Secundum ætiologiam, cum ostendit quid, qua de causa vel factum vel dictum sit. Secundum allegoriam, cum doceat non ad literā esse capiendā qdam quæ scripta sunt, sed figuratē intelligendā. His omnib. modis dñs noster Iesus Christus & Apostoli vñ sunt. Nā de historia illud sumptum est, cum obiectum esset, qd die sabbati discipuli eius spicas euulsissent: Nō legisti, inquit, qd fecit Dauid cum esuriret & qui cum eo erat, quō intrauit in domum Dei, & panes propositionis manducauit, quos non licebat ei manducare, neq; eis qui cū eo erant, nisi solis sacerdotibus? Ad ætiologiam vero illud pertinet, qd cum Christus prohibuisset uxorem abiici, nisi fornicationis cā, relatumq; esset ab interrogantib. Moysen libello dato repudii pmississe licetiā, Hoc, inquit, Moyses fecit ppter duritiā cordis vestri. Hic. n. causa reddita est, cur illud a Moysē pro tpe bene permissum sit, vt hoc qd Christus pcepit, alia iā tpa demonstrare videret. Horum aut tēporum vices atq; ordinem, mira quadam diuinę pudentiæ dispositione digestum atq; cōpositum, longum est explanare. Iam porrō analogia, qua vtriusq; testamenti cōgruentia perspicitur, quid ego dicam vñ fuisse oēs quorū authoritati illi cedunt, cum secum ipsi considerare possint, quam multa soleant dicere immixta * esse scripturis diuinis, a nescio quibus corruptorib. veritatis? Quæ vox mihi sē-

A per qdem etiam cum eos audire inualidissima visa est, nec mihi soli, sed etiam tibi: nā bene memini, & nobis oībus, qui paulo maiorem diligētiam in iudicando hñe conabamur, qd turba credētum. Nunc vero posteaq; mihi sunt exposita atq; enodata multa q me maxime mouebāt, ea. i. in qb. illorum plerūque se iactat, & quo securus sine aduersario eo effusus exultat oratio, nihil mihi videt ab eis impudētius dici, vel vt mitius loquar, incuriosius & imbecillius, q scripturas diuinas esse corruptas, cum id nullis in tam recenti memoria extantib. exemplarib. possint conuincere. Si. n. dicerent eas sibi penitus accipie-

das non putasse, qd ab his essent conscriptæ, quos verum scripsisse non arbitrant, esset vñq; tergiuerlatio eorū tēctior, vel error humanior. Hoc. n. de illo libro fecerunt qui actus apostolorum inscribit, quod eorū cōsiliū, cum mecum ipse pertracto, nequeo satis mirari. Non. n. sapientiam hoīum in hac re, sed cor mediocre desidero. Tanta. n. liber iste habet quæ similia sint his quæ accipiunt, vt magnæ stultitiæ mihi videat, non & hunc accipere, & si qd ibi eos offendit, falsū atq; immisum, dicere. Aut si talis orō impudens est, sicuti est, cur i Pauli epistolis, cur in quatuor euangelii libris ea valere aliquid putet, in qb. haud scio an multo plura sint proportionē, q in illo libro esse potuerunt, quæ corruptorib. interiecta credi volunt? Sed nimirū illud est quod mihi vñ, quod peto placidissimo & seuerissimo iudicio mecū cōsideres. Nosti. n. qd authoris sui Manichæi personam in Apostolorum numerū inducere molietes dicūt spm sanctū quem dñs discipulis se misurū esse promisit, per ipsum ad nos venisse. Itaq; si illos actus Apostolorū, acciperent in qb. euidenter aduentus sancti spūs predicat, non inuenirent, quō id immisum esse dicerent. Volunt. n. nescio quos corruptores diuinorum librorū ante ipsius Manichæi tpa fuisse. Corruptis autem illos, qui Iudæorū legem Euangelio miscere cupiebant. Hoc autem de spū sancto dicere nequeunt, nisi forte diuinasse illos asserant, & posuisse in suis libris quod contra futurum aliquñ Manichæū, qui spiritum sanctum per se misum esse diceret, proferret. Verum de spiritu sancto aliās planius aliquid eloquimur. Nunc ad hoc quō intenderam redeamus. Nam & historiā veteris testamenti, & ætiologiam & analogiam in nouo testamento inueniri satis vt putato est demonstratum, de allegoria restat ostendere. Ipse liberator noster in Euangelio allegoria vitur ex veteri testamento. Generatio, inquit, hæc signum querit, & non dabitur ei nisi signū Ionæ prophete. Sicut enim Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctib. fuit, sic & filius hominis trib. diebus & trib. noctib. erit in corde terræ. Nam quid ego de apostolo Paulo dicam? qui etiam ipsam Exodi historiam futuræ Christianæ plebis allegoriam fuisse significat ad Corinthios epistolā prima. Nolo autem vos ignorare fratres, quia

Mat. 21.
1. Re 21.

Mat. 19.

a. l. imissa

Acto. 2.

Mat. 12.

1. Co. 10.

quia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes per mare transferunt, & oēs in Moyse baptizati sunt in nube & in mari, & omnes eundem cibum spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Bibebant autē de spiritali, cōsequente eos petra, petra autē erat Christus. Sed nō in plurib. eorum beneplacuit Deo. Prostrati sunt. n. in deserto. Hęc autē figurę nostrę fuerunt, vt nō sim⁹ cupidi malorū, sicut & illi cōcupierūt. Neq; idola colam⁹, sicut qdam ex illis, sicut scriptū est, Sedit populus manducare & bibe re, & surrexerūt ludere. Neque torncimur, sicut qdā ex illis fornicati sunt, & ceciderūt vna die vigintitria milia hoīum. Neq; tentemus Chrm, sic qdā eodē tētauerunt, & a ser pētib. interierūt. Neq; murmurem⁹, sicut qdā eorū murmurauerūt, & perierūt ab exter minatore. Oīa autē ista in figura cōtingebāt illis. Scripta autē sunt ad correptionē nostrā, in quos fines seculorum deueniunt. Est itē apud Apostolum allegoria quædam sanē ad causam maxime pertinens, ideo qd iidē ipsi eam in disputando proferre atque ostentare cōluegerūt. Idem. n. Paulus dixit ad Galatas, Scriptum est. n. qd Abrahā duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera, sed is qd de ancilla, secundū carnem natus est, qui autē de libera, per promissionē, quę sunt per alle goriā dicta. Nam hęc sunt duo testamenta, vnum qdem de monte Sina in seruitutem ge nerās, quod est Agar. Sina. n. mons est in Ara bia, qui cōsinit ei quę nunc est Hierusalem, & seruit cum filiis suis. Quę autem sursum est Hierusalem, libera est, quę est mater om nium nostrum. Hic igit illi homines nimīū mali, dum frustrare legem conantur eas scri pturas approbare nos cogunt. Attendunt. n. quod dictū est, in seruitute esse eos qui sub lege sunt, & id vltimum prę cæteris vencilāt. Euacuati estis a Christo qui in lege iustifica mini, a gratia excidistis. Nos hęc omnia vera esse concedimus, nec illam legem necessa riam esse dicimus, nisi ei quib. est adhuc vti lis seruitus: Ideoq; vtiliter esse latam, qd ho mines qui reuocari a peccatis ratione non poterāt, tali lege coercendi erant, poenarū. s. istarum, quę videri ab stultis pnt, minis atq; terrorib. a qd. gratia Christi cum liberat, nō legem illam damnat, sed aliqui nos obtempe rare suę charitati, non seruire timori legis iu

uitat. Ipsa est gratia. i. beneficium, quod non intelligunt sibi venisse diuinitus, qui adhuc esse cupiunt sub vinculis legis. Quos merito Paulus obiurgat tanquā infideles, quia a ser uitate cui certo tpe iustissima Dei dispositio ne subiecti erant, iam per dñm nostrū Iesum se liberatos esse nō credunt. Hinc est illud eiusdem Apostoli, Lex. n. pædagogus noster erat in Christo. Ille igitur pædagogum dedit hoīb. quem timerent, qui magistrum postea, quem diligerēt. In qb. tñ legis præceptis atq; mādatis qb. nunc Christianos vti fas est, qua le vel sabbaum est, vel circūcisio, vel sacrificia & siquid hmōi est, tanta mylteria conti nent, vt oīs pius intelligat nihil esse pernicio sius, qd quicquid ibi est accipi ad literam, i. ad verbum, nihil aut salubrius quam spū reuela ri. Inde est, Litera occidit, spūs autem viuificat. Inde est, (dipsū velamen in lectione ve teris testamenti manet, quod non reuelatur, qm in Christo euacuāt. Euacuāt namque in Christo non vetus testamentum, sed velamē eius, vt per Christū intelligat & quasi denu det, quod sine Christo obscurū atq; adoper tum est. Statim qppe idē Apostolus subiicit, Cum autē transferis ad Christum aufere vela men: Non. n. ait, aufere lex, aut testnū vetus. Non igit per dñi gratiam tanquam inutilia ibi tegerent, ablata sunt, sed tegmen potius quo vtilia tegebant. Hoc modo agitur cum iis qui studiose ac pie, non turpide atq; im probe scripturarum illarum sensum requi runt, demōstratur; sedulo & ordo & rerū, & causę factorum atque dictorum, & vete ris testamenti ad nouum tanta congruentia, vt apex nullus, qui non consonat relinquat, & figurarum tanta secreta, vt omnia quę in terpretando eruūt, miseros esse cogant fa teri, qui hęc volunt ante cōdemnare quam discere. Sed vt omīssa interm. altitudine sciē tię, sic agam tecum quomodo agendum ar bitror cū familiaris meo. i. sicut ego possum, nō sicut doctissimos viros posse miratus sū, Tria genera sunt erroris, quibus homines er rant cum aliquid legunt. De singulis dicam. Primum genus est in quo id quod falsum est verum putatur, cum aliud qui scripsit puta uerit. Alterum & quamuis non tam late pa tens, non tamen minus noxiū, cum id qd falsum est verum putat, id tamen putatur, qd etiā ille qui scripsit putauit. Tertium est, cū

Gala. 3.
1. Re. 14.
Exo. 20.
Gen. 17.

G

2. Co. 3.

Ibidem.

H
Trifariā
errari.
Cap. 4.
Tria ge
nera erro
ris circa
lectionem
scriptura
rum.

Aene. 6. ex alieno scripto intelligitur aliquid veri, cū hoc ille qui scripsit non intellexerit. In quo genere non parum est utilitatis, immo si diligentius consideres, totus legendi fructus est integer. Primi generis exemplum est, ut si quāquam, verbi gratia, dicat & credat Radamantum apud inferos audire ac diiudicare cās mortuorum, eo quod Maronis in carmine id legitur. Hic. n. errat duab. modis, quod & rem non credendam credit, neque id putandum est credidisse ille quē legit. Alterum genus aduertit sic potest, si quis quā Lucretius aiam ex atomis esse scribit, eamque post mortem in eisdem atomis solui atque interire, id verum ac sibi credendum arbitretur. Nā & hic non nimis miser est, si de re tanta id quod falsum est pro certo sibi persuasit, quāquā id Lucretius, cuius libris deceptus est, opinatus sit. Quid. n. huic I prodest de authoris sententia certum esse quod sibi cum non per quem erraret, sed cum quo erraret elegerit? Tercio generi est illud accomodatū, si quis Epicurum lecto eius in libris aliquo loco, ubi continentiam laudat, in virtute illū summū bonū posuisse asseueret, & ideo nō esse culpandū. Huic. n. quid obest error Epicuri, si summū bonū hōis, voluptatem ille corporis credit, cum iste nō se dedit tā turpi noxiāque sententiae, neque ob aliam cām ei placeat Epicurus, nisi quod eum sensisse putat, quod sentiri non oporteat? Hic error non mō humanus est, sed sepe etiā hōie dignissimus. Quid. n. n. mihi de aliquo quē diligenter nunciaret, quod sibi cum esset habebat pueritiam atque infantiam ita placere multis audientibus dixerit, ut etiam iurauerit se similiter velle vivere, idque ita mihi probare, ut impudenter negarem, num reprehendendus viderer, si eū existimarem cum hoc diceret significare voluisse, sibi placere innocentiam, & ab eis, quibus hominum genus inuolueretur cupiditatibus K animum alienum, & ex eo illum magis magisque diligere, quā antea diligebam, etiam si fortasse ille in puerorum aetate, libertatem quandam in ludendo & cibando, atque ignauum otium stultus adamasset? Fac. n. eum esse defunctum postquam hoc mihi nuntiātū est, nec interrogari a me potuisse quicquam ut aperiret sententiam suam, esset ne quisquam tam improbus qui mihi succederet, cū hōis laudarem propositum & voluntatem per illa ipsa verba quae acceperam? Quid quod etiam

iustus rerum existimator non dubitaret fortasse laudare opinionem ac voluntatem meā, cum & innocentia mihi placeret, & homo de hōie in re dubia bene potius existimare, cū etiam male diceret? Quae cum ita sint, audi et earundem scripturarum totidem cōditiones & dīas. Nam necesse est totidem occurrant. Aut. n. utiliter scripsit quispiam, & non utiliter ab aliquo intelligi. Aut utrunque inutiliter fit, aut utiliter intelligit lector, cum illa cōtra qui legitur scripserit. Horum trium primū non improbo, vltimum nō curo. Nam neque possum reprehendere hōiem, qui nulla sua culpa male intellectus est, nec molestē hēre quemquam legi, qui verum nō viderit, cum obesse legentibus nihil videam. Vnum igitur genus est probatissimum, & quasi purgatissimum, cum & bona scripta sunt, & in bonam partem accipiunt a legentibus. Id quoque tñ ad huc in duo diuidit, non. n. penitus excludit errorem. Nam euenit plerumque, ut cum bene senserit scriptor, bene etiā lector sentiat, sed aliud quā ille, & sepe melius, sepe inferius, utiliter tñ. Cum autē & hoc sentimus quod ille quem legimus, & id est vitā bene agēde accommodatissimum, cumulatissime sese hēt veritas, nec aliunde aperit falsitatis locus. Quod gen⁹ cū de reb. obscurissimis lectio est, rarissimum oīno est, neque id mea sententia liquido sciri, sed tantummodo credi potest. Quibus enim argumentis absentis vel mortui hōis voluntatem ita colligam, ut de illa iurare possim, cū et si praesens interrogare, multa esse possent, quae si malus non esset officiosissime absconderet? Illud autē nihil ad rem cognoscendam valere arbitror, qualis fuerit ille qui scripsit, honestissime tñ bonus credi, cuius literis generi humano posteritatique consultū est. Quamobrem velle mihi isti dicere, in quo genere ponant, ecclesiae catholicae quem putant errorem. Si in primo, graue oīno crimen, sed defensionē longinquā non requirit, satis est. n. negare, ita nos intelligere, ut illi cum inuehitur existimāt. Si in secundo, nō minus graue est, sed eadem voce repellent. Si in tertio, nullum crimen est. Age, ac deinde scripturas ipsas considera. Quid enim in libris obliuiscunt veteris, quod dicitur testamenti? Nunquid nam quod boni sunt, sed male intelliguntur a nobis? At eos ipsi non accipiunt. An quia nec boni sunt, nec bene accipiunt? At hoc superior

Scriptur-
re uerit-
tas. ca. 5.

L

M

rios defensio satis expugnat. An illud dicent, quāuis bene a vobis accipiant, mali sunt tñ? Quid est aliud viuos cum qb. res agit aduersarios absoluere, atq; olim mortuos cū qb. nulla contentio est accusare? Ego qdem illos viros & oīa vtiliter memoriæ mandasse, & magnos ac diuinos fuisse, & illam legē Dei iussu ac voluntate promulgatam esse & cōditam credo, & id q̄q̄ per pauca eius generis librorum sciam, persuadere tñ facile posū, si mihi æqu^o & minime p̄tinax aīus adhibeā, atq; id faciā, cū copia vobis data fuerit beneuolarū auriū, ac mētis tuæ, sed hoc cū potero.

Aro. Nunc autē nonne mihi satis est, quoquo modo se ista res habeat, deceptum nō fuisse? Testor Honorate conscientiam mem, & puris aīis inhabitatē Deum, nihil me existimare prudentius, castius, religiosius, quam sunt illa scripturæ oēs, quas testamenti veteris nomine catholica ecclesia retinet. Miraris, noui. Non. n. dissimulare possum lōge aliter nobis fuisse persuasū. Sed nihil est perfectio temeritatis plenius, q̄ nobis tūc pueris inerat, q̄ quorumcunq; librorū expositores deferere, qui eos se tenere ac discipulis tradere posse profitent, & eorum sciam requirere ab his qui conditorib. illorum atq; authorib. acerbissimum, nescio qua cogente cā, bellum in dixerunt. Quis. n. sibi vnq̄ libros Aristotelis recōditos & obscuros ab eius inimico exponendos putauit, vt de his loquar disciplinis, in qb. lector tortasse sine sacrilegio labi pōt? Quis deniq; geometricas literas Archimedis legere, magistro Epicuro, aut discere voluit: Contra quas ille multum pertinaciter, nihil earum q̄tum arbitror intelligens, dissecebat? An ista scripturæ legis planissimæ sūt,

B in quas isti quasi vulgo expositas impetum faciūt frustra & inaniter? Qui mihi similes vident illi mulierculæ, q̄ iidem ipsi solent deridere, q̄ irata q̄ ei sol iste laudaret, & a Manichæa quadam fœmina colendus cōmendarēt, vt erat religiose simplex, cōcita exiliuit, & eum locum quem sol per fenestram illius strauerat, crebro pede percurrens, ecce solem deumq̄e tuum calco clamare cœpit, stulte omnino atque muliebriter, quis negat? Sed nonne tibi tales videntur isti, qui ea quæ non intelligunt, aut cur, aut omnino qualia sunt, q̄uis iacentibus similia, subtilia tñ intelligentibus atque diuina, magno impetu orationis

maledictisq̄e lacerantes, quia eis imperiti plaudunt, aliquid se proficere existimant? Quicquid est, mihi crede, in scripturis illis, altum & diuinum est, inest oīno veritas & reficiendis instaurandisq; aīs accommodatissīma disciplina, & planē ita modificata, vt nemo inde haurire nō possit q̄d sibi satis est, si modo hauriendū deuote ac pie, vt vera religio poscit, accedat. Qd̄ vt tibi probem, multis rationib. & longiore orōne opus est. Agēdum. n. tecum prius est vt authores ipsos nō oderis, deinde vt ames, & hoc agendū quouis alio modo potius, q̄ exponendis eorum snīs & literis. Propterea q̄ si Virgiliū odisse mus, immo si non eum priusq̄ intellectus esset maiorū nostrorum commendatione diligeremus, nunq̄ nobis satisfaceret de illis eius q̄onib. innumerabilib. quib. Grammatici agitari & perturbari solent. Nec audiremus libet, qui cum eius laude illas expediret, sed ei faueremus, qui per eas illum errasse ac delirasse conare ostendere. Nunc vero cū eas multi ac varie pro suo quisq; captu aperire conent, his potissimum plaudet, per quorū expositionem melior inuenit poeta, qui nō solum nihil peccasse, sed nihil non laudabiliter cecinisse, ab eis et̄ qui illum non intelligunt, credit. Itaq; in quā stiuncula magistro deficienti, & quid rñdeat non habenti, succē semus potius, q̄ illum mutum vitio Maronis putamus. Iam, si ad defensionem suā peccatū tanti authoris asserere voluerit, vix apud eū discipuli vel datis mercedibus remanebunt. Quantum erat vt similem beneuolentiā præberemus eis, per quos locutum esse spiritum sanctum tam diuturna vetustate firmatū est? Sed. f. intelligētissimi adolefcētes, & miri rōnum exploratores, non euolutis saltem illis literis, nō quā sitis magistris, non aliquātum nostra tarditate accusata, non deniq; vel me diocri corde concessio, eis qui eiusmodi literas p̄ totum orbem tam longo tempore legi custodiri tractariq; voluerunt, nihil apud illos credendum putauimus, eorum qui istis inimici infestique sunt voce commoti, apud quos falsa pollicitatione rationis, inaudita milia fabularum credere, & colere cōgeremur. Sed nunc quod institui peragam si possum, & sic apud te agā, vt fidē catholicā non interim aperiā, sed ad scrutanda eius magna mysteria, eis quorum aīx sibi curæ sunt, spē diui-

Sacra scriptura pri^o amanda quam discenda. Cap. 6.

De scripturis nō timere iudicādū. Cap. 7.

diuini fructus & inueniendę veritatis ostendam. Nemo dubitat eum, qui veram religionem requirit, aut iam credere immortalem esse aīam cui proſit illa religio, aut etiam idipſum in eadē religione velle inuenire. Aīa igit cauſa omnis religio. Nā corporis natura quoquo modo ſe hēat, nullā curā ac ſollicitudinē incutit ei, pſertim poſt mortem, cuius aīa tenuerit quo beata ſit. Aīa igit cauſa vel ſolius vel maxime vera, ſi qua eſt, religio cōſtituta eſt. Hęc autem aīa, videro q̄ ob cām, & obſcuriſſimū eſſe cōſiteor, errat tñ ac ſtulta eſt vt videm⁹, donec adipiſcā percipiatq; ſapientiam, & fortasſe ipſa eſt vera religio. Num te ad fabulas mitto? num aliquid cogo te temere credere? Aīam noſtrā dico errore ac ſtultitia irretitā & demerſam, viam ſi qua eſt, quærere veritatis. Si hoc in te non eſt, da veniā, & participare mecum, q̄ſo, ſapientiam tuam, ſin id quod dico agnoſcis in te, ſimul obſecro q̄ramus verū. Pata nos adhuc neminē audiſſe cuiuſpiā religionis inſinuatorē. Ecce res noua eſt a nobis negociūq; ſuſceptū, Quærēdi ſunt, credo, huius rei, ſi vlla eſt, profeſſores. Fac nos reperiſſe alios aliud opinātes, & diuerſitate opinionū ad ſe quenq; trahere cupientes. Sed inter hos excellere famę interim celebritate quosdā atq; oīum penē occupatione populorū. Vtrū iſti verū teneāt; magna qō eſt. Sed nōne prius ſunt explorandi, vt q̄ diu erramus, ſi quidem hoſes ſumus, cum ipſo genere humano errare videamus? At, n. apud paucos quosdam eſt veritas. Scis ergo iā quā ſit, ſi ſcis apud quos ſit. Nonne dixeram pauloātē, vt quaſi rudes q̄reremus? Sed ſi ex ipſa vi veritatis paucos eam tenere cōiectas, qui vero ſint, neſcis, quid ſi ita pauci ſunt qui verū ſciūt, vt authoritate ſua multitudinē teneant, vñ ſe in illa ſecreta expedire, & quaſi eliquare paucitas poſſit? Nonne videmus q̄ pauci ſummā eloquētiā conſequant, cū p totū orbē rethorū ſcholę adoleſcētū gregib. pſtrepāt? Nunq̄ nam imperitorū pteriti multitudine, q̄cunq; boni oratores euadere volūt, Cæciliū ſibi potius, aut Fruciū orōnib. quā Tullianis nauandā opē exiſtimant? Hęc appetunt oēs quę maiorum authoritate firmata ſunt. Eadē imperitorum turbę diſcere moluntur, q̄ a paucis doctis diſcenda recepta ſunt. Aſſequūtur autē p pauci, agūt pauciores, clareſcūt pauciſſimi. Quid

ſi tale quiddam eſt vera religio? Quid ſi multitudo imperitorum frequentat eccleſias, ſed nullum augmentum eſt, ideo neminē illius myſteriis factum eſſe perfectum? & tñ ſi tam pauci ſtuderēt eloquentiæ, q̄ pauci ſunt eloquentes, nunq̄ nos parentes noſtri magiſtris talib. commendandos putarent. Cum igit ad hęc ſtudia nos multitudo inuitauerit, q̄ imperitorum parte copioſa eſt, vt id q̄ pauci adipiſci pnt adamaremus, cur nobis eſſe ſimile in religione nolumus cām, q̄ cum magno aīa diſcrimine fortasſe cōtemnimus? Si, n. verisſimus & ſynceriſſimus Dei cultus, quīs ſit apud paucos, apud eos tñ eſt q̄b. multitudo, q̄q̄ cupiditatib. inuoluta, & a puritate intelligentię remota, conſentit, quod fieri poſſe q̄s putet; quæro, ſi qui temeritatem vecordiam que noſtram arguat, q̄ non apud eius magiſtros eam diligēt; er inueſtigamus cuius inueniendę nobis magna cura ineſt, quid rñdere poſſimus? Deterruit me multitudo. Cur ab ſtudio artiū liberaliū, vix huic pſenti vitę aliud quid commodi afferentiū, cur ab inquirenda pecunia, cur ab honore adipiſcendo, cur deniq; a cōparanda & retinēda bona valetudine, poſtremo cur ab ipſa beata vitę appetitione, cū hi oēs occupent, pauci excellant, nulla deterruit multitudo? At abſurda ibi dici videbant. Quib. aſſerētibus? Nempe inimicis, qualibet cā, qualibet rōne, nō. n. hoc nūc quæriſ, tñ inimicis. Cum legerem, per me ipſe cognoui. Itane eſt? Nulla imbutus poetica diſciplina, Terentianum Maurum ſine magiſtro attingere nō auderes. Aſp, Cornut⁹, Donat⁹ & alii innumerabiles requirunt, vt quilibet Poeta poſſit intelligi, cuius carmina & theatri plauſus vident captare, tu in eos libros, qui quoquo modo ſe habeant ſancti tñ diuinarumq; rerum pleni propē totius gñis humani cōfeſſione diffamant, ſine duce irruis, & de his ſine pceptore audes ferre ſententiam, nec ſi tibi aliqua occurrunt q̄ videātur abſurda, tarditate tuā & putrefactū tabe huius mundi aīum, qualis oīum ſtultorum eſt, accuſas potius, quam eos qui fortasſe a talib. intelligi nequeunt. Quæreres aliquem prius ſimul & doctum, vel qui talis eſſe multis cōſentientib. diceret, cuius & pceptis melior & doctrina peritior fieres. Non facile reperiebat, cum labore inueſtigaretur. Deerat in ea terra quam incolebas. Quę cauſa vtilis cogē-

cogeret peregrinari? Incontinenti prorsus la-
tebat, aut nō erat, nauigare, si in propinquo
trans mare nō inueniebat, pgrederis vsque
ad illas terras, in qb. ea q̄ illis libris cōtinent,
gesta esse dñr. Quid tale fecinius Honorate?
& tñ religionē fortasse sanctissimam, adhuc
enim quasi dubitādum sit loquor, cuius opi-
nio totum iam terrarū orbem occupauit, mi-
ferrimi pueri pro nostro arbitrio iudicioq;
dānamus. Quid si illa q̄ nonnullos imperi-
tos in eisdem scripturis videntē offen dere, eō
sunt ita posita, vt cum res abhorrentes a sen-
su qualiumcumq; hoīum, nedum prudentiū
atq; sanctorum legerent, secretam significa-
tionem multo studiosius q̄reremus? Nonne
I cernis vt catamitū bucolicum, cui pastor dū
ruse effluxit, conent hoīes interpretari: & Ale-
xim puerū, in quē Plato ēt carnē amatoris
fecisse dī, nescio qd magnum significare, sed
imperatorū iudiciū fugere affirmant, cū sine
vllō sacrilegio Poeta vberim⁹ videri possit
libidinosas cātiunculas edidisse? Sed reuera
reuocabat nos atq; prohibebat a q̄redo, aut
alicuius legis sanctio, aut aduersantium potē-
tia, aut sacrorū persona vilis, aut fama tur-
pis, aut institutionis nouitas, aut occulta pro-
fessio. Nihil horum est, oīa diuina & huma-
na iura permittunt q̄rere catholicam fidem.
Tenere autē & colere per humanum certe ius
licet, si de diuino q̄ diu erramus, incertū est.
Nemo imbecillitatem nostram terret inimi-
cus, q̄ quam veritas atq; aīe salus si diligenter
q̄sita vbi tutissime licet, inuenta non fuerit,
cum quouis discrimine quāri debeat, oīum
dignitatum & potestatum gradus, hic diu-
no cultui deuotissime inferuiunt, honestissi-
mum est religionis nomē & præclarissimū.
Quid impedit tandē perscrutari atq; discute-
re pia & sedula inuestigatione, vtrum hic sit
K illud qd̄ syncerissime nosse & custodire pau-
cos necesse est, etiam si oīum in id gentium
voluntas fauorq; conspiret? Quæ cū ita sint,
fac nos vt dixi, nūc primum q̄rere, cui nā re-
ligioni aīas nostras purgandas instaurandasq;
tradamus? Proculdubio a catholica ecclesia
sumēdū exordiū. Plures. n. iā Christiani sūt,
q̄ si Iudæi simulachrorū cultorib. adiūgant.
Eorundem autē Christianorum cū sint hære-
ses plures, atq; omnes se catholicos velint vi-
deri, aliosque præter se hereticos nominēt,
vna est ecclesia, vt omnes conceduat, si totū

orbem consideres, refertior multitudine, vt
aut qui nouerunt affirmant, ēt veritate synce-
rior cæteris oībus, sed de veritate alia qō est.
Quod aut quærentib. satis est, vna est catholi-
ca, cui hæreſes aliæ diuersa noīa imponunt,
cum ipsæ singulæ propriis vocabulis quæ ne-
gare nō audeant appellent. Ex quo intelli-
gī dā iudicantib. arbitris, quos nulla impedit
gratia, cui sit catholicū nomen, ad quod oēs
ambiunt, tribuēdum. Sed ne id loquacissime
aut superfluo q̄spiam differēdum putet, vna
est certe, in qua ipse quodāmodo ēt huma-
næ leges Christianæ sunt. Nullum ergo hinc
præiudiciū fieri volo, sed exordiū quærendi
oportuniſsimū iudico. Non. n. metuēdū est,
ne verus Dei cultus nullo proprio robore in-
nexus, ab eis quos fulcire deat fulciēdus esse
videat, sed certe perfectæ felicitatis est, si po-
tuerit ibi verū inueniri, vbi & inquisitio eius
& retētio securissima est, si nō potuerit, tum
demum alio quocunq; periculo adeundum
atq; rimandū. His igit constitutis, quæ vt
opinor ita iusta sunt, vt obtinere apud te istā
causam quouis aduersario debeam, edā tibi
vt possum, cuiusmodi via vsus fuerim, cū eo
aio quærerē verā religionē, quo nunc expo-
sui esse quæredam. Vt. n. a vobis trans mare
abscissi, iā cūctabundus atq; hæsitans, qd mi-
hi tenēdum, qd dimittēdum esset, quæ mihi
cūstatio indies maior oboriebat, ex quo il-
lum hoīem, cuius nobis aduentus vt nōsti ad
explicanda oīa quæ nos mouebant, quasi de
coelo promittebat, audiui, eumque excepta
quadam eloquentia talē quales ceteros esse
cognoui: rōnem ipse mecum habui, magnā
que deliberationē iā in Italia cōstitutus, non
vtrum manerem in illa secta, in quam me in-
cidisse penitebat, sed quonā modo verū in-
ueniēdum esset, in cuius amorē suspiria mea
nulli melius q̄ tibi nota sunt. Sepe mihi vide-
bat nō posse inueniri, magniq; fluctus cogi-
tationū mearū in Academicorū suffragiū fe-
rebat. Sepe rursus intus q̄tum poterā, mentē
humanā tā viuacem, tā sagacem, tā perspica-
cem, non putabam latere veritatem, nisi q̄ in
ea quæredī modus lateret, eundemq; ipsum
modum, ab aliqua diuina auctoritate esse su-
mendū. Restabat q̄rere quæ nam illa esset
auctoritas, cum tantis dissensionib. se quis-
que illā traditurum polliceretur. Occurre-
bat igitur inexplicabilis sylua, cui demum in
feri

Quæ. iā
ad disci-
plinam
pietatis.
Cap. 8.
Lib. 5.
Confessio.
Gen. 8.
Lib. 5.
Confessio.
Cap. 3.
6.

M
Lib. 5.
Confessio.
Cap. 10.
6. lib. 6.
Cap. 11.

feri multū pigebat, atq; inter hæc sine vllare quie, cupiditati reperiendi veri animus agita batur. Diffuebā me tñ magis magisq; ab istis quos iā deferere proposuerā. Restabat autē aliud nihil in tantis periculis, quā vt diuinam prouidentiam lacrymosis & miserabilibus vocibus vt opē mihi ferret deprecarer. Atq;

A nonnullę disputationes Mediolanensis Epī, vt non sine spe aliqua de ipso veteri testamē to multa querere cuperē, quæ vt scis male nobis commēdata execrabamur, Deceue rāq; tādiu esse cathecumenus, ī ecclesia, cui traditus à parentibus erā, donec aut inuenirē q; vellē, aut mihi persuaderē non esse que rendū. Opportunissimum ergo me ac valde

Lib. 5. Confess. Cap. 13. docile tūc inuenire posset, si fuisset qui pos set docere. Hoc ergo modo & simili aię tuę cura sit, diu tu quoq; affectū vides, & si iā sa tis tibi iactatus videris, sinemq; hmōi labori bus vis imponere, sequere viā catholicæ di sciplinæ, quæ ab ipso Xpo per Apostolos ad nos vsq; manauit, & ab hinc ad posteros ma natura est. Ridelū, inquis; istud est, cū oēs

Lib. 5. Confess. Cap. 14. hāc pro se profiteātur tenere, ac docere. Pro fitentur hoc oēs heretici, negare nō possum, sed ita vt eis quos illectant rōnē se de obscu risimis rebus polliceantur reddituros: eō que catholicā maxime criminātur, q; illis q; ad eā veniunt p̄cipitur vt credāt; se autē nō iugū credendi imponere, sed docendi fontē aperire gloriantur. Quid, inquis, dici potuit, quod ad eorū laudē magis pertineret? Nō ita est. Hoc. n. faciunt nullo robore p̄dicti, sed vt aliquā conciliēt multitudinē nōie rōnis.

Credulus an sonet in vii. 4. Cap. 9. Quā p̄missa naturaliter aīa gaudet humana, nec vires suas valetudinēq; considerans, fa norū escas appetendo, quæ male cōmittun tur nisi valentibus, irruit in venena fallentiū. Nā vera religio nisi credantur ea quisq; post ea si se bñ gesserit dignusq; fuerit assequatur atq; percipiat, oīno sine quodā graui autho ritatis imperio iniri recte nullo pacto pōt. Sed quæris fortasse vel de hoc ipso aliquam accipere rationē, qua tibi persuadeatur, non prius rōne quā fide te esse docendum, Quod facile pōt, si modo equū te p̄beas. Sed vt rōmode fiat, volo quasi rñdeas interroganti: Et primo dicas mihi quare tibi videatur non esse credēdum. Quod ipsa, inquis credulitas a qua creduli nōiāntur; vitiū quoddā mihi

videtur esse, alioquin hoc nomen non pro conuitio obiectare soleremus. Nā si suspitio sus in vitio est, eō q; non cōperta suspicatur. quāto magis credulus, qui hoc a suspitioso differt, q; ille incognitis aliquam, iste nullā tribuit dubitationē. Interim accipio hanc o pinionē ac distinctionē. Sed scis etiā curiosū nō nos solere appellare sine conuitio: studio sum vero ēt cū laude. Quamobrē attende, si placet, ēt inter hæc duo quid tibi distare vi deatur. Id certe respondes, q; quāuis vterq; agatur magna cupiditate nō scēdi, curiosus tamen ea requirit, quę nihil ad se attinēt: stu diosus autē cōtra, quę ad sese attinent requi rit. Sed quia negamus ad hominē pertinere coniugē ac liberos, & eorū salutē, si quispiā peregre positus, quemadmodū valeāt ac se se agant sua cōiunx ac liberi, oēs aduenien tes sedulo percontetur, magna vtiq; ducitur cupiditate noscendi; & tamen hunc studio sum non vocamus, qui & magnopere scire vult, & ea quæ ad se maxime pertinent. Qua re iam intelligis eo vacillare istā diffinitio nē studiosi, q; omnis quidē studiosus ea nos se vult quę ad se pertinent. Non tñ oīs qui id agit studiosus vocandus est, sed qui ea quæ ad animū nutriendū liberaliter atq; ornadū pertinent, impensissime requirit, eū studen tem recte appellamus, p̄sertim addētes, qd studeat audire. Nā ēt suorū studiosum possu mus appellare, si suos tñ diligit: non tñ adiū ctione nulla, cōi nōie studiosorū dignū pu tamus. Audiendi autē cupidū, quemadmodū se sui haberent, non appellare studiosum au diendi, nisi gaudens fama bona, id ipsum se pe vellet audire, studētē vero etiā si semel. Refer nunc animū ad curiosum, & dic mihi, vtrū si quis fabellā libenter audiret, nihil sibi omnino profuturā, id est rerū ad se non per tinētiū, neq; id odiose atq; crebro, sed rarif sime ac modestissime vel in conuiuiū vel in aliquo circulo, vlloue cōfessu, videretur ne tibi curiosus? Nō opinor, sed certe habens il lius rei curā, quā libenter audiret, profecto videretur. Quapropter ēt curiosi definitio, ea regula qua studiosi emendanda est. Vide igitur vtrū & illa superiora emēdāda sint. Cur n. nō & suspitiosi nomine indignus sit, qui aliquando aliquid suspicatur, & creduli, qui aliqn aliquid credit? Itaque vt inter studētē alicuius rei, & oīno studiosum, rursum que

Aug. Tomus Sextus. E inter

Quo differt suspitiosus & credulus.

Quo differunt curiosus & studiosus.

C

D

inter curam habentem atq; curiosum, ita inter credentem & credulum plurimū interest. Sed nunc vide inquires, utrū in religione credere debeamus. Neq; n. si cōcedimus aliud credulū esse, sequitur vt nulla culpa sit in religionibus credere. Quid enim si & credere & credulū esse vitiosum est, quēadmodum & ebrium & ebriosum esse? Quod qui certū existimat, nullum mihi habere posse amicū videtur. Si enim turpe est aliquid credere, aut turpiter facit qui amico credit, aut nihil amico credēs, quō amicū vel ipsum vel se appellat non video. Hic fortasse dicas, Concedo aliquid aliquando esse credendū nūc expedi quōmodo in religione turpe non sit credere, antequā scire. Faciā si potero. Quo circa ex te quæro, quid existimes in grauiore culpa esse, religionē tradere indigno, an id quod ab eis qui illam tradunt, dicitur credere? Si quem dicam indignū, non intelligis, eum dico, qui ficto pectore accedit. Concedis, vt arbitror, magis culpandū esse, tali homini pandere, si qua sunt sancta secreta, quā religiosis viris, de ipsa religione aliquid affirmatibus, credere. Neque enim te aliud respōdere decuerit. Quare nunc fac putes eū adesse, qui tibi religionem sit traditurus: quoniam modo illi fidē facturū es, vero animo te accedere, neq; quicquam in te quod ad hanc rem attinet doli atq; simulationis esse. Dices, bona tua conscientia nihil te fingere, quantis poteris id ipsum asserens verbis, sed tamen verbis. Non enim animi tui latebras, ita vt intime sciaris, homo homini aperire possis. At ille si dixerit, Ecce credo tibi, sed nonne est equius vt etiam tu credas mihi, eū tu beneficiū si aliquid veri teneo sis accepturus, daturus ego? quid rēdebimus, nisi eē credendū? Sed inquires, Nonne erat melius ratio nē mihi reddere, vt ea quocūq; me duceret, sine vlla sequeretur temeritate? Erat fortasse: sed cū res tanta sit, vt Deus tibi ratione cognoscendus sit, omnesne putas idoneos esse percipiendis rationib; quibus ad diuinā intelligentiā mens ducitur humana, an plures, an paucos? Paucos, ais, existimo. Horumne i numero esse te credis? Non est meū, inquis, hoc rēdere. Illius ergo putas, et hoc tibi credere, quod quidē facit. Tu tū memento, iā eum bis credidisse tibi incerta dicenti: te illi religiose admonenti, ne semel quidem velle cre-

dere. Verū fac ita esse, & vero aīo te ad accipiendā religionē accedere: & ita paucorū te esse hominū, vt rōnes quib; ad certā cognitionē vis diuina perducit capere possis, quod ceteris hominibus qui tā sereno ingenio præditi nō sunt, negandā religionem putas? An eos peccetentem quibusdā gradib; ad illa summa penetralia esse ducendos? Vides planē quid sit religiosus. Neq; enim tibi quamuis homo in re tanta cupiditate vilo modo deferendus aut respuendus videri potest. Sed nonne censes, nisi primo credat se ad id quod instituit peruenturū, mentemq; supplicē præbeat, & quibusdā magnis necessarijsq; præceptis obtemperans quadā vitæ actione perpurgetur, non eū esse aliter illa quæ pure vera sunt adepturū? Censes profecto. Quid ergo istis, quorū de genere te esse iā credo, qui facillime diuina secreta, ratione certa capere pōt, si hac via veniant, qua illi q. primitus credūt nunquid tandē oberit? Non arbitror. Sed tamen ais, Quid eos morari opus est? Quia etsi facto sibi nihil nocebunt, nocebunt tamen exemplo ceteris: Vix enim est qui de se tantum sentiat, quantum pōt. Sed qui minus excitandus est, qui amplius reprimendus: vt ne quæ ille desperatione frangatur, neq; iste precipite audacia. Quod facile fit, si et ij qui valēt volare, ne cui sit periculo inuitamentū, paulisper cogātur incedere, qua etiā ceteris tutū est. Hoc est, prouidentia verē religionis. Hoc iussu diuinitus, hoc a beatis maioribus traditū, hoc ad nos vsq; seruātū: hoc perturbare velle atq; peruertere, nihil est aliud quā ad veram religionē, sacrilegā viā quærere. Quod qui faciunt, nec si eis cōcedatur quod volūt, possunt quo intendunt peruenire. Cuiusmodi. n. libet excellant ingenio nisi Deus absit, humi repunt. Tunc autē adest, si societas humana in Deū tendentibus cura sit. Quo gradu nihil infirmius in cælum reperiri potest. Ego quidē huic rationi nō possum resistere, Nā nihil sine cognitione esse credendū, qui possum dicere: cum & amicicia, nisi aliquid credatur, quod certa ratione demonstrari nō potest, omnino nulla sit, & sæpe dispensatorib; seruis sine vlla culpa dominorū credatur. In religione vero quid iniquius fieri potest, quā vt Dei antistites nobis non fictum animum pollicentibus credant, nos eis precipientibus nolimus credere? Postremo quæ potest esse

Quare credulitas via est ad religionem. c. 10.

*

1

1

esse via salubrior, q̄ idoneū primo fieri percipiendæ veritatis adhibendo ijs fidē, quæ ad præcolendū & ad præcurandū animum sunt diuinitus constituta? Aut si iam prorsus idoneus sis, circūire potius aliquantū qua tutissimū est ingredi, q̄ & tibi esse authorē periculi, & ceteris temeritatis exemplum. Quare iā superest vt cōsideremus, quo pacto hi sequēdi non sint, qui se pollicentur ratione ducturos. Nam quō sine culpa possimus sequi eos

Intellige
re, crede-
re, opina-
ri, c. 11.

1. Retra-
ct. c. 14

I qui credere iubent, iam dictū est: ad hos autē sponsores rationis, non modo sine vituperatione, sed et cum aliqua laude se venire, non nulli putant, sed non ita est. Dux. n. personæ in religione sunt laudabiles. Vna eorū qui iā inuenerunt, quos et beatissimos, iudicare necesse est: Alia eorū qui studiosissime & rectissime inquirūt. Primi ergo sunt et in ipsa possessione, alteri in via, quā tñ certissime peruenitur. Tria sunt alia hominū genera, profecto improbanda ac detestanda. Vnum est opinantium, i. eorum qui se arbitrantur scire, q̄ nesciunt. Alterū eorum qui sentiunt quidem se nescire, sed non ita quærunt vt inuenire possint. Tertium eorū, qui neq; se scire existimant, nec quærere volunt. Tria sunt item velut finitima sibi in animis hominum distinctione dignissima, intelligere, credere, opinari. Quæ si per seipsa considerentur, primum semper sine vitio est, secundum aliquñ cum vitio, tertium nunq̄ sine vitio, & hoc ad eandem beatitudinē referre debemus. In hac. n. vita quantūcūq; id sciatur, nondum est beatissimum, qm̄ incōparabiliter longe est amplius, q̄ inde nescitur. Nam intelligere magna & honesta vel et diuina, beatissimum est. Intelligere autē superflua, nihil nocet, sed fortasse discere nocuit, cū ipsi necessariorum occuparent. Ipsa. n. noxia non intelligere, sed facere aut pati, miserum est. Nō enim si quis intelligat quō possit inimicus sine suo periculo occidi, intelligentia ipsa, ac non cupiditate reus est: quæ si absit, quid innocentius dici potest? Credere autē tunc est culpādum, cum vel de Deo indignū aliquid creditur, vel de homine facile creditur, In ceteris vero reb. si quis quid credit, si se id nescire intelligat, nulla culpa est. Credo. n. sceleratissimos coniuratos virtute Ciceronis quondā interfectos: atqui id nō solū nescio, sed et nullo pacto me scire posse certe scio.

1. Retra-
ct. c. 14.

Quō dif-
ferūt in-
telligere
credere,
et opinari

Opinari autē duas ob res turpissimum est, q̄ discere non pōt, qui sibi iā se scire persuasit, si modo illud disci potest: & per seipsa temeritas non bene affecti animi signū est. Nam ē: si hoc ipsum q̄ de Cicerone dixi, scire se quisquā arbitrat, quanquam nihil eū impediat a discendo, quia res ipsa nulla scientia teneri potest: tñ q̄ non intelligit multum interest, utrū aliquid mentis certa ratione teneatur, q̄ intelligere dicimus: an famæ vel literis credendū posteris vtiliter cōmendetur: profecto errat, neq; quisquā error turpitudinis caret. Quod intelligimus igitur, debemus rationi: q̄ credimus, authoritati: q̄ opinamur, errori. Sed intelligens omnis et credit: credit omnis & qui opinatur: non omnis q̄ credit intelligit: nullus qui opinatur intelligit. Hæc ergo tria si ad illa quinq; hominum genera, quæ paulo ante cōmemorauimus, referantur, i. duo probāda q̄ priora posuimus, & tria reliqua vitiosa: inuenimus primū beatorū genus ipsi veritati credere. secundū autē studiosorum amatorumq; veritatis, authoritati. In quibus duob. generibus laudabiliter creditur. In primo autē vitiosorum, i. eorum qui opinantur se scire q̄ nesciant, est profecto vitiosa credulitas. Cetera duo improbanda genera nihil credunt, & illi qui verū quærunt cū desperatione inueniendi, & illi qui omnino non quærunt, & hoc duntaxat in rebus ad aliquā pertinentib. disciplinam. Nam in alio uitæ actū, prorsus nescio quo pacto possit homo nihil credere. Quanquā in illis et, qui se in agendo probabilia sequi dicunt, scire potius nihil posse quā nihil credere, volunt uideri. Quis. n. q̄ probat non credit: aut quō est illud q̄ sequuntur si non probatur probabile? Quare duo genera possunt esse ad uersantium ueritati: unum eorum, qui scientiam tantum oppugnant, non fidē: alterū eorū, qui utrunq; condēnant. Qui tñ utrum in rebus humanis inueniri possint, rursus ignoro. Hæc dicta sunt, ut intelligeremus nos tentata fide, illarum et rerum quas nondū cōprehendimus, a temeritate opinantiū uindictari. Nā qui dicunt nihil esse credendū, nisi q̄ scimus, id unum cauent nomen opinionis, quod fatendum est turpe ac miserrimū, sed si quis diligenter consideret plurimum interesse, utrum se scire quis putet, an q̄ nescire se intelligit, credat aliqua authoritate cō-

1. Retra-
ct. c. 14.

1. Retra-
ct. c. 14.

M

*Tuisti-
mū crede
re sapien
tib. c. 12.*

motus: pfecto erroris & inhumanitatis atq; superbix crimē vitabit. Quaro. n. si q; nescit, credendū nō est, quō seruiant parentib. liberi, eosq; mutua pietate diligāt, quos parētes suos esse nō credant. Non. n. ratione vllō pacto sciri pōt, sed interposita matris autoritate de patre creditur, de ipsa vero matre plerunq; nec matri, sed obstetricib. nutricib. famulis. Nā cui furari filius pōt, aliusq; supponi, nonne pōt decepta decipere? Credimus tñ, & sine vlla dubitatione credimus, q; scire

A nō posse cōfitemur. Quis. n. nō videat pietatē, nisi ita sit, sanctissimum generis humani vinculū superbissimo scelere violari? Nā q; vel insanus eū culpandū putet, qui eis officia debita impenderit, quos parentes esse crediderit, ēt si non essent? Quis contra nō exterminandū iudicauerit, qui veros fortasse parentes minime dilexerit, dū ne falsos diligat, metuit? Multa possunt afferri, quib. ostendat nihil omnino humanæ societatis incolūme remanere, si nihil credere statuerimus, q; nō possumus tenere perceptū. Sed nunc accipe, q; iā facilius me tibi persuasurū esse cōfido. Cū de religione, i. cū de colendo atq; intelligēdo Deo agitur, ij minus sequendi sunt, qui nos credere vetant rationē prōptissime pollicentes. Nam, nemini dubiū est, oēs hoīes, aut stultos, aut sapientes esse. Nunc autē sapientes voco, non cordatos & ingeniosos homines, sed eos quib. inest, quanto inesse homini potest, ipsius hominis deiq; firmissime percepta cognitio, atq; huic cognitioni vita moresq; congruentes: ceteros autē cuiusquā modi artib. inertijsq; affecti sunt: quolibet victu probandi siue improbādi, stultorū in numero deputauerim. Quā cū ita sint, quis medio critere intelligens, nō planē viderit stultis, vilius atq; salubrius esse praeceptis obtemperare sapientiū, q; iudicio vitā degere? Nā omne factum, si recte factū non est, pētū est. Nec recte factum esse vllō modo pōt, q; non a recta ratione proficiscit. Porro recta ratio est ipsa virtus, Cui autē hominū virtus, nisi sapiētis animo praesto est? Solus igitur sapiens non peccat, Stultus ergo oīs peccat, nisi in ijs factis, in quib. sapiētī obtemperauerit: a recta. n. ratione talia facta proficiscuntur, nec, vt ita dicā, dñs sui facti stultus existimandus est, cū est tanquam instrū ministeriumq; sapientis.

Quare omnib. hominibus non peccare, quā

peccare melius est, melius pfecto stulti oēs viuerent, si serui possent esse sapientiū. Atq; hoc si in rebus minoribus, vt in mercando vel colendo agro, in vxore ducenda, in suscipiendis educandisq; liberis, in ipsa deniq; re familiari administranda expedire nemo ambigit, multo magis in religione. Nā & res humanæ prōptiores ad dignoscendū sunt, q; diuinæ: & in quibuscunq; sanctiorib. & pręstātoribus, quo maius eis obsequiū culumq; debemus, eo sceleratius periculosiusq; peccatur. Nihil igitur nobis restare amodo vides, quādiu stulti sumus, si nobis vita optima & religiosa cordi est, nisi vt quæramus sapientes, quib. obtemperando dñationem stultitiæ neq; ita multū sentire, dū inest nobis, & euadere aliqñ possimus. Hic rursus oris difficillima questio, quo nā. n. modo stulti sapientē inuenire poterimus, cū hoc nomē, tametsi nemo ferē audeat palam, pleriq; tñ ex obliquo sibi vendicant, cū de reb. ipsis, quarū cognitioe constat sapientia, ita inter se dissentiat: vt aut nullū eorū, aut certū vnum necesse sit esse sapientē. Sed qui nā iste sit, cū ab stulto requirāt, quō pacto qrat dignosci planē atq; percipi, oīno non video: neq; n. signis quibuslibet cognoscere, aliquid pōt, nisi illud ipsū, cuius ea signa sunt, nouerit. At qui sapientiā stultus ignorat. Nō. n. vt aurū & argentū, ceteraq; id genus, & cognoscere cū videas, & nō habere cōcessum est: ita sapientiā mentis eius oculo, qui ea careat, videri fas est. Sensu. n. corporis quacūq; attingimus, forinsecus nobis offeruāt. Et ideo licet quoq; res alienas oculis cernere, cū earū vel eius generis nos nihil habeamus. Quod aut intellectu capitur, intus apud animū est: nec id habere quicquam est aliud, q; videre. Caret aut stultus sapientia: nō igitur nouit sapientiā, non. n. oculis eā posset videre. Non aut pōt videre & nō habere: neq; habere ac stultus esse. Nescit hāc igitur, & dū nescit, in alio loco cognoscere non pōt. Nō ergo pōt, quādiu stultus est quisquā, certissima cognitione inuenire sapientē, cui obtemperando tāto stultiūq; malo liberetur. Huic igitur tā immani difficultati qm de religione quærimus, Deus solus mederi pōt: quē nisi & esse, & humanis mentib. opitulari credimus, nec q̄rere quidē ipsam verā religionē debemus. Quid enim tandē tāto molimine inuestigare cupimus?

*Trinitas
religionis
afide. c. 13*

1. Re. 14.

*Sapiens
non pec-
cat, sed
stultus.*

D

nus? Quid optamus attingere? Quo peruenire desideramus? Eò ne quod esse, aut ad nos pertinere non credimus? Nihil est tali mente peruersius Tu ne cū beneficiū a me petere non auderes, aut certe impudenter auderes inuentionē religionis postulatū venis, cum Deum neq; esse, neq; si sit, curare nos putes?

E Quid si tanta res est, q̄ nisi sedulo atq; omnibus viribus quesita nequeat reperiri? Quid si ipsa difficillima inuentio ad capiendū quod inuentū erit, mentē quærentis exercet? Quid enim oculis nostris ac luce iocūdius & familiarius? Quā tñ perperī atq; tolerare post diu turnas tenebras nequeūt. Quid exhausto ægrotatione corpori accōmodatius, q̄ cibis & potio? Videmus tñ cōualescentes refrenari atq; cohiberi, ne saturitati valentium cōmittere sese audeant: cibusq; ipsis agere, vt ad illum morbū, qui eos repudiabat, reuertātur: De cōualescentibus loquor. Quid ipsos ægrotantes? Nonne vrgemus vt aliquid sumāt? In quo profecto nobis cū tanta molestia nō obtemperarent, si se illum morbū euafuros esse non crederent. Qñ ergo tu te onerosissimæ ac laboriosissimæ inquisitioni dabis, qñ tantā, quātum ipsa res digna est, curā negotiūq; tibi audebis imponere, cū id quod q̄ris, esse non potes? Recte igitur catholicę discipline maiestate institutū est, vt accedentibus ad religionē, fides persuadeatur ante oīa.

*Chrīstus
ipse maxi
me exegit
fidē. c. 14*

Itaq; ille hæreticus, siquidē de his nobis sermo est, qui se Christianos dici volunt, quam mihi rationē afferat quæso te? Quid est, vnde me à credendo veluti a temeritate reuocet? Si nihil me credere iubet, hāc ipsam verā religionē vllam in rebus humanis esse non credo: q̄ cū esse nō credo, nō q̄ro. At ille, vt opinor, quærenti monstraturus est, ita enim scriptū est, Querēs inueniet. Ad eū igitur, q̄ me vetat credere, nō veniē, nisi aliquid credere. **F** Est ne vlla maior dementia, q̄ vt eis sola, quę nulla scientia subnixā est, fide displiceā, quę ad eū ipsum me sola perduxit? Quid q̄ oēs hæretici Christo nos credere hortantur? Possunt ne magis sibi aduersari? In quo dupliciter vrgendi sunt. Primū quærendū ab his, vbi sit ratio q̄ pollicebantur, vbi obinurgatio temeritatis, vbi præsumptio sciētię. Si. n. turpe est sine ratione cuiquā credere, quid expectas, quid satagis, vt alicui sine ratione credā, quo facilius tua ratione duci possim? An

firmū aliquid super edificabit ratio tua fundamento temeritatis. Secundū illos loquor, quibus credendo displicemus. Nā ego credere ante rationē, cū percipiendæ rationi non sis idoneus, & ipsa fide animū excolere excipiēdis seminibus veritatis, non solū saluberrimū iudico, sed tale omnino, sine quo agris animis salus redire non possit. Quod illis cū deridendū & plenū temeritatis videatur, pfecto vt Christo credamus, agunt impudenter. Deinde fateor me iā Christo credidisse, & in animū induxisse, id esse verū q̄ ille dixerit, etiā si nulla ratione fulciatur, Hoc hæretice principio me docturus es. Sine paululū mecū ipse considerē Christū ipsum, quō apparere hominibus voluit, qui istis etiam vulgaribus oculis visus esse prædicatur, ego non vidī: quibus de illo crediderim, vt ad te iā tali fide præstructus accedā, nullis me video credidisse, nisi populorū atq; gentium cōfirmatę opinioni, ac famæ admodū celebrimę: hos autē populos ecclesię catholię mysteria vsquequaq; occupasse. Cur nō igitur apud eos potissimū diligentissime requirā quid Chrīs præceperit, quorū auctoritate cōmotus Chrm aliquid vtile præcepisse credidit? Tu ne mihi melius expositurus es quid ille dixerit? Quē fuisse aut esse nō putarē si abs te mihi hoc cōmēdaretur esse credendū. Hoc ergo credidi, vt dixi famæ celebritate, consensione, vetustate roboratę. Vos autē & tam pauci, & tā turbulenti, & tā noui, nemini dubiū est, quin nihil dignū auctoritate præferratis. Quæ igitur ista tanta dementia est? Illis crede, Chro esse credendū: & a nobis disce qd dixerit, Cur obsecro te? Nā si illi deficerent, nec me quicq̄ docere possent multo facilius mihi psuadere, Chro nō esse credendū, q̄ de illo cuiquā, nisi ab ijs, per quos ei credidissimū discēdū. O ingentē cōfidētiā, vel potius ineptiā: ego te doceo, qd Chrīs præceperit, cui credis. Quid si nō ei credere, nū aliqd de illo me docere posses? Sed oportet, inqt, ut credas. Nū vobis eū cōmēdantibus? Nō, inquit, nā nos illos, qui credūt, rōne ducimus. **H** Cur igitur illi credā? Quia fama fundata est. Vtrū per uos, an per alios? Per alios, inquit. Illis ergo credā, ut tu me doceas? Deberē fortasse, nisi me hoc illi precipue monerent, ut oīno ad te nō accederē: dicūt. n. perniciosas uos habere doctrinas. Rñdebis. Mentiuntur.

Quomodo igitur eis de Christo credā, quē nō viderunt: de te non credā, quē nolunt videre? Scriptis, ait, crede. At scriptura omnis, si noua & inaudita proferatur, vel cōmende tur à paucis, nulla confirmante ratione, non est, sed illis, qui eā proferūt, creditur. Quomobré scripturas istas si vos profertis tam pauci & incogniti, non libet credere: simul etiam contra promissum facitis, fidē potius impetrando, quā reddendo rationē. Rursus me ad multitudinē famamq; reuocabis. Cohibe tādē pertinaciam, & nescio quam indomitā propagandi nominis libidinē: & mone potius vt huius multitudinis primates queram: & querā diligentissime ac laboriosissime, vt ab his potius de his literis aliquid discam. Qui si nō essent, discendū omnino esse nescirem. Tu vero in latebras tuas redi, nec quicq; insidiare sub noīe veritatis, q̄ conaris eis adimere, quibus autoritatē ipse cōcedis. Si autē Christo etiam credendū negant, nisi indubitata ratio reddita fuerit, Christiani non sunt. Nā id aduersus nos Pagani quidē dicunt, stulte quidē, sed nō sibi aduersi, nec repugnātes. Hos vero quis ferat ad Christū se pertinere profiteri, qui nisi apertissimā rationē stultis de Deo prulerint, nihil credendū esse cōtendūt. At ipsū videmus quantū illa, cui & ipse credūt, docet historia, nihil prius, neq; fortius, q̄ credi sibi voluisse: cū illi nōdū essent idonei, cū quibus ei res esset ad diuina percipienda secreta. Quid n. aliud agunt tanta & tā multa miracula, ipso ē dicente illa fieri non ob aliud, nisi vt sibi crederetur? Fide ille stultos ducebat, vos ratione ducitis. Clamabat ille vt crederetur, vos reclamatis. Laudabat credentes ille, vos obiurgatis. Nisi vero, aut in vinū, aquā conuerteret, vt alia omittā, si nihil tale facientē, sed docentē homines se qui possent: aut nihili pendenda vox illa est, Credite Deo, & mihi credite: aut temeritatis ille culpandus est, q̄ cū in domū suā venire noluit, solo eius imperio pueri sui morbum credens esse cessurū. Ergo ille afferens medicinā q̄ corruptissimos mores sanatura esset, miraculis cōciliāuit autoritatem, fidē fide cōtraxit, multitudinem multitudine obtinuit veritate veritate roborauit: religionē statuens, q̄ nō solū hereticorū ineptissima nouitas fraudibus agens, sed nec genū quidē veteranosus error violēter aduersans, aliqua ex

parte cōuelleret. Quomobré tametsi docere nō valeo, monere tñ nō desino: vt qm̄ multi sapientes videri volunt: neq; utrū sint stulti, dignoscere facile est: omni intentione, votisq; omnibus, gemitibus deniq; vel etiam, si fieri potest, fletibus Deū deprecare, vt te ab erroris malo liberet, si tibi beata vita cordi est. Qd' facilius fiet, si p̄ceptis eius, quā tāta ecclesie catholice autoritate firmata esse voluit, libens obtrēperes. Cū n. sapiēs sit Deo ita mente coniunctus, vt nihil interponatur quod seperet. Deus enim veritas: nec vllō pacto sapiens quisquā est, si nō veritatē mente cōtingat, negare nō possumus inter stultitiā hominis, & sincerissimā Dei veritatē mediū quiddā interpositā esse hoīs sapiētiā. Sapiēs enim quantū datū est imitatur Deū: homini autē stulto ad imitandū salubriter, nihil est homine sapiente propinquius, quē qm̄, vt dictum est, intelligere ratione non facile est, oportebat quādam miracula ipsis oculis admo- ueri quibus vtuntur stulti multo q̄ mente cōmodius, vt cōmotorū autoritatē hominū prius vita moresq; purgarentur, & ita rationi accipiendæ habiles fierent. Cū igitur & hō esset imitandus, & nō in homine ipse ponēda: quid potuit indulgētijs & liberalius diuinitus fieri, q̄ vt ipsa Dei sincera, æterna, incōmutabilisq; sapientia, cui nos hēere oportet suscipere hominē dignaretur? Qui nō mō illa faceret, quibus ad sequendum Deum inuitaretur, sed et illa putaretur, quibus a sequendo Deo deterrebamur. Nā cū adipisci certissimū ac summū bonū nemo possit, nisi id plene perfecteque dilexerit: q̄ nullo pacto fieri, quādiu mala corporis atq; fortuita formidantur. Ille nascendo mirabiliter, & operando cōciliāuit charitatē, moriendo autē & resurgendo exclusit timorē. Iā vero talē se in ceteris rebus omnib. p̄buit, quas p̄seq. longū est, vt diuina clemētia quo porrigi, & humana īfirmitas quo possit euehi sentiremus. Mirac- la conci- liant fru- ctu. c. 16.

Via ad religionem cōmodifcā ma. c. 19.

L

1. Re. ca. 14.
Lib. 3. de li. ar. ca. 24.

Mirac- la conci- liant fru- ctu. c. 16.

professio

profecto ex aliquo verissime pulchritudinis fonte manare credendū est, & interiori nescio q̄ cōscientia Deū q̄rendū, Deo q̄; seruiēdū, meliores quosq; aīos quasi publice priuatimq; hortat: nō est desperandū ab eodem ipso Deo authoritatē aliquā constitutā, quā velut gradu certo innitentes, attollamur in Deū. Hæc autē seposita rōne, q̄ sincera intel-
A ligere, vt sape diximus, difficillimum stultis est, dupliciter nos mouet: partim miraculis partim sequētū multitudine. Nihil horū est necessariū sapienti, quis negat? Sed id nunc agitur, vt sapientes esse possimus, i. inhærere veritati: q̄ profecto sordidus aīus non pōt. Sunt et fordes animi, vt breui explicē, amor quātūlibet rerū, p̄ter animū & Deū: a quib. sordib. quāto est quis purgator, tanto verū facilius intuetur. Verū igitur videre velle, vt animū purges, cum ideo purgetur vt videas, peruersum certe atq; præposterū est. Homini ergo nō valenti verū intueri, vt ad id fiat idoneus purgariq; se sinat, authoritas præsto est, q̄ vt paulo ante dixi, partim miraculis, partim multitudine valere nemo ambigit. Miraculū voco, quicquid arduū aut insolitū supra spem vel facultatē mirantis apparet. In quo genere nihil est populis aptius, & oīno stultis hoībus, q̄ id q̄ sensibus admonetur. Sed rursus hæc in duo diuiduntur, quædā. n. sunt quæ solā faciunt admirationē, quædam vero magnā et gratiam beneuolentiamq; cōciliant. Nam si quis volatē hominē cernat, cū ea res nihil spectatori afferat cōmodi p̄ter ipsum spectaculū, miratur tantūmodo. Si quis autē graui & desperato morbo affectus, mox vt iussu fuerit conualescat, admiratio nē sanitatis suæ, sanantis et charitate superabit. Talia facta sunt in illo tpe, quo Deus in vero homine, quantū sat erat hominib. apparebat. Sanau languidū, mundari leprosi, in celsus claudis, cecis visus, surdis auditus redditus. Homines illius tēporis aquā in vinū conuersam, saturata quinq; milia quinq; panib. transita pedib. maria, mortuos resurgētes viderunt: quædā corpori manifestiore beneficio, quædā vero menti occultiore signo, & oīa hoīb. marcellis testimonio cōsulebāt: sic ut se tunc assererant mortuū, diuina cōmonebat authoritas. Cur, inquis, ista modo nō vides? Quia non mouerēt, nisi mira essent. At si sola essent, mira quā essent. Nam

diei & noctis vices, & constantissimū ordinē rerū cēlestiū, annorū quadrisariam conuerfionē, decedentes redeuntesq; frondes arboribus, infinitā vim seminum, pulchritudinē lucis, colorū, sonorū, odorū, saporūq; varietates da: qui primū videat atq; sentiat, cū quo tū loqui possimus, hebescit, obruiturq; miraculis: nos vero hæc omnia, nō cognoscendi facilitate, quid. n. causis horū obsecurius? sed certe sentiendi assiduitate contēnimus. Facta sunt igitur illa opportunissime vt his multitudine credentiū cōgregata atq; propagata, in ipsos mores vtilis conuerteretur authoritas. Mores autē quilibet tū valent ad obtinendas hominū mentes, vt et quæ in his praua sunt, q̄ ferē superantibus libidini-
C bus euenit, improbare citius & detestari, q̄ deferere aut mutare possimus. Parumne consilium rebus humanis arbitraris, q̄ nihil terrenum, nihil igneum, nihil deniq; q̄ corporis sensus attingit, pro Deo colendū esse, ad quem solo intellectu est, non pauci doctissimi disputant: sed imperitū et vulgus marium sēminarumq; in tam multis diuersisq; gentibus & credit & predicat, q̄ continentia vsque ad tenuissimum victum panis & aquæ: & non quotidiana solum, sed etiam per contextos plures dies perpetuata ieiunia, q̄ castitas vsque ad coniugij prolisq; contemptum, q̄ patientia vsq; ad cruces flammāsque neglectas: q̄ liberalitas vsq; ad patrimonia distributa pauperibus: q̄ deniq; totius huius mundi aspernatio vsq; ad desiderij mortis intenditur? Pauci hoc faciunt, pauciores bene prudenterq; faciunt: sed populi probant, populi audiunt, populi fauent. Diligunt potestremo populi. Populi suam imbecillitatē, q̄ ista nō possunt, nec sine prouectu mentis in Deum, nec sine quibuldā scintillis virtutis ac cūlant. Hoc factū est diuina prouidentia per Prophetarū uaticinia, per humanitatem doctrinamq; Christi, per Apostolorum itinera, per martyrū contumelias, cruces, sanguinē, mortes: per sanctorū predicabilē uitā, atq; in his uniuersis digna rebus tantis, atq; uirtutib. pro temporū opportunitate miracula. Cum igitur tū auxilium Dei, tū profectum fructumq; uideamus, dubitabimus nos eius ecclesiæ condere gremio, quæ usq; ad confessionē generis humani ab Apostolica sede per successiones Episcoporum frustra, hēre

consensus
 gentiū in
 Christi.
 Cap. 17.

quæ sunt
 fordes ani-
 mi.

miraculis
 quid sit.

Miracula
 duplicia.

Mat. 11.

Joan. 1.

Mat. 14.

Joan. 11.

1. Pet. 1.
 14.

Al. l. pri-
mas par-
tes.

Conclusio
per exhor-
tationem.
cap. 18.

ticiis circūlatrantibus: & partim plebis ipsius iudicio, partim cōciliōrū grauitate, partim ēt miraculorum maiestate dānatis culmē au-
thoritatis obtinuit Cui nolle primitias * da-
re, vel summā profecto impietatis est, vel p-
cipitis arrogantia. Nā si nulla certa ad sapien-
tiā salutemq; animis via est, nisi cū eos ratio
ni præcolit fides, quid est aliud ingratū esse
opi atq; auxilio diuino, q̄ tanto labore præ-
dita authoritati velle resistere? Et si vnaqueq;
E disciplina, quanquā vilis & facilis, vt perci-
pi possit, doctōrē aut magistrū requirit, qd
temerariā superbiam plenius, q̄ diuinorū sa-
crōrum libros, & ab interpretib. suis nolle
cognoscere, & incognitas velle dānare? Quā
obrem si quid te vel rō, vel oratio nostra cō-
mouit: & si verā, vt credo, curā tui geris, ve-
lim me audias: & bonis præceptorib. catho-
lica Christianitatis te pia fide, alacri spe, sim-
plici charitate cōmittas. Deumq; ipsum, cu-
ius vnus & bonitate facti sumus, & iustitia
pēnas luimus, & clementia liberamur, orare
nō cesses. Ita tibi neq; præcepta & disputatio-
nes doctissimorū hominū, & verē Christia-
norū, neq; libri, neq; serenę ipsę cogitatio-
nes defuerint, quib. facile q̄ quæris inuenias.
Nā istos verbosos & miseros, quid.n. aliud
mitius dixerim? penitus desere qui dū nimis
q̄runt vnde sit malū, nihil reperiunt nisi ma-
lū: in qua q̄ōne sæpe auditores erigunt ad q̄-
rendū. Sed ea do cent excitatos, vt vel dormi-
re semper satius sit, q̄ illo modo euigilare.
De lethargicis. n. phreneticos faciunt. Inter
quos morbos cū sit vterq; plerunq; mortife-
rus, hoc tñ interest, q̄ lethargici sine aliena
vexatione moriuntur: phreneticus aut mul-
tis, & eis potissimum, qui volunt subuenire,
metuendus est. Nam neq; Deus mali author
est, nec vnquā eum, quicquā fecisse pēnituit
nec vlliū cōmotionis animi tēpestare turba-
tur, nec terræ particula regnū eius est: nulla
flagitia vel scelera probat aut imperat, nun-
quā mentitur. Hæc. n. atq; hmōi nos moue-
bant, cū ea magis inuectionib. quaterent, &
hanc esse veteris testamenti disciplinā infi-
mularent, q̄ omnino falsum est. Itaque illos
recte reprehendere ista concedo. Quid ergo
didicistis? Quid putas, nisi cū ista reprehendun-
tur, disciplinā catholicam non reprehendi?
Ita q̄ apud eos verū didiceram, teneo: q̄ fal-
sum putauerā, respuo. Sed & alia multa me

docuit Ecclesia catholica, quo illi homines
exangues corporibus, sed crassi mentib. aspi-
rare non possunt, Deum, s. non esse corpo-
reū, nullam eius partē corporeis oculis pos-
se sentiri, nihil de substantia eius atq; natura
vllō modo esse violabile, aut commutabile,
aut cōpositū, aut factū. Quæ si nihil cōcedis,
non. n. aliter de Deo sentiendum est, omnia
illorū machinamenta subuersa sunt. Illud ve-
rō q̄ō sit, vt nec Deus malum genuerit aut
fecerit, nec vlla sit fueritve vnquam natura
atq; substantia, quam non Deus aut genuerit
aut fecerit, & tñ a malo nos liberet: tam ne-
cessarijs rationib. approbat, vt dubitari om-
nino non possit: præsertim tibi atque talib. si
tñ bono ingenio pietas & pax quædam men-
tis accedat, sine qua de tantis reb. nihil pror-
sus intelligi potest. Et non hic fama de fumo
est, & neicio qua fabella Persica, cui satis est
audem accōmodare, & animum nō subtilē,
sed planē puerilem. Longe omnino, lōge se-
aliter, quam vt Manichæi desipiunt, veritas
habet. Sed qm̄ iste sermo noster multo pro-
cessit longius quam putabam, hic finē libro
faciamus: in quo meminere volo, nondum
me Manichæos cepisse refellere, & illas nu-
gas nondum inuasisse: neq; de ipsa catholica
magnum aliquid aperuisse, sed voluisse tan-
tūmodo eruere tibi, si possem, fallam opinio-
nem de veris Christianis malitiose aut impe-
rite nobis insinuatā, & erigere ad magna q̄-
dam & diuina discenda. Quare hoc uolumē
ita sese habeat: placatiore autem animo tuo
facto, ero fortasse in ceteris promptior.

Persice
nuga.
i. Ketrā-
cha. c. 14.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I
Hipponensis Episcopi,

Contra Epistolam Manichæi, quam
vocant Fundamenti,
Libervnus.

H

Num verū Deum omnipoten-
tem, ex quo omnia, per quem
omnia, in quo omnia, & roga-
ui & rogo, ut in refellenda &
reuincenda hæresi vestra Mani-
chæi, cui & vos fortasse imprudentius quam
malitiosius adhæcistis, det mihi mentem pa-
catam atque tranquillam, & magis de uestra
correctione, q̄ de subuersione cogitant.

Hæretici
sancti ma-
gis, quam
perdendi.
Cap. 1.

Quantum. n. dñs per seruos suos regna subuertat erroris, ipsos tñ homines, in quantum homines sunt, emendandos esse potius, quã perdendos iubet. Et quicquid diuinitus ante ultimũ illud iudiciũ uindicatur, siue per improbos siue per iustos, siue per nescientes, siue per scientes, siue occulte, siue palam: non ad interitum hominũ, sed ad medicinã ualere credendum est: quã qui respuerit, extremo supplicio preparatur. Quapropter cũ in hac uniuersitate rerũ, alia sint quæ ualent ad corporalem uindictã, sicut ignis, uenenũ, & morbus, & cetera hmõia: alia quib. apud se metipsum non molestijs corporis sui, sed cupiditatum suarũ laqueis animus puniatur, sicuti est damnũ, exilium, orbitas, contumelia, & his similia, quæ dñro non sunt cruciamenta, sed quasi fomenta languentiũ, ut sunt consolationes, cohortationes, disputationes, & quæcunq; sunt talia. Horũ omniũ quædam etiã per malos nescientes operatur summa Dei iustitia, quædã per scientes bonos. Nostřũ igitur fuit eligere & optare meliora, ut ad uelstrã correctionẽ aditum habeamus: non in cõtentione & æmulatione & persecutionibus, sed mansuete consolando, beneuole hortando, leniter disputãdo: sicut scriptũ est, Seruum autẽ dñi non oportet litigare, sed mitem esse ad omnes, docibilem, patientem, in modestia corripientẽ diuersa sentientes. Nostřum ergo fuit uelle has partes expetere, Dei est uolentibus & petentibus donare q̃ bonum est. Illi in uos sequant, qui nesciunt cũ quo labore uerum inueniatur, & quam difficile caueantur errores. Illi in uos sequant, qui nesciunt quam ratũ & arduum sit carnalia phantasmata piæ mentis serenitate superare. Illi in uos sequant, qui nesciunt cũ quanta difficultate sanetur oculus interioris hominis, ut possit intueri Solem suũ: nõ istũ quem uos colitis celesti corpore, oculis carneis & hominum & pecorũ fulgentẽ atq; radiantem: sed illũ de quo scriptum est per Prophetam, Ortus est mihi iustitiæ Sol. Et de quo dictũ est in Euangelio, Erat lumen uerum q̃ illuminat omnem hominem ueniẽtem in hunc mundum. Illi in uos sequiãt, qui nesciunt quibus suspirijs & gemitibus fiat, ut ex quantulacunque parte possit intelligi Deus. Postremo illi in uos sequant, qui nullo tali errore decepti sunt, quali uos deceptos

nident. Ego autẽ q̃ diu multũq; iactatus tan dẽ perspicere potui quid sit illa synceritas, quæ siue inanis fabulæ narratione percipit, qui uanas imaginationes animi mei varijs opinionib. erroribusq; collectas nix miser merui dño opitulante cõuincere, qui me ad detergendam caliginẽ mentis, tam tarde clementissimõ medico uocanti blandienti quẽ subieci, qui diu fleui, ut in cõmutabilis & im maculabilis substantia continentib. diuinis libris sese mihi persuadere intrinsecus digna retur, qui deniq; oĩa illa figmenta, quæ uos diuturna consuetudine implicatos & restrictos tenent, & quæ siui curiose, & attente audiui, & temere credidi, & instanter quib. potui persuasi, & aduersus alios pertinaciter animose quẽ defendi, sequi in uos omnino non possum, quos sicut me ipsum illo tẽpore, ita nunc debeo sustinere, & tanta patientia uobiscum agere, quanta mecum egerunt proximi mei, cũ in uestro dogmate rabiosus & cecus errarem. Vt autẽ facilius mitescatis, & non inimico animo uobisque pernicioso mihi aduersum, quous iudice me impetrare a uobis oportet, ut ex utraq; parte omnis arrogantia deponatur. Nemo nostřũ dicat iam se inuenisse ueritatem: sic eam quæramus quasi ab utriq; nesciatur. Ita. n. diligenter & concorditer queri poterit, si nulla temeraria præsumptione inuenta & cognita esse credatur. Aut si & hoc a uobis impetrare non possumus, saltẽ illud concedite, ut uos tanquã incognitos, nunc primũ audiã, nunc primum discutiam. Iustũ puto esse q̃ postulo, hac sanẽ lege seruata, ut uobiscum non orem, non cõuenticula celebrem, non Manichæi nomen accipiam, si non mihi de omnibus reb. ad salutem animæ pertinentibus sine ulla caligine rationem perspicuã dederitis. In catholica. n. Ecclesia, ut omniã syncerissimam sapientiã, ad cuius cognitionẽ pauci spirituales in hac uita perueniunt, ut eã ex minima quidem parte, quia hoies sunt, sed tñ sine dubitatione cognoscant: ceterã quipẽ turbã non intelligendi uiuacitas, sed credendi simplicitas turissimã facit. Vt ergo hãc omittam sapientiã, quam in Ecclesia esse catholica non creditis, multa sunt alia quæ in eius gremio me iustissime teneant. Tenet cõsensio populorũ atq; gentium, tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate

Augusti
ni quon
dã Mani
cheis.
Cap. 3.

Rom. 13.

1. Tim. 2.

Cassatur
mitius a
gendum
cũ Mani
cheis. c. 2.

Malac. 4.
Iom. 1.

Infrac. 16
Infrac. 9
infrac. 10
infrac. 14
Argument
ta fideica
tholica.
Cap. 4.

M

Intra c.5

A

Contra ti-
tuli epi-
stole Ma-
nichæi.
Cap. 5.
Monstris
manichæi
epistola
principiis

tate aucta, vetustate firmata: Tenet ab ipsa se-
de Petri Apostoli, cui pascenda oues suas
post resurrectionē dñs cōmendauit, vsq; ad
presentem Ep̄atum successio sacerdotū: Te-
net postremo ipsum catholicæ nomē, q̄ nō
sine causa inter tā multas hæreſes sic ista Ec-
clesia sola obtinuit, vt cū omnes hæretici se
catholicos dici velint: quærenti tñ peregrino
alicui, vbi ad catholicam conueniatur, nul-
lus hæreticorum vel Basilicam suā vel domū
audeat ostendere. Ista ergo tot & tanta Chri-
stiani nominis charissima vincula recte ho-
minem tenent credentē in catholica Ecce-
lesia, et si pp̄ nostræ intelligentiæ tarditatē vel
vitæ meritum veritas nondum se apertissime
ostendat. Apud vos aut vbi nihil horum est
q̄ me inuit ac teneat, sola personat verita-
tis pollicitatio, quæ quidem si tam manifesta
monstratur, vt in dubium venire non possit,
præponenda est omnibus illis rebus, quibus
in catholica teneor. Si aut tantūmodo pro-
mittitur, & non exhibetur, nemo me moue-
bit ab ea fide, quæ animum meū tot & tantis
nexibus Christianæ religioni adstringit. Vi-
deamus igitur quid me doceat Manichæus,
& potissimū illum consideremus librū, quē
Fundamenti epistolam dicitis, vbi totum pe-
nē q̄ creditis continetur. Ipsa. n. nobis illo
tempore miseris, qñ lecta est, inclinari dice-
bamus, Amen. Certe sic incipit, Manichæus
Apostolus Iesu Christi prouidentia Dei pa-
tris. Hæc sunt salubria verba de perenni ac
vivo fonte. Iam cū bona patientia si placet at-
tendere quid queram. Non credo illum esse
Apostolum Christi, quæso ne succenseatis,
& maledicere incipiat. Nostis. n. me statim
se, nihil a vobis prolatum temere credere.
Quæro ergo quis sit ille Manichæus? Respon-
debitis, Apostolus Christi. Non credo. Nam
quid dicas aut facias, non habebis: promitte-
bas. n. scientiam veritatis: & nunc q̄ nescio
cogis vt credam. Euangelium forte mihi le-
cturus es, & inde Manichæi personam tenta-
bis asserere. Si ergo inuenires aliquem, qui
Euangelium nondū credit, quid faceres dicē
ti tibi, non credo? Ego verō Euangelio non
crederem, nisi me catholica Ecclesiæ non
moueret autoritas. Quibus ergo obtempera-
ui dicentibus, Credite Euangelio, cur eis nō
obtemperem dicentibus mihi, Noli credere
Manichæo? Elige quid velis. Si dixeris, Crede

catholicis, ipsi me monent vt nullam fidem
accōdem vobis. Quapropter nō possum
illis credens, nisi tibi nō credere. Si dixeris,
Noli catholicis credere: non recte facies per
Euangelium me cogere ad Manichæi fidem,
quia ipsi Euangelio catholicis prædicantib;
credidi. Si autem dixeris, Recte credidisti ca-
tholicis laudantibus Euangelium, sed non re-
cte illis credidisti vituperantibus Manichæi.
vsque adeo me stultū putas, vt nulla reddita
ratione, q̄ vis credam, q̄ non vis non credā?
Multo quippe iustius & cautius facio, si ca-
tholicis: quoniam semel credidi, ad te non
tranſeo, nisi me non credere iusseris, sed ma-
nifestissime ac apertissime scire aliquid fe-
ceris. Quocirca si mihi rationem redditurus
es, dimitte Euangelium. Si ad Euangelium te
tenes, ego ad eos me teneam, quibus præci-
pientibus Euangelio credidi: & ab his iuben-
tibus tibi omnino non credam. Quod si for-
te in Euangelio aliquid apertissimum de Ma-
nichæi Apostolatu inuenire potueris, infir-
mabis mihi catholicorum autoritatem, qui
iubent vt tibi non credam. Qua infirmata,
iam nec Euangelio credere potero, quia per
eos illi credideram, ita nihil apud me vale-
bit, quicquid inde protuleris. Quapropter si
nihil manifestum de Manichæi Apostolatu
in Euangelio reperitur, catholicis potius cre-
dam quam tibi. Si autem inde aliquid mani-
festum pro Manichæo legeris, nec illis, nec
tibi: illis, quia de te mihi mentiti sunt: tibi au-
tem, quia eam scripturam mihi profers, cui
per illos credideram, qui mihi mentiti sunt.
Sed absit vt Euangelio ego non credam. Illi
enim credens non inuenio quomodo pos-
sim etiam tibi credere. Apostolorum enim
nomina, quæ tibi legantur, non inter se con-
tinent nomen Manichæi. In locum autem tra-
ditoris Christi qui successerit, in Apostolo-
rū actibus legimus: cui libro necesse est me
credere, si credo Euangelio: quoniam vtran-
que scripturā similiter mihi catholica com-
mendat autoritas. In eodem et libro de vo-
catione atq; Apostolatu Pauli vulgarissimā
tenemus historiā. Lege mihi iam, si potes, in
Euangelio, vbi Manichæus Apostolus dictus
est: vel in aliquo alio libro, cui me iam cre-
didisse confiteor, tam illud lecturus es, vbi
spiritum sanctum paracletum dominus pro-
misit Apostolis. De quo loco videte quot &
quanta

C

Mat. 10.
Acto. 1.

D

Ioh. 14.

Cur Apo-
stolum se
scripserit.
Cap. 6.

Ioan. 14.

Ioan. 10.

Mani-
chæam spi-
ritus sancti
vultu
Eius qñ.
Cap. 7.

quanta sint, quæ me reuocent & deterreant
ne Manichæo credi. Quæro. n. cur epistolæ
huius principiu sit, Manichæus Apostolus Ie-
su Christi, & non sit, Paracletus Apostolus
Iesu Christi? Si aut missus à Christo paracle-
tus Manichæi misit, cur lego, Manichæus A-
postolus Iesu Christi, & non potius, Mani-
chæus Apostolus paracleti? Si dicis ipsum es-
se Christu, qui est etiã spiritus sanctus, contra
dicit ipsi scripturæ, vbi dominus ait, Et aliũ
paracletu mita vobis. Si aut Christi nomen
ideo recte positum putas, non quia ipse est
Christus qui & paracletus, sed quia eiusdem
sunt ambo substantiæ. i. quia nõ vnus est, sed
quia vnũ sunt. Poterat & Paulus dicere, Pau-
lus Apostolus Dei patris, quia dixit domi-
nus, Ego & p̃r vnũ sumus. Nusquã hoc dicit:
sed nec quisquã Apostoloru patris se Aposto-
lu scribit. Quid sibi ergo vult ista nouitas? Nõ
ne vobis videtur nescio, quam redolere fal-
laciã? Certe si nihil interesse arbitratus est,
cur nõ varie in alijs epistolis Apostolu Chri-
sti se nominat, in alijs paracleti? Sed Christi
semper audiui, quotiescunque audiui, para-
cleti autem nec semel. Quid hoc esse cau-
sa arbitratur, nisi quia illa superbia ma-
ter omnium hereticoru impleuit hominẽ,
vt non missum se a paracleta vellet videri:
sed ita susceptu, vt ipse paracletus diceretur.
Sicut Iesus Christus homo, nõ à Dei filio. i.
virtute & sapientiã Dei, p̃ quẽ facta sunt oĩa,
missus est: sed ita susceptus secundũ catholi-
cã fidẽ, vt ipse Dei filius. i. in illo ipso Dei sa-
pientiã sanandis pectoribus appareret. Sic se
ille voluit a spiritus sancto, quem Christus p̃-
misit videri esse susceptu, vt cũ iã audiamus
Manichæu spiritus sanctu, intelligamus A-
postolu Christi. i. missum à Iesu Christo qui
eum se missu esse promisit. Singularis au-
dacia ista & ineffabile sacrilegiũ. Sed tũ quẽ
ro, cũ pater & filius & spiritus sanctus vobis
etiã consentitibus, nõ dispari natura copulẽ-
tur, cur hominem susceptu a spiritu san-
cto Manichæum, non putatis turpe natũ ex
vtriusq; sexu prædicare: hominẽ aut susceptu
ab vnigenita sapientiã Dei, natũ de virgine
credere formidatis? Si caro humana, si concu-
bitus viri, si vterus mulieris non potuit inquĩ-
nare spiritus sanctum, quomodo potuit vte-
tus virginis inquinare Dei sapientiã? Ma-
nichæus ergo iste qui de spiritus sancto & Euã-

gelica lesione gloriatur, necesse est vt nobis
concedat, aut missum se esse à spiritus sancto,
aut susceptu. Si missus est paracleti se Apo-
stolum dicat: si susceptus est, concedat ei ho-
mini patrẽ quẽ suscepit vnigenitus filius, si
ei quẽ suscepit spiritus sanctus concedit & pa-
trẽ. Credat virginitate Marię verbũ Dei non
esse pollutu, si concubitu parentum suorum
spiritum nõ potuisse pollui vt credamus hor-
tatur. Quod si dixeritis, non in vtero vel ante
vteru, sed iã natum Manichæum a spiritus san-
cto esse susceptu, sufficit vt fateamini habuĩs-
se carnẽ de viro & femina procreatam. Cum
enim vos non timeatis viscera & sanguinẽ
Manichæi de humano concubitu venientẽ,
& intestina suo plena, quæ illa caro gesta-
bat, & his omnibus non credatis contamina-
tum esse spiritus sanctu, a quo illu hominem
susceptu esse creditis: cur ego verũ virginalẽ
& intacta genitalia reformidẽ, & nõ po-
tius credã sapientiã Dei in ipsis maternis vi-
sceribus hominẽ suscepto immaculatã syn-
cerãq; mĩssu? Quapropter quoniã siue mis-
sum siue susceptu a paracleta se Manichæus
vester asseret, nihil eorũ poterit obtinere.
Ego iã cautiore neq; missum eũ credo, neque
susceptu. Nam quod addidit dicens, Prouide-
tia Dei patris. Quid aliud ambuiit Iesu Chri-
sto nominato, cuius se dicit Apostolum: &
à Deo patre cuius prouidentia missum se
dicit a filio, nisi vt spiritus sanctu ipsum teruũ
esse crederemus? Sic. n. scribit, Manichæus
Apostolus Iesu Christi prouidentia Dei pa-
tris: spiritus sanctus nominatus nõ est, q̃ ma-
xime debuit ab eo nominari, qui nobis Apo-
stolatũ suũ paracleti promissione comẽdat,
vt Evangelica autoritate imperitos premat.
Quod cũ à vobis quartẽ, rñdetis utiq; Mani-
chæo Apostolo nominato, sp̃m sanctu, para-
cletu nominari, quia in ipso venire dignatus
est. Quæro ergo, sicut superius dicebã, quare
exhorreatis cũ dicit catholica Ecclesia, eũ
in quo venit diuina sapiẽtia, natũ esse de vir-
gine: cũ vos eũ in quo spiritus sanctu uenisse
p̃dicatis, natũ dẽ femina viro mixta nihil hor-
reatis? Quid ergo aliud suspicer nescio, nisi
quia iste Manichæus qui per Christi nomen
ad imperitorum animos aditum querit, pro
Christo isto ipso se coli uoluit? Hoc unde
conijciam, breuiter dicam. Cum sepe a vo-
bis quære: em illo tempore quo vos audie-
bam

Natalis
Mani-
chæi. c. 8.

H

bat, quæ causa esset, quod Pascha domini ple-
runque nulla, interdum à paucis tepidissima ce-
lebritate frequenteretur, nullis vigilijs nullo
prolixiore ieiunio indicto auditoribus ve-
lstris, nullo denique festiuore apparatu, cum ve-
strum bema. i. diem quo Manichæus occisus est,
quinque gradibus instructo tribunali & pretio-
sis linteis adornato, ac in promptu posito &
obiecto adorantibus, magnis honoribus per-
sequamini. Hæc ego cum quererem, responde-
batur eius diem passionis celebrandum esse qui
vete passus est: Christum autem qui natus non esset,
neque veram, sed simulatam carnem humanis o-
culis ostendisset, non pertulisse, sed finxisse pas-
sionem. Quis non ingemiscat homines, qui se
Christianos dici volunt, timere ne polluantur
veritas de virginis utero, & de mendacio non
timere? Sed ut ad rem redeam, quis non suspice-
tur, qui diligenter attenderit ideo negari à
Manichæo Christum natum esse de femina, & hu-
manum corpus habuisse, ne passio eius quod
totius in orbis festissimum tempus est, ab eis
qui sibi credidissent celebraretur, & non tan-
ta deuotione diem mortis suæ desiderata so-
lennitas honoraret? Hoc enim nobis erat in-
illa bematis celebrata gratissimum, quod
per Pascha frequentabatur: quoniam vehemen-
tius desiderabamus illum diem festum, subtracto
alio qui solebat esse dulcissimus. Fortasse di-
cas mihi, Quando ergo venit a domino promif-
sus paracletus? Hic ego si non habere aliud
quod credere, facilius eum adhuc venturum ex-
pectare, quam per Manichæum venisse conce-
dere. Nunc vero cum in Actibus Apostolo-
rum manifestissime sancti spiritus prædicetur
aduentus, quæ me necessitas cogit hereticis
tam periculose & tam facile credere? In libro
enim memorato sic scriptum est, Primum quidem
sermonem feci de omnibus de Theophile, quæ
cepit Iesus facere & docere in die, qua Apo-
stolos elegit per spiritum sanctum, & precepit
predicare Euangelium. Quibus præbuit seip-
sum viuum post passionem in multis argumen-
tis dierum, visus est eis per dies quadraginta,
& docens de regno Dei, & quo conuersatus
est cum illis: & precepit eis ne discederent ab
Hierosolymis, sed sustinerent sollicitationem
patris, quam audistis, inquit, ex ore meo, Quia
Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem
spiritu sancto incipietis baptizare: quem &
accepturi estis non post multos istos dies vi-

que Pentecosten. Illi quidem conuenientes, in-
terrogabant eum, dicentes, Domine, si hoc in
tempore præsentabis regnum Israel? Ille autem
dixit, Nemo potest cognoscere tempus, quod
pater posuit in sua potestate, sed accipietis
virtutem spiritus sancti superuenientem in vos, &
eritis mihi testes apud Hierusalem, & in tota
Iudea & Samaria, & usque in totam terram. Ec-
ce habes ut commemorauit discipulos polli-
citationis paternæ, quam ex ore eius audierat
de spiritu sancto venturo, Nunc videamus
quando sit missus. Paulo enim post sequitur,
& dicit, In illo tempore, quo suppletus est
dies Pentecostes, fuerunt omnes eadem anima-
tione simul in unum: & factus est subito de ce-
lo sonus, tanquam ferretur flatus vehemens,
& impleuit totum illum locum, in quo erant se-
dentes: & visæ sunt illis lingue diuinae quasi
ignis, qui & in sedem super unumquemque illorum,
Et impleti sunt omnes spiritu sancto, & cepe-
runt loqui linguis, quomodo spiritus dabat
eis pronunciare. Hierosolymis autem erant
habitantes Iudei homines ex omni natione,
quæ est sub celo. Et cum facta esset vox, colle-
cta est turba, & confusa est: quoniam audiebat
unusquisque ex suo sermone & suis linguis lo-
quentes eos. Stuebant autem & mirabantur
ad inuicem dicentes, Nonne omnes qui lo-
quuntur, natione sunt Galilæi? Et quomodo agno-
scimus in illis sermonem in quo nati sumus?
Parthi, Medi, Elamitæ, & qui habitant Meso-
potomiam, Armeniam & Cappadociam,
Põtum, Asiam & Phrygiam & Pamphiliam:
Aegyptum, & regionem Aphricæ, quæ est ad
Cyrenen: & qui aduenerant Romani, & Iu-
dæi, & incolæ, & Cretenses, & Arabes, audie-
bant loquentes illos suis linguis magnalia
Dei. Stuebant autem & hæsitabant ob id quod
factum est, dicentes, Quid nam hoc vult esse? A-
lij autem irridebant, dicentes, Hi multo omnes one-
rati sunt. Ecce ubi venit spiritus sanctus. Quid
vultis amplius? Si scripturis credendum est, cur
non his potius credam, quæ robustissima au-
thoritate firmata sunt, quæ cum ipso Euange-
lio ubi promissum spiritus sancti pariter credi-
mus, innotescere populis, & commendari po-
steris, prædicarique meruerunt? Hos ergo Actus
Apostolorum Euangelio pari autoritate con-
firmatos cum lego, inuenio non solum esse promif-
sum illis veris Apostolis spiritum sanctum, sed
etiam tam manifeste missum, ut nullus de
hac

Al. Do-
mine, si in
hoc tempo-
re repre-
sentabitur
vobis: & quoniam
regnum Ise-
rael.

L
Acto. 2.

Bn. quæ.
ide est, gra-
dis.

Spissan-
tus quæ
do missus.
cap. 9.

Acto. 11

K

M

hac re locus relinquatur erroribus. Clarificatio. n. dñi nostri Iesu Christi apud homines, resurrectio est a mortuis, & in celū ascē-
 fio. Scriptum est. n. in ipso Euangelio, κατὰ
 Ioh. 11. Spiritus autē nōdum erat datus, quia
 Ioh. 7. Iesus nōdū erat clarificatus. Si ergo propter
 ea nōdū erat datus, quia Iesus nōdum erat
 clarificatus, clarificato Iesu necessario sta-
 tim datus est, Et propter ipsam geminam cla-
 rificationē, secundū hominem & secundum
 Deum, bis ēt datus est spiritus sanctus. Semel
 A postquā resurrexit a mortuis, cū insufflauit
 Ioh. 10. in faciē discipulorū, dicens, Accipite spm̄
 Acto. 2. sanctum. Et iterū postquā ascendit in celū,
 decem dieb. transactis, qui numerus perse-
 ctionē significat: cū septenario numero, quo
 condita vniuersa consistunt, additur Trini-
 tas conditoris. De quib. rebus inter spirituales
 viros pie cauteq; multa tractantur. Sed ego a
 proposito non discedā: suscepī. n. prius vo-
 bis cum sic agere, vt non ego vos doceam, q̄
 superbū fortasse arbitramini, sed tanquā ipse
 a vobis discere studeam, q̄ nouem annis nō
 potui. Quapropter habeo quib. literis credā
 de aduentu spiritus sancti, quibus me credere
 si prohibetis, ne temere credam q̄ nescio, sic
 enim soletis monere, multo minus vestris li-
 teris credā. Quare aut vestros libros omnes
 auferte de medio, & disputando pandite ve-
 ritatem de qua dubitare nō possim: aut tales
 proferte libros, quibus non mihi cū arrogā-
 tia imponatur q̄ credam, sed exhibeatur sine
 fraude q̄ discam. Fortasse, inquis, & hæc Epi-
 stola talis est, Nolo ergo in eius limine vltre-
 rius immorari, interiora videamus. Hęc sūt,
 inquit, salubria verba ex perenni ac viuo fon-
 te, quæ qui audierit & eis dē primū credide-
 rit, deinde quæ insinuant custodierit, nunq̄
 erit mortis obnoxius, verum ēt æterna & glo-
 riosa vita fruetur. Nam profecto beatus est
 iudicandus qui hac diuina instructus cogni-
 tione fuerit, per quā liberatus in sempiterna
 vita permanebit. Et hæc vt videtis pollicita-
 tio est, nōdū exhibitio veritatis, & vos quo
 que animaduertere facillime potestis, isto ve-
 B lamine quoslibet errores fucari posse, vt im-
 peritorū animas per ornatam ianuā latenter
 irrepan. Si. n. diceret, Hæc sunt pestifera ver-
 ba ex venenoso fonte, q̄ qui audierit & eis-
 dem primū crediderit, deinde quæ insinuant
 custodierit, nunquā erit vitæ restituendus, ve-

rum penali & crūmola morte afficietur. Nā
 profecto miser est iudicandus, qui hac infer-
 na implicatus imperitia fuerit, per quam de-
 merfus in sempiternis cruciatibus permane-
 bit. Si ergo hoc diceret verum diceret: sed li-
 bro huic non solū nullum conciliaret lecto-
 rem, sed et omnes, in quorū manus incidis-
 set, in maxima odia cōciteret. Quamobrem
 ad consequentia transeamus, nec nos ista de-
 cipient, quæ possunt esse bonis & malis, do-
 ctis & indoctis verba cōia. Quid igitur sequi-
 tur? Pax, inquit, Dei inuisibilis & veritatis no-
 titia sit cū fratrib. sanctis & charissimis, qui
 mandatis credunt cēlestib. pariter atq; deser-
 uiunt. Ita sit vt dicit, Nam & ista benigna &
 acceptissima optatio est: tantum memineri-
 mus hæc & a bonis doctorib. & a decepto-
 ribus dici posse. Itaq; si nulla nisi talia dice-
 ret omnib. legendum & amplectendum, esse
 concederē. Nec illa quæ adhuc sequitur im-
 probauerim: adiungit. n. Sed & dextera lumi-
 nis tueatur, & eripiat vos ab omni incur-
 satione maligna, atq; a laqueis mundi. Omni-
 no quippe quicquid in huius Epistolæ prin-
 cipio scriptū est, donec veniatur ad causam,
 nolo reprehendere, ne in rebus minoribus
 multū operę consumamus. Iam ergo euidē-
 tissimam pollicitationē hominis videamus.
 De eo igitur, inquit, dilectissime frater audi-
 sti, de quo mihi significasti dicens, Nolle te
 cupere cuiusmodi est natiuitas Adæ & Eux,
 vtrū verbo sint prolati, an progeniti ex cor-
 pore. Respondebitur tibi vt congruit. Nā de
 his a plerisq; in varijs scripturis reuelationi-
 busq; dissimili modo insertū atq; cōmemo-
 ratum est. Quapropter vt veritas istius rei se-
 se habet, ab vniuersis ferē gentib. ignoratur,
 & ab omnibus qui et de hoc diu multumq;
 disputauerunt. Si. n. illis super Adæ & Eux ge-
 neratione prouenisset manifeste cognosce-
 re, nunquā corruptioni & mortui subiacerēt.
 Manifestā ergo cognitionē huius rei nobis
 pollicetur, ne corruptioni ac mortui subijcia-
 mur. Et si adhuc parū est, vide quid sequat̄.
 Necesario ergo, inquit, plura sunt ante cō-
 memoranda, vt ad illud mysterium sine vlla
 possit dubitatione & ambiguitate perueniri.
 Hoc est q̄ dicebam, sic mihi demonstrari de-
 bere veritatē, vt ad eam sine vlla ambiguita-
 te perueniam, Quod si ipse nō polliceretur,
 me tñ hoc exigere & flagitare oportebat, vt
 tanta

C
 Lib. 1. cō-
 tra Fæli-
 cē Maxi-
 chæum.
 Cap. 16.

Adam &
 Eux quæ
 nati. c. 12

D

Despū dā
 do. c. 10.
 Ioh. 7.

Ioh. 10.
 Acto. 2.

Exordii
 Epistolæ.
 Cap. 11.

tanta mercede cognitionis euidentissime atque certissime ex catholico Christiano quibuslibet contradicentibus Manichæum me fieri non puderet. Iam igitur audiamus quid afferat. Vnde si tibi videtur, inquit, ausculta prius quæ fuerint ante constitutionē mundi, & quo pacto sit prælium agitatū, vt possis luminis se iungere naturam ac tenebrarum. Iā
E incredibilia & falsa oīno proposuit, Quis n. credat ante constitutionē mundi præliū vllū fuisse cōmissum? Et tñ si est credibile, modo nos non credere, sed cognoscere venimus. Nam qui dicit Persas & Scythas ante multos annos secum bellasse, iā dicit credibilem: eā tñ quā auditā vel lectā possumus credere, non expertam cōprehensamq; cognoscere. Cū ergo istū repudiare, si tale aliquid diceret, non. n. ea promisit, quæ cogeret credere, sed quæ possem sine vlla ambiguitate cognoscere: quō eum non repudiabo, qñ nō modo incerta dicit, sed ēt incredibilia? Sed quid si aliquib. rationib. ea perspicua & cognita faciet? Audiamus ergo, si possumus, cum tota patientia & lenitate q̄ sequitur. Hæc quippe, inquit, in exordio fuerunt duæ substantiæ, a sese diuise, & luminis quidē imperiū tenebat Deus pater, in sua sancta stirpe perpetuus, in virtute magnificus, natura ipsa verus, æternitate propria exultans, semper cōtinens apud se sapientiā & sensus vitales: per quos etiam duodecim mēbra luminis sui cōprehendit, regni videlicet proprii diuitias affluent. In vnoquoq; aut membrorū eius sunt recōditamilia innumerabilium, & immensorum thesaurorū. Ipse vero pater in sua laude præcipuus magnitudine incōprehensibilis, copulata habet sibi beata & gloriosa secula: neq; numero, neq; prolixitate æstimanda, cū quibus idē sanctus atq; illustris pater & genitor degit: nullo ēt in regnis eius insignibus, aut indigente, aut infirmo constituto. Ita autē fundata sunt eiusedē splendidissima regna super lucidam & beatam terrā, vt a nullo vnquam aut moueri aut cōcuti possint. Hæc mihi vn
F de probaturus est aut hæc ipse vnde cognouit? Noli me terrere paracleti nomine: primo, quia nō credere incognita, sed certa cognoscere accessi, a vobis ipsi facti timidior. Vos. n. nōtis, temere credentib. quā vehementer insultare soleatis: præsertim cū ipse, qui iā cēpit incerta narrare, plenam ac firmam

scientiam pauloante promiserit. Deinde qñ si mihi fides imperanda est, magis me teneat illa scriptura, vbi lego, venisse spūsanctum, & Apostolos inspirasse, quib. eū dñs se missurū promiserat. Quapropter aut ea q̄ dicis, proba mihi vera esse, vt ostendas quæ non possum credere: aut eū qui dicit, proba mihi spūsanctum esse, vt credam quæ nō potes ostendere. Ego nanq; catholicā fidē profiteor, & per illā me ad certam scientiā peruenturum præsumo: tu vero, qui fidem meā labefactare conaris, certam scientiam trade, si potes: vt id q̄ credidi, temere me credidisse conuincas. Duo sunt, quæ mihi profers: vnum, cū dicis spūsanctum esse qui loquitur: & alterum cū dicis, manifesta esse que loquitur. Vtrunq; abs te sine vlla dubitatione cognoscere debui: sed non sum auarus, vnum horū doce. Ostende hunc esse spūsanctum, & credam vera esse quæ dicis, et si nesciam: aut ostende vera esse quæ dicis, & credam spūsanctum esse, etiam si nesciam. Nūquid æquius aut beneuolentius tecum agi potest? Sed tu nec hoc, nec illud vales ostendere. Nihil aliud elegisti, nisi laudare q̄ credis, & irridere q̄ credo. Cum igitur etiam ego vicissim laudauero q̄ credo, & quod credis irrifero, quid putas nobis esse iudicandū, quidve faciendum, nisi vt eos relinquamus, qui nos inuitant certa cognoscere, & postea imperāt vt incerta credamus: & eos sequamur, qui nos inuitant prius credere, q̄ nondum valemus intueri, vt ipsa fide valentiores facti, q̄ credimus intelligere mereamur: non iam hominib. sed ipso Deo intrinsecus mentem nostram firmante atque illuminante? Et quoniam quæsiui vnde mihi probet, nunc quæro vnde ipse cognouerit. Si dicit sibi a spūsancto esse reuelatum, suamq; mentē diuinitus illustratā, vt ea quæ dicit, certa & manifesta cognosceret: ipse significat quid interfit inter cognoscere & credere. Ipse. n. cognoscit cui apertissime ista mōstratur: eis aut, quibus hæc narrat, non cognitionē infirnuat, sed credulitatem suadet. Cui quisquis temere consenserit, Manichæus efficitur: nō certa cognoscēdo, sed incerta credēdo: quales nos imperitos adolescentulos aliqñ decepit. Debit ergo nō nobis polliceri scientiā, neq; manifestam cognitionem, neq; ad id q̄ quæritur, sine vlla ambiguitate peruentionem:

Duo principia.
 Cap. 13.

Manichæi
 fulta pol
 licatio.
 Cap. 14.
 Acto. 2.
 Ioan. 14.

et mol
 et. 13.

H

nem: sed dicere potius sibi ista esse monstra-
ta: illos autē quibus narrātur credere sibi de-
bere quæ nesciūt. Sed si hoc diceret, quis nō
ei rīderet. Si ergo incognita crediturus sū,
cur nō ea potius credā, quæ iā cōsēfione do-
ctorū indoctorūq; celebrantur, & per oēs
populos grauiſſima authoritate firmata sunt?
Hoc ille timens ne sibi diceret, effundit ne-
bulas imperitis: primū pollicens rerū certa-
rū cognitionē & postea incertarū imperās
fidē. Cui tamē si hoc dicatur, vt saltē vel sibi
hæc doceat esse monstrata, similiter deficit,
& hæc quoq; vt credamus iubet. Quis ferat
tantam fallaciā tātamq; superbiā? Quid si nō
solum incerta, sed etiam falsa esse quæ dicit,
Deo & domino nostro mihi opitulante mō-
strauero? Quid infelicius ista superstitione
inueniri potest, quæ non modo nō exhibet
scientiam quā promittit atq; veritatē, sed ea
dicit quæ vehementer sunt scientiæ veritatiq;
contraria? Quod in sequentibus manifestius
apparet. Ita enim dicit, Iuxta vero vnā par-
tem ac latus illustris illius ac sanctæ terræ, e-
rat tenebrarum terra profunda & immensa
magnitudine, in qua habitāt ignea corpora,
genera scilicet pestifera. Hunc infinitē tene-
bræ ex eadē manantes natura, inq̄stimabiles
cū proprijs seſibus, vltra quas erant aquæ cę-
nosæ ac turbidæ cū suis inhabitatoribus, qua-
rum interius venti horribiles ac vehementes
cum suo Principe & genitoribus. Rursum
regio ignea & corruptibilis cum suis duci-
bus & nationibus. Pari more introrsum gēs
caliginis ac fumi plena, in qua morabatur
immanis princeps omnium & dux, habens
circa se innumerabiles Principes, quorū om-
nium ipse erat mens atq; origo, hæq; fuerūt
naturæ quinq; terræ pestiferæ. Si aereum vel
etiā æthereū corpus diceret esse naturā Dei,
profecto irridereur ab omnibus qui sapien-
tiæ veritatēq; naturā per nulla locorū spa-
tia distentam atq; diffusam, sine mole magnā
& magnificam, nec in parte minorem, & in
parte maiore, sed per omnia æqualem sum-
mo patri, nec aliud habentē hic, & aliud ali-
bi, sed vbiq; integram, vbiq; præsentem qua-
licunq; acie ferentioris mentis intueri valent.
Sed quid dicam de veritate acque sapientia,
quæ omnes animæ potentias superat, cum
ipſius animæ natura quæ mutabilis inueni-
tur, nullo modo locorum spatia mole sua

occupet? Quicquid. n. qualibet crassitudine
distenditur, non pōt nisi minui per partē ha-
bendo aliud hic & aliud alibi, minor est. n.
digitus quā tota manus: & minor est digitus
vnus q̄ duo, & alibi est iste digitus, alibi ille,
alibi cętera manus. Quod non solum in mo-
bilibus corporū articulis videmus, sed etiā
terræ pars ista non est ibi vbi illa, quia suum
locū quęq; obtinet: & pars humoris minor
minore, & maior maiore loco est, & alia
pars est circa fundū, alia circa oras poculi.
Similiter aeris partes suos quęq; implent lo-
cos, nec fieri pōt aer quo implet hæc domus
simul secū in eadē domo habere possit etiā
illum aerem quē vicini habent lucisq; ipſius
alia pars infunditur per hanc fenestram, alia
per aliā, & maior p̄ maiore, p̄ minore autē mi-
nor. Nec omnino potest esse aliquod corpus
siue cęleste siue terrestre, siue aereum, siue
humidū, quod non minus sit in parte quam
in toto, neq; vllō modo possit in loco hu-
ius patris simul habere aliā partē: sed aliud
hic & aliud habens, per quālibet spatia loco-
rū distanti & diuidua, vel potius, vt ita dicā,
seſtili mole distenditur. Animæ natura, etiā
si non illa eius potentia consideretur qua in-
telligit veritatē, sed illa inferior qua conti-
net corpus & sentit in corpore, nullo modo
inuenitur locorū spatijs aliqua mole disten-
di. Nam singulis sui corporis particulis tota
præſto est, cum tota sentit in singulis: nec
minor est pars eius ī digito, & maior in bra-
chio sicuti ipse digit⁹ brachio minor est: sed
vbiq; tanta, quia vbiq; tota est. Cū. n. tāgitur
digitus, nō per totū corpus sentit, & tñ tota
sentit. Totā enim tactus ille non latet: quod
nō fieret nisi tota præſto eſſet. Nec si tota præ-
ſto est cū tangitur digitus sentit in digito, ut
ceterū deferat corpus, & sese ad vnū illū lo-
cū in quo sentit agglomeret. Sed cū tota sen-
tit in digito manus, si alius locus tangatur in
pede, nec ibi definit tota sentire: atq; ita ī sin-
gulis distantibus locis tota simul adest, non
vnū deferens, vt in altero tota sit, neque ita
vtrūq; tenens ut aliam partem sic habeat,
alibi aliam: sed sufficiens exhibere se singulis
locis simul totam, quoniam tota sentit in sin-
gulis, satis ostendit se locorū spatijs non te-
neri. Quod si eius memoriam cogitamus, nō
rerum intelligibilium, sed harum corporea-
rū, quā & beſtiæ habere sentiuntur: nā & per
loca

*Offendit
Augusti-
nus falsa
dicta Ma-
nichæi ex
suis pro-
prijs ver-
bi. c. 15.*

*Deū loco
includit
mani-
chæus.
cap. 16.*

*Imagina-
tio & in-
bruit.
cap. 17.*

Ioca nota sine errore iumēta pergunt, & cubricula sua bestiae repetunt, & canes dñorum suorum corpora recognoscunt, & dormientes plerunq; murmurāt, & in latratū aliqñ erū-

A punt, q; nullo modo possent, nisi in earū memoria visarū rerū vel per corpus vtcunq; sensarū versarentur imagines: quis digne cogitet, vbi capiātur istę imagines, vbi gestentur, vbi formentur? Si. n. nō possent esse maiores q; nostri corporis quantitas tenet, diceret forte aliquis, intra ipsā sui corporis spatia quibus & illa concluditur, has imagines animam figurare atq; seruare. Nunc vero cū per exiguam terrę partē occupet corpus, & immensarū regionū & celī ac terrę imagines animus voluit, quibus cateruatim succedentibus ac succedentibus non sit angustus: atq; hinc se ostendit non diffusum esse per locos, quia maximorum locorū imaginibus non quasi capitur, sed potius eas capit: nō sūm aliquo, sed vi potentiaque ineffabili, qua licet eis & addere quodlibet & detrahēre, & in angustū eas contrahere & per immensa expandere, & ordinare vt velit, & perturbare, & multiplicare, & ad paucitatē singularitatē rede-

*De nulla est im-
aginatio.
cap. 18.*

redigere. Quid iā de illa loquar potētia, qua intelligitur veritas, qua istis ipsis, quę de corporis sensū hautē figurantur, imaginibus sese pro veritate opponētib; magna viuacitate resistitur? Qua videtur aliā, verbi grā, verā esse Chartaginē, aliā quā cogitās fingit, & pro suo arbitrio tota facilitate cōmutat: ex eadē facilitate innumerabiles venire mūdōs, in quibus Epicuri cognitio innumerabiliter peregrinata est. Et ne multa confectet, & ex eadē venire facilitate istā terrā lucis per spatia infinita diffusam, & quinq; antra gentis tenebrarū cū habitatoribus suis in quibus Manichaei phantasmata veritatis sibi nomen ausa sunt vsurpare. Quid ergo est ista potentia quę hęc discernit? Quę profecto quātacūq; fit, & his omnibus maior est, & sine vlla tali rerū imaginatione cogitatur. Huic inueni spatia si potes, hanc diffuse p locos, hanc in finitę molis tumore distende. Profecto si bene cogitas, non potes. Quicquid enim tibi tale occurrerit, iudicas ipsa cogitatione secari per partes faciēq; ibi aliā partem minorem, aliā maiorem quātum placet. Illud autem ipsum quo ista iudicas, cernis esse supra ista, non loci altitudine, sed potētię dignitate.

Quare animā si totiēns mutabilē, siue variarū voluntatū turba; siue affectibus pro rerū copia & inopia sese flectentibus, siue ipse in numerabilibus ludit phantasmātū, siue obliuione & memoria, siue doctrina & imperitia. Si ergo animā, vt dixi, his atq; huiusmodi motionibus totiēns mutabilē, sentis non diffundi extendiq; per locos, sed omnia talia spatia viuacitate luperare: quid de ipso Deo cogitandū aut existimandū est, qui super oēs rationales mentes inconcussus atq; incōmutabilis manēs tribuit, q; cuiq; tribuendū est.

Quē facilius eloqui audet anima quam videre: & quem tanto minus eloquitur, quanto syncerius videre potuerit. Qui tamen si, vt Manichęorū phantasmata perstrepunt, locorū ex vna parte determinato, ex alijs immenso spatio tenderetur, quantēlibet in eo particulę & innumerabilia frustra essent, alia maiora, alia minora pro cogitantis arbitrio mentirentur: vt bipedalis in eo verbi gratia, pars octo partib; minus esset q; decēpedalis. Id. n. necesse est contingat omnibus naturis, quę per talia spatia diffuse vbiq; totę esse nō possunt, quod in ipsa anima non inuenitur, sed ab eis qui considerare hęc non valent, desormiter de illa & turpiter creditur. Veruntamen cum carnalibus animis fortasse non sic agēdū est, sed descendēdū est potius ad eorū cogitationes, qui naturā incorporeā, & spiritalē cogitando potius sequi, vel non audēt, vel nondū valent: ita vt nec ipsam cogitationē suā eadem cogitatione cōsiderēt, & inueniant eam locorū spatia de ipsis locorū spatijs iudicantē. Descendamus ergo ad eorum sensus, & queramus ab eis, iuxta quā partē & iuxta quod latus, sicut Manichęus dicit, illustis illius ac sanctę terrę erat tenebrarum terra. Dicit enim iuxta vnā partem ac latus nec dicit quā partē vel quod latus, dextrum an sinistrū. Sed quodlibet eligant, illud certe manifestū est, non dici vnū latus, nisi vbi est & alterum latus. Vbi autem vel tria vel plura sunt latera, aut figurę ambitus intelligitur vndiq; terminatus, aut si ex aliqua parte in immensum patet, ex ijs tñ quę latera dicuntur, necesse est, finiatur. Dicant ergo ex alio latere, vel ex alijs lateribus, quid adiungebatur terrę lucis, si ex vno latere erat gēs tenebrarū? Nō dicūt, Sed cū premuntur vt dicāt, infinita dicūt esse alia latera terrę illius quā lucis

*Deus immens.
cap. 19.*

*Deus finitus Manichęo.
cap. 20.*

*liber. 1.
contra Fa-
licem Ma-
nichęum
cap. 19.*

Iucis vocant. i. per infinita spatia distendi, & nullo fine cohiberi. Nec intelligunt iam nō esse latera, qđ qbusuis tardis ē ingenis aptissimū est. Tunc. n. essent latera si finibus suis terminarent. Quid ad me, inq̃t, si nō sint latera? Sed cum diceret, iuxta vnā partē ac lat^o, aliā quoq; partē siue partes, vel aliud lat^o siue latera cogebas intelligi. Nā si vnū tm lat^o erat, tm iuxta lat^o dici debuit, nō iuxta vnū lat^o. Sicut in corpore nō dicimus esse aliqd iuxta vnū oculum qā est alter oculus, aut iuxta vnā maxillā, qā est altera. Si autē dicam⁹ iuxta vnū nasum, aut iuxta vnū vmbilicū, cū ali⁹ nō sit, a doctis & ab indoctis ridebimur. Sed non te verbis premo. Fortasse. n. vnum quasi vnicum appellare voluisti. Quid ergo erat iuxta aliud lat^o terrā, q̃ illustrem ac sāctam vocas? Terra, inquis, tenebrarum. Quid de ista terra saltē concedis? Quod corporea erat? Necessē est te hoc dicere, quandoquidē omnia corpora inde asseris originē ducere. Quid ergo quæso, q̃ quis tardi, q̃ quis carnales homines, ne hoc quidem aliqñ animaduertitis, q̃ lateribus sibi iungi vtraque ista terra non possit, nisi esset vtraque corporea? Cur ergo nobis dicebat a nescio quā cæcitate pueris, tenebrarum tantum terram fuisse vel esse corporeā, illam vero quæ terra luminis diceret, incorporeā & spiritalē credi oportere? Expergiscamur aliqñ homines boni, & saltem admoniti qđ facillimum est attendamus, duas terras sibi laterib. non posse cōiungi, nisi veraq; sit corpus. Aut si ad istam etiam possit coniungi, grossi, & tardi, quæro, vtrū & ipsa terra tenebrarū vnum lat^o habuerit, & cetera infinita sicut terra lucis? Nō ita credunt, timent. n. ne Deo videat⁹ equalis. Dicūt ergo illam per profundum immēsam, & per longum sursum versus, aut supra illam spatia infinitæ inanitatis affirmant. Et ne ipsa vel simplum, terra aut luminis duplum tenere videat⁹, angustant eam a duob. etiam lateribus. Tanq̃ si vnus panis, sic. n. quod dī facilius videri pōt, in quadras quatuor decussatim formet⁹ in quib. tres sint cādide, vna nigra, modo de trib. candidis tolle distinctionē, & fac illas ē sursum versus & deorsum versus, & vndiq; retro infinitas, sic ab eis esse creditur terra lucis. illam vero nigram quadram fac deorsum versus, & retro infinitā, supra se autē immensam inanitatem habere. Sic opinatur

terram tenebrarum, sic ab eis esse credit. Sed hæc nimis attēte, & studiosē inquirentibus, quasi secreta demonstrant. Veruntamen si ita est, apparet terram tenebrarum a terra lucis duob. laterib. tangi. Et vtiq; si duob. tangitur, duob. etiā tangit, certe iuxta vnum lat^o erat terra tenebrarum. Deinde q̃ foeda figura lucis apparet, tanquam fissā vngula, nigro quodam cuneo subter arctato, illac tātum finita qua findit⁹, hians etiam & patens desuper interposito inani qcquid a superficie terræ tenebrarum sursum versus immēsum est, quā deinde melior ipsius terræ tenebrarū figura ostendit. Siquidē illa findit, hæc findit: illa in serit, hæc interpretat⁹, illa in se nulli inanitati dat locum, hæc ab inferiori tantum parte laxa non est, quā hostili cuneo subimpletur. In docti ergo homines & avari cum maiorem honorem tribuūt multitudini partium q̃ vni tati, vt sex partes darent terræ lucis, tres deorsum versus, tres sursum versus, maluerūt penetrari terram lucis q̃ penetrare. Talem. n. figuram etsi commixtā negant, penetratam tm negare non possunt. Confer nūc non spiritalis catholicæ fidei viros, in qb. quantum in hac vita aīus potest, cernit substantiam naturamq; diuinam nullis locorū spatiis tendi, i. nullis lineamētorum dimensionib. figurari: sed confer carnales & paruulos nostros, qui solent auditis in allegoria membris qbusdā corporis nostri velut cum dicunt oculi Dei, & aures Dei, solent Deum sibi libertate phantasmatis corporis humani specie figurare. Hos confer iā illis Manichæis, qui solēt istas nugas intentis & curiosis hominib. quasi magna secreta describere. Et considera qui rōnalius & honestius de Deo sentiant, vtrum ij qui eum forma humana, sua dignitate in suo genere prædita, cogitant, an ij qui eū infinita mole diffusum, nō tm vndique, sed trib. quadris infinitum atq; condensum, ex vna vero fissum, patentem, hiantem, laxum superius inanitate, cuneatum inferius terra tenebrarum, vel si ita melius est dicere, apertum superius natura propria, inarctatū inferius aliena. Ecce ego tecū derideo carnales homines: qui nondum possunt spiritalia cogitare, humana forma Deum æstimantes. Deride & tu mecum, si potes, eos q̃ iā deformē turpemq; fissuram vel scissuram Dei, iā inaniter supra hiulcā, tam inhoneste infra obturatā, multū

De laterib. & figura terrarum.
Cap. 22.

Lenius peccant Manichæis. a vltim. p. 102. q. 1. Cap. 23.

I. Co. 3.

Mat. 7.

miserabili cogitatione imaginat. Cum etiam interfit, q̄ isti carnales qui humana Deū forma cogitat, si Ecclesiā catholicā gremio cōtenti, cū lacte nutriēdi sunt, nō se intemeras opiniones p̄cipitent, sed ibi studiū pium q̄rendi nutriāt, ibi petant vt accipiāt, ibi pulsent, vt eis aperiat, incipiunt spiritaliter allegorias parabolasq; scripturarum intelligere, & paulatim sapere diuinas potentias, congruenter alibi aurīū, alibi oculorū, alibi manuum vel pedum, vel alarū atq; pennarū, seu ti, quoq; & gladii & galeæ ceterarumq; taliū innumerabilium rerum nomine enunciari.

I

Quia intelligentia q̄to magis proficiunt, tanto magis catholici esse firman. Manichēi vero qñ figurē illius imaginationē reliquerint, Manichēi esse non poterunt. Hoc. n. quasi p̄ prium atq; p̄cipuum authoris sui laudib. tribuunt, q̄ dicunt illa quæ ab antiquis figurate in libris de diuinis mysteriis posita sunt, huic qui vltimus venturus erat, soluenda & demonstranda esse seruata. Et propterea post illū iam neminē doctorem diuinitus esse vēturum, q̄a nihil iste per allegorias & figuras dixerit, cum & antiquorū quæ talia fuerant aperiret, & sua enodate manifesteq; mōstraret. Non habent ergo isti interpretationes ad quas reuertātur, cū illis de authore suo legiūt, iuxta vnā vero partem ac latus, illustris illius ac sanctæ terrę, erat tenebrarū terra, quo cunq; se verterint, necesse est phantasmatum suorum miseria arctati, in scissuras, aut abrutas p̄cisiones & iuncturas, aut fissuras, turpissimas incidant, quas nō dicam de incommutabili natura Dei, sed de omni natura incorporea, q̄uis mutabili, sicut est aīa miserrimū est credere. Et tñ si non possem me intendere ad superiora, neq; cogitationes meas a falsis imaginationib. quas per sensus corporeos memoria fixas gero, in libertatē ac sinceritatem naturæ spiritalis euoluere, quanto melius humani corporis forma Deum cogitarem, quam illum nigrum cuneum scissuræ inferiori eius affigerem, superioremq; vastissimam laxitatem, non inueniens vnde opilarem, sic immensa inanitate patentē & hiantē relinquerem. Quid ista opinione sedius? quid tenebrosius hoc errore dici aut fingi potuit?

K

Deinde volo mihi dicat, qñ lego, Deum patrem, & supra lucidam beatamq; terram fundata regna eius, vtrum vnus & eiusdem sub

stantię atq; naturę sint, & p̄r, & regna eius, & terra? Quod si ita est, iam nō quasi aliā naturam, q̄ quasi corpus sit Dei, cuneus ille gētis tenebrarum diffundit & penetrat, qđ qđem ipsū esset ineffabili deformitate turpissimū, sed ipsam oīno naturā Dei, cuneus ille terræ tenebrarum diffundit & penetrat: Rogo cogitate ista, & fugite, taliumq; phantasmatum sacrilegia dilaniatis, si fieri pōt, pectorib. de fide vestra eradicatę atque propellite. An dicturi estis, non vnus eiusdemq; naturæ illa tria esse, sed alterius patrem, alterius regna, alterius terrā, vt suas naturas atq; substantias hēant singula diuersas, excellentię gradib. ordinatas? Quod si verū est, nō duas, sed quatuor naturas Manichęus p̄dicare debuerat. Si autē vnā naturam habet p̄r & regna, terra vero sola diuersam, tres naturæ fuerant p̄dicandę. Aut si p̄p̄ea duas dicere maluit, q̄a terra tenebrarū pertinet ad Deum, q̄ro quō ad Deū lucis p̄tineat terra. Si. n. & naturam hēt diuersam, & nō eā genuit neq; fecit, nō ad eū pertinet, & in aliis regna eius locata sunt. At si p̄p̄ea pertinet q̄a vicina est, pertineat & terra tenebrarum, q̄ terram lucis nō modo vicinitate cōtingit, sed etiā penetratione disfulcat. Si autē genuit eam, nō eam credi oportet diuersam h̄re naturam. Quod. n. genuit Deus: hoc oportet credi esse qđ Deus est, sicut de vnięnito filio in catholica credi. Itaq; ad illam fugiēdam & detestandā turpitudinē nos necēssitas reuocat, vt nō terrā quasi aliā, atq; diuersam, sed ipsam Dei naturā niger ille cunē diffindat. Quod si non genuit, sed fecit eam Deus, quęro vnde fecerit. Si seipso, quid aliud est q̄ genuisse? Si de aliena aliqua natura, quāro vtrū bona an mala. Si bona, erat ergo aliqua natura bona, q̄ non pertinebat ad Deum, qđ nullo modo dicere audebitis. Si autē mala, nō ergo illa gens tenebrarū sola natura mala erat. An forte iam inde assumpserat partem aliq̄ Deus, q̄ in terram lucis conuerteret, & super illam suā regna stabiliret? De tota ergo id fecisset, vt iā olim mala natura nulla esset. Qđ si non de aliqua substantia fecit terram lucis, restat vt eā de nihilo fecerit. Quare si vobis iam persuadesse posse aliquid boni omnipotentem Deum de nihilo facere venite in catholicā, & discite omnes naturas, quas fecit Deus & condidit, excellentię gradibus ordinatas a

summis

De numero
naturarum.
Cap. 24.

Ordo bonorum ab uno Deo.
Cap. 25.

summis vsq; ad infimas, oēs bonas, sed alias
aliis esse potiores, easq; factas esse de nihilo,
cum Deus artifex per sapientiam suam potē
tialiter, vt ita dicā, operaret, vt possit esse qđ
non erat, & inquantum esset, bonum esset, in
quantū aut deficeret, se nō de Deo genitum,
sed ab ipso de nihilo factum ostēderet. Quid
n. uos teneat, si cōsideretis, nō inuenietis, cū
terram luminis qđ describitis, neq; hoc esse
qđ Deus est possitis dicere, ne ipsam Dei na
turam scđitas quadā illius inarctet, neq; de
illo genitā, ne nihilominus hoc qđ Deus est
cogāt intelligi, & ad eandem deformitatem
redeat, nec alienā ab illo, ne in alieno regna
eū posuisse, & nō duas, sed tres naturas dice
re vrgeamini, neq; ab eodem de aliena factā
substantia, ne aut bonum aliud fuerit prāter
Deum, aut malū prāter gentem tenebrarum.
A Remanet igit vobis, vt de nihilo terrā lumi
nis Deum fecisse fateamini, & non vultis cre
dere, qđ si aliquod magnum bonum, quod tñ
illo ipso esset inferius, Deus ex nihilo facere
potuit, potuit ēt, qđ bonus est & nulli bono
inuidet, facere alterum bonum, qđ illo prio
re esset inferius, potuit & tertium cui fm p
poneret, & deinde vsq; ad infimum bonum
naturarū factarū ordinē ducere, donec vni
uersitas earū, non numero indefinito incerta
deflueret, sed certo terminata cōsisteret. Aut
si nec de nihilo istam luminis terram Deum
fecisse vultis fateri, non erit exitus quo tantas
turpitudines & tā sacrilegas opiniones euad
datis. Aut videte certe, qm liberum est car
nali cōgitationi phantasmata qualia libuerit
opinari, ne forte possitis aliā formam q̄cun
que huic cōiunctionis duarū terrarum inue
nire, ne tā detestabilis & auersanda rerum fa
B cies aīo occurrat, terram, s. Dei, siue sit eius
dē naturę quā * est Deus, siue diuersā, in qua
tñ Dei regna fundata sint, ita ingenti mole p
immēsam iacere, vt per infinitū porrectis &
apertis membris iaceat, qb. foēditissime atque
turpissime ab inferiori parte recipiat etiā ip
sum immensā magnitudinis inarctatum illū
cuneum terrę tenebrarū. Sed q̄cquid aliud
inueneritis figurā quā duæ istę terrę sibi cō
iungunt, delere pfecto Manichæi literas non
potestis, non dico alias qb. expressius ista de
scripsit. Fortassis enim quia pauciorib. notę
sunt, minus periculi hęc videant, sed istas ip
sas de qb. nunc agī, epistolę fundamēti, quę

serē omnib. qui apud vos illuminati vocan
tur, soler esse notissima. Hic qppe ita scribit,
Iuxta vnā vero partem ac latus illius illu
stris ac sanctę terrę, erat tenebrarum terra p
funda & immensā magnitudine. Quid expe
ctamus amplius? Tenemus enim quod iuxta
lat^o erat. Quomodo libet iam fingite figuras,
& qualia habet lineamenta describite, moles
certe illa immensę terrę tenebrarum, aut re
cto latere adiungebat terrę lucis, aut curuo,
aut tortuoso. Sed si tortuoso, & illa sancta ter
ra tortuosum habet latus: nā si ipsa rectum
habeat latus & tortuoso huius latere tangit,
interpretent cauernę qđam profundę per in
finitum inane, nec supra terram tñ tenebra
rum inanitas erat sicut audire solebam. Qđ
si ita est, quanto melius erat vt se aliqñ lon
gius terra luminis rem oueret, atq; illa inani
tas tanta interesset, ne omnino possēt a tene
brarum terra ex vlla parte contingi, immo
etiam tantum spatium pateret inanis, pfundi
tatis, vt si qua gentis illius oriretur improbi
tas, etiam si temere in illam transilire vellent
principes tenebrarum, quoniam nec volare
pnt corpora nisi aere corporeo supponentē,
per illud inane pręcipitati, & qđ infinitum
deorsum versum esset, ad nullum ali quando
fundum peruenientes, etiam si semper pos
sent viuere, nunquam tamen dum deorsum
semper ferūtur, possent nocere. Si autem cur
uo latere adiungebatur, terra quoque lucis
curuo eam sinu deformiter recipiebat. Aut si
introrsus ista quasi specie theatri curua erat,
curuam terrę luminis partem tali sinu recep
tam, non minus deformi copulatione am
plectebatur. Aut si ista curuum habebat la
tus, & illa rectum, non ex toto eam latere
attingebat. Et utique melius erat, sicut su
pra dixi, vt nulla ex parte contingeret, tantū
que inane interesset, vt & iusto interuallo
vtrinq; terram seiungeret, & temerarios im
probos per infinitum pręcipientes nihil noce
re permetteret. Quid si recto latere latus re
ctum attingebat, non video quidē aliqua vel
receptacula vel hiatus, sed planē video tantā
pacem tantamque secum terrę vtriusq; con
cordiam, vt maior coniunctio esse non pos
sit. Quid enim speciosius, quid conuenien
tius, quā rectū recto ita copulari, vt nulla
ex parte sinus vel flex^o dirumpat aut dirimat
naturalem ac stabilem per infinitum spatium

Ioci & ab infinita æternitate iuncturam? Quæ recta latera vtriusq; terræ, etiam si interposito inani separent, non solum per seipsa pulchra essent, q̃a tam recta esset, sed interiecto quoq; intervallo ita sibi cōgruerent, vt hinc atq; inde pariles rectitudines ēt sine vlla coniunctione, ipsa tñ similitudine conuenerent. Cum aut accedit ista coniunctio, quid concordius ac pacati⁹ hac vtraq; terrā? Quid vero ēt ipsa copulatione duorū rectorū laterū pulchri⁹ dici aut cogitari possit, nō inuenio.

E Quid faciam cum errore tanto peruersis & consuetudine implicatis miserrimis animis? Nō enim sciunt isti hoīes quid loquantur cum hæc loquunt. Non enim attendunt. Rogo, nemo enim vos vrget, nemo in certamen premit, nemo præteritis insultat errorib; nisi qui diuinam misericordiā expertus non est, vt cerneret errorib; tantum id agamus vt aliquādo finiant. Intuemini paululum sine aīositate & amaritudine. Omnes hoīes sumus, non vos, sed errores & falsitates odimus. Quæso intuemini paululum. Deus misericordiarum adiutor intuentes, & verum quærentib; interius lumen accende. Quid enim intelligimus, si nō intelligimus rectum melius esse q̃ prauum? Quæro ergo a vobis si placide modesteq; accipitis, rectum latus terræ tenebrarum, quod recto lateri terræ lucis adiungitur, si q̃spiam deprauaret, nullam ne illi pulchritudinē adimeret? Neceffe est fateamini, si latrare nolitis, non solum & si deprauetur pulchritudinem auferri, sed eam etiam pulchritudinem quam cum recto latere terræ luminis potuit habere communem. Hanc ergo auferens, & de recto prauū faciens, vt discordaret quod concordabat, & abhorreret quod congruebat, nunquid aliquam inde auferret substantiam? Sic ergo discite, non substantiam malū esse, sed sicut in corpore commutatione formæ in deterius, amitti speciem vel potius minui, & sēdum dici quod pulchrum antea dicebat, & displicere corpus qđ antea placuerat. Sic in aīo rectę voluntatis decus, quo pie iusteq; viuūt, commutata in deterius voluntate deprauari, quo peccato effici animam miseram, quæ honestate rectę voluntatis beatitatem obtinebat, nulla addita detractave substantia. Deinde etiam illud cogitate, quia etsi concedamus aliis causis latus terræ tenebrarū malū esse, q̃ obscurū, q̃ tenebrosū, vel

si aliquid aliud dici pōt, non tñ in eo quod rectum est, malum est. sicut ergo concedo in eius colore esse aliqd mali, sic neceffe est & vos concedatis esse in eius rectitudine aliqd boni. Nefas est itaq; hoc quantūcūq; bonū est, alienare ab artifice Deo, a quo esse omne bonum qđ in quacūq; natura est, nisi credamus, perniciosissime erramus. Quō ergo ille & summum malum esse dicit hanc terrā, in cuius lateris rectitudine inuenio quātum ad corpus attinet, non parua pulchritudinis bonum, & ab omnipotēte atq; optimo Deo eā vult esse penitus alienam, cum id ipsum bonum quod in illa inuenimus, cui alii tribuē dum sit, nisi auctori bonorum oīum, non inueniamus? Sed malum erat, inquit, etiā illud latūs. Puta malum esse, deterius esset certe si nō rectum, sed distortum esset. Quō igitur est summum malum quo pōt aliquid cogitari deterius? Deinde neceffe est aliquid boni sit, quo carendo sit res quęcūq; deterior. Carēdo aut rectitudine fieret latus illud deterius. Inest ergo illi boni aliqd rectitudo. Et nunq̃ mihi dicis, vnde inest, nisi ad eum te cōtuleris a quo sue magna sue parua, oīa tñ bona esse fateamur. Sed iam a lateris huius confide ratione transeamus ad alia. Habitabant, inquit, in illa terra ignea corpora, genera. s. pestifera. Cum dicit, habitabant, aīata vtq; atq; viuentia vult intelligi. Sed ne de verbo calumniari velle videamur, attendamus istos oēs habitatores terræ illius, quemadmodum in quinque genera viua distribuerat. Hinc infinitæ, inquit, tenebræ ex eadem manantes natura, inestimabiles cum propriis scetib; vltra quas erant aquæ coenosa ac turbida cum suis in habitatorib; quarum interius venti horribiles & vehementes cū suo principe & genitorib; **H** Rursus regio ignea & corruptibilis cū suis ducib; & nationib; pari more introrsus gens caliginis ac fumī plena, in qua morabatur immanis princeps oīum & dux, habēs circa se innumerabiles principes, quorum omnium ipse erat mens & origo, hæq; fuerunt naturæ quinque terrę pestiferæ. Animaduertimus quinque naturas quasi partes vnius naturæ, quam vocat terram pestiferam. Hæ sunt autem, tenebræ, aquæ, venti, ignis, fumus, quas quinque naturas sic ordinat, vt exteriores ceteris sint tenebrę, a quibus numerare incipit. Intra tenebras aquas constituit, intra aquas ventos,

Ex rectitudine lateris concludit bonitatem creaturæ vñ a Deo
Cap. 27.

Diffinitio. Manichæi quinque naturas terre tenebrarū.
Cap. 28.

ventos, intra ventos ignem, intra ignem fumū. Et hēbant istā quinque naturæ sua quæque genera inhabitatorum suorum, quæ nihilominus quinque sunt. Quæro namque, vtrum genus vnum habitantium fuerit in omnibus quinque naturis, an diuersa genera, sicut naturæ ipsę diuersę sunt? Diuersa fuisse rident, & de aliis libris ita docent, quod tenebras habitauerūt serpentes, aquas nantes, sicut sunt pisces, vēto volantes, sicut sunt aues, ignes quadrupes, sicut sunt equi, leones, & cetera huiusmodi, fumum bipedes, sicut sunt homines. Quis igitur ista ordinauit, quis distribuit atque distinxit, quis numerum, qualitates, formas, vitam dedit? Hęc. n. omnia per seipsa bona sunt, nec inueniunt vnde cuique naturæ nisi ab omnium bonorum Deo auctore tribuantur. Non enim sicut chaos describerem, quod etiam insinuat Poetæ solent, informem quandam materiam sine specie, sine qualitate, sine mensura, sine numero & pondere, sine ordine ac distinctione, cōfusum nescio quid atque omnino expertum omni qualitate. Vnde illud quidam doctores Græci *ἀπολοι* vocant: Nō ergo sic isti hęc quæ vocant terram tenebrarum insinuare conantur, sed omnino aliter longeque diuersę atque cōtrarie latus lateri adiungunt atque collinunt: naturas quinque numerant, distinguunt, ordinant qualitatibus propriis enunciant, nec eas desertas ac infœcundas esse permittunt, sed suis inhabitatoribus complēt, eisdemque ipsis formas congruas & suis inhabitantionibus accommodas tribuunt, & quod antecellit omnibus vitam. Hęc tanta bona enumerare, & ab auctore omnium bonorum Deo aliena esse dicere, hoc est nec in rebus agnoscere tamen ordinis bonum, nec in se tantum erroris malum. Sed ista, inquit, genera quinque illas naturas inhabitantia, seu erant atque pestifera, quasi ego in eis salutem, pestemque laudauerim. Ecce ego tecum vitupero, quæ in illis mala esse criminaris, laudas tu mecum quæ in illis bona ipse commemoras, ita vides debis bona malis permixta te velle constituisse, per summum & extremo malo. Vitupero ibi tecum pestem, laudas ibi mecum salutem. Non enim genera illa vel gigni vel nutriri, vel inhabitare terram illam sine salute aliqua potuissent. Vitupero ibi te cum tenebras, laudas ibi mecum fecunditatem. Tenebras. n. dicitis inestimabiles, & addis tamen, cum propriis foetibus, quamquam tenebræ nō sint corporeæ, totumque

hoc nomen lucis absentia est, sicut nuditas, carere vestitu, & inanitas, vacare corporis plenitudine, ac propterea tenebre nihil gignere potuerunt, quis terra potuerit tenebro sa, i. carens luce, aliquid gignere. Sed interim hęc omittamus, sedus aptum salutis & qdam concordia numerosa, ordinat atq; in vnitate coeodificat membra nascentium, sibi inui cem moderationis pace congruentia. Quę oia, quis non intelligat maiori laude, quam tenebras vituperatione dignanda? Vitupero ibi tecum cęnum turpidum aquarum, lauda ibi mecum & ipsam speciem qualitatemque aquarum, & inhabitatorum natantium membra congruentia, vitam corpus continentem & regentem, & omne temperamentum sui generis valetudini accommodatũ, quantum uis. n. aquas coenofas turbidasque reprehendas, eo tamen qd tales aquas dicis, vt astantia sua possint & gignere & continere, speciem illius qualiscũq; corporis & partium similitudinem, qua in vnã formant pacanturque qualitatem, auferre non potes, quia si abstuleris, nullũ erit corpus, quę omnia si es hominis esse laudanda. Et quantumuis illorum inhabitatorum sequitiam, & inter impetus, dilacerationes & vultationes exaggeres, nõ eis tñ adimis numerosos formarum terminos, quib. sibi singula eorum corpora membrorum parilitate pacata sunt, & temperamentũ salutis & moderamen forme, partes sui corporis in vnitate amicitie cõcordieq; redigentis, quę si humano sensui intueris, vides plus esse laudanda quam vituperanda quę displiceant. Vitupero ibi tecum horrorem ventorum, lauda ibi mecum eorũdem ventorũ spiritalem nutricemque naturam, & speciem corporis, congruentia partium continuati atq; diffusi, quib. omnib. illos inhabitatores suos poterant & gignere & alere, & salubriter continere, eorumq; inhabitatorum, cum cętera quę in omnib. animantib. superiori ratione laudata sunt, tum proprie impigros & alarum in volatu concordem nisum & non imparem motum. Vitupero ibi tecum corruptionem ignis, lauda ibi mecum genitalem ignem & vigentem, opportunamq; eius temperationem nascensib. & vt calefcerent,* & vt suis vasis lineamentisq; perficeret, & vt viuere atq; habitare ibi possent, quę omnia nõ solum in ignis habitatione, sed in ip-

C
D
a l. cale-
ferent.

Aug. Tomus Sextus. F 3 fis

fit quoque habitantibus miranda & laudanda esse cognoscis. Vituperas ibi tecum obscuritatem fumi, & immanitatem principis, qui in eo, sicut dicis, morabatur, lauda ibi mecum, quod vel in ipso fumo nullam partem iuuenis dissimilem ceteris, ex quo in genere suo partem inter se suam congruentiam modumque custodit, ut quadam unitate sit quod est, quare nemo sobrie considerat, & non mirabiliter laudat. Quid quod et fumo addis vim potentiamque generandi, quod eisdem quoque inhabitatores principes tribuis, ut quod hic nunquam vidimus, ibi sumus secundus sit, & salubre suis habitatoribus.

E tribuat mansionem? Quod etiam in ipso fumi principe immanitatem solam aduertisti, quam vituperares, nonne debuisti attendere cetera, quare te in eius naturam laudem cogere? Hæbat enim animam & corpus, illam viuificantem, hoc vita inspiratum, cum illa regeret, hoc obtemperaret, illa præiret, hoc subsequeretur, illa contineret, hoc non deflueret, illa moueret in numeros, hoc numerosa membrorum compagine stabiliret. Nonne te ad laudem mouet in hoc vno principe, vel pax ordinata, vel ordo pacatus? Quod autem de vno dictum est, hoc de ceteris intelligi licet. Sed non erat in alios seuerus & immanis, non hoc laudo, sed illa quare non vis attendere. Quare si vel admonitus inuenies atque considerat quisquis Manichæo temere credit, sine dubitatione cognoscit, cum de istis naturis loquitur, de bonis quibusdam se loqui, sed non summis & infabricatis, sicuti est Deus vna trinitas, neque de his fabricatis quod sublimiter ordinata sunt, sicuti sunt angeli sancti & beatissimæ prædicationes, sed de infimis, & pro sui generis modulo in imo rerum ordinatis bonis, quare dum comparantur superioribus, vituperanda ab imperitis existimant, & dum considerant quantum his desit boni, quod illis adest, eiusdem boni absentia mali nomen tenet. Et ego quidem propterea sic de istis naturis disputo, quoniam ea nominantur quod in hoc mundo nota sunt nobis. Nouimus enim tenebras, aquas, ventos, ignem, fumum, nouimus etiam aëria serpentina, natantia, volantia, quadrupedia, bipedia. In quibus omnibus exceptis tenebris, quare ut dixi nihil sunt aliud quam lucis absentia, quare oculis non videndo discernunt, sicut silentium auribus non audiendo, non quia tenebre sunt aliquid, sed quia lux non est, sicut dicimur auribus percipere silentium, non quia est aliquid, sed

quia sonus non est. Exceptis ergo tenebris in hac enumeratione, ceteræ naturæ sunt etiam omnibus notæ, quarum speciem quia in quantumcunque est, laudabilis & bona est, nemo prudens ab alienat ab autore omnium bonorum Deo. Nam ille Manichæus sicut voluit naturas quas hic dicit ordinare in phantasmatis suis velut in gente tenebrarum, omnino falsus esse conuincitur. Primo, quia tenebræ nihil possunt gignere, ut dictum est. Sed non tales, inquit, erant illæ tenebræ, quales hic nosti. Unde ergo me de illis doces? An forte tam verbosus doctrinam pollicitor cogis ut credam? Sed fac me credere. Illud tamen scio, quod si non habebant aliquam faciem sicut istæ non habent, nihil generare potuerunt, si autem habebant, meliores erant. Tu autem cum dicis, non fuisse tales, quasi peiores aliquas credi cupis. Posses dicere etiam silentium, quod sic est auribus, ut tenebræ oculis, aliqua ibi surda vel muta anima genuisse, ut cum tibi diceret, non esse aliquam naturam silentium, responderes, sed non tale silentium erat quale hic nosti, ut omnino quod velles diceres eis, quos semel ut tibi crederent decepisses, quāquam id quod eum induxit, ut in tenebris serpentina nata esse confingeret, in ipsis quidem primordiis nascitum potuit bene animaduerti. Sed sunt serpentes qui tam acute vident, & sic præsentia lucis exultant, ut grauissimum testimonium contra eum dicere videantur. Deinde in aquis natantia facile fuit hic dicere, & ad illa transire phantasmata, sic & in ventis volantia, quoniam huius crassioris aeris impulsus, in quo aues volant, ventus dicitur. In igne vero quadrupedia, unde illi fingere in mentem venerit nescio. Et tamen frustra hoc non dixit, sed parum attendit, & errauit nimis. Hanc enim rationem solent reddere, quod quadrupedes edaces sint, & in concubitu multum ferueant. Sed multi homines edacitate sua superant quamlibet quadrupedem, qui certe bipedes sunt, quos non ignis, sed fumi esse filios dicit. Anseribus vero non facile quicquam edacius inuenitur, quos siue in fumo ponat, quia bipedes sunt, siue in aquis, quia natare amant, siue in ventis, quia pennati sunt, & interdum volant, ad ignem certe secundum eius distinctionem non pertinent. Quod autem attinet ad feruorem concubitus, credo cum animaduertisse hinnientes equos, & sæpe morsus frenis

Non flammam malis, quod minus bonum est. Cap. 31.

meliora nostris, quod Manichæus noluit esse stoma. la. ca. 32.

G

H

nis raptos in fœminas, quod animaduertsum
dū vult cito scribere, non attendit passerem
parietinum, in cuius cōparatione quis admis-
sarius frigidissimus inuenit. Bipedes vero in
fumo cū ab eis quæ quare ordinauerit, rñdēt
elatū & superbū esse bipedū genus. Hinc, n.
hoīes originem trahere dicunt, & quū fumus
globosus & quasi tunidus in auras erigit, su-
perbis esse similem non absurde attenderūt.
Quæ aduersio sufficere debuit ad aliq̃ simi-
litudinē dandā de superbis hoīb. siue allego-
riam vel formandā vel intelligēdam, non tū
E vt ideo bipedes aīantes in fumo & de fumo
nati esse credant. Nam & in puluere nasci de-
buerunt, q̃a saepe non minore ambitu & ela-
tione surgit in cœlum: & in nebulis, q̃a ple-
rūq̃ de terra ita exhalant, vt lōge intuentib.
incertū etiā faciant, fumusne an illa sint. Po-
stremo cur in aquas & ventis de habitadi pa-
tientia ad habitatores ductū est argumētum,
q̃a videmus & natantia in aquis & volantia
in vētis viuere? Ignis vero & fumus nō deter-
ruit hoīem mentientem, vt puderet eū tales
ibi habitatores cōstituere, q̃b. nihil cōstituē-
rēt absurdi? Nam quadrupedē ignis inpedi-
atq; corrumpit, & bipedes fum⁹ offocat atq;
necat. Vel hinc certe cogit fieri, se meliores
dicere in gente tenebrarum iastas fuisse natu-
ras, vbi vult oīa peiora credi. Si quidē ibi gi-
gnebat ignis quadrupedē & nutriebat & cō-
tinebat innoxie vel & commodissime. Simi-
liter & fumus bipedes suos clementissimo si-
nu editos, nō solum sine molestia, sed vitali-
ter atq; indulgenter vsq; in illum principatū
educabat & cōtinebat. Ita ostendunt ista mē-
dacia, aduersione rerum q̃ vident in mun-
do, minusq; solerti, carnalia sensu cōcepta,
& phantasmate parturita, & temeritate edita
atq; conscripta, hereticorū numerū auxisse.
Sed illo genere magis vrgendi sunt, vt intelli-
gant si pnt, quam vere in catholica dicatur,
omnium naturarū esse authorem Deū, quo
F de genere superius agebam cum dicerē, Vi-
tupero tecū pestem, cœcitatem, cōnositatem
turbidam, horribilem vehementiam, corru-
pibilitatē, immanitatem principum, & his
similia. Laudato mecum speciem, distinctio-
nem, ordinationem, pacem, vnitatem forma-
rum, membrorum congruentias, & numero-
sas paritates, vitalia spiramenta & nutriti-
ta, temperamentum salutis, regimen & mo-

deramen aīæ, famulatusq; corporum simili-
tudinem, cōcordiamq; partiū in singulis na-
turis, vel quæ habitabant vel q̃ habitabant, &
cetera hmōi. Si. n. intelligent, si tū sine perti-
nacia velint attendere, iam & bona & mala
se miscere cum loquunt de illa terra, vbi so-
lum & summum malum fuisse crediderunt.
Itaq; si tollant illa quæ mala enumerata sūt,
bona illa quæ laudata sunt, sine vlla vitupera-
tione remanere, si aut bona ipsa tollant, nul-
lam remanere naturā, ex quo iam videt qui
potest videre, omnem naturam inquantū na-
tura est bonum esse, q̃a ex vna eademq̃ re
in qua & ego quod laudarem, & ille quod
vituperaret inuenit, si tollantur ea quæ bona
sunt, natura nulla erit, si autem tollantur ea
quæ displicēt, incorrupta natura remanebit.
Tolle aquis vt non sint cœnosæ & turbidæ,
remanent aquæ puræ atq; tranquillæ, tolle de
aquis partium concordia, non erūt aquæ. Si
ergo malo illo adepto, manet natura purga-
tior, bono aut detracto, nō manet vlla natu-
ra. Hoc ibi facit naturam q̃ bonum hēt, q̃d
aut malū, non natura sed cōtra naturam est.
Tolle de ventis horrorē & nimīū impetum
qui tibi displicet, potes cogitare vēos lenes
atq; moderatos. Tolle de vētis partium simi-
litudinē, qua eorum corpus in vnitatem cōti-
nuant, & sibi pacat vt corp⁹ sit, nulla suberit
natura q̃ cogites. Lōgum est cetera persequi,
sed manifestū est eis qui nullo studio partiū
iudicant, cum itē naturę commemorantur,
adiūgi eis q̃dam quib. displiceant, quę cum
detrachimus naturæ meliores manent. Vnde
intelligitur eas in quantum naturæ sunt, bo-
nas esse, quia cum eis vicissim omne q̃d bo-
num habent detraxeris, naturæ nullæ erunt.
Animaduertite etiam qui recte vultis iudi-
care, illum quoq; principem immanem, cui
si auferatur immanitas, attendite quāta lau-
dabilia remanebūt. Cōpago corporis mem-
brorum hinc atq; inde congruentia, formæ
vnitas & pax contextarum inter se partium,
animæ regentis ac vegetantis, famulantisque
& vegetati corporis ordo & dispositio. Quę
omnia bona si auferantur, & si qua forte mi-
nus enumeravi, nulla prorsus natura subsi-
stet. Sed fortasse dicetis, illa mala de talibus
naturis non posse auferri, & ideo naturalia
debere accipi. Non nunc queritur quid pos-
sit vel non possit auferri, sed certe non par-

F 4 uum

Malit esse
naturæ
accidit.
Cap. 33.

Sola ma-
la consid-
rāt Mani-
chei.
Cap. 34.

num lumen est ad intelligendum, omnes naturas in quantum naturæ sunt bonas esse, quod si ne illis malis cogitari bona illa possint, sine bonis aut illis nulla natura cogitari potest. Nam sine turbatione cœni possum aquas cogitare, sine pace aut continuatarum partium, nulla species corporis a se occurrit, aut ullo modo sentiri potest, ac per hoc nec illæ aquæ cœnosæ sine isto bono esse potuerunt, quo bono fiebat, ut aliqua natura corporea posset esse. Nam quod dicitis, quod illa mala de naturis talibus non possint auferri, respondeatur, quod & illa bona de naturis talibus non possint auferri. Cur ergo istas res, propter mala quæ auferri non posse arbitramini, mala naturalia vocare vultis, propter bona vero quæ auferri non posse conuincimini, bona naturalia vocare non vultis? Restat ut queratis, nam ipsa solet esse vox vltima, unde sint illa mala quæ mihi quoque displicere dicebam. Respondebo fortasse, si vos prius dixeritis, unde sint illa bona, quæ vos quoque laudare cogimini, si absurdissimi cordis esse non vultis. Sed quid ego istud queram cum vtrique fateamur, omnia quæcumque & quæcumque bona sunt, ab vno Deo esse qui summe bonus est? Resistite ergo vos ipsi Manichæo, qui tot & tanta bona quæ commemorauimus iusteque laudauimus, pacem concordiamque partium in vnaquaque natura, salutem valentiamque astantium, & cætera quæ repetere iam piget, ita in terra commenticia te nebrarum esse arbitratus est, ut ab illo Deo quæ bonorum omnium fateat auctorem, alienare conaretur. Non enim ea bona vidit, dum hoc solum attendit quod displiceret, tanquam si quispiam leonis fremitu exterritus, & eum intuens trementem ac dilaniantem pecorum aut hominum corpora quæcumque apprehendisset, puerili quadam infirmitate animi tanto timore percelleret, ut solam feritatem leonis intuens atque sentiantiam, cætera eius negligens omnino atque præteriens naturam illius astantis, non tamen malum sed magnum esse malum esse clamaret, tanto exaggeratius, quanto timidius. At si edomita feritate dulcem leonem mansuetumque videret, præsertim si nunquam antea fuisset de illa bestia terribis, tunc vacaret securo atque intrepido leonis pulchritudinem considerare atque laudare. De quo ego nihil dicam nisi quod ad rem maxime pertinet, fieri posse, ut aliqua natura offendat ex aliquo, & in totum nascatur odium, cum manifestum sit multo meliorem esse speciem

veræ ac viuæ bestię, etiam cum terret in syluis, quod imitatur atque simulatur cum in pariete picta laudatur. Hoc ergo errore ille nos non decipiat, nec cæcos faciat ad considerandas naturam species, cum quedam in eis ita reprehendit, ut omni ex parte cogat displicere, quod omni ex parte reprehendere non potest, atque hoc modo aium ad æquum iudicium componentes, queramus id unde sint cum illis bonis mala, quæ me quoque improbatum dicebam. Quod facilius videbimus, si in vno nomine potuerimus cuncta conferre. Quis enim dubitet totum illud quod dicitur malum, nihil esse aliud quam corruptionem? Possunt quidem aliis atque aliis vocabulis alia atque alia mala nominari, sed quod omnium rerum malum sit, in quibus male aliquid animaduerti potest, corruptio est. Sed corruptio peritæ animæ imperitiæ vocatur, corruptio prudentis imprudentia, corruptio iustitię iniustitia, corruptio fortitudinis ignauia, corruptio quietis atque tranquillitatis cupiditas vel metus vel tristitia vel iactantia. Deinde in corpore aiat, corruptio sanitatis dolor & morbus. corruptio virium lassitudo, corruptio quietis labor. Deinde in ipso loco corporis, corruptio pulchritudinis sorditas, corruptio rectitudinis prauitas, corruptio ordinis puerilitas, corruptio integritatis discissio aut fractura aut diminutio. Locus est & difficile & harum rerum quas commemorauimus & aliarum innumerabilium omnes corruptiones nominatim enunciare, cum etiam multæ quæ dñr in corpore possint & in anima dici, & innumerabilia sunt, in quibus propria vocabula corruptio teneat. Veruntamen videre iam facile est nihil nocere corruptionem: nisi quod labefacit naturalem statum, & ideo eam non esse naturam sed contra naturam. Quod si non inuenitur in rebus malum nisi corruptio, & corruptio non est natura, nulla vtrique natura malum est. Sed si hoc forte intelligere non valeatis, illud attendite quod omne quod corrumpitur bono aliquo minuitur, quia si non corrumpere, incorruptum esset, si vero etiam non posset omnino corrumpi, incorruptibile esset. Necesse est autem ut siue incorruptio siue incorruptibilitas bonum sit, si malum est corruptio. Sed nunc de natura incorruptibili nulla quaestio est, de his agitur quæ possunt corrumpi, quæ dum non corrumpuntur incorrupta dici possunt, incorruptibilis

*Phicung
corru-
prio, ibi
bonū fuit
Cap. 33.
L*

*M
De natu-
ra boni.
Cap. 20.*

2. *sen. di.* lia non possunt. Illud enim solum incorruptibile proprie dī, quod non tñ corrupti: sed etiam nulla ex parte corrupti potest. In corrupta ergo quæcunq; sunt & tñ corrupti pñt, cum corrupti coeperint, eo ipso bono minuunt quo corrupta erāt, & magno qdem bono, qā magnum malum est corruptio, & q̄ diu in eis augeri corruptio potest, tandiu habēt bonum quo minuant. Quapp naturæ illę, quas in tenebrarum terra fuisse confingit, aut poterant corrupti, aut nō poterant. Si non poterant, incorruptibiles erāt, quo bono superius nihil est. Si poterant, aut corrumpebant, aut nō corrumpebant. Si nō corrumpebant, incorruptæ erāt, qđ videmus sine magna laude dici non posse. Si aut corrumpebant, minuebant illo tā magno bono. Si minuebant bono, habebant bonū quo minuerent. Quod si hēbant bonum, non erant naturæ ille summū malum, & oīs Manichæi fabula falsa est. Sed qm̄ quæsuimus qđ esset malum, neq; hoc naturam, sed cōtra naturā esse cognouimus, consequenter quærendum est, vnde sit, quod ille si fecisset minus fortasse in has tanti erroris angustias laberetur. Præpropere quippe ac præpostere quæsiuit vnde esset, quod primo non quæsierat quid esset. Et ideo nullo modo poterant q̄renti occurrere nisi vana phantasmata, qb. difficile aius carnalib. sensib. multum paltus exui. Dicit ergo aliquis, non iam certare, sed non errare desiderans, vnde est ista corruptio q̄ quasi generale malum rerum bonarum, sed tñ corruptibilium esse comperimus? Qui talia quærit, cito inueniet magno ardore verū petens, & constanti perseuerantia pie pulsans. Per hoīes enim cōmemoratio aliqua signis verborum fieri potest. Docet autem vnus verus B magister, ipsa incorruptibilis veritas, solus magister interior, qui etiam exterior factus est, vt nos ab exteriorib. ad interiora reuocaret, & formam serui accipiens, vt eius sublimitas surgentibus innotesceret, iacentib. humilis apparere dignatus est. In eius nomine supplices sumus, & per eum misericordiam patris implorantes ista quæramus. Primo. n. breuissime rñderi potest quærentib. vnde corruptio est, cum dī, Ex eo q̄ hā naturā quæ corrupti pñt, non de Deo genitā, sed ab eo de nihilo factę sunt, quas qm̄ bonas ratio superior demonstrauit, nemo pōt recte dicere,

nō Deum bona fecisse. Si aut dixerit summe bona fecisse, oportet intelligat luminum bonū ipsum esse qui fecit hęc bona. Quid mali, inq; fieret, si & illa fieret summe bona? Et tñ si quis ex nobis quæreret accepto & credito Deo patre summo bono, si esset aliud summe bonum, vnde esse pie nobis videretur, nullo modo recte rñderemus, nisi de Deo qui summe bonus est. Qđ ergo de illo est, meminimus natum de illo esse, non ab eo factū de nihilo, & ideo & hoc summe, i. incorruptibiliter bonum esse, videmusq; iniuste flagitari, vt tam summe bona sint quæ fecit de nihilo, quam summe bonus est quem de se genuit, quem nisi vnum genuisset, non id qđ ipse est genuisset, quia ipse vnus est. Quapp de vnico natum filio per quem facta sunt a patre omnia bona de nihilo, imperite atque impie fratres quæritur, nisi ex eo q̄ in hoīe apparere dignatus est. Nam ideo & vnigenitus in scripturis, & primogenitus dī. Vnigenitus a patre, primogenitus ex mortuis. Et vidimus, inquit, gloriam eius tanq̄ vnigeniti a patre plenum gratia & veritate. Et Paulus dicit, Vt sit ipse primogenit⁹ in multis fratrib. Quod si dixerimus, non iam esse ista bona q̄ de nihilo facta sunt, sed tñ Dei naturam bonam esse, inuidemus tantis bonis, & vox impia est, iniuriam putare, non hoc esse quod Deus est, & ideo nolle esse aliquod bonum, qm̄ ei præponit Deus. Quæso patere naturā aīæ rationalis aliquātō minus esse quā Deus est, & tāto minus, vt post istum te melius aliquid nō sit. Patere, inquam, & mitesce illi, ne te adhuc repellat in infima, vbi per angustias poenales etiam atque etiam bonum quod es vilescat tibi. Superba es in Deum, si indignaris q̄ te antecedit, & nimis contumeliose de illo sentis, si non ineffabiliter gratularis tam magnum bonum esse te, vt solus sit ille præstantior. Quo constituto atq; firmato, illud ne dixeris o aīa humana, Me solam naturam Deus facere debuit, nollem vt post me aliquid boni fieret. Nō. n. quod bonū est post Deum, iam debuit esse nouissimū. Et hinc maxime apparet q̄ tam tibi tribuerit dignitatē, q̄ De⁹ qui solus tibi naturaliter dominat, facit alia bona qb. tu quoq; dñareris. Nec mereris q̄ nunc tibi non oimodo seruiunt, & te aliqui etiam crucient, qā dñs tuus maiorē potestātē habet in ea q̄ tibi seruiūt, q̄ tu in ipsa tanquā in seruos

Solus de⁹
summe bo
nus. c. 37

Ioan. 1.

C

Ibidem.

Rom. 8.

D

in seruos seruorū suorū. Quid ergo mirum si tibi peccanti, i. non obtemperanti dño tuo, poenalia qb. dñabaris effecta sunt. Quid. n. tñ iustū, & qd iustius Deo? Hoc nāq; humana natura in Adā meruit, de quo non est hic disputandi locus, sed tñ dñator iustus iustis pmiis & iustis suppliciis approbat, beatitate recte viuientū penaq; peccantiū. Nec tñ sine misericordia derelicta est, quē certis rerū temporūq; mensuris vocaris vt redeas, ita recto moderamine altissimi conditoris, quousque

E ad bona terrena peruentum est, q corrūpū & reformat, vt hñes supplicio mixta solatia, & vt laudares Deum delectata ordine bonorum, & refugeret in eū exercitata experimentis malorum. Ita inquantum tibi terrena seruiunt, docent esse dñam suā, inquantum aut molesta sunt, docent vt seruias dño suo.

Quapp quamuis sit malum corruptio, & q̄uis non sit à cōditore naturarū, sed ex eo sit, qd de nihilo facta sunt, tñ ēt ipsa illo regente & gubernante oīa quæ fecit, sic ordinata est, vt non noceat, nisi naturis infimis ad supplicium dñatoris, & exercitationem admonitionemq; redeuntū, vt inharendo Deo in corruptibili maneat incorrupti, qđ vnū est bonum nostrū, sicut per Prophetam dñ: Mihi

*Natura
a Deo,
corruptio
ex nihilo.
Cap. 38.*

Psal. 72. aut inherere Deo bonum est. Neq; illud dixeris, Non faceret Deus naturas corruptibiles, inquantum. n. naturæ sunt, fecit Deus, inquantum aut corruptibiles, nō Deus fecit. Non. n. est ab illo corruptio, qui solus est incorruptibilis. Si hoc capis, gratias age Deo, si non capis, qesce, & noli temere nondū intellecta dānare, supplexq; illi, qui lumen mentis accendit, attēde vt intelligas. Cum. n. dñ natura corruptibilis, non vnū, sed duo nomina dñr.

F Itē cum dñ, Deus fecit ex nihilo, non vnum, sed duo nomina audiuius. Redde ergo istis singulis illa singula, vt cum audis naturā, ad Deum pertineat, cum audis corruptibilē, ad nihilum, ita tñ vt ipse corruptiones, q̄uis nō sint ex Dei arte, in eius tñ potestate sint disponendæ pro rerum ordine & meritis aīarum. Ideo recte dicim⁹ ab illo esse præmium atq; supplicium. Item. n. fecit corruptionem, vt possit corruptioni eum dare, qui corrumpi meruit, i. qui seipsum cepit peccando corrumpere, vt cruciantem sentiat corruptionē inuitus, qui blandientem illicita oblectatione concupiscentiam volens commisit. Non

enim in veteri testō tantum scriptū est, Ego facio bona, & condo mala, sed euidentius in nouo, vbi dñs dicit, Nolite timere eos q cor- *Mala quō sint a Deo*
dus occidunt, & amplius non hēnt quid faciant, sed eum timere, qui cum corpus occiderit, hēt potestatem aīam mittere in gehennam. Voluntariæ aut corruptioni addi iudicio diuino poenale corruptionem, manifestissime Paulus Ap̄stolus attestat, cū dicit, *Cap. 39. Esai. 45. Mat. 10.*
Tēplum. n. Dei sanctum est, qđ estis vos, q̄quis templū Dei corruperit, corrumpet eum Deus. Qđ si in veteri lege dictum esset, qb. in uestionib. isti impetum facerent acculantes quasi corruptorem Deum? Qđ verbum metuentes multi Latini interpretes, noluerūt dicere corrūper, sed disperdet illū Deus, & nō deuīantes a re ipsa, offensionem vocabuli deuītarunt. Quamq̄ isti non minus inueherent in perditore Deum, si hoc in veteri lege, aut in Prophetis inuenirēt. Sed Græcis exempla rib. conuincunt, in qb. apertissime scriptum est, Quisquis templū Dei corruperit, corrūper illū Deus. Quod si qs ab eis quærat, quō dictū sit, ne corruptor putei Deus, exponunt statim, Corruptet dictum esse, corruptioni tradet, vel si quo alio modo pñt. Quo aīo si essent in veterem legem, & multa ibi miranda intelligerent, & nōdum intellecta non cū odio lacerarent, sed cum honore deferrent. Quisq; aut nondū credit ex nihilo esse corruptionē, proponat sibi hæc duo, esse & non esse, quasi ex diuersis partib. intelligendi gratia, vt cum tardis tardius ambulemus, deinde velut in medio cōstituat aliqd, vtpote corp⁹ aīantis, & quærat hoc secum, dum format illud corpus, & nascit, dū auget eius spēs, nutritur, conualescit, roboratur, decoratur, firmatur inquantum manet, & inquantum stabilitur, in quam partem tendat, vtrum ad esse, an non esse, non dubitabit quidem esse ali- *corruptio tendit ad non esse. Cap. 40.*
quid in ipsis etiam primordiis, sed quantō magis forma & specie & valentia constabatur atque formatur, tanto magis fieri, vt sit, & in eam partem tendat, qua positum est esse. Nunc ergo incipiat corrumpi, debilitetur omnis ille status, languescant illæ vires, marcescat robur, forma scēdetur, dissiliat compago membrorum, contabesca & defluat concordia partium, quærat etiā nūc per istam corruptionem quō tendat, vtrum ad esse, an nō esse? Non puto vlque adeo carum

1. Co. 3.

G

H

cum & tardum, vt dubitet quid ipse respon-
deat, & non sentiat quāto magis quodq; cor-
rumpitur, tanto magis ad interitum tendere.
Oē autem qd ad interitum tendit, ad nō esse
tendit. Cum ergo Deum incōmutabiliter &
incorruptibiliter esse credendū sit, id autem
quod dī nihil, penitus non esse manifestum
sit, & cum ista pposueris esse & nō esse atq;
cognoueris qto augei species, tanto quidq;
tendere vt sit, quanto aut magis augei corru-
ptio, tanto magis tendere vt non sit, quid du-
bites dicere in vnaqua; natura corruptibili
qd in ea sit ex Deo, qd sit ex nihilo, cum spēs
fm naturam sit, corruptio contra naturā, qā
spēs aucta cogit esse, & Deum fatemur sūme
esse, corruptio vero aucta cogit non esse, &
constat qd non est nihil esse. Quid, in q, dubi-
tas dicere in natura corruptibili q & naturā
dicis & corruptibilem dicis, dicere qd sit ex
Deo, qd ex nihilo? Et qd quāris Deo naturā
contrariam, quem si confiteris summe esse,
vides ei nō esse cōtrarium? Cur ergo inquis,
qd naturā Deus dedit, tollit corruptio? Non
tollit. n. vbi permittit Deus, ibi aut permittit,
vbi ordinatissimū & iustissimū iudicat p
rerum gradib. & pro meritis aīarum. Nā &
spēs vocis emissā preterit, & silētiū perimit:
& tñ sermo noster ex praeūtium verborum
decessione ac succēssione peragit, & mode-
ratis silentiorum interuallis decenter suauiterq;
distinguit, ita sese habet etiam tempo-
ralium naturarum infima pulcritudo, vt re-
rum transitu peragat & distinguat morte na-
scēntium. Cuius pulchritudinis ordinem &
modos si posset capere sensus noster atq; me-
moria, ita nobis placeret, vt defectus qb. di-
stinguit nec corruptiones vocare auderem?
Quod aut in eius pulchritudinis parte labo-
ramus, cū nos fluentia deseruat temporalia,
quae diligimus & peccatorū poenas luimus,
& sempiterna diligere commonemur. Non
ergo in hac pulchritudine qramus quod nō
accepit, quae ideo infima est, quia quod quae-
rimus, nō accepit, & in eo quod accepit, lau-
demus Deum, qui tantum spēi bonum etiam
huic quauis infimū dedit. Nec ei tamen vt
amatores eius inhāreamus, sed vt Dei lauda-
tores eam transgrediamur, vt supra eam col-
locati de ea iudicemus, non ei connexi in il-
la iudicemur. Festinemus itaq; ad illud bo-
num, quod nec locis grassatur, nec tempore

voluitur, & vnde speciem formamque acci-
piunt omnes locales temporalesque naturae.
Ad quod videndum mundemus cor per fidē
domini nostri Iesu Christi, qui ait, Beati mū-
do corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Nō
enim eos oculos ad illud bonum cernēdum
parparari oportet, quibus cernitur lux ista
diffusa per locos, & non vbique integra, sed
aliā partem hic habens alibi aliam. Verum
illum aspectum aciemque purgamus, quo
cernit quantum in hac vita licet, quid sit in-
stum, quid pium, quae sit sapientiae pulchritu-
do, quae quisquis cernit, praeponit longē om-
nium localium spatorum plenitudini, & sen-
tit vt ista cernat, per locorum spatia diffundi
aciem mētis suae, sed incorporea potentia sta-
biliri. Cui aspectui quoniam multum inimi-
ca sunt phāasmata, quae de carnali sensu tra-
cta imaginaria cogitatio nostra versat, & cō-
tinet, detestamur istam hāresim, quae suorum
phantasmatum fidem secuta, & diuinam sub-
stantiam per locorum spatia, quauis infini-
ta velut informen molem defecit atq; diffu-
dit, & eam ex vna parte trūcauit, vt inueni-
ret locum malo, quid videre non potuit non
esse naturam, sed contra naturam, & ipsum
malum tanta specie & formis & pace par-
titiū in singulis naturis vigente decorauit, quae
sine his bonis nullam poterat cogitare natu-
ram, vt ea mala, quae ibi reprehendit innume-
rabilium bonorum copia sepeliatur. Sed
huius voluminis iste sit terminis, in ceteris
cetera eius deliramenta Deo permittente at-
que adiuuante arguantur.

D. AURELI AVGVSTINI
Hipponensis Episcopi, De dua-
bus animabus contra
Manichēos

LIBER VNVS.

H

Pitulante Dei misericordia, di-
ruptis & derelictis Manichaeo-
rum laqueis, tandē catholicā
gremio restitutum, libet con-
siderare nunc, saltem ac deplo-
rare illam meā miseriam. Multa enim erant,
quae facere debui. ne tam facile ac diebus
paucis religionis verissimae semina mihi a
pueritia salubriter insita, errore vel frau-
de

Mat. 5.

G

Qd spiri-
tali cogni-
tioni qua
spiritalia
videtur,
inimica
sūt carna-
lia phan-
tasmata.
Cap. 43.

Corruptio
permissa
Dei a no-
bit eff.
Cap. 41.

Hortatur
ad fmū
bonum.
Cap. 42.

Oīa vira a
Christo.
Cap. 1.

de falſorum fallaciumue hominũ effoſſa ex
año repellerent. Nā primo aīarum illa duos
qb. ita ſingulas natura gñā propriasq; tribue
runt, vt alterum de ipſa Dei eſſe ſubſtantia,
alterius vero Deum nec conditorem qdem
velint accipi, ſi mecum ſobrie diligenterque
cōſideraſſem, mēte in Deum ſupplici & pia,
fortaſſe mihi ſatagenti apparuiſſet, nullā eſſe
qualemlibet vitam, q̄ nō eo ipſo, qui vita eſt,
& inquantũ oīno uita eſt, ad ſummum vitæ
fontem principiumq; pertineat, quod nihil
aliud q̄ ſummum & ſolum, verumq; Deum

I poſſumus confiteri. Quapp illas aīas, quæ a
Manichæis vocantur malæ, aut carere vita, &
aīas non eſſe, neq; q̄quam velle ſeu nolle,
appetere vel fugere, aut ſi viuerent, vt & aīæ
eſſe poſſent, & aliquid tale agere, quale illi
opinarent, nullo modo eas niſi vita viuere,
ac ſi Chriſtum dixiſſe cōſtaret, vt cōſtat, Ego
ſum vita, nihil eſſe cauſe cur non oēs aīas, cū
aīæ niſi viuendo eſſe nō poſſint, per Chriſtũ,
ideſt, per vitā creatas & conditas fateremur.

Quod ſi tempore illo qōnem de ipſa vita, &
de participatione vitæ mea cogitatio ferre
ac conſentire non poſſet, quæ proſectō ma
gna eſt, & multum ſerenæ diſputationis iter
doctiſſimos diligens, illud inſpicere fortasſe
valuifſem, q̄ omni homini ſeſe ſine ſtudio
partium bene cōſideranti maniſeſtiſſime ap
paret, omne qđ ſcire & noſſe dicimur, aut
ſenſu corporis, aut intelligentia nos hñe cō
prehenſum. Senſus aut corporis etiā vulgo
quinque numerari, viſum, auditum, odoratũ,
guſtum, atq; tactum, qb. omnib. intelligentiā
longe lateque præſtare & excellere, quis mi
hi non vel ingratus impiusque concederet?
Quo conſtituto atq; firmato illud conſequi,
& cūcta quæ tactu & viſu, vel quolibet alio
modo corporaliter ſentirent, tanto eſſent in

K feriora his q̄ intelligēdo aſſequeremur, q̄to
ipſos ſenſus intelligentiæ cedere videremus.
Quam ob rem cum oīs vita, & ob hoc oīs
aīa nullo corporis ſenſu, ſed ſolo intellectu
percipi queat, ſol aut iſte atq; luna omnisq;
lux, quæ mortalib. his oculis cernit, ab ipſis
quoq; Manichæis, vero & bono Deo tribue
da eſſe dicat, ſummam eſſe dementiam id p̄
dicare pertinere ad Deum, qđ per corpus in
tuemur, quodq; non ſolum aīo, ſed ipſa ſub
limitate animi, mente. ſatq; intelligentia ca
peremus, i. vitā, qualiſcunq; illa diceretur, tñ

vitam eodem Deo authore priuandam & vi
duandā putare. Num. n. quid ſit viuere quam
que ſecretum ab omi corporis ſenſu, quam
que oīno incorporeũ, ſi meiſum inuocato
Deo interrogarem, reſpondere non poſſim?
Aut non illi quoq; fateant, non ſolum viuere
illas, quas deſtant aīas, ſed etiam immor
taliter viuere? Quodq; a Chriſto dictum eſt,
Dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos, nō
omnino de nō viuētib. ſed de peccantib. di
ctum, quæ immortalis aīæ ſola mors eſt, ſcri
bente Paulo, Mortua eſt vidua quæ in delitiis
viuit, ſimul. n. & mortuā eſſe dixit & viuere.
Quare nō ego quāto decoloratius viuat pec
catrix aīa, ſed illud ipſum tñ quod attēderē.
Quod ſi percipere niſi intelligendo nō poſ
ſem, credo veniret in mentē, tanto eſſe quāli
bet aīam luci, quam per hos ſentimus oculis
præferendam, quanto intelligentiā ipſis ocu
lis præferremus. Lucem aut illā illi quoq; a
patre Chriſti eſſe confirmant, ego ne tandē,
q̄ ab eo eſſet quæcunq; aīa, dubitarem? Ego
vero non modo de anima, ſed quouis etiam
corpore, quin ab ipſo eſſet nihil omnino, ne
tum q̄dem hoc ſcilicet illius imperitiæ atque
ætatis ambigerem, ſi forma quid eſſet, quid
ve forinatum, quid ſpecies, & quid indutum
ſpecie, deinde quid horum, cui cauſa eſſet,
pie cauteque cogitarem. Sed de corpore in
terim taceo, de anima conqueror, ſpōtaneo
& viuīdo motu, de actũ, de vita, de immor
talitate. Denique conqueror, quod aliquam
rem iſta omnia ſine Dei bonitate habere poſ
ſe miſerrimus credidi, quod quanta eſſent,
negligenter attendi, hoc mihi gemendum,
hoc deſſendum puto. Voluerem mecum hæc,
loquerer mecum, deferrem ad alios, quæ viſ
eſſet intelligendi, quoniam nihil eſſet in ho
mine quod huic excellentiæ poſſemus cōfer
re, præponerē, vbi mihi hoc homines, ſi mo
do eſſent homines, conſeſſiſſent, quærerem
vtrum his oculis viderent, ideſt, intelligerēt?
Vbi negauifſent, colligerem primo longe ef
ſe ſenſui oculorum iſtorum intelligentiam
mentis antepōnendam, deinde ſubiungerem,
id qđ re meliore perciperemus, neceſſario me
lius iudicandum. Quis hoc non daret? Ergo
pergerem quæſſere, Anima illa, quam malam
dicerent, oculis ne ſentiret iſtis, an mente in
telligeretur? Mente faterentur. Quibus omni
bus inter nos conuenientibus atq; cōfirma
tis,

1. Retra.
Cap. 15.

Verius
ſunt, que
intellectu
percipiunt.
Cap. 2.
a. l. ſuſti
nere.

Quinque
ſenſus cor
poris.

Mat. 8.

1. Tim. 5

L

Collectio
ammore.
Cap. 3.

M

tis, quid cōfiteatur offenderem, aīam illam. f. quam execrarent, luce ista quam venerarent esse meliorem, qñ quidem illa intellectu mētis, hæc sensu corporis innotescit. Hic vero hererent fortasse, ducemq; rōnem sequi recusarent, tanta est vis veterosarum opinio- nū, & diu defensione atq; credita falsitatis. Sed ego instarem magis herentib. non asperere, nō pueriliter, non peruicaciter, repeterem quæ concessa sunt, & q̄ essent concedenda, mon- strarem. Hortarer vt in commune cōsuleret, viderent certè qd negandum esset, vtrum in-

Ellectū istis carneis luminib. præferendū, an excellentius esse, qd animi excellentia, q̄ qd vili sensu corporis cognoscit, falsum puta- rent, an illas aīas, quas alienigenas crederet, tm̄ intelligendo. i. ipsa aīa excellentia scire posse nollēt fateri, an Solē ac Lunam nō nisi istis oculis notos fieri vellēt abnuere. Qd si nihil horū nisi absurdū sine atq; impudētis- sine negari posse aīa dicerent, suaderē, nō eos oportere dubitare illā lucem, q̄ colendā prædicarent, esse aīa illa viliorem, q̄ fugien- dā monerēt. Atq; hic si forte turbati a me q̄re- rent, Num ēt musca aīam huic luci præstare censerem, rñderem etiā, nec me terreret mu- sca, q̄ parua est, sed q̄ viuā firmaret. * Queri- tur. n. quid illa membra tam exigua vegetet, quid huc atq; illuc pro naturali appetitu tan- tillum corpusculū ducat, qd currentes pedes in numerum moueat, qd volantes pennulas moderet, ac vibret? Qd qualescunq; est bene considerantib. in tam paruo tam magnū emi- net, cuius fulgori perstringenti oculos præ- ferat. Certè qd nemo dubitat, q̄cquid intelli- gibile est omni sensibili, & hoc huic ēt luci diuinis legib. antecellit. Quid. n. cognitione percipimus q̄ so, si hoc non percipimus aliud esse mente intelligere aliud sentire per corpus, & prius illud ob hoc posteriore incōpa- rabili sublimitate distare, ideoq; nō posse in- telligibilia sensibilib. præferri, cū ipse intelle- ctus tm̄ sensibus præferatur. Hinc illud etiam fortasse cognoscerem, quod consequēs esse manifestū est, cū iniustitia & in temperantia, ceteraq; animi vitia non sentiant, sed intelli- gantur, quō fiat vt etiam ista, quæ detestamur & damnanda censemus, tm̄ qm̄ intelligibilia sunt, anteire hanc lucem queant, cum in suo genere ista laudanda sit. Suggestur enim aīo bene sese Deo subiicienti, primò non omne

quod laudamus omni quod vituperam⁹ esse anteponendū. Neque. n. q̄a laudo purgatissi- mū plumbū, ob hoc illud vituperando, auro pluris æstimo: in suo. n. genere quidq; consi- derandū est. Improbo iuriscōsultū multas le- ges ignorantē, sed eum tm̄ probatissimo suto- ri sic præfero, vt ne cōparandum qdem pu- tē. At istū laudo, q̄ suæ artis pertissimus sit, il- lū aut, q̄ suā professiōe minus impleat, iu- re reprehendo. Ex quo reperire debere lucē istam, q̄ in genere proprio perfecta esset iu- re laudari, tm̄ q̄a sensibilib. rerum numero includit, quod genus intelligibilium generi cedat necesse est, infra iniustas & intemperā- tes aīas qm̄ sunt intelligibiles, esse deputan- dam, q̄uis istas nō iniuria damnatione dignis- simas iudicemus. Querimus nanq; in his, qd cōcilietur Deo, non qd isti fulgori præferat. Quapropter quisquis hoc lumē ex Deo esse cōtenderet, non repugnarem, sed magis aīas dicerem vitiosas, ēt non in quantum vitiosæ, sed in quantum aīa sunt, Deū sibi esse creatorē cōfiteri oportere. Hoc loco si q̄s quā illorū Etia ma- lū quare nū est, bonū est & a Deo Cap. 6. tautus & vigilans, iam etiā studiosior, q̄ per- tinacior me admoneret, non de vitiosis aīs, sed de ipsis aīe vitiis esse querēdum, quæ qm̄ sensu corporis non cognoscerent, & tm̄ co- gnoscerent, non nisi intelligibilia posse acci- pi, quæ si sensibilib. omnib. antecellunt, cur lucem Deo auctori esse tribuēdam inter nos conueniret, vitorum vero auctorem Deum nemo nisi sacrilegus diceret, Responderem homini, si aut statim & repente, vt bonis Dei cultorib. solet, diuinitus insulisset hui⁹ solu- tio quæstionis, aut fuisset antea pparata, quo- rum si neutrum meruissem, atq; potuissem, cœpta differrem, quodq; esset propositum difficile esse ad dignoscendum atq; arduum confiteri. Recurrerem in me, proliherer, Deo, alte ingemiscerē, querens ne me in me- dio spatio, quò certis rationib. pmouissem, hære- re pateret, ne ancipiti quæstione coga- rer aut intelligibilia sensibilib. submittere ac subdere, aut ipsum vitorū dicere autho- rem, cū esset vtrumuis horū falsitatis impie- tatisq; plenissimum, nullo modo possem exi- stimare q̄ me sic affectum ille defereret. Ad- moneret potius suis ineffabilib. modis, vt cō- siderarem etiam atq; etiam vtrū animi vitia, de quibus æstuares, intelligibilia numeran- da essent. Quod vt reperirem propter imbe- cillita-

Musca
Sole præ
stantior.
Cap. 4.
a. l. forma
tio.

In suo
quidq;
genere
bonū est.
Cap. 5.

H

cillitatē interioris oculi mei, quę mihi peccatis meis iure accidisset, aliquē mihi a invisibilia contuēda in ipsis visibilib. machinarer gradum, quorū esset nobis nullo modo certior cognitio, sed cōsuetudo fidentior. Itaq; si statim quærere qd ad sensum proprie ptenet oculorum, inuenirē colores, quorum principatum lux ista obtineret. Hęc. n. sunt, q nullus alius sensus attingit: nā motus corporū, & magnitudines, & interualla, & figuras quis & oculis, non tñ proprie, sed tactu etiā posse sentiri. Vñ colligerē tāto ceteris corporis & sensibilib. p̄tare lucem, q̄tō aliis sensibus aspectus esset illustrior. Electa igitur ex oib. q corpore sentiunt ista lucequa niterer, & in qua gradū illū inquisitionis meę necessario collocarē, pergerem attendere qd agerēt hoc modo, mecūq; ita sermocinarer, Si sol iste tanta claritate cōspicius, & diei luce sufficiens vsq; ad lunę similitudinem in conspectu nostro paulatim deficeret, num aliud quicq̄ oculis sentiremus, q̄ lucē ytcunq; fulgentem, lucem tñ quærentes, qd fuerat nō videndo, & haurientes videndo quod aderet? Non ergo illum defectum videremus, sed lucem q̄ defectui remaneret. Cum aut nō videremus, nō sentiremus, q̄quid. n. sentiremus aspectu, nō pōt non videri, quare si defectus ille neq; visu, neq; alio sensu sentiret, nō posset inter sensibilia numerari. Nihil. n. sensibile est, qd sentiri non pōt. Referamus nūc cōsiderationē ad virtutē, cuius intelligibili luce splendere aīum conuenientissime dicimus. Porro ab hac luce virtutis defectus qdam nō perimēs aīam, sed obscurans, vitium vocat. Potest igit recte vitium quoq; aīæ nequaquā inter intelligibilia numerari, vt lucis ille defectus rectē de sensibilib. numero eximit, illud tñ quod remanet aīæ, i. hoc ipsum qd viuunt, atq; aīa est, tam est intelligibile, q̄ sensibile illud, quod in hoc visibili lumine post defectū quantuncunq; fulget, & ideo animam in quantum aīa esset, & vitæ participaret, si ne qua nullo pacto aīa esse potest, rectissime omnib. sensibilib. anteferri. Quam obrem maximi erroris esse vllā aīam dicere nō esse ex Deo, ex quo esse solē lunāq; gloriari. Quod si iam placeret oīa sensibilia nominare, non modo ea q̄ sentiremus, sed etiam ea q̄ nō sentiendo, tñ per corpus iudicarem, sicut per oculos tenebras, & p̄ aures silēcium, & illas

enim non videndo, & hoc nō audiendo cognoscimus. Rursusq; intelligibilia nō ea tñ, quę illustrata mente conspiciunt, sicuti est ipsa sapientia, sed etiā illa, quę ipsius illustrationis priuatione auersamur, vt est insipientia, q̄ tenebras animi congrue dixerim, nullā de verbo facerem controuersiam, sed totam quæstionem facili diuisione dissoluerem, statimq; approbarem bene attendentibus substantias intelligibiles sensibilib. substantiis diuina & incorrupta veritatis lege præponi: non earum substantiarum defectus quanuis hos intelligibiles illos sensibiles appellare vellemus. Quapropter qui & hæc lumina visibilia, & illas intelligibiles aīas substantias esse faterent, omnimodo eos cogi sublimiores partes aīis concedere atq; tribuere, defectus vero vtriusq; generis nō posse alteros alteris anteponi, præstant. n. tantum, & non esse indicant qd vsquequaq; eandem vim habēt, sicut ipse negationes. Nam cum dicimus, Non est aurum, & nō est virtus, quanuis inter aurū & virtutē sit plurimum, nihil tñ inter negationes, quas eis adiūximus distat. Verum. n. vero peius est non esse virtutem, quā non esse aurum: nemo sanus hinc ambigit, quod non propter ipsas negationes, sed propter res, quibus adiunguntur, accidere quis non intelligat? Auro enim virtus quanto p̄stat, tanto est virtute quam auro carere miserius. Quā ob rem cum res intelligibiles sensibilib. rebus antecellūt, defectum in intelligibilib. quam in sensibilib. merito egrius toleramus, non eos defectus, sed ea quę deficiunt, carius & vilius aestimantes. Ex quo iam illud apparet defectum vitæ, quę intelligibilis est, multo miserabiliorem esse quam huius sensibilib. quod scilicet multo est carior intellecta vita, quem lux ista conspēctā. Quę cum ita sint, audebit ne quisquam cum solē aut lunam, & quicquid in syderibus, quicquid denique in hoc igne nostro atque terre no luce visibili effulget, Deo tribuat animas quaslibet, quę profecto nisi viuendo animæ non sunt cum tantum hoc lumen vitæ præcedat, nolle concedere ex Deo esse, & cum ille verum dicat, qui dicit, in quantum niter, ex Deo est: egō ne tandē, Deus magne mentiar, si dicam, in quantum viuunt, ex Deo est? Non vsque adeo quæso cæcitas mētis, suppliciaq; augeant animorū, vt hæc homines nō intelligant.

ligant. Sed quoquo modo illorum error aut
pertinacia sese hñret, his ego fretus armatus-
que rō nib. credo cū ad eos rē ita cōsideratā
perfectamq; detulissem, & cū his placite cō-
tulissem, vereretur ne mihi qđ eorum alicui⁹
momēti esse videret, si aut intellectū, aut ea q̄
intellectū nōdum perfecte perciperent, sen-
sui conaret pferre, aut saltem cōparare cor-
poreo, vel his reb. quæ ad eūdem sensum no-
scendā similiter pertinerent. Quo cōstituto,
qñ illi mihi vel qđquam negare auderet, aīas
q̄tum velit malas, tñ qm aīæ essent, intelli-
gibilem rerum numero cōtineri, neq; illas p
defectum intelligi? Si qđem aīæ non alio ei-
sent, nisi quo viuerent, licet. n. per defectum
intelligerent vitiosā, q̄ virtutis egestate sūt
vitiosā, non tñ per defectum aīæ, quia viuen-
do aīæ. Nec fieri pōt, vt vitæ præsētia sit cā
deficiendi, cū tanto quidq; deficiat, q̄to dese-
rit a vita. Omnimodo igit cum pateret non
posse villas aīas ab eo authore separari, a quo
lux ista non separaret, iam q̄quid afferrent,
non acciperem, moneremque potius, vt eos
mecum sequi mallent, qui omne q̄quid ef-
set, qm esset, inquantumq; esset, ex vno Deo
esse p̄dicarent. Recitarent aduersus me vo-
ces illas Euangelicas, Vos propterea nō au-
ditis, q̄a ex Deo nō estis, vos ex patre diabo-
lo estis. Ego quoq; cōtrā recitarem, Oīa per
ipsum facta sūt, & sine ipso factum est, nihil,
& illud Apostoli, Vnus Deus, ex quo oīa, &
vnus dñs Iesus Christus, per quem omnia. Et
iterum eiusdē Apostoli, ex quo oīa, per quē
oīa, in quo oīa, ipsi gloria in secula, hortarer
quē hoīes, si tamen hoīes inuenirē, nihil nos
iam quasi comperisse p̄sumeremus, sed q̄-
reremus potius magistros, qui sniarum ista-
rum, q̄ nobis inter se pugnare viderentur, pa-
cem concordiamq; monstrarent. Nā in vna
atq; eadem autoritate scripturarum, cū ali-
bi sonaret, Oīa ex Deo, & alibi, Vos nō estis
ex Deo, qm libros temere cōdemnare nefas
esset, quis non videret peritum doctōrē, cui
qñis huius solutio nota esset, inueniendum
fuisse? qui profecto si esset bon⁹ intellectōr,
& vt diuinitus dī, homo spiritalis, qm neces-
sario faueret veris rationib. quas de intelli-
bili sensibiliq; natura quantū potui tractaui
atq; disserui, imō si eas ipse multo melius, &
ad docēdū apri⁹ aperiret, nihil ab eo aliud de
hac qōne audiremus, nisi quēadmodū fieri

posset, vt & nullū aīarum genus nō esset ex
Deo, & rectē tñ peccatorib. & infidelib. dice-
ret, Nō estis ex Deo, Nā & nos fortasse iplo-
rato in auxiliū Deo facile videre possemus,
aliud esse viuere, aliud peccare, & qđq; vita in
peccatis cōparatione iustæ vitæ mors appel-
lata sit, vtrunq; tñ in homine vno posse inue-
niri, vt simul sit viuus atq; peccator, sed q̄ vi-
uus, ex Deo: q̄ peccator, non ex Deo. In qua
diuisione vtimur ea parte de duab. quæ nīæ
snīæ competit, vt cū Dei cōditoris omni-
potentiā insinuare volumus, et peccatorib. dica-
mus, q̄ ex Deo sint. Dicimus. n. his qui aliqua
specie continent, dicimus animantib. dici-
mus rōnalib. dicimus postremo, qđ ad rem
maxime attinet, viuētib. quæ omnia per se
ipsa diuina sunt munera. Cum aut malos ar-
guere propositū est, rectē dicimus, Non estis
ex Deo. Dicimus. n. se a veritate auertentibus
infidelib. facinorosis, flagitiosis, & qđ nomi-
ne vno totum continet peccatorib. quæ rur-
sus omnia ex Deo nō esse quis dubitet? Itaq;
Christus peccatoribus id ipsum, q̄ peccato-
res erant, & sibi non credebant, coarguens,
quid mirum si ait, Non estis ex Deo, ex alia
parte illa salua manente snīa, q̄ omnia per ip-
sum facta sunt, & omnia ex Deo? Nā si Chri-
sto non crederē. Christi aduentum repudia-
re, Christum non crederē, certum iudicium
est aīarum, quæ nō sunt Dei, & ideo dictum
est, Vos propterea non auditis, quia nō estis
ex Deo, quō vera est vox illa Apostoli, in ip-
so Euangelii memorabili principio qua dic-
tū est, In sua propria venit, & sui eū nō rece-
perunt. Vnde sui, si non receperunt, aut vnde
ideo non sui, quia non receperunt, nisi quia
homines peccatores, eo q̄ sunt homines, ad
Deum, eo vero q̄ peccatores, ad diabolum
pertinent? Hic ergo partē naturæ tenuit qui
ait, Sui eū non receperūt, ille vero vōlūtatē,
qui ait, Non estis ex Deo. Euangelista. n. Dei
opera cōmendabat, Christus hominū pecca-
ta coercebat. Hic fortasse quis dicat, Vnde ip-
sa peccata, & omnino vnde malum? Si ab ho-
mine, vnde homo? Si ab angelo, vnde ange-
lus? Quos ex Deo esse cum dī, quamuis rectē
vereque dicatur, videtur tamen imperitis &
minus valentibus acriter res abditas intueri,
quasi per quandam catenam ad Deum mala
& peccata cōnecti. Hac quæstione illi regna
re se putant, quasi vero interrogare sit scire.
Vtinam

1. Tim. 5.

Ioan. 3.

C

Ioan. 1.

Summis
malis non
intelligē
nisi cogni-
to summo
bono.

Cap. 8.

D

Mali qñō
ex Deo, et
nō ex Deo
Cap. 7.
Ioan. 8.
Ioan. 1.
1. Co. 8.
Rom. 11.

Ioan. 1.
Ioan. 1.

B

1. Co. 2.

Vtinam id esset, nemo me sciētiō reperiret. Sed nescio quō sepe in altercādo magnę qōnis propositō personā magni doctoris ostētat, plerūq; ipso quē terret in eo, de quo terret, indoctior. Itaq; isti multitudini se pręferēdos arbitrant, qā priores inter rogant quod cum multitudine ignorāt. Sed si eo tpe, quo cū eis me non sicut iam diu ago, egisse nunc poenitet, mihi has rōnes deprometi hoc ob iecissent, dicerē. Quęro interim mecum cognoscite qđ facillimum est, si nihil pōt sine

E Deo fulgere, multo minus posse aliqd viuere sine Deo, ne in tātis mōstris opinionū remaneamus, vt nescio quas aīas vitam nō ex Deo hīe prędicemus. Sic. n. fortasse continget, vt id qđ mecum ignoratis, i. vnde sit malū, vel simul, vel quolibet ordine aliqd discamus. Quid. n. si cognitio summi mali sine cognitione summi boni cōtingere hōi nō pōt. Non. n. nossemus tenebras, si in tenebris spēsemus, sed lucis notitia contrariū suū nō finit incognitū. Summū aut bonum, i. quo superius esse nihil pōt, Deus aut bonū, & Deo superius nihil esse pōt, Deus igit summū bonum. Cognoscamus ergo Deū, atq; ita nos illud qđ prępropere querimus nō latebit. Me diocri ne negocii tandem vel meriti cognitionem Dei esse arbitramini? Quod. n. nobis aliud prēmium, q̄ vita æterna promittitur, qđ Dei cognitio est? Aitenim magister Deus, Hęc est aut vita æterna vt cognoscāte solū verum Deū, & quem misisti Iesum Christum. Etenim aīa quāuis sit immortalis, tamē qā mors eius recte dīr a Dei cognitione auersio, cū se cōuertit ad Deū, meritum est eterne vitę cōsequēdę, vt sit æterna vita, sicut dictū est, ipsa cognitio, cōverti aut ad Deū nemo nisi qui ab hoc mundo se auertat, potest.

F Hoc ego mihi arduum & difficillimum sentio, vobis si facile est, ipse Deus viderit. Ego vellem credere, nisi me moueret, qđ cū iste mūdus, ā quo auerti iubemur, visibilis sit, dixeritq; Apostolus, Ea quę vident, tēporalia sunt, quę aut nō vident, æterna sunt, vos plus istorū oculorum q̄ mentis iudicio tribuistis, apud quos nullam esse fulgentem pennam, quę nō ex Deo fulgeat, & esse viuētem animam, quę non ex Deo viuat prędicatur & credit. Hęc & his similia vel illis etiam dicerem vel mecum reputare possem. Nāq; Deū omnib. vt dī vīserib. deprecans, & scriptu-

ris q̄tum licebat, intentus etiam tūc fortasse talia vel dicerem, vel qđ salutis aderat cogitare. Sed me duo quędā maxime q̄ incautā illā etatē facile capiūt, per amīcābles attriuere circumitus, quorū est vnū familiaritas, nescio quō repens quadam imagine bonitatis tanq̄ sinuosum aliqd vīculū multipliciter collo inuolutū. Alterū qđ dāma noxia victoria penē mihi sp̄ in disputationib. proueniebat differenti cum Christianis imperitis, sed tū si dem suam certatim vt quisq; posset defendere molientib. Quo successu creberrimo gliscebāt adolescentis aīas, & impetu suo in peruitiā magnū malum imprudenter vergebat, Qđ altercandi genus qā post eorū auditionē aggressus eram, q̄ quid vel & qualicunq; ingenio vel aliis lectionib. poterā, solis illis libentissime tribuebā. Ita ex illorum sermonib. ardor in certamina, ex certaminū prouentu amor in illos, quodidie mouebat. Ex quo accidebat, vt quicquid dicerent, miris qbusdā modis, non quia sciebam, sed qā optabam verū esse pro vero approbare. Ita factum est, vt quīs pedetētim atq; caute, tū diu sequerer homines nitidam stipulā vīuenti aīę pręferentes, verum nō poteram illo tempore sensibilia ab intelligibilib. carnalia. ab spiritalib. diiudicare atq; discernere. Non erat ætatis, non discipline, non cuiusdā etiam cōsuetudinis, nullorum deniq; meritorum, non. n. parui gaudiū felicitatisq; res est. Ita tādē ne illud qđ dem arripere poteram, quod in omnium iudicio summi Dei legib. natura ipsa cōstituit. Quiuis enim homines, quos modo a communi sensu generis humani nulla dirupisset amentia, quę vellent ad iudicandū studia detulissent, quamlibet imperitiā, quā tuncque etiam tarditatem. Velim experiri quid mihi responderent roganti, vtrum eis peccasse videretur, de cuius dormientis manu scripsisset alius aliquid flagitiosum? Omnes quis dubitet ita fuisse negaturos illud esse peccatum, ita reclamatos, vt etiam succenserent fortasse quod tali eos rogatione dignos putarem? A quib. ego quoquo modo poteram, reconciliatis & in consilium restitutis peterem, vt me aliud tā manifestum, & in omnium cognitione positum, interrogantem non moleste ferrent, tunc quererem, si non dormientis sed scientis manu, qui membris tamen ceteris vinc-

Quar he
seris Ma
nichæi.
Cap. 9.

G

a. l. noua
batur.

peccatū
volūtatē.
Cap. 10.

H

Io. m. 15.

2. Co. 4.

a. l. prędic.

ctus atq; constrictus esset, quisquam valentior aliquid similiter fecisset mali, utrū quia id nosset, quamvis id omnino noluisse villo peccati nomine teneretur? Et hic mihi omnes mirantes, q̄ talia suscitaretur, sine cūcta tione responderent, nihil etiā istū omnino peccasse. Quid ita? Quia de quo nesciēte, vel resistere non valente quisquā quippiā mali fecerit, iuste damnari nullo modo pōt. Atq; id ipsum cur ita esset, si illis omnibus naturā ipsam percontarer humanā, facile peruenirem ad id quod cuperem, isto modo quærens, Quid si dormiens ille iam sciret, quid ali^o de manu eius facturū esset, & d' industria se plus potius etiā ne expergisceretur, somno dederet, vt aliquē iurando falleret, num ei quicquam somnus ad innocentiam suffragaretur? Quid aliud illi quā nocentē hominem pñūciarē? Quod si & ille volēs victus est, vt aliquē similiter p̄tenta defensione deciperet, quid ei tandem, vt peccato careat, illa vincula profuerunt? Quamquam his obstrictus, reuera resistere non valeret, sicut ille dormiens, quid tunc fieret, omnino nesciret.

1. Retra. Nunquid nā igitur, dubitandū est, quin peccasse ambo iudicarentur? Quibus concessis
Cap. 15. colligerem, nulquam. s. nisi in voluntate esse
2. sen. di. peccatum, cū mihi auxiliaretur etiā illud, q̄
14. ca. illius et iā. iustitia peccantes tenet: sola mala voluntate: quamvis quod voluerint, implere nequiverint. Quisquam ne me ista tractantē posset dicere, in rebus obscuris abditisq; versari, vbi pp̄ intelligētū paucitate uel fraudis uel ostentationis suspitio nasci solet? Secedat paup̄lisper illa intelligibilium sensibiliūq; distinctio. Nulla mihi fiat inuidia, q̄ tardas animas subtiliū disputationū stimulis persequor. Liceat mihi me scire uiuere, liceat mihi scire me uelle uiuere: in quē si consentit genus humanū, tam nobis cognita est uolūtas nra, quā uita. Neq; enim cum istam sciētiā profitemur metuendum est, ne nos quisquā falli posse cōuincat: hoc ipsum. n. falli nemo pōt, si aut non uiuat, aut nihil uellit. Non me arbitror quicquā obscurū attulisse, & uereor ne cuiquam magis quod hęc nimīū manifesta sunt, uidear esse culpādus, sed quorsum hęc tendant consideremus. Non igitur nisi uoluntate peccat. Nobis aut uoluntas nra notissima est: neq; n. scire me uelle, si quid fir uoluntas ipsa nescire. Definitur itaq; isto mō,

Volūtas est animi motus, cōgēte nullo ad aliquid, uel nō amittendū, uel adipiscendū. Cur ergo ita tunc definire nō possem? An erat difficile uidere inuitū uolenti esse cōtrariū, ita ut contrariū sinistrū dextero esse dicimus, nō ut nigrū albo? Nā eadē res simul & nigra & alba esse non potest: duorū autē in medio quisq; positus, ad alterū sinister esset, ad alterū dexter, simul quidē utrunq; unus homo potest, sed simul utrunq; ad unū hominē nullo modo pōt. Ita inuitus & uolēs simul esse q̄. L. dē unus animus potest sed unū atq; idē nolle simul & uelle nō pōt. Cū. n. quisq; inuitus aliqd facit, si eū roges utrū id facere uelit, nolle se dicet: itē si roges utrū id uelit nō facere, uelle rīdet. Ita inuitū ad faciendū, ad nō faciendū aut uolentē reperies: id est. n. unū animū uno tpe habentē utrunq; sed aliud atq; aliud ad singula referentem. Cur hęc dico? Quia si rursum quæramus quā ob causā id inuitus faciat, cogi se dicet. Nam & omnis inuitus faciēs cogitur, & omnis qui cogitur si facit, non nisi inuitus facit, Restat ut uolens a cogente sit liber, etiā si se quippiā cogi putet. Et hoc enim modo omnis qui uolens facit non cogitur, & oīs qui nō cogitur, aut uolens facit, aut nō facit: hęc cū in omnibus hoībus, quos interrogare non absurde possumus, a puero usq; ad senē, a ludo literario usq; ad soliū sapientis natura ipsa proclamet, cur ergo nō uiderē tūc in definitione uolūtas ponendū esse, cogente nullo, quod nunc quasi experientia maiore cautissimus posui? At si hoc ubiq; manifestū est, & nō doctrina sed natura omnibus promptum: quid restat qđ uideatur obscurum, nisi forte illū lateat, aliquid nos uelle cū uolumus, & ad hoc moueri animū nostrū, idq; aut hęc nos aut nō hęc: & si haberemus & retinere uelle, si nō habemus requirere? Quare aut nō amittere, aut adipisci aliquid uult oīs qui uult. Quamobrē si omnia ista luce clariora sunt, sicuti sunt, neque me ē tm̄, sed notitia generis humani ueritatis ipsius liberalitate donata, cur illo etiā tpe dicere nō possem, Volūtas est motus animi cogēte nullo ad aliqd, uel nō admittendū, uel adipiscendū? Dicet aliq; Et hoc te aduersum Manichēos quid adiuuaret? Expecta, si ne prius ē ptūū definiamus q̄ sine uoluntate esse nō posse omnis mēs apud se diuinitus conscriptum legit. Ergo peccatū est uolūtas

quid sit.
15. q. 1. c.
1. 2. sen.
di. 41. ca.
illius et.
Et. 24. c.
Voluntas
re ipsam.
Et 35.
Cap. 1.

M
Quid sit
peccatū.
Cap. 11.

retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vñ liberū est abstinere, q̄q̄ si liberū nō sit, nō est volūtas. Sed malui grossius quā scrupulosius definire eā rē. Nec hi libri obscuro mihi scrutandi erant vnde discerem, neminē vituperatione supplicidie dignū qui aut id velit quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat quod facere non potest. Nonne ista cantant & in montibus pastores, & in theatris poetę, & indocti in bibliothecis, &

A magistri in scholis, & antistites in sacris locis, & in orbe terrarū genus humanum? Quod si nemo vituperatione vel damnatione dignus est, aut non cōtra vetitū iustitię faciens, aut quod non potest non faciēs, oē autē pētū vel vituperandū est vel damnandū, quis dubitet tunc esse pētū, cū & velle iniustū est, & liberū nolle: & ideo definitionē illā & veram, & & ad intelligendū esse facillimā, & non modo nunc, sed tunc quoq; a me potuisse dici, Pētū est voluntas retinendi vel consequendi quod iustitia vetat, & vñ liberū ab abstinence.

De malis ac bonis animabus.
Cap. 12. re. Age nūc videamus quid nos hęc adiuvarent. Primū omnīū, vt nihil amplius desideraret: totā causam quippe finirent. Nā quisquis secreta conscientię suę legesq; diuinas penitus naturę inditas apud animū, intus vbi expressiores certioresq; sunt, consulens, has duas definitiones voluntatis atq; pētī veras esse concedit, totā Manichęorū haresim paucissimis & brevissimis, sed planē inuictissimis rationibus sine vlla cunctatione condēnat. Quod sic considerari potest, Duo asarū genera esse dñt, Vñ bonū, quod ita ex Deo sit, vt nō ex aliqua materia, vel ex nihilo ab eo factū, sed de ipsa eius oīno substantia pars quēdā processisse dicatur: Alterū autē malū, q̄ nulla prorsus ex parte ad Deū pertinere credunt credendūq; commendant. Et ideo illud summū bonū, hoc vero summum malū esse prędicant: atq; ista duo genera fuisse aliquā discreta, nunc esse cōmixta. Genus quidē cōmixtionis huius, & causam nondū audierā, sed tñ iā quęrere ceperam, vtrū illud malū genus animarū antequā bono misceretur, habuisset aliquā voluntatē. Si. n. non habebat, sine pētō atq; innocens erat, & ideo nullo modo malum, Si autem ideo malum, quia licet esset sine voluntate, tanquam ignis: tñ si bonum attingisset, violaret atq; corrumpere, quātum est nephas, & naturam malū tñ

valere ad cōmutandā vllā Dei partem, & summū illud bonū corruptibile & violabile credere? Qd si voluntas inerat, profecto inerat cogente nullo motu animi ad aliquid, vel nō admittendū, vel adipiscendū. Hoc autē aliquid, aut bonū erat, aut bonū putabāt, Non enim aliter appeti posset. Sed in summo malo ante cōmixtionē quā prędicant, nullū vnquā bonū fuit. Vñ igitur ibi vel sciētia vel opinio boni esse potuit? An nihil volebant q̄ apud se esset, atq; illud bonū, verū, quod extra erat, appetebant? Ista vero pręclara & magna laude prędicanda voluntas est, quā summū appetitur & verū bonum. Vnde igitur in summo malo motus animi tāta laude dignissimus? An studio nocendi appetebāt? Primo eodē reuoluitur ratio. Qui enim nocere vult, bono aliquo vult priuare alium pp aliquod bonū suū. Erat igitur in eis vel sciētia boni, vel opinio, q̄ in summo malo nullo modo esse debebat. Deinde bonū illud extra se positi, cui nocere studebant, vtrum omnino vñ esset cognouerāt? Si intellexerāt quid tali mente pręclarius? An quicquam est, aliud, quo magnis laboribus omnis bonorū porrigitur intentio, nisi vt summū illud & sincerum bonū intelligatur? Quod ergo nunc vix paucis bonis iustisq; conceditur, id tūc illud merū malū nullo bono adiuvante poterat? Si autē illę animę corpora gerebant, & id oculis viderant, quę linguę, quę pectora, quę ingenia laudandis istis oculis prędicandisq; sufficiūt, quibus vix possunt mentes iustorū adęquari, quanta bona inuenimus in summo malo? Si. n. videre Deū malū est, nō est bonū Deus: bonū est autē Deus: bonū est igitur Deū videre, & nescio quid tāto bono cōparari queat. Porro q̄ videre bonum est, vnde fieri potest vt possit videre sit malū? Quapropter quicquid vel in illis oculis, vel in illis mentibus fecit, vt ab his possit videri diuina substantia, magnum & ineffabilem laude dignissimum bonum fecit. Si autē nō factū, sed ipsum per se tale ac sempiternū erat, difficile hoc malo quicquam melius inuenitur. Postremo vt nihil horum laudandorum habeant illę animę quę illorum rationibus habere coguntur, quęrentem aliquas nullas animas Deus damnet. Si nullas, nullum meritorem iudicium est, nulla prouidentia: & casu potius quam ratione mundus admini-

Error Manichęorū de duobus animabus.

*1. Retra-
cta. c. 17*

*Retra-
cta. c. 17
fuit Ma-
nichęos.*

D

administratur, vel potius nō administratur: non.n. administratio casibus danda est. Hoc aut in omnibus qualibet religione deuinctis credere nephās est, restat vt aut sit aliquarum animarū damnatio; aut nulla pēta sint. Sed si nulla pēta sunt, ē nullū bonū. Quod isti si dixerint, hēresim suā vno ictu interficiunt.

E Cōuenit igitur mihi cū illis ab imas aliquas diuina lege iudicioq; dānari. At hē si bonae sunt, quē illa iusticia est? Si malae, natura, an voluntate? Sed natura esse malae animi nullo modo queunt. Vnde hoc docemus? De superioribus definitionib. voluntatis atq; peccati. Quia dicere animas, & esse malas, & nihil peccare plenū est dementiae: dicere aut peccare sine voluntate, magnū deliramentū est: & peccati reum teneri quenquā, quia non fecit q; facere non potuit, summā iniquitatis est, & infantiā. Quā ob rē illae animae quicquid faciunt, si natura non voluntate faciunt, i. si libero ad faciendū, & ad non faciendū motu animi carent: si denique his abstinendi ab opere suo pās nulla conceditur, pēto earū teneri non possumus. At oēs fatemur & malas animas iuste: & eas quae non peccauerūt, iniuste damnari. Fatentur igitur eas malas esse, q; peccant: illae aut, sicut ratio docuit, nō peccant. Animarū ergo malarū genus nescio q; extra illud, q; a Manicheis inducitur, nullū est. Nunc bonū illud genus videamus, q; rursus ita laudant, vt ipsam Dei substantiam dicant esse. Quanto aut melius est, vt suū ordinem meritumq; quisq; cognoscat, nec ita sacrilega superbia ventiletur: vt cū se totiens cōmutari sentiat, summi illius boni, q; incōmutabile pia ratio profitemur & docet, credat esse substantiā. Ecce.n. cū manifestum sit non peccare animas in eo q; non sunt tales, quales esse non possunt. Vnde constatiā nescio quas illas inductitias nullo modo peccare, & propterea illas nō esse oīno: relinquatur, vt qm concedūt esse pēta, non inueniant quib. ea tribuāt, nisi bono generi animarum & substantiae Dei. Maxime aut vrgētur auctoritate Christiana: nunquā.n. negauerunt dari veniam pētorum, cū fuerit ad Deū quisque cōuersus: nunquam dixerūt, vt alia multa, q; scripturis diuinis hoc quispiā corruptor inferuerit. Quibus ergo pēta donantur? Si alieni generis illis malis, possunt & bonae fieri, possunt Dei regnū possidere cū Chrō. Qd

isti quia negant, nec habent alterū genus, nisi earū, quas de substantia Dei perhibent, restat vt non solum ēt ipsas, sed ipsas solas peccare fateantur. Ego aut nihil pugno, ne solae peccent: peccāt tñ, etenim mali cōmixtione coguntur. Si ita coguntur ut resistendi potestas nulla sit, non peccant: si est in potestate sua resistere, & propria uoluntate cōsentiūt, cur tāta bona in summo malo? Cur hoc malum in summo bono per doctrinā illorū cogimur inuenire, nisi quia neq; illud malum est, q; suspitione inducūt, neq; hoc summū bonum quod superstitione peruertunt? At si de duob. istis generibus animarū delirare illos, & errare docuissē aut certe ipse didicissē q; remanere non poterat, cur mihi iam de vlla re audiērem aut cōsulēdi uiderentur? An ut discerem hinc ostendi animarum duo esse genera, q; in deliberando nunc in malam partem, nūc in bonā mutat assensio? Cur non magis hoc signū est unius animae, quae libera illa uoluntate huc & illuc ferri, hinc atq; hinc referri potest? Nam mihi cū accidit, unū me esse sentio utrunq; considerantem, alterutrum eligentem, sed plerunq; illud libet, hoc decet, quorum nos in medio positi fluctuamus: Nec mirū. Ita.n. nunc cōstituti sumus, ut & per carnē uoluptate affici, & per spm honestate possimus, quare nō duas animas hinc fateri cogor. Possumus.n. melius & multo expeditius intelligere duo genera rerū bonarū, quorū tñ neutrū ab auctore Deo sit alienū, unā animā ex diuersis efficere partibus, inferiore ac superiore, vel q; recte ita dici potest, exteriore atq; interiore. Ita sunt duo genera quae sensibiliū & intelligibiliū nomine paulo ante tractauimus, quae carnalia & spiritalia l. bentius & familiarius nos uocamus. Sed factū est nobis difficile a carnalib. abstinere, cum panis uerissimus noster spiritalis sit. Cū labore nāq; nūc edimus panē. Neq; n. nullo in supplicio sumus pēto trāsgressionis mortales ex immortalib. facti. Ideo contingit, ut cū ad meliora conantib. nobis cōsuetudo facta cū carne, & pēta nostra quodāmodo militare cōtra nos, & difficultatē nobis facere cēperint, nonnulli stulti aliud genus animarum q; non sit ex Deo, superstitione obtusissima suspicentur. Quanquam ēt si eis concedatur inferiore alio genere animarū nos illici ad turpia, non

Vera de
dabusopi
nio, c. 13.

H

G 2 inde

inde conficiunt, aut illas naturas malas esse, aut istas summū bonū. Fieri. n. pōt vt propria illę voluntate appetendo q̄ non licebat hoc est peccando ex bonis facta sint malę, rursusq̄ fieri bonę possint, sed sic vt quādiu manent in pēto, ad sese alias occultā quadā suafione traducant. Deinde vt omnino malę nō sint, sed in suo genere quāuis inferiore opus propriū sine vllō pēto exerceant: istę aut superiores quib. actionē longe pręstantiorē rerū moderatrix iustitia summa tribuerit, si illas inferiores sequi & imitari voluerint, peccando fiunt malę, non quia malas, sed quia male imitantur. Ab illis. n. agitur propriū, ab istis appetitur alienū: vnde illę in suo gradu manent, istę ad inferiora mergūtur. Velut cū hoīes formam sectantur, pulchre nanq; incedit, quadrupedans equus, at si hoc homo pedib. manibusq; imitetur, quis eū vel palea rū cibo dignū pūter? Recte igitur plerunque improbamus imitantes, cū eū quem imitatur probemus. Improbamus autē, non quia nō sit affectus, sed quia omnino assequi voluit. In equo. n. proba illud, cui quātū pręponimus hominem, tū offendimur q̄ inferiora sectatur. Quid inter ipsos homines? In emittenda voce nonne q̄ pręco bene facit, ēt si clarius ac melius id faciat senator infānus est? Celestia suspice, lucens Luna laudatur, suoq; cursu atq; vicibus bene considerantib. satis placeat: tū si eam Sol velit imitari, fingamus. n. eū posse habere hmōi voluntates, cui non summe ac iure displiceat? Ex quibus illud est, q̄ intelligi volo, Etiam si sunt animę, q̄ interim incertum est, corporeis officijs non peccato, sed natura deditę, nosq; quanquā sint inferiores, aliqua tū inferiore vicinitate contingant, non illas ideo malas habere oportere, quia & nos quū eas sequimur & corporea diligimus mali sumus. Propterea. n. corporea diligendo peccamus, quia spiritalia diligere & iustitia iubemur & natura possumus & tūc in nostro genere optimi & beatissimi sumus. Quamobrem quid habeat argumenti æstus in vtrāq; partem delibatio, modo in pēto prona, modo in recte factū iubeat: vt duo animarū genera, quorum alterius natura ex Deo sit, alterius nō sit, cogamur accipere, cū alias tot causas alternātes cogitationes cōiungere liceat. Sed hęc obscura esse, & incassum ab animis lippientib. quari, q̄

quis bonus rerū existimator est, videt. Quare illa potius, quę de voluntate atq; pēto dicta sunt, illa inquā, q̄ summa iustitia est, neminē ratione vtentē ignorare permittit: illa, quę si auferant nobis, nihil aliud est vnde disciplina virtutis inchoet, nihil vnde a vitiō mole surgatur, ēt atq; ēt considerata, satis clare ac dilucide Manichęorū hęresim fallam esse cōuincunt. Horū simile est, q̄ de penitendo nunc dicā: nā vt inter oēs sanos constat, & qui ipsi Manichęi nō solū fatent, sed & p̄cipiūt, vtile est penitere peccati. Quid ego nunc in hac rē diuinarū scripturarū testimonia, quę vsquequaq; diffusa sunt, colligā? Vox est etiā ista natura, Neminē stultum rei huius notitia deseruit. Hoc nobis nisi ēt penitus insitū esset, periremus. Pōt aliquis dicere, non se peccare: nō autē sibi esse si peccauerit penitendū, nulla barbaries hoc dicere andebit. Quę cū ita sint, q̄ro ex duob. illis generib. animarū, cuius sit penitere peccati? Scio quidē neq; illius esse posse, qui male facere: neque illius qui bene facere non potest: quare vt eorum verbis utar, si animā tenebrarū peccati poenitet, nō est de substantia summi mali: si animā lucis, non est de substantia summi boni. Penitendi. n. affectio illa, quę prodir male fecisse penitentē, & bene facere potuisse testatur. Quō igitur nihil ex me mali est, si ego perperam feci? Aut quō me recte penitet, si ego non feci? Audi partē alterā, Quō ex me nihil boni est, cui bona voluntas inest? Aut quō me recte penitet, si non inest? Quamobrem aut negent isti esse penitendi magnā utilitatē, vt non solū a Christiano noīe, sed ab oī ēt vel imaginaria ratione pellantur: aut asarū illa duo genera, vnū ex quo nihil mali, alterū ex quo nihil boni sit, discere, atq; docere iā desinant: q̄ si faciāt, Manichęi esse vtiq; iā desinent: nā tota illa secta ista bicipiti, vel potius p̄cipiti animarum varietate fulcitur. Ac mihi quidē satis est sic scire q̄ Manichęi errent: vt scio penitendum esse peccati: & tū si nunc amicorū meorū aliquem, qui vsq; adhuc illos audiēdos putat, cōpellem iure amicitie, & ei dicā, scisne vtile esse cum quisq; peccauerit penitere? sine dubitatione se scire iurabit. Si ergo te fecero ita scire fallam esse Manichęorū hęresim, desiderabisne amplius? Quid amplius esse posset in hac re desiderādum, rīdeat. Bene quidē hucusq; Sed cum

Pulchre
nanque.

I. Retra-
sta. c. 15.

I. Retra-
sta. c. 15:

K

L

De peni-
Cap. 14.

M

Al. l. po-
tius, sc.

Orat pro
amicis,
quor ha-
buit erru-
ris socios.
Cap. 15.
I. Retra-
ct. c. 15.

Al. l. Mo-
derata.

cū oñdere cēpero certas, necessariasq; ratio-
nes: quē illā propositionē adamantinis, vt di-
cit, catenis innexa cōsequunt, rēq; totā ad
cōclusionē, qua illa vertitur secta pduxero,
negabit se forsità scire vtilitatē illā pēnitēdi:
quā nemo doctus, nemo indoctus ignorat,
& potuisse scire cōtēderet: cū dubitamus & de
liberamus duas in nobis animas, patrocinia
propria singulis q̄stionis partibus adhibere.

A O consuetudo peccati, dō comes pēna pec-
cati, vos metunc a rerū tā manifestarū cōsi-
deratione auertistis: sed nō sentienti noceba-
tis, nunc in familiarissimis meis similiter nō
sentiētibus me iā vulneratis, torquetisq;ue
sentiētē. Attendite ista q̄so charissimi, vestrā
ingenia bene noui. Si mihi nūc vos qualiscū-
que hominis mētē rōnēq; cōceditis, multo
certiora sunt, q̄ q̄ ibi videbamur discere, vel
magis credere cōgebamur. Deus magne,
Deus ops, Deus summae bonitatis, quē inui-
bilē atq; incōmutabilem credi atq; intelligi
phas est, trina vnitas, q̄ catholica ecclesia co-
lit, supplex oro expertus in me misericordiā
tuā, ne homines, cū q̄bus mihi a pueritia in
hominū victu fuit summa cōfessio, in tuo
cultu a me dissentire permittas. Video maxi-
me expectari hoc loco, quō etiā catholicas
scripturas a Manichaeis accusatas vel tunc
defenderē, si vt dico, cautus essem: vel nunc
defendi posse demonstrē. Sed in alijs volu-
minibus Deus adiuvabit propositum meū:
nam huius iam, quātum arbitror, * immode-
rata parci sibi postulat longitudo.

D. AURELII AVGVSTINI
Hipponensis Episcopi,

Contra Fortunarum quendam Manichaeorum
Presbyterum, Liber vnus.

Vinto calendas Septembris Ar-
cadio Augusto bis, & Rufino
viris clarissimis cōsulis, actis
habita est disputatio aduersus
Fortunatū Manichaeorum psbyte-

B rū in vrbe Hipponensium regionum in bal-
neis Solsij sub p̄sentia populi. AVG. dixit,
Ego iā errorē puto, quā antea veritatē puta-
bā, vrū recte existimē, a te p̄sente audire cu-
pio. In primis summū errorē puto omni-
potentē Deū, in quo vna nobis spes est, ex ali-

qua parte violabilē aut corruptibilē, aut co-
inquinabilē credere. Hoc vestram hāresim **C**
affirmare scio, non quidem ijs verbis, quibus
nunc vsus sum. Nā & vos interrogati cōfite-
mini Deū esse incorruptibilem & omnino
inviolabilē & incoinquinabilē. Sed cū cēpe-
ritis cētera exponere, cogimini eū corrupti-
bilē p̄netrabilem, & coinquinabilem p̄ferri.
Dicitur. n. aliā nescio quā gentē tenebrarū ad
uersus regnū rebellasse. Deū aut omnipoten-
tē, cū videret quāta labe & vastitas immine-
ret regnis suis, nisi aliquid aduersa genti op-
poneret & ei resisteret, misisse hanc virtutē,
de cuius cōmixtione cū malo & tenebrarū
gente mundus sit fabricatus. Hinc esse quod
animā bonā laborāt, seruiunt, errant corrū-
puntur: vt necessarium haberent liberatorē,
qui eas ab errore purgaret, & a cōmixtio-
ne solueret, & a seruitute liberaret. Hoc ego
nephas puto credere, Deum omnipotentem
aliquam aduersam gentem timuisse, aut ne-
cessitatē esse passum, vt nos in erumbras prae-
cipitaret. **FOR.** dixit, Quia in te in medium
fuisse nostrum scio, id est, inter Manichaeos
administrasse, ista sunt principalia fidei no-
strae. De cōseruatione hic agitur, de quibus
falsis criminibus pullamur. Et te ergo p̄sen-
tes audiunt boni viri, vrū sint vera super qui-
bus criminamur & appetimur, an sint falsa.
Etenim ex tua doctrina, & ex tua exposicio-
ne & ostensione poterūt verius scire nostrā
conuersationem, si a te fuerit prodita, inter-
fuisse orationi? **AVG.** Interfui, Sed alia quē
stio est de fide, alia de moribus, Ego de
fide proposui, Sed si illi qui assunt, vt di-
cis, malunt audire de moribus, nec ipsam
quāstionē de fugio. **FOR.** Purgare me prius
volo penes cōiciētiam vestram, penes quā
polluimur, ex idonei viri testimonio, qui
mihi & nunc idoneus est, & in futura iusti in **D**

dicis Christi examinatione, si ea quē iactantē
vidit in nobis, vel consecutus est. **AVG.** Ad
aliud vocas, cum ego de fide proposuerim.
De moribus autem vestris plene scire pos-
sunt, qui electi vestri sunt. Nostis autem me
non electum vestrum, sed auditorem fuisse.
Itaque quanuis & orationi vestrae interfue-
rim, vt interrogasti, vrū separati vobis
cum habeatis aliquam orationem, Deus so-
lue potest nosse & vos. Ego tamen in oratio-
ne in qua interfui, nihil turpe fieri vidi, sed

De vili-
tate cre-
dēdi. c. 1.
p. 1.

Aug. Tomus Sextus. G 3 lo.

DISPUTATIONIS PRIMAE CONTRA

solum cōtra fidem animaduerti, quam post ea didici & probaui q̄ contra Solem facitis orationem. Præter hoc in illa oratione vestra nihil noui cōperi. Quisquis autē vobis opponit quæstionē aliquā de moribus, & electis vestris opponat. Quid autē inter vos agatis qui electi estis, ego scire non possum. Nam & eucharistiam audiui a vobis sepe q̄ accipiatur: tempus autem accipiendi cum me la teret, quid accipietis, vnde nosse potui? Itaq; serua si placet quæstionem de moribus, vt in ter electos vestros discutatis, si discuti potest. Mihi fides data est à vobis quam hodie improbo. De ipsa proposui, Ad propositum meum mihi respondeatur. FOR. Et nostra professio ipsa est, q̄ incorruptibilis sit Deus E q̄ lucidus, q̄ inadibilis, intenibilis, impasibilis, q̄ æternā lucē & propriam habitet: q̄ nihil ex sese corruptibile proferat, nec tenebras, nec dēmones, nec Satanā, nec aliquid aduersum in regno eius reperiri possit. Sui autem similem Saluatorem direxisse, verbū natum a constitutione mundi cum mundū fabricaret, post mūdī fabricā inter homines venisse: dignas sibi animas elegisse sanctę suę voluntati, mandatis suis cęlestibus sanctificationis, fide ac ratione imbutas cęlestiū rerū, ipso ductore: hinc iterum easdem animas ad regnum Dei reuersuras esse: secundum sanctam ipsius pollicitationem, qui dixit, Ego sum via, veritas, & ianua. Et, Nemo potest ad patrē peruenire nisi per me. His rebus nos credimus, quia alię sunt animæ: alio mediā te non poterunt ad regnum Dei reuerti, nisi per ipsum repererint veritatē, viā, & ianuā. Ipse. n. dixit, Qui me vidit, vidit & patrē meum. Et, Qui in me crediderit, mortē non gustabit in æternum, sed transitum faciet de morte ad vitā, & in iudiciū nō veniet. His rebus credimus, & hæc ratio fidei nostrę, & pro viribus animi nostri mandatis eius obtēperare, vnā fidē sectantes, huius Trinitatis patris & filij & spiritus sancti. A V G. Has animas quas de morte ad vitam per Christū venire fatemini, quę causa præcipitavit in mortem? FOR. Hinc iam dignare prosequi & F contraire. Snihil præter Deū? AV G. Immo tu dignare rñdere id quod interrogaris, has animas quę causa mortis dedit. FOR. Immo tu dignare dicere, vtrū aliquid sit præter Deū an omnia in Deo sint. AV G. Illud ego rñdere possum q̄ me dñs nosse voluit, Deū necessitatē nullā pati posse, neque ex aliqua parte violari atq; corrupti. Qd̄ cum tu quoq; fatearis, q̄ro qua necessitate huc miserit animas, quas dicis, p̄ Christū redire? FOR. Qd̄ tu dixisti, q̄ hucusq; tibi Deus reuelauit, q̄ incorruptibilis sit, & mihi ratio q̄renda est, G quēadmodū animę & ob quā causam istū in mūdū venerint, vt merito nūc eas per vnigenitū filiū suū, ac sui similē de hoc mundo liberaret, si nihil præter ipsum. AV G. Non debemus frustrare tantos qui pñtes sunt, & de quōne præposita ire ad aliud. Si confitemur ambo, si nobis concedimus esse incorruptibile & inuiolabile Deū & nihil pati potuisse ex quo est cōsequēs vt falsa sit hęresis vestra, q̄ dicit Deū, cū videret imminere vastitatē ac labē regnis suis, misisse virtutē quę cū tenebrarū gente pugnaret, & ex ea commixtione hinc nostras animas liberare. Breuis est ergo rō mea, & quantū existimo lucis plenissima. Si Deus nihil pati potuit a gēte tenebrarum, q̄a inuiolabilis est, sine causa huc nos misit, vt nos hic erumnas patiamur. Si autē aliquid passus fuit, non est inuiolabilis, & decipitis eos, quibus dicitis esse inuiolabile Deū. Hoc .n. vestra hęresis negat cū cętera exponitis. FOR. Hoc sentimus quod nos instruit beatus Apostolus Paulus, qui dicit, Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu, Qui cū in phil. 2. forma Dei esset constitutus, non rapinā arbitratu est esse se æquale Deo, sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens: in similitudinē hominū factus est, & habitu inuentus ut hō: humiliavit semetipsum, & factus est subditus vsq; ad mortē. Hoc ergo sentimus de nobis quod & de Christo, qui cū in forma Dei esset constitutus factus est subditus vsq; ad mortē, vt similitudinē animarū nostrarū ostenderet. Et quemadmodū in se mortis similitudinē ostendit, & se à patrē esse de medio mortuorū resuscitatum: eo modo sentimus & de animabus nostris futurū, quod p̄ ipsum poterimus de hac morte liberari: quę aliena est à Deo aut si propria est Dei, & misericordia eius cessat, & liberatoris nomē, & opera liberātis. AV G. Ego quæro quēadmodū in mortē venerimus, & tu dicis quemadmodū de morte liberemur. FOR. Ita Apostolus dixit quomodo sentire debeamus de animabus nostris, quod Christus nobis ostendit, Si

Io. m. 14.

Io. m. 5.
8.

phil. 2.

H

Si fuit Christus in pafsione & morte, & nos: si voluntate patris descendit in pafsionem & mortē, & nos. AVG. Notū est omnib. catho-
 licā fidem ita se habere, q̄ dñs noster, i. vir-
 tus & sapientia Dei: & verbū per q̄ facta sūt
 omnia, & sine quo factū est nihil, ad libera-
 tionē nostram hominē suscepit. In ipso hoīe
 quem suscepit demonstrauit illa quæ dicis.
 Nos autē nunc de ipsius Dei & ineffabilis ma-
 iestatis substantia q̄rimus, utrū ei aliquid no-
 cere possit, an non possit. Si. n. pōt ei aliquid
 nocere, non est inuiolabilis. Si non pōt ei ali-
 quid nocere, quid ei factura erat gēs tenebra-
 rū, contra quā dicitis bellū gestū esse a Deo
 ante constitutionē mundi, in quo bello nos,
 idest animas quas modo indigere liberatore
 manifestum est, cōmixtas esse omni malo, &
 morti implicitis asseritis? Redeo. n. ad istud
 breuissimū, Si poterat ei nocere, non est in-
 uiolabilis: Si nō poterat, crudeliter huc nos
 misit, vt ista patiamur. FOR. Anima Deus
 * est, an non? AVG. Si iustū est vt non inter-
 rogatis meis respōdeatur, & ego interroger,
 rñdebo. FOR. Si in pprio agit anima? Hoc
 a te quæro. AVG. Ego quidē q̄ interrogasti
 dicā, tū illud memineris, te noluisse respon-
 dere interrogatis meis, me autē tuis responde-
 re. Si quæris utrū a Deo descenderit anima,
 magna quidē quæstio est. Sed siue a Deo de-
 scendit, siue non, illud de anima respondeo,
 non esse Deū, aliud esse Deū, aliud animam.
 Deū esse inuiolabilē, incorruptibilē, & im-
 penetrabilē & incoinquinabilem, & qui ex
 nulla parte corrumpi possit, & cui nulla ex
 parte noceri pōt. Animam vero videmus &
 peccatricē esse, & in erumna versari, & veri-
 tatem quærere, & liberatore indigere. Hæc
 mutatio animæ ostendit mihi, q̄ anima non
 sit Deus, nā si anima substantia Dei est, sub-
 stantia Dei errat, substantia Dei corrūpitur,
 substantia Dei violatur, substantia Dei deci-
 pitur, q̄ nephas est dicere. FOR. Ergo nega-
 sti animā ex Deo esse, quādiu peccatis & vi-
 tijs & mundanis reb. deseruit & errore duci-
 tur, q̄ fieri non pōt, vt aut Deus hoc patias,
 aut substantia eius. Est. n. Deus incorruptibi-
 lis, & substantia eius immaculata est & san-
 cta. Hic vero quæritur a nobis, utrum aīa ex
 Deo sit, nec ne? Quod nos fatemur & ostē-
 dimus, ex Saluatoris aduētu, ex ipsius sancta
 p̄dicatione, ex ipsius lectione, dū animabus
 miserē, & secūdū eius arbitriū anima venis-
 se dicitur, ut eādē de morte liberaret, & per-
 duceret eā ad aternā gloriā & restitueret p̄ri.
 Quod uero de anima tuipse dicis aut spe-
 ras, utrū sit a Deo, nec ne: substantiam Dei,
 ex qua negas esse animā, nullis p̄sionibus
 posse subiacere. AVG. Animā sic negaui es-
 se substantiā Dei, ut negem illam esse Deum,
 sed tñ ex Deo authore esse, quia facta est a
 Deo. Aliud est qui fecit, aliud q̄ fecit. Qui
 fecit, corruptibilis esse omnino non pōt q̄
 autem fecit, omnino non potest æqua-
 le esse illi q̄ fecit. FOR. Nec ego dixi ani-
 mā esse simlē Deo. Sed quia dixisti facturā
 esse animā, & nihil præter Deū, q̄ro vnde nā
 Deus animæ substantiā adinuenit? AVG. Tñ
 memento me rñdere ad ea quæ interroga-
 te aut ad ea q̄ interrogo nō rñdere. Animam
 dico esse factā a Deo, & cetera omnia quæ a
 Deo facta sunt, & inter illa quæ Deus omni-
 potēs fecit principalē locū datū esse animæ.
 Si autē quis unde Deus animā fecit, mēmen-
 to me cōfiteri tecū, esse Deū omnipotētē.
 Omnipotens autē nō est, qui quærit adiuari
 aliqua materia unde faciat q̄ uelit. Ex quo est
 consequens, ut scđm fidē nostrā omnia quæ
 Deus fecit, per verbū & sapientiā suā de nihi-
 lo fecerit. Sic. n. legimus, Ipse iussit & facta
 sunt, ipse mandauit, & cōstituta sunt. FOR.
 Ex iussione cōstant: uniuerſa? AVG. Ita cre-
 do, sed uniuerſa quæ facta sunt. FOR. Facta
 consonant, sed quia incōuenientia sibi sunt,
 ac per hoc ergo constat non esse unā substā-
 tiā licet ex unius iussione eadem ad compo-
 sitionē mundi huius & faciē uenerint. Cete-
 rū reb. ipsis patet, quia nihil simile tenebræ
 & lux, nihil simile ueritas & mendaciū, nihil
 simile mors & uita, nihil simile anima & cor-
 pus, & cetera ijs similia, quæ & nominibus
 & speciebus distant ab inuicē. Et merito di-
 xisse dominū nostrū, Arbor quam plantauit
 pater meus celestis, eradicabitur, & in ignē
 mittetur, quia non affert fructus bonos, & ef-
 se arborem radicandā. Hinc uere constat ex
 ratione rerū, quod duę sunt substātię in hoc
 mundo, q̄ speciebus & nominibus constant,
 quarum est una corporis, alia uero aterna
 patris omnipotentis, quam esse credimus.
 A V G. Contraria ista quæ te movent ut ad-
 uerſa sentiamus, propter peccatū nostrum,
 idest, propter peccatum hominū cōiugerūt.

Nam omnia Deus & bona fecit & bene ordinavit, peccatum autem non fecit: & hoc solum quod dicitur malum, est voluntarium nostrum peccatum: & aliud genus mali, quod est pena peccati. Cum ergo duo sint genera malorum, peccatum, & pena peccati: peccatum ad Deum non pertinet, pena peccati ad vindictam pertinet. Etenim bonus est Deus qui omnia constituit: sic iustus est ut vindicet in peccatum. Cum ergo omnia optime sint ordinata quae videntur nobis nunc aduersa esse, merito contingit hominis lapsi, qui legem Dei seruare noluit. Animae n. rationali quae est in homine, dedit Deus liberum arbitrium. Sic n. posset habere merita, si voluntate, non necessitate boni essemus. Cum ergo oporteat non necessitare, sed voluntate bonum esse, oportebat ut Deus animae daret liberum arbitrium. Huic autem animae obtemperanti legibus suis, omnia subiecit sine aduersitate, ut ei cetera quae Deus condidit seruiret, si & ipsa Deo seruire voluisset. Si autem ipsa nolisset seruire Deo, ea quae illi seruiebant, in penam eius conuerterentur. Quare si recte omnia a Deo ordinata sunt, & bona sunt, & Deus non patitur malum. FOR. Non patitur, sed Deus malum praenit. AVG. A quo nihil passurus erat? FOR. Hoc meum est quia praenire voluit, & non temere, sed viriute & praescientia. Ceterum nega malum praeter Deum esse, cum per praecipua ostendit, quae sunt alia quae praeter voluntatem ipsius fiunt? Praecipuum non intercedit, nisi ubi est & contrarietas: libera facultas viuendi non datur, nisi ubi est lapsus, secundum Apostoli rationem, qui dicit, Et vos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis, secundum magisterium huius mundi, secundum Principem potestatis aeris huius spiritus, qui nunc operatur in filiis dissidietiae, in quibus & nos & omnes aliquando conuersati sumus in desideriis carnis nostrae, facientes voluntates consiliorum carnis, & eramus naturaliter filij irae sicut & ceteri. Deus autem qui diues est in omni misericordia, misertus est nobis. Et cum mortui essemus in peccatis, conuiuificauit nos in Christo cuius gratia estis salui facti, simul & suscitauit, & cum eo collocauit in caelestibus. cum Christo Iesu, ut ostenderet in seculis superuenientibus, abundantes diuitias gratiae suae in bonitate super nos in Christo Iesu. Gratia n. estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis, Dei n. donum est, non ex operibus ut ne quis gloriatur. Ipsi n. sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis, quae praeparauit Deus ut in illis ambulemus. Propter quod memores estote, quod aliquando vos eratis gentes in carne, qui dicebamini praeputium, ab ea quae dicitur circumcisio in carne manufacta, quia eratis illo tempore sine Christo, alienati a conuersatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse n. est pax nostra qui fecit utraque vnum, & medium parietem maceriae soluens inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis euacuans, ut duos condaret in semetipsum in vnum nouum hominem, faciens pacem, ut reconciliaret ambo in vno corpore Deo, per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longe, & pacem iis qui prope. Quia per ipsum habemus utriusque in vno spiritu accessum ad patrem. AVG. Ita Apostoli lectio quam recitare voluisti, si non fallor, pro mea plurimum & contra tuam fidem facit. Primo quia ipsum liberum arbitrium, quo ego dixi fieri ut anima peccet, satis hic expressum est cum peccatum nominauit, & cum reconciliationem nostram dixit fieri cum Deo per Iesum Christum. Peccando n. auersi eramus a Deo: tenendo autem praecipua Christi reconciliamur Deo: ut qui peccatis mortui eramus seruantes praecipua eius viuificemur, & pacem habeamus cum illo in vno spiritu, a quo alienati eramus: non seruantes mandata eius: sicut de homine qui primus est constitutus in fide nostra praedicatur. Ergo nunc quaero abs te secundum eam lectionem quae lecta est, quomodo habeamus peccata, si natura contraria nos cogit facere quod facimus? Qui n. cogitur necessitate aliquid facere, non peccat. Qui autem peccat, libero arbitrio peccat. Nihil mali fecit, qui nihil sua voluntate fecit. Quare sit nobis penitentia imperata, si nos nihil mali fecimus, sed gens tenebrarum? Quaero item, Indulgentia peccatorum cui datur, nobis, an genti tenebrarum? Sed si genti tenebrarum datur indulgentia peccatorum, regnabit & ipsa cum Deo, accipiens indulgentiam peccatorum. Si autem nobis datur indulgentia peccatorum, manifestum est quia voluntate peccauimus. Satis n. stultum est ignorare ei qui nihil mali fecit. Nihil autem mali fecit, qui nihil sua voluntate fecit. Hodie ergo anima pollicente sibi

Ephef. 2.

D

fibi Deo indulgentiam peccatorū. & recon-
 ciliationē, si peccare desisterit, & de peccatis
 pñiam gesserit, si respondeat secundū fidem
 vestrā & dicat, Quid. n. peccauit quid cōme-
 ruit quid me expulisti de regnis tuis, vt con-
 tra nescio quā gentem pugnarem? Depressa
 sum, permixta sum, corrupta sum, defecta
 sum, non est mihi seruatiū liberū arbitriū, tu
 nosli necessitatem qua pressa sum, Cur mihi
 imputas vulnera quæ suscepit? Quare me co-
 gis ad pñiam, cū tu sis causa vulnerū meorū,
 cū tu scias quæ passa sum gentem tenebrarū
 in me fecisse te authore, qui violari non po-
 teras, & tñ volens cauere regnis tuis, quibus
 nihil noceri possit, me in miseriam præcipita-
 stit. Si recte ergo pars tua ego sum quæ de vi-
 sceribus tuis processit, si de regno tuo & de
 ore tuo, in hac gente tenebrarū aliquid pati
 non debui, vt me incorrupta illa subijceret,
 si pars eram dñi: nunc autē dum illa tēperari
 non possit, nisi mea corruptione, quō autē
 pars tua dicor, aut tu mihi olabilis manes, aut
 non es crudelis, quā me pati voluisti pro his
 regnis, quib. nihil noceri poterat ab illa gente
 tenebrarū? Ad hoc rōdes, si placeat, & dignare
 mihi et illud exponere, quō dictum est a Pau-
 lo Apostolo, Erām naturaliter filij iræ. Quō
 dicis naturaliter animā filiā esse Dei & por-
 tionē Dei? FOR. Si secundū animā dixisset
 Apostolus, q. simus naturaliter filij iræ, alie-
 nata esset anima ore Apostoli a Deo. Et hoc
 modo tu ratione ostendis, q. anima non sit
 Dei, qua naturaliter, iquit Apostolus, sumus
 iræ filij. Si vero secundū q. lege tenebat idem
 ex semine Abraham, vt ipse testatur, descē-
 dens, constat eū corporaliter dixisse nos fuisse
 filios iræ sicut & ceteros. Animæ vero sub-
 stantiā ostendit, q. sit ex Deo, & animam aliter
 nō posse reconciliari Deo, nisi per magistrū,
 qui est Chrs. Iesus. Interfecta. n. inimicitia, vi
 debatur aīa indigna extitisse Deo. Sed quia
 missa est, hoc cōtemur, a Deo tñ oīpotēte,
 & originē trahens, & missa ad ipsius volunta-
 tē consignandā. Quēadmodū & Saluatorem
 Xpm credimus de cēlo venisse, voluntatē pa-
 tris cōplere. Quæ voluntas patris hæc erat,
 aīas nostras de eadē inimicitia liberare, inter-
 secta eadem inimicitia. Quæ si aduersa Deo
 nō fuisset, nec inimicitia vocaretur vbi erat
 vnitas, nec interfectio diceret aut fieret vbi
 vita erat. AVG. Memēto q. Apostolus dixe-

rit, conuersatione nos alienatos a Deo esse.
 FOR. Trado ego duas substantias fuisse, In-
 lucis substantia haberi Deū, vt superius dixi-
 mus, incorruptibile fuisse vero contrariam
 naturā tenebrarū, eam quā virtute Dei vince-
 hodie quoq. confiteor, & ad meū regressum
 Saluatorem esse Xpm emissum, vt ante idē
 Apostolus ait. AVG. Rationibus vt discute-
 remus duarū naturarū fidē, impositū est ab
 ijs qui nos audiunt. Sed q. ad scripturas ite-
 rū confugisti, ad eas ego descendo, ac nihil
 prætermittendū esse postulo, ne quibusdā ca-
 pitib. videntes, nebulas afferamus eis, quib. no-
 tæ scripturæ non sunt. A capite igitur q. ha-
 bet Apostolus in epistola suā ad Romanos
 consideremus. In prima. n. pagina est q. vehē-
 menter contra vos est. Dixit. n. Paulus sermō
 Xpi Iesu, vocatus Apostolus separatus i. Enā
 geliū Dei, q. ante promiserat per Prophetas
 suos in scripturis sanctis, de filio suo, qui fa-
 ctus est ei ex semine Dauid secundū carnē,
 qui prædestinatus est filius Dei in virtute se-
 cundū spm sanctificationis ex resurrectione
 mortuorū Iesu Xpi dñi nostri. Videmus Apo-
 stolū de dño nostro nos docere, vt & virtute
 Dei ante carnē prædestinatus fuerit, & secū-
 dū carnē factus sit ei ex semine Dauid. Hoc
 vos cū semper negaueritis & negetis, quō
 scripturas flagitatis, vt secundū eas potius dis-
 seramus? FOR. Secundū carnem afferitis ex
 semine Dauid, cū prædicatur ex virginē esse
 natus, & filius Dei magnificetur. Fieri. n. non
 pōt, nisi vt q. de spiritu est, spūs habeatur: &
 q. de carne est, caro intelligatur. Contra q.
 est ipsa autoritas Euangelij qua dī, q. carō
 & sanguis regnū Dei non pōsidebunt, neq;
 corruptio incorruptelā pōsidebit. Hic stre-
 pitus factus est a confidentib. qui rationibus
 potius agi volebant, quā videbant eum non
 omnia quæ in Apostoli codice scripta sunt
 velle accipere. Deinde passim sermocinatio
 ab omib. haberi cepit, quousq. diceret ser-
 mone Dei ligatū esse in gente tenebrarū. Qd
 cū exhorruissent qui aderant, discessum est.
 Postera die adhibito iterū notario, res acta
 sic est. FOR. Quod nihil mali ex se proferat
 Deus omnipotens, & q. quæ sua sunt incor-
 rupta maneant, vno ex fonte inuiolabili orta
 & genita. Cetera vero q. in hoc mundo ver-
 santur cōtraria, nō ex Deo manare, nec Prin-
 cipi Deo paruisse in hoc seculo, i. q. non ex
 ipso

G

Rom. 1.

Ioh. 3.

1. Co. 15.

H
Disput. 2.

ipso originē trahant. Hæc ergo in fide suscepimus, q̄ aliena sint mala à Deo. AVG. Et nostra fides hæc est, q̄ malorum genitor non sit Deus, neq; vllam naturam fecerit malā. Sed cum vterq; nostrū consentiat incorruptibile Deum & incoinquinabilem, prudentium est aestimare & fidelīū q̄ sit fides purior, & maiestate Dei dignior. Illa vbi asseritur, vel virtus Dei, vel pars aliqua Dei, vel sermo Dei posse cōmutari, violari, corrumpi, ligari. An ea vbi dī & omnipotentē Deū & omnē ipsius naturā & substantiā nulla parte vnquam posse corrūpi, sed mala esse voluntario p̄ctō aīæ, cui dedit Deus liberū arbitriū. Quod liberū arbitriū, si nō dedisset Deus, iudiciū p̄niti nullū iustū esse posset, nec meriū recte faciendi, nec præceptū diuinum, vt ageretur p̄nā de peccatis: nec ipsa indulgentia peccatorū quam nobis Deus per dñm nostrum Iesum Xpm donauit. Quia qui non voluntate peccant, non peccant. Hoc arbitror omnib. apertū esse atq; perspicuū. Quapp non nos mouere debet, si aliqua in ijs quæ Deus fecit molestia patimur p̄ meritis nostris. Sicut. n. ille bonus est vt constitueret omnia, sic iustus est vt peccatis non parcat. Quæ peccata, vt dixi, nisi libera voluntas esset in nobis, p̄ctā non essent. Si quis. n. verbi causa ligaretur ab aliquo ceteris mēbris, & de manu eius falsū scriberetur sine eius propria voluntate, quæro si hoc iudici patefieret, possit hunc hominē falsitatis crimine condēnare? Quare si manifestū est, p̄ctū non esse vbi non est liberū voluntatis arbitriū, volo audire, anima, q̄ dicitis aut partem, aut virtutē, aut sermonē, aut aliud quodlibet Dei, quid mali fecerit, vt a Deo puniatur, aut p̄niam agat peccati, aut veniam mereatur, cū nihil ipsa peccauerit. FOR. De substantijs proposui, q̄ bonorum Deus tantūmodo creator, vltor vero malorū habeatur, eo q̄ mala ex ipso non sint. Merito ergo hoc sentio, & vlcisci Deum mala, quia ex ipso non sunt. Ceterū si ex ipso essent, aut daret licentiā peccandi, q̄ dicis liberum arbitriū dedisse Deū, consensor iā inueniebatur delicti mei, eo q̄ author delicti mei esset: aut ignorās quid futurus essem, delinqueret, quē ipse nō se dignum institueret. Hoc ergo propositū est a me, & q̄ interrogo nūc, virtū Deus mala instituerit, nec ne: & utrū ipse finē malorū instituerit. Etenim quæ ab ipso di-

ximus facta esse, vt opifice Deo, vt ab ipso creata & genita incorruptibilia haberi, his reb. apparet, & fides Euangelica docet. Hæc ergo & proposui quæ sunt, credulitatis nostra, & quæ a te possunt in ista professione nostra firmari, ita tñ vt non desit autoritas fidei Christianæ. Et quia nullo genere recte me credere ostendere possum, nisi eandē fidem scripturarū autoritate firmauerim, idē ergo est q̄ insinuaui, q̄ dixi. Aut si mala auctore Deo in mundū prouenerunt, hoc ipse dicere dignare. Aut si recte creditur mala ex Deo non esse, hoc et præsentium contemplatio prosequi debet & suscipere. De substantijs dixi, nō de peccato q̄ in nobis versatur. Si. n. originē nō haberet q̄ cogitamus delicta facere, non cogeremur ad p̄ctm venire, vel ad delictum. Nam quia inuiti peccamus, & cogimur a contraria & inimica nobis substantia, idcirco sequimur scientiam rerum. Quia scientia admonita anima & memoria pristina reddita, recognoscit ex quo originē trahat, in quo malo versetur, quibus bonis iterū emendans q̄ nolēs peccauit, possit per emendationē delictorū suorū bonorū operū gratia, meritum sibi recōciliationis apud Deum collocare, auctore Salvatore nostro qui nos docet & bona exercere, & mala fugere. Propositū est. n. nobis, q̄ non ab aliqua contraria natura, sed sua sponte homo aut iustitiae seruiat, aut peccatis se obnoxii faciat: cū nulla existente contraria gente, si sola versatur anima in corpore constituta, cui Deus vt dicis liberum arbitriū dedit, sine peccato esse, nec peccatis se obnoxii faceret. AVG. Ego dico p̄ctm non esse si non propria voluntate peccetur: hinc esse & præmium, quia propria voluntate recta facimus. Aut si poenā meretur qui peccat inuitus, debet & præmium mereri qui bene facit inuitus. Quis autem dubitet nō deferri præmium, nisi ei qui bona voluntate aliquid fecerit? Ex quo intelligimus & poenam inferri ei, qui voluntate mala aliquid fecerit. Sed quoniam me ad priores naturas, & substantias reuocas, fides mea est, omnipotentem Deum, quod maxime animaduertendum est & aīo figendum, bonum, iustū, fecisse bona: sed ea quæ ab illo facta sunt non possunt esse talia, qualis est ipse qui fecit. iniustum est enim & stultum credere, quod opera paria sint artifice & cōdita conditi.

I. Retra-
H. a. c. 16.

M

Tim. 6.

coditori. Quapropter si pia fides est, ut omnia bona Deus fecerit, quibus tu ipse est multo excellentior longeque prestator, origo & caput mali peccatū, sicut Apostolus dixit, Radix omnium malorum est cupiditas: quā quidā sequētes naufragauerūt à fide, & inferuerūt se doloribus multis. Si n. radicē omnium malorum queris habes Apostolū dicentē radicē omnium malorum esse cupiditatē. Radicē radicis querere non possum. At si aliud malū, cuius radix cupiditas, non erit omnium malorum radix cupiditas. Si autē verū est omnium malorum radicē esse cupiditatē, frustra aliud aliqd mali genus querimus. Tua vero natura contraria quā inducis, qm̄ iā rudi obiectis tuis, quāro ut tu mihi dicere digneris, si illa natura contraria est totū malū, neque peccatū potest esse nisi ex illa, pēnā ipsa sola debet mereri, non anima a qua non est peccatū. Aut si dicis ipsam solam mereri pēnā, & animā non mereri, quāro cui data sit penitentia, quē sit iussa penitere? Si anima iussa est penitere, ab illa peccatū, & ipsa voluntate peccauit. Nā si cogitur anima facere malum, neque illa est quae malū facit, nonne stultū est & plenum demētia ut gens tenebrarū peccauerit, & me penitēte de peccatis? Nonne plenū demētiū est, ut gens tenebrarū peccauerit, & mihi detur indulgentia peccatorū, qui possum dicere secundū fidē vestrā, quid feci, & quid commisi? Apud te fui, integer fui, nulla labe contaminatus fui: tu me huc misisti, tu necessitatem passus es, tu cauisti regnis tuis, cum magna eis labe & vastitas immineret. Cū ergo nqueris necessitatē qua hic oppressus sum, qua respirare non potui, cui resistere nō potui, quid me accusas quasi peccantē? aut quid promittis indulgentiā peccatorum? Ad hoc sine ambagibus responde si placet, sicut ego tibi sine ambagibus respondi. FOR. Hoc nos dicimus, qd a contraria natura anima cogatur delinquere: cui non vis esse radicē, nisi hoc tū, qd in nobis malū versatur, cū cōstet exceptis nostris corporibus mala in omni mundo versari: non ista quae in corporibus solū habemus in toto mundo versantur, & in omnibus vniuersaliter mala radix haeret. Nā dixit dignatio tua quod haec sit radix malorum, cupiditas quae in nostris corporib. versatur: cum quando non est cupiditas mali ex nostris corporibus, ex principali illi contra-

ria natura versatur in toto mundo: Apostolus etenim nominauit id radicē esse malorum cupiditatē, nō vnū malū, quā dixisti radicem omnium malorum. Cupiditas vero non vno modo intelligitur, quā dixisti radicē esse omnium malorum: quasi quē in cordibus nostris solum versetur: cū cōstet hoc quod in nobis versatur malū ex auctoritate malo descēdere, & portunculam esse mali ac radicem quam tu esse dicis: ut non sit ipsa radix, sed sit portuncula mali, eius mali quod ubiq; versatur. Quā radicē & arborē malā dominus noster appellauit, nunquā fructus bonos afferentem, quā non plantauit pater suus, ac merito eradicari & in ignem mitti. Nam quod dicis cōtrariē naturā peccatū debere imputari: illa natura mali est: & id esse peccatū animā, si post cōmonitionē Saluatoris nostri, & sanā doctrinā eius a contraria inimica suis stirpe segregauerit anima a purioribus se adornans anima aliter non posse sublatā suę reddi. Dictum est enim: Si non venissem & locutus es non fuisset peccatum non haberent. Nunc vero quia veni & locutus sum, & noluerunt mihi credere veniam de peccato non habebunt. Vnde patet recte penitentiā esse datā post aduentum Saluatoris, & post hanc scientiam rerū, qua possit anima, ac si diuino fonte locuta de sordibus & vitijs tam mūdi potius quā corporū, in quibus eadē anima versatur, regno Dei, vnde progressa est, representari. Nā dictū est ab Apostolo, quod prudētia carnis inimica sit Deo: legi enim Dei non est subiecta, nec enim potest Pater ergo his rebus, qd anima bona factione illius quē legi Dei non est subiecta, peccare videtur non sua sponte. Nanque idem sequitur, qd caro concupiscit aduersus spū & spiritus aduersus carnem, ut nō quacūq; vultis illa faciatis. Dicit iterū, Video aliā legē in mēbris meis repugnantē legi mētis meae, & captiuū me ducentem in legem peccati & mortis. Ergo miser ego hō, quis me liberabit de corpore mortis huius, nisi grātia Dei per Iesum Christum domineū nostrum, per quem mihi mundus crucifixus est & ego, mundo? A V G. Agnosco & amplector testimoniā diuinarum scripturarum, & fidei meae quemadmodum congruant, sicut Deus donare dignabitur, paucis exponam. Liberum voluntatis arbitrium in illo hōie fuisse dico, qd primus formatus est.

Mat. 7.
P. 15.

Ioh. 15.

Rom. 8.

Gal. 5.
Rom. 7.

Gal. 6.

D

est. Ille sic factus est, ut nihil omnino volūta
ti eius resisteret, si veller Dei præcepta serua
re. Postquā aut libera ipsē volūtatē peccauit,
nos in necessitatē precipitati sumus, qui ab e
ius stirpe descendimus. Pōt aut vnusquisq; no
strū mediocri consideratione inuenire verū
esse q̄ dico. Hodie nāq; in nostris actionib.
antequā consuetudine aliqua implicemur,
liberū habemus arbitriū faciendi aliquid, &
vel nō faciēdi. Cū aut ista libertate fecerimus
aliquid, & facti ipsius tenuerit animā perni
ciosa dulcedo & voluptas, eadē ipsa sua cō
suetudine si implicatur, vt postea vincere nō
possit, q̄ sibi ipsa peccatō fabricata est. Vi
demus multos iurare nolle, sed quia iā cōsue
tudinē lingua tenuit, nō posse refrenare, cū
ea exeāt de ore ipsorū, q̄ nō possumus dice
re ad mali stirpem nō pertinere. Vt. n. vobis
cū his verbis agā, quā vniū sicut de ore ve
stro non recedūt, ita & corde intelligantur,
p̄ parad. cū iuratis. Si ergo vultis experiri, ve
rū esse, q̄ dico, iustitiae nō iurare. Videbitis
illā conclusionē ferri quo solent, & hoc est
q̄ aduersus animū pugnat consuetudo facta
in carne. Ipsa est nimirū carnis prudētia, quē
quandiu ita est, legi Dei subijci nō pōt, quan
diu prudētia carnis est. Illuminata anima,
desinit illa esse carnis prudētia. Siq. n. dictum
est prudētiā carnis nō posse legi. Dei esse sub
iectā, quē admodū si diceretur glaciale m
uem calidā esse nō posse. Nullo enim pacto
quādiu nix est, calida esse potest. Sed quem
admodū illa nix calore resoluitur, & desinit
nix esse, vt possit calefcere: sic illa carnis pru
dentia. i. consuetudo facta cū carne, cū fuerit
legis totū hominē sibi Deus subiecerit, pro
illa consuetudine aīe mala facit consuetudi
nē bonā. Ex quo illæ duę arbores, bona ar
bor, & mala arbor quas enumerasti, verissi
me dictū est a dño, qd̄ fructus suos habeāt,
id est, neq; bonā posse dare malos fructus, ne
que malā bonos, quandiu mala est. Acci
pianus duds homines, bonū hominē & ma
lū hominē. Quādiu bonus est, malos fructus
dare nō potest. Quādiu malus est, fructus
bonos dare nō potest. Sed vt intelligas istas
duas arbores sic esse a domino positas, vt ibi
significaretur liberum arbitrium, nō naturas
esse istas arbores, sed voluntates nostras: ip
se ait in euangelio, Aut facite arborem bo

nā, aut facite arbore malā. Quis est qui possit
facere naturā? Si ergo imperatū est nobis vt
faciamus arbore aut bonam aut malam, no
strū est eligere quod velimus. De isto ergo
peccatō hominis, & ista cōsuetudine animę
facta in carne Apostolus dicit. Nemo vos se
ducat. Omnis creatura q̄ a Deo facta est, bo
na est. Dicit idē Apostolus quē tu ipse cōme
morasti, Sicut per vnus inobedientiā pecca
tores cōstituti sunt multi, sic & per vnus o
bedientiā iusti constituentur multi. Quā per
hominē mors, & per hominem resurrectio
mortuorū. Quādiu ergo portamus imaginē
hominis terreni. i. quandiu sedm carnē viui
mus, qui veteris etiā homo nominatur, habemus
necessitatē cōsuetudinis nostrę, vt non
q̄ volumus faciamus. Cū aut gratia Dei a
mōre nobis diuinū inspirauerit, & nos suę
voluntatis subditos fecerit, quibus dictū est,
Vos in libertatē vocati estis, & gratia Dei li
berauit me a lege p̄tē & mortis: Lex autem
peccati est, vt quicūq; peccauerit, moriatur:
ab ista lege liberamur, cū iusti esse ceperim.
Lex mortis est qua dictū est homini, Terra
es, & in terrā ibis. Ex ipsa. n. homines sic na
scimur, quia terra sumus, & in terrā ibimus
propter meritiū peccatō primi hominis: pro
pter autem gratiā Dei qua liberat nos a lege
peccatō & mortis, ad iustitiā conuersi libera
mur: vt postea eadē ipsa caro, quē nos in pe
ccatis torit in peccatis manētes, subijciatur no
bis in resurrectione, & nulla aduersitate nos
quatiat, quo minus legē Dei & diuinā præ
cepta seruemus. Vnde qñ ergo respondi tuis,
dignare tu rñdere illud q̄ desidero, quemad
modū fieri possit, vt si est Deo natura contra
ria, nobis imputetur peccatū, qui in illam na
turā nō voluntatē, sed ab ipso Deo, cui no
ceri nihil poterat, missi sumus. F O R. Hoc
genere quemadmodū & dominus dixit di
scipulis suis, Ecce ego mitto vos sicut oues
in medio luporū. Hinc sciendū est quod nō
inimica mente Saluator noster agnos suos, i.
discipulos suos in medio luporum dirigere
voluit, nisi esset aliqua cōtrarietas, quē in si
militudine luporū eā deponeret, vbi & di
scipulos suos miserat, vt quē forte medio lu
porum animā possent decipere, ad propriam
substantiam reuocarentur. Hic ergo appa
ret antiquitas temporum nostrorum, quam
repetimus, & animorum nostrorum, ante
mundi

Mat. 12.

G

1. Tim. 4.
Rom. 5.

1. Co. 15.

Ibidem.

Galat. 4.
Gen. 3.1. Pet. 2.
1. Co. 15.

Mat. 10.

H

Solecij-
mus.
Ephef. 6.

mundi constitutionem hoc more missas esse animas contra contrariā naturā, vt eadē lūa passione subiicientes, victoria Deo redderetur. Nā dixit idē Apostolus, q̄ non solū esset luctatio contra carnē & sanguinē, sed & cōtra Principes & potestates, & spīritalia nequitia & dñationē tenebrarū. Si ergo vtrōbique mala conuersant & nequitia habentur, iam non solū est malū in nostris corporib; sed in toto mundo, vbi vidētur versari animæ quæ sub cēlo isto versant & implicatæ sūt. AVG. Agnos suos dñs noster in medio luporū misit, i. homines iustos in medio hominū peccatorū ad prædicationē Euangelij tpe hominis suscepti ab inestimabili diuina sapientia, vt nos ad iustitiā a pctō vocaret. Quod aut ait Apostolus, nobis colluctationē non esse aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus Principes & p̄tates, & cetera quæ sunt commemorata: hoc significat, diabolū & angelos eius, sicut et nos pctō cecidisse & lapsos esse, & obtinuisse terrenā, i. homines pctōres. Qui quādiu pctōres sumus, sub iugo eorum sumus: quemadmodū cum iusti erimus, erimus sub iugo iustitiæ: & contra illos luctam habemus, vt migrantes ad iustitiā, ab eorū dñatione liberemur. Ergo & tu digna re mihi breuiter ad vnū q̄ interrogo respondere, Noceri Deo non poterat, an poterat? Sed quæso mihi vt non poterat respondeas. FOR. Non poterat noceri. AVG. Quare ergo huc nos misit secundū uestrā fidē? FOR. Professio mea hæc est, quia non poterat noceri Deo, & q̄ Deus huc nos direxit. Sed quia id tibi contrarium est, tu dic qua ratione hic apparuit anima, quā nūc cupit Deus noster, & mādatis & proprio filio directo liberare? AVG. Qm̄ uideo te interrogatis meis respondere nō posse, & me aliquid interrogare voluisse, ecce satis facio tibi, dūmodo memineris te ad id q̄ interrogaui nō rñdisse. Anima quare hic sit in mundo inuoluta miserijs, nō modo sed paulo ante nescio quoniam a me dictū est. Peccauit anima, & ideo misera est. Liberū arbitriū accepit, vsa est libero arbitrio, quēadmodū uoluit, lapsa est, eiecta de beatitudine, implicata miserijs. Ad hoc tibi recitavi testimonium Apostoli dicentis, Sicut per unū hominē mors, ita per unū hominem resurrectionis mortuorū. Quid q̄ris amplius? Vnde tu rñdes, cui noceri nō poterat, quare huc

nos misit? FOR. Causa hæc quærēda est, cur huc uenerit anima, aut quare eandem Deus hinc cupit liberare, q̄ medio malorum uiuit. AVG. Hanc causam abs te quæro, i. si Deo noceri non poterat, quare huc nos misit? FOR. Quærē a nobis, si Deo malū nocere nō possit, quare huc anima missa fuerit, aut qua ratione mundo permixta sit. Quod in eo manifestū est q̄ ait Apostolus, Nunquid dicit figmentū ei qui se finxit, cur me ita forma ueris? Si ergo causanda est res hæc, interrogandus est qui animā direxit nulla cogēte se necessitate. Si autē necessitas fuit mittendi animam, merito est & uoluntas liberandi eam. AVG. Premitur ergo Deus necessitate? FOR. Iā hoc est, noli ad inuidiā excitare id q̄ dictū est, q̄ non necessitate facimus subditum esse Deū, sed uolūtarie misisse animā. AVG. Recita q̄ supra dictū est, q̄ recitātū est. Si autē necessitas fuit mittendi animā, merito est & uoluntas liberandi eā. AVG. Audiui mus. Si autē necessitas fuit mittendi animā, merito est & uoluntas liberandi eam. Tu autē dixisti fuisset necessitate mittendi animā. Sed si modo uoluntatem uis dicere, & hoc addo, Cui noceri nihil poterat, crudelis uoluntas fuerat mittendi animā ad tantas misérias. Quod refellēdi causa quia loquor, ueniam peto ab illius unius misericordia, in quo spem liberationis habemus ab omnibus erroribus hæreticorum. FOR. Nos dicere asseueras crudelem esse Deum mittendo animā: fecisse uero Deum hominē, & insufflasse in eum animā, quā utiq; pro sua scientia animā futurā inuolui, & beneficio malorū non posse hereditati suæ representari: hoc aut ignorantis est, aut dantis animā ad hæc mala quæ supra memorata sunt. Id cōmemorauī quia dixisti ante tps non multū, q̄ adoptauerit sibi Deus animā, non q̄ ab ipso sit, aliud est. n. ad optare. AVG. De adoptione nostra memini me ante dixisse, secundū testimoniū Apostoli qui dixit nos uocatos in adoptionē filiorū. Non ergo meū fuit illud, sed Apostolicū rñsum. De re, i. de ista adoptione suo tpe, si placet, inquiramus: & de illa sine dilatione rñdebo, cū tu meis obiectionib; responderis. FOR. Progressum fuisse animā contra contrariā naturā. AVG. Cum natura Deo nihil nocere poterat, quid opus erat isto progressu, vbi nihil habebat Deus q̄ caueret, cui nocere

L

Rom. 9.

Rom. 8.

M

I. Co. 15.

cere nihil poterat? FOR. Constat apud con-
scientiam vestram, à Deo venisse Christum.
AVG. Iterum me interrogas? Ad interrogata
responde. FOR. Sic accepi in fide, q̄ volun-
tate Dei ipsa huc venerit. AVG. Et ego dico,
Deus omnipotens, inuiolabilis, incōmutabi-
lis, cui noceri nihil possit, quare huc animā
ad miseras, ad errorem, ad ista quę patimur,
misi? FOR. Dictum est. n. Potestatem habeo
ponendi animam meam, & potestatem acci-
piendi eam. Non dixit q̄ voluntate Dei pro-
gressa est anima. A V G. Ego autem causam
quæro, quare, cum Deo nihil noceri possit?
FOR. Nihil noceri Deo iam diximus, & in
contraria natura esse animam diximus, ideo
vt contrariæ naturæ modum imponeret. Mo-
do imposito contrariæ naturæ lumite eadem
Deus. Ipse. n. dixit, Potestatem habeo ponendi
animam meam, & potestatem habeo sum-
mendi eam. Hanc pater mihi dedit potesta-
tem ponendi animam meam, & sumendi eā.
Deus ergo qui loquebatur in filio, de qua ani-
ma dicere? Constat esse animam nostrā quę
in his corporibus habetur, q̄ de volūate vene-
nerit, & de voluntate ipsius iterum assumat.
AVG. Vnde dixerit dominus noster, Potesta-
tem habeo ponendi animam meam, & pote-
statem habeo summendi eam: omnibus notum
est, quia passurus erat & resurrecturus. Ego
autem abs te iterum atq; iterū quero, si Deo
nihil nocere poterat, cur huc animas misit?
FOR. Naturæ contrariæ modum impone-
re. AVG. Et omnipotens Deus, misericors
& omnium summus vt modum imponeret
contrariæ naturæ, ideo illam moderatam ef-
fe voluit, vt nos imoderatos efficeret? FOR.
Sed ideo ad se reuocat. AVG. Si ad se reuo-
cat ab immoderatione, si a peccato, ab erro-
re, a miseria, quid opus erat tanta mala ani-
mam pati per tantum tps donec mundus fi-
niatur: cū Deo, a quo eam dicitis missam, no-
cere nihil possit? FOR. Quid ergo dicturus
sum? AVG. Et ego noui non te habere quid
dicas, & mecum vos audire in hac quæstio-
ne nunquam inuenisse quod dicerem, & in-
de fuisse admonitum diuinitus, vt illum er-
rorem derelinquerem, & ad fidem catholi-
cam me cōuerterem, vel potius reuocarem
ipsius indulgentia, qui me huic fallaciæ sem-
per inhære non sinit. Sed si confiteris non
habere te quod respondeas omnibus audiē-

tibus & recognoscentibus, quoniam fideles
sunt, catholicam fidem si permittunt & vo-
lunt, exponam. FOR. Sine præiudicio pro-
fessionis meæ dixerim, illa quæ a te opponi-
tur quum retractauero meis cū maioribus,
si minus rñderint interrogationi huic meæ,
quæ similiter a te nunc mihi offertur, erit in
mea contemplatione, quia & ego animā meā
cupio certa fide liberari, venire ad huius rei
inquisitionē, quæ a te mihi offertur, & osten-
surum te polliceris. AVG. Deo gratias.

D. A V R E L I I A V G V S T I N I Hipponenſis Episcopi,

Contra Adimantum Manichęi disci-
pulum, Libervnus.

E eo q̄ scriptum est, In princi-
pio fecit Deus cælum & terrā:
vsque ad id q̄ scriptum est, Et
factum est vespere & factum
est mane dies vnus. Hoc capi-
tulum legis aduersum esse Euangelio stultis-
simi Manichęi arbitrantur, dicentes in Ge-
nesi scriptum esse, q̄ Deus per seipsum fece-
rit cælum & terram & lucē: in Euangelio au-
tē scriptū esse dñm nostrum Iesum Christū
fabricatū esse mundū, vbi dictū est, Et mun-
dus per ipsum factus est, & mundus illū non
cognouit. Tribus. n. modis refelluntur: Pri-
mo, quia cum dñ, In principio fecit Deus cē-
lū & terrā: Trinitatem ipsam Christianus ac-
cipit, vbi non solum pater, sed & filius & spi-
ritus sanctus intelligitur. Non. n. tres Deos,
sed vnum Deum credimus, patrem & filium
& spiritum sanctū, quauis pater pater, & fi-
lius filius sit, & spiritus sanctus spiritus san-
ctus. De qua vnitatis Trinitatis hoc loco lon-
gum est disputare: Deinde, quia vbi dicitur,
Dixit Deus, fiat, & factum est: ibi necesse est
intelligatur per verbum eum fecisse quod fe-
cit, verbum autem patris est filius. Non ergo
repugnat hoc capitulum Geneseos vbi scri-
ptum est, Et dixit Deus, fiat, & factum est: illi
loco Euangelij vbi dñ, Et mundus per eū fa-
ctus est, i. per dñm nostrum, quia ipse est ver-
bū patris per quod facta sunt omnia. Postre-
mo si propterea in Genesi nō intelligitur fi-
lius, quia non est dictum, quod per filium
Deus fecerit: nec in Euangelio per filiū Deus,
8c

Omni per
patre, &
que per fi-
lium. c. i.
Gen. I.

Io. 1. 1.

D

Mat. 6.

Col. 1. & aues pascit, & lilia vestit, & cetera innumera-
 bilia quæ ipse dñs dicit Deū facere pa-
 trē. quanuis nō dicat q̄ ea per filiū faciat. Qd̄
 aut̄ ē testimonium Apostoli adiungunt, quod
 ait de dño nostro Iesu Christo, Ipse est pri-
 mogenitus totius creaturę, & omnia per ip-
 sum facta sunt in cēlo & in terra, visibilia &
 inuisibilia: & hoc capitulū aduersum esse di-
 citur Genesi, ubi Deus ita dicitur fecisse mū-
 dū, vt specialiter filius ibi nō sit nominatus,
 vehementer errant: & non vident, si ita est, ip-
 sum Apostolū sibi esse contrariū, cum alio
 Rem. 8. loco vnū dicit, Ex quo omnia, per quem om-
 nia, in quo omnia: & filiū nō nominat. Quo
 aut̄ hic filius nominatus non est, intelligitur
 tñ, ita & in Genesi. Et quō sibi hæc duo capitu-
 la Pauli non aduersantur, ita nec Genesi
 E Euāgelio. De eo q̄ scriptū est, Et cōsumma-
 uit Deus die sexto omnia opera sua quę fe-
 cit, & in septimo requieuit ab omnibus ope-
 ribus eiusdem quæ fecerat. Huic etiam loco
 Sabbata Dei & no Manichæi calumniam mouent: & dicunt, no
 strū. c. 2. uo testamēto aduersari, quod in Genesi scri-
 Gen. 2. ptum est Deū septimo die requieuisse ab om-
 nibus operibus suis quæ fecit, qm̄ dominus
 in Euāgelio dicit, Pater meus vsq; nūc ope-
 ratur. Quod nullo modo contrarium est. Do-
 minus. n. Iudæorū refellit errorē, qui puta-
 bant Deū sic requieuisse die septimo, ut ex il-
 lo prorsus nihil operaretur. Requieuit autē
 ab omnibus operibus suis quæ fecit, ut iam
 Ioan. 2.1. ultra, non faceret mundū cū omnibus quæ
 in eo sunt: non tamen ut etiā a mundi admi-
 nistratōe requiesceret. Nō enim scriptum
 est, requieuit Deus ab omnib. operibus suis
 ut deinceps non operaretur, sed scriptū est,
 Requieuit ab omnibus operibus suis quę fe-
 citur deinde non in faciendo mundo, a quo
 opere post perfectionē cessauerat, sed in ad-
 ministrādo operaretur, in quo opere eū esse
 gñs intimaui. Nec illa requies quasi post la-
 borē Deū pausam quæsiisse, se ab instituēdis
 rerū naturis post earū rerū perfectionē ces-
 sasse significat, quāuis usq; adhuc in admini-
 strandis operetur. Sabbati aut̄ obseruationes
 non intelligebant Iudæi, qui putabant ab ijs
 etiā operibus, quæ ad salutē hominū ualent,
 oportere cessari. Vnde illos dñs etiam alijs
 F locis de boue qui in puteum cecidit, & iu-
 meo, quod soluendū est ut ad aquā ducatur
 Luc. 14. & 15. mirifica comparatione redarguit. Sabbatum

aut̄ non repudiātū, sed intellectū à Christia-
 nis destitit quidem carnaliter obseruari, sed
 spiritaliter retinetur a sanctis, qui intelligunt
 uocē domini uocantis ad requiē & dicētis,
 Venite ad me q̄ laboratis, & ego uos reficiā,
 Mat. 11. Tollite iugū meū super uos, & discite a me
 quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis
 requiem animabus uestris. Iugum. n. meū le-
 ue est, & sarcina mea leuis est. Hoc sabbatum
 G idest hanc requiē scriptura illa significat quā
 Iudæi non intelligebant, & pro temporū di-
 spentatione carnaliter sequebantur umbrā,
 cuius umbrę quasi corpus. i. ueritas nobis dā-
 da erat. Sed quamadmodum illa requies Dei
 post fabricatū mundū insinuat, Sic requiē
 quæ nobis promittitur, post opera quæ in
 hoc mūdo habemus, si iusta fuerint, conse-
 quemur: septima, s. eadē ultima parte seculi,
 de qua longū est disputare. Nō ergo dñs re-
 scindit scripturā ueteris testamenti, sed cogit
 intelligi: nec sabbatum soluit ut pereat q̄
 figurabatur, sed appetit potius ut appareat q̄
 tegebatur. De eo quod scriptū est in Genesi,
 Et dixit Deus, Non est bonū solū hominem
 esse: faciamus ei adiutoriū. Et immisit Deus A-
 dā somnū & obdormiuit, & sumpsit unā de
 costis eius, ex qua formauit Eūā quā adduxit
 ad Adā, & ait, ideo relinquet hō patrē & ma-
 trē & adhærebit uxori suæ. Huic rursus loco
 Manichæi calūniātur dicētes contra nouū te-
 stamentū esse istā sententiā, qua Deus scribi-
 tur & formasse mulierē & uiro coniunxisse:
 p̄pterea, quia in Euāgelio dicit dñs, Omnis
 Mat. 19. qui reliquerit domū aut uxore, aut parētes,
 Luc. 18. aut fratres, aut filios propter regnū celorū,
 centies tantū accipiet in hoc tempore, & in
 futuro seculo possidebit uitā æternā. In qua
 calumnia miror eos sic esse cęcatos, uel po-
 tius nō miror, Excecauit. n. illos, sicut scriptū
 est, malitia eorum. Sed tñ quis nō uidet tanta
 in nouo testamento præcepta de uxore dili-
 genda? Cur enim potius uetus testamentū di-
 cunt aduersari huic sententiæ domini, qua di-
 cit reliquēdā esse uxore propter regnū celo-
 rū, & nō ipsum nouum sibi aduersari? Quod
 nephas est dicere. Intelligenda. n. sunt, nō te-
 mere accusanda quæ imperitis uidentur esse
 cōtraria. Nā & dominus interrogatus a Iu-
 dæis, utrum ei placeret dato libello repudiij
 dimittere uxorem. Respondit eis dicēs, Non
 legistis, quoniā qui fecit ab initio masculum
 &

conciat
 loca que
 uidentur
 pugnare.
 Cap. 3.
 Gen. 2.

Mat. 19.
 Luc. 18.

Sap. 2.

H
 Mat 19.
 & Mar-
 ci. 10.

& ſeminā fecit eos, & dixit, Propter hoc relinquet homo patrē & matrē, & adhærebit vxori ſuæ, & erūt duo in carne vna: itaq; iam nō ſunt dño, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit in vnū, homo non ſeparet. Dicūt illi, Quid ergo Moyſes mandauit dari libellū repudiij & dimittere? Dicit illis Ieſus, Quia ad duritiā cordis veſtri permixit vobis Moyſes dimittere vxores veſtras, Ab initio autē nō fuit ſic. Dico autē vobis, Quicunq; dimiſerit vxorē ſuā, niſi ob cauſam fornicationis, facit mēchari. Et ipſe ſi alterā duxerit, adulterium committit. Ecce habent confirmatā ſententiam veteris teſtamēti ab ipſo dño aduerſus imperitiā Iudæorū, ſimul ēt Moyſi perhibuit teſtimoniū, q̃ pp duritiā cordis eorum repudiū dari permixit. Nunquid etiam Euangelii Euangelio dicūt eſſe cōtrariū? Quod ſi dicunt, hoc capitulū falſum eſſe & a corruptoribus ſcripturarū eſſe additū: nā hoc ſolent, qñ nō inueniūt quid rñdeant, dicere, quid ſi alius dicat illud eſſe immiſſum & falſum, q̃ ipſi proferunt dicente dño, Omnis qui reliquerit domū aut vxorē aut parentes aut filios propter regnū cēlorū & cētera? Non intelligunt miſeri quemadmodū oēm fidem Chriſtianam cū iſta dicunt conentur euerte re. Fides autē vera & eccleſiæ catholicæ diſciplina utrūq; verū & a domino dictū eſſe cōfirmat, & nullo modo eſſe contrariū: quia & cōiunctio mariti & vxoris a domino eſt, & reſcriptio vxoris propter regnū cēlorū eſt a domino. Nō enim quia ſuſcitauit Deus mortuos, & dedit eis vitā, propterea ipſa vita nō eſt relinquēda propter regnū cēlorū. Sic ergo quauis dominus dederit vxorē viro, relinquenda eſt tamen, ſi opus eſt propter regnum cēlorū. Non enim hoc ſemper neceſſe eſt, ſicut Apoſtolus dicit, Si quis fidelis habet vxorē infidelem, & hæc conſentit habitare, cū illo, nō dimittat eā. Significat utiq; q̃ ſi non conſentit habitare cū illo, ideſt, ſi execratur in illo fidem Chriſti, & non eum patitur, q̃ Chriſtianus eſt, relinquenda eſt propter regnum cēlorum: ſicut idem Apoſtolus in ſequentibus dicit. Quod ſi infidelis diſcedit, diſcedat: non eſt enim ſubiectus ſeruituti frater aut ſoror in huiusmodi. Si quis ergo relinquit regnum cēlorum, dum non vult relinquere vxorem non ferentem Chriſtianum virum, improbatum a domino. Et

item ſi quis vir relinquit vxorem dato libello repudiij, cū cauſa non exiſtat aut fornicationis, aut obtinendi regnū cēlorū, ſimiliter improbatum a dño. Ita nec iſta capitula Euangelica inueniuntur ſibi eſſe cōtraria, nec Euāgelium veteri teſtamento: quia vbi vxor coniungitur viro, vt ſimul mereantur regnū cēlorū: & ita vxor relinquenda eſſe præcipitur, ſi virū impediāt ad poſſidendum regnū cēlorū. Et ideo quando Chriſtianos vtroſque Apoſtolus monet, ideſt, maritos & vxores, nonne ita dicitur, Diligite vxores veſtras, ſicut & Chriſtus dilexit eccleſiā, & tradidit ſe ipſum p̃ ea: & mulieres viris ſuis ſubditę ſint quaſi dño, q̃a & eccleſia ſubdita eſt Chriſto? Nonne illud quod iſti miſeri irridunt in veteri teſtamento, quod ſcriptū eſt, Propterea relinquet homo patrē & matrē, & adhærebit vxori ſuę, & erunt duo in carne vna: in magno ſacramento idem Apoſtolus accipit, cū dicit, Sacramentum hoc magnū eſt: ego autē dico in Chriſto & in eccleſia: Deinde ſubjungit, Veruntamen vnūſquiſq; vxorē ſuam diligat, mulier autem vt timeat virum ſuum? Nonne alio loco euidentiffime oſtendit vtroſq; ſexus & naturā & cōiunctionē a domino Deo conditore atq; ordinatore conſtere, cū dicit, Veruntamen neq; mulier ſine viro, neq; vir ſine muliere in domino: ſicut enim mulier ex viro, ita & vir per mulierem: omnia autē ex Deo? Qd̃ iſti ſi cōſiderare velent, nō quibuſdā capitulis ſeparatis, & aduerſus ſe inuicē magna fraude collatis caliginē facerēt imperitis, ſed oīa tā in veteri q̃ in nouo teſtamento vno ſancto ſpiritu conſcripta & cōmendata eſſe ſentirent. Nā & in veteri teſtamento habent apud Eſaiā Propheciā quanta promittātur ſpardonibus, ne in nouo ſolo arbitrentur eſſe laudatos a domino, vbi dicit eſſe quoddam, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnū cēlorum: & addidit, Qui poteſt capere capiat. Nam & Eſaiās ita dicit, Hæc dicit dominus ſpardonibus eis, qui euſlodierint præcepta mea, & elegerint ſibi q̃ ego volo, & capaces fuerint teſtamēti mei, dabo illis in domo mea, & in muro meo locū nominatiſimum, meliorem multo filiorum atq; filiarum: nomen æternum dabo illis, nec vnquam deerit. Certis enim quibuſdam umbris & figuris rerū ante domini aduentum ſecundū mirabilem atq; ordinatiſſimam

Gen. 2.

ephe. 5.

2. Co. 12.

M
Mat. 19.
Eſa. 56.
Ab. l. c. 1.
Uſa
propheci
in veteri
lege com
mendatū
fuiſſe c. 2.
lib. 1. um.
1. retrā
Cap. 22.
mam

1. Cor. 7.

Ham distributionē temporū populus ille tenebatur, qui testamentū vetus accepit: tamen in eo tanta prædicatio & prænuntiatio noui testamēti est, vt nulla in euangelica atq; apostolica disciplina reperiatur, quanuis ardua & diuina præcepta & promissa, quæ illis etiā libris veteribus desint, sed sanctæ scripturæ non temerarios & superbos accusatores sed diligentes & pios lectores desiderant. De eo quod scriptū est in Genesi, Et dixit dominus ad Cain, Quid fecisti? Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra, Nunc maledictus eris a facie terræ quæ absorbit & recepit sanguinē fratris tui ex cede manus tuę: te. n. ope vari necesse est terrā, quæ sterilis tibi fructus dabit. Huic capitulo Geneleos, quo maledictionē accepit Cain, vt terrā sterilitate puniretur, calūniantes Manichæi, & euangelio contrariū demonstrare cupientes, nō sanē mihi videntē cogitare cū hoīb. se agere, sed, prorsus quasi pecora forent, qui eos audirent, vel eorū scripta legerēt: sic abusi sunt imperitia eorū, & tarditate ingenij, vel potius animi cecitate. Quippe dixērunt huic capitulo illud in euāgelio esse contrariū, qđ dñs ait discipulis suis, Nolite cogitare de crastino, nā crastinus dies ipse cogitabit sibi. Respicite volatilia cęli, qđ non semināt, neq; metunt, neq; colligūt in horrea. Quasi vero Cain parricida discipulis cōparāndus sit, vt quoniā ille meruit penā sterilitatis terrę, consequens esset vt eandē sterilitatē isti etiam paterētur, qui dominū Iesum Christū secuti prædicando euangelio parabantur. Immo etiā istis duobus capitulis: quorū vnū de Genesi, alterum de euāgelio tanquā sibi inimica posuerunt, tanta inuenitur amicitia atq; concordia, vt nulla maior desideranda sit. Quid. n. congruentius quā ut illum, cuius erat scelere frater occisus, ēt in terra laborantem sterilitas sequeretur: illis autē, per quorum ministerium in prædicando Dei verbo fratres liberabantur, etiā de crastino minime cogitantibus fructuosa terra seruiret? Quod si in veteri testamento exhorrescunt maledictio Dei terrā sterilem factā esse peccatori: cur non in nouo testamento exhorrescunt maledictio domini nostri Iesu Christi arborem sici aridam factā, nullo peccato domini sui? Itē si domini sentētia delectatur, qđ discipulis dicit, ne de crastino cogitent, qđ de victu eorū Deus curam

gerat: cur non prophetica sententia delectatur, quia cecinit dicens, Abijce in dñm solitudinē tuā, & ipse te pascet? Vt hoc modo si possint miseri intelligant: & illa qđ delectatur in veteri testō de Deo dicta, vique adeo recta esse, vt etiam in nouo inueniantur: & illa quæ in nouo laudant & prædicant, etiam in veteri reperiri: vnde clarescat bene intelligentibus vtriusq; testamenti manifesta concordia. De eo quod scriptū est in Genesi, Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostram. Hunc locū Manichæi, quo scriptū est in Genesi, hominem factū esse ad imaginem & similitudinē Dei, propterea dicunt nouo testamento esse contrarium, quia dominus in euangelio dicit Iudæis, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri facere vultis, ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia veritas in eo non est. Et quod alio loco Iudæi serpentū genimina & viperarū appellantur, nō intelligūt illud dictū esse de homine antequā peccaret, quod factus est ad imaginem & similitudinē Dei, hoc autem quod in euāgelio est, Vos ex patre diabolo estis: peccatoribus & infidelibus dici. Tribus enim modis in scripturis sanctis filiorū nomen accipitur. Vno secūdū naturā quō Isaac filius Abrahæ, vel etiā ceteri Iudæi, qui ex eadē origine veniunt. Alio secundum doctrinam, vt filius eius in ea re quisq; appelletur, a quo aliquid didicit: sicut filios suos appellat Apostolus, qui ab illo didicerunt Euangelium. Tercio secundū imitationem sicut filios Abrahæ nos vocat Apostolus, qui eius fidē imitatur. Duobus ergo modis peccatores infideles Iudæi, filij diaboli vocantur a domino, vel qđ ab ipso impietatem didicerunt, sicut de ipso diabolo Apostolus dicit, Qui nunc operatur in filios dissidentię, vel qđ eū imitantur, quod magis pertinet ad id, quod de illo dictū est, Et in veritate non stetit: quia & ipsi Iudæi in veritate legis, quæ sibi data est, non steterunt, eo qđ domino attestāte & dicēte, Si crederetis Moysi, crederetis & mihi: ille. n. de me scripsit, Secundū eorundē peccatorū venena etiam serpentū & viperarum genimina vocantur, ad imaginē autem Dei factū hominem, non tantum Genesim, sed etiam Apostolus clamat, cum dicit, Vir quidem non habet velare caput, cum sit imago & gloria Dei, mulier autē gloria viri.

Et vt manifeste intelligatur non secundū virtutem peccati, quæ corrumpitur, sed secundū spiritalem conformationē factū esse hominem ad imaginē Dei, idē Apostolus monet, vt exuti consuetudine peccatorū. i. veteri homine, induamur noua vita Christi, quē nouū hominē appellat. Et vt doceat hoc nos aliqui amisisse, renouationem illā vocat. Nā ita loquitur, Expoliantes vos veterem hominē cū actibus eius induite nouū qui renouatur in agnitionem Dei, secundum imaginem eius, qui creauit eum. Filij ergo Dei sunt homines renouati ad eius imaginē, & ei similes facti vsq; dilectionem inimici. Sicut dñs dicit, diligere nos debere inimicos nostros, vt similes simus patri nostro qui in cælis est.

Col. 3. Quod in potestate nostra ab ipso Deo esse positum docet scriptura, cū dicit, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Filij autē diaboli dicuntur homines, cum imitantur eius impiā superbiam, & à lucē atq; celsitudine decidunt sapientia, & non credunt veritati; quales dñs arguit cum dicit, Vos ex patre diabolo estis, &c. Cui loco euāgelico Propheta consonat dicēs, Ego dixi dij estis, & filij altissimi omnes: vos autē vt homines moriemini, & sicut vnus ex principibus cadetis. De eo quod scriptum est in Exodo, Honora patrem tuum & matrem tuam: Huic etiam loco vbi de honorandis parentibus Deus praecepit, illum euāgelij locum Manichei dicunt esse contrariū, vbi dñs, cuidā dicenti Ibo primum vt sepeliā patrem meum, respondit, Sine vt mortui mortuos sepeliant, tu autem veni annuncia regnum Dei. Quod eodem modo soluitur quo illud superius, vbi de vxore relinquēda dictū est, propter regnum cælorū: quia & parentes honorare debemus, & eos tamen propter annunciationem regni Dei nulla impietate cōtēnimus, Nam & si veteri testamēto contrarium est euāgelij propter istā sententiam, incipit etiam Apostolo esse contrarium, qui & filios monet vt honorent parentes, & parentes vt diligant filios. Non solum autem, sed etiam dñs videbitur sibi ipsi esse contrarius, quod credere nefas est, quia loco alio dicit homini quærenti vitam æternam, Si vis venire ad vitam, serua mandata. In quibus etiam illud commemorat, Honora patrem & matrem. Quibus mandatis perfectis etiā ad dilectionē Dei crescitur in qua est o-

ta perfectio, Nā dilectio proximi, certus gradus est ad dilectionē Dei. Et ideo rudenti q̄ omnia mandata illa seruauit, dicit vnū ei deesse, si vult esse perfectus, vt vendat omnia quæ habet, & det pauperibus, & sequatur eū. Ex quo manifestū est, honorē parentum in gradu suo esse seruandū, & eos in iōe diuini amoris cōparatione, p̄sertim si impedimēto sunt, nulla dubitatione oportere contemni. Nā & in scripturis veterib. habes positiū, Qui dicit patri aut matri, Non noui vos, & qui filios suos non agnoscit, ipse autem cognouit testamētū tuum, Ergo si & in nouo testamēto commendatur parentū dilectio, & in veteri cōmendatur parentū contēptus, ex utroq; capite duo sibi testamēta cōsentitūt. Deo eo quod in Exodo scriptū est, Ego sum Deus zelans, tribuens filiis tertijs & quartē generationis parentū peccata qui me oderunt. Huic loco Manichei illud de euāgelio dicunt esse contrariū quod dñs dicit, Estote benigni sicut pater vester cælestis, qui Solem suum oriri facit super bonos malos: Et illud aliud quod idē dominus ait, Non solum septies peccati fratri dimittendū, sed etiam septuagies septies. A quibus tamen si quæram, vtrum Deus non puniat inimicos suos, sine dubio turbabuntur. Ipsi enim dicunt Deum genti tenebrarū æternū carcerē preparare, quā dicūt esse inimicā Deo. Et parū est, sed eū etiā suam membra simul cum ipsa gente puniturū esse non dubitant dicere. Sed cū ad capitula veteris & noui testamēti veniunt, ut imperitis decipiant, & ea sibi aduersa esse criminentur, fingunt se nimis bonos. Sed dicant nobis quibus dicturus est dñs, Ite in ignem æternum qui preparatus est diabolo & angelis eius: si omnibus parcat & neminem damnat. Quare intelligendum est & aliud rectum esse quod Deus retribuit parentum peccata filiis qui eum oderunt, Ex eo enim quod addidit, qui me oderunt: intelligitur eos puniri peccatis parentum, qui in eadem peruersitate parentum perseverare voluerunt. Tales enim non sunt, sed potius iustitia Dei, & sua iniquitate puniuntur, sicut Propheta ait, Sanctus enim Spiritus disciplina effugiet fictum, & auferet se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripietur a superueniente iniquitate, id est corripietur homo superueniente sibi iniquitate sua, cum

Col. 3.

Mat. 5.

Ioan. 1.

Ioan. 8.
Psal. 81.

Parentes
quō hono
randi &
contēnen
di. c. 6.
Exo. 20.
Lucæ. 9.

Col. 3.

Mat. 19.

Deu. 33.

Deo. 19.
& clemē
Cap. 7.
Exo. 20.
Mat. 5.

Mat. 18.

Mat. 25.

Sapient. 1.

eum ab eo recesserit spūs sanctus. Et alio lo-
 co. Hæc cōgitarunt & errauerūt, excēca-
 uit. n. illos malitia eorū. Et alio loco, Crini-
 culis p̄ctōrum suorū vnusquisq; cōstringi-
 tur. Quibus testimonijs veteris testamenti de
 nouo consentit Apostolus dicens, Tradidit
 illos Deps in cōcupiscentias cordis eorum.
 Quæ cōcēditur vniq; testi satis ostenditur
 non esse sequū Deū, sed vnumquemq; in se se
 uire peccando. Quod aut̄ in tertiā & quartā
 scriptū est generationē vindictā procedere,
 nō aliud significari arbitror, nisi q̄ ab ipso
 Abrahā, qui pater esse incipit populi Iudeo-
 rū, quatuor ætates sunt cū ista quæ nunc agi-
 tur, quas Matheus Euāgelista distinguit. Vna
 est ab Abrahā vq; ad Dauid: alia a Dauid vq;
 que ad transmigratiōē in Babyloniā: tertia
 a transmigratiōē in Babyloniā vq; ad dñi
 aduentū: Inde vq; ad finē quarta deputatur
 tñ, quantum senectus seculi ceteris ætatibus
 longior. Quas ætates pro generationib. posi-
 tas credimus, quīs singulæ pluribus genera-
 tionib. consistit. Et qm̄ tertiā incipit a trans-
 migratiōe Babyloniæ, qm̄ Iudeorū est fa-
 cta captiuitas: in quarta vero, i. post aduentū
 dñi nostri, gens Iudeorū a solo proprio pe-
 nitus eradicata est: hoc datur intelligi q̄ di-
 ctū est, tertiæ & quartæ generationis pecca-
 ta parentū redditurū Deum: his vtiq; legiti-
 me atq; debite, qui parentū peccata perseue-
 rantes tenere, q̄ Dei iustitiā sequi maluerunt.
 Nam non pertinere patris peccata ad filium
 iuste viuentem, Propheta Ezechiel apertissi-
 me ostendit. Quod aut̄ in Euangelio dī, Esto
 te benignū quemadmodū pater vester cēle-
 stis, qui Solem suū oriri facit super bonos &
 malos: non est veteri testō contrariū. Hoc n.
 facit Deus vt inuiter ad penitentiā, sicut dicit
 Apostolus, Ignoras quia patientia Dei ad pe-
 nitentiā te inuitat? Nec tñ ideo credendū est
 non puniurū Deū eos, qui, vt dicit idē Apo-
 stolus, thesaurizāt sibi irā in die iræ, & reuela-
 tionis iusti iudicij Dei, qui reddet vniq;
 secundū opera sua. Nanq; istā Dei patientiā
 & bonitatem ēt Propheta prædicat dicens,
 Parceis aut̄ omnibus, qm̄ tua sunt omnia qui
 animas amas: & cetera innumerabilia, quib.
 intelligitur & in bonitate & in seueritate mi-
 sericordiā & iustitiā Dei testm̄ vtrunque
 prædicare. Si aut̄ mouentur q̄ dictū est, Ego
 sum zelans: moueantur ēt illo, q̄ dicit Apo-
 stolus Paulus, Zelo Dei vos zelo: desponsa-
 uī. n. vos vni viro virginem castam exhibere
 Christo. Sancta. n. scriptura verbis nostris lo-
 quens, ēt per hæc verba demonstrat, nihil di-
 gne de Deo posse dici. Cur. n. non ēt verba
 ista dicantur de illa maiestate, de qua quic-
 quid dictum fuerit, indigne dī: quia omnes
 opes linguarū omniū ineffabili sublimitate
 præcedit. Nā qm̄ zelando solent mariti vxorū
 pudicitia custodire, potestatem & disci-
 plinam Dei, qua fornicari animam impune
 non sinit, zelum Dei scripturæ vocauerunt.
 Est aut̄ animæ fornicatio auersio a se cundita-
 te sapientiæ, & ad conceptū temporalium il-
 lecebrarum corruptionumq; conuersio. Il-
 lud vero q̄ dimittendum esse dicit fratri, nō
 solum septies, sed & septuagies septies peni-
 tenti vtiq; dicit. Deus aut̄ illis se dicit tribue-
 re peccata, qui eum oderunt, non qui ei per
 penitentiam reconciliantur. Nam & apud
 Prophetam dñs dicit, Nolo mortem pecca-
 toris, tantum vt reuertatur & viuat. Ex quo
 facile apparet, & in ea patientia, quæ inuitat
 ad penitentiā: & in ea indulgentia, quæ igno-
 scit penitentibus: & in ea iustitia, quæ punit
 eos qui corrigi nolunt, vtrunque testm̄ con-
 uenire atq; congruere, tanquā ab vno Deo
 vtrunq; conscriptum. De eo quod scriptum
 est in Exodo, Oculum pro oculo, dentem
 pro dente: & cetera talia. Huic loco Mani-
 chei, quod in veteri lege parvinda permi-
 ritur, & dicitur oculum pro oculo, dentem
 pro dente esse perdendum, sic calumniatur,
 quasi & ipse dñs hæc duo sibi veluti aduer-
 santia atq; contraria in Euangelio demon-
 strauerit. Ipse. n. ait, Audistis quia dictum est
 antiquis, Oculum pro oculo, & dentē pro
 dente, Ego autem dico vobis, non resistere
 malo: sed si quis te percusserit in maxillam,
 præbe illi & alteram: & quicunq; voluerit
 tecum iudicio contendere, & tunicam tuam
 auferre, dimitte illi & pallium. In quib.
 duabus sententijs reuera duorum testamentorū
 differentia demonstratur, sed amborum tñ ab
 vno Deo constitutorū. Nam qm̄ primo car-
 nales homines ardebāt multo amplius se vin-
 dicare, quam erat illa iniuria, de qua quere-
 bantur cōstitutus est eis primus lenitatis gra-
 dus, vt iniuriæ acceptę mensurā nullo modo
 dolor vindictis excederet. Sic. n. & donare
 aliqñ posset iniuriam, qui eam primo non

H 2 supe.

superare didicisset. Vnde dñs iā per euange-
lij gratiā ad summā pacē populū deducēs,
huic gradui superēdificauit alterū: vt qui iā
audierat non ampliorē vindiētā, quā quisq;
læsus esset, reddere, placata mente totū se do-
nare gauderet. Quod ē in illis veteribus li-
bris Propheta p̄dicat, dicēs, Dñe Deus meus
si feci istud, si est iniquitas in manib. meis, si
reddidi retribuētib. mihi mala. Et alius Pro-
pheta dicit de hmōi viro patiēte iniurias, &
lenissime tolerante. Dabit percutienti se ma-
xillam, saturabitur opprobrijs. Ex quo intel-
ligitur & mensurā vindicandā recte carnali-
bus constitutā, & omnimodā iniuriā remis-
sionē, non tm̄ in nouo testō esse p̄ceptam,
sed longe ante in veteri p̄nunciatā. De eo
q̄ scriptū est, q̄ locutus est Deus cum Adā
& Eua, & cū serpente, & cū Cain, & ceteris
antiquis: inter quos ē & nonnullis apparuis-
se scribitur, & ab eis visus, nō vno, sed multis
scripturarū locis, in quib. & locutus esse cū
hominib. inuenitur, & nonnullis apparuisse:
insidiantur Manichēi, & dicunt oīa contra-
ria esse nouo testō, qm̄ dās dicit, Deū nemo
vidit vnquā, nisi vnicus filius, qui est in sinu
patris, ille annūciavit nobis de eo. Et iterū
q̄ dicit Iudēis, Nec vocem illius aliqñ audi-
stis, nec faciē eius vidistis, nec verbū eius ha-
betis in vobis manens: quia ei quē ille misit,
non credidistis. Quibus r̄ndemus eoipso, q̄
in Euangelio scriptū est, Deū nemo vidit vn-
quā, nisi vnicus filius, qui est in sinu patris, ip-
se annūciavit nobis de eo, totā ipsam solui
posse q̄onē: quia ipse filius, qui est verbum
Dei, nō solū nouissimis tēporib. cū in carne
apparere dignatus est, sed ē prius a constitu-
tione mūdi, cui voluit de patre annūciavit,
sue loquendo, sue apparendo, vel per ange-
licā aliquā p̄tētem, vel per quālibet creatu-
rā: quia ipse est in omnib. veritas, & oīa illi
constant, & oīa illi ad nutū seruiūt atq; sub-
iecta sunt: vt ēt oculis per visibīlē creaturam
cui vult, qñ dignatur appareat: cū ipse tm̄ se-
cundū diuinitatē suā, & secundū id q̄ verbū
est patris, coeternū patri, & incōmutabile,
per q̄ facta sunt oīa, non nisi purgatissimo
& simplicissimo corde videatur. Et ideo qui
busdā locis ēt scriptura ipsa testatur angelū
visum, vbi dicit Deum visum. Sicut in illa lu-
ctatione Iacob, & angelus dictus est ille qui
apparuit, Et cum apparuit in rubo Moyſi. Et

iterū in cremo, cū iam eduxisset populū de
terra Aegypti, qñ legem accepit, Deus ei lo-
cutus est. Sed siue in rubo cū eum misit: siue
postea, cū ei legē dedit, angelū dicit Stepha-
nus in Actibus Apostolorum ei apparuisse.
Quod ideo dicimus ne quis arbitretur ver-
bum Dei, per q̄ facta sunt omnia, quasi per
loca posse definiri, & alicui visibiliter appa-
rere, nisi per aliquā visibīlē creaturam. Si-
cut. n. verbū Dei est in Propheta, & recte dī,
Dixit dñs, quia verbum Dei, q̄ est Christus,
in Propheta loquitur veritatem: sic & in an-
gelo ipse loquitur, qñ veritatem angelus an-
nūciat: & recte dī, Deus dixit: & Deus ap-
paruit, & itē recte, Angelus dixit, & angelus
apparuit: cū illud dicatur ex persona inhabi-
tantis Dei, illud ex persona seruientis creatu-
ræ. Ex hac regula ēt Apostolus ait, An vultis
experimentū eius accipere, qui in me loqui-
tur Christus? Si autē hoc mouet, q̄ in veteri te-
stō ēt peccatorib. Deus loquitur, vel Adē vel
Eua, vel serpenti, attendant ēt in nouo, cu-
iusmodi exemplū Deus posuit de hoīe stul-
to & cupido, quō ei locutus est dñs cū ait,
Stulte, hac nocte auferetur a te aīa tua, hæc
quæ p̄parasti cuius erunt? Cū. n. veritas ēt
peccatoribus dicatur, per quālibet creaturā
dicatur, non nisi ab illo dī, qui unus est ve-
rax. Quod autē Iudēis dicit, Nec uocem eius
aliqñ audistis: ideo dicit, quia non obtempe-
rauerunt, isti duntaxat, cum quibus loqueba-
tur. Quibus dicit etiam, Nec faciē eius vi-
distis, quia non potest. Quod autem dicit,
Neq; uerbum eius habetis in uobis manens:
quia in quo manet uerbum Dei, Christus in
illo manet, quem isti respuerunt. Nam cum
ipse dominus dixisset, Pater clarifica me ea
claritate qua fui apud te priusquam mundus
fieret: sonuit uox de celo, Et clarificauit &
clarificabo. Quam uocem multi Iudēorum
p̄sentes audierunt, nec ideo tamen audisse
dicendi sunt, quia non obtemperauerunt ut
crederent. Quapropter si non est mirandum
q̄ uerbum Dei, idēst, unicus filius Dei, qui
de patre annūciat, cui vult per seipsum, cui
vult per aliquam creaturā manifestatur uel
sonādo uel apparendo, cum tamen ipse per
seipsum mundo corde uideatur, & per illū
pater, Beati enim mūdi corde, quia ipsi Deū
uidebunt: non est mirandum ex utroque te-
stamento ista omnia testimonia consonare.

De

Esai. 7.

Thren. 3.

A

De. qñ

audiat

& nō au-

diatur.

cap. 9.

Gen. 3.

& 4.

Ioan. 1.

Ioan. 5.

Acto. 7.

C

2. Co. 13.

Luc. 12.

Ioan. 12.

& 17.

D

Mat. 5.

De eo quod locutus est Deus Moyſi, & dixit illi, loquere ad filios Iſrael, Sumite primitias ab omni homine, quod mihi deſtinetis: hoc eſt aurū, argentū, aramentum, purpurā, byſſum, coccū, pilos caprinos, pelles rubeas agnorū lingua integra, oleū ad illuminationē thymiamata, lapides pretioſos: hoc eſt, beril los: & conſtituite tabernaculū in quo cōmo rari vobiscū poſſim. Commouēt etiam hinc Manichæi queſtionē, & huic ſcripturā lo co illud in Euāgelio dicūt eſſe contrariū, qđ ait dñs, Nō iurabis, neq; per celū, quia ſedes Dei eſt: neq; per terrā, quia ſcabellū pedum eius eſt. Diſputāt. n. & magnū aliquid ſibi vi dentur dicere, cū dicunt, Quō ille Deus, cu ius celū ſedes, & terra ſcabellū pedū eius eſt, in tabernaculo habitat, quod ex auro & ar gēto, & arē, & purpura, & pilis pecorū, pel libusq; cōſtructū eſt? Adhibētes ēt teſt Apo ſtolū Paulū, quia dicit Deum lucē habitare inaccessibilē. Quibus nos parē qōnē refe rimus, & quod de nouo teſtamento protule runt, de veteri teſtamento proferimus. Ibi. n. inuenitur prius ſcriptū, Celū mihi ſedes eſt, terra aut ſcabellū pedū meorū. Quā domum ædificabitis mihi, aut q̄s locus requiei meę? Nōne manus mea fecit omnia? Ecce habent vbi libri veteris teſtamenti prædicant Deū in templis manuſactis non habitare, & tñ filius Dei noſtri in ſtagello de reſtibus factō ex pulit de tēplo eos, qui boues & columbas vē debant, & nummulariorum euerit mēſas, & ait, Domus patris mei domus orationis vo cabitur, vos aut feciſtis illā ſpelūcā latronū. Si ergo aliquis iſtis duobus ex aduerſo capi tulis conſtitutis velit imperitos decipere, & dicere in veteri teſtamēto magnificari Deū, cuius dicitur ſedes celū, & terra ſcabellū pe dū eius, & negatur habitare in domo manu facta: in nouo autem teſtamento domus eius dicitur templum conſtructū ab hominibus: nonne Manichęi vel ſero fatebūtur & habi taculū Dei per manus hominū factū, ad ali quā ſignificationē in vtroq; teſtamento acci pi: & Deū non habitare in locis ab homini bus fabricatis, in vtroq; teſtamento prædica ri? De eo quod in Exodo ſcriptū eſt, Ne ad oraueritis Deos alienos. Et iterū, Deus veſter zelans appellatur: zelans. n. zelauit. Huic ca pitulo qđ ſcriptū eſt, Ne adoraueritis Deos alienos: cū calūnianē Manichæi ſatis oñdunt

placere ſibi adorari multos Deos. Nec mirū qñquidē in ſecta ſua numeroſiſſimā deorū ſa miliā cōmemorāt atq; cōmendant: quippe qui ēt ad iſta viſibilia venerūt, q̄ pro iſtius ve ritatis luce venerantur & adorāt: & iō diſpli cet eis quod ſcriptū eſt in Exodo, Ne adora ueritis Deos alienos. Addunt ēt illud propter hoc dictū eſſe Deus veſter zelans. n. zelauit: vt tanquā Deū zelantē non amemus, cuius zelo Deos alienos adorare nō ſinimur. Et iō dicūt iſta Euāgelio eſſe contraria, qm̄ dñs dicit, Pater iuſte, mūdus te nō cognouit: qua ſi non ſit dicendus Deus iuſtus, niſi nos Deos alienos adorare permittat. Iuſtū. n. Deū & ze lantē Deū tanquā contraria ſibi eſſe diſfer tant, & decipiūt miſeros, nō intelligentes to tā ſpē ſalutis noſtrę eſſe zelū Dei. Hoc enim noīe illa eius ſignificat prouidentia, qua nul lā. a ſe animā fornicari impune pimitit: ſicut Propheta dicit, Perdes oēs qui fornicantur abs te. Sicut. n. ea, q̄ dicit ira Dei, nō perturba tio mentis eſt, ſed potētia iudicandi: ſic zelū Dei non cruciatum animi, quo maritus ad uerſus vxorē, vel vxor aduerſus maritū tor queri ſolent, ſed trāquilliſſimā, ſynceriſſi māq; iuſtitiā, qua nulla anima beata eſſe ſi nitur, falſis opinionibus, prauisq; cupiditatib. corrupta, & quodammodo grauidata. Illa. n. hęc verba exhorreſcunt, qui nondū viderūt ineffabili maiestate nulla verba congruere: Sic. n. ab iſtiusmodi verbis tēperandū putant quaſi aliqd dignū Deo putent cū iſta non di cunt. Sanctus. n. ſpiritus hoc ipſum homini bus intelligētib. inſinuā, quā ſint ineffabi lia ſumma diuina, his ēt verbis vti voluit, quę apud hoīes in vitio poni ſolent: vt inde ad monerent, etiā illa, quę cū aliqua dignitate Dei ſe putant homines dicere, indigna eſſe illius maiestate, cui honorificū potius ſilētiū quā vlla vox humana cōpeteret. Quęro zelū hominis, & inuenio perturbationē crucian tē cor. Tamen cum quęro cauſam, nil aliud inuenio, niſi quod non patitur cōiugis adul teriū. Maxime enim & proprie inter cōiugia zelotipia dicit ſolet. Itaq; ſi maritus eſſet per ſe ipſum beatus, & omnipotens, & iuſtus ſi ne vllō cruciatu & tota facilitate, & nulla iniquitate peccatū coniugis vindicaret. Quā tamen eius actionem humano loquēdo mo do etiam ſi non proprie, translate tñ & re cte zelum vocarem. Quis. n. Tullio calum,

Aug. Tomus Sextus. H 3 nia-

G

Ioan. 17.

Zelus Dei
qualis di
casur.
Pſal. 27.

H

Zelotipia
proprie
vbi ſit.

niatus est, qui certe nouerat Latine loqui, cū ait Cēsari, Nulla de virtutibus tuis, nec admirabilior, nec grauior misericordia est. Et tū ex eo appellatā misericordiā dicunt, q̄ miserū cor faciat dolentis aliena miseria. Nunq̄ ergo virtus miserū cor facit? Quid ergo calumniosus Tullius rīderet, nisi misericordiæ noīe clementiā se appellare voluisset? Qm̄ re ste solemus loqui, non solū verba propria, sed et vicina vsurpantes. Cuius authoris mentionē facere volui, qm̄ nō dere questio hic, sed de verbo est. Sicut enim nostri authores diuinā ū scilicet literarum, de rebus maxime cogitauerunt: sic mundanorum authorū proprie omnis cura de verbis est. Sed habeo. Euāgelium, & oēs noui testamenti libros, in quibus misericordia frequentissime cōmendatur. Si audēt ergo isti miseri, & inde faciant questionē & negent esse misericordē Deum, ne miserū cor habere intelligatur. Sicut ergo pōt esset in Deo misericordia sine cordis miseria: sic et sine tabe atq; cruciatu animi zelū Dei nō dedignemur accipere, & humani conditionē sermonis seramus, vt ad diuinū perueniamus filētū. Sed si cōtraria dicūt esse zelantē Deū, & iustū Deū, quid dicturi sunt cū & in nouo testamento inuenio, Zelo Dei 1. Co. 11. vos zelo: vel adhibitu etiam de veteribus in Psal. 68. Psal. 10. Euāgelio testimoniū, Zelus domus tuæ comedit me? Rursus in veteri cū legunt, Iustus dñs, & iustitias dilexit, equitatē vidit, vultus eius; nonne fatebuntur etiam hoc modo imperitis duo testamenta videri posse contraria, vt in nouo inueniamus zelū Dei, in veterē iustitiā? Bene aut̄ intelligentibus vtrunq; in vtroq; magna sancti spiritus vnitāte & pace cōcineret. De eo q̄ scriptū est, nō esse mā ducādū sanguinē, quod anima sit carnis sanguis huius sentētiæ veteris legis Manichæi ex Cap. 12. Euangelio illud opponunt, quod dñs dicit, Deu. 12. Nō esse timendos, eos qui occidunt corpus animæ autem nocere nō possunt: & disputāt dicentes. Si sanguis anima est, quō homines prestatē in eā nō habēt, cū de sanguine multa faciant, siue excipiētes, & carnibus volucrisq; in escā proponentes, siue effundentes, aut ceno lutoq; miscētes? Hæc. n. & alia innumerabilia sine difficultate hoīes de sanguine possunt facere. Ideo isti quærunt insul tates, Quō si sanguis est anima, nō possit hominis interfector nocere animæ, cū tantam

in eius sanguinē habere prestatē? Addunt etiā quod ait Apostolus Paulus. Quia caro & sanguis regnū Dei nō possidebunt. Et dicunt, Si sanguis est anima, sicut Moyses dicit, nulla inuenietur anima posse regnū Deum adipisci. Cui calumniæ primo ita rīdendū est, vt ipsi cogantur ostēdere vbi scriptū sit in libris veteris legis, quod anima humana sanguis sit. Nusquā. n. hoc inueniēt in illa scriptura, quā lacerare miseri quandiu cōstant, nullo modo permittuntur intelligere. Quod si de anima humana nihil tale ibi dictū est, quod ad nos pertinet si anima pecoris aut ledi ab interfectore potest, aut possidere Dei regnū nō potest? Sed quia d̄ animis pecorū nimis sunt isti solliciti, cū. n. sint hominū animæ rationales, reuolui tñ eas in pecora existimant, clausa sibi esse arbitrantur regna celorū, si pecorū animis clausa esse cōsentiant. Quid q̄ et insultare ausus est populo Israel Adimātus vnus ex discipulis Manichæi, quē magnū doctorē illius sectæ fuisse cōmemorant. Insultare ergo ausus est populo Iudæorū, q̄ scdm̄ eorū intellectū quo existimant sanguinē esse animā, parentū ipsorū animæ, partim serpentib; deuorata; partim igne consumptæ, partim in desertis atq; asperimis montū locis effactæ sunt. Quod si verum esse quisquam cōcederet, sine scelere tamen eorū, quibus iste insultare voluit, factum esse cōuinceret. Nō enim parentum suorum animas, quibus illa omnia secundum horū intellectum accidisse, idem dixit, ipsi aliqua ex parte legerunt: quapropter iustū inde possunt habere nō reatū. Quid aut̄ ipse Adimantus faciet secundū opinionē suā, qua credit etiam rationales, id est, hominū animas beluina corpora posse cōtrudi? Quid ergo faciet de tanto scelere, si quando tardum iumentum plagis, aut concitatum freno fatigauit, in quo forte patris eius anima fuerit: vt non dicam quod etiam occidere parēs suos inter pediculos & pulices potuerit, a quorū illi interfectione non tēperant. Quid enim eis prodest, q̄ aliqui negant vsq; ad ista minutissima animantia reuolui animas humanas posse? Hæc negant, ne tā multarum interfectionum rei teneantur, aut cogātur parcere pediculis & pulicibus, & cimicibus: & tantas ab eis molestias sine vlla cedis eorū licentia sustinere. Nā vehementer vrgēt, cur in vulpeculā reuolui aīa

1. Co. 11. vos zelo: vel adhibitu etiam de veteribus in Psal. 68. Psal. 10. Euāgelio testimoniū, Zelus domus tuæ comedit me? Rursus in veteri cū legunt, Iustus dñs, & iustitias dilexit, equitatē vidit, vultus eius; nonne fatebuntur etiam hoc modo imperitis duo testamenta videri posse contraria, vt in nouo inueniamus zelū Dei, in veterē iustitiā? Bene aut̄ intelligentibus vtrunq; in vtroq; magna sancti spiritus vnitāte & pace cōcineret. De eo q̄ scriptū est, nō esse mā ducādū sanguinē, quod anima sit carnis sanguis huius sentētiæ veteris legis Manichæi ex Cap. 12. Euangelio illud opponunt, quod dñs dicit, Deu. 12. Nō esse timendos, eos qui occidunt corpus animæ autem nocere nō possunt: & disputāt dicentes. Si sanguis anima est, quō homines prestatē in eā nō habēt, cū de sanguine multa faciant, siue excipiētes, & carnibus volucrisq; in escā proponentes, siue effundentes, aut ceno lutoq; miscētes? Hæc. n. & alia innumerabilia sine difficultate hoīes de sanguine possunt facere. Ideo isti quærunt insul tates, Quō si sanguis est anima, nō possit hominis interfector nocere animæ, cū tantam

Q̄sto ani-
ma dicit
sanguis.

Cap. 12.
Deu. 12.
Mat. 10.

K

Error A.
dimātiū
refutatio
ne.

M

humana possit, & non possit in mustelâ, cū
 catulus vulpecula fortasse & minor sit, quā
 magna mustela. Deinde si in mustelam pōt,
 cur in murem nō pōt? Et si in istum pōt, cur
 in stellionem non pōt? Et si in eum pōt, cur
 in locustam non pōt? Deinde in apem, dein-
 de in muscam, deinde in camicē, atq; inde vī
 quem pulicē, & si quid est aliud multo mi-
 nutius, peruenire. Vbi n. terminū constituat,
 non inueniunt; atq; ita per istā nugatoriā cre-
 dularitē conscientia illorū innumerabilib.
 homicidiorū scelerib; obruuntur. Nam ex
 eo q̄ scriptū est, Sanguinem pecoris animā
 eius esse, prater id q̄ supra dixi, non ad me
 pertinere quid agatur de pecoris anima, pos-
 sum ēt interpretari p̄ceptū illud in signo
 esse positum. Non. h. dñs dubitauit dicere,
 Hoc est corpus meū: cum signū daret corpo-
 ris sui. Quod autē ait Apostolus, Caro & san-
 guis regnū Dei non possidebunt, ēt in lege
 dictū ēt: Nō permanebit in istis spūs meus,
 qm̄ caro sunt. Et toties in veteribus libris ius-
 torum animis p̄miū futurū promittitur.
 Sed tñ Apostolus volēs insinuare quale cor-
 pus iustorū per immutationē in resurrectione
 futurum sit, quia non nubent, neq; vxōres
 ducent, sed erunt sicut angeli in cēlis: Hanc
 ergo immutationē futurā corporum sancto-
 rū volēs insinuare, dixit Apostolus, Dico. n.
 vobis fratres, quia caro & sanguis regnū Dei
 non possidebunt. Quod nō vna separata, &
 ad fraudem cōmemorata suā, sed toto ipso
 epistolæ loco pertractato vel potius lecto,
 non. n. res obscura est, inueniri pōt. Sic. n. di-
 cit Apostolus, Oportet corruptibile hoc indu-
 ere incorruptionē, & mortale hoc indu-
 ere immortalitē: q̄ eū de corpore dicere,
 de superioribus manifeste inuenitur, cū ait,
 Non omnis caro eadē caro: alia quidē homi-
 nū, alia autē pecorū, alia caro voluerū, alia
 pisciū: & corpora cēlestia, & corpora terre-
 tria: sed alia est cēlestium gloria, alia terre-
 striū: alia gloria Solis, alia gloria Lunæ, & alia
 gloria stellarū. Stella. n. ab stella differt in
 gloria, sic & resurrectio mortuorū. Semina-
 tur in corruptione, surgit in incorruptione:
 seminatur in cōtumelia, surgit in gloria: semi-
 natur in infirmitate, surgit in virtute: semi-
 natur corpus animale, surgit corpus spirita-
 le: sicut scriptū est, Factus est primus homo
 Adam in animā viuente, nouissimus Adā in

spū viuificante: Sed non primū q̄ spiritale,
 sed q̄ animale, postea q̄ spiritale. Primus ho-
 mo de terra terrenus, secundus homo de cē-
 lo cēlestis. Qualis terrenus, tales & terreni:
 & qualis cēlestis, tales & cēlestes. Et quō in-
 duimus imaginem terreni, induamus & ima-
 ginem eius, qm̄ de cēlo est. Hoc autē dico fra-
 tres, quia caro & sanguis regnum Dei hære-
 ditare possidere non possunt: neque corrup-
 tio incorruptionem hēditate possidebit.
 Certe iam clarū est quare hoc Apostolus di-
 xerit. Quid ergo iste tā turpi fraude non cō-
 memorat, nisi hoc vltimum & tacet illa su-
 periora, quibus hoc q̄ male interpretatur,
 bene possit intelligi? Nam qm̄ dñi nostri cor-
 pus post resurrectionem sic leuatum est in
 cēlum, vt pro ipsa cēlesti habitatione, cēle-
 stem acceperit mutationem, & hoc sperare
 in die vltimo iussi sumus: ideo dixit Aposto-
 lus, Qualis terrenus, tales & terreni, i. morta-
 les: & qualis cēlestis, tales & cēlestes, i. im-
 mortales: non solū animis, sed & corporib.
 Vnde & supra dixerat aliam esse cēlestiam
 corporum gloriam, & aliā terrestriū. Quod
 autem spiritale dixit corpus in resurrectione
 futurum, non propterea putandū est, q̄ non
 corpus, sed spiritus erit: sed spiritale corpus
 omnimodo spiritui subditū dicit sine aliqua
 corruptione vel morte. Non. n. quia q̄ mo-
 do habemus corpus animale appellat, ideo
 putandū est non illud esse corpus sed animā.
 Ergo quēadmodū corpus animale nunc dī,
 quia subditū est animæ: spiritale autē nōdum
 dici potest, quia nondum spiritui planē sub-
 iectum est quādiū corrupti potest: sic & tunc
 spiritale vocabitur, cum spiritui atq; æterni-
 tati nulla corruptione resistere poterit. Aut
 si adhuc parum vī esse monstratum, q̄ sen-
 tentiam istam propter immutationem quæ
 futura est Apostolus dixerit cum ait, Caro
 & sanguis regnum Dei hēditate possidere
 non possunt, neq; corruptio incorruptionē
 hēditate possidebit: attendite quid conti-
 nuo subiiciat & adiungat, Ecce mysteriū vo-
 bis dico. Omnes quidē resurgemus, non tñ
 omnes immutabimur, in aērō, in ictu oeu-
 li, in nouissima tuba. Canet. n. tuba, & mor-
 tui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur.
 Deinde cōtexit & dicit et illud q̄ paulo ante
 cōmemorauī, vt ostendat qualis futura sit ip-
 sa immutatio. Statim quippe dicit. Oportet

enim corruptibile hoc induere incorruptio-
nem, & mortale hoc induere immortalitatē.
Hic ergo apparet quia caro & sāguis regnū
Dei non possidebunt, quia cū induerit incor-
ruptionē & immortalitatē, iam non caro &
sanguis erit, sed in corpus celeste mutabitur.

3. Retra-
sta. c. 22

Quod quidē ex occasione tractauimus, quia
huic quoq; suū multum insidiari solent ne-

I gantes corporū resurrectionē. Nā ista quæ-
stio nō de corpore, sed de aīa proposita est,
quā putant sic accipi in lege, vt sanguis esse

Deu. 12.

existimetur, q̄ nos nullo modo sic intelli-
mus. Sed quis de pecorū aīs non curemus,
cū quib. non habemus rationis aliquā socie-
tatē: tñ illud q̄ lex dicit, fundendū esse san-
guinē, nec in escā assumendū, quia sanguis
est aīa, esse positū dicimus sicut alia multa,

1. c. 10.

& penē oīa scripturarū illarū sacra signis &
figuris plena sunt futuræ prædicationis, quæ
iā per dñm nostrū Iesum Christū declarata
est. Sic est. n. sanguis aīa, quō petra erat Xps,

Eko. 17.

sicut dicit Apostolus, Bibebant. n. de spirita-
li sequente eos petra, petra autē erat Christus,
Notū est autē filios Israel petra percussa bibis-
se aquā in eremo, De quibus ꝑ loquebatur ꝑ

Apostolus cū hæc diceret, nec tñ ait petra si-
gnificabat Christū: sed ait, petra erat Chrs.
Quæ rursus ne carnaliter acciperetur, spiri-
talem illam vocat, eam spiritualiter intelli-
gi docet. Longū est, & nunc nō necessariū, sa-
cra eiusdē legis exponere, nisi cum breuiter
posint. Sufficit autē vt nouerint illi q̄ de his
calumniantur, non ea nos ita intelligere vt il-
las solent irridere, sed quemadmodū Apo-
stoli omnia intelligentes pauca exposuerūt,
vt ad eadē regulas cetera posteris intelligen-
da relinquerent. De eo q̄ scriptū est in Deu-
teronomio. Videte ne obliuiscamini testm̄

Quo sen-
su Deus
ignis e-
st. c. 13
Lent. 4.

Dei vestri q̄ conscripsit, & faciatis vobis ef-
figies & imagines. Addit et̄ dicens, Deus ves-
ter ignis est edax, & Deus zelans. Hæc verba
de scripturis hoc modo illa Adimantus
proposuit. Eius. n. calumnias refutandas refel-
lēdasq; suscepimus. Sed & iā superius de ze-
lo Dei cū calūniaretur puto satis esse rñsum.

Memineris tñ nō solū ibi, sed et̄ hic, sic eum
de zelo Dei criminatum scripturas, vt adiun-
geret et̄ q̄ de simulachris non colendis in il-
lis libris præcipitur a dño Deo nostro: quasi
non ob aliud reprehendat zelum Dei, nisi q̄
illo ipso zelo a cultu simulachrorū prohi-

bemur. Vult ergo videri fauere se simula-
chris. Quod propterea faciunt vt miserrimē
& vesanæ suæ sectæ et̄ Paganorū concilient
beneuolentiam. Huic autē legis capitulo illud
Euangelicum opponit, vbi quidā accessit ad
dñm & ait illi, Magister bone quid faciēs vi-
tam æternā possidebo? Cui respondit Iesus.

Luc. 18.

G

Quid me interrogas de bono? Nemo bonus
nisi vnus Deus. Vt ex hoc videlicet contraria
ista esse arbitremur, q̄a in lege dī, Deus ignis
edax, & Deus zelans: in Euangelio autē, Ne-
mo bonus nisi vnus Deus. Et de zelo quidē
ita responsum est, non sic esse ista verba in
scripturis posita vt aliquā Dei perturbatio-
nem cruciatumve significant, sed quia nihil
dignū de Deo dici pōt, Propterea vsque ad
ista peruentum est, quæ cū homines indigna
esse putauerint, cogantur discere et̄ illa quæ
conuenienter de ineffabili diuina excellētia
se dicere existimant, indigna esse maiestate
Dei: cuius sapientia cū descensura esset vsq;
ad corpus humanum, prius vsq; ad humana
verba descendit. Ecce dixi, descendit: q̄ ver-
bum si discutere cēpero, proprie me dixisse
non video: non. n. pōt deicendere, nisi q̄ et̄
de loco in locū moueri potest. Nam qui de-
scendit, locū superiorem deferere, & inferio-
rem petere vī. Dei autē sapientia cū tota vbi-
que præsto sit, nullo pacto migrare de loco
in locū pōt. De qua Ioannes in Euangelio di-
cit, tanquam dñici pectoris particeps: ait. n.

Ioan. 1.

In hoc mundo erat, & mundus per ipsum
factus est, & mundus eū non cognouit. Et tñ
et̄ ipse adiungit & dicit, In sua propria venit
& sui eum non receperunt. Quō hic erat, &
quō venit, nisi quia illa sublimitas ineffabi-
lis, vt hominib. congruat, humanis sonis si-
gnificanda est: vt autē Deos homines faciat,
diuino est intelligenda silentio? Potest ergo
reddi ratio, quare ita dictū sit: non tñ potest
aliquid de Deo digne dici, q̄ ideo iam indi-
gnum est, quia potuit dici. Tolle de zelo er-
rorem & dolorē, quid remanebit aliud nisi

H

voluntas custodiens castitatē, & corruptio-
nē vindicans coniugalē? Quo igitur verbo,
nisi zelo Dei melius posset insinuari? Quo vo-
camur ad coniugiū Dei, non vult nos turpi
amore corrumpi, & punit impudicitiam no-
strā, & diligit castitatem. Non. n. frustra etiā
vulgo dici solet, Qui non zelat, non amat.
Ad hoc et̄ pertinet q̄ dictum est, edax ignis:

de

- de quo disputare non debeo, sed potius ipsos interrogare, quem ignē dixerit dñs se venisse mittere in hunc mundū. Hoc. n. dictum est in Euangelio, q̄ illi accusare non possunt vt non Christum honorent, sed vt decipiant Christianos. Quod cū eis cōmemoratu fuerit quemadmodū dñs dixerit, ignē veni mittere in terram: miseri dicunt, Sed illud aliud est. Quibus rñdemus, Et hoc aliud est, Noli metuere. Nā ipse Christus loquitur etiam in veteri testō, cū dicit, Ego sum ignis edax: q̄ loquitur in Euangelio, q̄ ignem venerit in hunc mundum mittere, i. verbū Dei, q̄ est ipse. Nā veteres utiq; scripturas exposuit post resurrectionē discipulis, incipiens a Moysē & Prophetis omnibus, qñ ipsi discipuli ignē se accepisse confessi sunt, dicentes, Nonne cor nostrū ardens erat in nobis in via, cum aperiret nobis scripturas? Ipse est ignis edax: consumit. n. veterem vitā diuinis amor, & innouat hominem, vt ex eo q̄ Deus ignis est edax, faciat vt eum nos amemus: ex eo autē q̄ Deus zelans est, ipse nos amet. Nolite ergo timere ignē qui est Deus: sed timete ignē quem parauit hæreticis Deus. Quod. n. Adimantus elegit de Euāgelio locum, quē huic legis capitulo tanquam contrarium apud imperitos obijceret, vbi ait dñs, Nemo bonus, nisi vnus Deus, quoties inuenit bonitas Dei in veteri testō, quis numerare sufficiat? Vñ tñ ponam, q̄ quotidie in ecclesia cantatur.
- Luc. 12.** Cōfitemini dño, qñ bonus, qñ in seculum misericordia eius. Certe & hoc zelanti Deo, sicut Manichei existimant, vř esse contrariū, & tñ in libris veteris testamenti cantatur. Itē rex ille, qui cum filio suo nuptias faceret, inuenit inter discumbentes hominem non habentem vestem nuptialē: & eum primo amici nomine appellans, inanibus & pedib. colligatis mitti iussit in tenebras exteriores: molesse intelligentibus nō vř bonus. Et si ipsum quisquam capitulū Euangelij proponeret, & sicut facit Adimantus de veteri testō, ita Euangelij calumniose accusaret, laudans potius veteris testamenti libros, vbi scriptū est, Cōfitemini dño qñ bonus, qñ in seculū misericordia eius: & reprehendens in nouo, q̄ vocatus coniuua in tantum suppliciū p̄ vestem mittitur: & hoc fraudulenta peruerfate alsidue faceret, ut omnia loca lenitatis de veteri testō colligeret, & loca seueritatis
- de nouo, & hæc sibi aduersa esse contenderet, laudans vetus, & reprehendens nouum, similiter inueniret imperitos, & diuinarum scripturarum miserabiliter ignaros, quibus persuaderet vetus potius testm̄ quam nouū esse retinendum. Quod cum isti ex alia parte faciunt, i. vetus reprehendentes quasi contrarium nouo, miror q̄ non cogitant posse aliquem aliqñ utrunq; legere, & diuina ope intellectum utrunq; laudare: fraudemq; istorū atq; malitiam uel dolere tanquā hominum, uel cauere tanquam hæreticorū, uel irridere tanquam imperitorū & superborum. De eo q̄ scriptum est in Deuteronomio. Secundū desiderium animæ occide & manduca omnem carnē, iuxta uoluptatem q̄ quam dedit tibi dñs: Caue autē ne sanguinem manduces, sed effunde tanq̄ aquam super terram. His uerbis legis Adimantus contrarium esse arbitrat q̄ in Euangelio dñs ait, Ne grauentur corda uestra cruditate & uinolentia, & curis secularibus. Et q̄ ait Apostolus, Bonum est non manducare carnem neq; bibere uinū. Et iterum, Non potestis mensæ dñi cōicare, & mensę dēmoniorum. Nos autē omnia hæc siue quæ in ueteri, siue quæ in nouo testamēto scripta sunt, & suis causis exigentibus posita dicimus, & sibi aduersa non esse mōstramus. Quanquā & ipse in his uerbis quæ posuit de ueteri testō animaduertere potuit, nō ad immoderatam uoracitatē pertinere q̄ dictum est, Secundū desiderium animæ tuæ occide & mādUCA omnem carnē: q̄ sequitur, iuxta uoluptatem quā dedit tibi dñs: immoderatam. n. uoluptatē non dedit tibi dñs, sed quanta sustentationi naturæ salutiq; sufficiat. Quisquis autē sequitur immoderatam uoracitatem, suū uitiū sequitur, non eam uoluptatem quam dedit dñs: & ideo non est contrariū q̄ in Euangelio positū est, Non grauentur corda uestra cruditate & uinolentia & curis secularibus. Cum. n. quisque non replet nisi eam uoluptatem, quam dñs dedit, i. modestam atq; naturalem, nō grauatur cor eius cruditate & uinolentia & curis secularibus. De carne autē non manducanda & non bibendo uino, q̄ ait Apostolus, non quia illa immunda arbitratus est, hoc præcepit sicut isti existimant, & errantes in errore præcipitāt, quibus talia persuaserunt: sed cum ipse posuerit causām, cur hoc dixerit, non est nobis

Cap. 14.

Deu. 12.

Al. l. 1. v. 8.

lunatē.

Luc. 21.

Rom. 14.

1. Co. 10.

Luc. 21.

M

bis hæc interpretanda uel exponenda snia. Sufficit n. ipsum de Apostoli epistola totum locum huic sermone contexere, ut & causa manifestius appareat, cur hoc Apostolis dixerit, & istorum fraus * qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos nō cōnectentes, quæ supra & infra scripta sunt, ex quibz uoluntas & intentio scriptoris possit intelligi. Sic ergo Apostolus ait, In firmū autē in fide recipite, nō in disceptationibus cogitationū. Alius quidem credit manducare se omnia, Qui autē infirmus est, olera manducet. Qui manducat, non manducantē non spernat; & qui non manducat, manducantem non iudicet, Deus. n. illum recepit. Tu quis es qui iudices alienum seruum? Suo dñs stat, aut cadit, Stabit autē. Potens est. n. dñs statuere illum. Alius quidem iudicat alternos dies, alius autē iudicat omnem diem. Vnusquisq; suo sensu abundet. Qui sapit diē, dñs sapit; & qui manducat, dñs manducat, gratias. n. agit Deo, & qui nō manducat, dñs non manducat, & gratias agit Deo. Nemo. n. nostrum sibi uiuit, & nemo sibi moritur. Siue. n. uiuimus, dñs uiuimus: siue morimur, dñs morimur. Siue. n. uiuimus, siue morimur, dñs sumus. Ad hoc. n. Christus mortuus est, ut mortuorum & uiuorum dñetur. Tu autē quare iudicas fratrem tuū: aut tu quare spernis fratrem tuum? Omnes. n. stabimus ante tribunal dñi: Scriptum est. n. Viuo ego dicit dñs, quia mihi curuabitur omne genu, & cōfitebitur omnis lingua Deo. Igitur unusquisque nostrum pro se rationē reddet. Non ergo amplius inuicem iudicemus: Sed hoc magis iudicate ne ponatis offendiculū aut scandalum fratribus. Scio & certus sum in dño Iesu, quia nihil cōe per illum nisi ei qui putat aliquid esse cōe, illi cōe est. Nam si propter esca frater tuus contristatur, iam non secundū charitatē ambulas. Noli in esca tua illum perdere pro quo Xps mortuus est. Nō ergo blasphemetur bonum nostrum. Nō est enim regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax & gaudium in spiritu sancto. Qui. n. in hoc seruit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus. Itaq; quæ pacis sunt, sectemur, & quæ ad edificationem sunt in inuicē. Noli propter esca destruere opus Dei. Omnia quidem munda, sed malum est homini qui per offensionem manducat. Bonum est

non māducare carnem, neq; bibere uinum, neq; in quo frater tuus offenditur. Tu fidem quam habes penes te metipsum, habe coram Deo. Beatus qui non iudicat semetipsum in eo q̄ probat. Qui autem discernit si manducauerit, damnatus est, quia non ex fide. Omne autem q̄ non est ex fide, peccatū est. Nunquid eget cuiusquam interpretatione, ut intelligatur hic hoc Apostolis dixerit: & quanta illi malitia de scripturis certa quæque discerpunt, quibus circumueniant imperitos? Nam & munda esse omnia dixit Apostolis secundū fidem: & ei esse immunda, qui putat immunda. Sed tunc esse ab eis temperandum, cū per offensionem accipiuntur, illi autē quis infirmus putat sibi ab omnibus carni bus temperandum, me in eadē in carne in immolationem: & idcirco qui manducat, potest arbitrari in honorem idolorū id facere: & ex eo grauitur offendi, cū ipsa immolantia caro, si ex fide a nesciente accipitur, neminem maculet. Vnde alio loco idē Apostolus interrogare uetat, cū quid de macello emittitur, vel ab aliquo infideli quisquam uocatus, in mensa eius exhiberi sibi carnes uider, quas isti immunditas arbitrantur, nō propter immolationē, sed quia carnes sunt, cū Apostolus clamat omnia munda esse, & omnem creaturā Dei bonam esse, & omnia sanctificari per uerbum, & orationem: & tñ temperandum ab eis, si quis forte infirmus offenditur. Et quodam loco apertissime istos significauit, cum dicit. In nouissimis temporibus futuros quosdam prohibentes nubere, abstinere a cibis quos Deus creauit. Hos enim proprie designat, qui non propterea temperant a cibis talibus, ut autē concupiscentiam suam refrenent, aut infirmitati alterius partant: sed quia ipsas carnes immundas putāt, & earum creatorem Deum esse negant. Nos autem teneamus Apostolicam disciplinam dicentem, q̄ omnia munda sint mundis, seruata moderatione Euangelica, ut non grauentur corda nostra cruditate & uolentia & curis secularibus. Nam idē illud q̄ Apostolus ait, Non potestis mensē dñi cōmunicare, & mensē dēmoniorum: non uideo cur opponendum huic loco legis, & quasi contrarium Manichei esse crediderunt. Non. n. de immolationib. lex loquitur, cū in Deuteronomio dī. Secundum desiderium animæ

Al. l. con-
fuerunt
facere &
moderni
heretici.

Rom. 14.

A

Sicut

1. Co. 10.

1. Co. 10.

1. Co. 10.

Es. 45.

B

C

1. Co. 10.

Rom. 14.

1. Tim. 4.

D

1. Co. 10.

1. Co. 10.

Deut. 2.

tuæ occide, & māduca omnē carnem, iuxta voluptatē quā dedit tibi dñs: sed de cibus, qui pertinent ad hominis alimentū. Sed qm̄ Manichæi etiā, cum ad hominis cēnam quæque animalia præparātur, immolationem esse dicunt, secundū suū intellectū ista cōtraria esse putauerunt. Propterea & illū cōmemorauerunt locū, vbi Apostolus ait, Quæ immolāt gentes demonijs immolant, & non Deo: cū Apostolus apertissime de victimis loqueretur quæ in tēplo offerunt demonibus, nō de eis, quas sibi hoīes præparant. Sic. n. dicit, Quid ergo dico, quia idolis immolatum est aliquid, aut idolū est aliquid? Sed quia quæ immolāt, demonijs & non Deo immolant, Nolo vos socios demoniorū fieri. Non potestis calicē domini bibere, & calicē demoniorū. Nō potestis mensā domini participare, & mensā demoniorū. An æmulamur dñm? Nūquid fortiores illo sumus? Oīa licita sunt, sed nō oīa expediunt, oīa licita sunt, sed nō oīa edificānt. Nemo quod suū est quærat, sed id quod alterius. Omne quod in macello venit manducare, nihil interrogamus propter cōscientiā. Dñi. n. est terra & plenitudo eius. Si quis vos vocauerit ex infidelibus, & volueritis ire, oīa quæ apponunt vobis manducate, nihil iudicantes p̄p cōscientiā. Si quis aut vobis dixerit, quia hoc immolātū est, nolite manducare, p̄p illū qui inducavit, & propter cōscientiā. Cōscientiā autem dico, nō tuā, sed alterius: Quare. n. libertas mea iudicetur ab aliena cōscientia? Si ergo cū gratia participo, vt quid blasphemor, pro quo gratias ago? Siue igitur māducatis siue bibitis, siue quodcunq; facitis, omnia in gloriam Dei facite. Hæc attendāt Manichæi, & videāt quō dictū sit in Deuteronomio, Secundū desideriu tuū occide, & manduca oēm carnē iuxta voluptatē, quā dominus dedit tibi. Quod. n. de quibuscūq; carnibus non manducandis Iudæis præceptū est, & immundæ sunt dictæ, ad significatiōē valet hoīum immundorū, qui per figurās in veteribus scripturis sunt designati. Sicuti. n. hos ille, cui tritūratū verat os, alligari, Euangelistā significat sicut Apostolus apertissime exponit, sic & illa quæ prohibita sunt, quæsdā hominū immunditias significant, quæ in focietate corporis Christi. n. in ecclesiā stabili & semper nam nō recipiuntur. Nam quod ad cibos atti-

net, oīno nihil immundū esse, sed malū esse homini qui per offensionē manducat, manifestissime apparet. De eo q̄ in Leuitico scriptū est, Separate a mūdo immundū, & nemo manducet carnē camelī, asini, & leporis, & porci, & æquilæ, & milui, & corui, & vulturis, & reliquorū. Nusquā manifestius, plenissima dolis & fraudibus anima huius hoīs deprehendi pōt qui tanquā sibi aduersa atq; cōtraria de viroq; testō capitula obiecit, quā in hoc loco vbi commemorauit in Leuitico scriptū esse, vt a nōnullis animalū carnibus tēperetur. Nanq; huic sn̄e illud ex Euangelio credidit opponendū vbi dñs dicit, Nihil est ingrediens in hoīes coinquinans eū, sed ea quæ procedunt ex eo coinquinant. Hoc si imprudens fecit, nihil cecius: si aut sciens, nihil sceleratius. Nōne ipse paulo ante posuerat Apostoli testimoniū dicētis, Bonū est fratres nō māducare carnē, neq; bibere vinū, dū cupit de nouo testamento veteri aduersari, vbi dictū est, Secundū desideriu aīe tuæ occide & māduca oēm carnē: Quō ergo nūc placet ei sn̄a dēi, quā dicit, Nihil esse ingrediens in hoīem quod coinquinet eū, sed ea coinquinare quæ de hoīe procedūt? Vbi iste abscondet ab hac sn̄a? Quo fugiet, dicat mihi, qm̄ immunditiā carniū fugiendā, & a cibus sanctorū separadā, peruerla & superstitiosa imaginatione cōueniēte præcipit? Certe. nisi verū est nō coinquinare illa quæ ingrediuntur in hominē, cū magno errore immūdas esse dicūt eas Manichæi, cū hoīes carne vescūtur. Si aut immūde sunt tāles esce, qd de isto testimonio facient quod Euangelica & diuina autoritate prolātū est, vbi dñs dicit, non coinquinari hoīem ijs quæ ingrediuntur in eū sed ijs quæ procedūt de illo? An forte dicturi sunt, sicut solent dicere, cū scripturarū eos vrget autoritas: hoc capitulū a corruptoribus scripturarū insertū esse Euangelio? Cur ergo Adimantus hoc capitulo teste vritur, & inde conatur vetus testm̄ oppugnare, vnde ipse prosternitur? Cū. n. qui quā catholicus Christianus vtriusq; scripturæ venator & intellectōr ei responderit, hæc non esse contraria: q̄ ille de quorundā carnibus animalū, qbus nō esse vescēdū, populo adhuc carnali præceptum est, ad significatiōem posita sunt humanorū morū: quos ecclesiā quæ corpus est domini, in suæ vnitatis vinculum

*Ingulat
Adimantus
suo gl.
dim. c. 15.
Leuit. 11*

Mat. 15.

Rom. 14.

Deu. 12.

H

culum stabile & sempiternū recipere nō pōt
tanquā immundas escas respuens, & in sua
viscera nō cōuertens: vt oīa illa præcepta car
nali populo imposita futurā disciplinā spiri
talis populi prophetarent. Et ideo non ea re
pugnare sn̄æ dñi, qua verissime dicit, nō co
inquinari hoīem ijs quē p̄ escā ingrediūtur
in eū. Illa. n. sn̄a seruis onera imponit, ista
vero liberis iugū excutit seruitutis. Et illa tñ
sic dicta est vt seruorū onera, fidē prēnūciēt
liberorū. Omnia. n. sicut dicit Apostolus in
figura contingebant illis: scripta sunt autem
p̄ nos, in quos finis seculorum obuēnit. Si
ergo in figurā cōtingebant quæ patiebātur,
in figurā accipiebāt quæ monebantur. Cum
ergo ista rñdero, & hoc modō non esse con
traria duo ista capitula de singulis testamen
tis collata monstrauero., quid iste facturus
est, cōtra quē dicit grauissimū testimoniū te
stis, quē cōtra aduersariū ipse produxit? Ipse
enim cōmemorauit de Euangelio testimo
niū domino dicente, nō coinquinari hoīem
ijs escis quē ingrediūtur in eū: & ipse a carni
bus abstinentum tanquā ab immūdis escis
monere & docere nō cessat: & tñ sensit quā
tā plagā sibi infligeret, & quāto ictu reper
cussus se ipse fauciaret. Nequis enim eum in
terrogaret & diceret, Quō ergo prohibe
tis carnibus vesci, si dominus dicit, sicut tu
ipse cōmemoras, nihil est ingrediens hoīem
coinquinans eū, sed ea quē procedunt de eo
coinquinant: voluit quasi adhibere medici
nā sine causā in mortifero vulnere. Sic. n. po
suit ipsum Euangelicū testimoniū, In Euan
gelio, inquit, dicit ad turbā dñs, Audite & in
telligite. Nihil est ingrediēs in hoīem coin
quinans eū: & cetera. Quod ergo cōmemo
rauit dominū hoc ad turbam dixisse, nihil ali
ud ostendit, nisi nō se ignorantia, sed mali
tia fecisse quod fecit: vt postea diceret audi
toribus suis, ad turbā dominū ista locutū es
se, nō ad paucos sanctos, quales se videri vo
lunt: & qm̄ suos auditores tanquā adhuc im
mūdos permittit carnib. vesci, sibi aut̄ quasi
iā mundis cū sceleratū neq; nefarium esse ar
bitrātur, hoc etiā dominū sensisse videatur,
q̄ non paucos sanctos, sed turbas ista docue
rit. O hominē pessimū, securū de negligē
tia generis humani ad occultādas deceptio
nes suas. Nō. n. credebat aliquem existere qui
arriperet: Euangelium, & cum scientia lege

ret, & inueniret hominē in ipsis pratis, qui
bus greges suos dominus pascit, laqueos in
cantis & minus prouidis abscondētē. Nā de
his verbis cōmoti discipuli, & nō credentes
proprie, sed potius figurate dominū locutū
fuisse, cū diceret nō coinquinari hoīem ijs q̄
per cibos ingrediuntur in eū, qm̄ Iudæi erāt
etiā ipsi discipuli, qui fugiendos quarundam
carniū cibos a pueritia institutū acceperāt,
accedentes ad eū dixerūt ei, Scis quia Phari
sæi audito hoc verbo scādalizati sunt? At ille
respondens ait, Omnis plantatio quam non
plantauit pater meus cēlestis eradicabitur. Si
nīte illos, cecisunt, & dūces cecorum. Cecus
aut̄ si ceco ducatū pręstet, ambo in foveā ca
dunt. Cū ergo infidelitatē Iudæorū plantatio
nem appellaret, quā nō plantauit pater cēle
stis, tamen adhuc Petrus putās esse illā para
bolam, & propterea reprehensos Iudæos &
cecos dictos, q̄ eam intelligere non potue
runt, respondens dixit ei, Edissere nobis para
bolā istā. Et ille manifestissime ostendens nō
esse parabolā, sed propriam locutionem: di
xit ad eos, Adhuc & vos sine intellectu estis?
Non intelligitis, quia omne quod in os in
trat, in ventrē vadit, & in secessum emitti
tur? Quæ autem procedunt de ore, de corde
exeunt, & ea coinquinant hoīem. De corde
enim exeunt cogitationes malę, homicidia,
adulteria, fornicationes, furta, falsa testimo
nia, blasphemie, hæc sunt quæ coinquinant
hominē. Nō lotis autē manibus manducare,
nō coinquinat hominē. De non lotis autem
manibus Iudæi mouerant quēstionē, cuius
occasione dominus generaliter de ijs quē in
os intrant, & in ventrē vadūt, & in secessum
emittuntur, hoc est de alimentis nostris dixit
sententiā. Quanquā ergo cōuocatis ad se tur
bis eū dixisse scriptum sit, Non quod intrat
in os coinquinat hoīem, sed quod procedit
ex ore: tamen iste quod timore hoc adiderit,
verbis suis quibus hmōi testimonium cōme
morauit satis apparet, sicut paulo ante dictū
est, vt haberet quod rñderet eis qui sibi qōnē
mouissent, Cur primates Manichæorum ne
fas sibi esse existimāt carnibus vesci: videli
cet & illud quod dñs ait, turbis tñ, non ele
ctis concessisse videretur. Sed cum ex conse
quentibus declaratum sit etiam Petro seor
sum interroganti, audientibusq; discipulis,
quos utiq; ad culmen ecclesiæ producebat,
ita

1. Cor. 10.

L
Mat. 15.Mat. 15.
Marc. 7.

M

ita rñdiffe dñm, ut neq; per parabolā se illa dixisse testatus sit, & ad oēs pertinere mon-
strauerit, non habent isti unde auferāt cibos
de faucib. hominū, & eos laqueo superstitionis
astringant. Fortassis aliquis eorū dicat,
Ediffere ergo quid significet caro porci, &
cameli, & leporis, & milui, & corui, & cete-
rorū, a quib. abstinendū in lege præcipitur.

A Nolo, quia longū est. Sed fac me non posse,
nunquid p̄p̄ea nullus potest? Et sunt iam uo-
lumina innumerabilia in quib. ista exposita
sunt. Nobis tñ ad eos refellendos satis est, q̄
eas obseruationes umbrā esse futurorū, non

Col. 2.

ego, sed Apostolus dicit, cū ēt seruiliter ob-
seruari, sed tñ aliquid significare declarat di-
cens, Nemo ergo uos iudicet in cibo, aut in
potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ,
aut sabbatorū, q̄ est umbra futurorū. Illa ita-
que futura q̄ illis obseruationib. significabā-
tur, posteaquā per dñm Iesum Xpm uene-
runt, ablata sunt seruiles obseruationes: sed
earū interpretationes tenentur a liberis. Quic-
quid. n. futurā ecclesiā significauit, Prophe-
tia est. Habes autē eundē Apostolū dicentem,

1. Thef. 5

Sp̄m nolite sp̄nere, Prophetiā nolite extin-
guere: oīa legite, quæ bona sunt tenete. Le-
genda est ergo scriptura diuina, & sp̄s sancti
dispensatio cognoscenda, & intuenda Pro-
phetia: & reiicienda carnalis seruitus, & libe-
ralis intelligentia retinenda. De eo q̄ scriptū
est in Deuteronomio, Obserua & sanctifica
diē quē præcepit tibi dñs, Sex dieb. labora-
bis, & facies omne opus tuū, septima uero
die sabbati epulare dño Deo tuo, nullū fa-
ciēs opus ipse tu, aut filius tuus, aut filia tua,
aut puer tuus, aut puella tua, bos tuus, aut a-
nus tuus, oīa iumenta tua, & colonus tuus.

Profely-
tus quō
duplo fi-
lius gehē-
ne. c. 16.
Dent. 5.

Gm. 17.

Sic autē quiescet seruus tuus & ancilla tua,
quēadmodū & tu. Memento qm̄ seruus fui-
sti in Aegypto, & eruit te dñs Deus tuus in
manu potenti & brachio excelso. Idcirco p̄-
cepit tibi dñs custodire diē septimū. Et iterū
in Genesi scriptū est, quēadmodū Abrahæ de
circūcisione loquitur, Testm̄ meū custodi,
B inquit, tu & semen tuū, q̄ erit post te: hoc est
testm̄ meū q̄ seruabis inter me & te & semē
tuū. Omne masculinū circuncides in car-
ne præputij ipsorū: & sit hoc signū testamēti
inter me & uos. Octaua autē die circuncides
oēs masculos in gente uestra, ut ēt dñatum &
cōparatum circuncidatis præter alienigenā,

& hoc erit testm̄ in gente uestra. Et oīs mas-
culus qui nō circuncidet præputiū suū, per-
det animā suā de media plebe, quia testm̄
meū dissoluit. Hæc oīa uerba ueteris testi-
monij de nouo testō aduersetur proponit Adi-
mantus, & cōtraria esse affirmat ea quæ dñs
dicit in Euāgelio de profelyto, Vē uobis scri-
bæ & pharisei, hypocritæ, qui circumciditis ma-
re & terrā, ut faciatis unū profelytū, & cū fe-
ceritis, erit filius gehennæ, multo plus quam
estis uos. Quasi uero p̄p̄ea dñs profelytum
dicat filium gehennæ, quia circuncidit &
sabbatū obseruat, & non potius quia Iudæo-
rum prauā conuersationē cogit imitari,
non qua obseruant præcepta legis, sed qua
faciunt contra legē. Quod alio loco de his
apertissime dicit, ubi ait, q̄ reiiciunt manda-
tū Dei, ut suam constitutionem confirment:
quia cū lex præceperit honorari patrem &
matrē, instituerunt ipsi quō exhonoretur pa-
rentes. Et itē cum eis dicit, Vē uobis scribæ
& pharisei qui habetis clauē regni cēlorū,
nec ipsi intratis, nec alios permittitis intrare.
Vel cū alio loco præceperit audientib. ut di-
ctis phariseorū & scribarū obtēperarent, fa-
cta uero eorū non imitarentur. Ait. n. Super
cathedrā Moysi sedent, quæ dicūt facite, sed
quæ faciunt, facere nolite: dicunt. n. & non
faciunt. Quo loco & auctoritatē legis, quæ
per Moysen data est, confirmat dñs, & tñ ca-
uendos & fugiēdos esse mores eorū qui legi
quā acceperant non obtēperabant, apertissi-
me ostendit. Istis autē peruersitatib. suis facie-
bant, ut cū aliquis gentilis ad legē eorū tran-
sisset, i. factus esset profelytus, haberet mores
eorū & fieret filius gehennæ, multo plus quā
ipsi essent. Dabant. n. magnā operam ut Iu-
dæus fieret aliquis ex gentib. & Iudæū factū
cogebant iūos mores pessimos imitari. Ne-
que illud q̄ de Apostolo tanquam contrariū
cōmemorat, potuit aduertere Adimātus Ma-
nicæus, omnino non esse contrariū, quia to-
tus eius oculus non ad inquisitionem, sed ad
reprehensionē scripturæ intentus erat. Com-
memorat. n. dicentē Apostolū. Circuncisus
aliquis uocatus est, nō adducat præputium.
D In præputio quis uocatus est, non circuncidi-
datur: quia præputiū nihil est, & circūcisio
nihil est, sed obseruatio præceptorum Dei.
Quid. n. manifestius quā hoc Apostolū præ-
cipere, ut unusquisque sicut uocatus erat sic
maneret?

Mat. 23.

C

Mat. 15.

Mat. 23.

Mat. 23.

1. Cor. 7.

maneret? Aduenientibus. n. rebus quarū erāt
vmbraē illę obseruationes, id actū est, vt ostē
deretur in ipsis vmbis nō esse spem ponē-
dā, sed in ipsis reb. quas illā vmbraē significa-
bant esse venturas, i. Christū & Ecclesiam. Et
p̄p̄ea illa iā oīa inania erant: nec tñ ea tanq̄
noxia remouenda, sed tanquā superflua con-
tēnenda Apostolus p̄cepit: vt si quis Iudeus
Christo credidisset, p̄p̄ offensionē suorū nō
prohiberet in ipsis superfluis remanere, nec
tñ in eis salutē suā constitutā putaret: non. n.
signa illa, sed ea q̄ his significatur in salutē
introducūt. Ideoq̄ p̄rputiū nihil est, & cir-

Galat. 5. cuncisio nihil est, sed obseruatio mandatorū
Dei. Et q̄ alio loco ait, Vtinā & abscondant
qui vos conturbant, nō quia circuncisio cō-
traria est Euāgelio dicit Apostolus, sicut Ma-
nichēi putant: sed illud est Euāgelio contra-
riū, vt quisq̄ rē deserens, quā per illā vmbraē
figuratur, ipsius vmbraē sequatur inanitatē.
Quod volebant qui gentib. in Christū credē-
tib. iugū circuncisionis imponebant quasi
ad salutē necessariū, cum iā non esset vmbra
in corpore figurāda, sed res ipsa in corde ge-
stāda. Et q̄ dicit, Dies obseruatis, & sabbā-
ta, & solēnitates, timeo vos ne frustra labo-
rauerim in vobis: non sic scriptū est vt Adi-
mantus ponit. Non. n. noīat ibi sabbatū Apo-
stolus, dicit. n. Dies obseruatis & annos, &

Galat. 4. t̄p̄a, timeo vos, ne frustra laborauerim in vo-
bis. Sed putet esse de sabbato dictū, nunquid
& nos nō dicimus ista non esse obseruanda,
sed illa potius quā his significantur? Illi. n. ea
seruilit̄er obseruabant, non intelligentes ad
quarū rerū significationē & p̄nunciationē
pertinerent. Hoc in eis culpāt Apostolus, &
in omnib. q̄ seruūt creaturā potius q̄ crea-
tori. Nā nos quoq̄ & dñicū diē & Pascha
solēniter celebramus, & quaslibet alias Chri-
stianas dierū festiuitates. Sed quia intelli-
gimus quo pertineant, non t̄p̄a obseruamus,
sed q̄ illis significant tēporibus. Manichēi au-
tē sic ea reprehendūt, quasi nullos dies & tē-
pora obseruent. Sed cū de his interrogantur
secundū opinionē sectā suā, oīa conāt̄ur ex-
ponere, vt non ipsa t̄p̄a, sed res, quarū illa si-
gna sunt, obseruare videantur. Quas quidem
res fabulosas esse atq̄ falsissimas alijs locis
ostenditur. Nunc ad hoc dictū est, vt ore suo
cogantur fateri, posse talia rationabiliter ce-
lebrari: & ideo circuncisionē carnis & recte

impositā seruīs, & recte a liberis intellectam
esse manifestū est. Repudiamus ergo eā car-
nalem cū Apostolo, & approbamus eā sp̄iri-
talē cū Apostolo, qui sabbati quietē non ob-
seruamus in t̄p̄e, sed signū t̄p̄ale intelligimus
& ad aternā, quietem quā illo signo signifi-
catur acie mentis intendimus. Repudiamus
itaq̄ tēporum obseruationē cū Apostolo, &
temporalīū signorū intelligentiam tenemus
cū Apostolo, Duorūq̄ testorū dñiam sic
probamus, vt in illo sint onera seruorum, in
isto gloria liberorum. In illo cognoscatur
p̄rfiguratio possessionis nostrā, in isto te-
neatur ipsa possessio. Interpretatur Apōsto-
lus sabbatum ad Hebręos cum dicit, Rema-
net igitur sabbatismus populo Dei. Interpre-
tatur ēt circuncisionem cum dicit de Abra-
ham, Et signum accepit circuncisionis signa-
culū iustitię fidei. Apostolicā itaq̄ interpre-
tationē spiritaliter teneo: carnalem seruitu-
tis obseruationē libertate contemno, vtriū-
que testamenti authorē Deū venerans: qui &
veteri homini fugienti tanquā dñs apposit
q̄ timeret, & nouo redeunti tanquam pater
aperuit q̄ amaret. De eo q̄ in Exodo scriptū
est, Si aure audieris vocē meā, & facies quę-
runtq̄ p̄ceptio tibi, odero odientes te, & cō-
tristabo contristantes te: p̄cedet te angelus
meus, & adducet te ad Amorręū, & Phere-
zēū, & Chananeū, & Hiebuscū, & Gerge-
sēū, & occideris illos. Deos eorū ne adora-
ueritis, neq̄ feceritis opera eorū, sed euerisio
ne euerite illos, & delete eorū memoriam.
His verbis de veterib. libris ita cōmemora-
tis, tanq̄ cōtrariū opponit Adimantus, q̄ in
Euangelio scriptum est dicente dño, Ego au-
tē dico vobis, Diligite inimicos vestros, be-
nefacite his qui vobis maledicunt, & benedi-
cite ijs qui vos oderunt, & orate pro ijs qui
vos persequuntur. Quo loco primo illud vi-
dendū est, q̄ satis esse debuerit homini volē-
ti quasi cōtraria monstrare, q̄ de occidendis
inimicis in veteri lege scriptum esse cōmo-
nuit. Dñs enim de inimicis diligendis, vtiq̄
de hominibus p̄cepit, quos per nostrā pa-
tientiam & charitatē ad salutem posse con-
uertere, & quiuis intelligit, & exemplis s̄p̄i-
sime demonstratum est. Quid ergo sibi vult
quod adiungenda cōsequētia putauit, vbi
scriptum est, Deos eorum ne adoraueritis,
neq̄ feceritis opera ipsorum, sed euerisio
euerite

G

Heb. 4.

Rom. 4.

Ubi
tenus per
missa.
Cap. 17.
Exo. 23.

Luc. 6.

H

euertite illos, & delete eorum memoriã: nisi quia & Deos gentiũ Manichæi cogunt diligere. Et quod in Euangelio dñs ait, Diligite inimicos vestros, nõ solum ad homines, sed ad dæmonia quoq; vel etiam ad simulachra pertinere arbitratur. Quod si ita est, quis nõ

Illã detestatur amentia? Si aut non hoc arbitrantur, iste plurimũ errauit, qui superstitiones gentiũ euertendas esse præcepit in veteri testõ commemorare voluit, cũ in nouo qđ scriptũ est de inimicis diligẽdis, tãquã cõtrariũ vellet opponere. Nos autẽ neq; illud qđ de hostibus occidendis in veteribus libris illi populo dictũ est, contrariũ esse dicimus huic præcepto euangelico, quo nobis vt inimicos nostros diligamus dñs iubet: quando quidẽ inimicorũ interfectio carnali adhuc

Galat. 3. populo congruebat, cui lex tanquam pædagogus data erat, sicut Apostolus dicit. Hi vero qui tũc in illo populo sancti & spiritales homines erant paucissimi, sicut Prophætæ, quo aĩo facerẽt illã inimicorũ interfectionẽ & vtrũ eos quos interficiebãt, diligere: multũ latet indoctos & impios, qui diligunt cecitatem suã, qui qm nõ sunt idonei videre ista, mole potius auctoritatis virgendi sunt. Quid

1. Cor. 5. enim est quod dicit Apostolus, Ego quidem absens corpore, præsens autẽ spiritu, iã iudicauĩ quasi præsens, eũ qui sic operatus est, in noĩe dñi nostri Iesu Christi congregatis vobis & meo spiritu eũ potentia dñi Iesu, tradere huiusmodi satanẽ in interitũ carnis, vt spiritus saluus sit in die dñi Iesu? Quid. n. habet illa interfectio, quam multum isti exaggerant & inuidiose ventilant, nisi interitum carnis? Sed quia exposuit Apostolus quo animo faceret, satis declarauit in aliquem inimicũ vindictã eũ charitate posse procedere. Et

K tñ hic ẽt alio modo fortasse interitus carnis qui sit per penitentia põt intelligi. Ipsi autẽ legunt scripturas apocryphas, ẽt incorruptissimas esse dicunt, vbi scriptũ est Apostolum Thomã maledixisse homini a quo per imprudentia palma percussus est, ignorante qđ esset, maledictũq; illud cõtinuo venisse ad effectũ. Nã cũ ille homo, qm minister cõiuij erat, vt apportaret aq̃ exisset ad fontẽ, a leone occisus & dilaniatus est. Quod vt manifestaretur, ad aliorũ terrorẽ, canis manũ eius intulit mensis vbi conuiuabatur Apostolus: atq; ita cũ causa quæreretur a nescientibus,

eisq; penderetur, in magnũ timorem, & magnũ honorẽ Apostoli eos esse cõuerfos: atq; hinc Euãgelij exordiũ commẽdandi extitisse. Si vellet aliquis dentes, Manichæorũ in ipsos cõuertere, qđ mordaciter ista reprehenderet. Sed quia & ibi tacitũ nõ est quo animo factũ sit, videtur dilectio vindicantis. Sic enim illa scriptura legitur, qđ deprecatus fuerit Apostolus pro illo in quẽ tẽporaliter vindicatu est, vt ei parceret in futuro iudicio. Si ergo tpe noui testamẽti, quo maxime charitas cõmedatur, de pennis visibilibus diuinitus iniectus est carnalibus timor, quanto magis tpe veteris testamẽti hoc cõgruit? Sed illi populo intelligẽdũ est, quem timor legis tanquã pædagogus coercerebat. Nã hæc est breuissima & apertissima differentia duorũ testamẽtorũ, timor & amor: illud ad veterẽ, hoc ad nouũ hominẽ pertinet, vtrũq; tñ vnus Dei misericordissima dispensatione prælatũ atq; cõiunctũ. Et in veteri scriptura tacetur animus vindicantiũ, quia paucissimi spiritales diuinis reuolutionibus quid fecerent, nouerãt, vt populus cui error vtilis erat, seuerissimo imperio domaretur, & quẽadmodũ videbant, dari in manus suas interficiendos inimicos impios cultoresq; simulachrorũ sic ipsi formidarent in manus inimicorũ suorũ dari, si Dei verũ iussa contenerent, & ad cultũ idolorũ atq; impietates gentiũ laberentur. Nã & in ipsos similiter peccantes nõ dissimiliter vindicatu est, Sed omnis hæc tẽporalis vindicta infirmos animos terret, vt enutritos sub disciplina erudiat: & a sempiternis atq; ineffabiliter supplicijs possit auertere: qđ plus timet carnales hoĩes, quod in præsentĩ Deus vindicat, quã illud quod futurũ minãt. Põt ergo esse dilectio in vindicta te. Qđ vnũq; in filio suo probat, cum eũ in more, pssimos defluẽt seuerissima coercionẽ cõstringit, & tãto magis, quãro magis eũ diligit, atq; hoc mō corrigi posse arbitrat. Nõ aut occidunt filios quos diligunt hoĩes qđ eos corrigere volunt: quia multi hac vitã pro magno bono habet, & totũ quare volũt educare filios suos, in hac vita sperant. Fideles aut atq; sapientes hoĩes qđ credũt esse aliã vitã meliorẽ, & quanta possunt ex parte nouerunt; nec ipsi vindicãt occidẽdo cũ filios suos volũt corrigere, qđ i hac vita eos posse corrigi credũt, Deº aut qđ nouit qđ vnũcuiq; tribuat,

Diffin.
19. e. Sã-
ra Rema-
na, & E-
na vero.

tribuat, vindicat occidendo in quos voluerit, siue per hoīes siue occulto rerū ordine: nō quia eos odit in quantū hoīes sunt, sed in quantū peccatores sunt. Nā in ipsīs veteribus libris legimus dictū Deo, Et nihil odisti eorū quē fecisti: sed omnia, siue per pēnas, siue p prēmia iustitia moderatē disponit. Nonne Apostolus Paulus Christianis fidelib. loquebatur, cū diceret, Probet autē se homo & sic de pane illo edat, & de calice illo bibat? Qui enim man ducat & bibit indigne, iudiciū sibi manducat & bibit, nō dijudicās corpus dñi. Propterea in vobis multi infirmi & egri & dormiunt sufficiens. Si autē nos ipsos dijudicemus, nō utiq; dijudicemur. Dū iudicamur autē a dño corripimur ne cū hoc mundo damnemur. Ecce manifestū est Deū cum dilectione corrigere, non solum infirmitatibus & aegritudinibus, sed et mortibus temporalibus, eos quos non vult damnare cū mundo. Attendat hęc isti, & videant quō potuerint & impię gentes dari in manus populi, quanuis adhuc carnalis, tñ vnū Deū colētis, vt ab eo interficerētur: cū in eo tñ populo si q essent spiritalis, sine alicuius odio intelligerent dispensationē Dei: & quō nō sit contrariū quod dñs nobis in Euangelio pręcepit, vt diligamus inimicos nostros: de quibus tñ promittit ipse vindictā, cū de illo iudice similitudinē inducit, qui quotidianas interpellationes viduę mulieris petentis vt se vindicaret, quanuis esset iniustus nec Deum timens nec hoīes reuerēs, tñ sustinere non potuit, & audiuit eā, ne vltius tēdiū pateretur. Ex cuius cōparatione multo magis Deū qui est benignissimus atq; iustissimus dixit vindicare electos suos de inimicis suis. Huic isti audeāt obijcere quēstionē, & dicāt si possunt, Quid est quod iussisti, vt inimicos nostros diligamus, & de illis nos vindicare disponis? An forte cōtra voluntatē suorū sanctorum facturū est, eos quos illi diligunt, puniendo atq; dānando? Immo ipsi potius ab ista calumniosa cęcitate cōuertantur ad Deū, & in vtroq; testamento intelligāt eius voluntatē, ne in sinistra parte inueniātur inter eos quibus dicturus est dñs, Ite in ignē eternū qui paratus est diabolo & angelis eius. Esuriui. n. & nō dediistis, mihi māducare: & cętera talia. Displicet enim istis miseris q Deus populo suo interficiēdos tradidit inimicos, & ipsi panē mendicanti dari prohibent, non inimico, sed simplici. Intelligant potius sine odio esse posse vindictā, quā pauci intelligunt: & tñ quādiū non intelligitur, tādū necesse est, vt lector in libris vtriusq; testamēti magno labore aut errore iactetur, & putet contrarias sibi esse scripturas. Quā vindictā sine odio nondum Apostoli animo ceperant, qñ irati eis a quibus non recipiebantur hospitio, qñ fuerunt de dño vtrū vellet eox petere ignē de celo, sicut Helias fecerat, quo igne homines ī hospitales cōsumerētur. Tunc rñdit eis dñs, dicēs eos nescire cuius spiritus filij essēt, & q ipse liberare venisset, non perdere: qñ illi animo inimico perdere cupiebāt eos quos volebāt igne consumi. Postea vero cū impleti essent spūsancto, & perfecti facti essent, qui iā possent etiā inimicos diligere, acceperunt potestātē vindicandi, qā iā sine odio poterāt vicari. Qua potestate Petrus Apostolus vsus est in libro quem isti non accipiunt, qñ manifeste cōtinent paracleti aduentū. i. cōsolatorio sancti spiritus quē lugentibus misit cum ab eorū oculis ipse ascendisset in celū. Cōsolator. n. tristibus mittitur secundū illā eiusdē dñi sententiā, Beati lugētes, qñ ipsi cōsolabuntur. Ipse etiam dicit, Tunc lugebunt filij spōsi, cū ablatus fuerit ab eis sponsus. In illo ergo libro vbi apertissimē spiritus sanctus, quē dñs consolatorē promiserat, venisse declaratur, legimus ad sententiā Petri cecidisse hoīes & mortuos esse virū & vxorem, qui mentiri ausi erāt spiritui sancto. Quod isti magna cęcitate vituperāt, cū in apocryphis pro magna legāt, & illud quod de Apostolo Thoma cōmemorauī, & ipsius Petri filiam paralyticā factā precibus patris & hortulani filiā ad precē ipsius Petri esse mortuā, & rñdent, q hoc eis expediebat, vt & illa solueretur paralytici, & illa moreretur: tñ ad pces Apostoli factū esse non negant. Quis autē illis dixit, Nō expediebat gentibus impijs interfici, quas traditas esse diuinitus in manus populi Iudæorū irridentes mirari se fingunt? Cū autē illa non odio, sed bono animo Apostolo fecerint, vn de isti cōuincūt animos virorū spiritaliū, qui in illo populo fuerunt, q eos oderant, qui per ipsos diuina iustitia de hac vita iubebantur auferri? Cōpescant potius temeritatē suā, & non decipiant imperitos, quibus aut non vacat legere, aut nolunt legere, aut peruerso

Pfal. 7.

verso animo legunt, & non attēdunt & misericordiam & seueritatē Dei vtriusq; testi-
 teris cōmēdari. Nā de inimici dilectione, vt
 nō reddat malū pro malo, in veterib. legi li-
 bris, Dñe Deus meus si feci istud, si est iniqui-
 tas in manib. meis, Si reddidi retribuentibus
 mihi mala, decidā merito ab inimicis meis
 inanis. Quis hoc diceret, nisi qui sciret hoc
 Deo placere, vt malū p. malo nemo reddat
 Sed hoc pfectōrū est, vt nō oderint in pctor-
 rib. nisi pctorū ipsos aut hoīes diligant, & cum
 vindicāt non vindicēt acerbitate sauitiæ, sed
 moderatione iustitiæ, ne ipsa relaxatio pctorū
 plus noceat pctori q̃ poena vindictæ. Nec tñ
 hoc fecerunt iusti hoīes nisi auctoritate diui-
 na, ne quis arbitretur passim sibi esse permissū
 necare quē velit, aut iudicio psequi, aut pœ-
 nis q̃buslibet affligere. Aliqñ autē aperte po-
 nit in scripturis ipsa diuina auctoritas, aliqñ
 aut occultat, vt & manifestis lector instruat,
 & exerceat obscuris. Certe inimicū & perse-
 cutorē suū, nimis ingrātū & nimis infestū,
 Saul regē accepit Dauid ī prātē, vtei faceret
 qđ vellet, & elegit parcere potius q̃ occidere.
 Non. n. erat iustus occidere, sed neq; prohi-
 bitus, imō etiā diuinitus audierat se impune
 facere q̃cqd veller inimico, & tñ tantā prātē
 ad māuetudinē cōtulit. Dicat mihi quem
 timuit, cū interficere noluit? Nec hoīem pos-
 sum⁹ dicere timuisse, quē acceperat in prātē,
 nec Deū q̃ dederat. Vbi ergo nec difficultas
 fuit occidendi, nec timor dilectio profecit
 inimico. Ecce Dauid ille bellator impleuit p-
 ptum Christi, qđ accepimus, vt diligamus
 inimicos. Atq; vtiā hoc imitarent isti, qui
 humanum affectum mīx, ad nescio quā cru-
 delia deliramēta torserunt. Dū. n. credūt panē
 plorare, qđ fieri non pōt, non eū porrigunt
 hoī quē plorantē vident. Fortassis dicāt, sicut
 solent cēci iactare insāna cōiuitia, meliorem
 fuisse Dauid qui pepercit inimico q̃ Deum
 qui dederit ei occidendi prātem, quasi vero
 Deus nesciret cui dederit hanc prātē. Nouer-
 rat vtiq; voluntatem serui sui, sed vt ceteris
 etiā hominib. ad imitandū innotesceret, eā q̃
 in corde Dauid iā Deo nota erat inimici di-
 lectio, dedit in prātem inimicum, quem non
 dum volebat occidi, p. certam rerum dispō-
 sitionem, q̃ per illum impleri oportebat. Ita
 & Dauid bonitas cōmendata est, vt haberent
 hoīes quod amarent, & Saulis regis malitia

ad exitum digniorem dilata est, vt haberent
 hoīes quod timerent. De eo qđ in Deutero-
 nomio scriptū est, Si aure audieris vocē dñi
 Dei tui, benedict⁹ es in agro tuo, bñdictus es
 in prato tuo, bñdictus fructus ventris tui, &
 fructus terrę tuę, & gñationes iumentorum
 tuorum, & armētum boum tuorum, & grex
 ouium tuarū, benedictus es introitu tuo &
 egressu. Huic capitulo illud dicunt in Euāge-
 lio esse contrarium, Si quis vult me sequi, ab-
 neget semetipsum sibi, & tollat crucē suā &
 sequat me. Quid. n. prodest homini, si totum
 mundū lucreē, animā aut suā detrimentū pa-
 tia? Aut quam dabit homo cōmutationē pro
 aīa suā? Sed ex illa regula ostendit nō esse cō-
 trarium, quā notū esse iam debet, carnali ad-
 huc populo congruenter carnalia & tpalia
 prēmia fuisse promissa, sed tñ ab vno Deo,
 cuius est creatura oīs & superior & inferior.
 Certe. n. ipse Adimāntus posuit testimoniū
 de Euangelio vbi dominus ait, Nolite iurare
 neque per cōelum, quia thronus eius est, ne-
 que per terram, quia scabellum est pedū eius.
 Quod qđem & in veterib. libris scriptū est,
 Cēlum mihi thronus est, terra scabellum pe-
 dum meorū. Quid ergo mirum si bona thro-
 ni sui dat spiritaliter sibi seruientib. & bona
 scabelli pedum suorum dat carnaliter sibi
 seruientib. cum spiritus superior sit & caro
 inferior, sicut superiora sunt coelestia, & in-
 feriora terrestria? Quamquam illa omnia, i.
 ager & pratum, & fructus ventris & fructus
 terrę & iumentorum, & armentum boum &
 grex ouīū possint etiam spiritaliter intelligi.
 Sed nunc ad rem non pertinet ista tractatio.
 Si autem in ipso nouo testō, cuius premium
 & hereditas ad nouum hoīem pertinet, cum
 & dñs iisdē ipsis quos vult esse rerū tēpo-
 raliū contēptores, vt in Euāgelio sibi ser-
 uiant, promittit multiplicationē earum rerū
 in hoc seculo dicens, q̃ accipient in hoc se-
 culo centies tñ, in seculo aut futuro vitam
 aternā, sicut etiā in veteri Scriptura dñs, Fide-
 li homini totus mundus diuitiarum est. Vn-
 de exultat Apostolus dicens, Quasi nihil ha-
 bentes & omnia possidentes. Si ergo in no-
 uo testamento prater aternam possessionē
 quā promittitur sanctis, huius quoque pos-
 sessionis quę transitura est, multiplicatio nō
 subtrahitur, & tanto fit vberior, quanto con-
 temptius possidet, quāto magis in veteri te-

Posse
 quomodo
 permittit
 & metia
 Cap. 28.
 Den. 28.

Mat. 16.

Mar. 8.

H

Mat. 5.

Esā. 66.

I
 Mar. 10.
 Hiero. in
 prologo
 Biblia.
 Cap. 6.
 2. Co. 6.

Psa. 143

stamento carnalis populi præmia talia esse debuerunt, ipso tñ vno & vero Deo gubernatore oñium temporum oia pro tpe moderâte & administrâte: Sed ne in solis noui testamēti libris isti arbitrent̃ hęc esse cōtēpta, audiāt Prophetam obiciētem talem felicitatem, & ad vnū dñm Deum cōfugiendum esse cantātem, ita. n. dicit, De gladio maligno erue me, & exime me de manu filiorū alienorū, quorū os locutū est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis. Quorum filii ipsorum velut nouellæ constabilitatē in iuuentute sua, Filij eorum circūpositæ & ornatę velut similitudo templi. Cellaria eorum plena, eructantia ex hoc in hoc. Oues eorū fecundę multiplicantes in exitibus suis, boues eorum crassæ. Non est ruina sepiis nec exitus, neq; clamor in plateis eorum. Beatum dixerunt populum cui hęc sunt, beatus populus cuius dñs Deus eius. Attendant ergo quō irrideat ista felicitas in hoib. impiis, & tota beatitudo in Deo solo inconcussa figat̃. Illi. n. dicunt, beatū populū cui hęc sunt, sed beatus populus cuius est dñs Deus ipsius. Quod aut̃ ē illud cōtrarium esse putauerunt huic loco veteris testamenti quod dñs ait. Oīs qui confessus fuerit me aut verba mea in gente ista adultera & peccatrice, & filius hoīs cōfitebiq̃ illū, cum venerit in gloria patris sui & laude sanctorū, quid pertineat ad contemptum rerum temporalium nō video. Quod si propterea pertinet, ne aliquis territus de talium rerū dānis, Christum cōfiteri, aut erubescat, aut timeat, Quid habent qđ dicant? Dicimus ita esse ista munera Dei, vt tñ sint infima, & in comparatione salutaris cōfessionis, non solum amittēda, sed vltro ēt proicienda, carnalib. tñ hęc amantib. & nondū capientib. promissa coele

Marc. 8.

stia, ne ab idolis & dāmonib. ista peterēt, vti liter a dño Deo esse pollicita. De eo qđ scriptū est in lege, Ego sum qui diuitias do amicis meis, & paupertatem inimicis meis. Huic suæ illud opponūt quod dñs dicit, Beati pauperes spiritu, qm̃ ipsorum est regnum coelorum. Et, Vx vobis diuitib. quia percepistis cōsolationem vestrā. Sed cur nolunt & alia in Evangelio conuerit? Vbi. n. scriptum est, Beati pauperes spū, qm̃ ipsorum est regnum celorum, ibi sequit̃, Beati mites, qm̃ ipsi hereditate possidebunt terram. Ecce habent amicos Dei hereditate terræ diuites fieri, Cū aut̃

Diuitie
quō ppe
dantur a
Christo.
Cap. 19.
Mat. 5.
Lucæ. 6.

ad tantam egestatē diues ille redigir̃, vt ab eo paupere quē neglexerat, digito breui in aq̃ tincto arenti linguæ suæ humorē stillari deprece, intelligāt quō fiant pauperes inimici Dei, & id esse cognoscant qđ in lege scriptū est, Ego sum qui diuitias do amicis meis, & paupertatem inimicis meis: nā istas diuitias tpales, & in veteri scriptura esse cōtēptas & superius docui, & innumerabilib. locis qui legere voluerit, inueniet, Vnde est etiā illud, Melius est modicū iusto super diuitias peccatorū multas. Et illud, Bonum mihi lex oris tui sup̃ milia auri & argenti. Et illud, Iudicia Dei vera iustificata in semetipsa, desiderabilia super aurum & lapidē preciosum multū. Et illud, Beatus vir qui inuenit sapientiam, et immortalis qui videt prudētiā. Melius est. n. illā mercari, q̃ auri & argenti thesauros, Preciosior est. n. lapidib. optimis, non resistit illi vllū malū, bñ nota est oib. appropinquatib. ei, & eis qui cōsiderant eā diligēter, Oē autē p̃ciosum nō est illi dignum. Et illud, Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus, & inuocaui, & venit in me spūs sapientiæ. Et p̃posui illā regnis & sedib. & honestatē nihil esse dixi ad cōparationē ipsius, Nec cōparaui illi lapidē p̃ciosum, qm̃ oē aurū in cōparōne ipsi⁹ arena est exigua, & tanq̃ lutū æstimabitur argentū ad illā. Hęc isti si aut legerent aut non implegerent, viderent oia in vtriusq; testi scripturis, & ad expetendū, & ad fugiendū, & ad sumendū, & ad reiciendū, sibi cōcordantia & suis gradib. ordinata. De eo quod scriptū est in lege, Si ambulaueritis in lege & præcepta mea custodieritis, dabo pluuia tpe suo, & p̃ducat terra fructus suos, & arbores portabunt vindemiā tuā mēsis. succedēt, & factio vindemiæ, & saturabimini, & sedebitis in pace in terra vestra, & dormietis, & non erit q̃ vosterreat. Et p̃dā oēm beluā ex terra vestra, & persequemini inimicos vestros & cadent ante vos in gladio, & insequent qnq; ex vobis centū, & centū ex vobis p̃sequēt decē milia, & concident inimici vestri ante vos in gladio, & veniā & bñdicā vos, & multiplicabo vos, & disponā vos. Manducabitis vetus qđ inueterauit, & p̃uicietis vetus ante nouū. Nā neminē oportet postulare a nobis vt hęc ostendamus, q̃ congruenter illi populo Deus promiserit. Multa. n. de hac re dixim⁹, & cui parua sunt, nimis tardus est. Sed tñ q̃ etiam

Luc. 16.
Psal. 36.
M
Psal. 118.
Psal. 18.
Prov. 3.
Sapiē. 7.
De nō habendo et in xonit.
Cap. 20.
Lu. 26.
A

Mat. 10. huic loco de nouo testō dicunt esse contrariū, illud videlicet quod dñs ait, Nolite portare aurū neq; argentū, neq; nūmos in zonis vestris, nō perā in via, neq; duas tunicas, neque calciamēta, neq; virgā, dignus est. n. opere rarius mercede sua, quid mirū si hęc Euāgelistis donauerat? Nunqđ in hoc ministerium populus Iudaicus vocabat? Quæ tñ oīa spiritaliter p̄serutanda sunt, ne ipse dñs oīb. impiis contra sua p̄cepta secisse videat, qui ēt loculos habebat, q̄b. ad necessarium victum pecunia portabat. Nisi forte dicturi sunt in zonis habere pecuniā, peccatum esse, in loculis aut, nō esse p̄ctm. Nō aut ista iussa, sed p̄missa esse Apostolis ex hoc intelligitur, qđ **Aet. 18** Apostolus Paulus manib. suis operatus victū **1. Co. 10.** q̄rebat, nō abusus ea p̄tate sicut ipse loquit, quam dñs Euāgelistis dedit. Quod. n. p̄mittitur a dño, etiam facere non licet, quod aut iubet, nisi fiat peccatum est. Addunt ēt de illo diuite cui Deus dixerat, Stulte, hac nocte animam tuam expectā, quæ aut p̄parasti cuius erunt? Et dicunt non minus huic capitulo legis esse contrariū, cū in isto inanitas irrita sit vanq̄ latitū, qui incerta illa p̄ certis habuit, populo aut Israel certam faciebat illā pollicitationē oīporētia pollicēti. Vnde Apostolus Paulus scribēs ad Timotheum, diuitibus seculi huius quos nouerat in ecclesiā membris h̄re suum locum, ita loquit, Diuitib. huius seculi p̄cipe, non superbe sapere, neq; sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo uiuo, qui p̄stat nobis oīa abundanter ad fructum, benefaciunt, diuites sint in operib. bonis, facile tribuant, cōicent, thesaurizent sibi fundamentū bonum in futurū, vt apprehendant verā vitā. Quis hic non intelligat non esse culpabile h̄re ista, sed amare & spem in eis ponere, & ea p̄ferre, aut ēt conferre veritati, iustitiā, sapientiā, fidei, bonę cōscientiā, charitati Dei & proximi, q̄b. omnib. aīa pia diues est in secretis suis corā oculis Dei? **I** Sed vt diligat, Deus, qui diligenter. se ista cū ēta & inuisibilia & eterna largit, i. seipsū his omnib. plenum donat dilectorib. suis, Vt ergo ipse diligat, illo etiam tpe quo carnalis aīa, carnis videlicet affusib. implicata, nisi temporalia desiderare nō nouit, persuadendum illi est, quod etiam ista Deus dat homini, q̄a & verum est, & vtilissime credit hoc populo Israel factum esse per illas pollicita

tionēs, quas imperitissime miseri deridēt, vt etiam in ipsis infimis reb. q̄no possent Deum diligere affluerent, q̄uis prius ibi operetur timor, Quæ tamē oīa dona tpalia figurę sunt donorum eternorū, & illa de inimicis victoria p̄signat victoriā de diabolo & angelis eius. Et quod isti adiecerunt quasi contrariū viteri testō quod Apostolus loquit, Deū nō pugna & dissensione, sed pace delectari, sciāt talē Deū p̄dicari in scripturis illis, cui pacem suam nemo possit auferre, non qualem ipsi p̄dicant qui timens ne irrueret bellum regionib. suis, membra sua longe misit, vt peregrina bella tolerarent & postea liberari atque purgari victa & inquinata non possent. In natura vero humana, q̄ peccato in inferio ra defluxit, ita Deus pace delectat, vt non relinquat libramēta iustitię, nec pacem quam diligit velit calcari a peccantib. sed amari a certantib. apprehendi a victorib. & ea carnalib. figurata promittere, spiritalib. aperta mōstrare. De eo quod scriptum est in Deutero. Maledictus omnis qui in ligno pependerit: Licet t̄pe a Manichęis ista quattio ventilata sit, non video tñ quid habeat huic sn̄e cōtrarium quod ex euangelio Adimātus opponendum putauit, vbi dñs ait, Si vis perfectus esse, vende oīa quęcunq; possides & diuide pauperib. & tolle crucē tuam & sequere me. hic p̄terquam q̄ crucem nominat, nihil attendit esse contrarium ei quod dictum est, Maledictus omnis qui in ligno pependerit, quasi vero talem crucē possit quisq; tollere & sequi dñm. Sed illa tollitur cum sequimur dñm, de qua dicit Apostolus, Qui autē Iesu Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum passionib. & concupiscentiis. Tali. n. cruce vetus homo. i. vetus vita perimitur, quam de Adam traximus, vt qđ in illo fuit volūtariū, in nobis fieret naturale. Quod ostendit Apostolus dicēs, Enimus & nos aliq̄ natura filii irę sicut & ceteri. Si ergo vetus vita de Adā, vnde & nomine veteris hominis uetus vita significatur, quid absurdum habet q̄ in veterem hoīem maledictum prolatum est, quem dñs suspendit indigne? Quia ex ipsa successione mortalitatem gessant, de virgine Maria mortaliter natus habens carnem non peccatricem, sed tamen similitudinem gerētē peccati, quia mori poterat, & mors de peccato est. Vnde est etiam illud, Scientes quia ve-

1. Co. 14.

M

Christus
quō male
dictus.

Cap. 21.

Deu. 21.

Mat. 19.

Gala. 5.

Eph. 2.

A

Rom. 8.

Rom. 9.

- tus homo noster simul confixus est cruci cū illo, vt euacuet corpus peccati. Nō ergo dñs per linguam Moyſi famuli Dei, ſed mors ipſa meruit maledictū, quam dñs noster ſuſcipiendo euacuauit. Mors itaq; illa pepēdit in ligno, quā p mulierem ad hoīem ſerpentina perſuaſione puenit. Vnde etiam ſerpentē, ad ſignificationem ipſius mortis, Moyſes in eremo exaltauit in ligno. Et qm̄ a mortiferis cupiditatib. per fidem ſanauit crucis dñi, qua cruce mors ligno ſuſpenſa eſt, p ea qui ſerpētum morſib. venenabant, conſpecto ſerpēte qui fixus erat atq; exaltatus in ligno, continuo ſanabant. Huic ſacſo ipſe dñs atteſtatus eſt dicens, Sicut. n. Moyſes exaltauit ſerpentē in eremo, ita exaltari oportet filiū hoīs. Suſcipiendo aut̄ ignominioſiſſimum apud hoīs mortis genus dñs noster Ieſus Chriſtus, hoc eſt mortem crucis, cōmendauit nobis dilectionem ſuam, vt merito Apoſtolus diceret, accēdens nos in eius charitatē, Chriſtus nos redemit de maledictō legis, factus pro nobis maledictū, Scriptū eſt. n. Maledictus oīs qui pēdet in ligno, vt nō ſolū nullam mortē, ſed et nullum mortis gen^o Chriſtiana libertas ſicut Iudaica ſeruitus formidaret. De hoīe quem lapidari Deus iuſſit, qui ſabbato inuentus eſt ligna colligere, dñs in euāgelio vbi hominis manū aridam ſanauit die ſabbati, diuinū op^o fecit, nō humanum, nec ab ocio receſſit qui iuſſit & factum eſt. Et ideo nō eſt ſimile hoc factum ligna colligenti, qđ facere cum inuentus eſſet homo die ſabbati, iuſſu Dei lapidatus eſt. De ſeruili aut̄ obſeruatiōe ſabbati, & de vindicta tpaliſ mortis, ſā multa dicta ſūt. Sicut enim tpe charitatis bonitas, ſic tpe timoris ſeueritas Dei maxime commendat. Et cū adhuc non oporteret ante aduentum dñi nudare populo legitimarum ſacra figurarū, non inuitabātur figurata intelligere, ſed iuſſa cogeant implere, nondum enim Deo inhārebant per ſp̄m, ſed per carnē legi ſeruiebāt.
- G** Miror aut̄ q̄ iſti plangunt lapidatum hoīem Dei praecepto, qā contra iuſſa legis ligna cōllegit, & non plangunt arefactam ſcūlneam verbo Chriſti, quā contra nullam praeceptum fecerat, cum talem aīam arboris eſſe credant, qualem hoīs. De eo quod ſcriptum eſt, Mulier tua ſicut vinea frondeſcēs, & filii tui vt nouellae oliuarum in circumitu menſe tuae, & videbis filios filiorū tuorum, & ſcies
- qā hoc modo benedicti hō qui timet dñm. Hoc per Prophetā figuratē dictum, & ad ſignificationem eccleſiē pertinere Manichēi non intelligūt, & putant contrariū eſſe qđ in Euāgelio dñs de ſpadonibus ait, qui ſeipſos caſtrant p p regnū cēlorum. Sed nos iam & de viro & de vxore & de ſpadonibus quātum ſatis ſuit in tertio capitulo diſſeruiſimus.
- De eo quod ſcriptū eſt apud Salomonē, *Formica imitare formicā, & intueri diligentia eius, quia ab æſtate tempore vſque ad hyemem colligit ſibi alimonias, Neque hoc intelligūt Manichēi ſpiritualiter eſſe accipiendū, & putant praeceptum eſſe vt theſaurizemus in terra, vt etiam curemus hāc horrea, quā ſine vilo praecepto multum homines implere feſtinant. Et ideo illud Adimantus ex Euāgelio dicit aduerſum eſſe huic ſententiā, vbi dominus ait, Nolite cogitare de craſtino. Sed neque hoc intelligunt ad id pertinere, vt temporalia nō amemus, neque timeamus ne nobis deſint neceſſaria, & propter ipſa conquirenda vel Deo vel hominibus ſeruiamus. Nam ſi hoc ideo dictū eſt, vt non ſeruetur panis in craſtinum, magis hoc implent vagi Romanōrum, quos paſſiuos appellant, qui annona quotidiana ſatiato ventre: aut donāt ſtatim quod reſtat, aut proſiciunt, quā vel domini diſcipuli, qui etiam cum ipſo domino cēli & terre in terra ambulantes oculos habebant vel Paulus Apoſtolus, qui hominū terrenorum contemptor, ſic tñ gubernauit ea quā praeſenti vitæ erant neceſſaria, vt et de viduis praeceperit dicens, Si quis fidelis hēt viduas ſufficienter tribuat illis, vt nō graueſ eccleſia, quo veris viduis ſufficere poſſit. Sed tñ illud de formica ita poſitū eſt, vt quēadmodū illa aſtate colligit vnde in hyeme paſcat, ſic vnusquīq; Chriſtianus in rerū tranquillitate, quā ſignificat aſtas, colligat verbū Dei vt in aduerſitate & tribulationib⁹, q̄ hyemis nomine ſignificant, habeat vnde ſpiritualiter viuat. Non enim in pane ſolo viuit homo, ſed in omni verbo Dei. Si autem hoc eos mouet, q̄ in terra cōdit formica qđ colligit, irascantur etiam illi, theſauro quem dominus in agro dicit inuentum. De eo qđ ſcriptū eſt in Oſee, Da illis ventrem vacuū, & vbera arida mortifica ſemē ventris ipſorū ne pariant. Et hāc prophetica locutio eſt utiq; figurata. Nā & ventrem non carneum intelli.*

intelligunt in Euangelio cum legūt, Flumina aqua viua fluent de ventre eius, & vbera quādam hēbat Apostolus cum diceret, Lac vobis potum dedi, nō escā. Et iterū, Factus sum paruulus in medio vestrū, tanq̃ si nutritrix fouens filios suos. Et Galat, ad carnalia declinātes iterū parurit donec Christ⁹ in eis formet. Et ideo huic pphetice snē nō repugnat qđ Adimātus posuit ex Euāgelio, q̃ in resurrectione a mortuis, neq̃ nubent, neq̃ vxores ducunt, neq̃ morient, sed sunt vt angeli Dei. Nā hoc est vtiq; qđ accipiunt etiā spadones, de qb. Esaias loquit, Locum nominatū multo meliorem filiorum & filiarū, nomen eter nū dabo eis inquit. Ne ergo arbitrenr in solo Euangelio tale premiū promitti sanctis, ventremq; vacuū & vbera arida, & mortificatū semē ne pariant, intelligant de his esse dictū de qb. dicit Apostolus, Sicut lambres & Mā bres resisterunt Moyši, sic & isti resistunt veritati, hoīes mente corrupti, reprobi circa si dem, sed vltra nō proficient, dementia. n. eo rum manifesta erit oībus sicut & illorū fuit. Cum ergo vltra non proficient, tūc hēbunt ventrem vacuum, & vbera arida, & mortifi catum semē, In qua snia se isti tanq̃ in specu lo dignent inspicere. De eo qđ scriptum est in Amos propheta, Si fieri pōt vt ambulātes duo in via minime se agnoscant, & leo sine prēda ad catulum suum reuertat, si decidet auis sine aucupe in terram, si tendunt musci pulam sine cā vt nihil capiāt, si dabit sonum tuba in ciuitate vt plebs non terreat, ita etiā malum aliquod in ciuitate non perpetratur quod dñs non faciet. Malum hoc loco non peccatum, sed poena intelligēda est. Duplici ter enim appellatur malum, vnum qđ homo facit, alterum quod patitur poena. De penis ergo loquebatur Propheta cū hoc diceret.

I Diuina enim prouidentia cuncta moderāte & gubernante, ita homo male fecit qđ vult, vt male patiat quod non vult. Sic autē isti ac cusant Prophetam ista ita dicentem, quasi in Euangelio nō legerint, Nonne duo passerēs affe uenient, & vnus ex his non cadit in ter ram sine patris vestri volūate? Ita ergo Deus malum facit quod non ipsi Deo malum est, sed eis in quos vindicat. Itaq; ipse quantum ad se pertinet bonum facit, quia omne iustū bonum est, & iusta est illa vindicta, & ideo non est cōtrarium quod Adimantus obicit dixisse dominum, Arbor bona fructus bonos facit, mala autē arbor malos fruct⁹ facit. Quā uis. n. malum sit gehēna damnatio, iustitia tñ Dei bona est, & ipse fructus est ex arbore bo na. Ille autē malis peccatorum suorū thesaurizat sibi iram in die irā & reuelationis iusti iudicii Dei, q̃ reddet vnicuiq; secundū opera sua. Quāq; istā duarū arborum manifestissime in similitudine duorū hoīum positā sint. i. iusti & iniusti, qā nisi quisq; voluntatem mu tauerit, bonum operari nō pōt. Quod in no stra potestate esse positū alio loco docet vbi ait. Aut facite arborem bonā & fructū eius bonū: aut facite facite arborem malam & fru ctum eius malum. Illis. n. hoc dicit qui puta bant se bona loqui posse cū essent mali, hoc est, bonos fructus facere cum essent arbores malā. Sic. n. & subiungit, Hypocrite, quō po testis bona loqui cū mali sitis? Mala ergo ar bor, fructus bonos facere non pōt, sed ex ma la fieri bona pōt, vt bonos fructus ferat. Fui stis enim aliquando tenebrā, inquit Aposto lus, nunc autem lux in dño. Tanquam si dice ret, fuistis aliqñ arbores malā, & ideo nō po teratis tunc nisi malos fructus facere, nūc autē lux in domino, i. etiam facti estis arbores bo nē, date fructus bonos, quod sequit̃ dicens, Sicut filii lucis ambulate. Fructus. n. luminis est in omni iustitia & veritate, probantes qđ sit beneplacitum domino. Nam in ipso Euā gelii capitulo si non studio maleuolentiē fu geret Adimantus, posset aduertere quomo do dicatur Deus malum facere: ibi enim ait dominus, q̃ etiam iste commemorauit. Om nis arbor quē non facit fructus bonos, exci detur & in ignem mittetur. Hęc sunt mala q̃ Deus facit, i. peccatoribus poenas, q̃ in igne mittit arbores quę in malitia perseverantes fieri bonę noluerunt, cum hoc ipsis arbori bus malum sit. Deus autem, vt sape dixi, non dat fructus malos, quia iustitię fructus est vindicta peccati. De eo quod in Esaiā Pro pheta scriptum est, Ego sum Deus qui facio pacem & constituo mala. Etiam hoc eadem regula soluitur. Non enim reprehendit Adi mantus q̃ dixit Deus, facio pacem, sed q̃ di xit, cōstituo mala, cū Paulus Apostolus hęc duo similiter vno in loco etiam latius tracta uerit dicens, Vides ergo bonitatem & seueri tatem Dei, In eos qđem qui ceciderunt seue ritatē, in te autē bonitatem, si permanseris, in

bonitate, alioquin & tu excideris, & illi si nō permāserint in incredulitate inferent, Potēs est. n. Deus iterum inferere illos. In hoc sermone Apostolico satis apparet bonitas Dei, secundum q̄ dixit Esaia, Ego sum Deus qui facio pacem, & seueritas, secundum q̄ dixit, confutatio mala. Simul etiam ostendit in nra p̄tate esse, ut vel inferi bonitati ipsius, vel excidii seueritate mereamur. Non ergo est Esaie cōtrarium Euāgelium, sicut patet vel potius putari cupit Adimantus, vbi dñs ait, Beati p̄ficiēti, q̄ia filii Dei vocabunt. Vel ex ipsa. n. parte debuit agnoscere, etiam Esaia scire filios Dei esse pacificos, q̄a per eū dixit Deus, Ego sum qui facio pacem. Sed cū alia parte ad male intelligēdum oculū fixit, in altera se ipse excēcauit. Qd si velle alius similiter cecus dicere bonum esse vultū testm̄, vbi dicit Deus, Nolo mortem peccatoris, q̄tum vt reuerat & viuat, malum autē esse nouū testm̄: vbi dicit Christus, Atē in ignem aeternum, qui p̄p̄ paratus est diabolo & angelis eius, nō tē in foueam cadens omnes qui sequerent in doctos & scripturarum ignaros in imperitię cecitatem germināte malitia secum pariter precipitare? Qui autē loco pio legit, & in nouo testamento inuenit quod isti accusant in vetere, & in vetere quod laudant in nouo. De eo quod scriptum est in Esaia, Et factum est eo anno quo mortuus est Ozias rex, vidi dñm sedentem in sede altissima, & plena erat dom⁹ glorię ipsius, & in circumitu seraphin stabant, senas alas habentes, & binis quidem operiebant faciem ipsius, binis vero pedes. Huic loco illud opponit Adimātus quod ait Apostolus, Regi autē seculorum inuisibili honor & laus in secula. In qua q̄one querendū est, qd ei visum fuerit, vel in illa visione Esaia binas alas pratermittere q̄b. volabant seraphin. dicentes, Sanctus, sanctus, sanctus dñs Deus sabaoth, vel in Apostoli verbis non totum dicere. Nam ita dicit Apostolus, Regi autē seculorum inuisibili, incorruptibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorū. An forte timuit ne Trinitatis commemoratio cōmenderet Prophetam lectori, & aliquid magnum ibi latere suspicaret? Ter enim dñs sanctus, sanctus, sanctus dñs Deus sabaoth. In Apostolo autem forte vidit, q̄ si dixisset, incorruptibili Deo, responderet illi, quod nūc istis dicimus. Quid ergo incorruptibili Deo

factura erat gens tenebrarum si cū ea pugna re noluisse? Aut si forte mendosos codices legerat, aut iste mendosus est vbi nos ipsū Adimātum legimus, non est diutius de re dubia differendum, sed iā querendū est quō & Propheta dixerit vidisse se Deum in sede altissima, & Apostolus Paulus verū dixerit, inuisibile Deum. Interrogo itaque istos vtrum inuisibilia possint conspici: Si dicunt posse, qd ergo calumniant si Deum inuisibile Prophetā conspexerit? Si autē dicunt non posse, ipsi Apostolo potius calumniētur si audent, qui ait, Inuisibilia. n. Dei a constitutione mundi per ea que facta sunt intellecta conspiciunt. Ipse. n. dixit esse inuisibilia, & ipse rursus dicit, conspiciunt. Nōne hic cogunt fati oculis corporeis esse inuisibilia, mente vero esse visibilia? Sic igit & Propheta Deū qui corporaliter inuisibilis est, non corporaliter sed spiritualiter vidit. Nā multa genera visionis in scripturis sanctis inueniunt: Vnum fm oculis corporis, sicut vidit Abraham tres viros sub ilice Mambrē, & Moyses ignē in rubo, & discipuli transfiguratum dñm in monte inter Moysen & Heliam, & cetera huiusmodi. Alterum fm quod imaginamur ea quę per corpus sentimus: nā & pars ipsa nostra cum diuinitus assumit, multa reuelantur, non per oculos corporis, aut aures, aliamve sensum carnalem, sed tñ his similia, sicut vidit Petrus discum illum submitti ē ccelo cū variis animalib. Ex hoc genere est etiam Esaia, quod imperitissime impii reprehendunt. Nō enim Deum forma corporea circumterminat, sed quemadmodum figurate non propriē multa dicuntur, ita etiam figurate multa monstrantur. Tertium autem genus visionis est secundum mentis intuitum, quo intellecta conspiciuntur veritas atq; sapientia, sine quo genere illa duo quę prius posui, vel in fructuosa sunt, vel etiam in errorem mittunt. Cum enim ea quę siue corporeis sensibus, siue illi parti aīę quę corporalīū rerum imagines capit diuinitus demonstrat, nō solū sentiunt his modis, sed etiā mente intelligunt, tūc est p̄fecta reuelatio. Ex hoc tertio genere est visio illa quā cōmemorauī dicente Apostolo, Inuisibilia. n. Dei a constitutione mūdi p ea quę facta sunt intellecta conspiciuntur. Hac visione videt Deus, cum per pietatē fidei & per agnitionem Dei, morū optimorū corda

I. Re. 22.

I. I. 3.

Mat. 5.

Exec. 18.

E. 33.

Mat. 25.

Deus q̄no

uisibilis et

inuisibilis

Cap. 28.

Esa. 6.

I. Ti. 1.

Rom. 1.

Varia ge

nera vi-

sionum.

Gen. 10.

Exod. 3.

Mat. 17.

Acto. 10

Rom. 1.

Daniel. 5 mundatur. Quid enim profuit Balchafari regi, quod manum scriberem ante oculos suos in pariete cōspexit? Cui visioni quia non potuit adiungere mentis aspectum, querebat adhuc videre quod viderat. Tali autē acie luminis quia ista intelligunt, Daniel prädixit, mēte vidit, quod ille viderat corpore. Rursum illa parte animi, quae imagines corporum capit, vidit somnium Nabuchodonosor rex, & quoniam non habebat idoneum oculum mentis ad melius videndum quod viderat, id ad intelligendum quod viderat, ideo ad interpretandum vitum suum, aspectum quāsiuit alienum, eiusdem. *Daniel.* 2 Cui tamen aperienti, ut certam commodaret fidem, etiam ipsum somnium vo sibi diceretur exegit. Daniel autem reuelante sancto Dei spū, & quid ille vidisset in somnis ea parte vidit, quae corporum capiunt imagines, & quid significaret, mēte cōspexit. Non est autem Propheta veri Dei & summi, qui oblata diuinitus visa, vel solo corpore, vel etiam illa parte spūs videt quae corporum capiuntur imagines & mēte hō videt. Sed plerumque in scripturis sic posita inueniuntur quemadmodum visa sunt, non etiam quemadmodum intellecta sunt, ut mentis visio in qua totus fructus est exercendis lectoribus seruaretur. Sed ex multis quae aperte sunt scripta, manifestatur nobis quomodo illa intellexerint quae sic in libris posuerunt quomodo figura te illis demonstrata sunt. Ad duo enim genera illa visionis, pertinent figuratae demonstrationes, ad mentis autem, id est, ad intelligentiae visionem simplex & propria pertinet reuelatio rerum intellectarum atque certarum. Omnia tamen haec genera mirificis & ineffabilibus distributionibus exhibet atque moderatur spiritus sanctus summā incommutabilis, quae sapientiae. Sed isti miseri, sunt qui calumniantur Prophetae dicenti quod Deus videbit, obuiantes Apostolicam sententiam, ubi inuisibilem dixit, Si enim alter obiciat huius Apostolico verbo euangelicum verbū, quo dominus ait, Beati mundicordes, quoniam ipsi Deum videbunt, quomodo responderunt posse inuisibilem videri? Verbo enim premunt imperitos, & quatenus inuisibilis Deus dictus sit, & sic cognoscunt, cognoscunt. Tanta est perniciēs animorum qui cum vincere homines volunt, ab errore conuincuntur.

D. A. V. R. E. L. I. I. A. V. G. V. S. T. I. N. I.
Hipponensis Episcopi, Aduersus
Faustum Manichaeum.

LIBER PRIMVS.

Austus quidam fuit gente Afer, ciuitate Mileuitanus, eloquio suauis, ingenio callidus, secta Manichaeus, ac per hoc nefando errore peruersus. Nouerā ipse hominem quēdamodū eum cōmemorauit in libris Cōfessionū mearū. Hic quoddā volumē edidit aduersus rectā Christianā fidem & catholicā veritatē. Quod cum venisset in manus nostras, lectumque esset a fratribus, desiderauerunt, & iure charitatis per quod eis seruimus, flagitauerunt, ut ei rēderemus. Hoc aggrediar nūc in noīe atque adiutorio dñi & Saluatoris nostri Iesu Christi, ut oēs qui hęc legent, intelligant quod nihil sit acutum ingenium & lingua expolita, nisi a dño gressu hominis dirigant. Quod multis etiam tardioribus & inualidioribus occulta equitate diuinae misericordiae praestitum est, cum multi acerrimi & facundissimi, de ferto adiutorio Dei, ad hoc velociter & pertinaciter current, ut a veritatis via longius aberrarent. Commodum autem arbitror, sub eius nomine verba eius ponere, & sub meo rñsionem meam. Faustus dixit: Satis superque in lucem iam traductis erroribus ac Iudaice superstitionis, simul & semichristianorum abunde detecta fallacia, a doctissimo, si & solo nobis post beatum patrem nostrum Manichaeum studendo Adimanto, non ab re visum est patres charissimi hanc quoque breuia vobis & concina responsum pro callidas & altutas cōferentium nobiscum, propositiones scribere, quo cum iidem vos ex more parētis sui serpentis captiōis circumuenire quāstionculis voluerint, & ipsi ad respondendum vigilantē eis sitis instructi. Ita enim fiet ut ad ea ipsa quae proposuerint religati, vltius huc atque illuc vagari non possint. Ac ne profusa confusāve oratione legentium inundarentur ingenia, tam breuiter quam distincte ex aduerso sibi ipsorum atque nostrorum verba constitui. Augustinus respondit. Tu semichristianos cauendos putas, quod nos esse dicis: nos autem pseudochristianos cauemus,

Prologus
Cap. 1.

G
Lib. 5. Cō
sec. 3. cū
sequen.

Psal. 36.

Cap. 2.

I. Retra.
Cap. 21.

H

Cap. 3.

quod vos esse ostēdimus. Nam qđ semis est, ex quadam parte imperfectū, ex nulla tñ salsum est. Quid ergo si aliqd deest fidei eorum quos circumuenire conamini, nunqd ideo id qđ eis adest destruendū, ac non potius id qđ deest austruendum est? Sicut ad quosdam imperfectos loquens Apostolus ait, Gaudēs & videns vestram conuersationem, & id qđ deest fidei vestrae. In Christo cernebat utiq; quandam fabricam spiritalem, sicut alibi dicit, Dei edificatio estis, & in ea cernebat vtrūque, & vnde gauderet, & vñ satageret. Gauderet ex eo qđ iam edificatum videbat, satagebat ex eo qđ vsq; ad culmen perfectionis adhuc edificandū esse sentiebat. Itaq; nos reuera catholicos nōdum perfectos, sed quodammodo, vt dixisti, semichristianos quos fallatis & seducatis vestra peruersitate infectamini. Sed si qui adhuc etiam tales sunt, si vos pseudochristianos esse intellexerint, quāuis captiosis quæstionum vestrarum propositionib. propter id quod eorum fidei deest, respondere non possint: non tamen sequēdos: sed deuitandos vos esse cognoscunt. Sicut ergo vestra intētio est semichristianos quos decipiat inquirere, sic nostra intētio est pseudochristianos vos ostendere, vt non solum Christiani peritiores vos conuincendo prodant, sed & imperitiores vos cauendo proficiāt. Cur autē serpētem patrem nostrū dixisti? An excidit tibi, quomodo homini pręceptū in paradiso dedit, & laudare serpētem qđ ei per suum cōsiliū oculos aperuit? Puto iustum esse vt serpētem illum diabolum a vobis laudatum, tu potius agnoscas parentem tuum. Nam ille te filium etiam modo vituperatus agnoscit.

B LIBER SECVNDVS.

Favstus dixit. Accipis Euāgeliū? Et maxime. Proinde ergo et nātum accipis Christum? Nō ita est? Neque enim sequitur, vt si Euāgelium accipio, id circo & nātum accipiam Christum. Cur? Quia Euāgelium quidem a prädicatione Christi & esse coepit & nominari, in quo tamen ipse nusquam se nātum ex hominibus dicit. At vero genealogia adeo non est Euāgelium, vt nec ipse eius scriptor ausus fuerit eam Euan-

gelium nominare. Quid enim scripsit? Liber generationis Iesu Christi filii Dauid, Non ergo liber Euāgelii Iesu Christi, sed liber generationis. Quippe ibi & stella inducit quæ confirmat Genesin, vt recte Genesidum hoc magis nuncupari possit quā Euāgelium. At denique Marcus qui generationem scribere non curauit, sed prädicationem tantum filii Dei, quod est Euāgelium, vide quam sit competenter exorsus, Euāgelium, inquit, Iesu Christi filii Dei, vt hinc satis abūdeque appareat genealogiam nō esse Euāgelium, Nam & in ipso Matthæo post inclusum Ioānem in carcerem: tunc legitur Iesum coepisse prädicare Euāgelium regni. Ergo quicquid ante hoc narratum est, genealogiam esse constat non Euāgelium. Alioquin quid impediēbat, & Mattheum ponere Euāgelium Iesu Christi filii Dei, nisi quia improbum putant genealogiam vocare Euāgelium? Quapropter si iam tibi distinctum satis est quod vsque nunc ignorasti, longe aliud esse Euāgelium quā genealogiam, scias me ut dixi accipere Euāgelium, i. prädicationem Christi. De quo quicquid iam perrogare volueris, omisis generationib. quære. Aut si & de ipsis conserre est animus, nō equidem reculo, cum sit mihi magna & de his respondū copia. Sed tu disce interrogare quod primum est: Videris enim mihi nunc scire velle non vtrum Euāgelium accipiam, sed vtrum generationes. Augustinus respondit. Certe interrogasti te ipsum velut ex persona nostra, vtrum acciperes Euāgelium, & respondisti, maxime. Rursusque interrogasti, vtrum acciperes Christum nātum, & respondisti, Non ita est. Hanc. s. causam subiiciens, quia generatio Christi nō pertinet ad Euāgelium, Quid ergo respondebis Apostolo dicenti, Memor esto Christum Iesum resurrexisse a mortuis ex semine Dauid secundum Euāgelium meum? Vides certe quā nescias vel te nescire fingas, quid sit Euāgelium, nec ex doctrina Apostolica, sed ex vestra errore nomines Euāgeliū. Aut si hoc appellas Euāgelium quod Apostoli appellauerunt, aberras ab Euāgelio qui non credis Christum ex semine Dauid, qđ Apostolus in suum Euāgelium prädicari testatus est. Quod autē erat Apostoli Pauli euāgelium, hoc etiam ceterorum, Apostolorum, & oīum fidelium dispen-

Mat. 2.

Mar. 1.

a. l. pręrogare

Cap. 2.

2. Tim. 2

Colo. 2.

1. co. 3.

Gene. 2.

4.

Cap. 1.

Mat. 1.

1. Co. 15. *Cap. 4.* spensatorum tanti sacramenti. Hoc enim ali-
bi dicit, Siue ergo ego, siue illi sic prædica-
mus, & sic credidistis, Non. n. oēs illi euange-
lium conscripserunt, sed tñ oēs euangelium
p̄dicauerūt. Narratores q̄ppe originis, facto-
rum, dictorū, passionū dñi nostri Iesu Chrī,
proprie dicti sunt Euangelistę. Nā & ipsum
nomen si q̄ramus quid Latine interpretetur,
bonum nuncium dē Euangelii, vel bonaan-
nunciatio. Quod q̄dem cum aliqd bonū an-
nunciat, semper dici p̄t, proprie tñ hoc vo-
cabulū obtinuit illa q̄ dixit annunciatio Sal-
uatoris. Si aut̄ alia vos annunciat, extra euā-
gelium vos esse manifestum est. Vtique sunt
aduersus vos paruuli quos appellatis semi-
christianos, si matris charitatis vocem sibi ex
ore apostolico personantē audiāt, Si q̄s vo-
bis annūciauerit, prater q̄ qđ annunciauim⁹
vobis, anathema sit. Cū ergo ipse Paulus ēm
euangelii suum annunciauerit Christum ex
femine David, vos qui hoc negatis, & aliud
annūciatis, anathema sitis. Quis nō aut̄ videat
q̄ta cecitate dicat, q̄ nusq̄ se Christus natum
ex hoīb. dicat, cum penē nunq̄ se filium hoīs
taceat? Sed videlicet dodissimi hoīes, profer-
tis nobis ex armario vestro, nescio quem pri-
mum hoīem qui ad gentem tenebrarum de-
bellādam, de lucis gente descēdit, armatum
aquis suis, contra inimicorū aquas, & igne
suo, contra inimicorū ignē, & ventis suis,
contra inimicorū ventos. Cur non ergo &
fumo suo, cōtra inimicorū fumum, & te-
nebris suis, contra inimicorū tenebras, sed
cōtra fumum aere, vt dicitis, armabat: & cō-
tra tenebras luce? An q̄a mala sunt fumus &
tenebrę, nō ea potuit h̄re bonitas eius? Bona
ergo sunt illa tria, aqua, ventus, ignis. Cur er-
go ea potuit h̄re malitia gentis aduersę? Hic
rñderis. Sed aqua illa gentis tenebrarū mala
erāt, q̄ vero primus homo attulit bona erat,
& ventus illius malus, huius aut̄ bonus. Ita &
huius ignis bonus, cōtra malū ignē illius di-
micauit. Cur ergo & contra malū fumū non
potuit asferre summum bonum? An in fumo
vestra mēdacia tanq̄ fumus ipse euanescent
atq; deficiūt? Certe primus homo vester cō-
tra naturā contrariā bellum gessit. Cur q̄q;
illis clementis, q̄ in contraria gente cōfingi-
tis, vnum allatū est de diuinis regnis cōtrariū
lux cōtra tenebras? Cetera. n. quatuor non
sunt cōtraria. Nā nec aer fumo est cōtrarius,
multominus aquę aqua, & ventus vento, &
ignis igni. Iam vero illa sacrilega deliramē-
ta quis audiat, q̄ primum hoīem vestrū dici-
tis ēm hostium voluntatē, quo eos caperet
elemēta q̄ portabat mutasse atque vertisse, vt
regnū qđ dicitis falsitatis, in sua natura ma-
nēs, non fallaciter dimicaret, & substantia ve-
ritatis mutabilis appareret, vt falleret? Huius
primi hoīs filium, credi vultis dñm Iesum
Christum. Huius commētię fabulę, filiam
dicitis veritatē. Hunc primū hoīem quē lau-
datis, q̄a mutabilib. & mēdacib. formis cum
aduersa gēte pugnavit, si verū dicitis, nō imi-
tamini, si autē imitamini, & vos mentimini.
Quapp̄ dñs & Saluator noster Iesus Chr̄s,
verus & verax Dei filius, verus & verax hoīs
filius, qđ vtrunq; de se ipse testat, & de vero
Deo diuinitatis æternitatē, & de vero hoīe
carnis originē duxit. Nō nouit apostolica do-
ctrina primum hoīem vestrum, audite apo-
stolum Paulū, Primus homo, inq; de terra
terrenus, secundus homo de cōlo cōlestis.
Qualis terrenus, tales & terreni, qualis cōle-
stis, tales & cōlestes. Sicut & portauim⁹ ima-
ginē terreni, portemus & imaginem eius qui
de cōlo est. Primus itaq; homo de terra terre-
nus, ille Adā de limo formatus. Secundus aut̄
homo de cōlo cōlestis, dominus Iesus Chri-
stus, q̄a filius Dei venit ad carnem, qua susce-
pta & homo exterius fieret, & Deus interior
pmaneret, vt & filius Dei verus esset, per quē
refecti sumus. Cur ergo primum hoīem ve-
strum cōmenticiū, nescio vnde produci-
tis, & primum hoīem quē doctrina aposto-
lica docet, non vultis agnoscere? An vt com-
pleatur in vobis qđ ipse Apostolus ait, A ve-
ritate q̄dem auditum suum auertentes, ad fa-
bulas aut̄ conuertentē. Paulus annūciat primū
hoīem de terra terrenū, Manichęus annūciat
primū hoīem non terrenum, nescio qb. falla-
cib. elementis quinq; vestitum. Et Paulus di-
cit, Si quis vobis annunciauerit praterquam
quod annunciauimus vobis, anathema sit. Er-
go ne Paulus mendax sit, Manichęus anathe-
ma sit. Quod autem etiam stellę calumnia-
mini, qua Magi ad Christum infansem ado-
randum perducti sunt, non erubescitis cum
vos commenticiū Christum vestrum filium
cōmenticii primi hoīs vestri, non sub stellę
testificatione ponatis, sed in stellis omnibus
colligatum esse dicatis, quia videlicet princi-
pibus

pibus tenebrarum commixtum esse creditis in illo bello, quo ipse primus homo vester cum tenebrarum gente pugnavit, vt de ipsis principib. tenebrarum tali commixtione capitis mūdus fabricaretur. Vnde ista sacrilega deliramenta vos cogunt, non solum in cēlo atq; in oībus stellis, et in terra atq; in omnib. quæ nascunt in ea confixum & colligatum atq; concretum Christū dicere, non iam Salvatore vestrum, sed a vobis saluandum, cū eum manducatis atq; ructatis. Nā & ista impia vanitate seducti, seducitis auditores vestros, vt vobis cibos afferant, quo possit liga-

Eto in eis Christo subueniri per vestros dētes & vētres. Talibus. n. auxiliis eū solui & liberari prædicatis, nec saltem totum, sed adhuc licet exiguas sordidasq; reliquias eius in stercore remanere contenditis, vt in aliis atque aliis rerum corporalium formis iterum atq; iterum implexæ implicatæque teneantur. Et si mūdo stāte solui & purgari nō potuerint, iam illo igne vltimo quo ipse mundus ardebit, soluant atq; purgent. Nec tñ etiā tūc totū Christum dicitis posse liberari, sed ei⁹ bone diuinæq; naturæ nouissimas residuasq; particulas, q̄ ita sordidatæ sunt, vt nullo modo dilui valeāt, dānari in æternum confixas globo horrido tenebrarū. Ecce q̄ se fingūt indignari, q̄ filio Dei fiat iniuria, q̄ eum natū stella demonstrasse dicat, tanq̄ Genesis eius sub tali cōstellatione sit cōstituta, cum eū ipso non tñ sub stellarū cōnexionē, sed in vinculis oīum terrenorū, & in succis oīum herbarum, & in putredine oīum carniū, & corruptione oīum ciborū, ita ligatum pollutūq; cōstituant, vt ex magna non tñ ex tota parte solui purgariq; non possit, nisi vt ab hoībus electis videlicet Manicheorū, et in porris ridiculisq; ructet. Et nos q̄dem sub fato stellarū nullius hoīs. Genesim ponimus, vt liberū arbitriū voluntatis quo vel bene vel male vi-

Fuitur, pp̄ iustū iudiciū Dei ab oī necessitatē vinculo vindicemus, q̄to min⁹ illius tpalem gnationem sub astrorū cōditione credimus factā, qui est æternus vnuerforū creator & dñs? Itaq; illa stella q̄ viderunt Magi Christo secundu carnem nato non ad decretum dñæ bas, sed ad testimonium famulabat, nec cum subiiciebat imperio, sed indicabat obsequio. Proinde non ex illis erat hæc stellis, quæ ab initio creaturæ itinerum suorū ordinem sub

creatoris lege custodiunt, sed nouo virginis partu nouum syderus apparuit, qd̄ ministeriū officii sui et ipsis Magis quærentib. Christum cum ante faciem præiret exhibuit, donec eos vsq; ad ipsum locum vbi Dei verbum infans erat, præeundo perduceret. Qui tandē astrologi ita cōstituerūt hoīum nascentium fata sub stellis, vt aliq̄ stellarum hoīe aliquo nato circuitus sui ordinem reliquisset, & ad eū qui natus est perrexisset asseuerent. Sortem q̄ppe nascentis astrorū ordini colligari arbitrant, non astrorum ordinem ob hoīs nati diē posse mutari. Quapp si stella illa ex iis erat quæ in cōlo peragunt ordines suos, quō poterat decernere qd̄ natus Christ⁹ acturus erat quæ nato Christo iussū est relinquere qd̄ agebat? Saut vt p̄babilius credit ad demonstrādum Christum q̄ nō erat exorta est, nō ideo Chrs nat⁹ est, q̄ illa exiit, sed iō illa noua exorta est, q̄ Chrs natus est. Vnde si dici oporteret, nō stellam Christo, sed Christū stellæ fatum fuisse diceremus. Ipse q̄ppe illi, nō illa huic nascēdi artulit cām. Si ergo sunt fata q̄ a fando, i. a dicendo appellata sunt, qm̄ Christus verbū Dei est, in quo antequam essent dicta sunt oīa, non cōsortium syderum fatū Christi est, sed fatum etiā syderum Christus est, q̄ & ipsam carnem sub cōlo creatā ea voluntate assumpsit, quæ etiam cōelum creauit, ea potestate deposuit, & recepit quæ etiam syderibus imperauit. Cur ergo non sit Euangeliū quod de ista generatione narratur, cum tam bona nobis annuncientur, vt per ipsam nostrā sanet infirmitas? An quia Mathæus non est ita exortus, vt diceret, Initium euangelii Iesu Christi, sicut ait Marcus, sed, Liber generationis Iesu Christi? Hoc modo nec Ioannes euangelium scripsisse dicitur, quia nec ipse ait, Initium euangelii, aut, Liber Euangelii, sed, In principio erat verbum. Nisi forte tam elegās vocabulorum fabricator Faustus fuit, vt & hoc Ioannis exordium verbidium nominauerit, propter verbum, sicut illud propter genesim genesidium ausus est appellare? Sed cur non potius cogitatus, quanta impudentia prolixas illas & impias fabulas vestras euangelium nominetis? Quid enim illic boni annunciat, vbi dicitur, Deus aduersus rebellem nescio quā cōtrariam alienam quæ naturam, non aliter regno suo potuisse prospicere atque consulere, nisi partem suæ naturæ

De Gen.
ad Iuerā
li. 2. c. 17
In medio
Sup Ioā.
Trac. 8.

Cap. 6.

Ioan. 1.
Mat. 1.

H

De naturā
boni. c.

44. et 45

De fide
cōtra ma
nichæos.

ca. 11. c.

21.

3. Pet. 3.

3. Pet. 3.

Mat. 2.

Euangelii

naturā in illius auidas fauces deuorandam mitteret, atq; ita polluehdam, vt post tantos labores, atque cruciatus non posset saltē tota purgari? Itane tam malus nūcius euāgelium est? Certe oēs qui Græce vel tenuiter nouerunt, euāgelium bonum nūcium, aut bonā annūciationem interpretant. Qūo est autem iste bonus nūcius, quandoquidē ipse Deus vobis velo sibi opposito lugere nūciatus est, donec sua membra ab illa vastatione & conaminatione reparentur atque purgentur? Quid si aliqn̄ luctum finierit, crudelis erit?

K Quid, n. de illo male meruit pars illaer^o, quæ in globo ligabitur, quæ vtique in æternum lugēda est, quæ in æternum dāmnabitur? Sed euasimus, q̄ istum nūcium quisquis diligēter aduerterit, non cogitur lugere, quia malus est, sed ridere, quia falsus est.

LIBER TERTIVS.

Cap. 1.

Austus dixit, Accipis ergo generationem? Equidē conatus diu sum hoc ipsum qualecunque est persuadere mihi quia sit natus Deus, sed offensus duorum

Mat. 1.

Lucæ. 3.

maxime Euangelistarum dissensione, qui Genealogiam eius scribūt, Lucæ & Matthæi, hēsī incertus quem nam potissimum sequer.

Fieri. n. posse putabam, vt quia præcius non sum quem mentiri existimarem, ipse diceret verum, & quem vera loqui, ipse forsitan mētitet. Infinita ergo eorum prætermissa lite, & interminabili mihi, ad Ioannem Marcumq; me cōtuli, nec impariter a duob. ad duos, & ab Euāgelistis ad eiusdem noīs professores, Quorum mihi principia interim non immerito placuerunt, q̄ nec David nec Mariā inducunt, nec Iosephum, sed Ioannes q̄dem in principio fuisse verbum dicit, & verbū fuisse apud Deum, & Deum fuisse verbū, Christū significans: Marcus vero, Euangelium, inq̄,

Ioan. 1.

Iesū Christi filii Dei, tanq̄ Matthæum exprobrās, qui posuerit filium David. Nisi forte alterum hic, & alterum ille annūciat Iesum. Hęc ergo rō est quæ ego non accipio Christum natū, Tu vero si tantus es, vt hanc mihi adimas offensionem, effice vt inter se ipsi cōueniant, & vtcunq; succumbam, quamuis nec sic q̄dem dignum erit ex vtero credere Deum & Deum Christianorum. Augustinus

Marc. 1.

Cap. 2.

respōdit. O si pio studio legisses euangelii, & ea quæ te in Euangelistis tanq̄ repugnātia mouissent diligenter querere q̄ temere dammare maluisses, vt saltem pp̄ ipsam quæ quasi prima fronte occurrit apertissimā repugnātiā cogitares, nisi aliquid illic magnum lateret, difficile fieri potuisse, vt tāta eis auctoritas in terrarum orbe præberetur, quæ sibi tot hominum doctissimorum ingenia subiugarēt. * Quid enim magnum est videre quod vidistis, alios Christi secundum carnem pro

a. l. subi-
gerent.Mat. 1:
Lucæ. 3.

M

generatores commemorari a Luca, alios a Matthæo, cum ambo Ioseph cōstituant. Matthæus ad quem terminet, Lucas a quo incipiat, qui propter quoddam cum eius matre sanctum & virginalē coniugium etiam ipse parens Christi meruit appellari, vt propter virilem dignitatem ab ipso vel vsque ad ipsum generationes contexerentur? Quid ergo magnum est quod vidistis, q̄ alium patrem habeat Ioseph secundum Matthæum, alium secundum Lucam, & alium auum secundum istum, alium secundum illum, & deinceps sursum versus vsque ad David per tam multas generationes alios ab illo enumerari? Itane tam apertam manifestamque diuersitatem, tot acuti & docti viri diuinarum scripturarum pertractatores diligentissimi non viderunt, qui quidem in Latina lingua perpauci sunt, eos autem in Græca quis numeret? Viderunt eam planē. Quid enim facilius, aut quis paululum intuens ista non videat? Sed pie cogitantes tantę auctoritatis eminentiam, latere ibi aliquid crediderūt, quod petentibus daretur, oblatrantibus negaretur, a querentibus inueniretur reprehendentibus subtraheretur, pulsantibus aperiretur, oppugnantibus clauderetur, petierunt, quęsierunt, pulsauerunt, acceperunt, inueniunt. Nempe tota in hoc quæstio est, quomodo potuerit duos patres habere Ioseph. Hoc enim si potuisse fieri demonstratur, nulla omnino causā est cur quisquam istorū Euangelistarum in diuersis generationibus enumerandis falsum dixisse credatur. A duobus enim patrimus iam non erit mirum neque contrarium, q̄ & aut duo atati & proatati esse potuerunt, & quicquid supra est vsque ad David, cuius erant ambo filii, & Salomō qui pertinet ad ordinē quem Matthæus secutus est, & Nathā qui est in sene quam Lucas exposuit.

Mat. 7.

Cap. 3.

A

- exposuit. Attēdunt enim ista nonnulli, & vidēt nō posse a duob. viris per commixtionē carnis hoīem gigni, & ideo putant istā qōnē non posse dissolui, nec intuent qđ vītatissimum atq; facillimū est, patrem cuiusq. non eum tm̄ dici a quo genitus, sed ēt eum a quo fuerit adoptatus. Neq; n. adoptionis vinculū apud antiquos alienū ab eorū morib. fuit, cū ēt feminas inuenīamus adoptasse sibi filios, nō ex vtero suo natos, sicut Sara ex Agar, & Lia ex ancilla sua, & filia Pharaonis Moysen adoptauit, ipse autē Iacob nepotes suos, filios Ioseph adoptauit. Ipsū vero adoptionis nomen plurimum valere in nostrā fidei sacro, Apostolica doctrina testat. Vnde Apostolus Paulus cum de Iudgorū meritis loqueretur. Quorū est, inq̄t, adoptio & gloria & testm̄ et legislatio, quorum patres ex qb. Christus fm̄ carnem, qui est super oīa Deus benedictus in secula. Itē dicit, Et ipsi in nobismetipsis ingemiscimus, adoptionē expectantes redēptionē corporis nostri. Itē alio loco, Cum autē venit plenitudo t̄pis, misit Deus filiū suū factū ex muliere, factū sub lege, vt eos qui sub lege erāt redimeret, vt adoptionē filiorū reciperemus. Hęc igit adoptio qm̄ sacri sit, his atq; hm̄ōi testimoniis, satis apparet. Vnicum. n. filium Deus hēt quē genuit de substantia sua, de quo dī, Cū in forma Dei esset non rapinā arbitrat⁹ est esse æqualis Deo. Nos autē non de substantia sua genuit, creatura. n. sumus, q. nō genuit sed fecit, & iō vt frēs Christi fm̄ modū nostrū * faceret, adoptauit. Itē itaq; modus quo nos Deus cū iā essemus ab ipso non nati, sed conditi & instituti, verbo suo & grā sua genuit, vt filii ei⁹ essemus, adoptio vocat. Vnde Ioannes dicit, Dedit eis p̄tatem filios Dei fieri. Cum igit ius adoptionis filiorum apud patres nostros, & in scripturis sanctis vītatū sit, quæ impietatis dementia p̄cipiat, prius Euāgelistas falsitatis arguere quod diuerlas gnationes commemorauerūt, tanquā vtraque vera esse non possint, q. cogitare & attendere, & videre quod facillimum est, quam crebra consuetudine generis humani vnus homo duos patres habere potuit, vnū cuius carne homo sit genitus, alterum cuius voluntate cum iam homo esset filius sit adoptatus? Qui si non recte dicitur pater, nec nos recte dicimus, Pater noster qui es in cēlis; ei de cuius substantia nati non sumus, sed cuius grā & misericordissima voluntate adoptati secūdum doctrinā Apostolicam & fidelissimā veritatem. Ipsum quippe hēmus, & Deum & dñm, & patrem. Deum, q. ab ipso ēt ex hoīb. parentib. cōditi sumus. Dñm, q. ei subditi sumus. Patrē, q. eius adoptione renati sumus. Facile fuit ergo religiosis perscrutatorib. diuinarū literarū aliquantum cōfiderare & videre in diuersis Christi generationib. a duob. Euāgelistis cōmemoratis: quō duos patres potuit hīe Ioseph, quorum p̄o generatores diuersi enumerent. Hoc & vos si studiū contentionis nō excēaret, facile videre possētis. Sed ab illis viris alia ēt q̄sita & inuēta sunt, cū oēs harum narrationū partes pertractaret. Hęc autē a v̄so intellectu lōgissime remota sunt. Itaq; ēt in Manichēi errore cōstituti, id qđ in reb. humanis fieri solet, vt alius carne generet filium, alius eū voluntate adoptet, ac si vnus duos patres hēat, si nō ad uerū aīo legeretis, cogitādo videre possētis. Cur autē Matth. ab Abrahā cōp̄erit, descēdēs vsq; ad Ioseph, Lucas autē Ioseph cōp̄erit ascēdēs, non vsq; ad Abrahā, sed vsq; ad Deū qui hoīem, & dato p̄cepto, p̄tātē dedit vt credēs filius Dei fieret, & cur ille in capite libri, generationes ipsas enumeraret, ille autē cū dñs Saluator a Iōāne baptizatus fuisset, & qđ sibi velit numerus gnationum fm̄ Matth. vt ter quattuordecim digerant, qb. in summā cōputatis, tñ vna minus appareat, numerus autē generationum fm̄ Lucam, qui in baptismo dñi cōmemorat, ad septuaginta & septē perueniat, quē numerū ipse dñs in peccatorum remissionē cōmendat, dicens, Non tñ septies, sed vsq; septuagies septies, nullo pacto indagare possētis, nisi aut ab aliquo catholico id audieritis, nō quolibet, sed quodā diuinarum scripturarum studioso, & quantum posset perito, aut ipsi ab errore correcti pietate catholica peteretis vt acciperetis, q̄reretis vt iueneretis, pulsāretis vt intraretis. E Quapp, qm̄ id quod Faustū de generationū diueritate permouit, q. in duob. patrib. intelligendus hic nō dñs erat, intellecta natura & adoptione solum est, frustra se vult ad duos euāgelistas conferre, & ab aliis duobus auferre, magis offensurus ad quos se cōtulisset, quam eos a quibus abstulisset. Non enim amant sancti suos electores, si suorum sociorum eos inuenerint desertores. Vnitatem enim

enim gaudent, & in Christo vnum sunt, & si alius aliquid, & alius aliud, aut alius aliter, & alius aliter, vera tamen omnes dicunt, nec sibi vllō modo contraria si pius lector accedat, si mitis legat, si non hæretico aīo vnderi xetur, sed fideli corde vnde ædificetur inquirat. Iam ergo in singulorum patrum generationes, quōs vt vnus homo duos haberet, nō est ab humano genere alienū, singulos Euangelistas narrandas suscepisse credidimus, nō est a veritate nostra fides aliena. Quocirca inter se iam Euangelistis conuenientibus, sicut Faustus promisit, vtcunque succumbite.

Cap. 6. An illud quod adiunxit, vos mouet adhuc.

F Quamuis nec sic quidem, inquit, dignum erit, ex vtero credere Deum & Deum Christianorum, quasi nos ipsam diuinam naturam ex semina vtero extitisse credamus? Nonne modo commemoravi Apostoli testimonium, vbi ait de Iudæis. Quorum patres, & ex quibus Christus secundum carnem qui est super omnia Deus benedictus in secula? Christus ergo dominus & Saluator noster, filius Dei verus secundum diuinitatem, & filius hominis verus secundum carnem, non ex eo quod est super omnia Deus benedictus in secula, ex femina natus est, sed ex illa infirmitate quam suscepit ex nobis, vt in ea moreretur pro nobis & eam sanaret in nobis. Non ex forma Dei, in qua cum esset, nō rapinam arbitratus est esse æqualis Deo, natus ex femina est, sed ex forma serui quam accipiendo semetipsum exinaniuit. Neque ob aliud exinaniisse sed dictus est, nisi accipiendo formam serui, non amittēdo formam Dei. Illa enim natura qua in forma Dei æqualis est patri incommutabiliter permanēte, suscepit mutabilem nostrā, per quam de virgine nasceretur. Vos autē, qui cum carnem Christi virginali vtero committere horretis, ipsam diuinitatem Dei non tantum hominum, sed & canum pecorumque vteris commissis, semel conceptam in vtero virginis Christi carnem non vultis credere, in quo non solum non ligatus, sed nec mutatus est Deus, & ipsam Dei partē diuinamque naturam in omnium hominum, ac bestiarum masculinis feminib. & foemininis vteris in omnibus cōceptibus per omnes terras, & per omnes aquas, & per omnes horas ligari q̄pprimi, coinquinari, & nec totā posse liberari posse prædicatis.

Austus dixit, Accipis testm̄ vetus? Si est mihi in eo hæreditas accipio, Si nō est, nō accipio. Improbitas. n. hæc quidem nimia est vsurpare tabulas q̄ te-

Cap. 1.

stetur exhæredatum. An ignoras testm̄ vetus Chananaeorū terram reprimere, sed eā tñ Iudæis, i. circuncisis & sacrificantib. & abstinentib. a porcina, ac reliquis carnib. quas im mūdas Moyse appellat, sabbata obseruātib.

Gene. 15

& 17.

& azimorum solēnitatem, ac reliqua hmōi q̄ eius ipse testator eis obseruāda mandauit.

Leu. 11.

Quæ q̄ Christianorum placere nemini, neque. n. quiscquam nostrorum ea custodit, dignum est vt cum refusa hæreditate reddam?

H

Exo. 12.

& 20.

& tabulas. Hæc ergo prima causa est: cur ego testm̄ vetus abiiciendum puto, nisi tu me prudentius aliquid doceas. Secunda vero causa est, q̄ tam etiam misera eius & corporalis ac longe ab aīe commodis hæreditas est, vt post beatam illam noui testamēti pollicitationē, quæ coelorum mihi regnum & vitam perpetuam repromittit, etiam si gratis eam mihi testator suus ingereret fastidium.

Mat. 5.

Augustinus respondit, Temporalium quidem rerum pmissiōes testamēto veteri cōtineri, & ideo vetus testamentum appellari, nemo nostrum ambigit, & q̄ æternæ vitæ pmissio regnumque coelorum ad nouum pertinet testamētum, sed in illis temporalibus figuris fuisse futurorum, quæ implerent in nobis, in quos finis seculorum obuenit, nō suspitio mea, sed Apostolicus intellectus est, dicente Paulo cū

Cap. 2.

Contra.

Adimant.

tit. ca. 3.

in fine.

de talibus loqueretur. Hæc omnia figuræ nostri fuerunt. Et iterum, Hæc omnia in figura cōtingebant illis, scripta sunt autem propter nos, in quos finis seculorum obuenit. Nō ergo vetus testamentum ad consequendas illas pmissiōes, sed ad intelligendas in eis noui

I. Co. 10.

testamenti prænuntiationes accipimus. Veteris quippe testificatio fidem nouo conciliat. Vnde dñs postea quā resurrexit a mortuis, seq̄ non solum intuentium discipulorū oculis, sed etiam contrectandum manib. obtulit, ne quid tñ cum suis mortalib. & carnalib. sensib. fallaciter agi arbitrentur, magis eos de veterū librorū testificatione firmavit, dicēs, Oportebat impleri omnia quæ scripta sūt in lege Moyse & Prophetis, & Psalmis de

Luc. 24.

Contra.

Adimant.

tit. c. 3.

& 20.

me

me. Nō itaq; spes nostra in tpalium rerū pro
missione defixa est, qñquidē nec ipsos illius
tpis s̄ctos & spiritales viros Patriarchas &
Prophetas his terrenis reb. fuisse deditos cre
dimus, intelligebant. n. reuelāte sibi spū Dei,
qd tpi illi cōgrueret, & qb. modis Deus p il
las oēs res gestas & dictas futura figuranda
& p̄nunciāda decerneret, magis q; desiderū
eorū de nouo testō erat, sed p̄sēns functio
corporalis ad significāda noua ventura pol
licitationib. veterib. p̄bebat. Ita illorū homi
nū non tm̄ lingua, sed & vita p̄phetica fuit.

B Carnalis aut̄ populus p̄missis vitę p̄sēntis in
h̄erebat. De quo tñ ēt populo nihilominus
significabant futura. Sed vos ista non intelli
gitis, q̄a sicut Propheta dixit, Nisi credideri
tis non intelligetis. Non. n. estis eruditi in re
gno cēlorū, i. in Ecclesia Christi vera catho
lica. Qd si essetis de diuitiis sanctarū scriptu
rarū, nō solū noua, sed ēt vtera proferretis. Ip
se qppe dñs dicit, Propterea oīs scribe eru
ditus in regno cēlorū similis est hoī patri
familias p̄ferenti de thesauro suo noua & ve
tera. Et ideo dū sola p̄missa Dei noua tenere
vos arbitramini, remansistis in vetustate car
nis, & nouitatē induxistis erroris. De qua no
uitate Apostolus dicit, Prophanas aut̄ verbo
rū nouitates euita, multū. n. proficiunt ad im
pietate, & sermo eorū sicut cancer serpit. Ex
quib. est Hymeneus & Philetus, qui circa ve
ritatē aberrauerunt, dicētes resurrectionem
iam factā esse, & fidē quorundā subuerunt.

Ela. 8.

Mat. 13.

2. Ti. 2.

De fide
contra
Man. 40

2. Co. 4.

C Ex qua vena falsitatis vos manare cognoscite,
qui dicitis nūc esse resurrectionem tantū
modo aīarum per p̄dicationem veritatis,
corporū aut̄ quam p̄dicauerunt Apostoli
futuram negatis. Quid aut̄ spiritualiter secun
dum hoīem interiorē, q̄ renouat in agnitio
ne Dei, potestis cogitare, cum per vetustate
carnis, & per carnaliū rerū imagines, quib.
totus error vester inuoluit, res corporeas nō
possessione teneatis, sed phātaſmate sapiatis?
Terram. n. Chanāgorū, q̄ manifesta erat, &
manifeste illi populo data est, contemnere
vos & fastidire gloriāmini, quasi nō ita ter
rā luminis describatis ex vna parte a terra gē
tis tenebrarū tanquā cuneo coarctato discif
sam, vt neq; in rerum veritate inueniat, & in
cogitationū vestrarum falsitate credatur, &
ideo nec vitam vestram datam sustineat, &
mentem vestram desiderata corrumpat.

Aufustus dixit, Accipis Euāgelīū? Cap. 1.

Tu me interrogas vtrum acci
piā, in quo idipsum accipere
apparet, quia q̄ iubet obseruo.

An ego de te q̄rere debeo, vtrū

accipias, in quo nulla accipiētis Euāgelium
vident̄ indicia? Ego patrem dimisi & matrē,
vxorē, filios, & cētera quæ Euāgelium iubet,
& interrogas vtrum accipiam Euangelium?

Mat. 19.

Nisi adhuc nescis quid sit qd̄ Euangelium

D

nuncupat. Est. n. nihil aliud q̄ p̄dicatione &

Mat. 10.

mandatū Christi. Ego argentum & aurū re
ieci, & es in zonis hīe destituti, quotidiano cō
tentus cibo, nec de crastino curās, nec vnde
venter impleat, aut corpus operiat sollicitu
dinem gerens, & quæris a me vtrū accipiam
Euāgelīū? Vides in me Christi beatitudines
illas quæ Euangelium faciunt, & interrogas
vtrum illud accipiam? Vides pauperē, vides
mitē, vides pacificū, puro corde, lugentem,
esurientē, sitientē, p̄secutiones & odia susti
nentem p̄ iustitiā, & dubitas vtrū accipiam
Euāgelīū? Non ergo iam mirū est Ioannem
Baptistā vero Iesū, & eius itē auditis operib.
quære adhuc vtrum ipse esset? Christus, cui
digne & merito Iesus nec dignatus qdem est
renunciare q̄ ipse esset, sed opera rursus ea
dem illi quæ iam dudū audierat remādauit,
Cæci vidēt, surdi audiunt, mortui resurgūt,
&c. Qd̄ ego quoq; circa te nō immerito fe
cerim, si progāti vtrum accipiam. Euāgelīū
dixero, Oīa mea dimisi, patrem, matrē, vxorē,
filios, aurū, argētū, māducare, bibere, de
litias, voluptates, hoc tibi ad interrogata fa
tis responsū puta, & beatum te futurum, si
in me non fueris scandalizatus. Sed non in
quis, accipere Euangelium hoc solum est si
qd̄ p̄cepit facias, sed vt etiā credas oībus
q̄ in eodē scripta sūt, quorū primū est illud,
q̄a sit natus Iesus. Sed nec itē est solum illud
Euāgelīū accipere, vt credas q̄a natus est Ie
sus, sed vt facias et̄ qd̄ p̄cepit. At si me idcir
co, Euāgelīū nō accipere putas, q̄a gnatio
nē p̄termitto, nec tu ergo accipis, & multo
magis non accipis, q̄a p̄cepta contēnis. Ac p̄
hoc interim pares sumus, donec discutiā
mus, & partes, aut si tibi non p̄iudicat p̄
ceptorum ista contēptio ad profitendū quin
accipias Euāgelīū, mihi quare ad hoc p̄
iudicet.

Mat. 6.

Mat. 11.

Mat. 19.

B

Cap. 2.

iudicet genealogia dānata? Quod si Euangelii accipere in duob. his constar, vt dicis, genealogias credere, & seruare mādata, qd ergo imperfectus imperfectū iudicas? Vterque nostrū eget alterutro. Sin qđ certius est, accipere Euāgelii in sola obseruatione cōstat cęlestiū mādatōrū, duplici modo improbres, qui vt dici solet, desertor arguas militē. Et tñ age, Ponamus qđ ita vis, duo hęc partes esse fidei pfectę quārū vna qđ cōstet in verbo, i. fateri Christū natū, altera vero in opere, qđ

B est obseruatio pceptōrū. Vide ergo qđ arduā ego & difficiliōrē mihi partē elegerim, tu vide qđ leuissimā & facilē, nec immerito plebs ad te confluit, a me refugit, nesciēs vñq; qđ regnum Dei non est in verbo, sed in virtute.

I. Co. 4. Quid ergo est qđ me lacelsis, si difficiliōrē si dei aggressus partē, tibi vt infirmo reliqui faciliōrē. Sed ego ad tribuendā, inqđ, salutē aīs hanc partē fidei efficaciorē puto, ac magis idoneam qđ tu reliquisti, i. Christū fateri natum. Age ergo ipsum eundem interrogemus

Cap. 3. Christum, & vñde potissimum nobis salutis oriā occasio, ex eius ore discamus. Quis hominū intrabit in regnum tuum Christe?

Mat. 7. Qui fecerit, inqđ, voluntatē patris mei qui in celis est. Non dixit, qđ me pfectus fuerit natū.

Mat. 28. Et alibi ad discipulos, Ite docete oēs gētes, baptizātes eos in nōīe patris & filii & spūscti, & docētes eos seruare oīa qđ mandauī vobis.

Ioan. 15. Non dixit, docentes eos qđ sim natus, sed, vt mādata cōseruēt. Itē alibi, Amici mei eritis si feceritis ea quę pceptio vobis, Nō dixit, si natum me credideritis. Rursum, Si feceritis mandata mea, manebitis in mea charitate. Et

Mat. 5. alia multa. Nec non & in monte cū doceret, Beati pauperes spūs, dicens Beati mites, beati pacifici, beati puro corde, beati qui lugent,

C beati qui esuriūt, beati qui persecutionē patiunt p iustitiā, nusquā dixit, beati qđ me cōfessi fuerint natum. Et in discretionē agnorū ab hedis in iudicio dīcturū se dicit iis qui ad

Mat. 25. dexterā sunt, Esuriui & cibastis me, sitiui & potastis me, & cetera, propterea percipite regnū, non dixit quia natum me credidistis, regnum percipite. Nec non & diuiti quērenti vitam eternā, Vade, inquit, vende oīa quę habes & sequere me: Non dixit, crede me natū

Mat. 19. vt in eternum viuas. Ecce igit portioni meę, quam mihi de gemina vt vultis fide delegi, vbiq; regnum, vita, beatitudo promittit, ve-

strā vero nusquā. Aut docete sicubi scriptū est beatum esse, regnum ue percepturum, aut eternam habiturum vitā, qui eum confessus fuerit natum ex femina. Interim tñ si & hęc pars est fidei beatitudinē nō habet. Cū vero eā nec partem fidei probauerimus quid fiet? Nempe eritis vos inanes, quod & ipsum vtique mōstrabitur. Sed interim hoc satis nobis est ad propositum, qđ portio hęc nostra beatitudinib. coronata sit. Cui tñ accedit & illa alia beatitudo, ex confessione quoq; sermo

D nis quia Iesum confitemur etiam Christum filium Dei viui, quod & ipse ore suo testat Iesus, dicens ad Petrum, Beatus es Simon Bariona, qđ non tibi hoc caro & sanguis reuelauit, sed pater meus qui in celis est. Quapp non iam vt putabatis vnā, sed duas easdem dem ratas fidei partes tenemus, & vtrāq; pariter beati appellamur a Christo, quia alterā earum operib. exercentes, alteram sine blasphemia pradicamus. Augustinus rñdit, Iam

supra commemorauī, quam sępe se domin⁹ Iesus Christus filium hominis dicat, & quāta vanitate Manichæi fabulam nephandi sui erroris inducant, de nescio quo commentitio primo homine, quem non terrenum sed fallacibus elementis indutum contra Apo-

I. Co. 16. stolum pradicant dicentem, Primus homo de terra terrenus, & quanta cura nos idem monuerit Apostolus, dicens, Si quis vobis annunciauerit prāterquam quod annuncia uimus vobis, anathema sit. Quapropter restat, vt filium hominis Christum ita credamus, sicut Apostolica veritate pradicat, non sicut Manichæorum falsitate confingit. Cum igitur eum Euangelistę annūciēt natum ex foemina, de domo Dauid, hoc est de familia

Gala. 1. Dauid, Paulusque ad Timotheum scribat, dicens, Memor esto Christum Iesum resurrexisse a mortuis, ex femine Dauid secundū Euāgelium meum, satis apparet quemadmodū

2. Tim. 2. Christum filium hominis credere debeam⁹, qui filius Dei per quem facti sumus, etiam filius hominis per assumptionem carnis fact⁹ est, vt moreretur propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostrā. Ideoque vtrūque se dicit, & filium Dei, & filium hominis. Vnde ne pergam per plurima,

Rom. 4. vno loco in Euangelio secundum Ioannem ita scriptum est, Amen amen dico vobis quia venit hora & nunc est, qđo mortui audient

Ioan. 5. vocem

- vocem filii Dei, & qui audierint viuēt. Sicut enim pater habet vitā in semetipso, sic dedit & filio vitam hīe in semetipso, & pātem dedit ei & iudiciū facere, q̄a filius hoīs est. Dixit, Vocem filii Dei audient, & dixit, Quia filius hoīs est. Secundum hoc enim q̄ dixit, Filius hoīs est, accepit pātem iudiciū faciēdi, Quia in ipsa forma vēturus est ad iudiciū, vt a bonis & a malis videat. In qua forma ēt ascendit in coelum, & vox illa in discipulis sonuit, Sic veniet quēadmodum eū vidistis euntē in celum. Nam fm id quod filius Dei, Deus æqualis est patri, & cum patre vnum, non videbit a malis, Beati. n. mundo corde, q̄a ipsi Deū videbūt. Cum ergo credentibus in se promittat vitam æternam, nec aliud sit credere in eū, q̄ credere in verum Christū, qualem se ipse predicat, & ab Apostolis prædicat, hoc est, & verum Dei filium & verum hoīs filium, vos Manichæi qui creditis in falsum & fallacē, falsi & fallacis hoīs filiū, cum & ipsum Deū gentis aduersę tumultu pteritum, mēbra sua misisse cruciāda, nec postea tota purganda doceris, videtis q̄ sitis alieni a vita æterna q̄ promittit Christus illis qui credunt in eū. At. n. dixit Petro confitenti eum filium Dei, Beatus es Simon Bariona. Nunqd ideo nihil promisit eis, qui in eum filiū hoīs crederēt, cum idē ipse sit & fili⁹ Dei, & filius hoīs? Habes etiā aperte vitā æternam pmissam credentib. in filium hoīs. Sicut exaltauit, inquit, Moyses serpentē in eremo, sic oportet exaltari filium hoīs, vt omnis qui crediderit in eū non pereat, sed habeat vitā æternam. Quid vultis amplius? Credite ergo in filium hoīs, vt habeatis vitam æternam, q̄a ipse est & fili⁹ Dei qui potest dare vitā æternam, q̄a ipse est verus Deus & vita æterna, sicut idem
- G** Ioannes ait in Epistola sua. Vbi etiā dicit Antichristum esse qui negat Christum in carne venisse. Quid ergo vos tanquam de mandato eius perfectione iactatis, quod ea quę in Euāgelio præcepta sunt operamini? Quid enim illa prodesse vbi nō est fides vera, et si vere implerentur a vobis? Nonne audistis Apostolum dicentē, Si distribuam omnia mea pauperib. & tradam corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest? Quid ergo vos tanquam de Christiana paupertate iactatis, cum Christiana charitate careatis? Habēt. n. inter se quam
- charitatem vocant etiam latrones, sibi debētes facinorosa flagitiosa q̄; conscientia, sed non charitatem quā commendat Apostolus vt eam a ceteris improbādis repudiandisq; fecerneret, ait alio loco. Finis autē pcepti est charitas, de corde puro, & cōscientia bona, & fide non ficta. Vnde ergo hīe potestis verā charitatem ex non fide ficta surgentem? Aut qñ vos pigebit fidē vestrā * pugnare cū mendaciis, qñ & primum hoīem vestrum, cum suis hostib. in suā naturæ veritate manentib. mutabili fallacia dimicasse prædicatis, & ipsum Christum qui dicit, Ego sum veritas speciem carnis, mortem crucis, vulnera passionis, cicatrices resurrectionis, mentitum esse suadetis? Proinde vos Christo vestro anteponi vultis, si illo mentiente, vos annūciatis veritatē. Si autē Christū vestrū sectati vultis, quis non in vobis caueat falsitatē, vt his quoq; mādatis quę vos implere dicitis, nō sit nisi sola fallacia? Quippe, cū ausus sit Faustulus dicere, q̄as in zonis non portetis, nisi forte ideo verum dixit, q̄a non es in zonis, sed & aurū in arcellis & in sacculis habeatis, nec reprehēderentur ista in vobis, nisi quia profiteremini aliud & aliter viuitis. Adhuc in rebus humanis est ille Constācius, modo iā frater noster catholicus Christianus, qui multos vestrum Romæ in domum suam congregauerat, pp implenda præcepta Manichæi, latis quidem vana & inepta, sed tñ quę magna existimatis. Quib. cum vestra infirmitas cederet dispersi estis quisq; in viam suam. Vnde illi qui in eis perdurare voluerunt. a vestra societate schisma fecerunt. Et quia in matris dormiunt matarii appellantur, a quorum stratis longe dissimiles fuerunt plumæ Fausti, & caprinæ lo-dices quę deliciarum affluētia non solū matarios fastidiebat, sed etiā domum patris sui hominis pauperis Mileuitiani. Auferte ergo perditam simulationem, si de moribus non vultis, saltem de literis vestris, ne lingua vestra cum vita vestra, tanquam ille primus homo, cum gente tenebrarum mendacibus, nō elementis, sed verbis pugnare videatur. Sed ne in homines potius non implentes ea quę sibi præcipiuntur, quam in ipsam sectam vana nissimi erroris me ista dicere quisquam reprehendat, hoc dico, talia sunt ipsa præcepta Manichæi, vt si ea non faciatis, deceptores, si autē faciatis, decepti sitis. Neque enim
- Christus

Mar. 12.

K

Cap. 7.
Mar. 5.

Christus vobis pcepit vt herbā non euellatis sed ne homicidiū perpetretis, qui discipulos suos per segetē transeuntēs & esurientes, vellere spicas sabbato nō prohibuit, vnde cōuinceret & pntēs Iudeos, & futuros Manichæos. Illos quia sabbato siebat, istos quia siebat. Sed planē Manichæus præcepit, vt ocio-
sis manib. vestris de homicidijs viuatis alienis: & illa quidē falsā sunt homicidia, sed vstra sunt vera, cū tali dēmoniorū doctrina miserās aīas trucidatis. Inest tñ ille hēreticus typhus, intolerabilisq; supbia. Vides, inq; in me xpī beatitudines illas, q̄ Euāgeliū faciūt, & interrogas, vtrū illud accipiā. Vides pauperē, vides mitē, vides pacificū, puro corde, lugentē, & esurientē, sitientē, persecutionē & odia sustinentē p iustitiā, & dubitas vtrū accipiā Euāgeliū? Si hoc esset iustū esse, iustificare seipsum, verbis suis volasset in cēlum homo iste, cum hac loqueretur. Sed ego in delicias Faustī non inuehor notas omnibus auditoribus Manichæorū, & eis maxime qui sunt Romæ: talē propono Manichæum, quā lē Constantius requirebat, cū illā præcepta exigebat impleri, non quālē videri volebat. Et illum tamen quomodo video pauperem spiritu, quia tam superbas est, vt animā suā Deū credat, nec captius erubescat? Quomodo mitem, qui tantæ authoritati Euangelicæ mauult insultare, quam credere? Quomodo pacificū, qui naturā ipsam diuinā, qua Deus est quicquid est, qui solus vere est, perpetuā pacē habere potuisse non patat? Quomodo puro corde, in quo tumultantur tā sacrilega, & tam multa fimenta? Quomodo lugentem, nisi Deū captū & ligatum, donec soluatur & euadat, ex quadam tamen parte decurtatus, quæ in globo tenebrarū a patre ligabitur, lugebit? Quomodo esurientē & sitientem iustitiam, quam Faustus in scriptis suis nō addidit: credo ne sibi deesse videretur, si eam se adhuc esurire ac sitire fateretur? Sed quā iustitiam isti esuriunt & sitiunt, quibus perfecta iustitia erit dampnatis in globo fratribus, qui nihil suo vitio peccauerunt, sed hostilitate, quo eos pater misit, inexpressibiliter infecti sunt, insuper triumphare? Qūo psecutiones & odia sustinetis propter iustitiā, quibus hæc sacrilegia prædicare & persuadere iustitia est: pro qua impia peruersitate propter Christianorū temporū mansuetudinē, quam

parua, & propē nulla patiamini, cur non cogitatis, sed tanquam cecis fatuisq; loquimini iustitię vestræ velut magnum esse vultis indicium, quod opprobria sustinetis, persecutionemq; patimini? Porro si tanto est quisq; iustior, quanto grauiora perpetitur, omitto dicere quod videre faciliū est, quam multo grauiora vobis patiantur, alijs atq; quibusq; facinoribus flagitijsq; polluti. Illud dico, si pro nomine Christi quoquo modo usurpato atq; suscepto quisquis patitur persecutionē, iam etiā veram fidē iustitiāq; tenere dicendus est: concedite vt ille sit fidei verioris & maiorisq; iustitię, quē multo vobis grauiora perpeffum potuerimus ostendere, & milia iā vobis nostrū martyrum occurrant: atq; ipsē præcipue Cyprianus, cuius etiā literis edocetur, quod in Xpm crediderit natum ex virgine Maria: pro hac ille fide, q̄ vos detestamini vsq; ad gladium mortēq; peruenit, cū gregibus Christianorū tūc ita credētib; atq; ita grauiusq; morientibus. Faustus autē cōuictus vel cōfessus, q̄ Manichæus esset, cū alijs nonnullis secū ad iudiciū pro cōsulare perductis, eis ipsis Christianis, a quibus perdicti sunt, intercedentibus lentissima pēna, si tñ illa pēna dicēda est, ī insulā relegatus est, q̄ sua sponte quotidie serui Dei faciunt, se à turbulento strepitu populorū remouere cupiētes, & vnde publica terrenorum Principū vota p indulgentiā solēt relaxare dānatos. Deniq; nō multo post inde oēs eadē solēni sorte dimissi sunt. Fatemini ergo illos fidem tenuisse veriorē, iustiorēq; vitā, qui pro ea multo q̄ vos atrociam sustinere meruerūt: aut desinere vos inde tacere, q̄ multis detestabiles sitis, sed discernite, qd sit persecutionē pati p blasphemiam, & psecutionē pati p iustitiā, & p qua istarū patiamini, in vestris libris ēt atq; ēt diligenter auerite. Quā multi autē in nrā cōmunionē veraciter faciūt ista sublimiora præcepta Euangelica, de quorū specie fallitis imperitos: q̄ multi homines vtriusque sexus ab omni cōcubitu puri atq; integri, q̄ multi experti & postea cōtinētes, quā multi rerū suarū distributores & relictores, q̄ multi ieiunij, vel crebris vel quotidianis, vel ēt incredibiliter cōtinuatis, corpus seruituti subiiciētes: q̄ multæ fraternę cōgregationes, nihil habētes propriū, sed oīa cōmunia, & hæc nō nisi ad victū & tegumē necessariā.

M

cyprianus martyr.

Cap. 8.

all. vci
rat mul-
tor a seip
simsitun-
is apo 7
licis imbu-
tos.
1. Cor. 6.
Act. 2.
4.
1. Tim. 6

Aug. Tomus Sextus. K ria:

ria, vnā animā & cor vnū in Deū, charitatis igne cōstantes; atq; in his omnibus professio nibus quā multi fallaces & perditī deprehē duntur, quā multi ēt latent, quā multi primo recte ambulātes, peruersa voluntate cito de ficiunt, quā multi in tentationibus inueniuntur, q; alio animo talē vitam adumbrata spe cie susceperunt; & quā multi humiliter & fi deliter sanctū custodiētes propositū vsq; ad finē perseuerāt, & salui fiunt. In quorū socie tate quasi dispares apparent, sed tñ eadem charitate copulantur, qui pp aliquid neceksi tudinē secundū Apostoli exhortationē habent vxores tanquā nō habētes, & emunt tā quā nō tenentes, & vtuntur hoc mundo tan quā non vtentes. His subiunguntur secundū abundantes diuitias misericordiē Dei, etiam illi quibus dicitur, Nolite fraudare inuicē, nisi ex consensu ad tempus, vt vacetis oratio ni. & iterū ad ipsū estote, ne vos tenet Sa tanas pp intēperatiā vestrā; hoc aut dico se cūdū veniā, nō secundū imperiū. Qualibus etiā idem Apostolus dicit, tā quidē omnino delictū est in vobis, qā iudicia habetis vobiscū. Et eorū portās infirmitatē, paulo post di cit, Secularia igitur iudicia si habueritis, eos qui contēptibiles sunt in Ecclesia hos collo cate. Neq; n. illi soli, qui vt sint perfecti, ven dunt vel dimittunt omnia sua, & sequuntur dñm, pertinent ad regnū celorū; sed huic mi litie Christianæ pp quoddā quasi cōmerciū charitatis subiungitur etiā quādam stipendia ria multitudo, cui dicitur in in fine, Esuriui, & dedistis mihi māducare, &c. Alioquin dā nandi erunt illi, quorū domos tā diligenti & sollicita cura cōponit Apostolus, monēs mulieres subditas esse viris suis, viros dilige re vxores suas: filios obtrēpare parentibus, parētes filios nutrire in disciplina & correptione dñi, seruos obedire cum metu domi nis carnalibus, dominos quod iustum est & equū, seruis p̄stare. Sed absit vt istos a māda tis Euāgelicis alienos, & a vita aeterna sepa randos iudicet: quia vbi ait dñs, Si quis non tulerit crucē suā, & secutus me fuerit, nō pōt esse discipulus meus: exhortans firmiores ad perfectionē, ibi statim & istos cōsolatus est dicēs, Qui receperit iustū in noīe iusti, mer cedē iusti accipiet: & qui receperit Prophe tā in noīe Prophetæ mercedē Prophetæ acci plet. Vnde nō tm̄ qui modicū vini Timotheo

dedit pp stomachū, & frequētes infirmitates eius, sed ēt qui saniori atq; fortiori calicē a que frigide porrexerit tm̄ in noīe discipuli, sicut ibi sequit, nō p̄det mercedē suā. Quid aut fallitis auditores vestros, qui cū suis vxoribus, & filiis, & familiis, & domib; & agris vobis seruiunt, si qui ista oīa nō dimiserit, nō accipiet Euāgelinū? Sed qā eis nō resurrectio nē, sed reuolutionē ad istā mortalitatē p̄mit titis: vt rursus nascant, & vita electorū vestro rū viuāt, tā vana & inepta & sacrilega, quam vos viuitis, qñ valde laudamini, aut si melio ris meriti sunt in melones & cucumeres: vel in aliquos alios cibos veniāt, quos vos man ducaturi estis, vt vris rustatibus cito purgen tur: merito eos a mādatīs Euāgelicis aliena tis, sed & vos ipsos talia sentiētes atq; suaden tes maxime ide separare debetis. Si n. hęc va nitas ad fidē Euāgelicā p̄tineret, non debuit dicere dñs, Esuriui, & dedistis mihi māduca re: sed, esuristis & māducastis me: aut, esuriui & māducaui vos. Neq; n. ex illo tā ministra tionis merito, sed m̄ vīa deliramēta, quī squā recipiet in regnū Dei, quia māducare sanctis dedit, sed quia vel māducauit quos anhelaret, vel māducatos est a quibus anhelaret in celū. Nec illi dicerēt, Dñe, qñ te vidimus esu rientē, & dedimus tibi manducare: sed dice rēt, Qñ te vidimus esurientem, & māducasti nos? Quibus ille nō rñderet, Cū vni ex mini mis meis dedistis. mihi dedistis: sed, cū vnus ex minimis meis vos māducauit, ego vos mā ducaui. Hęc portēta sentiētes & docētes, & scdm̄ hęc viuētes, audetis vos dicere Euang. p̄cepta seruare & catholica Ecclesiæ deroga re: i qua sunt tā multi pusilli cū magnis, quos vtrosq; dñs bñdicit: p̄ suis gradibus Euāgeli ca mādata seruātes & Evangelica p̄missa spe rātes. Sed vīm oculū maleuolus error in so lā paleā nr̄a legetis ducit: nā & triticū ibi ci to videretis, si & eē velleris: In vobis autē & q Manichei ficti sunt, mali sunt: & qui ficti nō sunt vani sunt. Vbi n. fides ipsa ficta est, & q ea simulate vtitur, fallit, & qui eā verā existi mat, fallit: nec ex ea pōt existere bona vita, qā ex amore suo quisq; viuūt, vel bñ vel male. Vos autē si spiritalis atq; intelligibilis boni charitate, ac nō corporaliū phātafmatū cu piditate arderetis, vt dicā, q de vobis nouis simū est, Solē istū corporeum, nō pro diui na substantia, & pro sapientiē luce coleretis.

Liber

Mat. 10.
cap. 10.

Mat. 19.

Mat. 25.

cap. 11

E

LIBER SEXTVS.

Cap. 1.

Austus dixit, Accipis vetus testm?

Gen. 17.

Exo. 20.

Deu. 5.

Leuit. 11.

Exo. 12.

F

Leuit. 23.

Deu. 22.

Leuit. 21.

Cap. 2.

Exo. 20.

Gen. 17.

G

Quo, cuius praecepta non seruo?

Puto quidē quia nec tu: nā perito-

tomen ego vt pudēdā despui, ac

si non fallor & tu. Cessationem sabbatorum

vt superuacua credo, q & tu. Sacrificia vt

idololatriā, non dubito, & tu. Porcina cer-

te nō ego sola abstineo, tu item non solā co-

medis. Ego quidē quia omnē carnem immū-

dam existimem, tu vero quia nihil immū-

dum, quo vtroq; ab vtroq; nostrū vetus de-

struitur testm. Azyma facta hebdomadas, sce-

nopegiam vterq; nostrū tanquam inutilia &

vana contempnit. Lineis vestibus nō inferere

purpuras. In adulterijs ponere vestem liniste

mam, Bouem & asinū iungere, si necesse sit,

in sacrilegijs numerare: Caluum aut rebur-

rum & similis notā hominē non constituere

sacerdotem. quia sunt hmōi apud Deum

immundi, vterq; contēpsimus: nūm nec in

secundis habuimus nec in primis: quā oīa

praecepta sunt & iustificationes veteris testi.

Quod ergo obijcis, tibi mecum cōe est: siue

crimen putandum, siue recte factū: vterq; n.

nostrum vetus respuit testm. Ergo si quid in-

ter sit inter meam fidē, quæris & tuam: hoc

quia tibi mentiri libet, & illiberaliter agere,

vt q mente oderis, verbo collaudes: ego fal-

lere non didici, q sentio loquor: tam turpius

odisse me fateor praeceptores, quam ipsa prę-

cepta. AVG. rñdit, Quemadmodū & quare

accipiatur testm vetus ab hæredibus testamē-

ti noui, iā supra diximus. Sed quia pauloan-

te de promissis eius Faustus egit, nunc autē de

praeceptis agere voluit: rñdeo istos omnino

nescire, quid intersit inter praecepta vitæ a-

gendæ, & praecepta vitæ significandæ. Exēpli

gratia, Non concupisces: praeceptū est agen-

dæ vitæ. Circuncides omnem masculū octa-

uo die: praeceptū est significandæ vitæ. Ex hac

quippe imperitia Manichei, & oēs quibus

displicent literæ veteris testi, quicquid Deus

mandauit priori populo ad celebrandū, vñ

brā futurorū non intelligentes, & ea modo

non obseruari animaduertētes, ex more pñ-

tis tēporis illa reprehendunt, q utiq; illi tpi

congruebant, quo ista q nūc manifestata sūt,

uentura significarentur. Sed quid dicturi sūt

aduersus Apostolū, qui ait, Hæc oīa in figu-

ra cōtingebant illis, scripta sunt autē pp nos, in quos finis seculorū obuenit? Ecce ipse aperit cur illę literę accipiantur a nobis, & cur illa rerū signa iā necesse non sit ut obseruentur a nobis. Cū. n. dicit, Scripta sunt pp nos: proculdubio demonstrat, quanta nobis cura legenda & intelligenda, & in quanta auctoritate habenda sint: quia pp nos vtiq; scripta sunt. Cū vero dicit, Figuræ nostri fuerunt, & in figura contingebant illis: ostendit iam nō opus esse, ut cū res ipsas manifestatas agimus figurarū prænunciandū celebrationi seruamus. Vnde dicit alio loco, Nemo ergo uos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbatorū, quæ sunt umbra futurorum. Hinc ē cum dicit, Nemo uos in eis iudicet: declarat quam non sit necesse ut iam hæc obseruentur. Cū autē dicit, Quæ sunt umbra futurorum, ostendit quam oportuerit ut illo tpe obseruaretur, quo ista quæ nobis iā manifestata eluxerunt, per tales umbras figurarū futura prædicebantur. Proinde si Manichei resurrectionē dñi iustificarentur, cuius resurrectionis dies, ex die quidē passionis tertius, post diē tñ sabbati, hoc est post septimū octauus fuit: profecto spoliarentur carnali uelamento mortaliū defideriorū: & cordis circuncisione gaudentes, non eā in carne adumbratā figuratamq; deriderent tpe veteris testamenti: quamuis iā tpe noui testamenti fieri obseruariq; non cogerent. In quo. n. membro congruentius expoliatio carnalis & mortalis concupiscentiæ figuratur, quam vnde carnalis & mortalis fēus exoritur? Sed sicut dicit Apostolus, Oīa munda mundis, immundis autē & infide lib. nihil est mundū, sed polluta sunt eorum & mēs & conscia. Itaq; isti, qui nimis mūdi sibi vident, quia illa mēbra tanquā immūda auersantur, aut auersari se fingunt, in eas infidelitatis & erroris immunditias inciderunt, ut cum detestantur circuncisionem carnis, quam dixit Apostolus signaculum iustitię fidei, in ipsis tñ carnalibus mēbris diuina Dei sui mēbra credant colligata & inquinata detineri, ut cum carnē immundā dicūt, & Deū illic ex parte, quā ibi tenetur, immundū factū dicere cōpellantur: quippe quem mundari oportere afferunt: quod donec fiat, quā tum fieri potuerit, interim nunc cum perpeti omnia q carnes patiuntur: non vñ in la-

1. Co. 10.

H

Col. 2.

Cap. 3.

Contra
Adiman
tū. c. 16.
circa finē.
Ad Ti. 1.

Rom. 4.

bore & dolore afflictionū, sed ē in voluptate corruptelarū. Ei nanq; se dicunt parcere, q̄ non concūbunt, ne nodis carnis arctius implicetur, & sordidius inquinetur. Cū ergo Apostolus dicat, Oīa munda mundis: vtiq; hominib. qui possunt in deterius voluntatis peruersitate mutari: quanto magis oīa munda sunt Deo, qui semper incōmutabilis & in cōtaminabilis permanet? De cuius sapientia diuina dictū est in eis libris, quos reprehendendo vehementius inquinamini, q̄ nihil in quātatū in eam incurrit, & attingit vbiq; p̄p suā munditiā. Quapp̄ ò immundissima vanitas, itane displicet tibi in mēbro humano, vn de humana generatio propagatur, signū regenerationis humanæ, illū cui munda sunt oīa Deū iussisse constitui: & placet tibi ē in flagitijs, q̄ illo mēbro abimpudicis hoībus perpetrantur, ipsū Deū vestrū, cui nihil est mundū ex parte suæ naturę cōmaculari atq; corrūpi? Quid.n. patitur in varijs turpib. corruptelę, quę coniugali quoq; concubitu creditis inquinari? Audete ē dicere q̄ soletis, Ergo ne deerat, vbi Deus præfiguraret signaculū iustitię fidei, nisi in illo membro? Respondetur, Cur.n. non & ibi? primo, quia omnia munda mundis, quanto magis Deo? deinde quia hoc Apostolus dixit, signaculū datum Abraham iustitię fidei, in tali circuncisione. Vos autē nolite erubescere si potestis, cū vobis dī, Ergo ne deerat Deo vestro quid ageret, ne suę naturę partē istis mēbris, quę sic despuitis, implicaret? Pudenda quidē ista dicuntur hominib. p̄p nostrę mortalitatis corruptibilē penalemq; propaginem, quę inde subsistit: quib. casti adhibent verecundiā, impudici petulantia, Deus iustitiā. Cessationē vero sabbatorū iā quidem superuacua ducimus ad obseruandū, ex quo spes reuelata est nostrę quietis æternę: non tñ ad legendū & intelligendū, quia Prophetis rēporib. cū essent ista, quę nobis hoc tpe patefacta sunt non tñ sermonib. sed & actib. præfiguranda & prænuncianda. illo signo quo legimus, res ista prænotata est quā tenemus. Vos autē vobis mihi dicatis, cur vestrā cessationē nolitis implere? Iudęi quippe sabbato suo, q̄ adhuc carnaliter sapiunt, non solū in agro fructum nullū decerpunt, sed nec in domo cōcidunt aut coquunt. Vos autē cessantes quidem expectatis quis auditorū vestrōrū p̄p vos pascen-

dos, cultello vel fascicula armatus in ortum profiliat, homicida cucurbitarū quarū vobis afferat, mirū dictū, viuā cadauera. Nam si non eas occidit, quid vos in tali facto metuitis? Si autē occiduntur cū decerpuntur, quō eis inest vita, cui purgandę atque recreandę manducando atq; ructādo, vos asseritis subuenire? Accipitis ergo viuentes cucurbitas, quas si possetis, deglutire deberetis: vt post illud vnū vulnus, in quo eas cū decerpit vester auditor, reus factus est, vestra indulgētia liberandus, sātē deinceps ad officinā aquiliculi vestri, vbi Deū vestrū illo p̄lio confractum, reformare possetis, illasq; atq; integras peruenirent. Nūc autē anteq̄ eis conterendis dentes incūbant, minutatim si hoc palato placuerit, cōciduntur a vobis, quib. tam crebris vulnerib. earū, quō vos non estis rei? Videte quēadmodū vobis expediret, vt q̄ vno die in septē faciunt Iudęi, vos quotidie faceretis & a tali ēt domestico opere cessaretis. Iā qd in igne patiuntur, vbi certe non reformatur vita, quę in eis non est? Non.n. feruens olla sancto ventri cōparari potest, & tñ irridetis, tanquā superfluum sabbati cessationem. Quāto vtiq; sanius, non solū eam non reprehederetis in patribus, qñ superflua nō fuit: sed etiam nunc, qñ iam superflua est, ipsam potius teneretis, q̄ istam vestram non significatione acceptabilem, sed errore damnabilem: quam ēt non implendo rei estis secundū opinionem vestrę vanitatis, & vani secundū iudicium veritatis? Dicitis. n. dolorem sentire fructū, cum de arbore carpitur: sentire cum conciditur, cū conteritur, cū coquitur, cum manducatur. Nō ergo debuistis vesci, nisi eis q̄ cruda & illegis possunt transuorari: vt vnū saltem dolorem cum decerpuntur, non a vobis, sed a vestrīs auditoribus paterentur. Sed dicitis, Quō subuenimus tantę vitę, si ea tñ absumimus, q̄ incocta & mollia possunt absorberi? Si ergo ista cōpensatione tam multos cibis vestrīs dolores infligitis, cur ab illo abstinētis, ad quem maxime ista necessitas cogit? Nam fructus potest & crudus comedi, sicut se nōnulli vestrī exercuerunt: vt hoc non tñ de pomis, verum ēt de omib. oleribus facerent. Si autē non vellatur, aut decidat aut quoquo mō demat ex terra vel arbore, venire ad escā nullo pacto pōt. Hoc ergo facile debuit ēē veniale, sine quo ei subuenire non

non valeretur, non illa tam multi cruciatus, quos in preparandis escis mēbris Dei vestri non dubitatis inferre. At. n. plorat arbor, cū fructus carpitur. Hoc quippe dicere nō erubescitis: certe nouit omnia vita q̄ ibi est, & presentit quis ad eā conueniat. Venientibus ergo electis, & poma carpentibus, gaudere debuit, non plorare, illū transitorium dolorem tanta felicitate compensans, & tantam euadens miseriam, si in alios incidisset. Cur ita que pomum nō decerpitis, cū decerpto tā multas plagas doloresq; ingeratis? responde te si potestis. Nec ipsa ieiunia vobis competunt: nō. n. oportet vacare fornacē, in qua spiritalē aurū dī stercoreis cōmixtione purgatur & à miserandis nexibus diuina membra soluitur. Quapropter ille est misericordior inter vos, qui potuerit ita exercere, vt nihil eius valetudini obsit, sepe crudos cibos sumere, & multa consumere. Vos autē & tantas penas escę vestre irrogando crudeliter manducatis, & à membrorū diuinorū purgatione cessando crudeliter ieiunatis. Et audetis tamen etiā sacrificia testamenti veteris execrari, & idololatriā nominare: & in hmoi sacri legijs nos quoque sociare. Vnde pro nobis prius ridemus, sic illa iā non esse in operibus nostris, vt ea tñ in mysterijs diuinarū scripturarū, ad intelligēda quę his p̄nūciata sunt, amplectamur, quia & ipsa figurę nostrę fuerunt, & omnia talia multis & varijs modis vnū sacrificiū, cuius nunc memoriā celebramus significauerunt. Vnde isto reuelato, & suo tpe oblato, illa de agēdi celebritate sublatā sunt: sed in significādī auctoritate manserunt. Scripta sunt enim propter nos, in quos finis seculorū obuēnit. Sed in eis videlicet in terfectio vos mouet animalū, cū ista omnis creatura vībus hoīum quodāmodo cōditio naliter seruiat. Sed vos, q̄ hoī mēdico esuriēti panē non porrigitis, misericordes estis in pecora, quibus animas humanas inesse creditis. Dominus etiā lesus in ea crudelis fuit, cū dēmones in gregē porcorū, cum id ab eo peterent, ire permittit? Qui etiam nondū demonstrato per passionem sacrificio corporis sui, cuidā leproso, quē mūdauerat, ait, Vade, ostende te sacerdoti, & offer, p te q̄ p̄cepit Moyses in testimoniū illis. Magis. n. q̄ & per Prophetas Deus sepe testat, nullius scilicet muneris indigere, & facile est rōne per-

spicere, q̄ nec eius rei egeat, q̄ nullius eget, cōpellat aīus humanus inquirere, qd nos p hac docere voluerit, qui vtiq; nō frustra ea, quibus nō indiget, sibi iuberet offerri, nisi aliqd in eis ostēderet, quod nobis & nosse prodesset, & talibus signis p̄figurari oporteret. Vos autē quāto melius & honestius istis, quā uis iā nostro tempori nō necessarijs, tñ significantibus aliquid & docentibus, sacrificijs subderemini, quā vobis ab auditoribus vestris viuas sanctarū animarū victimas offerri iuberetis & crederetis? Nā cū Apostolus Paulus de quibusdā propter epistolas Euangeliū p̄dicantibus cōgruentissime dixerit, Quo rū Deus venter est: quanto vos arrogantiore impietate iactatis, qui ventrē vestrum non Deū, sed quod sceleratioris audacię est, Dei mundatorē dicere non timetis? Cuius porro dementię est, pios se videri velle, quod ab animalū interfectione se temperant, cū omnes suas escas easdē animas habere dicant, quibus vt putant viuētibz tanta vulnēra & manibus & dentibus ingerunt. Cur autem si carnibus uelci nō uulcis, non ipsa animalia Deo uestro oblata mactatis, ut animę illę quas non solū putatis humanas, sed ita diuinas, ut ipsa Dei mēbra esse credatis, à carnis carcere dimittantur, & ne iterū redeāt, uestris ofonibus cōmendentur? An amplius eas adiuuatis ventre quā mente, & illa potius Dei natura saluat, quę uestris uisceribus exhalari meruerit, quā quę uestris precibus cōmendari? Propterea ergo uētri uestro pecora nō sacrificatis, quia ea uiua absumere non potestis, ut eorum animas intercessionē uestri stomachi liberetis. O beata olera, quibus & manu euulsis, & ferro cōcisis, & igne cruciatas, & dente cōtritās cōcessum est tñ, ut ad uēstrorū intestinorum aras uiua perueniant: & misera pecora, quę cum citius de corpore suo exeunt, in uestra corpora intrare nō possunt. Ita delirantes adhuc putatis, quod ideo sumus inimici ueteris testamenti, quia nullā carnē immundā ducimus, tenentes Apostoli sententiā, dicentis, Omnia munda mundis. Et illud ubi dñs ait, Nō quod intrat in os uēstrū, uos coīquinat, sed q̄ exit. Quod nō ad solas turbas dñs dixit sicut uester Adimātus, quē post Manichęū Faustū p̄cipue laudat, cū ueteri tñō calūniaret, uoluit intelligi: sed ēt remotus à turbis, hoc idem discipulis suis

Aug. Tomus Sextus. K 3 cui-

Contra
Adiman-
tū. c. 14.
Et 15. Et
de Eccle-
siasti. dog-
ma c. 31.
Leuit. 11.
Deu. 14.

evidentius & expressius elocutus est. Cū. n. hanc dñi sniam testō veteri opposuisset. Adimantus, quia in illo scripta sunt quēdā im- munda carniū, a quibus ille populus iussus est abstinere timuit ne sibi diceretur. Cur er- go vos non quasdā, sed omnes carnes immū- das existimatis, atq; ab edendis omnibus tē- peratis: cū tuiple proferas Euangelicū testi- moniū nō coinquinari hominē ex ijs, quē in os ingrediūtur, & in ventrē vadūt atq; in la- trinā emittūt. Itaq; has arctissimas, & falla- ciā suā manifestissimā veritate p̄focātes angustias conatus euadere, ait hoc dominū

F ad turbas dixisse, quasi paucis ille in secreto vera diceret, in turbas autē falsa iactaret: cum & hoc de dño credere sacrilegū sit, & om- nes qui legunt, nouerint hoc & remotis tur- bis eū planius dixisse discipulis. Quapropter q̄a exordio harū literarū suarum Faustus sic miratur Adimantū, vt ei solū praeferat Mani- chaeū, cōpendio requiro, vtrū ista dñi snia, qua dixit, Nō inquinari hominem ijs, quē in os eius intrant, vera an falsa sit. Si falsā di- cunt, cur eā tantus eorū doctor Adimātus à Christo prolata dicens, ad expugnādū testm̄ vetus obiecit? Si autē vera est, cur aduersus eā credūt se coinquinari, si quacunq; carne ves- cantur, nisi forte verū rñdere velint, & dice- re, Apostolū nō dixisse oīa mūda hēreticis, sed omnia mūda mūdis. Cur. n. non sint istis

Timo. 1.

hēc mūda, idē Apostolus sequit̄ & dicit, Im- mundis autem & infidelibus nihil est mundū sed polluta sunt eorū & mens & cōscientia. Vnde reuera Manichēis oīno nihil est mun- dū, quandoquidē etiā ipsam Dei substātiā vel naturā, non solū coinquinari potuisse, sed etiā ex parte coinquinatā esse contendūt nec solū coinquinatā esse, verū etiā ex omni parte recuperari mundariq; non posse. Vn- de mirū est, quod ita se dicāt immūdas om- nes carnes existimare, & ob hoc ab eis absti- nere, quasi aliquid existiment esse mundum, non solū esearū, sed omniū creaturarū. Nam & ipsa olera & poma & oēs fruges & totam terrā & celū commixtione gentis tenebra- rum perhibent inquinata. Vtinam ergo & in ceteris cibis errori suo congruerent, atq; ab ijs, quā immunda dicunt, omnibus abstinē- do, fame potius morerentur, quā tales blas- phemias pertinaciter loquerentur: nam se corrigere atq; emendare nolentibus, hoc ei-

se vtilius quā is nō intelligat? Testamento au- tem veteri vbi quidā cibi carniū prohiben- tur, cur non sit contraria ista sententia, qua dicit Apostolus, Omnia mūda mundis: &, Omnis creatura Dei bona est: si possunt, in- telligant hoc Apostolū de ipsis dixisse natu- ris: illas autē literas p̄p quasdā p̄figuratio- nes tēpori congruentes animalia quadā, nō natura, sed significatione immunda dixisse. Itaq; verbi gratia, si de porco & agno requi- ratur, vtrūq; natura mundū est, quia omnis creatura Dei bona est: quadā vero signifi- catione agnus mūdus, porcus immundus est: tanquā si stultū & sapientē diceret, vtrūq; hoc verbū naturę vocis & literarū & sylla- barū, quibus constat, vtiq; mundū est: signi- ficatione autē vnū horum verbum, quo dici- tur stultus immundū dici potest: non natura sui, sed quoniā quiddā immundū significat. Et fortasse quod est in rerū figuris porcus: hoc est, in rerum genere stultus, & tam illud animal quam ista dux syllabę, quod dicitur stultus quiddā vnum idemq; significat. Im- mūdū quippe illud animal in lege positum est, eo quod non ruminet: non autem hoc e- ius vitium, sed natura est. Sunt autē homines, qui per hoc animas significantur immundi, proprio vitio, non natura: qui cū libenter au- diant verba sapientię, postea de his omnino non cogitant. Quod enim: vtile audieritis, ve- lut ab intestino memorię, tanquā ad os cogi- tationis recordandi dulcedine reuocare, qd est aliud, quā spiritaliter quodammodo ru- minare? Quod qui non faciunt, illorū anima- lium genere figurātur. Vnde & ipsa à talibus carnibus abstinentia, tale vitium nos cauere pramonuit. Cū enim thesaurus desiderabilis sit ipsa sapientia, de hac munditia ruminan- di, & immunditia non ruminandi alio loco scriptū est, Thesaurus desiderabilis requie- scit in ore sapientis, vir autē stultus gluit il- lū. Hę autē similitudines rerū in locutionib; & obseruationibus figuratis, p̄p quęrendi & cōparandi exercitationē, rationales mentes vtiliter & suauiter mouent. Sed priorī popu- lo multa talia non tantum audienda verum etiam obseruanda pręcepta sunt. Tempus enim erat, quo non tantum dictis, sed etiam factis prophetari oporteret ea, quę postero- ri tempore fuerant reuelanda. Quibus per Christum atque in Christo reuelatis, fide

Dei

Cap. 8.

Dei gentium onera obseruationū non sunt imposita, Prophetiæ tñ authoritas cōmenda-
ta. Ecce nos diximus qua causa, cū secūdum
dñi Apostoliq; sniam, nullas animalium car-
nes immundas habeamus, veteri tñ testō, vbi
quædam immunda dictæ sunt, non aduerse-
mur: vos iā dicite, quare immundas carnes
existimetis. Si secūdū errorem vestrum, p p
cōmixtionem gentis tenebrarū: non carnes,
sed ipse Deus vester immundus est in ea par-
te, quam velut debellandis & captiuandis ho-
stib. absorbendā & inquinandā misit & mis-
cuit: deinde p p ipsam cōmixtionem ēt quic-
quid aliud manducatis, immundū est. Sed di-
citis, Multo amplius immunda sunt carnes.
Et quare amplius immunda sint carnes, lon-
gū est eorū de hac re deliramenta cōmemo-
rare: sed breuiter attingam q; sat est, vt inspi-
ciantur reprehensores veteris testamenti, tan-
ta stultitiæ verustate confecti, vt carnis accu-
satores, sine vlla spiritali veritate solam car-
nem sapere conuincantur. Fortassis. n. paulo
prolixior ista responsio, siq; aduersus eos le-
ctorem instruet, vt in ceteris responsionib.
non a nobis tam multa verba requirantur.
Dicunt. n. isti vaniloqui, & mentis seducto-
res, in illa pugna, qñ primus homo eorum te-
nebrarum gentē elementis fallacibus irreti-
uit, vtriusq; sexus principibus ibidem captis
cū ex eis mundus construeretur, pleriq; eo-
rum in celestibus fabricis colligatos, in qui-
bus erant ēt feminae aliquæ prægnantes. Quæ
cum celū rotari cēpisset, eandem vertiginē
ferre non valentes, conceptus suos abortu
excussisse, eosdemq; abortiuos fetus & mas-
culos & feminas de celo in terrā cecidisse,
vixisse, concubuisse, genuisse. Hinc esse di-
cunt originē carniū omniū, quæ mouētur
in terra, in aqua, in aere. Ergo si de celo est
origo carniū, absurdissimum est p p hoc eas
immundiores putare, præsertim quia in ipsa
I structura mundi eisdē principes tenebrarū,
ita per omnes contextiones a summis vsque
ad ima colligatos dicunt: vt quāto quiq; am-
plius haberent cōmixti boni, tāto sublimius
collocari mererentur: ac per hoc mūdiores
carnes esse deberēt, quarū origo de celo est,
q; fruges quæ oriuntur ex terra. Deinde quid
tā rursū dici pōt, q; conceptos fetus antē vi-
tæ cōmixtionē tanto viuaciores fuisse, vt &
abortiui, & de celo in terrā ruentes viuerēt,

cōmixta autē vita nisi tempore maturo editi,
viuere non possint: & si de paulo altiore lo-
co cadant, continuo moriantur: vtiq; si re-
gnū vitæ contra regnū mortis belligeravit,
cōmixta vita viuaciores facere debuit, non
corruptibiliores. Quod si in sua natura quæ-
que res magis suā retinet incorruptionē, nō
duas naturas bonas & malas, sed duas bonas,
quarū sit vna melior, prædicare debuerunt.
Vnde igitur asserunt immundiores carnes,
quas de celo genus ducere affirmant, istas
duntaxat omnib. notas? Nam ipsa prima cor-
pora principū tenebrarum, ex arborib. ibidē
natis tanq; vermiculos opinantur exorta, ip-
sas autē arbores ex quinq; illis elemētis. Pro-
inde si animalū corpora primā originē ha-
bent ex arboribus, secūda de celo quid cau-
sæ est vt immundiora q; fructus arborum exi-
stimentur? Si propterea, quia cū moriuntur,
amittunt animam, ut iam immundū sit quic-
quid uitæ deferere manserit, cur eodē pacto
non sunt immunda plera vel poma quæ uti-
que sicut supra dictū est, cū decerpuntur uel
auelluntur, moriuntur? Horum quippe ho-
miciuorū rei esse nolunt, dum nihil ex terrā
uel ex arbore decerpunt. Deinde cum duas
animas esse in unō animantis corpore affir-
mant, unā bonam de gente lucis, alteram ma-
lam de gente tenebrarum: nunquid cū occi-
ditur anima, bona anima fugit, & mala rema-
net? Si. n. hoc esset, sic uiueret animal occisū,
quō uiuebat in gente tenebrarum, qñ solam
suæ gentis habebat animam, qua etiam rebel-
lauerat aduersum regna diuina. Cū ergo in
morte cuiuslibet animalis utraq; anima &
bona & mala deferat carnem, cur immunda
caro dī, quasi sola bona aīa deferatur? Quia
& si aliquæ uitæ reliquæ remanent, ex utraq;
remanent. Nec ipsum quippe finū dicunt re-
manere sine aliquibus exiguis reliquijs mē-
brorū Dei. Nullā igitur causam reperiūt, cur
asserent carnes frugib. immundiores, sed
uidelicet fallacem castitatē suā ostentare co-
nantes, eo putant immundiore carnem, q; de
conubitu existat: quasi nō tāto uehementius
cogantur mēbro illo diuino māducādo suc-
currere, quanto illic arctius colligatum pu-
tant. Postremo si ista causa est maioris imū-
ditæ carniū, ea comedant animalium cor-
pora, quæ non de concubitu oriuntur, sicut
sunt innumerabilia genera uermiū, quorum

K 4 non-

All gene
rat.

nonnullos vulgo edunt quædam Venetiæ re-
giones ex arboribus natos. Ranas etiam, quas
repente ex vna pluuiâ terra germinat, * in es-
cam isti assumere debuerunt: vt Dei sui mem-
bra talibus formis cõmixta liberarent, si eam
carnem detestantur, quæ concubitu propa-
gatur: & genus humanũ erroris arguerent, quæ
gallinis columbis quæ; vescantur, ex masculo-
rum sçminarum quæ; coitu procreatis, & mun-
diore celi & terræ filias ranas abijciant. Nā
secundum istorum fabulam mundiore sunt
primi principes tenebrarũ, quorum paren-
tes arbores fuerunt, quæ ipse Manichæus, quem
pater & mater concubendo genuerunt. Mun-
diore et pediculi eorum, qui sine concubi-
tu sudore corporis, vel exhalatione nascun-
tur, quæ isti ipsi miseri, qui de parentibus con-
cumbentibus nati sunt. Aut si iam quicquid
ex carne et sine concubitu nascitur, propter
ea putant immundum, quia ipsa caro ex con-
cubitu est, immunda erunt olera & fruges,
quæ de stercore mundiore fertilius vberius quæ; surre-
xerint: vbi videant quid faciant vel quid re-
spondeant qui fruges dicunt mundiore esse
& carnes. Nam stercore quid immundius ex
carne projicitur, & quid frugibus feracius
adhibetur? Certe ipsi dicunt per attritiones
& digestiones ciborũ fugere inde vitam, &
exiguum quiddā in stercore remanere. Cur
ergo vbi exigua vita remanet, inde cibi ves-
tri, hoc est, fructus terræ de stercore & me-
liore & maiore & plures existunt? Caro nō
purgamentis terræ sed sçtibus pascitur, ter-
ra vero purgamentis carnis non sçtibus fœ-
cundatur. Eligant quid sit mundius, aut iam
correcti definant esse immundi infideles, qui-
bus nihil sit mundũ, & nobiscum amplectan-
tur Apostolũ dicentem, Omnia munda mun-
dis. Dñi est terra & plenitudo eius. Omnis
creatura Dei bona est. Omnia quippe quæ
naturaliter sunt, in ordine suo bona sunt: &
nemo in eis peccat, nisi qui ordinem suum
in Dei obedientia non custodiens, eorũ quo-
que ordinem, male vtendo perturbat. Patres
aut nostrī qui Deo placuerunt, tenuerunt or-
dinem suum in ipsa obedientia, vt quicquid
Deus tẽporibus congruis iubẽdo distribuit,
sic obseruaret, quemadmodũ ille distribuit.
Itaq; non solum carnes ad cibũ datas, cum
omnes natura munda essent, quiddā tñ non
nulla significatione immundas illo tempore

non ederunt, quæ eas non edi præceptum erat,
vt talibus significationibus futura rerum ma-
nifestatio præfiguraretur. Sed & azymum pa-
nem & cetera huiusmodi, in quibus fuisse
vñ. bram futurorum dicit Apostolus, tam rei
essent illius temporis & illius populi homi-
nes, si obseruare contemnerent, quā sic illa
fieri, & ista quæ nunc reuelata sunt: tunc sic
prẽnunciari oportebat: quæ nos desipientes ef-
femus, si nunc iam manifestato nouo testĩo,
illas prænunciatiuas obseruationes, aliquid
nobis prodesse putaremus. Sicut sacrilegi &
impij, si eosdem libros, qui propter nos scri-
pti sunt: vt ea quæ iam nobis reuelata & in
manifestatione annunciata sunt, tanto ante
illis figuris prænunciata cognoscentes, fide-
liter & firmiter teneremus, ideo putaremus
abijciendos, quia ea quæ ibi scripta sunt, nō
iam obseruare corporaliter, sed intelligere
& facere spiritaliter nos dñs iubet. Scripta
sunt. n. propter nos in quos finis seculorum
obuenit: sicut itẽ dicit idem Apostolus, Om-
nia. n. quæ ante scripta sunt, vt nos doceremur
scripta sunt. Quapropter nō manducare azy-
mum per staturos septẽ dies, tempore veteris
testamenti pẽtũ fuit: tempore autem noui
testamenti non est pẽtũ: sed in spe futuri
seculi quam habemus in Christo, qui & ani-
mam nostram induens iustitia, & corpus no-
strum induens immortalitate, totos nos in-
nouat, credere aliquid ex veteris corruptio-
nis necessitate atq; indigentia nos passuros
vel acturos, semper pẽtũ est, quamdiu vol-
uuntur isti septem dies, quibus peragitur tẽ-
pus: sed hoc veteris testamenti temporib. in
figura occultatum a quibusdā sanctis intelli-
gebatur: tempore aut noui testamenti, in ma-
nifestatione reuelatum populis prædicatur.
Vnde scriptura ipsa tunc erat præceptũ, nũc
testimonium. Scenopegia non celebrare ali-
quid peccatum fuit, nunc non est peccatũ. Ta-
bernaculum aut Dei quod est ecclesia non com-
paginari, semper peccatum est. Sed tunc age-
batur sub præcepto figurato, nunc legitur in
testimonio reuelato. Nam & illud quod tũc
factum est, non diceretur tabernaculum te-
stimoniũ, nisi alicui veritati quæ suo tempo-
re declaranda erat, quadam congruentia si-
gnificationis attestaretur. Lineis vestibus mi-
scere purpuram, & linistema veste indui, ali-
quando peccatum fuit, nunc non est pecca-
tum:

cap. 9.

C

I. Co. 10.
Rom. 15.
Exo. 12.

B

Titum 1.
Psal. 23.
1. Tim. 2

Leuit. 23

D

Deu. 22.

tum: sed inordinate viuere, & diuersi generis profefsiones velle mifcere, vt vel fanctimonialis habeat ornamenta nuptiarum, vel ea quæ fe non continens nupfit, fpeciem virginis gerat, omni modo pctm̄ eft, & fi quid inconuenienter ex diuerfo genere in vita cuiusque contextitur. Verum illud tunc figurabatur in veftibus, q̄ nunc declaratur in moribus. Illud. n. erat tempus fignificandi, hoc manifestandi. Ergo ipfa fcriptura, quæ tunc fuit exactrix operum fignificantiu, nunc teftis eft rerum fignificatarum: & quæ tunc obferuabatur ad prænunciationem, nunc recitatur ad confirmationem. Bouem & afinum ad operandu iungere tunc non licebat, nunc licet. Declaratum eft. n. per Apostolum, cū de boue triurante non infrenando, fcripturam recoleret dicentem, Nunquid de bobus cura eft Deo? Quare ergo nunc legitur, qñ id quod prohibuit iam licet? Quia idem ipse ibi fecutus Apostolus ait, Propter nos fcriptura dicit. Et vñq; impium eft, vt non legamus nos, quod fcriptum eft propter nos. Magis enim propter nos, quibus manifestatur quam propter illos, in quibus figurabatur. Bouem quippe & afinum fi neceffe fit, vnus quisq; fine detrimento operis iungit. Sapientem vero & ftultum, non ut unus præcipiat, & alter obtemperet, fed pariter ex æquali potestare, ut ant. uñcient uerbū Dei nō sine scādalo quisquam comites facit. Itaq; eandem fcripturam tenemus, & tunc potestate præcipientem umbris tegendum, quod nūc aperiatur: & nunc autoritate attestantem luce apertum, quod tunc tegebatur. De caluo autem & reburro, quod eos immundos lex dixerit, parū Faustus attenderat, aut in mendosum codicem inciderat. Sed utinam ipse caluam frontem habere uoluiffet, atq; in ea crucem Christi figere non erubuiffet, profecto Christum clamantem, Ego sum ueritas: nec cum falsis vulnerib. occubuiffet, nec cum falsis cicatricibus refurrexiffet credidiffet. Quin etiam dicit, Ego fallere non didici, quod sentio loquor. Non eft ergo discipulus Christi fui, quem falsas cicatrices dubitantibus discipulis demonstasse infanus opinatur, & non solum ceteris vanitatibus fuis, sed etiam de ipsa Christi fallacia sibi tanquā non fallenti vult credi, utrum Christo melior, quo fallente ipse non fallit: an eo ipso

non ueracis Christi, sed fallacis Manichei discipulus, cum & in hoc fallit, in quo se non didiciffe fallere gloriatur.

LIBER SEPTIMVS.

Austus dixit, Quare non credis in genealogiam Iesu? Multæ quidē sūt causæ, sed palmaris illa, quia nec ipse ore suo usquam se fateatur patrē habere, aut genus in terra: sed econtra, quia non fit de hoc mundo, quia a patre Deo processerit, quia descenderit de cælo, quia non sibi sint mater & fratres, nisi qui fecerint uoluntatem patris sui, qui in cælis est. Et adhuc illi ipsi, qui has eius genealogias ascribunt, non eum ante natiuitatem cognouisse uidentur: sed neque statim ut natus est, quo crederentur ea scripsisse, quæ erga eum oculis suis uiderint gesta: sed iuueni iam & maturo coniuncti sunt ei, idest, annorum ferme triginta, siquidem & ætas ascribi diuinis potest sine blasphemia. Quare cum in omni testimonio ueritatis hoc semper quæri soleat, utrum ne quis audierit an uiderit: isti uero nec audisse se fateantur ab ipso generationis hunc ordinem, aut quia omnino sit natus: nec uidisse oculis, quia longo post tempore, idest, post baptismū cognouerunt eū: mihi & omni recte iudicanti, tam stultum uidetur hoc credere, quam si quis cecū & surdum testem in iudicium uocet. A V. G. respondit, Quam dicit palmarem causam cur non accipiat genealogiam Iesu Christi, ibi aperuissime uictus ostenditur legentibus quæ supra diximus de filio hominis, quod tam crebro se Christus esse testatur, & de filio Dei, quomodo idem ipse sit & filius hominis: quomodo secundum diuinitatem non habeat genus in terra, secundum carnem autem sit ex semine Dauid, secundum quod Apostolica doctrina testatur. Vnde oportet eum credi & intelligi, & a patre exisse, & de cælo uenisse, & hic tamen uerbum carnem factum inter homines habitasse. Quod si propterea putant non habuisse in terra matrem uel genus, quia dixit. Quæ mihi mater, uel qui fratres? superest ut etiam discipulo, eius, quibus hoc exemplum in seipso præbuit, ut terreni generis necessitudinem propter regnum cælorum contemnerent asserment

Cap. 1.

H

Ioan. 8.

6.

Mat. 12.

Luc. 3.

Cap. 2.

Mat. 8.

Rom. 1.

2. Tim. 2.

Ioan. 10.

Ioan. 1.

I

Mat. 12.

Mat. 22. meht non habuisse patres, quia dixit eis, Ne vobis dicatis patrem in terra, vnus est enim pater vester Deus. Quod ergo istos de patribus docuit, hoc ipse de matre, & fratribus prior fecit: sicut & alia multa in quibus se nobis vt eum imitemur, præbere, & vt sequeremur præire dignatus est. Quapropter iste qui in eo quod putat palmare sic vincitur, quam iaceat & inuoluatur in ceteris animaduertendum est. Quippe qui propterea dicit non credendum Apostolis, qui eius non solum diuinam, sed etiam humanam natiuitatē annunciauerunt, quia postea iuueni adhaerent, & nec viderunt eum natum, nec se hoc ab illo audisse dixerunt. Cur ergo credunt Ioanni dicenti, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: & cetera quæ illis quamuis non intelligentibus, tamen placent. Dicant vbi hoc Ioannes viderit, aut vbi se hoc ab ipso domino audisse dixerit. Quicquid enim dixerint, vnde hoc Ioannes scire potuerit, inde credimus etiam omnes annunciatōres natiuitatis Christi, id quod annunciauerunt scire potuisse. Deinde quæro, vnde credant dixisse dominum, Quæ mihi mater aut qui fratres, nisi quia hoc Euangelista narrauit? Cur ei non credunt & illud, Quia mater eius & fratres quærebant eum? Si autem hoc mentitus est quod nolunt credere, quomodo ei credunt, Christum dixisse quod nolunt intelligere? Deinde si Christum natum, quia iam iuueni adhaerent non potuit nosse Matthæus, vnde potuit Christum non natum, post tot annos natus nosse Manichæus? Dicturi sunt, Spiritus sanctus hoc sciebat quia erat in Manichæo. Ille sanè si spiritus sanctus esset, verra dixisset. Sed cur non potius de Christo discipulis eius, qui etiam corporaliter ei adhaerunt credimus, qui non solum per spiritum sanctum ab ipso impertitum scire potuerunt, si quid lateret in rebus humanis, sed tam recenti & præsentī memoria etiam solo humano sensu, genus Christi secundum carnem, & totam originem collegerunt? Et tamen cæci & surdi testes dicuntur Apostoli, Vtinam tu non tantum cæcus & surdus fuisses, ne tam vana & sacrilega disceres, sed etiam mutus, ne talia doceres.

Cap. 1. *Mat. 9.* *M* *Galat. 4.* *Cap. 2.* *1. Co. 10.* *Gala. 4.* *Mat. 3.* *A* *Mat. 13.*
 Ausus dixit, Quare non accipis testum vetus? Quia iam prauentus sum nouo. Veteri autē & nouo non conuenit vt scriptura testatur, Nam pannum, inquit, nouum nemo affuit vestimento veteri, alioquin maior scissura fiet. Quia ergo maiorem sicuti vos scissuram facere caueo, Christiana nouitate Hebraicæ vetustati non misceo. Quis. n. non est sordidum iudicet, nouis vestimentis indutis, non donare inferioribus veteres? Quapropter ego etiam si natus essem Iudeus, vt fuerunt Apostoli, dignum tū erat me nouo accepto testō vetus repudiare, vt fecerunt ipsi. Nunc vero & naturæ beneficio consecutus vt sub seruitutis iugo non nascerē, Christo mihi protinus occurrente cum pleno munere libertatis, quam miser & stultus & insuper ingratus ero, si me ultro addidero seruituti? quippe, Paulus inde Galatas arguit, qui in circuncisionē relabentes, ad infirmam repedarent, & egena elementa, quibus de uo seruire vellent. Quō ergo id ego admittam, in quo aliū videam reprehendi? Turpe est redire in seruitutē, sed turpius ire. AVG. respondit, Iam quidem satis superius ostendimus, quare & quō teneamus authoritatem veteris testamenti, non ad Iudaicæ seruitutis imitationem, sed ad Christianæ libertatis testificationem. Neque. n. mea, sed Apostoli vox est, quia omnia hæc in figura contingebant illis: scripta autē sunt p p nos in quos finis seculorum obuenit. Quapropter non in seruitute facimus quæ iussa sunt ad nos prænunciādos, sed in libertate legimus quæ scripta sunt ad nos cōfirmandos. Quis itaq; iam nō intelligat, vnde Galatas reuocat Apostolus nō religiose scripturam circuncisionis legentes, sed iam superstitione circuncidi volentes? Vnde nō pannū nouum vestimēto veteri affuimus, sed erudimur in regno cælorum, ad similitudinem illius patrisfamilias, quem cōmemorat dominus, proferentē de thesauro suo noua & vetera. I le autē affuit pannum nouum vestimēto veteri, qui continentiam vult habere spiritalem, & nōdum deposuit spem carnalem. Nam legite diligenter, & videte de ieiunio dominum interrogatum respondisse. Nemo affuit pannum nouum

Mat. 16.

Rom. 1.

nouum uestimento veteri. Adhuc. n. discipu-
li dñm carnaliter diligebant, qñ quidē etiam
ne occisum amitterent, formidabant. Vnde
Petrum reuocantē se a pāsione, Satanam ap-
pellat, quod non sciret, quā Dei sunt, sed
quā hominum. Proinde attendite in illa phā-
tasia vestra de regno Dei, vnde istā lucem so-
lis carni conspicuam, tanquam ad exemplū
vobis propositam diligitis & adoratis, quā
carnalem spē geratis: & inuenietis ieiunia ve-
stra quō prudentiē carnis, tanquā uestimēto
veteri assuantur. Veruntamen cū pannus no-
uus uestimento veteri non conueniat, vnde
potuerunt principibus tenebrarum membra
Dei vestri non adiuncta atque confuta, sed
quod est vehementius, commixta & concre-
ta coherere? At vtrunq; vetus est, quia vtrun-
que falsum, & vtrunq; de prudentia carnis
est: Nisi forte inde vultis probare vnū fuisse
nouum, alterum vetus: quia maior scissura fa-
cta est, vt miserabilis pannus, de regno lucis
abscinderetur, & globo tenebrarum aeterna
pēna conficeretur. Et tamen sibi videtur ve-
lut aculinguā diuinarum scripturarum fir-
mamenta compingere, talium fabularū for-
didus sarctor, aut mendicis indutor.

LIBER NONVS.

Cap. 1.

Austus dixit, Quare nō accipis ve-
tus testm? Si Apostolis licuit sub
eodē natis ab eo discedere, mihi
quare non liceat in quo natus nō
sum nō, vsurpare? Omnes quippe gentiles
nascimur, non Iudēi, non deniq; Christiani:
sed alios ad se ex eadem gentilitate testamen-
tū vetus adducit, facitq; Iudæos: alios nouū,
& inuitat Christianos: tanquā si duę arbores
dulcis & amara, radicibus suis vnus terre in
se vim transferant, immutandā qualitatibus
suis. Apostolis ergo in dulcem transeuntibus
ex amaro, quam demens ero ego, si in ama-
ram conuertat ex dulci? AVG. dixit, Cur er-
go Apostolus, quem dicis relicto Iudaismo
ex amaritudine transisse in dulcedinem, ma-
gis inde fractos ramos dicit, qui eo ipso po-
pulo in Christum credere noluerunt: & in
ipsa oleæ radice, i. origine sanctorū Hebrēo-
rū, tanquā oleastrum gentes insertas, vt fierēt
participes pinguedinis oleæ? Nam cum de
Iudæorum laplu admoneret gentes ne super

birent: ita locutus est, Vobis. n. inquit, dico-
gentes, quando quidē ego sum gentium Apo-
stolus ministerium meum glorifico, si quo-
modo ad emulationem prouocare potero
carnem meam, saluos faciam aliquos ex il-
lis. Si reiectio illorū reconciliatio est mun-
di, quā erit assumptio, nisi vita ex mortuis? Si
autem delibatio sancta est, & cōspersio: & si
radix sancta est, & rami: quod si aliqui ex ra-
mis fracti sunt, tu autem cum esses oleaster,
insertus es in illis, & socius radicis factus es.
pinguedinis oleæ, noli gloriari aduersus ra-
mos. Quod si gloriaris, non tu radicē por-
tas, sed radix te. Dicis ergo, Fracti sunt rami
vt ego inserar. Bene. Incredulitate fracti sunt
tu autem fide itas. Noli altum sapere, sed ti-
me: nam si Deus naturalibus ramis nō peper-
cit, neq; tibi parceret. Vides ergo bonitatē & se-
ueritatē Dei, in eos quidē qui ceciderunt se-
ueritatē: in te autem bonitatem, si permanse-
ris in bonitate: alioquin & tu excideris. Et illi
si non permanserint in incredulitate, inse-
rentur: potēs est. n. Deus iterū inserere illos.
Nā si tu ex naturali excisus oleastro, & con-
tra naturā insertus es in bonam oliuā, quan-
to magis illi, qui secundum naturam sunt, in-
serentur suę oliuæ? Nolo. n. vos ignorare fra-
tres sacramentū hoc, vt. non sitis vobis sapien-
tes: quia cēctas ex parte Israel facta est, do-
nec plenitudo gentiū intraret, & sic omnis
Israel saluus fieret. Videtis ergo vos, qui in
in ista inseri radice nō vultis, non quidē fra-
ctis ramis esse similes, sicut est carnalis & im-
pius populus Iudæorū, sed in oleastri amari-
tudine remansisse. Nam quid nisi oleastrum
gētium sapit adorare Solem & Lunam? Nisi
forte propterea vos iam non putatis esse in
oleastro gentiū, quia spinas noui generis ad-
didistis: & falsum Christum, quē cū Sole &
Luna coleretis, non manu fabrilī, sed peruer-
so corde infixistis? Inferimini ergo in radicē
oleæ, quo se reditum gaudet Apostolus, qui
inter fractos ramos per incredulitatem fuit.
Inde se quippe liberatum dicit, cum se a Iu-
daismo ad Christum transisse legatur: quia
Christus semper in illa radice atque in il-
la arbore pradicatus est, in quem venien-
tem qui non crediderunt, fracti sunt inde,
& qui crediderunt, inserti sunt ibi: Quibus
ne supebiant, dicitur. Noli altum sapere,
sed time: nam si Deus naturalibus ramis
non

non pepercit, neq; tibi parcet. Sed ne de ip-
sis fractis desperetur, paulo post dicit, Et ipsi
si non permanerint in incredulitate, inferen-
tur: potens est. n. Deus inferere illos. Nam si
tu ex naturali excisus oleastro, & contra na-
turā inferus es in bonam oliuam, quanto
magis illi, qui scdm naturam sunt, inferen-
tur suae oliuae? Ecce vnde et ipse gloriatur, a
fractura liberatus, & radicis pinguedini red-
ditus. Qui ergo in vobis sunt, quos inde fre-
git impietas, redeant, & rursus inferantur.
Qui autē nunquā ibi fuerūt, veniant a natu-
F rali sterilitate p̄cisi, participes fecūditatis.

LIBER DECIMVS.

Cap. 1.

Faustus dixit, Cur non acceptas
testamentū vetus? Quia & ab
ipso hoc, & ex nouo didici-
mus, aliena nō concupiscere.

Exo. 20.
Rom. 7.

testamentū vetus? Imo quid habet nō alienū?

Gen. 15.
Ps. 17.
Exo. 20.

Diuitias promittit, & ventris saturitatē, & fi-
lios nepotes vitamq; longā, & cū his Chana-
nitidis regnū: sed omnia hęc circūcisis & ob-
seruantibus sabbata, & immolantibus sibi, &
& abstinentibus a porcina, & huiusmodi cē-
teris: quā quia ego negligo, & Christianus

Leu. 11.

omnis, vt inepta, f. & ad salutē animi minime

Exo. 20.

pertinentia, idcirco nec quā promittit, ad
me iā spectare cognosco, memorq; quia ibi
sit mandatū, Nō concupisces aliena: Iudæis
bona sua habere, libens, volensq; permisit,

Cap. 2.

solo scilicet euāgelio & regni celorū splen-
dida hereditate contētus: nā vt Iudæo si sibi
Euāgeliū vsurparet, iure increpitās dicerem,
Improbe, qd tibi cū eo est, cuius p̄cepta non
seruas? sic vereor ne mihi eadē Iudæus incre-
pitet, tenenti testamentū vetus, cuius manda-
ta cōtemnā. AVG. respondit, Eadē s̄pe va-
na repetere, istū non pudet: sed eadē s̄pe, q̄-
uis vera, r̄ndere me piget. Quisquis itaq; etiā
aduersus ista r̄nsionē quārit, quē superius a
nobis dicta sunt, legat. Iudæo dicenti mihi,
Cur tenes vetus testamentū, cuius p̄cepta
non seruas? respondeo, Seruari a Christianis

Supra li.
4. c. 2. &
li. 6. c. 2.

etiam ex ipsis libris p̄cepta vitæ agendē:

G etiam ex ipsis libris p̄cepta vitæ agendē:

p̄cepta vero vitæ significandā tunc recte

obseruata, cū p̄nunciabantur ista, quā nūc

reuelata sunt. Quapropter etiam ipsa sic non

obseruo ad religionē, vt teneā tñ ad testifica-

tionē: sicut & promissa carnalia, quā ibi con-
tinentur, vnde proprie vetus dicitur testamē-
tū: quanuis mihi eterna sperāda reuelata sint.
Et illa tamen attestantia lego, quē in figura
contingebant illis: scripta sunt autē propter
nos i quos finis seculorū obuenit. Itaq; si au-
distis qd respondeamus Iudæis, audite & qd
obijciamus Manichæis. Certe Faustus dixit,
turbari nō posse, si nobis Iudæi dixerint, Qua
re tenetis vetus testamentū, cuius p̄cepta nō
obseruatis? Quibus nos eiūsdē scripturæ ve-
nerata atq; seruata autoritate respōdemus, H
Vos quid respondetis cū vobis dicitur, Qua
re tenetis euangelicos libros, quorū vos ad
decipiendos imperitos cōfingitis sectatores:
& q̄ ibi scripta sunt, non solū non creditis,
sed etiā quātis potestis viribus oppugnatis?
Certe videtis vos potius de nouo testō, quā
nos de vetere obiectis respondere nō posse.
Omnia. n. quā in vetere scripta sunt, nos &
vera esse dicimus, & diuinitus mādāta, & cō-
gruis tēporib. distributa. Vos autē cum vobis
obiecta fuerint, quē in libris noui testamenti
scripta sunt, nec accipiuntur a vobis, deficiē-
tes in respondendo, & manifesta veritate fau-
cibus pressis, anhelitu saucio dicitis esse fal-
sata. Quid aliud possent expirare p̄focata
ora fallaciū, vel potius quid aliud possent pu-
tere confossa cadauera mortuorū? Et tamen
confessus est Faustus, non concupiscere a-
liena, non solum se ex nouo testamento, sed
etiā ex vetere didicisse: quod certe a suo Deo
non posset discere. Ille quippe, si non con-
cupiuit aliena quare super terrā tenebrarū,
vbi nunquā fuerant noua secula, cōstruit? An
dicturus est, prior ipsa gens tenebrarū regnū
meū nō concupiuit, quod ab illa erat alienū.
Ergo imitatus est gentē tenebrarum, vt & ip-
se concupisceret aliena? An angustum antea
fuerat regnū lucis? Optādū igitur erat bellū,
vt acquireretur de victoria latitudo regnan-
di. Quod si bonū est, & antē potuit concu-
pisci. Sed exspectabatur vt gens hostilis in bel-
lum prior erumperet, quo quasi iustius ex-
pugnaretur. Si autem non est bonum, quare
inimico victo super alienam terram cresce-
re voluit regnum suum, cum prius conten-
tus suis finibus, plena foelicitate vixisset? Sed
utinam vere isti hęc ipsa p̄cepta vitæ a-
gendā quorum est vnum, ne concupiscas
alienum: vellent ex illis literis discere: pro-
fecto

1. Co. 10.

Cap. 3.

H

Rom. 7.

Exo. 20.

B

I. Co. 10. fectio manufecerent, & mites intelligerēt ēt illa praecepta vitæ significanda, quib. eorum oblatrat offēfio, & illi tunc tēpori obferuāda congruiffe, & huic nunc tēpori intelligēda congruere. Nos autē quō vetus testm̄ tanq̄ alienū cōcupifcimus, cū ea legamus, quę in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter nos, in quos finis fecularum obuenit? Puto q̄ non concupifcit alienū, qui hoc *I* legit, quod scriptum est propter ipsum.

LIBER VNDECIMVS.

Cap. 1.

Rom. 1.

2. Cor. 5.

Apoery.

2. Co. 13.

Rom. 10.

Austus dixit, Apostolū accipis? Et maxime. Cur ergo non credis filium Dei ex semine Dauid natū secundum carnem? Non equidē crediderim Apostolū Dei contraria sibi scribere potuisse, & modo hanc, modo illā de dño nostro habuisse sn̄iam. Sed quia vobis ita placet, qui nunquam sine stomacho auditis aliquid esse in Apostolo cauponatū, ne hoc quidē nobis scias esse contrariū. Si quidē hęc vetus videatur esse, & antiqua opinio Pauli de Iesu, cū eum & ipse Dauid filium putaret, vt ceteri: q̄ tñ vbi falsum didicit, interpolat & infirmat, scribensque ad Corinthios, Nos, inquit, neminē nouimus secundū carnem, & si cognouimus secundū carnē Christum, sed nunc iā non nouimus. Quare consideres oportet, quantū interfit inter hęc duo capitula, ē quibus vnū, perhibet Iesum filium Dauid secundū carnē, alterum vero iā se neminē nosse secundū carnē. Quæ si vtræque sunt Pauli, aut hac ratione erunt, quæ dixi: aut vnū ipsorū nō erit Pauli. Prosequitur denique, Itaque, inquit, si quæ est in Christo noua creatura, vetera transferunt: ecce facta sunt oīa noua. Vides ergo eū vetērem appellare, & transitoriam fidem illā priorem, i. Iesum credidisse ex semine Dauid secundū carnem: nouā vero hanc secundā & permanentem, quia neminē iā nouerit secundū carnē. Quapp̄ & alibi, Cū essem, inquit, paruulus, ut paruulus loquebar, ut paruulus sapiebā: cum autē factus sum vir, quæ paruuli erant de posui & euacuavi. Quod si ita est, quid ergo & nos indignū facimus, si nouam & meliorē Pauli tenentes cōfessionē, ueterem illam ac deteriorem proijcimus? Aut si uobis secundū dum q̄ ad Romanos scribit, credere cordi

est, nobis quare licitum non sit, secundum q̄ ad Corinthios dogmatizare? Quāuis & hoc ad duritiā uestram ita responderim. Alioquin absit Apostolum Dei, q̄ edificauit, unquā destruere, ne seipse prauaricatore cōstituat, ut contestatus est. Verumtñ si eius est & prior illa sn̄ia, nunc emendata est: sin fas non est Paulum inemendatū dixisse aliquid unquā, ipsius non est. AVG. respondit, Hoc est q̄ paulo ante dixi, quia ubi sic manifesta ueritate isti præsocantur, ut obfessi dilucidis uerbis sanctarum scripturarū, exitum in eis fallaciæ suæ reperire non possint, id testimonium, q̄ prolatū est, falsum esse respondent. O uocem a ueritate fugacem, in amentia per tinacem. Vsq̄ adeo inuicta sunt, quæ aduersus uos de diuinis codicibus proferuntur, ut non sit aliud q̄ dicatis, nisi eos esse falsatos. Quæ authoritas literarū aperiri, quis facer liber euolui, q̄ documentum cuiuslibet scripturæ ad cōuincendos errores exeri potest, si hęc uox admittitur, si alicuius ponderis estimatur? Aliud est ipsos libros non accipere, & nullo eorū uinculo detineri, q̄ Pagani de omnibus libris nostris, q̄ Iudei de nouo testō faciunt, quod deniq; nos ipsi de uestris & aliorum hæreticorū, si quos suos & proprios habent, uel de ijs qui appellantur apocryphi: non q̄ habendi sint in aliqua autoritate secreta, sed quia nulla testificationis luce declarari, de nescio quo secreto, nescio quorū præsumptione prolati sunt. Aliud est ergo autoritate aliquorum uel librorū uel hominum nō teneri, & aliud est dicere, Ille quidē uir sanctus omnia uera scripsit, & illa epistola ipsius est, sed in ea ipsa, hoc eius est, hoc non est eius. Vbi cum ex aduerso audieris, proba: non confugas ad exemplaria ueriora, uel plurimum codicū uel antiquorū uel linguæ præcedentis, unde hoc in aliam linguam interpretatū est: sed dicas, Inde probo hoc illius esse, illud non esse, quia hoc pro me sonat, illud contra me. Huius ergo * regula ueritatis, quicquid contra te fuerit, non est uerum. Quid si alius simili insania, sed tñ qua tua duritia confringatur, existat & dicat, Imo illud, q̄ pro te sonat, falsum est: hoc aut, q̄ contra te est, uerū est: quid acturus es, nisi forte aliū librū prolaturus, ubi q̄ quid legeris, secundū tuā sn̄iam possit intelligi? Hoc si feceris, non de aliqua eius particula,

Galat. 2.

I. Cap. 2.

Al. l. Tm
es ergo.

Diff. 11.
c. palam.

cula, sed de toto audies contradicentem & clamantem, falsus est. Quid ages? quò te conuerteres? Quà libri à te prolati originē, quam vetustatē, quā seriē successionis testem citabis? Nam si hoc facere conaberis: & nihil valebis: & vides in hac re quid Ecclesiæ catholice valeat autoritas, quæ ab ipsis fundatissimis sedibus Apostolorū vsq; ad hodiernum diē succedentiū sibi met Epōrum seriē, & tot populorum cōfessione firmatur. Ita si de fide exemplariū qd̄ verteretur, sicut in nonnullis, quæ & paucæ sunt, & sacrarū literarum studiosis notissimæ sententiarum varietates, vel ex aliarum regionū codicibus, vnde ipsa doctrina cōmeauit, nostra dubitatio dijudicaretur: vel si ibi quoque codices variarent, plures paucioribus, aut vetustiores recetioribus præferrentur: & si adhuc esset incerta varietas, præcedens lingua, vnde illud interpretatū est, consuleretur. Hoc modo quærunt, qui q̄ eos mouet in scripturis sanctis, tanta autoritate firmatis, inuenire volunt, vt habeant vnde instruantur, non vnde rixentur.

Cap. 3.
Rom. 11.

Hoc autē q̄ aduersus impietatem vestram ex Apostoli Pauli epistola profertur, filiū Dei ex semine Dauid esse secundū carnem, omnes codices & noui & veteres habēt, omnes ecclesiæ legunt, omnes linguæ consentiunt. Exuimini ergo pallio fallaciæ, quo Paulus indutus, cū sibi proposuisset tanq̄ interrogātem & dicentem, Accipis Apostolum Paulum? Rōdit, Et maxime. Cur. n. non potius respondit, Et minime: nisi quia fallax aliud, q̄ id quod falsum erat, respondere non potuit? Quid. n. accipit Apostoli Pauli? Non primū hominem, quem ille dicit de terra terrenū,

1. Co. 15.

D

De quo item dicit, Factus est primus homo Adam in animam viuentem. Ille autem annunciat, nescio quem primum hominē: nec esse de terra terrenum, nec factum in animā viuentem, sed de substantia Dei, id ipsum existentem q̄ Deus est, membra sua vel vestimenta sua vel arma sua, id est, quinque elementa, cum & ipsa nihil aliud essent, quam substantia Dei, in tenebrarum gente misisse, vt inquinata caperentur. Non secundum hominem, quem Paulus dicit de cælo, quem dicit etiam nouissimum Adam in spiritu viuificantem, quem dicit factū ex semine Dauid secundū carnem, factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, re-

Ibidem.

dimeret. De quo ad Timotheum dicit, Memor esto Christū Iesum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid, secundū Euangelium meū. In cuius exemplo ē resurrectionē nostrā prædicat dicens, Tradidi. n. vobis in primis q̄ & accepistis, quia Christus mortuus est pro peccatis nostris secundū scripturas, & quia sepultus, & quia resurrexit tertia die secundū scripturas. Et paulo post infert quare hoc dixerit. Si autē Christus prædicatur, quia resurrexit a mortuis, quō dicunt quidā in vobis, quia resurrectio mortuorum non est? Ille autē qui interrogatus vtrum accipiat Apostolum Paulum, respondet, & maxime: hæc omnia negat: nec Iesum ex semine Dauid vult accipere, nec factum ex muliere, q̄ non q̄ fuerit vel concubendo vel pariendo corrupta, mulierem Paulus appellat, sed more scripturarū loquitur, quæ ipsum sexū sic appellare consueuerunt. Sicut in Genesi de Eua scriptum est, Formauit eam in muliere: cum commixta viro non fuisset. Nec ipsam mortem Christi & sepulturā & resurrectionem accipit, q̄nquidem Christum dicit nec mortale corpus habuisse, vbi illa vera mors esset: nec illas cicatrices veras fuisse, quas post resurrectionē discipulis ostendit, cum eis, q̄ & Paulus cōmemorat, viuus apparuit nec ipsam carnem nostrā resurrectionem in corpus spiritale mutatam: sicut apertissime idē Apostolus dicit, Seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale. Vnde discernēs inter corpus animale & spiritale, contextit q̄ iam commemorauit de primo Adam, & de nouissimo Adam. Deinde intulit, Hoc autē dico fratres, quoniā caro & sanguis regnū Dei possidere non possunt. Et ne quisquam ipsam speciem carnis, & ipsam substantiam non posse resurgere credidisset, & exprimere volens quid nunc appellauerit carnem & sanguinem: quia ipsam corruptionem intelligi voluit, quæ tunc in resurrectione iustorum non erit, continuo contextuit, Neque corruptio corruptelam possidebit. Et ne adhuc quisquam putaret, non illud quod sepultum fuerit resurrectionem, sed tanquam alia tunica ponat, & alia melior accipiat, volens apertissime declarare, quia hoc ipsum in melius commutabitur: sicut vestimenta Christi in monte non sunt posita, & alia sumpta, sed ipsa quæ fuerant, in melius clarificata

2. Tim. 2

1. Co. 15

E

Lib. 2. de cō. Euang. ca. 28. Et de Symbolo Apoc. c. 5. in fi. Gen. 2.

Ioan. 19. & 20.

1. Co. 15

Contra Adimant. tit. c. 12.

1. Co. 17

E

Mat. 17.

rificata sunt, sequitur, & contextit dicens, Ecce mysteriū vobis dico, Omnes quidē resurgemus nō tñ oēs immutabimur. Et ne adhuc esset incertū, qui sint qui immutabuntur, Inatomo, inquit, in ictu oculi, in nouissima tuba: Canet. n. tuba, & mortui resurgēt incorrupti, & nos immutabimur. Adhuc forte dicant, non secundū hoc mortale & corruptibile corpus nos in resurrectione immutari, sed secundū animam, cū Apostolus hoc non proposuerit vnde diceret, sed de corpore ab ipso quōnis initio locutus fuerit, sicut ipsa eius indicat propositio. Sed dicet aliquis, inquit, Quō resurgūt mortui, quo aut corpore veniunt. Hic iā cōsequēter tanquā digito ostendit vnde loqueretur, & subiecit dicēs. Oportet. n. corruptibile hoc induere incorruptelā & mortale hoc induere immortalitē. Hęc ergo cū iste neget, cūq; ipsum Deū dī quo Paulus dicit, Immortali, incorruptibili soli Deo honor & gloria, Amen, iste corruptibilem prädicet, quando quidē substantiā eius atq; naturā & totā timuisse, ne a tenebrarū gente corrumpereetur, & vt ceterā cōsuletur ex parte corruptam, detestanda & abominanda eorum fabula somniet: quid est quod etiam in hoc conatur fallere imperitos, & in diuinis scripturis minus eruditos, vt interrogatus vtrū accipiat Apostolū Paulū, respondeat, maxime, & inueniatur minime? Sed certa, inquit, ratio est, qua ostendam Paulū Apostolū, aut proficiendo mutasse sententiā, & scribentem ad Corinthios emendasse, quod scripserat ad Romanos, aut oīno non scripisse, quod tanquā eius proferatur, filiū Dei ex semine David secundū carnē. Quatandē ratione id ostendit? Quia non pōt, inquit, vtrūque verū esse: & quod in epistola est ad Romanos, de filio suo, qui factus est ei ex semine David secundū carnē: & quod ait ad Corinth. Itaque nos amodo neminem nouimus secundū carnē, etsi noueramus secundū carnē Christum, sed nunc iam non nouimus. Restat ergo ad nos demonstrare quam possit vtrumque verum esse, & quam sibi hęc duo nō sint contraria. Vnum quippe eorum nō esse Pauli, nullo modo possumus dicere, quia nulla in eo variat codicum autoritas. Et si enim in quibusdam Latinis exemplaribus non legitur factus, sed natus ex semine David, cum Gręca factus habeant, vnde non ad verbum,

sed ad sententiā transferre voluit dicendo, natus, Latinus interpres: tamen Christum ex semine David esse secundū carnē, omnium librorū atq; linguarum concordat auctoritas. In hoc autem Paulū aliquando errasse & proficiendo mutasse sententiā, absit vt dicamus. Quod etiam ipse Paulus sentit, quā improbe atq; impie diceretur, maluitq; dicere, Pauli epistolā aliorum falsitate corruptā, quam ipsius errore vitiosā, De his. n. libris dici potest, aliquid eos habere non cōsonū fortasse occultiori, & ad dignoscendum difficiliōri veritati, quod aut sic remāserit, aut in posterioribus correctū sit, qui nō percipiendi auctoritate, sed proficiendi exercitatione scribuntur à nobis. Inter hos. n. sumus, quibus idē Apostolus dicit, Et si quid aliter sapitis, id quoq; vobis Deus reuelabit, Quod genus literarū nō cum credendi necessitate, sed cum iudicandi libertate legendum est. Cui tamē ne intercluderetur locus, & adimeretur posteris ad quęstiones difficiles tractandas atque versandas, linguę ac styli saluberrimus labor, distincta est a posteriorū libris, excellentia canonice auctoritatis veteris & noui testamenti, quę Apostolorū cōfirmata tēporibus per successiones Episcoporum & propagationes ecclesiarum, tanquam in sede quadam sublimiter constituta est, cui seruiat omnis fidelis, & pius intellectus. Ibi si quid velut absurdum mouerit, nō licet dicere; Author huius libri nō tenuit veritatē: sed aut codex mendosus est, aut interpres errauit, aut tu non intelligis. In opusculis aut posteriorū, quę libris innumerabilibus continentur, sed nullo modo illa sacratissimę canonicarū scripturarū, excellentiæ cōæquantur etiā in quibuscunq; eorū inueniuntur: eadē veritas, longe tamen est impar auctoritas. Itaq; in eis, si qua forte ppea dissonare putantur a vero, quia non vt dicta sunt intelliguntur, tamē liberum ibi habet lector auditorve iudiciū, quo vel approbet quod placuerit, vel improbet quod offenderit: & ideo cuncta eiusmodi nisi vel certa ratione, vel ex illa canonica auctoritate defendātur, vt demonstraretur siue omnino ita esse, siue fieri potuisse, quod vel disputatū ibi est, vel narratum, si cui displicuerit, aut credere noluerit non reprehenditur. In illa vero canonica eminentia sacrarū literarū, etiam si vnus

Propheta,

Cap. 2.

I

Phil. 3.

Diff. II.
c. palam.

K

Propheta, seu Apostolus, aut Euāgelista aliquid in suis literis posuisse, ipsa canonis cōfirmatione declarā, nō licet dubitare q̄ verū sit: alioquin nulla erit pagina qua humanę imperitię regatur infirmitas, si librorum saluberrima auctoritas, aut cōtempta pēnitus aboletur, aut interminata * cōfunditur. Quapropter quisquis es, quē velut repugnantia ista mouerunt, q̄ alibi scriptū est, Filiū Dei ex semine Dauid: alibi autem, Et si noueramus Christū secundū carnē, sed iā nunc non nouimus: etsi nō utrūq; ex vnius Apostoli literis proferretur, sed vnū eorū Paulus dixisset, alterum Petrus, aut Esaias, aut alius quisquā Apostolorū, siue Prophetarū: quia ita si

omnia in canonica auctoritate concordant, vt tanquā vno ore dicta, iustissima & prudentissima pietate credantur, & serenissimo intellectu inueniantur, & solertissima diligentia demonstrentur, non liceret de alterutro dubitare. Proinde, q̄a ex Apostoli Pauli canonicis, idest, vere Pauli epistolis, utrūq; profertur: & non possumus, dicere, aut mendosum esse codicē, omnes enim Latini emendati sic habent: aut interpretē errasse, omnes enim Græci emendati sic habent: restat vt tu non intelligas: à me autem ratio flagitetur, quomodo neutrum ab altero dissonet, sed in eadē sanæ fidei regula vtrūq; concordet: si enim tu quoq; pie quæreres, posses inuenire quomodo ista perferutata dilucescant. Nā q̄ filius Dei ex semine Dauid homo factus est, nec idē Apostolus vno loco dicit, & alię sanctę scripturę apertissime prædicāt. Quod vero dicit, Et si noueramus Christū secundum carnē, sed iā nūc nō nouimus: ea ipsa circūlātia scripturę loci eius satis ostendit quid loquatur Apostolus. Suo quippe more vitā nostrā futurā, quā iā in ipso homine mediatore Christo Iesu capite nostro resurgēte cōpleta est, ita spe certa meditatur, tanquā iam absit, presensq; teneatur: quę utiq; vitā nō erit secundū carnē, sicut Christi vitā nō est secundū carnē. Carnē nanq; hoc loco non ipsam corporis nostri substantiam, quam dñs etiā post resurrectionē suā carnē appellat, dicens, Palpate & videte, quia spiritus ossa & carnē non habet, sicut me videtis habere: sed corruptionē mortalitatemque carnis vult intelligi, quę tunc non erit in nobis, sicut iā in Christo non est. Hanc enim pro-

prie carnem nominabat, etiā cū de ipsa resurrectione satis euidenter loqueretur, & diceret, qđ iā supra cōmemorauī, Caro, & sanguis regnū Dei possidere non possunt, neq; corruptio incorruptionē possidebit. Cū ergo factū fuerit, quod ibi consequenter dicit, Ecce mysteriū vobis dico, omnes quidē resurgemus, non tamē omnes immutabimur: in atomo, idest, in mōmento, in actu oculi, in nouissima turba: canet enim tuba & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur: oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitē iā secundū id quod carnē, nō ipsam corporis substantiā, sed ipsam corruptionē mortalitatis appellat, non erit vtiq; caro, quia corruptionē mortalitatis mutata nō habebit: secundū autē ipsius substantię corporis originē eadē caro erit, quia ipsa resurget, & ipsa mutabitur, quia & illud verū est quod ait dominus posteaquā resurrexit, Palpate & videte, quia spiritus ossa & carnē nō habet, sicut me videtis habere: & hoc verum est quod ait Apostolus, Caro & sanguis regnū Dei possidere non possunt. Illud enim dictū est, secundū ipsam substantiā, quę etiā tunc erit, quia ipsa mutabitur: hoc autē dictū est secundū carnalē corruptionis qualitātē, quę tunc iā non erit, quia mutata caro non corrūpetur. Noueramus ergo Christū secundū carnem, idest, secundū carnis mortalitātē anteq̄ resurgeret, sed nūc iā non nouimus quia sicut idem dicit Apostolus, Christus resurgens a mortuis, iā non moritur, & mors ei vltra nō dñabitur. Nā si te ad verborū proprietatē teneas, mentitus est quod ait, Noueramus Christū secundū carnē: si Christus nūquā fuit secundū carnē: nemo enim nouerat quod non erat. Nō autē dixit, Putabamus Christum secundum carnē: sed, noueramus. Veruntamen vt verbo non premam, ne quis affirmet per abusionem locutum Apostolum, vt pro eo quod est, putabamus: diceret, noueramus: illud miror non atendere homines cēcos, vel potius non miror non videre cēcos, quia si Christus ideo non habuit carnem, quia dixit Apostolus, nunc iam non se nosse Christum secundum carnem, nec illi habuerunt carnem, de quibus in eodem loco dicit, Itaque nos amodo neminem nouimus secundum carnem: neque enim

I. Retra-
ff. l. c. 16
I. Co. 15.

M

Luc. 24.

I. Co. 15.

I. Cor. 5.

Rom. 6.

A

2. Cor. 5.

Cap. 6.
al. l. inter
minata,
quod mi-
nio delē-
tur quę
nō placet.

Rom. 1.
I. Cor. 5.

Cap. 7.

Luc. 24.

enim de solo Christo id volens intelligi, posset dicere, Neminē nouimus secundū carnē: sed quia illorū secum vitam futurā tanquam presentem meditabatur, qui resurgentes commutabuntur, Amodo, inquit, neminē nouimus secundū carnē. i. nam certam spem teneamus futuræ nostræ corruptionis & immortalitatis, vt amodo iam in ipsa notitia gaudeamus. Vnde alio loco dicit, Si autē resurrexistis cū Christo, quæ sursum sunt querite, vbi

B Christus ē ad dexterā Dei sedēs: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Nondum resurreximus sicut Christus, sed tamen secundū spem, quæ nobis in illo est, iam nos cum illo resurrexisse testatur est. Vnde etiam dicit, Secundū suam misericordiā saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, Quis autē non intelligat in lauacro regenerationis spem nobis datā salutis futuræ, non iam salutē ipsam, quæ promittitur: & tamen quia certa spes est, tanquā iā data esset eadē salus, saluos nos, inquit, fecit, Alio quippe loco dilucidissime dicit, Nos in nobis ipsis inegmismus adoptionē expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe. n. salui facti sumus: spes autē quæ videtur, non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autē quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Sicut ergo hic non dixit, salui futuri sumus: sed, amodo iam facti sumus: nondū tamē in re, sed spe. Spe. n. inquit, salui facti sumus: sic & quod ibi dictū est, Amodo neminem nouimus secundum carnē: nondum in re, sed in spe intelligitur: quia spes nobis in Christo ē, quia in illo iam completum est, quod nobis promissum speramus. Ille quippe iam resurrexit, & mors ei vltra non dominabitur. Quē

C & si noueramus secundū carnem, cū adhuc moriturus esset, inerat quippe in eius corpore mortalitas, quā proprie carnem appellat Apostolus, sed iam nunc non nouimus: illud enim eius mortale, iam induit immortalitatem, vnde secundum pristinam mortalitatem iam caro appellari non possit. Itaq; ipsius loci contextionem, vbi hæc sententia est, de qua isti calumniantur, consideremus, vt hoc qd dico, magis eluceat. Charitas, inquit, Christi compellit nos, iudicantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo oēs mortui sunt, & pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt iam non sibi viuāt, sed ei qui pro

ipsis mortuus est, & resurrexit. Itaq; nos amodo neminem nouimus secundum carnē, & si noueramus secundum carnem Christū, sed iam nunc nō nouimus. Certe iam cuius apparet propterea resurrectionem Christi hoc dixisse Apostolum, quicquid ista verba illud præcelsit, Vt qui viuunt, iam nō sibi viuunt, sed ei qui pro omnibus mortuus est, & resurrexit. Quid est. n. aliud, nō sibi, sed illi viuanti: nisi vt secundū carnē nō viuant in spe terrenorū & corruptibilium bonorum: sed secundum spiritū in spe resurrectionis, quæ iam ex ipsis in Christo facta est? Itaque eorū, pro quibus Christus mortuus est, & resurrexit, & qui iam nō sibi, sed illi viuūt, neminem secundum carnem Apostolus nouerat propter spem futuræ immortalitatis, in cuius expectatione vivebant, quæ in Christo iam non spes, sed res erat: quæ si nouerat secundū carnē, cū adhuc moriturus esset, iā tamen non nouerat: quia iā resurrexisse nouerat, & vltra ei mortē non daturā. Et quia omnes in illo, & si nondum in re, iam tūc spe hoc sumus, sequitur & dicit, Si qua igitur in Christo noua creatura, vetera transferunt: ecce facta sunt omnia noua. Omnia autem ex Deo, qui reconciliauit nos sibi per Christum. Omnis ergo noua creatura id est populus innouatus per fidē, vt habeat interim in spe, quod in re postea perficiatur, in Christo habet etiā quod in se sperat. Itaq; nūc vetera transferunt secundū spem, quia modo iam nō est tēpus veteris testamenti, quo temporale atq; carnale regnū expectetur a Deo: facta sunt omnia noua secundū eandē spem, vt regnū celorū, vbi nulla erit mors atq; corruptio, promissum teneamus. In resurrectione autē mortuorū nō iam secundū spem, sed secundū rem & vetera transibunt, cū inimica nouissima destruetur mors, & fient omnia noua: cū corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem: quod iam factum est in Christo quē secundū rem iā non nouerat Paulus secundū carnem: eorū vero, pro quibus mortuus est & resurrexit, nōdum secundū rem, sed secundū spem, neminē nouerat secundū carnem: quia illius gratia, sicut idem ad Ephesios dicit, sumus salui facti. Nā & ipse locus huic sententiæ sic attestatur, Deus autē, inquit, qui diues est in misericordia, propter multā dilectionem

Aug. Tomus Sextus. L. ctionem

ctionem qua dilexit nos & cū essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia salui sumus facti. Quod enim hic dixit, Conuiuificauit nos Christo: hoc dixit ad Corinthios, Vt qui viuunt, iam non sibi viuunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Et quod hic dicit, Cuius gratia salui sumus facti: iam velut perfectum sit, loquitur quod in se tenet. Nam quod pauloante commemorauit, apertissime alibi dicit, Spe enim salui facti sumus. Ideoque & hic sequitur, & tanquam perfectum enumerauit, qđ futurum est, Et simul, inquit, excitauit, & simul sedere fecit in cēlestibus in Christo Iesu. Certe enim in cōlestibus Christus iam sedet, nondum autem nos, sed quia spe certa, quod futurum est, iam tenemus, simul sedere nos dixit in cēlestibus nondum in nobis, sed iam in illo. Nanque ne putares iam nunc esse perfectum, quod in spe ita dicitur, tanquam perfectum sit: atque vt intelligas ad huc futurum, sequitur & dicit, Vt ostenderet in superuenientibus seculis super abundantes diuicias gratiæ suę in benignitate super nos in Christo Iesu. Hinc est & illud, Dum enim essemus in carne, pāsiones peccatorum, quæ per legem sunt, operabantur in membris nostris, vt fructū ferrent morti. Ita enim dixit, Cum essemus in carne: quasi iam nō essent in carne: quod ita intelligitur, Cū essemus in spe rerum carnalium: qñ lex, quæ impleri non potest nisi per charitatem spiritalem, ad hoc super eos erat per pręuāricationem abundaret delictum, vt postea reuelato nouo testamento, per indulgentiam superabundaret gratia. Hinc similiter alibi dicit, Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Et ne putaret quisquam eos dictos, qui nondum mortui sunt, statim subiecit, Vos autem non estis in carne, sed in spiritu idest qui in spe carnalium bonorum sunt, Deo placere non possunt: vos autem non estis in spe carnalium, sed in spe spiritualium idest regni cēlorū: vbi & ipsum corpus per illam mutationem in suo quodam genere spiritale erit, quod modo animale est. Seminatur enim corpus animale, sicut ad Corinthios idem dicit, Resurget corpus spiritale. Si ergo neminem eorum iam nouerat secundum carnem Apostolus, qui propterea dicebantur non esse in carne, quia non

erant in spe rerum carnalium, quantis adhuc corruptibilem carnem mortalemque portarent quanto expressius de Christo diceret, quod eum iam non nouerat secundum carnem, in cuius corpore etiam re ipsa iam perfectum erat, quod illi in spe promissum tenebant? Quanto ergo melius quanto religiosius diuinę scripturę ita pertractantur, vt discissis omnibus concordare inueniantur, quam deficiente homine in quęstione, quā soluere non potest, tanquam verę in parte acceptentur, & tanquam falsę in parte damnentur: quia & cum esset paruulus Apostolus, & ea quæ paruuli erant, speret, quanquā hoc ad similitudinem dixerit, nondum erat tamen spiritalis, qualis iam erat, cum scriberet quæ ad ecclesiarum ædificationem, non proficiēdi exercitatione in studiosorum manibus versarentur, sed proficiēdi auctoritate in ecclesiastico canone legerentur.

LIBER DVODECIMVS.

Pauſtus dixit, Cur non accipitis Prophetas? Immo tu dic potius, si qđ habes cur debeamus Prophetas accipere. Propter testimonia, inquit, quę de Christo pręfati sunt: ego quidē nulla inueni, quamuis attentius eo & curioſissime legerim. Sed tamē hoc inertis fidei confessio, est, in Christum sine teste & argumento non credere. Nempe ipsi vos docere soletis, idcirco nihil esse curiosus exquirendum, quia simplex sit & absoluta christiana credulitas. Quomodo ergo nunc fidei simplicitatē destruitis, iudei cū ac testibus fulciendo & hoc iudeis? Aut si prima vobis sententia displicet, idcircoq; transitis in alteram, quis fidelior vobis esse testis debet, quam Deus ipse de filio suo, qui non per vatem, nec per interpretem, sed vltro cēlitus erupta voce, cō eum mitteret ad terrā, dixit, Hic est filius meus dilectissimus, credite illi. Necnō & ipse de se. A patre meo processi, & veni in hunc mundum: atq; multa alia huiusmodi. Ad quę respondentes ludæi, Tu de te testificaris, dicebāt, testimoniū tuum non est verum. Quibus ipse, Et si ego testificor de me, testimonium meum verum est, quia non sum solus. Nam & in lege vestra scriptum est, Duorum hominum

Cap. 1.

Matt. 3.
& 17.
Ioan. 8.

testimonium verū est. Ego sum qui testifi-
 cor de me, & testificatur de me qui me mi-
 sit pater: non dixit, Propheta. Adhuc & ope-
 ra ipsa sua sibi in testimoniū vocat. Si mihi
 nō creditis, dicens, operibus credite: nō di-
 xit, Si mihi non creditis, Prophetis credi-
 te. Quapropter nos testimonijs de Salvatore
 nostro nullis egemus, exempla tantū vitæ ho-
 nestæ, & prudentiam ac virtutē in Prophetis
 quærimus, quorū nihil in Iudeorū fuisse vati-
 bus, quia te non latuerit sentio: siquidē con-
 sultente me, cur eos accipiendos putares, nō
 improvide, nec inurbaniter silentio eorum
 mandatis operibus, in sola transiisti præsa-
 giā: oblitus vtiq; scriptum esse, Nunquā vin-
 demiari vūa de spinis, nec de tribulis ficus.
 Quapropter hæc strictim iterim, & castigate
 ad interrogantiā responderim, quia quæris,
 cur non accipiamus Prophetas: alioquin
 nihil eos de Christo prophetaſſe, abunde iā
 parentū nostrorum libris ostensum est. Ego
 vero illud adijciam, quia si Hebraici vates
 Christū scientes & prædicantes, tam flagitio
 se vixerunt, iure & in ipsos dici poterit, id
 quod Paulus de gentiū sapientibus contesta-
 tur, Quia cū cognouissent Deū, non vt Deū
 clarificauerunt, aut gratias egerunt: sed eua-
 nierunt in cogitationibus suis, & intenebra-
 tum est insipiens cor eorū. Vides ergo nō ef-
 ſe magnum magna cognouiſſe, nisi ex eorū
 vixeris dignitate. AVGVSTINVS re-
 spondit, Nempe his omnibus verbis id agit
 Faustus, vt Prophetas Hebræos neque quic-
 quam de Christo prænuſciauiſſe, neque
 si prænuſciarunt, eorum testimonia nobis
 prodeſſe, neque illos ipsos ex eorundem te-
 stimoniorum dignitate vixiſſe credamus.
 Nos itaq; demonſtrabimus & eorū de Chri-
 ſto præſagia, & quantum per ea nobis ad fi-
 dei veritatem firmitatemque conſultum ſit,
 & eos ſuæ prophetiæ congruenter apteque
 vixiſſe. In hac tripartita diſputatione, illud
 quod primo poſui, longum eſt ſic probare,
 ut de illis omnibus libris testimonia profe-
 ram, quibus oſtendam Chriſtum eſſe prædi-
 ctum: ſed huius hominis leuitatem grauif-
 ſimo authoritatis pondere conteram. Ita qp
 pe non accepit Prophetas Hebræos ut acci-
 pere ſe tñ profiteatur Apoſtolos, Apoſtolos
 aut Paulus, de quo cum ſe ipſe tanq̃ ex ad-
 uerſa uoce interrogafſet, utrum eū accipe-

peret, reſpondit, & maxime, quid de illorū
 prophetia dicat, audiamus. Paulus, inquit,
 ſeruus Chriſti, uocatus Apoſtolus ſegrega-
 tus in euangelium Dei, quod ante promile-
 rat p Prophetas ſuo in ſcripturis ſanctis de
 filio ſuo, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſe-
 cundum carnem. Quid uolunt amplius?
 Niſi forte hoc de alijs aliquibus Prophetis,
 non de noſtris Hebræis dictum uolunt intel-
 ligi? Sed quanquam per quoslibet dictum ſit
 de illo tamen filio Dei promiſſum eſt Euan-
 gelium, qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſe-
 cundum carnem: in quod Euangelium ſegre-
 garum ſe dicit Apoſtolus: iſtorum autē per-
 fidia hoc ſit contrarium, quod ſecundum
 hoc Euangelium credimus filium Dei factū
 ex ſemine Dauid ſecundum carnem: tamen
 apertiora cognoſcant, quibus euidentiſimū
 Prophetis Hebræis testimonium perhibetur
 per eum Apoſtolum, cuius authoritate ſu-
 perborum iſtorum colla frangantur. Verita-
 tem, inquit, dico in Chriſto, non mentior,
 conſtante mihi conſcientia mea in ſpiritu
 ſancto, quia triſtitia eſt mihi magna, & conti-
 nuus dolor cordi meo. Optabam enim ego
 ipſe anathema eſſe à Chriſto pro fratribus
 meis, cognatis ſecundum carnem, qui ſunt
 Iſraelitæ, quorum eſt adoptio & gloria & te-
 ſtamenta & legis conſtitutio & obſequium
 & promiſſiones: quorum patres, & ex qui-
 bus Chriſtus ſecūdum carnem, qui eſt ſuper
 omnia Deus benediſtus in ſecula. Quid po-
 teſt abundantius dici, quid expreſſius decla-
 rari, quid ſanctius commendari? Quæ eſt e-
 nim adoptio Iſraelitarum, niſi per filium
 Dei? Vnde ad Galatas dicit, Cum autem ue-
 nit plenitudo temporis, miſit Deus filiū ſuū
 factū ex muliere, factum ſub lege: ut eos qui
 ſub lege erant, redimeret, ut adoptionē filio
 reciperemus. Et quæ gloria eorū niſi præci-
 pua illa, de qua idē Apoſtolus ad eoiſdē Ro-
 manos dicit, Quid ergo amplius eſt Iudæo,
 aut quæ utilitas circunciſionis? Multum per
 omnem modum. Primum quidem, quia cre-
 dita ſunt illis eloquia Dei. Querant iſti quæ
 ſint eloquia Dei credita Iudæis, & oſtendant
 nobis alia præter Hebræorum Prophetarum:
 Iam uero teſtamenta cur dixit ad Iſrae-
 litas præcipue pertinere, niſi quia & uetus
 teſtamentum illis datum eſt, & nouum in
 uetere figuratum: legis autem conſtitutio,

L 2 nem,

nem, quæ Israelitis data est, nō intelligentes eius dispensationē, quia iā nō vult nos Deus esse sub lege, sed sub gratia, reprehendere isti solent imperitia furiosa. Cedant ergo auctoritati Apostolicæ, quæ laudans atq; cōmendans Israelitarū excellentiā, et hoc numeravit, q̄ eorū sit legis constitutio. Quæ si mala esset, nō vūq; in eorū laude poneret. Si autē Christū nō prædicaret, nō ipse dñs diceret, Si crederetis Moyſi, crederetis & mihi: de me. n. ille scripsit. Nec post resurrectionē sic ei attestaret, dicens, Oportebat impleri oīa quæ scripta sunt in lege Moyſi & Prophetis & Psalmis de me. Sed quia Manichei alium Xpm prædicant, non eū quē prædicauerunt Apostoli, sed suū propriū fallacē, fallaciter huius falsitatis sectatores cōgruenter & ipsi mentiuntur, nisi q̄ impudenter sibi credi volunt, cū se mentiētis discipulos esse profiteantur: cōgiteis q̄ de ipsis infidelib. Iudeis dicit Apostolus, Cū legitur Moyſes, velamē est super cor eorū: neq; n. auferitur hoc velamē, per q̄ nō intelligunt Moyſen, nisi transferint ad Christū: non qualē ipsi finxerunt, sed qualem patres Hebræi prophetauerunt. Sic. n. idē Apostolus ait, Cū autē transferis ad dñm, auferetur velamen. Neq; n. mirū est, q̄ resurgēti Christo, & dicēti, Oportebat impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Psalmis de me: nolant isti credere: q̄quidem Christus ipse narrauit, quid Abraham dixerit immisericordi cui dā diuiti, cū apud inferos torqueret, & peteret inde mitti aliquē ad fratres suos, a quo docerentur ne & ipsi venirent in illū locū tormentorū. Hoc. n. ei dictum est, Habent ibi Moyſen & Prophetas. Et cū ille dixisset, non eos credituros, nisi aliquis resurrexisset a mortuis: verissime responsum est, Si Moyſen & Prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Quapropter isti nō audientes Moyſen & Prophetas, nō solū a mortuis resurgenti Christo, sed omnino Christum a mortuis resurrexisse non credunt. Quō. n. resurrexisse credunt, quē mortuū fuisse nō credunt? Nā q̄m mortuū fuisse credunt, quem mortale corpus habuisse nō credūt? Nos autē illis non tanquā eius Christi, qui fallax fuit, sed ejus qui omnino non fuit, fallacib. prædicantibus non credimus. Habemus. n. Xpm verū atq; veracē, prædictū a Prophetis, præ-

dicatū ab Apostolis, p̄dicationis suæ testimoniā ex lege & Prophetis adhibentibus, sicut innumerabilibus locis ostendunt. Quod Paulus breuissime verissimeq; cōplexus est, dicens, Nūc autē sine lege iustitia Dei manifestata est, testificata per legem & Prophetas. Quos Prophetas, nisi Israelitas? Quorū esse apertissime dixit, & testamenta & legis constitutionem & promissiones. De quo promissiones, nisi de Christo? Quod breuiter alio loco determinat, cum de Xpo loquitur, dicens, Quotquot. n. sunt promissiones Dei, in illo et. Dicit mihi Paulus, Israelitarū esse legis cōstitutionē. Dicit et, Finis. n. legis Xps ad iustitiā omni credenti. Dicit et de Xpo loquens, Quotquot. n. sunt p̄missiones Dei, in illo sunt et. Et tu mihi dicis, Israelitas de Xpo nihil p̄dixisse Prophetas? Quid igitur restat, nisi vt eligā vtrū Manicheo credā, fabulā vānā & longā contra Paulū narrātī, an Paulo præmonenti, Si quis vobis euangelizauerit præter quā q̄ euāgelizauimus vobis, anathema sit. Hic forte dicant, Ostēde nobis vbi sit Christus ab Israelitis Prophetis prænunciatus: quasi parua sit ista autoritas, qua dicunt Apostoli ea quæ in Hebræorum Prophetarum literis legimus, in Christo esse completa: vel quod dicit ipse dominus de se, illa esse conscripta: proinde quisquis hoc ostendere non potuerit, ipse nō intelligit, non Apostoli aut Christus aut sancti codices metiuntur: veruntamen vt multa non colligam, & hoc vnum cōmemorem, quod eodem loco Apostolus consequenter dicit, Nō pōt autē excidere verbum Dei: non enim oēs qui ex Israel, hi sunt Israelitæ: neq; qui sunt semen Abraham, oēs filij, sed in Isaac vocabitur tibi semen: hoc est, non hi qui filij carnis, hi filij Dei, sed filij promissionis depurantur in semen. Quid ad hæc responsuri sunt, cum aperte alio loco de hoc semine ad Abraham dicatur, In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ? Nam si eo tempore hic disputaremus, quo tempore hoc exponebat Apostolus dicens, Abraham dictæ sunt promissiones & semini eius, non dicit & seminibus, tanquam in multis, sed tanquā in vno, & semini tuo, quod est Christus: fortasse aliquis non tam impudenter nollet hoc credere antequam videret oēs gentes credere in Christum, qui prædicatur ex semine Abraham.

Nunc

Nunc vero cū hoc impleri videamus, q̄ tan-
to ante prænunciatū legimus, cū omnes gen-
tes iam benedicantur in semine Abrahę, cui
dictū est ante annorū milia in semine tuo be-
nedicentur oēs gentes, quis tā pertinaciter in-
faniat vt vel aliū Christū, q̄ nō sit ex semine
Abrahę, conetur inducere: vel de isto vero
Christo prophetias Hebręas, cuius gentis
F pater est Abrahā, nihil existimet prænuncial
Cap. 7. se? Quis aut̄ potest, nō dico vna breui respon-
sione, quales in hoc opere habere coarctamur,
sed quodlibet ignēti volumine omnia com-
memorare pręconia Prophetarum Hebre-
orum, de dño & Salvatore nostro Iesu
Christo: quando quidē omnia quę illis con-
tinentur libris, vel de ipso dicta sunt, vel p̄
ipsum: sed propter exercitationē quęrentis,
& delectationē inueniētis, multo plura ibi p̄
allegorias & enigmata, partim verbis solis
insinuantur, partim ēē facta narrantur. Verū-
tū nisi aliqua ibi manifesta essent, non com-
prehenderetur sensus, quo ēē obscura clare-
scent: quanquā & ex illis quę figuris inuo-
luta sunt, si quædā velut sub vno aspectu qua-
si contexta ponantur, ita coniungūt in con-
testatione Christi voces suas, vt cuiusvis ob-
tusi furditas erubescat. Sex diebus in Genesi
consumauit Deus omnia opera sua, & septi-
mo requieuit. Sex ætatibus humanum genus
hoc seculo per successiones temporum Dei
opera insigniunt: quarū prima est ab Adam
vsq; ad Noe, secūda à Noe vsq; ad Abrahā,
tertia ad Abrahā vsq; ad Dauid, quarta à Da-
uid vsq; ad transmigratiōē in Babyloniam,
quinta inde vsq; ad humilē aduentū dñi no-
stri Iesu Christi: sexta, q̄ nunc agitur, donec
excelsus veniat ad iudiciū: septima vero in-
telligitur in requie sanctorū, nō in hac vitā,
sed in alia, vbi vidit requiescentē pauperē di-
ues ille, cū apud inferos torqueretur: vbi nō
fit vespera, q̄a nullus ibi rerum defectus est.
G Sexto die in Genesi formatur homo ad ima-
ginem Dei, sexta ætate seculi manifestatur re-
formatio nostra in nouitate mentis, secun-
dū imaginē eius qui creauit nos, sicut dicit
Col. 2. Apostolus. Fit viro dormienti cōiunx de la-
tere, fit Christo moriēte ecclesia de scro san-
guinis, q̄ de latere mortui profluxit. Vocatur
Ioan. 6. Heua vita & mater viuorū, quā de viri sui la-
tere facta est. Et dicit dñs in Euāgelio, Si quis
nō māducauerit carnē meā, & biberit san-

guinē meū, nō habebit in se vitā. Et oīa quę
illic intelligūt, enucleate minutatimq; tra-
ctāda, Christū & ecclesiā pręloquūt, siue
in bonis Christianis, siue in malis. Neque. n. *Rom. 5. Ephe. 5.*
frustra dixit Apostolus Adā qui est forma fu-
turi: & illud, Relinquet hō patrē & matrē, &
adherēbit vxori suę, & erūt duo in carne v-
na. Sacramentū, inquit, hoc magnū est, ego
aūt dico in Christo & in ecclesia. Quis. n. nō
agnoscat Christū eo modo reliquisse patrē,
quo cū in forma Dei esset, nō rapinā arbitra-
tus est esse æqualis Deo, sed semetipsum exi-
naniuit, formam serui accipiēs: reliquisse ēē
matrē synagogā Iudæorū, veteri testamento
carnaliter inherētē, & adherēsis vxori suę
sanctę ecclesię, vt pace noui testamēti essent
duo in carne vna: quia cū sit Deus apud pa-
trē, per quē facti sumus, factus est p̄ carnem
particeps nostri, vt illius capitis corpus esse
possemus. Sicut Cain sacrificiū ex terrę fru-
ctibus reprobat, Abel aut̄ sacrificiū ex oui-
bus & earū adipe luscipuit, ita noui testamē-
ti fides ex innocētia gratiæ Deū laudās, vete-
ris testamēti terrenis operibus antepositur:
quia et si Iudęi ante recte illa fecerūt, in eo tñ
infidelitatis rei sunt, quia Christo veniēte iā
tps noui testamēti, à tpe veteris testamēti
nō distinxerūt. Dixit. n. Deus ad Cain, Si re-
cte offeras, recte aut̄ nō diuidas, peccasti. Qui
si obtēperasset Deo dicenti, Quiesce, ad te. n.
cōuersio eius, & tu dominaberis illius: ad se
cōuertisset p̄ctm suum sibi hoc tribuens, &
cōfitens Deo: ac si adiutus indulgētiā gratia,
ipse peccato suo dominaretur: non illo sibi
domināte seruus peccati fratrē occideret in-
nocentē. Sic & Iudęi, in quorū hęc figura ge-
rebantur, si quiescerēt à suā p̄turbatione, &
tēpus salutis per gratiam in peccatorū remis-
sione agnoscentes, audirēt Christū dicentē,
Nō est opus sanis medicus, sed male habenti-
bus: Non veni vocare iustos, sed peccatores
in penitentiā: Et omnis q̄ facit peccatū, ser-
uus est peccati: Et si vos filius liberauerit, tūc
vere liberi eritis: ad se conuertissent peccatū
suū in cōfessione, sicut in Psalmo scriptū ē,
medico dicētes, Ego dixi dñe miserere mei,
fana animā meā qm̄ peccaui tibi: Eidē p̄ctō,
quandiu esset adhuc in eorū mortali corpo-
re, per sp̄e gratiæ liberi dominarentur. Nūc
autem ignorantes Dei iusticiam, & suam vo-
lentes constituere, elati Deo operibus legis,

Aug. Tomus Sextus. L 3 non

Rom. 5.
Ephe. 5.

Gen. 2.

H
Phil. 2.

Cap. 9.
Gen. 4.

De ciuita-
te Dei li.

15. ca. 7.
in fine.
Mat. 9.
Ioan. 8.
I

Psal. 40.

Rom. 10.

Rom. 6.
9.

Iuan. 9.

Gen. 4.

Mat. 27.

Gen. 4.

Cap. 10.

Cap. 11.

Gen. 4.

non humilitati de peccatis suis, non quie-
runt: & regnate peccato in eorū mortali cor-
pore ad obediēdū desiderijs eius, offenderūt
in lapidē offensionis, & exarserunt odio ad-
uersus eū, cuius opera videntes Deo acce-
pta esse, doluerunt, illo, qui cecus natus vide-
bat, sibi dicente, Scimus quia peccatores Deus nō
exaudit, sed qui eū coluerit, & voluntatē eius
fecerit, hunc exaudit, Tanquam hoc eis dice-
ceret, Super sacrificiū Cain nō respicit, sed
super sacrificiū Abel respicit. Itaq; occiditur
Abel minor natū a fratre maiori natū. Occi-
dit Chrs caput populi minoris natū a popu-
lo Iudeorū maiore natū. Ille in capō, iste in
Caluarie loco. Interrogabat Deus Cain, non
tanquā ignarus eū a quo discat, sed tanquam
iudex reū quē puniat, ubi sit frater eius. Re-
spondit ille nescire se, nec eius se esse cus-
todem. Vsq; adhuc quid nobis respondent
Iudei, eū eos Dei voce, hoc est, sanctarū scri-
pturarū voce interrogamus de Christo, nisi
nescire se Christū quē dicimus? Fallax. n. Ca-
in ignoratio, Iudeorū est falsa negatio. Es-
sent autē quodāmodo Xpi custodes, si Chri-
stianā fidē accipere & custodire voluissent.
Nā qui custodit in corde suo Christū, nō di-
cit q. Cain. Nunquid ego custos sum fratris
mei? Dicit Deus ad Cain, Quid fecisti? Vox
sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sic
arguit scripturis sanctis vox diuina Iudeos.
Habet. n. magnam vocem Christi sanguis de
terra eū eo accepto ab omnibus gētibus rē-
spondetur amē. Hæc est clara vox sanguinis,
quā sanguis ipse exprimit ex fidelī eodē san-
guine redemptorum. Dicit Deus ad Cain, Et
nunc maledictus tu a terra, quæ aperuit os
suū accipere sanguinem fratris tui de manu
tua, quoniā operaberis terrā, & nō adiciet
virtutē suā dare tibi: Gemens & tremens eris
in terra. Non dixit, Maledicta terra: sed, Ma-
ledictus tu a terra, q. aperuit os suū accipere
sanguinē fratris tui de manu tuā. Maledictus
est. n. populus Iudaicus infidelis a terra: id-
est, ab ecclesia: q. aperuit os suū in confessio-
ne peccatorū accipere sanguinē Xpi, qui su-
sus ad remissionē peccatorū, de manu pec-
catoris nolentis esse sub gratia, sed sub lege,
ut esset ab ecclesia maledictus: id est, ut eū in-
telligeret & ostenderet ecclesia maledictū,
dicente Apostolo, Quicumq; n. ex operibus
legis sunt, sub maledictō sunt legis. Deinde

cū dixisset, Maledictus tu a terra, quæ aperuit
os suū accipere sanguinē fratris tui de manu
tua, Nō dixit, Qm operaberis eā: sed ait, Qm
operaberis terrā, & nō adiciet virtutē suam
dare tibi. Vñ necesse est eandē terram intelli-
gere operari Cain, quæ aperuit os accipere
sanguinē fratris de manu eius: sed idē male-
dictus intelligitur ab hac terra, qm operatur
terrā, quæ nōdū adiciet virtutē suam dare il-
li: id est, ideo populū Iudeorū maledictū ag-
noscit & ostendit ecclesia, qm occiso Chri-
sto adhuc operatur terrenā circumcisionem,
terrenū sabbatū, terrenū azimum, terrenum
Pascha: quæ oīs terrena operatio habet ocul-
tā virtutē intelligendē gratiæ Christi: q. non
datur Iudeis in impietate & infidelitate per-
seuerantibus, quia nouo testamento reuelata
est: Et nō transeuntibus ad dñm, nō eis aufe-
retur velamen, quod in lectione veteris testa-
menti manet: quia in solo Xpo euacuatur, nō
ipsa lectio veteris testamenti, quæ habet ab-
sconditā virtutē, sed velamen quo abscondi-
tur. Vnde Christo in cruce passio, velū tem-
pli cōscissum est, vt per Christi passionē re-
uelētur secreta sacramentorū fidelibus, ad bi-
bendū eius sanguinē ore aperto in confessio-
ne transeuntibus. Propterea populus ille si-
cut Cain adhuc operatur terrā, adhuc exer-
cet operationem legis carnaliter, quæ non ei
dat virtutē suā, quia in ea non intelligit gratiā
Christi. Propterea & in ipsa terra, quā Chri-
stus portauit, in eius carne, ipsi operati sunt
salutē nostrā crucifigēdo Xpm, q. mortuus ē
p. peccata nra. Nec eis dedit eadē terra virtu-
tē suā: quia nō iustificati sunt virtute resurre-
ctionis eius, q. resurrexit p. iustificationem
nostrā: quia etsi crucifixus est ex infirmitate, sed
vixit ex virtute Dei, sicut dicit Apostolus. Hæc
ergo est virtus terræ illius, quā nō oñdit im-
pijs & incredulis, Vñ nec resurgēs eis, a qui-
bus erat crucifixus, apparuit tanquā Cain o-
peranti terrā, vt granū illud seminare, nō oñ
dēns eadē terra fructū virtutis suæ: qm ope-
raberis, inquit, terrā, & nō adiciet virtutem
suā dare tibi, Gemēs & tremēs eris in terra.
Nunc ecce quis nō videat, q. nō agnoscat ī
tota terra, quacūq; dispersus est ille populus
quō gemat merore amissi regni, & tremat
timore sub innumerabilib. populis xpianis.
Idēq; respondit Cain & dixit, Maior est cau-
sa mea, si eijs me hodie a facie terrę, & a fa-
cie

M

1. Cor. 3.

Mat. 27.

Rom. 4.

A

1. Cor. 13.

Cor. 1. 4.

Cap. 13.

Gen. 4.

cie tua abscondar, & ero gemens & tremēs super terrā, & erit omnis qui inuenerit me, occidet me. Vere inde gemit & tremit, ne regno ē terreno perditō, ista visibili morte occidatur. Hanc dicit maiore causam q̄ illam, q̄ ei terra nō dat virtutē suam, ne spiritaliter moriatur. Carnaliter. n. sapit & abscondit a facie Dei, i. iratū habere Deū graue nō putat, nisi ne inueniatur & occidatur. Carnaliter sapit tanq̄ operans terrā, cuius virtutē non accipit. Sapere autē secundū carnem, mors est. Quā ille nō intelligens, amisso regno gemit, & corporale mortē tremit. Sed quid ei rñdit Deus? Non sic inquit, Omnis qui occiderit Cain, septem vindictas exoluet, i. non sic quō dicis, nō corporali morte interibit genus impiū carnaliū Iudeorū. Quicūq; .n. eos in perdidit, septē vindictas exoluet, i. auferet ab eis septē vindictas, quib; alligati sunt p̄p̄ reatū occisi Christi: vt hoc toto tpe q̄ se p̄tenario dierū numero voluitur, magis quia non interit gens Iudēa satis appareat fidelib; Christianis, quā subiectionē meruerint, qui superbo regno dñm interfecerunt. Et posuit dñs Deus in Cain signū, nec eū occidat oīs q̄ inuenerit. Hoc reuēra multū mirabile est, quēadmodū oēs gentes, quæ a Romanis subiectæ sunt, in ritū Romanorū sacrorū transierint, eaq; sacrilegia obseruanda & celebranda susceperunt: gens autē Iudēa, siue sub Paganis regib; siue sub Christianis non amiserit signū legis suæ, quo a ceteris gentibus populisq; distinguitur, & oīs Imperator vel Rex qui eos in regno suo inuenit, cū ipso signo eos inuenit, nec occidit, i. non efficit vt non sint Iudēi, certo quodā & proprio suæ obseruationis signo a ceterarū gentiū cōione differet: nisi quicūq; eorū ad Christū transierit, vt iā non inueniatur Cain, nec exeat a facie Dei nec habiter in terra Naid, q̄ dī interpretari cōmotio. Contra q̄ malū, Deus rogatur in Psalmo, Ne dederis in motū pedes meos, & manus p̄ctorū nō moueant me: & q̄ tribulant me exultabūt si motus fuero, & dñs a dextris est mihi ne cōmouear, & innumera talia, q̄ patiuntur oēs qui exeunt a facie Dei, id est, a misericordia dilectionis eius. Vnde dī in quodā Psalmo, Ego dixi in abundantia mea, nō mouebo in aternū. Sed vide quid sequitur, Dñe in voluntate tua præstitisti decori meo virtutē, aueristi autē faciē tuā a me,

& factus sum conturbatus. Vnde intelligitur omne animam participatione lucis Dei, non per seipsam esse pulchrā & decorā & virtute pollentē. Quod & isti Manichei si considerarent & intelligerent, non in tantā blasphemā caderent, putādo se esse natura substantiā Dei. Sed ideo non possunt, quia non quiescunt. Sabbatum. n. cordis nō intelligunt: nā si quiescerent, sicut dictū est ad Cain, p̄ctm suū ad se conuerterent, i. sibi tribuerent, non genti nescio cui tenebrarū, atq; ita per gratiā Dei eidē p̄ctō dñarentur. Nunc vero & ipsi & oēs qui diuersis errorib; contumaces resistēdo veritati exeūt a facie Dei, sicut Cain, sicut Iudēi perditī, habitant in terra cōmotionis, i. in perturbatione carnali, contra iucunditatē Dei, hoc est, contra Eden, q̄ interpretatur epulatio, vbi est plātatus paradysus. Iā cetera pauca de multis breuiterq; p̄stringā, ne propositum operis huius & rñsionis meæ, nimia longitudine sermonis impediā. Quē .n. moueat ad quærendū & intelligendū Christū in illis libris, ut ea omittā q̄ quis tanto suauius contēplatur, q̄to ex abditiorib; locis enucleantur, nō exigunt prolixitatē dissertationis, quia plurib; attestacionib; indigēt. Vt omittā ergo talia, quē non moueant ad salubre fidē, q̄ Enoch septimus ab Adam Deo placuit, & translatus est: & septima requies prædicatur, ad quā trāsferetur omnis qui tanq̄ sexto die sexta ætate seculi Christi aduentu formatur? Quod Noe cū suis per aquā & lignū liberat, sicut familia Christi per baptismū crucis passione signatur. Quod de lignis quadratis eadē arca fabricatur, sicut ecclesia de sanctis cōstruitur, ad oē opus bonū sepe paratis. Quadratū. n. quacūq; verteris firmiter stat. Quod sexies lōga ad latitudinē suā, & decies ad altitudinē suā, humani corporis instar ostēdit, quia in corpore humano Xps apparuit. Quod cubitis quinquaginta latitudo eius expandit, sicut dicit Apostolus, Cor nostrum dilatatum est. Vnde? nisi charitate spiritali, p̄p̄ quod ipse item dicit, Caritas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctū qui datus est nobis. Quinquagesimo. n. die post resurrectionē suā, Christus sanctū spiritū misit, quo corda credentiū dilatauit. Quod trecentis cubitis longa est, vt sexies quinquaginta compleantur, sicut sex ætatibus omne huius seculi tēpus extēditur,

in quibus omnib. Christus nunq̄ destitit p̄dicari, in quinta per Prophetiā pr̄nunciatus: in sexta per Euāgeliū diffamatus? Quod eius altitudo triginta cubitis surgit, quē numerū decies habet in trecentis cubitis lōgītudo, q̄a Christus est altitudo nostra, qui triginta annorū aetate gerens, doctrinā Euangelicā consecrauit, testans legē non se venisse solvere, sed implere. Legis aut̄ cor in decē p̄ceptis agnoscitur. Vnde decies tricenis arcē longitudo perficitur, vnde & ipse Noe ab Adā decimus cōputatur. Quod bitumine glutinant arcē ligna intrinsecus & extrinsecus, vt in cōpage vnitatis significet tolerantia charitatis, ne scādalis ecclesiā tētāt. siue ab eis qui intus, siue ab eis qui foris sunt, cedat fraterna iunctura, & soluitur vinculū pacis. Est. n. bitumen feruentissimū & violentissimū gluten, significans dilectionis ardorē, in magna fortitudine ad tenēdū societate spiritalē omnia tolerantē. Quod cuncta animalū genera in arca clauduntur, sicut oēs gentes quas ēt Petro demonstratus discus ille significat, ecclesia cōtinet. Quod & munda & immunda ibi sunt aīalia, sicut in ecclesiā sacris & boni & mali versantur. Quod septena sunt munda & bina immunda, non quia pauciores sunt mali q̄ boni, sed quia boni seruant vnitatē spūs ī vinculo pacis. Sāctū aut̄ spm̄ diuina scriptura in septiformi operatione cōmēdat: sapientia & intellectus, cōsiliū & fortitudinis, scientia & pietatis, & timoris Dei: Vnde & ille numerus quinquaginta dierū ad aduentū sancti spūs pertinens, in septies septenis, qui sunt quadraginta nouē, vno addito cōsummat, p̄p̄ dictū est, Studētes seruare vnitatē spūs in vinculo pacis. Mali aut̄ in binario numero ad schismata faciles, & quodāmodo diuī sibi ostenduntur. Quod ipse Noe cū suis octauus enumeratur, quia in Christo spes resurrectionis nostrae apparuit, q̄ octauo die, i. post sabbati septimū primo a mortuis resurrexit. Qui dies a passione tertius, in numero aut̄ dierū, qui per oē tps voluntur, & octauus & primus ē. Quod arca collecta ad vnū cubitū desuper cōsummat, sicut Ecclesia corpus Christi in vnitatē collecta subleuatur, & perficitur. Vnde dicit in Euangelio, Qui me cū nō colligit, spargit. Quod aditus ei fit a latere, nemo quippe intrat in Ecclesiā, nisi per sacm̄ remissionis p̄ccatorū: hoc aut̄ de Christi latere aperto manauit. Quod inferiora arcē bicamerata, & tricamerata cōstruuntur, sicut ex omnib. gentib. vel bipartitā multitudinē congregat Ecclesia p̄p̄ circuncisionē & p̄p̄putiū: vel tripartitā p̄p̄ tres filios Noe, quorū progenie repletus est orbis. Et ideo arcē inferiora ista dicta sunt, quia in hac terra na vita est diuersitas gentiū, in summo autē omnes in vnū consumantur. Et nō est ista varietas, quia omnia in omnib. Christus est, tanquā nos vno cubito desuper cōlesti vnitatē consummans. Quod post septē dies ex quo ingressus est Noe in arcē, factū est diluuium, quia spe futurae quietis, q̄ septimo die significata est, baptizatur. Quod prater arcē omnis caro quā terra sustentabat diluuii consummata est, quia prater Ecclesie societate, aqua baptismi quis eadē sit, non solū non valet ad salutē, sed valet potius ad perniciem. Quod quadraginta diebus & quadraginta noctibus pluit, quia omnis reatus peccatorū, qui decē p̄ceptis legis, admittitur per vniuersū orbem terrarū, qui quatuor partib. continetur, Decē quippe quatuor ducta, quadraginta sunt, siue ille reatus q̄ ad dies pertinet, ex rerū p̄speritate: siue q̄ ad noctes, ex rerū aduersitate cōtractus sit, sacro baptismi cōlestis abluitur. Quod Noe quingentorū erat annorū cū ei locutus est dñs vt arcē sibi faceret, & sexcentos agebat annos cū in eā esset ingressus, vnde intelligitur per centū annos arca fabricata, quid aliud hic videtur centū anni significare, nisi q̄ates singulas seculū? Vnde ista sexta aetas, quā cōpletis quingentis vsque ad sexcentos significatur, in manifestatione Euangelica ecclesiā construit: & ideo qui sibi ad vitā cōsulit, sit velut quadratū lignū, paratus ad oē opus bonū, & intret in fabricā sanctā: quia & secundus mensis anni sexcentissimi, quo intrat Noe in arcē, eandē senariā gratem significat. Duo. n. menses sexagenario numero concluduntur, a senario aut̄ numero & sexaginta cognominant, & sexcenti & sex milia & sexaginta millia & sexcēta millia & sexcenties, & quicquid deinceps in maiorib. sūmis per eundē articulis numerus in infinita incrementa cōsurgit. Et q̄ vicefimus & septimus dies mensis cōmemoratur, ad eiusdem quadraturae significationē pertinet, quā iā in quadratis lignis exposita est. Sed hic euidentius, quia nos ad oē opus bonū paratos, id est quodam-

H

Col. 3.

Cap. 17.

Gen. 7.

Cap. 16.

Gen. 6.

Gen. 7.

I

Cap. 19.

Gen. 8. quodammodo cōquadratos Trinitas perficit, in memoria qua Deū recolimus: in intelligentia qua cognoscimus: in voluntate qua diligimus. Tria. n. ter, & hoc ter, fiunt viginti septē, qui est numeri ternarij quadratus. Qd̄ septimo mense arca sedit, hoc est, requieuit, ad illā septimā requiē significatio recurrit. Et quia perfecti requiescunt, ibi quoq; illius quadraturæ numerus iteratur. nā vicesima septima die secundi mēsis cōmendatū est hoc sacm̄, & rursus vicesima & septima die septimi mēsis, eadē cōmendatio cōfirmata est cū arca requieuit: q. n. p̄mittitur in spe, hoc exhibetur in re. Porro quia ipsa septima requies cū octaua resurrectione cōiungitur: ne que. n. reddito corpore finit requies, q̄ post hanc vitā excipit sanctos, sed potius totū hominē nō ad sp̄s, sed iā rē ipsam, oī ex parte, & spiritus & corporis perfecta immortalitatis salute renouatū, in aeternæ vitæ munus assumit. Quia ergo septima requies cū octaua resurrectione cōiungitur, & hoc in sacro regenerationis nr̄æ, i. in baptismo, altū profundūq; mysteriū est. Quindecim cubitis supercreuit aqua excedens altitudinē mōtū, i. hoc sacm̄ transcendit oēm sapientiā superbōrū. Seprē quippe & octo cōiuncti quindécim fiūt. Et quia septuaginta a septē, & octoginta ab octo denominantur, cōiuncto vtroq; numero, centū quinquaginta dieb. exaltata est aqua, eandē cōmendans nobis atq; confirmās altitudinē baptisimi, in cōsecrādo nouo hoīe ad tenendā quietis & resurrectionis fidē. Qd̄ post dies quadraginta emissus coruus, non est reuersus, aut aquis vtiq; interceptus, aut aliquo supernatante caduere illicitus: significat hoīes in immūditia cupiditatis teterrimos, & ab hoc ad ea q̄ foris sunt in hoc mūdo nimis intētos, aut rebaptizari, aut ab his quos pr̄ter arcā, i. p̄ter ecclesiā baptisimus occidit, seduci & teneri. Quod colūba emissā nō inuenta requie reuersa est, ostēdit per nouū testm̄ requiē sanctis in hoc mūdo nō esse promissā: post quadraginta. n. dies emissā est, qui numerus vitā q̄ in hoc mūdo agit significat. Deniq; post septē dies dimissa, p̄p̄ illā septenariā operationē spiritalē, olivæ fructuosum fursculū retulit: quo significaret nōnullos ēē extra ecclesiā baptizatos si eis pinguedo nō defuerit charitatis, posteriore tēpore quasi vespere, in ore columbæ tanq̄

in osculo pacis, ad vnitatis societatem posse perducī. Quod post alios septē dies dimissa, reuersa non est, significat finē seculi, qn̄ erit sanctorū requies: non adhuc in sacro spei, quo in hoc tpe cōsociatur Ecclesia, quādiu bibitur q̄ de Xpi latere manauit: sed iā in ipsa perfectione salutis aeternæ, cū traditur regnū Deo & patri, vt in illa perspicua cōtēplatione incōmutabilis veritatis, nullis mysterijs corporalib. egeamus. Nimis lōgū est, vt vel tā breuiter q̄ hāc cucurri, cūcta cōtingā, cur sexcentesimo vno anno vitæ Noe, i. peractis sexcentis annis aperitur arca testū, & tanq̄ reuelatur q̄ erat absconditū sacm̄. Cur vicesima septima die secundi mensis dissecasse terrā, tanq̄ finita esset iam baptizandi necessitas in numero dierū quinquagesimo & septimo. Ipse est. n. dies secundi mensis vicesimus septimus, qui numerus ex illa cōiunctione spūs & corporis, septies octonos habet, vno addito p̄p̄ vnitatis vinculū. Cur de arca cōiuncti exeant, qui disiuncti intrauerant: sic. n. dictū erat, q̄ intrauerit in arcam Noe, & filij eius, & vxor eius, & vxores filiorū eius. Seorsum viri, seorsū feminae cōmemoratae sunt: In hoc. n. tpe huius sacri, caro concupiscit aduersus spm̄, & spiritus aduersus carnē. Exeūt autē Noe & vxor eius, & filij eius, & vxores filiorū eius, nūc cōiuncte cōmemorati masculi & feminae: quia in fine seculi atq; in resurrectione iustorū, omnimoda & perfecta pace spiritui corpus adhærebit, nulla mortalitatis indigentia vel concupiscentia resistente. Cur animalia quāuis & munda & immunda in arca fuerint, tñ post egressum de arca nō offeruntur Deo in sacrificio nisi mūda. Quid deinde sibi velit Deo loquente ad Noe, & tanq̄ rursus ab exordio quia multis modis eadē significari oportebat, figurā Ecclesiæ cōmendante, q̄ progenies eius benedicitur ad implendā terram, q̄ dantur eis in escā cūcta aīalia: sicut in illo disco Petro dr̄, Maſta & māduca. Quod ei cōto sanguinē iubentur māducare, ne vita priſtina quasi suffocata in conscientia teneatur, sed habeat tanq̄ effusione per confessionem: Quod testm̄ posuit Deus inter se & hoīes, atque omnē animā viuā, ne perdat eā diluuiū, arcū qui apparet in nubibus, qui nunq̄ nisi de Sole resplendet: illi. n. non pereunt diluuiū separati ab Ecclesia, qui in Prophetis, &

1. Co. 15.

M
Cap. 21.

Genes. 8.

Genes. 7.

Galat. 5.
Gen. 11.Cap. 22.
Genes. 9.Acto. 10
Genes. 9.

A

in omnib. diuinis scripturis tanq̃ in Dei nu-
 bibus agnoscut Christi gloriã, non quærunt
 suã. Verũ ne adoratores huius solis amplius
 tumefcant, sciãt ita significari Christũ aliqũ
 per Solẽ, sicut per leonẽ, per agnũ, per lapi-
 dẽ, cuiusdã similitudinis causa, nõ propieta-
 tis substantia. Iã vero illud, q̃ de vinea, quã
 plantauit inebriatus Noe, nudatus est in do-
 mo sua, cui non appareat Christus passus in
 gente sua? Tũc. n. nudata est mortalitas carnis
 eius, Iudeis scandalũ, gẽtib. stultitia: ipsis aut̃
 C vocatis Iudeis & gentib. tanquã Sem & Iap-
 phet, Dei virtus & Dei sapientia: quia q̃ stul-
 tũ est Dei, sapientius est quã hoĩes: & q̃ infir-
 mum est Dei, fortius est q̃ homines. Proinde
 in duob. filiis, maximo & minimo, duo po-
 puli figurati, vnã vestẽ a tergo portantes, sa-
 cr̃m, si iam prateritã atq; trãfactã dñicã pas-
 sionis, nudatẽ patris neq; intuentur, quia in
 Christi necẽ non consentiunt, & tñ honorãt
 velamento, tanq̃ scientes vnde sint nati. Me-
 dius aut̃ filius, i. populus Iudeorũ, ideo me-
 dius, quia nec primatũ Apostolorum tenuit,
 nec vltimus in gentib. credidit, vidit nudita-
 tẽ patris, quia cõsensit in necẽ Christi, & nũ-
 ciãuit foras fratribus. Per eũ quippe manife-
 statũ est, & quodãmodo publicatũ, q̃ erat in
 prophetia secretũ, ideoq; sit seruus fratrum
 suorũ. Quid est. n. aliud hodieq; gẽs ipsa, nisi
 quãdã scriniaria Christianorũ, baiulans legẽ
 & Prophetas ad testimoniũ assertionis eccle-
 siæ, vt nos honoremus per sac̃m, q̃ nunciat
 illa per literã? Quem aut̃ nõ excitet, quẽ non
 vel informet, vel confirmet in fide, q̃ ita be-
 nedicuntur duo illi, qui nuditatẽ patris ho-
 norauerunt, quãuis auersi, velut quib. factũ
 sceleratẽ vinea displicuerit? Benedictus, in-
 quit, dñs Deus Sem. Quanquam. n. sit Deus
 omniũ gentiũ, quodãmodo tñ proprio vo-
 cabulo & in ipsis iã gentibus dñs Deus Israel.
 Et vnde hoc factũ est, nisi ex benedictione Ia-
 phet? In populo. n. gentiũ totũ orbem terra-
 rũ occupauit Ecclesiã. Hoc prorsus hoc prẽ-
 nunciabatur, cũ diceretur. Lætificet Deus Ia-
 phet, & habitet in domibus Sem. Videte Ma-
 nichẽi, videte, ecce in conspectu vestro est
 orbis terrarũ: hoc stupetis, hoc doletis in po-
 pulis nostris, quia lætificat Deus Iaphet: vide-
 te si non habitat in domibus Sem, i. in eccle-
 sijs, quas filij Prophetarum Apolloli constru-
 xerunt. Audite quid dicat Paulus iam. fidei-

bus gentibus, Qui eratis, inquit, illo in tpe si-
 ne Xpo, alienati a societate Israel, & peregrini Ephes. 2.
 ni testorũ, & promissionis spem non ha-
 bentes, & sine Deo in hoc mundo. Per hæc
 verba ostenditur q̃ nondũ habitabat Iaphet
 in domibus Sem. Sed paulopost quemadmo-
 dũ cõcludat aduertite. Igitur iã, inquit, non
 estis peregrini & inquilini, sed estis ciues san- E
 ctorum, & domestici Dei, superædificati su-
 per fundamentũ Apostolorum & Propheta-
 rum, ipso summo angulari lapide existente
 Christo Iesu. Ecce quõ dilatatur Iaphet, &
 habitat in domibus Sem: & tñ epistolas Apo-
 stolorum, quib. hæc omnia contestantur, te-
 netis, legitis, prædicatis. Vbi & vos ipsos de-
 putauerim, nisi in illa maledicta medietate,
 cui nõ est lapis angularis Christus: quia nec
 in illo pariete vos agnosceimus, qui ex circũ-
 cisione credidit in Xpm, vnde erant & Apo-
 stoli: nec in isto qui est ex p̃putio, vnde sunt
 oēs ex ceteris gentibus in eandẽ vnitatem fi-
 dei, tanq̃ in pace anguli concurrentes: sed &
 oēs, qui quoslibet nostri canonis libros ac-
 cipiant & legunt, vbi Xps mortaliter natus
 & passus ostenditur: nec tñ eandẽ mortalita-
 tẽ in passione nudatã, consociatõ vnitatis sa-
 cr̃o honorifice velãt, sed sine sciẽtia pietatis
 & charitatis nunciant illud, vnde oēs nati su-
 mus: quãuis inter se dissentiant, & Iudei ab
 hæreticis, & ipsi hæretici alij ab alijs: vna tñ
 conditione seruitutis, vel ad aliquã attestatio-
 nẽ, vel ad aliquã probationẽ viles sunt Ec-
 clesiæ. Nã & de hæreticis dictum est, Opor-
 tet hæreses esse, vt probati manifesti fiant in-
 ter vos. Itē nunc, & obiectate calumnias ve-
 teribus literis sacris, hoc agite serui Cham, I. Co. 11.
 ite quib. viluit nudata caro, ex qua nati estis:
 neque. n. esset vnde vos quoquo modo Chri-
 stianos appellare possētis, nisi Xps sicut a p-
 phetis prænnunciatus est, venisset in mundũ,
 bibisset de vinea sua calicem illum, qui tran-
 sfire nõ potuit, dormisset in passione sua, tan-
 quã in ebrietate stultitiæ, quæ sapientior est
 hominibus: atq; ita nudaretur mortalis car-
 nis infirmitas per occultũ Dei cõsiliũ forti-
 or hominibus, quã nisi Dei verbũ suscepisset,
 nomen omninõ Christianũ, quo & vos
 gloriãmini, nõ esset in tertis. Verũ hoc agi-
 te, irridenter prodite, quod nos reuerenter
 honorẽmus: vtatur vobis ecclesiã tanquam
 subditis sibi, vt probati manifesti fiant in ea.
 Vique.

Vtque adeo nihil, quod vel habitura vel pas-
sura erat, Prophetæ illi tacuerunt, vt vos ibi lo-
cis vestris inueniamus, in vanitate pniciosa
ad reprobos capiendos, viles aut ad probatos
manifestandos, Christum ab Israelitis Prophetis
non esse predictum: cui predicendo oēs illæ pa-
gine vigilat, si eas perscrutari pietate, quam
exagitare leuitate malletis. Quis alius i Abra-
hâ exit de terra sua de cognatione sua, vt ap-
ud exteros dicitur & locupletetur, nisi qui
relicta terra & cognatione ludæorū, vnde se-
cundū carnē natus est, apud gentes ita ppol-
let & pualet, vt videmus? Quis alius in Isaac
lignū sibi portabat ad victimā, nisi q̄ crucem
sibi ad passionē ipse portabat? Quis alius a-
ries immolandus in vepre cornibus adhære-
bat, nisi q̄ crucis patibulo p nobis offerendus
affigebatur? Quis alius in angelo cū Iacobo lu-
ctatus eū sibi pualeret, quasi fortiorē ifirmior
victusq; victorē partim benedicit, partim la-
titudine femoris eius claudā reddit, nisi qui
preualere aduersus se passus, populū Israel,
quodā qui crediderunt bñdixit in eis? Lati-
tudo aut femoris Iacob, in multitudine car-
nalis populi claudicauit. Quis alius lapis po-
situs ad caput Iacob, & nominatim quodā-
modo exprimeret, et vnctus, nisi caput viri
Christus? Quis n. Xpm nescit ab vnctione ap-
pellari? Qui et hoc ipsum in Euangelio cōme-
morās, & se figuratū aptissime testificās, cū
quendā Nathanaelē dixisset vere israelitā, in
quo dolus non esset: & cū ille tanquā lapidē
illū hñs ad caput, cōfessus eū esset filiū Dei,
& regē Israel ista cōfessione quodāmodo vn-
gēs lapidē, idest, ipsum esse cōfites Christū,
ibi opportune dñs etiā illud cōmemorauit,
quod tunc vidit Iacob: qui per benedictionē
appellatus est Israel, Amen dico vobis, inqt,
videbitis celū apertū, & angelos Dei ascen-
dentes & descendentes super filiū hominis.
Hoc n. Israel viderat, cū illū lapidē ad caput
habebat, a terra in celū scalas, per quas ascen-
debant & descendebant angeli Dei. In qui-
bus significati sunt Euangelistę prędicatores
Christi: ascendentes vtq; cū ad intelligendā
eius supereminētissimā diuinitatem ex-
cedūt vniuersam creaturā, vt eū inueniant in
principio Deū apud Deū, per quē facta sunt
omnia: descendentes autē, vt eū inueniāt fa-
ctū ex muliere, factū sub lege, vt eos qui sub
lege erant, redimeret. In illo n. scalę a terra
vsq; ad celū, a carne vsq; ad spiritū: qui in il-
lo carnales proficiēdo velut ascendendo spi-
ritales fiunt, ad quos lacte nutriēdos, et ipsi
spiritalis descendūt, quodāmodo, cū eis nō
possunt loq̄, quasi spiritalibus, sed quasi car-
nalibus. Sic & ascenditur & descenditur su-
per filiū hominis: filius n. hominis sursum in
capite nro, quod est ipse. Saluator: & filius
hoīs deorsum in corpore suo, quod est Ec-
clesia. Ipsum & scalas intelligimus, q̄ ipse
dixit, Ego sum via, ad ipsum ascenditur, vt
in excelsis intelligitur: & ad ipsum descendi-
tur, vt in mēbris suis paruuli nutriantur. Et
p illū ascenditur & descenditur: exēplū quip-
pe eius sequētes prędicatores eius, nō solū
se erigunt vt eū sublimiter expectent, sed et
humiliāt, vt cū tēperāter annuncient. Videte
Apostolū ascēdentē, siue, inquit, mente ex-
celsissimus, Deo. Videte & descēdentē, siue,
inquit, tēperātes sumus, vobis. Dicat & p quē
ascēderit & descēderit. Charitas n. inqt, Xpi
cōpellit nos, iudicantes hoc, qm si vnus pro
omnib. mortuus est, ergo oēs mortui sunt &
pro omnibus mortuus est, vt qui viuunt, iam
nō sibi viuāt: sed ei, qui p ipsis mortuus est,
& resurrexit. Hęc in scripturis sanctis sancta
spectacula quē nō delectāt, sanā doctrinā nō
sustinens, ad fabulās cōuertitur. Et illæ quidē
fabulę animas in qualibet corporis etate
pueriles, varia quadā delectatione sollicitāt.
Sed nos iā corpus Xpi, agnoscamus in Plā-
mo vocē nrām, & dicamus ei, Narrauerunt
mihi iniusti dīlectationes, sed nō sicut lex tua
dñe. Christus mihi vbiq; illorū librorū, vbi-
que illarū scripturarū pagratī & anhelātī, in
sudore illo dānationis humanę, siue ex aper-
to, siue ex occulto occurrit & reficit: mihi
& ex nō nulla difficultate inuentionis suę
desideriū inflamat, quo id quod inuenero,
auide forbeā, medullisq; recōditū salubriter
teneā. Ipse mihi in Ioseph innuit, qui perse-
quentibus & vedētibus fratribus in Aegypto
post labores honoratur. Didicimus n. labo-
res Christi in orbe gentiū, quē significabat
Aegyptus, p varias pāsiones martyrum, &
nunc videmus honorē Christi in eodē orbe
terrarū, erogatione frumenti sui sibi omnia
subiugātis. Ipse mihi innuit in virga Moy-
si, quę in terra serpens effecta, eius mortē figura-
uit a serpēte uenietē: sed q̄ apprehensa cau-
da eius rursus virga redditur, significat po-
sterius

1. Cor. 3.

Ioan. 14.

All. Spe-
ctent.

1. Cor. 5.

Cap. 27.
2. Tim. 4

Ps. 118.

Cap. 38.
Gen. 37.

Exo. 4.

sterius peractis iā oībus in fine actionis, ad id q̄ fuerat, resurgendo reuertit̄, vbi p̄ vitā raparationē morte cōsumpta, nihil serpentis apparet. Nos quoq; corpus eius eadē mortalitate per lubrica cāporū voluimur, sed si-
L ne nouissimo velut cauda seculi, p̄ manum, idest, p̄ potestātē iudicij, ne vltra plabā, apprehensa reparabimur, & nouissima inimica morte destructa, resurgētes ī dextera Dei, virga regni erimus. Iā de exitu Israel ex Aegypto nō ego, sed Apostolus loquitur, Nolo aut̄ vos ignorare frēs, quia partēs nostri oēs sub nube fuerūt, & oēs per mare trāsierūt, & oēs in Moyse baptizati sub nube & in mari: & oēs eandē escā spiritalē māducauerunt, & oēs eundē potū spiritalē biberūt. Bibebāt. n. de spiritali, cōsequentes eos petra: petra aut̄ erat x̄ps. Exponendo vnū, in cētera introduxit intellectū. Si. n. petra x̄ps p̄ firmitatem, cur nō & manna Chr̄s, tanquā panis viuus, q̄ de cēlo descēdit? Quo vere qui vescūtur, spiritaliter viuunt. Nā illi veterē figurā carnaliter accipientes, mortui sunt. Sed cū dicit Apostolus, Eundē cibū spiritalē manducauerūt: ostendit & illud spiritaliter intelligi in x̄po, sicut x̄s potū cur spiritalē dixisset aperuit cū subiunxit, Petra aut̄ erat x̄ps. Quo aperto, cū cēta fulserūt. Cur ergo non & nubes Chr̄s & colūna, q̄a rectus & firmus, & fulciēs, infirmitatē nostrā: p̄ noctē lucēs, p̄ diē nō lucēs: Vt qui nō vident, videant: & qui vident, cēci fiant? Nubes & mare rubrū, baptismus vtiq; Chr̄i sanguine consecratus: hostes sequentes a tergo moriuntur peccata p̄terita. Ducitur populus p̄ desertū: baptizati oēs, nondū perfruentes promissā patriā, sed q̄ nō vidēt, sperando & p̄ patientiā expectādo, tanquam in deserto sunt. Et illuc laboriosē & periculosē tētaiones, ne reuertant̄ corde in Aegyptum: nec ibi tñ Christus deserit, nā & illa colūna nō recedit: & amara aqua ligno dulcescunt, qm̄ inimici populi signo crucis x̄po honorificato mansuescūt: & duodecim fontes, septuaginta palmā arbores irrigātes, Apostoli cā gratiā p̄figurant, populos, in septenario numero decuplato rigantes, vt per septiforme spiritus donū legis decolagus impleatur: & hostis intercludere molitur viā, extensis Moysi manibus signo crucis dominicā supe-
M ratur: & morsu mortiferi serpentis exaltato & respectō gneo serpēte sanantur: qd̄ verbis ipsius dñi declaratur. Sicut exaltauit, inquit, Moyses serpentē in eremo, sic oportet exaltari filiū hoīs, vt oīs qui crediderit in eū nō pereat, sed habeat vitā aeternā: Itane etiā ista nō clamant? Tantane est surditas in cordibus duris? Fit Pa sca in occisione ouis, Occiditur Christus, de quo in Euāgelio dicitur Ecce agnus Dei, ecce q̄ tollit peccata mundi: Prohibentur qui pascha faciunt, ossa frangere: non franguntur in cruce ossa domini: Attestatur Euangelista hinc esse dictū, Os eius non cōminuetis. sanguine illiniūtur postes, vt p̄nices depellatur: signantur signo dñicā passionis in frontib; populi ad tutelā salutis. Dat tur ibi lex quinquagesimo die post actū Pascha: venit sp̄s sanctus quinquagesimo die post dñi passionē. Dicitur illic scripta lex digito Dei: dicit dñs de spiritu sancto, In digito Dei eicio demonia. Et clamat Faustulus oculis clausis, nihil se in literis illis inuenisse, q̄ ad prēnūciationē Christi pertineat. Quid autē mirū, si oculus habet ad legē dñi, & cor ad intelligendū non habet, qui positus ante ostiū clausum diuini secreti, nō fide pietatis pulsatur, sed elatione ī pietatis īsultat? Planē ita fiat. Iustū. n. est vt claudat̄ superbis innua salutis, veniat māfuetus, quē docet dñs vias suas, videat & hac in illis libris, & cētera, vcl oia, vel quēdā, qualia credat in omnibus. Videat Iesum introducentem populum in terram promissionis: neque. n. hoc temere ab initio vocabatur, sed ex ipsa dispēsatione noīe mutato Iesus appellatus est. Videat botrū de terra promissionis in ligno pendentē. Videat in Hierico tanquā in hoc mortali seculo meretricem, de qualibus ait dñs, q̄ p̄cedant superbos in regnum cēlorū, per fenestram domus suā tanquā per os corporis sui coccum mittentē: quod est vtiq; sanguinis signū, propter remissionem peccatorū confiteri ad salutē. Videat muros ipsius ciuitatis, tanquam munitiones mortales seculi septies circumacta testamenti arca cecidisse: sicut nunc per tēpora, quē septē dierum vicissitudine dilabuntur, testamentū Dei circumit toto orbe terrarū, vt in fine temporū mors nouissima inimica destruat̄, & ex impiorū perditione vnica domus tāquā vnica ecclesia liberetur, mūdāta ā turpitudine fornicationis, per fenestram cōfessionis in sanguine remissionis. Videat tempora, primo indicij, postea regnū: sicut

Ioan. 3.

A
Exo. 22.

Ioan. 1.
Exo. 12.

Ioan. 19.
Exo. 12.

Exo. 20.
Acto. 2.
Exod. 31.
Luc. 11.

Matt. 7.

Psal. 24.

Cap. 31.

Nu. 13.
Iosue 2.

Matt. 21.

Iosue. 6.
B

1. Co. 15.

Cap. 32.

sicut erit primo iudicium, deinde postea regnū: inq; ipsis temporib. iudiciū & regnum iterū atq; iterū multis & varijs modis Christiū & Ecclesiā figurari. Quis erat in Sāpſon obuiū leonē necans, cū petendā vxoris causā ad alienigenas tenderet, nisi qui ecclesiam vocaturus ex gētib. dixit, Gaudete, quia ego vici seculū? Quid sibi vult in ore ipsius leonis occisi sanguis extructus, nisi quia ecce conspicimus leges ipsas regni terreni, q̄ aduersus Christiū ante fremuerāt, nunc iā perēpta feritate dulcedini Euangelicæ prædicandæ et munimenta præbere? Quæ est illa mulier plena fiduciā, hostis t̄p ligno transfigens, nisi fides Ecclesiæ cruce Christi regna diaboli perimens? Quid vellus cōplutum area sicca, & postea cōpluta area sicco vellere, nisi primo vna gens Hebræorū, habens occulte in sãctis mysteriū Dei, q̄ est X̄ps, quo mysterio totus orbis vacuus erat: nūc aut̄ in manifestatione totus orbis id habet, illa vacuata est? Quid iā regnū tēporibus, vt & inde pauca cōmemorē, nonne ab ipso exordio cōmutatū sacerdotiū in Samuēle, reprobatō Heli, & cōmutatū regnū in Daud, reprobatō Saule, clamat p̄nūciari nouū sacerdotiū, nouūq; regnū, reprobatō vetere q̄ vmbra erat futuri, i dño nostro Iesu Christo venturū? Nōne ipse Daud, cū panes propositionis māducauit, quos nō licebat māducare nisi solis sacerdotib. in vna persona vtrunq; futurū, i. in vno dño Iesu Christo regnū & sacerdotiū figurauit? Nōne cū decē trib. a tēplo separatae sunt, & duę derelictæ, satis indicat q̄ de tota ipsa gente Apostolus ait, Reliquiæ per electionē gratiæ saluæ factæ sunt? Pascitur Helias t̄p famis, coruis mane afferentibus panē, & ad vesp̄rā carnes: & Manichæi nō intelligunt in illis libris Christiū, cui quodāmodo salutē nostrā esuriēti cōfiteretur peccatores fidē, primitias sp̄ritus nunc habētes, in fine aut̄, velut ad vesp̄rā seculi, ēt carnis resurrectionē? Mittitur Helias pascendus ad alienigenā viduā, quæ volebat duo ligna colligere, priusquā more retur: nō hic solo ligni noiē, sed ēt numero lignorū signū crucis exprimitur. Benedicē farina eius & oleū, fructus & hilaritas charitatis, quæ cū impenditur, non deficit. Hilarē. n. dator diligit Deus. Heliseo pueros in sultantes & clamantes, Calue, calue, bestię comedunt: pueruli stultitia deridentes Chri-

stum, in loco caluariæ crucifixū, inuasi a demonib. pereunt. Mittit Heliseus per seruum baculū super mortuū, & non reuiuiscit: venit ipse, coniungit & coapat se morti eius, & reuiuiscit. Misit sermo Dei legē per seruū suū, nec profuit in peccatis mortuo generi humano, q̄ tñ non sine causa missa est: ille. n. misit, q̄ sciret eā prius esse mittendā, venit ipse, cōformauit se nobis, factus particeps mortis nostræ, & viuificati sumus. Cū securib. ligna cederentur, de ligno ferrum exiliens, in profundū fluminismersum est, atq; in lignū desuper ab Heliseo proiectū, reuersum est: Ita cum impios Iudeos per corpus operata p̄ntia X̄pi, tanquā instructuosas arbores cederet, quia de illo Ioannes dixerat, Ecce securis ad radices arborū posita est: ab eis interueniente p̄sione, corpus ipsum deseruit in inferni profunda descendens, quo in sepultura desuper posito tanq̄ ad manubrium suum sp̄s. redeunte resurrexit. Quam multa præteream breuitatis necessitate constrictus, norūt qui legunt. Iā ipsa in Babyloniam trāsmigratio, quo ēt sp̄s Dei per Hieremiā Prophetā iubet vt pergant, & orent pro eis, in quorū regno peregrināt, q̄ in illorū pace ēt pax esset illorū: & edificarent domos, & nouella rent vineas, & plantarent hortos, quis non agnoscat quid præfigurauerit, qui attenderit veros Israelitas, in quibus dolus non est, per Apostolicā dispensationē cū Euangelico sacro ad regnū gentiū trāsmigrasse? Vnde nobis Apostolus, tanq̄ Hieremias replicans, dicit, Volo ergo primo omniū fieri deprecationes, adorationes, interpellationes, gratiarū actiones pro omnib. hominib. pro regib. & his qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillā vitam agamus, in omni pietate & charitate: & hoc. n. bonū & acceptū est corā Saluatore nostro Deo, qui oēs homines vult saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire. Ex hoc quippe ēt illis credentibus constructa sunt domicilia pacis, basilicę Christianorum congregationū, nouellata vineæ populi fidelis, & plātati horti, vbi ēt inter omnia olera granum illud sinapis regnat, sub cuius vmbra culis, longe lateq; porrectis, ēt altipetax superbia gentiū tanq̄ in cęli volatilibus cōfugiendo requiescit. Nā q̄ ēt post septuaginta annos, secundū eiusdē Hieremiæ prophetiā, reditur ex captiuitate, & tēplū renouatur;

4. Reg. 4.

E
4. Reg. 6.

Mat. 3.

Cap. 36.
Iere. 26.Ioan. 1.
1. Tim. 2.

Mat. 13.

Hier. 29.
1. Esd. 1.

uatur: quis fidelis Xpi nō intelligat, post euoluta tpa, quæ septenarij dierū numeri repetitione transcurrunt, ēt nobis, i. Ecclesiæ Dei, ad illā celestē Hierusalem ex huius seculi peregrinatione redeundū? Per quē nisi per Iesū Xpm vere sacerdotē magnū, cuius figurā gerebat ille Iesus sacerdos magnus illius tps, quo tēplum aedificatū est post captiuitatem, quē Propheta Zacharias vidit sordido habitū, deuictōq; diabolo, qui ad eius accusatio nē stabat, ablata illi sordidā vestē, & datum indumentū honoris & gloriæ, sicut corpus Iesu Xpi, q̄ est Ecclesia, aduersario in fine temporū per iudiciū superato, a luctu peregrinationis in gloriā sempiternæ salutis assumitur. Quod ēt in Psalmo dedicationis domus apertissime canit, Cōuertisti luctū * in gaudiū mihi, concidisti saccū meū, & accinxisti me lætitia, vt canet tibi gloria mea, & non cōpungar. Quis pōt ex occasione alterius operis omnia q̄ in illis veteribus legis & Prophetarū libris figurate Christū annūciāt quantalibet breuitate perstringere, nisi forte quis putat ingenio fieri, vt ea q̄ rerū ordine per sua tpa cucurrerunt, ad Xpi significationes interpretando vertantur? Hoc forte Iudei possunt dicere, siue Pagani, eis autē qui se Christianos putari volunt, premit ceruicem Apostolica autoritas, dicens, Omnia hæc in figura contingebant illis, & hæc omnia figuræ nrī fuerunt. Nā si Hismael & Isaac homines nati, duo testamenta significant, quid credendū est de tot factis, q̄ nullo naturali vsu, nulla negocij necessitate facta sunt? Nihil ne significāt? Si quis nostrū, qui Hebrcas literas ignoramus, i. ipsos vocū characteres, videret eas in parietē conscriptas, honorato aliquo loco: quis esset tā excors, vt eo modo pictū parietū putaret, ac nō potius intelligeret: scriptū: vt si legere nō valeret, nō tñ illos apices aliquid significare dubitaret? Ita prius illa oīa, q̄ sunt in vetere instro scripturarum sanctarū, quisquis non peruerso aio legerit, sic oportet moueatur, vt aliquid ea significare non ambigat. Verbi n. gratia, nunquid si oportebat adiutoriū viro scēminā fieri etiam hoc necessitas vlla cōgebat, vel vlla suadebat vtilitas, vt de dormiētis latere fieret? Si cā euadendi diluuij opus erat fabricari arcam, quid opus erat mēsuras eius, aut ipsas potissimū fieri, aut ēt scriptis ad religionē posterita

ti propagandis cōmemorari? Si pp genus re parandū animalia includi oportebat, quid opus erat illo potissimū numero septena de mūdīs, bina de immundis? Aditū ad arcā fieri necessitas vtiq; cōgebat. In latere autē fieri, vel ēt memoriæ cōmendari per literas, qd cōgebat? Immolari filiū iubetur Abrahā, iustus hoc fuerit, vt eius obediētia tali ēt examine probata, posteris innotesceret, cōuenientius ligna portauerit filius, ne p̄ senexq; portaret. Non sit postea filium ferire permixtus ne orbitate grauissima se feriret, nunquid ēt si nullo effuso sanguine rediretur, minus esset probatus Abraham? Aut si iam opus erat perfici sacrificiū, etiā ne vt ille aries in vepre adhærens cornibus appareret, ad vllum augmentū victimæ pertinebat? Sic omnia cū considerantur, quasi superflua necessarijs cōtexta, inueniuntur admonent humanū animū: id est, rōnalē, prius aliquid significare, deinde quid significant quærere. Itaq; ēt ipsi Iudæi, qui Xpm, cuius passiōe nō agnouimus, illi derident, nolūt tā libis rerum, non tantū dictarū, sed ēt gestarū figuris prænunciātū videri, coguntur a nobis discere quid illa significant, quæ nobis aliquid significare concedunt, tñ diuinæ autoritatis libros ab ineptarū fabularū ignominia non defendūt. Vidit hoc Philo quidā, vir liberaliter eruditus, vnus eorū cuius eloquiū Græci Platoni æquare non dubitāt: & conatus est aliqua interpretari, nō ad Christū intelligendū in quē non crediderat, sed vt inde magis appareret quantū interfic, vtrū ad Xpm referas oīa pp quæ vere sic dicta sunt, an præter illū quaslibet coniecturas quolibet mentis acumine persequaris: quantumq; valeat q̄ Apostolus ait, Cū transferis ad dñm, auferetur velamē. Vt. n. quiddā eiusdē Philonis cōmemorem, arcā diluuij scdm rationē humani corporis fabricatam volens intelligi, tanquā membra tim omnia pertractabat. Cui subtilissime numerorū etiam regulas consulenti, congruenter occurrebant omnia, quæ ad intelligendū Christū nihil impedirent: quoniā in corpore humano etiā ille humani generis Saluator apparuit: nec tñ cogerēt, quia corpus humanū est vtiq; & hominū ceterorū. At vbi ventum est ad ostium, quod in arcā latere factum est, oīs humani ingenij coniectura defecit. Vt tñ aliquid diceret, inferiores corp

Gen. 7.

Gen. 22.

Philo.

K

ris partes, quib. vrina & fimus egerunt, illo ostio significari ausus est credere, ausus & dicere, ausus & scribere. Nō mirū, si ostio non inuēto sic errauit. Quod si ad Christū transfet ablato velamine, sacramenta Ecclesię manantia ex latere hominis illius inuenisset: nā quia prędictū est, Erūt duo in carne vna, propterea in arca quēdā ibi ad Christū, quēdā vero ad Ecclesiā referuntur, quod totū xps est. Sic & ceteris interpretationibus figurarum per vniuersum textum diuine scripturę licet cōsiderare, & cōparare sensus eorum: qui Christū ibi intelligūt: & eorum qui pręter Christum ad alia quālibet ea detorquere conantur. Nec Pagani nobis in hoc obstrepunt: neq; n. audent contradicere, ne illa nō solum dicta, sed ēt facta figurate accepta interpretemur ad Christū intelligendum, pręfertim quia ea quę pręnuntiata intelligimus ēt demonstratam implēta: cū fabulas suas vt aliquo modo cōmendēt ad nescio qua physiologias vel theologias, id est, rōnes naturales, vel diuinas, interpretando referre conentur: ex parte planē satis indicātes qualia sint, ex parte autem dissimulantes, dū ea rident in theatris, quę venerantur in tēplis, in turpitudine nimīū liberi, in superstitione nimīū ferui. Nobis aut quiscuis dixerit, non iō illa vel gesta, vel scripta, vt Christus in eis intelligatur: excepta ipsa tanta cōsonantia rerū pręfiguratarū & nunc impletarū, alijs p̄fagijs Prophetis apertis manifestisq; feriet: sicuti est illud, In semine tuo benedicētur oēs gentes. Hoc dictū est ad Abrahā, hoc ad Isaac, hoc ad Iacob. Vnde nō immerito dicit, Ego sum Deus Abrahā, & Deus Isaac, & Deus Iacob: cōpleturus vtiq; in benedictione omnium gentium, q̄ ex eorum semine promisit. Nec immerito ipse Abrahā, cū eius seruus ei iurasset, sub femore suo iussit eum ponere manū, sciens inde vēturā carnē xpi, in quo bñdici oēs gentes, nō nūc pręnūciamus, sed q̄ tūc pręnūciatū est, nunc videmus. Vellē scire, imo melius nescierim qua cęcitae animę legerit Faustus, vbi vocauit Iacob filios suos, & dixit, Congregamini vt annunciem vobis quę occursura sunt vobis in nouissimis diebus: congregamini & audite filij Iacob, audite Israel patrē vēstrū. Hic certe nemo dubitat prophetantis personā esse dilucidatā. Audiamus ergo quid dicat filio suo Iudā, de cuius

tribu xps venit ex semine Dauid scđm carnē, sicut Apostolica doctrina testatur. Iuda, inquit, te laudabunt fratres tui, manus tuę sup dorsa inimicorū tuorū, adorabūt te filij patris tui. Catulus leonis Iuda de germinatione filius meus ascēdisti, recūbens dormisti vt leo, & vt catulus leonis quis suscitabit eum? Nō deerit princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec veniāt quę reposita sunt ei: & ipse expectatio gentiū, alligans ad vineā pullū suū & cilicio pullū asinā: lauabit in vitē stolā suā, & in sanguine vx̄e amictum suū: fulgētes oculi eius a vino & dentes candidiores lacte. Falsa sint ista, obscura sint ista, si nō in xpo euidentissima luce claruerunt: si nō eū laudāt fratres eius Apostoli, & oēs coheredes eius, nō suā gloriā quārentes, sed ipsius: si nō sunt manus eius super dorsa inimicorū eius: si non deprimuntur atq; curuātur ad terrā crescentibus populis Christianis quicunq; illi adhuc aduersantur: si nō eū adorauerūt filij Iacob in reliquijs, quę per electionē gratię saluę factę sunt: si non ipse catulus est leonis, qui nascendo paruulus factus est, propter hoc additū, de germinatione filius, meus, Cā qppe reddita est quare catulus, i cuius laude alibi scriptū est, Catulus leonis fortior iumētis: hoc est, ēt paruul⁹ fortior maioribus: si nō ascendit in cruce recūbēs, cū inclinato capite reddidit spm: si non dormiuit vt leo, quia & in ipsa morte non est vict⁹ sed vicit: & vt catulus leonis, id est, mortuus vnde & natus: si nō ille eū suscitauit a mortuis, quē nemo hominū vidit, nec videre potest. Eo. n. q̄ dictū est, Quis suscitauit eū? satis expressa est tāq; ignoti significatio. Si desuit princeps ex Iuda, & dux de femoribus eius, donec venirēt opportuno tpe, quę promissa tanquā reposita fuerāt. Sunt. n. literę certissimę historię ip̄lorū quoq; Iudæorū, quibus ostēditur primū alienigenā Herodē regē fuisse in gēte Iudæorū, quo tpe natus xps est. Ita nō desuit rex de semine Iuda, donec venirēt q̄ reposita erant illi. Sed quia nō solis Iudę fidelibus profuit quod promissum est, vide quid sequatur, Et ipse expectatio gētiū. Ipse alligauit ad vineā populū suū. n. populū suū in cilicio prędicans & clamans, Agite penitentia, appropinquauit. n. regnū celorū. Populū aut gētiū illi subditū cognoscimus pullos asinę comparatum, in quo etiam sedit ducens

A

De ciuitate Dei. lib. 16.

Cap. 41.

Pro. 39.

Ioan. 19

1. Tim. 6

Matt. 2.

B

Mat. 4.

88
cens eūiā Hierusalē i. in visionē pacis, docēs
manuatos vias suas. Si non lauit in vino sto-
lam suā, ipse est. n. gloriosa Ecclesia, quā sibi
exhibet non habentē maculam aut rugā. Cui
dicitur etiam per Esaiā. Si fuerint pētā vestra
sicut phēnicium, tāquā niuē dealbabo. Vnde
nisi de dimissis pētis? In quo ergo vino nisi
illo de quo dicitur, q̄ pro multis effundetur
in remissionē peccatorū? Ipse est enim bo-
trus ille qui pependit in ligno. Propterea &
hic vide quid adiungat, Et in sanguine vūe
amictū suū. Iam vero fulgere oculos eius a
vino, illa in corpore eius membra cogno-
scūt, quibus donatū est sancta quadā ebrieta-
te alienatē mentis ab infra labentibus tempo-
ralibus aeternā lucē sapientiā contueri. Vnde
quiddā pauloante cōmemorauimus dicente
Paulo, Siue. n. mente excelsimus, Deo. Hi sūt
fulgentes oculi a vino. Sed tamen quia sequi-
tur. Siue tēperantes sumus vobis: nec paruuli
relinquuntur adhuc lacte nutriendi, quia
& hic sequitur, Et dentes condidiores lacte.
Quid ad hāc respondetis insani? Nempe ista
manifesta sunt, nempe omnes, nō dico calū-
nias cōtradictionis, sed etiā nebulas dubita-
tionis expellunt. Talia quērite primo in illis
libris, talibus primo credite, quā nunc a me
nec omnia cōmemorari possūt, quia nimis
est: nec multa, quia longū est: nec pauca vel-
lē, ne sola existimentur ab eis qui illa nō le-
gunt. Et ne fidelis ac diligēs lector me repre-
hendat, cū plura euidentiora repperit, q̄
ista potissimū posuerim: quia mihi occurre-
re in prēsētia potuerūt: inuenietis n. multa
quā oīno nec tali saltē indigeant admonitio-
ne quali mō vsus sum in verbis Iacōb. Quis
enim iā querat expositionem dū legit, Velut
ouis ad victimā ductus est: & omnia quē il-
lic multipliciter & euidenter dicuntur, Quia
liuore eius sanati sum⁹ & pētā ipse portauit.
Quis non quasi Euāgeliū cantari arbitretur,
Foderūt manus meas & pedes, dinumerauerūt
oīa ossa mea. Ipsi vero cōsiderauerūt &
cōspexerūt me, diuiserūt sibi veltimēta mea,
& sup veltimētū meū miserūt sortē? Quis ni-
si nimis cecus iā impleri nō cernat, Cōme-
morabunt & conuerterentur ad dñm vnuerſi
fines errā, & adorabunt in cōspectu eius vn-
uerſe patriē gentiū? Quid illud in Euā-
gelio, i. iustis est anima mea vsq; ad mortem
& Nūc anima mea turbata est? Nonne prius

in Psalmo sonuit, Dormiui conturbatus? Et
vnde factū est vt dormiret? Quorū vocib. ac
clamatū est, Crucifige, crucifige: Nōne & in
Psalmo secutus p̄nunciat, Filij hominū den-
tes eorū arma & sagitte, & lingua eorū gla-
dius acutus? Quid autē fecerunt, quid nocue-
rūt resurrectorū, & super cēlos alcēsuro, &
totū orbē terrarū gloria sui nominis posses-
suro? Vide vtrū hoc Psalmus tacuerit: sequi-
enim, Exaltare sup cēlos Deus, & sup oēm
terrā gloria tua. Quis vnquā de Xpo dictum
dubitabit, Dñs dixit ad me, filius meus es tu,
ego hodie genui te: postula a me, & dabo ti-
bi gentes hereditatē tuā, & possessionē tuā in
terminos terrē. Quis aliū intelligere p̄missus
est, vbi Hieremias dicit, nimirū de sapiētia,
Tradidit, illā Iacob puero suo, & Israel ele-
cto suo: Post hēc in terris visus est, & cū hoī-
bus cōuersatus est? Quis nō eundē Saluatōrē
agnoscat apud Daniēlē, cū antiquo dierū of-
fertur filius hoīs, & accipit regnū sine fine,
vt seruiant ei oēs gētes? Iā vero si locū illum
quē commemorauit dñs ex eiusdē Danielis
prophetia, Cū videritis abominationē vasta-
tionis quā dicta est a Daniele, stantē in loco
sancto, qui legit intelligat, & si supputatis et
tēporibus hebdomadū, ille numerus pertra-
ctetur, nō solū Christus, sed etiā tēpus repe-
ritur, quo eū oportuit venire passurū. Quā
quā & sine cōputatione tēporū, manifestis re-
rū effectibus Iudeos vrgere soleamus, cū q̄-
bus nobis, nō vtrū in Christo sit salus nostra:
sed vtrū iā venerit passusq; fuerit disceptatio
est. Cōuincuntur autē rebus ipsis apertissimis
non solū de fide omniū gentiū, quas ei serui-
turas eadē cui cedere cogunt, scriptura prae-
dixit, q̄ ita clarescit toto orbe terrarū, vt om-
niū tergiuersantiū oculis seriat: verū etiā de
ijs quē in ipsa Iudaeorū gēte iam facta sunt,
& sacrariū euersum est, q̄ cessauit hostia, &
sacerdos, & vñctio pristina, quā oīa Daniel
tunc p̄nunciāuit futura, qñ vngi sanctū san-
ctorū liquide prophetauit. Cū igitur illa om-
nia iam facta sint, exigitur ab eis etiam vñctus
sanctus sanctorum, & quid respondeant non
inueniunt. Quomodo autem nobiscum, non
de Christo, sed tantum de aduentu eius disce-
parent, nisi bene nossent eum in suis libris
prophetatū: Cur a Ioāne querunt, vtrum ip-
se sit Christus? cur ipsi dño dicūt, Quādiu
animam nostrā tollis, si tu es Xps dic nobis
palam?

Psalm. 56.
Luc. 23.
Psalm. 56.

Psalm. 2.

Baruc. 2.

Cap. 44.
Dan. 7.

Dan. 9.
Mat. 24.

Dan. 9.

F

Ioan. 1.
Ioan. 10.

palam? Cur Petrus & Andreas & Philippus dicunt Nathanaeli, Inuenimus Mesiā, quod interpretat Christus, nisi quia hoc nomen in illo agente per illas literas, & scribat, & expectabat? Nam nulla alia gens reges & sacerdotes suos Christos habuit & vocauit, quorum significatiuum vnctionem cessare fas non fuit, nisi cum ille venisset, qui in eis prænuntiabat. Sic. n. Iudæi nouerant illos Christos suos, vt tñ vnū speraret, per quē demū liberarent, sed excæcati occulta iustitia Dei, dum solam eius virtutem cogitant, infirmitatem, in qua pro nobis mortuus est, nō intellexerūt. Hinc illa verba in libro Sapientie de illis prædicta cognoscimus, Morte turpissima condemne mus illū, erit. n. respectus in sermonib. illius, si vere filius Dei est, suscepit illum & liberabit illum de manib. contrariorū. Hæc cogitauerunt & errauerunt excæcavit. n. illos malitia illorū. Quod etiam de istis verissime dici potest, qui in tāta multitudine testimoniorū, in tāta dispositione prænunciatarū rerū, in tanta manifestatione cōpletarū, adhuc dicūt scripturis illis Christum non esse prophetatum. Quod si iterū atq; iterum dicant, non iterū atq; iterum possumus documenta proferre, adiuuante illo qui tanta in copiam præbuit aduersus calumnias erroris humani, vt ea que iam commemorauimus, nō repetamus.

Cap. 45. Iam porrō aliam Fausti tergiversationem q̄ credo cum & ipsæ preclarissima prophetie luce percuteret, calidissimam se inuenisse arbitratu est, & resellere piget, ne ppter ea putet aliquid dixisse, q̄a ei rñderi dignum habetū est. Quis. n. demētissimus diceret, inertis esse fidei, de Christo sine teste non credere? Vellem mihi isti rñderent, cui nā de Christo

H ipsi credidissent, an illam vocem de cēlo audierūt, Hic est filius meus. Ei q̄ppe voci potius Faustus nos iubet credere, qui de Chro non vult testib. hominib. credi, quasi ad nos etiā eiusdem vocis notitia sine hoīe teste perueniret, cū & manifestū sit sic eam peruenisse, & Apostolus dicat, Qūo aut inuocabunt, in quem non crediderunt? Aut quō credent ei quem nō audierunt, Qūo aut audient sine p̄dicante? Aut quō p̄dicabunt, si nō mittant? Sicut scriptū est. Quam speciosi eorū pedes q̄ annunciant pacē, qui annūciāt bona. Videtis certe quēam modum p̄dicationem doctine Apostolicę, p̄pheticum testimonium

comitet. Vt. n. nō contēnerent, neq; fabulosa ducerent quæ Apostoli annūciabāt, demōstrabant hæc a Prophetis ante fuisse p̄dicta, q̄a etsi attestabant miracula, nō defuisset, sicut etiam nunc adhuc quidam mulsitant, qui magicæ potētiæ cuncta illa tribuerent, nisi talis eorum cogitatio, cōtestatione prophetica vinceret. Magicis. n. artib. longe antequā nasceret, Prophetas sibi cōstituere a qb. prænunciaret, nemo utiq; diceret. Sed videlicet vetat nos Faustus de vero Christo Hebræis Prophetis testib. credere, qui de falso Christo Persarum errorib. credidit. Verum disciplina catholica propterea simplici fide prius nutriri oportere docet mentem Christianā, vt eam capacem faciat ad intelligenda super na & æterna. Sic etenim & Propheta dicit, Nisi credideritis, nō intelligetis. At ea ipsa est simplex fides, qua credim⁹ anteq̄ cognoscamus supereminentē sciētiam charitatis Christi, vt impleamur in oēm plenitudinem Dei, non sine cā dispensationem humilitatis eius, qua humanitus natus & passus est, a Prophetis per p̄pheticam gentē, per p̄pheticum populum, p̄ p̄pheticū regnum tanto ante p̄dictū, nisi q̄a in illa stultitia quę sapiētior est hoībus & in illa infirmitate, quę fortior est hominib. magnum aliquid latet ad iustificacionem & glorificationem nostram. Et ibi sunt oēs thesauri sapientie & scientie obsconditi, qui nulli aperiri, si sibi per maternam carnem traicēnt cibum. i. per apostolica et prophetica vbera lactis alimenta contemperit, & tanq̄ infantilem victum quasi prægrandi grāte fastidiens, prius in venena hæreticorum, q̄ in sapientie cibum, cui se idoneum temere arbitrabat, irruerit: Non ergo qđ dicimus necessariam simplicē fidem, cētrariū est ei qđ dicimus, vt Prophetis credatur, magis enim ad hoc pertinet, vt prophetis credatur priusquā purgata & roborata mēte possit intelligi, q̄ per Prophetas sic loquebatur. At enim si Christū prophetauerūt, nō digne neq; cōgruēter sua prophetatione vixerunt. Vnde hoc scitis? An quid sit vel bene vel male viuere, iudicare vos potestis, quorum iustitia est, potius succurrendum esse meliori non sentienti, vt eum vos manducetis, quam mendico esurienti, vt manducandum aliqd detis? Catholicis autem paruulis, antequam sciant quæ sit aīe humanæ perfecta iustitia,

Aug. Tomus Sextus. M &

& quantum interfit inter ipsam, cui suspiratur, & istam qua hic viuitur, sufficit de illis viris hoc existimare quod commendat Apostolica doctrina sanitas, quia iustus ex fide viuit. Credidit autem Abraham Deo, & deputatum est illi ad iustitiam. Præuidens enim scriptura, quia ex fide iustificat gentes Deus, prænuñciavit Abraham, dicens, Quia in semine tuo benedicentur omnes gentes. Apostoli verba sunt. Ad cuius tam claram, tamque omnibus notissimam vocem, si a vestris fallacissimis somniis euigilaretis, sequeremini vestigia patris vestri * Abraham, & in eius femine benediceremini cum omnibus gentibus. Ipse enim accepit, sicut dicit Apostolus, signum circumcisionis, signaculum iustitiae fidei, quæ est in præputio, ut sit pater omnium credentium per præputium, ut de pute tur illis ad iustitiam, ut sit pater circumcisionis, non his solum qui ex circumcisione sunt, sed & iis qui sequuntur vestigia, quæ est in præputio fidei patris nostri Abraham. Cuius ergo iustitia fidei nobis ad exemplum imitanda proposita est, ut & nos iustificati ex fide, pacem habeamus ad Deum, intelligere debemus quemadmodum vixerit, non reprehendere, ne ante per abortum labamur ex vitio matris Ecclesie, quam per stabilem conceptum formati perfecti nascamur. Hoc Faustus pro moribus Patriarcharum & Prophetarum ex voce paruulorum nostrorum breuiter responderim, inter quos & meipsum deputauerim, dum tamen non reprehendam vitam sanctorum antiquorum, etiam si non intelligam quam mystice vixerint, quorum vitam nobis laudabiliter Apostoli Euangelio suo prædicarunt, sicut illi sua prophetia futuros Apostolos prædixerunt, ut clament ad se inuicem duo testamenta, sicut duo Seraphin, Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus sabaoth. Cum vero coeperit Faustus Patriarchas & Prophetas non generali atque indefinita reprehensione, sicut hic fecit, sed proprie facta eorum commemorando criminari, adiuuabit me dominus Deus eorum, qui est etiam noster ut ad singula congruenter apteque respondeam. Nunc vero illos homines Faustus Manichæus vituperat, Paulus autem Apostolus laudat, eligat quisque cui credat.

Faustus dixit, Quomodo Christum colitis, Prophetas repudiantes, quorum ex præfagiis accipitis fuisse venturum? Christum quidem nostrum. id est filium Dei, Hebræorum aliquos annuñciasse Prophetas, nescio improbare quis possit, cum res coeperit examinari. Verum tamen etiam si hoc ita se habeat, quod ad nos illos manet hæc reprehensio, qui ex Iudaismo forte ad Christianissimum conuersi sub testimoniis, ut perhibes Prophetarum, postea neglexerint eos, beneficiorum ingrati. Porro autem nos natura gentiles sumus. id est quod Paulus præputium vocat, sub alia nati lege, & præfatoribus aliis, quos gentilitas vates appellat, atque ex his postea sumus ad Christianismum conuersi, non ante effecti Iudæi, ut merito Hebræorum Prophetarum sequeremur fidem euntes ad Christianismum, sed sola exciti fama, & virtutum opinione, atque sapientia liberatoris nostri Iesu. Unde si mihi adhuc in paterna religione moranti, prædicator adueniens, Christum vellent ex Prophetis insinuarere, hunc ego protinus dementem putarem, qui gentili mihi, & longe alterius religionis homini de magis dubis dubia conaretur astruere. Quid ergo opus erat, nisi ut ante Prophetis mihi credendum esse persuaderet, & tunc per Prophetas Christo? Quod ipsum ut fieret, opus item erat aliis Prophetis, qui pro istis facerent fidem. Quapropter si tu Christum per Prophetas accipiendum putas, Prophetas per quem accipies? An dicturus eris per Christum, ut vicissim, id est ut alter alterum commendet, Christus Prophetas, & Prophetas Christum? Sed Paganus utriusque eorum conditione liber, nec Prophetis de Christo dicentibus crederet, nec Christo de Prophetis. Ita totum nulli alii quam suæ fidei debet, quicumque sit ex gentibus Christianus. Atque ut exemplo fiat id, quod dicimus, apertius, ponamus aliquem nunc a nobis catechizari gentilem, cui assidentes dicamus, Crede Christo, quia Deus est. Ille vero, Unde hoc mihi probabis dicat, & nos respondentes dicamus, ex Prophetis. Rursum illo quærente, quibus Prophetis nos respondeamus, Hebræis. Atque ille subridens dicat, Sed his minime credo. Nos autem respondeamus, Quid quod eos Christus confirmat? Idem vero multo magis ridens, dicat, quid

quid quod ego nec ipsi credo? Quid fiet, his ita transactis, nonne hærebimus, & ille risus nobis tãquam imprudentib. remeabit ad sua? Ita nihil, vt dixi, Ecclesię Christianę Hebręorum testimonia conferunt, quę magis cõstat ex gentib. quã ex Iudeis. Sanẽ si sunt aliqua, vt fama est, Syllabę de Christo pręsagia, aut Hermetis, quem dicunt trimegistum, aut Orphei, aliorumq; in gentilitate vatũ, hæc nos aliquãto ad fidem iuuare poterunt, qui in gentib. efficiamur Christiani. Hebręorum vero testimonia nobis et si sint vera, ante fidem inutilia sunt, post fidẽ superuacua, quia ante quidem eis credere non poteramus, nunc vero ex iuperfluo credimus. Augustin⁹ rñdit, Pro sit hoc nobis loco ad breuitatem rñdendi superior tã proluxa rñsio. Puto. n. iam qui illã legerit, ridet istum talia delirãtem, & adhuc dicentẽ, Christum filiũ Dei Hebręos nõ pręnunciassẽ Prophetas, in qua sola gente nomẽ ipsum, quod dẽ Christus, & in sacerdote sacratissimum fuit, nec inde sublatum, anteq̃ ipse venisset, qui illis figurabãt. Rñdeant aut ipsi, Christi nomen vnde didicerint? Si a Manichæo, quæro, ipsi Manichæo quõ crediderint, vt alios taceã, hoĩes Aphri, homini Persę; cum Faustus reprehendat Romanos, & Gręcos, vel alias gẽtes, si Hebręis Prophetis tãquam alienigenis de Christo crediderint, dicatq; illis accommodatiora esse vaticinia Sibyllę & Orphei, vel si qua forte alia sunt vatũ gentilium, credatur in Christum, nec attendat in nullis ecclesiis illa recitati, cum Hebręi Prophetę in omnib. gentib. clareant, atq; christianam salutem tanta fidelũ examina adducant. Dicere aut non esse aptam gentib. Hebręam prophetiã, vt credant in Christum, cũ videat oēs gentes per Hebręam prophetiam credere in Christum, ridicula infania est. Displicet vobis talis Christus, qualis per Hebręos pręnunciatus est, & tñ oēs populi gentium, apud quos Hebręam prophetiam nullum pondus authoritatis hñe arbitramini, in talem Christum credunt, qualis per Hebręos pręnunciatus est, accipiendo. seuãgelium, qđ Deus ante promiserat, sicut Apostolus commemorat, per Prophetas suos inscripturis sanctis de filio suo, qui factus est ex semine Dauid sũm carnem. Vnde Prophetęsaia dixit, Erit radix Iesse, qui exurget regnare in gẽtib. in eum gentes sperabũt, & Ec

ce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod interpretat nobiscum Deus, ne putent isti hoĩem tantummodo Christum ab Hebręis Prophetis pręnunciatũ, hoc. n. vñ tetigisse Faustus cum ait Christum qđem non filiũ Dei, quasi Hebręi Christum suum non filiũ Dei dicerent. Ecce nos ostendimus Deum Christũ virginis filiũ ex Hebręa prophetia: nã vñq; & Iudei carnales, ne hoc solũ putarẽt esse Christum, qđ p̃ nos factus est homo ex semine Dauid, ad monet eos ipse dñs ex prophetia eiusdẽ Dauid, q̃rens, ab eis, qđ eis videre de Christo, cuius eũ esse dicerẽt filiũ. Qui cũ rñdissent, Dauid: ne hoc solũ, vt dixi putarẽt, & non respicerẽt ad Emmanuel, qđ est interpretatũ, nobiscum Deus: Et quõ, inquit, ipse Dauid, in spũ dicit eum dñm, Dixit dñs dño meo, se de ad dexterã meã, donec ponã inimicos tuos sub pedib. tuis scabellum pedũ tuorũ? Ecce, inquã, nos ostẽdimus Hebręa p̃phetia Christum Deum, vos ostendite aliq̃ prophetiam vestrã, vnde nomen Christi didiceritis. Manichæus. n. vester nõ fuit Propheta vëturi Christi, Apostolum qp̃pe eius se dicit, impudentissima quidem fallacia: nam constat nõ solum post Tertullianum, verum etiam post Cyprianum hanc hæresim exortam. Omnes tñ eius epistolę ita exordiantur, Manichæus Apostolus Iesu Christi. Huic vos de Christo quare credidistis? Quem nã testem vobis sui Apostolatus adduxit, nomenq; ipsum Christi, quod non scimus nisi in regno Iudęorũ in sacerdotibus & regibus institutum, vt non solũ ille non aut ille homo, sed vniuersa ipsa gens, totumq; regnum Propheta fieret Christi, Christianique regni, cur iste inuasit, cur vsurpauit, qui Prophetis Hebręis vos vetat credere, vt vos falsi Christi fallaces discipulos falsus & fallax Apostolus faciat? Postremo ne diceretur ei, Mentiris, ptulerit vobis aliquos & Prophetas, sũm assertionem suam Christum pręnũciantes, quid facietis ei, qualem Faustus catechizandum sub exemplo p̃posuit, qui neque ipsis neque illi credere voluerit? An Apostolos nostros pro se testes vocabit? Non opinor homines producet, sed libros aperiet, quos non pro se, sed contra se apertos reperiet. Ibi enim Christum natũ ex Maria virgine, ibi filium Dei factũ ex semine Dauid secũdũ carnem legimus & docemus.

M 2 Quod

Isai. c. 7.
Mat. 1.E
Mat. 22.

Psa. 109.

Cap. 4.

Contra
epistolã
Manic.
Cap. 5.

F

Cap. 2.

Exo. 19.
1. Re. 10
Dam. 9.

Cap. 3.

Rom. 1.

Esaie. 11
Rom. 15.

Quòd si eos infalsatos dixerit, ipse testiũ suorum fidẽ oppugnabit si aut̃ alios, quos dicat Apostolorum nostrorũ, codices protulerit, quò eis ipse autoritatẽ dabit, q̃ p̃ ecclesias Christi ab ipsis Apostolis constitutas nõ accepit, vt inde ad posteros firmata cõmendatione trãscurreret? Quò ille, cui nõ credo, p̃ fert mihi scripturas, q̃b. de illo credã, & eis ipse conat̃ dare autoritatem, cũ ego ipsi nõ credam? Si aut̃ famã de Christo credidistis, hoc. n. & Faust⁹ magnis angustiiis coarctat⁹, transeunter attigit, ne. s. aut̃ eos libros proferre cogere, quorum autoritas nulla est, aut ad eos ligaret, quorum autoritas ei cõtraria est, ergo si de Christo famã credidistis, videte vtrũ fama idonea testis sit, diligenter cõsiderate quò vos præcipietis. Mala. n. multa de vobis fama disseminat, cui nos credere nõ vultis. Quã igit̃ rō est, hãc de Christo vel

H

leveracem, qua de vobis vultis esse mēdacẽ? Quid q̃ et̃ famã Christi cõtradicitis? Ea q̃ p̃pe clarior, ea p̃p̃ ollenior aures & mētes & linguas omnium gētium tenet, quã Christo ex semine Dauid fm̃ scripturas hebræas disseminationi implet, qđ ibi scriptũ est, p̃missũ Abraham, & Isaac, & Iacob, In semine tuo benedicent̃ oēs gentes? Quid ergo rñdetis? Cui nã de Christo credideritis, q̃b. testes alienigenã nõ placet̃? Nostrorũ porro librorũ autoritas, tot gētium cõsensione, p̃ successiones Apostolorũ, Ep̃orũ, conciliorũq̃ roborata, vobis aduersa est, vestrorũ aut̃ nulla est, quã & a tã paucis profertur, & ab iis qui Deũ & Christũ mendacẽ colũ. Vnde contra eorum mēdacem doctrinã sit, nisi & ipsi tanq̃ imitatores Dei & Christi sui mēdaces habeantur. Fama vero, et̃ ipsa consulta, & vos pessimos iactat, & Christũ ex semine Dauid cõtra vos prædicare non cessat. Vocem patris de cõlo nõ auditis, opera Christi, q̃b. de ipso testificabãt, non vidistis, codices, in quib. hãc scripta sunt, vt specie Christiana fallatis, velut accipitis, ne tñ contra vos legant̃, infalsatos dicitis, profertis inde Christũ dicentem, Si mihi non creditis, operib. credite, & Ego sum qui testimonium perhibeo de me, & testimoniũ peribet de me qui misit me pater, & non vultis contra vos inde proferri, Scrutamini scripturas, in quib. putatis vos vitã eternam hñe, ipsã testimonium perhibent de me, & Si cre-

Mat. 3.

Cap. 17.

Ioan. 10.
Ioan. 8.

Ioan. 5.

Leu. 16.

le scripsit, & Habent ibi Moysen & Prophetas, audiant eos, & Si Moysen & Prophetas non audiũt, nec si quis a mortuis resurrexit, credent ei. Vnde huc existis, vnde confiditis? Scripturas tanta autoritate firmatas, cõmendatasq̃; respuitis, miracula nõ facitis, quã si facerētis, etiam ipsa in vobis caueremus per instrumentum nos dñm, & dicent̃, Exurgent multi pseudochristi & pseudo prophetae, & facient signa & prodigia multa, vt fallant, si fieri p̃ot̃, etiã electos, ecce prædixisti vobis. Vsq̃; adeo nihil credi voluit aduersus cõfirmatã scripturarũ autoritatem, q̃ fidẽ suam in reb. ipsis probat, quã per temporũ successiones hãc impleri & effici ostēdit, quã tãto anteq̃ fierent, prænuñciauit. Restat vt rōnem a vobis exhiberi dicatis tam certam & inuictam, vt per seipsam declarata veritate nullã testis autoritatem, nullam miraculi veritatẽ requirat. Quid dicitis, quid profertis, quam rōnem, quam veritatem? Fabula illa est lōga & vana, puerile ludibrium, & muliebre iocamentum, & aniculare deliramentum continēs, initium trũcum, & medium putridum, & finem ruinosum. Cum. n. vobis ex eius initio dictũ fuerit, Immortali, inuisibili, incorruptibili Deo, quid factura erat gens tenebrarum, si cum ea pugnare noluisse? Et de medio eius, quomodo est incorruptibilis & incontaminabilis Deus, cuius membra in pomis & olerib. manducando & dirigendo cõteritis vt purgetis? Et de fine eius, quid fecit aĩa misera, vt in globo tenebrarũ perpetuo vinculo puniatur, quã nõ suo vitio, sed alieno maculata, Deo suo deficiente mūdari nõ potuit, quo mittere polluta est; hãstantibus vobis, & quid respondeatis non inueniētib. conspuuntur tam multi, & tam grandes, & tam pretiosi codices vestri, & multum dolēt labores antiquiorum, & sacelli miseriorum, & panis deceptorum. Si ergo nec scripturarũ autoritatis antiquitas, nec miraculorũ prãs, nec morum sanitas, nec rōnis veritas, vos asserit, abite confusi, & redite cõfessi, ipsum esse Christum oĩum in se credentiũ Saluatorem, cuius nomẽ & cuius ecclesiam ita exhibent præsentia tempora, sicut præterita nunciant, nõ per quẽlibet de caueriosis latebris procedentem, sed quadam gēte, & quodã regno ad hoc propagato & instituto, vt ibi de illo cuncta figuris præno-

Mat. 24.

Cap. 6.

K

I. Ti. 1.

L

Cap. 7. tarentur, quæ nunc expressa rebus agnoscerent, & ibi per Prophetas prædicta scriberent, quæ nunc per Apostolos prædicta præstarent. Proinde constituite nobis aliquæ catechizandū gentile, in quo Faustus defecisse nos risis, vbi nō ridendus, sed plāgendus ipse defecit. Si. n. dixerimus hoī gētili, Crede Christo, quia Deus est, & rīderit, vnde credo? prolataque autoritate Prophetarū, eis se non credere dixerit, eo qd illi Hebræi sint, ipse Paganus, ostēdimus fidem Prophetarū, ex iis quæ ventura cecinerūt, & venisse cernunt. Credo. n. qd eū non lateret, q̄tas a regib. huius seculi persecutiones pri⁹ ptulerit Christiana religio: aut si lateret, p ipsam historiā gentiū, & imperiales leges literis memoriēq; mandatas, facile probaret, qd cū tanto ante prædictū ex Propheta cognosceret, dicēte, Vt qd fremuerūt gentes, & populi meditati sunt inania: Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum, aduersus dñm & aduersum Christum eius. Qd non de ipso David fuisse dictum, in eodem ipso psalmo facile apparet, ibi. n. dñr etiam illud, qd hoīes quamlibet pertinacissimos, ipsa rerum manifestatione confundit, Dñs dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te, postula a me, & dabo tibi gentes hereditatē tuā, & possessionē tuā terminos terræ. Quod genti Iudæorū, in qua regnauit David, nō esse cōcessum: Christi autē nomine lōge lateq; oēs gētes occupante, nemo dubitat esse cōpletū. Credo moueret, cū hic & alia multa ex Prophetis audiret, q̄ nunc persequi longū est. Videret et ipsos reges terræ Christi imperio iam salubriter subiugatos, omnesq; gentes eidē seruientes, & legere ei de Psalmo tanto ante prædictum, Adorabunt eum oēs reges terræ, oēs gētes seruiēt ei, totumq; Psalmm ipsum, qui figurate tanq̄ in Salomonem dñr, si legere vellet, inueniret Christū vere regem pacificum, hoc enim Salomonis nomen interpretat, in quo cognosceret cōpleta oīa quæ ibi dñr, longe remotissima ab illo hoīe Salomone rege Israel. Illum itidem Psalmū, vbi Deus vnctus a Deo dñr, & vtrique Christus ipsa vnctione declaratur, idemque Christus Deus apertissime ostenditur, cum Deus vnctus insinuat, si considerare vellet quæ ibi de Christo, quæ de ipsa ecclesia dicta sunt, quæ ibi qd prædicta legeret, in orbē aut terrarū impleta conspiceret, videret

Psal. 2.

Psal. 71.

M

quoq; ipsa simulachra gentium per Christi nomē sic perire de orbe terrarum, idq; ipsū a Prophetis prædictum esse disceret, audiret Hieremiā dicētem, Sic dicetis illis, Dii, qui cælum & terrā non fecerūt, pereant a terra, & de sub cælo. Itē alio loco, cum eundē Prophetā dicentē audiret, Dñe fortitudo mea, & adiutoriū meū, & refugiū meū in die malorū, Ad te gentes veniet ab extremo terræ, & dicent, Quā falsa possederūt patres nostri simulachra, & nō est in eis vtilitas, si faciet hō Deos, & ipsi nō sunt dii. Propterea ecce ego ostendā illis in tpe illo: manū meam ostendā illis, & scient, & virtutē meam, qm̄ ego dñs. Hæc audiens de scriptura prophetica, & cernens in vniuersa terra, quid dicā quemadmodum moueret ad fidem, qm̄ & hoc reb. ipsis probamus, cum per prophetiā ante temporā conscriptā & his temporib. impletam corda fidelium sic firmari cognoscimus? Iā vero ne hoīem, sicut magni quidam hoīes fuerunt, Christū putaret, idē Propheta hoc illi de cogitatione excuteret. Ibi. n. sequit & dicit, Maledictus homo, qui spē habet in hoīe, & firmat carnē brachii sui, & a dño discedit cor ei⁹, & erit sicut tamatrix q̄ in deserto est, nō videbit cū venient bona, & habitabit inter iniquos in terra deserta, in terra falsa, quæ non inhabitabitur. Et benedictus homo qui confidit in dño, & erit dñs spes eius, eritque tanquam lignum fructiferum secus aquam, & in humore mittet radices suas, non timebit cum venerit æstus, & erunt in eo propagines numerosæ, in anno siccitatis non timebit, & nō deficiet faciendo fructum. Hic certe cum maledictum diceret eum, qui spē ponit in hoīe, eamq; maledictionem Propheti cis similitudinib. explicaret, & benedictum qui in dño consideret, eamq; benedictionē congruis itidem similitudinib. texeret, turbaretur fortasse ille, quomodo ei ne spē suā in hoīem poneret, Deum Christū annūciaremus, & rursum eum non ex propria natura, sed ex nostra mortalitate suscepta hominem diceremus. Sic enim quidam Deum credendo Christū, & hoīem negando errauerunt, & rursus, qdam hominem putando, & Deū negando, aut contempserunt, aut in homine spem suam ponentes, in illud maledictum inciderunt. Hic ergo iste gentilis si turbaret, & diceret contra fidem nostram istum Pro-

Hier. 10.

Hier. 16.

Cap. 8.

Hier. 17.

Aug. Tomus Sextus. M 3 phe-

- phetam locutum fuisse, quia nō secundum Apostolicā doctrinam non tñ modo Deum
 1. Tim. 2. Christum diceremus, vt in eo spes succurrisi me ponat, sed etiā mediatorē Dei & hoīum hoīem Iesum Christū istum autē Deum tñ dixisse, de natura vero humana nullam fecisse mētionem, ibidē eiusdē Prophetae vocē audiret se admonentis & corrigentis, Graue cor per oīa, & homo est, & q̄s agnosceret eū? Ideo q̄ppe homo, vt graues corde per formā serui ex fide sanarent, & eum agnosceret Deū,
 Hier. 17. C quis p̄p eos factus est homo, ne in hoīe spes eorum esset, sed in hoīe Deo, & tñ graue cor per oīa, & homo est, formā serui accipiēs, &
 Philip. 2. quis agnosceat eum? Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo. Et homo est, q̄a verbum caro factū est, & habitauit in nobis. Et quis agnosceret eum? Quia in principio erat verbum, & verbū erat apud Deum, & Deus erat verbū. Et vere graue cor per oīa, nam & in discipulis eius ipsū graue cor fuit, cū eis dicebat, Tanto tpe vobiscum sum, & nō cognouistis me? Quid enim est, Tanto tpe vobiscum sum, nisi quod hic dī, & homo est? Quid est autē illud, Et non cognouistis me, nisi quod hic dī, Et quis agnosceret eū? Quem, nisi eum qui dicit, Qui me videt, videt & patrem? Vt spes nostra non sit in homine, p̄p illud per Propetā edictum, maledictū, sed sit in homine Deo, i. in filio Dei Salvatore Iesu Christo, mediatore Dei & hominum, & quo pater maior est p̄p formā serui, & qui patri æqualis est p̄p formam Dei. Dicit & Esaias, Humiliabit & cadet contumelia * hoīum: & exaltabit Deus solus in illa die, & manib. fabricata omnia abscondet in speluncis, & in scissuris petrarū, & in caueris terræ a facie timoris dñi, & a maiestate
 Cap. 9. D virtutis eius, cum surrexerit confringere terram, illa. n. diē proiciet homo abominaciones aureas & argenteas, q̄ fecerunt vt adorarent superuacanea & noxia. Et forte iste gentilis, quem catechizamus, quem dixit Faustulus dicturum, Non credo Prophetis Hebræis, aliqua manu fabricata idola abscondit in spelunca, aut in scissura petre, aut in caueris terræ, aut aliquē amicum suū scit hoc fecisse, aut in ciuitate, vel in fundo suo scit hoc factum esse a facie timoris dñi, qui per reges terræ fm eandem prophetiam, iam sibi seruientes, seque adorantes, verriſſimis, * legib.
 terram confringit, i. terreni cordis frangit audaciam. Quō ergo dicat, non credo Prophetis Hebræis, cum & in seipso completū forte cognoscat, quod olim predictū est a Prophetis Hebræis? Magis verendū erat, ne tāta rerum euidentia circūfusus, fortasse diceret, Postea quā ista per mundum fieri cēperunt, Christianos has literas composuisse, vt ante diuinitus prādicta putarent, ne quasi temere humanitus facta contemnerent. Hoc verendum erat, nisi esset late sparsus, lateq; notus populus Iudæorū, Cain illo signo accepto, ne ab aliquo interficiat, & ille Cham seruus fratrum suorū portādo libros, q̄b. illi eruditur, ipse oneret per eorum quippe codices probamus, non a nobis, tanq̄ de rerum euentu cōmonitis, esse conscripta, olim in illo regno prādicata atq; seruata, nunc autē manifestata & impleta, in quib. & ea, quæ ibi minus perspicua sunt, q̄a in figura contingebant illis, scripta sunt autē p̄p nos, in quos finis seculorum obuenit, iam nunc illustrata soluunt, & quæ vmbreis futurarū adhuc rerum opacabant, iam factarum luce manifestantur. Forte etiā hinc se diceret permoueri, q̄ ipsi, in quorum libris hæc inueniuntur esse prānunciata, quæ nunc cernuntur impleta, non nobiscum tenent eiudem Euangelii societatem. Cum vero doceret etiam hoc ab eisde Prophetis esse prādictum, quantum moueret ad fidem, quis tam demens est, vt nō videat? quis tam impudēs, vt se videre dissimulet? quis. n. dubitet hoc de Iudæis fuisse prophetatum, cum Esaias dicat, Agnouit bos possessorem suum, & asinus præsepe dñi sui, Israel autē me non cognouit, & populus meus me nō intellexit? Aut illud quod Apostolus cōmemorat, Tote die expādi manus meas ad populū non credentē & cōtradicentem. Et maxime illud, Dedit illis Deus sp̄m compūctionis, oculos vt non videant, aures vt non audiant, & nō intelligant, & multa hmōi. Quod si diceret, quid ergo peccauerunt Iudæi, si Deus illos excæcauit ne agnoscerent Christum? q̄tum possemus imbuēdo, rudi hoī ostenderemus, ex aliis occultis peccatis Deo cognitis, venire iustam penam huius cæcitatē, quod nō solum dixisse Apostolum de quibusdam, Propter hoc tradidit illos Deus in concupiscentiam cordis eorū, vel in reprobū sensum, vt faciāt quæ nō conueniunt volentē ostendere quædam

Cap. 10.

E
Gen. 4.
Gen. 9.
3. Re. 6.7.

Rom. 15.

1. Co. 10.

Cap. 11.

Esa. 1.

F
Rom. 10.
Esa. 65.
Esa. 6.
Rom. 11.

Rom. 1.

- quedam peccata manifesta, ex poena venire quorūdam occultorū, sed nec ipsos hoc tacuisse Prophetas demonstraremus. Nam ne pergā longius, idē Hieremias eo ipso loco, *Hier. 7.* ubi ait, Et homo est, & quis agnosceret eū? ne quasi hoc ipso excusati essent Iudæi, q̄a non cognouerūt: Si n. cognouissent, sicut Apostolus dicit, nunq̄ dñm gloriæ crucifixissent. Se quis, & ostendit oculi eorum meriti fuisse: *Hier. 17.* vt nō cognoscerent. Ait. n. Ego dñs, interrogās corda, & probās renes, vt dem vnicuiq; s̄m vias eius, & s̄m fructum studiorum eius.
- Cap. 12.* Porro si hoc gentilis ille mouere, cur etiam ipsi, qui appellant Christiani, in multas hæreses, variasq; discunt, neq; hoc a Prophetis Hebræis p̄termisum esse docerem⁹, tanq̄ enim esset cōsequens, vt Iudæis in sua cæcitate demonstratis, hoc illi veniret in mētem, q̄ etiam multi sub nomine Christiano ab ipsa Christiana societate deuiarent, ipse Hieremias velut catechizandi ordinem nobis insinuās, cōtinuo subiecit, Clamauit perdix, cōgregauit q̄ nō peperit, faciēs diuitias suas nō cū iudicio. Perdix. n. nimis cōtēptiosum animal, notum est q̄ta auuiditate ipsius cōtētionis currat in laqueum. Nō. n. disputare amāt hæretici, sed quo quo modo superare impudētissima perui cacia, vt cōgregent sicut hic dixit, q̄ nō pepererūt. Christianos. n. quos maxime Christi nomine seducūt, iam per ipsi⁹ Christi Euangeliiū natos inueniunt, & faciūt illos diuitias suas, non sanē cum iudicio, sed cū temeritate inconsiderata. Non. n. intelligunt ibi esse verā & salubrem, & quodāmodo germanam atq; radicalem Christianā societatem, vñ istos separauerunt, quos ad suas diuitias congregarunt. Et q̄a de talibus dicit Apostolus, Sicut enim Iannes & Mambres *H* restiterunt Moyſi, sic & isti resistunt veritati, hoīes mente corrupti reprobi. circa fidē, sed vltra nō proficiunt, dementia. n. enim eorum manifesta erit omnib. sicut & illorū fuit, sequitur & hic Propheta, & dicit, de perdice quia congregauit, q̄ non peperit, In dimidio dierum eius derelinquent eū, & in nouissimis suis erit insipiens, i. primo tanq̄ per pollicitationē & ostentationē excellentis sapientiē se ducebat, erit insipiens, i. apparebit insipiens. Eis quippe, q̄b. primo sapiens erat, tunc erit insipies cū apparebit, q̄a dementia eius nota *Cap. 13.* erit omnib. Et tanq̄ ille, quē catechizamus,
- quereret & diceret, Quo ergo signo manifestō adhuc paruulus, & nondū valens liquidā discernere a tot errorib. veritatē, quo manifestō indicio tenebo Ecclesiā Christi, in quē iā credere tanta rerū antea p̄dictarum manifestatione cōpellor? Sequit̄ idem Propheta, & tanq̄ motus animi eius ordinatissime excipiens, docet eum Ecclesiā Christi ipsam esse p̄dictam, quæ omnib. eminet & apparet. Ipsa est. n. sedes gloriæ, de qua dicit Apostolus, Templum. n. Dei sanctū est, qđ estis vos. Vnde iste dixit, Sedes aut̄ gloriæ exaltata est, sanctificatio nostra. Propter hos. n. mor⁹ paruulorū, qui p̄nt seduci ab hominib. a manifestatione claritatis Ecclesię, dñs quoq; puidēs, ait, Non pōt ciuitas abscondi supra montem constituta, q̄a vtiq; sedes gloriæ exaltata est sanctificatio nostra, vt non audiant illi, qui ad religionū scissuras traducunt, dicētes, Ecce hic est Christus, ecce illic. Partes. n. ostendunt, dicentes, Ecce hic, ecce illic: Cum illa ciuitas super montē sit, quem montē, nisi eū qui s̄m Prophetam Danielis ex paruulo lapide creuit, & factus est mons magnus, ita vt impleret vniuersam terrā? Nec illi audiātur, qui nomīne quasi secretē & apocryphę veritatis, & hoīum paucitatis dicunt, Ecce in cubiculis, ecce in deserto, quia non pōt abscondi ciuitas super montem constituta, quia sedes glorię exaltata est sanctificatio nostra. Cū ergo gentilis iste his atq; hmōi aliis testimoniis Prophetarū de persecutione regū & populorū, de fide regū & populorū, de abolitione idolorū, de cæcitate Iudæorū, de probatione codicū ab ipsis custoditorū, de amētia hæreticorū, de excellentia sanctę Ecclesię verorū & germanorū Christianorū, ante p̄dicta, & nunc impleta conspiceret, qđ inueniret fide dignius, q̄ illos Prophetas, quib. *K* de diuinitate Chrī eligeret credere? Etenim si anteq̄ ista fierēt, ingereret gētili Prophetas Hebræos, quib. ea futura crederet, quæ facta nondū videret, merito fortasse diceret, quid mihi est cum istis Prophetis, quos vnde veraces probem, non mihi ostenditur, cum verotam magna & tam multa quæ p̄dixerunt, iam ad effectum manifestationemque perducta sunt, planē ille, si peruersus esse nolet, nec ista vllō modo contemneret, quē tanto ante, & tanto apparatu prauidendo & prænunciando commendari meruerunt, nec il-

los à quibus pręuideri & pręnunciari potuerunt. Nullis.n.prudentius credimus, vel de pręteritis, quę olim factasunt, vel de futuris, quę nondum facta sunt, q̃ eis qui nobis fidẽ verborũ suorũ in tã multis tamq; magnis, q̃ ab eis prędicta iam facta sunt probauerunt.

Cap. 15.
De cini.
dei li. 18
c. 23.
Es lib. 18
c. 23.
Di. 37.c.
Si qd me-
ri.

L

a.l. liber-
rimo toni
vno coer-
cebatur.

Danie. 9.
Exod. 29.

1. Re. 10.
Psal. 44.

Diff. 37.
Si quid
meri.

Luc. 2.

Mar. 1.

Cap. 16.

M

Sibylla porro, vel Sibyllæ & Orpheus, & ne scio q̃s Hermes, & si qui aliis vates vel theologi vel sapiētes, vel philosophi gentiũ de filio Dei, aut de patre Deo vera prędixisse seu dixisse perhibent, valet q̃dem aliquid ad paganorum vanitatẽ reuincēdã, non tñ ad isto rũ autoritatẽ amplectendam, cum illũ Deũ nos colere ostēdimus, de quo nec illi tacere potuerunt, qui suos gentiles populos, ad idola, & dæmonia colēda, partim docere aut si sunt, partim prohibere ausi nō sunt. At illi sancti authores nři eum populũ, eam rempublicam, tale regnum, imperante & adiuvante Deo, ppagauerũt atq; rexerũt, vbi sacrilegiũ esset, qđ istis religio fuit. Itaque si qui illic in cultũ simulachrorũ & dæmonũ laberent, aut poena plectebant, ipsi suę rei publicę legib. aut liberrime coercebant * Prophetis vocib. Vnus.n.ab eis dẽ colebat Deus, qui fecit celũ & terrã, Prophetico sane ritu, hoc est, significatiuo futurorũ, qui ritus aboleret, cũ illa venissent, q̃ per eũ significabant esse ventura, qñquidem ipsum regnũ magnus qdam Propheta fuit, vbi rex & sacerdos mystica si gnificatione vgebant, qđ nō ante ipsis quoque Iudæis ignorantibus, ac per hoc inuitis ablatũ est, nisi cũ venisset ille gratia spiritali vnctus Deus prę partib. suis ille sanctus sanctorum, idẽ verus rex cōsulēdo nobis, & idẽ verus sacerdos seipsum offerendo pro nobis. Quã ob rem q̃tum distat de Christu aduentu inter prędicationẽ angelorum, & confessio nem demoniorũ, tñ inter autoritatem Prophetarũ, & curiositatẽ sacrilegorum. His & talib. quę nunc breuiter tangimus, tunc forte pro necessitate depellendi veterinosi erroris aliquãto lati⁹ disputatis, & robore vberioris probationis assertis, ille gẽtilis, quẽ nobis catechizandũ Faustus proposuit, si salutẽ suam peccatis suis pręponeret, pfecto moueretur ad fidẽ, qua imbutus & in ecclesię catholicę gremio fouendus collocatus, consequenter etiam moneret, quos mores tenere deberet, neq; perturbaret eorum multitudine, in q̃b. ea nō inueniret, quę obseruare iuberet, quib.

cum eo corporaliter congregarent in Ecclesia, & eadem sacra perciperent, sciret cum paucis hereditatẽ Dei, cum multis aut signacula eius participanda. Cum paucis cōicare sanctitatem vitę, & donum charitatis diffusũ in cordib. nostris per spm̃ sanctum, qui datus est nobis, ad quem fontem interiorẽ nullus alienus accedit. Cum multis aut sanctitatem sacri, qui manducat & bibit indigne, iudiciũ sibi manducat & bibit, qui aut manducare contēnit, non habebit in se vitam, & ideo nō perueniet ad vitã eternã. Eisdemq; paucos in cōparatione multitudinis malorum paucos dicit, esse aut per seipfos consideratos in magno numero, diffuso toto orbe terrarum, crescentes inter zizania, & cum palea vsque ad diẽ messis & ventilationis, hoc in Euãgelio dictum, hoc a Prophetis ante prędictũ.

Rom. 5.

1. Co. 11.

Mat. 3.

c. 13.

A

Cant. 2.

Psa. 119.

Exeg. 9.

Eph. 2.

1. Ioan. 1.

Hier. 17.

Ante.n.prędictum est, Sicut lilium in medio spinarum, ita proxima mea in medio filiorũ. Ante prędictũ est, Inhabitauĩ cũ tabernaculis Cedar, cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Ante prędictum est, Signa in fronte eos, qui gemunt & moerent ob iniquitates populi mei, quę sunt in medio eorum Itaq; iste gentilis, quẽ tali alloquio firmarem, iã factus ciuis sanctorũ, & domesticus Dei, nec iã alienus ab Israel, sed ver⁹ Israelita, in quodolus non esset, disceret Et ista verba ex corde simplici dicere, q̃ subsequenter contexit idẽ ipse Hieremias, Patientia Israel, dñe, vniuersi qui te derelinquunt terreant. Cum.n.de perdice dixisset, q̃a clamat & congregat quę non peperit, cōmendauit excellentiam ciuitatis super montẽ posite, quę abscondi non pōt, vt ab ecclesiã catholica hereticũ hoĩem non separaret, dicens, Sedes aut glorię exaltata est sanctificatio nostra. Deinde quasi veniret in mētem, qđ ergo facimus de tã multis malis, qui tãto amplius vbiq; pmixti sũt, q̃to excellēior est Christi gloria in vanitate oĩum gentiũ, subiecit statim, Patientia Israel, dñe, Patienter enim ferendum est quod ait, Sinite vtraque crescere vsque ad messẽ, ne impatientia tolerandi malos, relinquant boni, qui propriẽ sunt corpus Christi, & ideo cum ipsi relinquuntur, ille relinquitur. Vnde subiecit, atq; addidit, Vniuersi qui te derelinquunt, terreant, confundant qui recesserunt in terrã. Terra est.n.hō de se psumens, atque alios vt de seipso prælumat inducēs, & ideo sequitur,

Mat. 13.

Hier. 17.

sequitur, Euertentur, qm dereliquerunt fontem vite dñm. Quid. n. aliud clamat perdix, nisi apud se esse, & a se dari fontem vite, ad quē cōgregati recedāt a Christo, Christi promissione decepti, cuius noīe iam tenebātur imbuti? Non. n. quos peperit, cōgregat, sed vt cōgreget quos nō peperit, dicit, Salus quam Christus pmisit, apud me est, ego dabo. Sed vide quid iste dicat, Sana me dñe, & sanabor, saluū me fac, & saluus ero. Vnde Apostolus dicit, Nenro gloriē in hoīe, & iste subiūgit. Qm gloriatio mea tu es. His modis nos instrūimus hoīem ex Apostolica Propheticaque doctrina, vt edificet super fundamenta Apostolorū & Prophetarū. Fastus autē qūo persuaderet diuinitatē Christi homini gētili, quē cōstituit dicētē, Nec Prophetis credo de Christo, nec Christo de Prophetis. An Christo crederet de seipso dicētī, cui nō crederet de aliis testificantī? Vere ridiculum est hoc putare. Quē semel. n. dignū fide non duceret, aut oīno nihil ei crederet, aut potius p aliis quā seipso testificātī crederet. Hic forte Fastus irrisus, Sibyllas hoī legeret, & Orpheum, & ceteros hmōi, si quos alios gentiliū reperiret de Christo aliqd prānunciāsse: sed nō faceret, eos qppe sibi incognitos falsus est, dicēs, Sanē si sunt aliqua, vt fama est, Sibyllē de Christo psagia, aut Hermetis, quē dicūt trimegistū, aut Orphei, aliorumque in gentilitate varū, horum ergo iste literas nesciens, qñquidē per famā putat esse aliquos tales, non eas vtiq; legeret, illi dicenti, Nec Prophetis credo, nec Christo. Quid igit faceret? An proferret Manichæū, & ex illo cōmenderet Christū? Nunqd hoc fecerunt, sed potius de Christo, cuius iā nomen vbiq; dulciter clarū est Manichæū semp cōmmedare conati sūt, vt hoc melle, s. venenati sui poculi labra perungerēt. Cum. n. Christus pmiserit suis, missurū se paracletum, i. consolatorē vel aduocatū (pm̄ veritatis, per hāc pmisionis occasionē, hunc paracletū dicētes esse Manichæum vel in Manichæo, surrepunt in hoīum mentes ignorātes, ille à Christo promissus qñ sit missus. Qui autē legerunt canonicū librū, qui actus Apostolorum inscribitur, vident illam Christi professionem * illic rursus cōmemorātam, & illic manifestissime impletā. Sed modo quærimus, vnde illi gentili fidē faceret de Christo? Puto. n. neminem esse cecum, qui velit dicere, Manichæo credo, cū dicat, Christo nō credo. Deinde si nō ridens, saltē stomachās diceret, Itāne Perficis libris me iubēs credere, qui Hebræis me dixi nō credere? Quō ergo capturus es hæretice istum hoīem, nisi iā nomine Christi aliquo modo subditū inueneris, vt qā ille iam Christo credendum esse non dubitat, tanquā melius prædicanti Christū, Manichæo deceptus acquiescat. Ecce ille perdix cōgregans, q non peperit. Itāne eum nondū derelinquitis vos, quos cōgregat: & nondum vobis apparet insipiens, qui dicit Hebræorum testimonia vobis, et si vera sint ante fidē inutilia esse, post fidem superuacua? Abiciant ergo oēs q crediderunt, oēs libros per quos factū est vt crederent. Nam si hoc verum est, cur vel ipsum Evangelium Christi a fidelib. legatur nō video. Ante fidem quippe inutile est, qā ille gentilis, quem ridendus, vel potius flendus Fastus inducit, non credit Christo. Post fidem autem superuacuum, si etiam veris de Christo præconiis iam superfluo credit, cū in eum creditū fuerit. Hic forte dicetis, Sed euangelium debet legere iam fidelis, ne obliuiscatur quod credidit. Sic ergo insani, etiā Prophetarum vera testimonia, ne obliuiscantur quare crediderit. Qd si oblitus fuerit, firmū apud eum nō poterit esse quod credidit. Aut proiicite iam libros Manichæi, quibus testibus credidistis lucem pugnassee cū tenebris, quæ lux ipse Deus erat, & vt posset ligare lux tenebras, prius esse lucem a tenebris deuorātam, & ligatam, & inquinatam, & dilaniatam, quam vos manducando recreatis, & soluitis, & purgatis, & sanatis, vt vobis merces retribuatur, ne cum illa quæ liberari nō potuerit, in globo æternō damnemini. Hanc fabellam quotidie & moribus & vocibus canatis, cur adhuc in eam quæritis testimonia librorum, vt in rebus superfluis, & cōficiendis codicibus vestris aliena substantia cōsumatur, & Dei vestri ligata teneatur? Incendite omnes illas membranas, elegantesque tecturas decoris pellibus exquisitas, vt nec res superflua vos oneret, & Deus vester inde soluat, qui tanquam poena seruili etiam in coedice ligatus tenetur. Nam si possetis libros vestros vel elixatos comedere, quantum mēbris Dei vestri beneficium præstaretis? At eisi fieri posset, carnis immunditia prohiberet

paginas ab epulis vestris? Imputet ergo sibi encausti immunditia, quæ corio inhæsit agni no. Sed & hoc vos fecistis, qui tanquam primo bello vestro, id quod mundum erat in calamo, immunditiæ membranarum scribendo affixistis, nisi quod colores contrario testimonio vos arguunt. Vos enim potius ad lucem candidarum paginarum, cum tenebris atramenti venistis. Nobis debetis irasci talia dictibus, an vobis talia credentibus, ut velitis nolitis, ista consequantur? Nos autem & ad commemorationem fidei nostræ, & ad consolationem spei nostræ, & ad exhortationem charitatis nostræ, libros propheticos & apostolicos legimus alterutris vocibus, sibi met concincentes, & ea concinentia, tanquam coelesti tuba, & a corpore mortalis vitæ nos excitantes, & ad palmam supernæ vocationis extendentes. De libris enim prophetis quiddam cum commemorasset Apostolus, sicut scriptum est, Opprobria opprobrantium tibi ceciderunt super me continuo subiungit utilitatem diuinæ lectionis. Quæcunque enim ante scripta sunt, inquit, ut nos doceremur scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus ad Deum. Sed contradicit Faustus. Fiat ergo illi quod dicit Paulus, Si quis vobis euangelizauerit præterquam quod accepistis, anathema sit.

LIBER QVARTVS DECIMVS.

Cap. I.

E Austus dixit, Quare Moysen non accipitis? Amoris pietatisque causa, qua colimus Christum. Quis enim irreligiosus adeo est, ut eum libenter aspiciat, qui suo maledixerit patri? Quapropter & nos Moysen, qui humanorum nulli inquam diuinorumque pepercerit blasphemando, plus tamen hinc execramur, quod Christum filium Dei, qui nostræ salutis causa pendit in ligno, diro deuotionis conuitio lacessiuit, vtrum volens, an casu, tu videris. Neutro enim horum excusatus erit, ut commendatus debeat accipi. Ait enim maledictum esse omnem, qui pendit in ligno. Hunc ergo tu vis ut accipiam, huic ut credam, cum si diuinus fuit, constet eum scientem volentemque maledixisse Christo, si vero nolens nesciensque maledixerit, constet eum non fuisse diuinum. Tu ergo elige vtrum vis, aut Moysen prophetam non

fuisse, & imprudentia peccasse, ut dum aliis ex more suo maledicit, nesciens blasphemauerit & Deum, aut fuisse quidem diuinum, nec futura hæc ignorauisse, sed inuidentem tamen nostræ saluti, quæ futura erat ex ligno, in eius authorē maledici oris sui venena prompsit. Et quis ergo credat hunc vidisse aut cognouisse patrem, qui sic lacerauerit filium, hunc aduentum filii potuisse prædicare, qui ascensio nis eius ignorauerit exitum? Huc accedit, quod illud etiam considero, quod tale hoc sit ipsum conuiuium, quamque multa comprehendat et violet, ut omnes etiam tægat iustos & martyres, quotquot simili passionis exitu defuncti sunt vita, ut Petrus, & Andreas, ac reliqui eiusdem sortis. Quis nisi Moyses aut ut non Propheta nescisset, aut ut malignus odisset, si fuit Propheta, non tamen crude deuotionis contumelia lacerasset. Neque enim vulgo saltem eos maledictos dicit, id est apud homines tantum, sed maledictos Deo. Quod si ita est, unde iam benedictionis relinquere spes, vel Christo, vel Apostolis, vel ipsis nobis, si nominis eius causa crucifigi contingat? Quam denique imprudens erat, & vacas inspiratione diuina, ut cogitare nequerit diuersis ex causis homines in ligno suspendi, alios quidem ob iniquum facinus, quosdam vero iustitiæ causa, & propter Deum, idcircoque confuse omnes, et sine discretionem vlla sub idē coniecit maledictum, cum esset dicendum, si ei prudentia inesset vlla, non dicam diuinatio, & si adeo crux offenderat eum, ut sola excepta abdicataque esset, ex omni genere punitionum, maledictum esse sceleratum & impium omnem qui pepēdisset in ligno, ut esset discretio aliqua inter iustos & iniustos, quod quam ne sic quidem vera dixisset, cum latronem Christus de ligno secum introduxerit in paradysum patris sui. Vbi est ergo maledictus omnis qui pendet in ligno? An Barrabas latro ille insignis, qui non solum in ligno suspensus minime est, sed et ludæorum rogatu emissus est carcere, magis fuit benedictus, quam ille qui cum Christo de cruce ascendit in celum? Quid denique, qui etiam eum maledictum vocat, qui Solem adorauerit, aut Lunam? Si ergo sub gentili positus rege, Solem adorare cogar, & cum recititero, maledictum hoc metuens, iubeat crucifigi, in aliud eius incurram maledictum, quod aduersus eum de prompsit qui pendet in ligno? An ipsi quidem

a. l. crudelis deuotionis.

K Luc. 23.

Den. 17. Mat. 27.

Den. 23.

dem bonis omnibus maledicere confuetum est: Nos vero tanti deuotionis * eius æstimare debemus, q̄ti sunt stomachantium vetularum. Sic. n. & Dei oēs pueros ac virgines pari deuotione * prosequit, dicēs maledictum esse oēm, qui non suscitauerit semē in Israel. Quod equē cōiutiū principaliter q̄dem Iesum t̄git, qui ortus & ipse, vt dicitis, ex Iudeis nullam t̄n inter eos seruandā posteritatis cā sobolem suscitauit: Deinde & discipulos eius, quorū nonnullos q̄dem ab vxorib; seiunxit, quos copulatos inuenerat, quosdam vero & cōiungi vetuit, quos deprehēdit intactos. Qua de re Moseos impunitā hanc linguam, maledictorū iaculis Christum lumen, sanctimoniam, diuina oīa petētem, iure nos cognoueris execratos. Ac ne forte multū interestesse putes inter suspensum & crucifixum, nā & hoc præsidiū vobis defensionis soletis assumere, cōmentis hisce vestris Paulum audias p̄scribentē, Christus nos redemit de maledictō legis, factus pro nobis maledictū, q̄ scriptū est, Maledict⁹ oīs qui pēdet in ligno. **Cap. 2.** AVG. r̄ndit, Pius homo Faustus dolet Christum esse maledictū a Moyse, & ob hoc odit Moysem, q̄a diligit Christum. Interim anteq̄ aperiam in q̄ magno sacro, & q̄ pie dictum sit, Maledictus oīs qui in ligno penderit, istos pios homines interrogo, cur irascātur Moyse, q̄nquidem maledictū eius ad Christū istorū nō peruenērit: Si. n. Christus pependit in ligno, clauis utiq; affixus est. Vnde etiam ipsas cicatrices post resurrectionem discipulo minus credulo demonstrauit. Quod si ita est, utiq; vulnerabile atq; mortale corpus habuit, q̄d isti nolunt fateri. Si ergo & illa vulnera, & illa cicatrices falsæ erant, falsum est q̄ pepēdit in ligno. Non itaq; potuit ad eum illa maledictio peruenire, nō est q̄ succēsat ei, a cuius ore processit. Itaq; si ipsi irasci se fingūt ei, qui maledixerit falsæ morti Christi, q̄d secundum ipsos dixerim, quō fugiēdi sunt qui nō maledicunt Christum, sed quod est execrabilis, criminant? Si. n. non est accipiendus, qui maledictum ingerit mortalitati, quō est detestandus qui fallaciam obiiicit veritati? Sed iam videamus ex occasione calumniantium hæreticorum, quō illud sacrm fidelib; exponatur. Mors hominis ex pœna peccati est, vnde & ipsa peccatum d̄r, non quia peccat homo dum moritur, sed quia ex

peccato factū est vt moriatur. Sicut alio modo d̄r lingua proprie caro, quæ intra dentes sub palato mouet, & alio modo d̄r lingua, q̄d per linguam fit, secūdum quem modum d̄r, Lingua Græca, alia Latina, & manus alio modo d̄r, ipsum proprie corporis mēbrum, quod mouemus ad operandum, & alio modo manus d̄r scriptura, quæ fit per manum. Dicimus. n. Prolata est manus eius: Lecta est aduersus eū manus eius: Habeo manum tuā: Recipe manū tuam. Manus utiq; proprie mēbrum est hoīs, non aut opinor illam scripturam membrū esse hoīs & t̄n d̄r manus, eo q̄ manu facta sit. Sic peccatum, non t̄n ipsum opus malum, q̄d pœna dignū est, sed etiam ipsa mors, q̄ peccato facta est, peccatum appellatum sit. Illud itaq; peccatū, quo reus esset mortis, non commisit Christus, illud aut alterum, i. mortem, quæ peccato inflicta est humanæ naturæ suscepit pro nobis. Hoc suspendit in ligno, hoc maledictum est p̄ Moysem, ibi mors damnata est ne regnaret, & maledicta est vt periret. Quap̄ p̄ per Christi tale peccatum damnatū est & nostrum peccatū, vt nos liberaremur, ne regnante peccato nos damnati remaneremus. Quid ergo miratur Faustus maledictum esse peccatū, maledictū esse mortē, maledictū esse mortalitatem carnis sine peccato Christi, ex peccato t̄n hoīs etiam in Christo factā? Ex Adam quippe corpus assumpsit, quia ex Adam virgo Maria, quæ peperit Christum. Dixerat autem Deus in paradiso, Quæ die tetigeritis, morte moriemini, hoc est maledictum, q̄d pependit in ligno. Ille neget Christū maledictū, qui negat & mortuum: qui autem cōfiteat mortuum, & negare non potest mortem de peccato esse: & hoc etiam ipsum peccatum vocari, audiat Apostolum dicentem, Qm̄ vetus homo non ster simul cum illo crucifixus est: & intelligat quem maledictum Moyse dixerit. Ideoque secutus Apostol⁹ ait de Christo, Factus est pro nobis maledictum, sicut non timuit dicere: Pro omnib; mortuus est: hoc est enim mortuus, quod maledictus, quoniam mors ipsa ex maledictō est, & maledictum est omne peccatum, siue ipsum quod fit, vt sequat supplicium, siue ipsum supplicium, quod alio modo vocatur peccatum, quia fit ex peccato. Suscepit autem Christus sine reatu supplicium nostrum, vt inde solueret reatum nostrum,

strum, & finiret etiā supplicium nostrum. Ex ingenio meo ista dixerim, si non Apostolus totiens hoc inculcat, & dormientes exciter, & calumniantes suffocet. Misit, inquit, Deus filium suum in similitudinē carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum in carne. Nō erat ergo illa caro peccati, quā nō deduce mortalitatis in Maria per masculum venerat, sed tū quā de peccato est mors, illa autē caro quāvis ex virgine, tū mortalis fuit, eo ipso quo mortalis erat, similitudinē habebat carnis peccati. Hoc appellat et peccatum, consequenter dicēs, Ut de peccato damnaret peccatum in carne. Itē alio loco, Eum, inquit, qui non nouerat peccatum, peccatum pro nobis fecit, ut nos simus iustitia Dei in ipso. Cur ergo timeret Moyses dicere, maledictum, quā Paulus nō timuit dicere, peccatum? Planē hoc Propheta & prouidere debuit, & predicere, paratus ab Hereticis cum Apostolo reprehēdi. Quisq. n. reprehēderit Prophetā dixisse, maledictum, cogit reprehēdere Apostolū dixisse, peccatum: nam utiq. maledictū comes peccati est. Nec ideo maior inuidia est, quā addiderit, Deo: ut diceret, Maledictus Deo oīs qui pepēderit in ligno. Nisi, n. Deus odisset peccatum, & mortem nostram, nō ad eā suspiciendā atq. delendā filiū suū mitteret. Quid ergo mirū, si maledictum est Deo, quā odit Deus? Tanto, n. libentius nobis donat immortalitatē, quā futura est Christo veniēte, quāto misericordius odit mortem nostram, quā in ligno pependit Christo moriēte. Quod autē additum est, Oīs, ut diceret, Maledictus oīs qui in ligno pepēderit, non sanē Moyses minus prouidit et iustos in cruce futuros, sed bene prouidit Hereticos verā mortē dñi negaturos, & ideo volētes ab hoc maledicto Christi se iungere, ut a mortis et veritate se iungeret. Si, n. vera illa mors nō erat, nullū maledictum Christo crucifixo pependit in ligno, quia nec vere crucifixus est. Sed contra longe futuros hereticos, quā de longe clamat Moyses, sine cā tergiuersamini, quib. displicet veritas mortis Christi, Maledictus oīs qui pender in ligno, non ille aut ille, sed oīs omnino. Etiam ne & filius Dei? Etiā prorsus. Nam hoc est quā nō vultis. Inde satagitis, inde seducitis. Displicet, n. vobis maledictus pro nobis, quia displicet mortu⁹ pro nobis. Tunc, n. extra maledictū illius Adam, si extra illius mortem. Cum verō ex hominē, & pro-

homine mortē suscepit, & ex illo & p illo, etiam maledictum, quā mortem comitatū scipere non dedignatus est etiā ille, prorsus etiā ille filius Dei semper viuus in sua iustitia, mortu⁹ autē per delicta nostra, in carne suscepta ex pēna nostra. Sic & semper benedictus in sua iustitia, maledictus autē per delicta nostra, in morte suscepta ex pēna nostra, ac per hoc additum est, oīs, ne Christus ad veram mortē non pertinere diceret, si a maledicto, quā mortu coniuñctum est, insipienti honorificentia separaret. Qui autē ex veritate Euangelica fidelis est, intelligit tam non esse contumeliā Christi ex ore Moysi, cum eū dixit maledictum, nō ex diuinitate maiestatis suae, sed ex conditione poenae nostrae, ex qua in ligno suspēsus est, quā non est laus Christi ex ore Manicheorum, cū eum negant carnem habuisse mortale, in qua verā mortem pateret, quā ex illo prophētico maledicto, laus intelligitur humilitatis, ex isto heretico quasi honore, crimen obicit falsitatis. Si ergo negas maledictum, nega mortuum, si negas mortuum, non iam contra Moysen, sed contra Apostolus dimicas. Si autē confiteris mortuū, confitere suscepisse poenā peccati nostri sine peccato nostro. Iam verō ubi audis poenam peccati, aut ex benedictione crede veniēte, aut ex maledictione. Si ex benedictione venit poena peccati, opta esse semper in poena peccati. Si autē optas inde liberari, crede per diuinā snē iustitiā ex maledictione venisse. Confitere ergo maledictum suscepisse pro nobis, quā confiteris mortuum esse pro nobis, nec aliud significare voluisse Moysen, cū diceret, Maledictus omnis qui in ligno pepēderit, nisi mortalis omnis, & moriens omnis qui in ligno pepēderit. Poterat, n. dicere, Maledictus oīs qui mortalis, aut, maledictus oīs moriens. Sed hoc est quod asserit Propheta, quia sciebat Christi mortem in cruce pensu Gram, & futuros hereticos, qui dicerent, Pependit quēdam in ligno, sed specie quadā, non ut vere moreretur. Clamādo ergo, maledictus: nihil aliud clamauit, nisi quia vere mortuus, sciens mortem hominis peccatoris, quam sine peccato ipse suscepit, illo maledicto veniētem, quo dictum est, Si tetigeritis mortem moriemini. Ad hoc pertinet & serpens ille in ligno suspēsus, quo significaretur nō falsam mortem Christum finxisse, sed illā verā

in